

**TEMATIKUS
PRESBITERI FÜZETEK I.**

Bibliismeret

Kisköri presbiterképzés 2016.

Összeállította:

a dr. Judák Endre szerkesztésében megjelent
Presbiteri Füzetek II/1-6. kötete alapján
dr. Szilágyi Sándor
a Presbiterképzési Bizottság ügyvezető elnöke

ISBN

Kiadó:

Magyar Református Presbiteri Szövetség

Felelős kiadó:

dr. Szilágyi Sándor
a MRPSz ügyvezető elnöke

Nyomda:

Prime Rate Kft.

Bevezetés • <i>Apostagi Zoltán</i>	5
ÓSZÖVETSÉG	
A Biblia keletkezése • <i>Tariska Zoltán</i>	7
Teremtés • <i>Tariska Zoltán</i>	14
Ábrahám és Izsák • <i>Körpöly Kálmán</i>	24
Jákób és József • <i>Dr. Nagy Antal Mihály</i>	30
Exodus • <i>Tariska Zoltán</i>	40
Isten törvénye • <i>Czanik Péter</i>	47
Honfoglalás és a bírák • <i>Tariska Zoltán</i>	55
Ki az Isten szerint való király? • <i>Sipos Zoltán</i>	62
A királyok kora a fogságig, és ennek prófétai reflexiói • <i>Loment Péter</i>	71
A fogság kora illetve a fogság utáni kor, az intertestamentális kor és annak prófétai reflexiói • <i>Hajdú Ferenc</i>	84
BÖLCSSESSÉGIRODALOM	
Bölcsességirodalom: a szenvedésről (Jób) • <i>Tariska Zoltán</i>	94
A példabeszédek könyve • <i>Dányi József</i> †	100
A prédikátor könyve • <i>Dányi József</i> †	104
Énekek éneke • <i>Dányi József</i> †	106
Imádság minden időben – Zsoltárok • <i>Molnár Miklós</i> †	110
NAGYPRÓFÉTÁK	
Ézsaiás–Jeremiás, Ezékiel • <i>Tariska Zoltán</i>	116
Dániel könyve • <i>Dr. Nagy Antal Mihály</i>	127
KISPRÓFÉTÁK	
A 12 kispróféta könyve • <i>Varga Gyöngyi</i>	134
ÚJSZÖVETSÉG	
A Biblia (Újszövetség) keletkezése és könyvei • <i>Nyilas Zoltán</i>	144
Keresztelő János • <i>Jakab Erika</i>	155
Jézus örökkévalósága és a karácsony • <i>Szabó Csaba</i>	166
Jézus földi élete születésétől – Nagyhétig • <i>Kenyeresy Károly</i>	178
A tízparancsolat és a hegyi beszéd összevetése • <i>Tariska Zoltán</i>	200
Jézus és a tanítványok • <i>Dr. Sarkadi Nagy Pál</i>	207
Jézus gyógyító és lelkigondozó tevékenysége • <i>Dr. Németh Dávid</i>	231
Jézus tanítói munkája • <i>Dr. Balla Péter</i>	241
A nagyhét eseményei – Virágvasárnaptól Húsvét reggelig • <i>Boros Melinda</i>	255

A feltámadástól pünkösdig • <i>Dányi József</i> †	265
Hiszek Szentlélekben • <i>Végh Tamás</i>	280
Péter és János tevékenysége az apostoli korban • <i>Derencsényi István</i>	304
Pál tevékenysége az apostoli korban • <i>Kardos Péter</i>	315
Pál levelei a gyülekezetekhez illetve személyekhez • <i>Dr. Pótor Imre</i>	341
A zsidókhöz írt levél és az egyetemes levelek • <i>Dr. Balla Péter</i>	358
Apokalipszis: Jelenések Könyve magyarázata I. • <i>Dr. Szűcs Ferenc</i>	374
Apokalipszis II: Üzenet a hét gyülekezetnek a Jelenések Könyvében • <i>Kenyeressy Károly</i>	381
A Biblia könyvei és jelölésük igehelyek idézése esetén (szerk.)	395

Bevezetés

✍ *Apostagi Zoltán*

*Jézus mondja: „Evezz a mélyre,
és vessétek ki hálótokat fogásra!”*

Lk 5,4

Bizonyára nem mondok újat, amikor a Bibliáról, mint a biblosz (Büblösz város nevéből származik) többeséről teszek említést. Mondhatnánk, bibliaismereti közhely. Ám nem is hoznám szóba, ha nem bírna némi jelentéstöbblettel. A Biblia tehát egyfelől könyveket jelent, amelyből az következik, hogy Gyűjtemény, mégpedig az isteni kinyilatkoztatás gyűjteménye, így amikor kézbe vesszük, egy könyvtárt veszünk a kezünkbe, még akkor is, ha számszerűen csupán hatvanhat könyvről van szó. Fölmerül a kérdés: Nem kevés ez egy Ráday Gyűjteményhez vagy egy Sárospataki Könyvtárhoz képest? Bizony nem, hiszen isteni gazdagsága minden könyvtárállományt fölülmúl. Másfelől mégis egy könyv, egyetlen könyvvé áll össze, mivel korokat, évezredekét átfogó egységes műről van szó. Irodalmiságában polifon ugyan, de megszólító üzenetében, *jó hírében* mégis homofon, azaz összecsengő, mert a leírók ugyanazon Lélektől voltak ihletettek.

Ha a tartalmi fölosztást nézzük, akkor törvényről, tanításról és szent jövőbelátásról beszélünk. Persze, mondhatjuk, ez is csak közhely. Ám ha kívülről a Lélek vezetésével elindulunk a középpont felé, érezzük, sokkal többről van szó, hiszen ez egy magánlevél. A Szeretet-Isten legbensőségesebb magánlevele az egy emberhez, aki ráadásul bűnös, s akihez mindennek ellenére Golgota-halálosan ragaszkodik. De vajon olvassuk-e e hol terjedelmesebb, hol rövidebb mennyei e-mailt? *Rákattintunk-e* naponta, s eltöltünk-e legalább annyi időt, mint ismerőseink leveleinél? Kell-e nekünk ez a levélgyűjtemény, ez a könyvtár, ez az igazi lelki adatbázis?

Korunk meghatározásakor – egyebek közt – információs társadalomról beszélünk. Éppen ezért óriási föladat és kihívás ebben az információs robbanásban, ebben az egyre táguló információs halmazban jelen lenni, mégpedig meg-

szólítóan, jól artikuláltan: érthetően és egyértelműen. Nagy kérdés tehát, hogy tudunk-e legalább olyan hatásfokkal operálni, amilyen hatásfokkal a maguk korában reformátor elődeink? A lécs magásra van téve. Ám aki a Bibliát, e csodát létrehozta és megőrizte, sőt bennünk naponta kinyilatkoztatássá teszi, ma is meg tudja cselekedni azt, amit eleinken keresztül tett. Honlapunk tehát – Isten segítségét várva – arra vállalkozik, hogy eljuttassa a Biblia üzenetét a lehető legkorszerűbb eszköz segítségével. Ehhez az üzenetátadáshoz kíván segítséget nyújtani az itt olvasható bibliai bevezetésekkel, tanulmányokkal.

Isten áldja meg e honlap készítőit és látogatóit, hogy a megszerzett ismeret hozzájárulhasson ahhoz, hogy a könyvek Könyve, ez a velünk utazó és költöző Könyvtár – kilépve a történetírás és az irodalom kereteiből – a legszemélyesebb magánlevéllé váljon!

Ószövetség

A Biblia keletkezése

✍ *Tariska Zoltán*

Miért emelkedik ki minden könyv közül a Biblia? Ki a Biblia igazi szerzője? Miért pont ezek a könyvek kerültek bele a Bibliába? Isten hogyan őrizte és tette számunkra érthetővé a Bibliát? A rejtőző Isten hogy leplezte le magát? Hogyan értheti meg a ma embere a Bibliát?

A Biblia nevei, megjelölései

A Biblia a „Könyvek könyve”. Amióta az ember írásban tudja rögzíteni gondolatait, azóta a könyvek száma napról napra gyarapodik. A párizsi Nemzeti Könyvtár 4 millió kötete csak töredéke a kiadott könyveknek. E roppant mennyiségű könyv közül kiválik egy (könyv), a Biblia: több, mint 1000 éven át írták csaknem félszázan olyanok, akik egymástól távol éltek térben és időben. Eredete visszanyúlik abba az időbe, amikor Tutanhamon ült Egyiptom trónján, s utolsó sorait a véres kezű romai császár, Domitianus uralkodása alatt írta le írója.

Ma a Biblia a legolvasottabb könyv a Földön. Szemünk előtt van beteljesedőben Jézus mondata: „Isten országának ez az evangéliuma hirdettetik majd az egész világon bizonyásgul minden népnek; és akkor jó el a vég” (Mt 24,14).

Ma a Biblia több mint 2000 nyelvre van lefordítva, és folyamatosan készülnek a fordítások a kisebb nyelvjárásokra is.

Neve a görög „biblos” = könyv, írás szó többes számából a „biblia”-ból = könyvek származik. Használják még rá a „testamentum” = rendelkezés, aka-

ratnyilvánítás, végrendelkezés szót, és a „szövetség” szót is, ami Istennek az emberrel kötött szövetségének okmánya.

KÉT NAGY RÉSZBŐL ÁLL: AZ ÓSZÖVETSÉGBŐL ÉS AZ ÚJSZÖVETSÉGBŐL.

ÓSZÖVETSÉG

Az Ószövetség 39 könyvet tartalmaz, melyet 3 nagy csoportba oszt a héber Biblia:

1. törvény, 2. próféták, 3. írások. Mi is 3 nagy csoportba osztjuk:

- 1. történeti könyvek:** 1 Mózesztől Eszterig;
- 2. tanítói könyvek:** Jób könyvétől az Énekek énekéig;
- 3. prófétai könyvek:** Ézsaiás könyvétől Malakiásig.

ÚJSZÖVETSÉG

Az Újszövetség 27 könyvet tartalmaz, ezeket is 3 nagy csoportba oszthatjuk:

- 1. történeti könyvek:** Máté evangéliumától az Apostolok Cselekedeteiig;
- 2. tanítói könyvek:** az összes apostoli levél;
- 3. prófétai könyv:** a Jelenések könyve.

A Biblia nyelve

Az Ószövetség héber nyelven íródott, néhány rövid része arámul (pl. Dániel könyvében). Az eredeti héber írás csak mássalhangzókból állt, amit egy-egy ószövetségi könyv lemásolása után megszámolta a másoló, azért, nehogy valami kimaradjon belőle. Ezzel is arra vigyáztak, hogy Isten kijelentése pontosan maradjon az utókorra. A magánhangzókat a 6-8. századtól kezdték beírni az eredeti szövegekbe. Az 1947-ben megtalált qumráni tekercsek közt van egy Ézsaiás tekercs is, melyet kb. Kr. e. 100-70 körül írhattak. Összehasonlítva a ma ismert szöveggel, mellyel szinte betűről betűre egyezik, azt kell mondanunk: maga Isten vigyázott a Biblia szövegére.

Az Újszövetség görög nyelven íródott, annak is a hétköznapiokban mindenki által beszélt változatában, ami az akkori Római Birodalomban világnyelv volt.

Ez a 66 könyv alkotja együtt azt a „könyvtárat”, melyet összefoglaló néven „Könyvek”-nek, azaz Bibliának nevezünk.

A Biblia írója – írói

A Biblia ihletője Isten: „A teljes Írás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre, hogy tökéletes legyen Isten embere, minden jócselekedetre felkészített” (2Tim 3,16-17). Péter apostol így vall erről: „...az írásban egy prófétai szó sem támad saját magyarázatból. Mert sohasem ember akaratából származott a prófétai szó, hanem a Szent-

lélek indíttatva szólottak Isten szent emberei” (2 Pét 1, 20-21). Vannak, akik vakon vallják az inspirációt-ihletést, és azt állítják: Isten szó szerint lediktálta mondanivalóját, a bibliai íróknak csak az volt a dolguk, hogy legezzék Isten szavait. Ezt nevezik a verbális vagy a szószerinti inspiráció tanának. Ez azt jelentené, hogy a bibliai könyvek létrejöttéből ki kell kapcsolni minden emberi elemet. Igaz, akik ezt állítják, addig nem mennek el, hogy a Bibliát égből aláhullott könyvnek vallják, mint a mohamedánok a Koránt.

A szószerinti ihletés tanával homlokegyenest ellenkező álláspontra helyezkedik a felvilágosodás hatása alatt keletkezett Biblia-szemlélet, a Biblia-kritika. Szerintük a Szentírás teljesen emberi mű, létrejöttéből kikapcsolnak minden Istentől valót. Ennek szomorú gyümölcse a Biblia isteni tekintélyével szemben a hitetlenek által ma is széltében-hosszában hangoztatott jelszó: „Azt is csak emberek írták!” Ezek az emberek nem gondolnak arra, hogy a táviratban sem annak a keze írását olvassuk, aki feladta, mégis úgy fogadjuk, mint a feladó üzenetét. A hívő ember előtt sohasem kétséges: a teljes Szentírás Isten kijelentése, benne ő szól hozzánk.

Írói között találunk pásztor (Ámós), halászt (Péter, János), államférfiakat (Nehémiás, Mózes), királyokat (Dávid, Salamon), orvost (Lukács), vámszedőt (Lévi-Máté) stb.

A Biblia kanonizálása

A kánon szó jelentése mérővessző, mérőzsinór, szabály, zsinórmérték (Ez 40,3; Gal 6,16; Fil 3,16; 2Kor 10,13). Ez azt jelenti: hit és erkölcs szempontjából számunkra egyedüli kánon, zsinórmérték a Biblia. Házépítésnél a függőleges és a vízszintes irány pontos beállítása nélkülözhetetlen, az attól való eltérés összedőléssel fenyeget egy épületet. Ugyanígy Istennel függőleges irányban, emberekkel vízszintes irányban szükségünk van egy éltető, építő kapcsolatra. Ennek mértéke semmi más nem lehet, csak Isten kijelentett akarat, úgy, ahogy a Bibliában élénk adja.

A Bibliát nem emberek tették kánonná, hanem Isten maga. Az emberek csak felismerték kanonikus voltát. Úgy olvassuk ezt a II. Helvét Hitvallásban: „Hisszük és valljuk, hogy a szent próféták és apostolok mindkét szövetségbeli kánoni iratai Istennek tulajdon igaz beszéde, és azok kellő hitelessége önmaguktól van, nem emberektől. Mert Isten maga szólott az atyákhoz, a prófétákhoz és hozzánk is szól még mindig a szent iratok által” (1,1). Hasonlással megvilágítva: a forrást eredő helyénél ki szokták kövezni, hogy idegen, piszkos anyag ne szennyezze el. Nem a kövezés teszi forrássá, de kikövezés nélkül használhatatlan lenne. Ez történt a Biblia kanonizálásánál is. A nem Isten

Szentlelkétől ihletett írásokat kirekesztették, elkülönítették azoktól, amelyek feltétlen szabályozói a lelki életnek.

A kanonizálás az Ószövetség estében nem egyszerre történt: Mózes öt könyve már a Kr. e. 1. században váltak kanonikus iratokká. A Kr. u. 90-100 között tartott jamniai zsinat ezt a gyakorlatot szentesítette, amikor az Ószövetség 39 könyvét kanonizálta, ismerte el Isten kijelentésének. Ez az ún. „palesztinai kánon”, amely a protestáns egyházak által is elfogadott ószövetségi kanonikus iratokat foglalja magába. Az 1546-os tridenti zsinat, melyet a reformáció ellen hívott össze a római pápa, nem ezt a kánont fogadta el, hanem az ún. „alexandriai kánont”, mely nem kanonikus könyveket is tartalmaz (Salomon Bölcsessége; Jézus, Sirák fia; Tóbiás; Judit; Makkabeusok könyve stb).

Jézus már a teljes 39 könyvet tartalmazó kánonra hivatkozik, amikor az Ószövetségről beszél (Lk 24,47).

Az újszövetségi kor kánona az Ószövetség volt. Majd maga Jézus Krisztus, akihez odamentek az emberek eligazításért. Aztán Jézus Krisztus tanításai élőszóban. Végül az evangélisták és apostolok írásai. A 27 könyvből álló Újszövetség kanonikus voltát hivatalosan a karthágói zsinat mondta ki Kr. u. 397-ben.

A Biblia régi kéziratai

A fennmaradt kéziratok anyaga vagy papirusz, vagy állatbőrből készített pergamen. Ezekre a tekercsekre írták folyamatosan, elválasztás nélkül a szavakat. A legrégebb töredék a Kr. e. 8. századból való. Mint fentebb említettem, igen nagy gonddal másolták őket. A régi kéziratokat kódexeknek nevezik. Néhány nevezetesebb a legrégebbi kódexek közül: Sinai kódex, amely a Kr. u. 4. századból való. A lipcsei Tischendorf gróf találta meg 1859-ben a 346 csodálatosan tiszta kézírással írt pergamenlapot a Sinai félszigeten a magas sziklákra épített kolostorban.

Az alexandriai kódex és a vatikáni kódex is a 4. századból való, teljes Ószövetséget és hiányos Újszövetséget tartalmaz mindkettő.

A legfontosabb bibliafordítások

Az Ószövetség legelőször görög fordításban jelent meg. Erre a fordításra a világba szétszóródott és anyanyelvét már feledő zsidóságnak volt szüksége. Ennek neve a Septuaginta, vagy LXX-es (hetvenes) fordítás.

A görög Ószövetség és szintén görög Újszövetség latin fordítása a Vulgata, amit Hieronymus készített Kr. u. 400 táján. A római katolikus egyház ma is ezt tartja a hivatalos szent szövegnek.

A Biblia nemzeti nyelvekre történő lefordítására voltak kezdeményezések a reformáció előtt is, ezek azonban nem jártak sikerrel. A bibliafordításnak igazi lendületet a reformáció adott. Leghíresebbek: a német fordítás, amit Luther Márton készített, a francia, angol, olasz nemzeti fordítások mellett az 1590-ben Vizsolyban kiadott első teljes, magyar nyelvű Biblia. A fordítás munkáját Károli Gáspár és kis csapata végezte el. A legkiemelkedőbb római katolikus fordítást Káldi György készítette 1626-ban.

Ma kezünkbe vehetjük a magyar protestáns bibliafordítás legújabb, több évtizedig tartó munkájának gyümölcsét, az új fordítású Bibliát is.

A Biblia, mint kijelentés

A Biblia Isten kijelentése. A görög „apokalypsizsz” szó a fátyol, lepel, takaró elvonását, elvételét jelenti. Amit eddig lepel takart, egyszerre látható lett.

A kijelentés Isten önmaga leleplezése. Isten tettekben leplezte le, jelentette ki magát. Istennél a beszéd és a tett egy (1Móz 1,3; Zsolt 33,9; Rm 4,17b). A Szentírás tanítása szerint a kijelentés mindig Isten tettehez kapcsolódik. Nincs betűkből, szavakból álló kijelentés Isten tette nélkül. Kijelentés már akkor is volt, amikor még könyv nem is létezett. Mégis Isten ezt a kettőt, a kijelentést és annak könyvét, a Bibliát elválaszthatatlanná tette. Az Írás Isten tetteinek dokumentuma. Megkülönböztetjük egymástól az általános kijelentést, mely mindenki számára hozzáférhető: 1. a világ teremtése, 2. az ember teremtése, 3. a lelkiismeret, 4. a vallástörténet, 5. a világtörténelem; és a különös kijelentést, akiben Isten különösen közvetlenül ismerhető meg: ez Jézus Krisztus. Ezért mondhatta Jézus Krisztus: „Aki engem látott, látta az Atyát” (Jn 14,9).

Hogyan keletkezett a Biblia?

Isten cselekedett és ezzel a cselekedettel, tettel szemben mindig tanúkat állított, akik beszámoltak, bizonyosságot tettek, tanúskodtak Isten tetteiről. Ennek a bizonyoságtételnek írásba foglalása a Szentírás, a Biblia.

A HELYES BIBLIAOLVASÁS MÓDSZERE

Hogyan jutott el hozzánk Isten Igéje? A következő rajzos ábrán lépésről lépésre nyomon kísérhetjük ezt az utat.

Isten Igéje → Isten tettei → tanúk bizonyoságtétele → szavakban: héber, görög nyelven → történeti korban, földrajzi helyen → írásba foglalás: héber, görög nyelven → Biblia fordítások revideálások stb.

- A)** az út (görögül „hodos”), melyen át Isten kijelentése hozzám, ill. a Magyar Bibliáig eljutott.
- B)** az út, melyen át visszajuthatunk a kezünkbe vett Bibliával Isten kijelentéséig (vissza görögül „metha”), metódus – visszaút, módszer.

A visszaút jelentős részét már megtették, elvégezték a bibliafordítók és azok, akik a kortörténetet, régészeti leleteket, irodalmi műfajokat feldolgozták.

Néhány dologra fontos mégis odafigyelnie minden Bibliát olvasó embernek:

❶ Mindig alázatos imádsággal vegyük kezünkbe a Szentírást. Csak Isten Szentleke teheti számunkra élővé és hatóvá itt és most a Bibliát. Ő adhat világgosságot megérteni Istent. Lehet a mi kérdésünk is az, ami Józsué kérdése volt: „Mit szól az én Uram az ő szolgájának?” (Józs 5,14).

❷ Lehetőleg mindig egy-egy összefüggő bibliai szakaszt, történetet, fejezetet olvassunk el, ne csak egy mondatot vagy verset.

❸ Ne atomizáltan, azaz szerves összefüggéseiből kiszakítva olvassuk a Bibliát, hanem abban a történeti összefüggésben, amelyben megjelent. A bibliai részek mindig annak egészéből érthetők meg. „A Bibliából mindent lehet igazolni, de a Biblia nem igazol mindent” (Dr. Török István teológiai professzor).

❹ Nem hallja meg Isten kijelentését az az ember, aki énközpontúan olvasza a Bibliát. A Biblia középpontja Jézus Krisztus. Benne az az üdvterv látható, hallható és válik valósággá, amit Isten örök idők előtt az ő tanácsvégzésében elhatározott a kiválasztottak megmentésére, megszabadítására és örök megtartására nézve. A bibliaolvasó embernek azt kell meghallania, amit Isten neki mond és nem azt, amit ő szeretne hallani.

❺ Nem tanácsos a Biblia olvasásakor „mazsolázni”, azaz a pozitív tartalmú ígéretek elfogadva, kiemelve magunkévá tenni. Nem csak azt kell meghallanunk, ami számunkra előnyös, kedvező. Ez elkerülhető, ha bűnbánattal és az engedelmesség készségével olvassuk és értjük a teljes írást.

❻ Súlyosan elítélendő a Biblia babonás „felütése” (varázsigék keresése, igekosár). Erre tipikus példa az az ember, aki egyik nap felütve Bibliáját ezt olvasta: „elment és felakasztotta magát” (Mt 27,5). Másnap ismét felütve a Szentírást ezt olvassa: „eredj el és te is akképpen cselekedjél” (Lk 10,37).

❼ Milyen pozitív vagy negatív példát tartalmaz az olvasott szakasz? Adott esetben így indíthat Isten Szentleke bűnbánatra, bűnvallásra, bocsánatkérésre Istentől és emberektől (ld. Zsolt 51) és engedelmességre.

❽ Mivel Jézus magát az „élet kenyérének” nevezte (Jn 6,35), ezért legyen nekünk is naponként lelki táplálékunk, kenyérünk a Biblia. Ugye kenyeret mindennap eszünk? Ezért legyen időnk minden reggel csendességet tartani:

imádsággal kezdve, bibliaolvasással folytatva, őszintén elgondolkozva az olvasottakon, megértve Isten akaratát, erre imádságban válaszolva. Így mehetünk Jézus Krisztussal, aki ígérete szerint velünk van a világ végezetéig (Mt 28,20) mindennapjainkba, hogy Istennek tetszön éljünk, hogy életünk istentisztelet lehessen, és így Istent dicsőíthesse egész életünk.

AJÁNLOTT IRODALOM:

1. Kutassátok az Írásokat (Sola Scriptura) I. kötet 7-39. oldalak. Iránytű Kiadó.
2. Jubileumi Kommentár 13-20. oldalak. Kálvin Kiadó
3. Így keletkezett a Biblia. Evangéliumi Kiadó
4. Bibliaismereti alapok (John R. W. Stott) 111-175. oldalak. Evangéliumi Kiadó

KÉRDÉSEK

Látogatások alkalmával, munkahelyi beszélgetések közben szoktál-e a Bibliáról beszélni, kedves-e számodra a Biblia?

Családodban van-e mindenkinek saját Bibliája?

Ajándékoztál-e már Bibliát, teszel-e valamit azért, hogy a Szentírás minél szélesebb körben elterjedjen a körülötted élő emberek között?

A Biblia igéit parancsnak tekinted-e? Mondjál példát mikor igen, mikor nem?

Mit tudsz a Gedeon Bibliákról?

Mit gondolsz mennyit nyomtattak, terjesztettek eddig ezekből a Bibliákból?

Megjövendölték, beteljesedett! Mi jut eszedbe, ha ezt a mondatot hallod?

Melyek életed meghatározó bibliai igéi?

Szerinted melyik a három legnagyobb példányszámban kinyomtatott könyv a világon és miért ezek? (nehéz kérdés)

Szabályozás fogalma ma mindenkinek ismert. Kívánt érték, mért érték, különbségképzés, pozitív vagy negatív eltérés, helyes irányú beavatkozás. Ha a saját életed egy példáján végigvezeted és kérünk vezesd végig, hol szerepel ebben a Biblia?

Melyik a legkedvesebb bibliai történeted, amit másokkal is megosztanál, sőt tartanál arról szívesen egy bibliaórát?

Teremtés

✍ *Tariska Zoltán*

Jézus Krisztus földi élete

Jézus Krisztus születését angyalok jelentik meg a pásztoroknak és rajtuk keresztül a világnak (Lk 2,10-14), de Keleten a bölcsek egy új csillag (valószínűleg a Herkules Üstökös) megjelenéséből olvassák ki az Ő megszületését (Mt 2,1-6). Bár Dávid király családjából származott, az elszegényedett utódok fiaként, szegényes körülmények között, egy betlehemi istállóban született erre a világra. Később is szegényesen élte földi életét. A Sátán már születésekor életére tör Heródes királyon keresztül, aki, mikor keleti bölcsek révén tudomást szerez megszületéséről, hatalomféltésből, meg akarja öletni. Gyermekek esnek gyilkos tervének áldozatául, Jézus azonban nincs közöttük, mert Isten Józsefen keresztül átmenti Egyiptomba. Onnan 8 év után jön vissza Galileába, Názáretbe, mert szülei ott laknak és ebben is a próféciónak kellett beteljesednie, hogy „názáretinek” neveztessék. Majd 12 éves korától ad feljegyzést a Szentírás, amikor a szülei a jeruzsálemi templomba felvitték, hogy érette áldozatot mutassanak be, feljegyezvén, hogy „Jézus gyarapodott bölcsességben és teste állapotában és az Isten és emberek előtt való kedvességben” (Lk 2,52).

Körülbelül 30 éves korában (vagy 33?) kezdi el „hivatalosan” is messiási munkáját. Abban az időben Isten Keresztelő Jánoson keresztül már erőteljesen bűnbánattartásra és az Isten Messiásának elfogadására szólította fel a népet, s akik hallgattak szavára, hitük igazolásaként János által megkeresztelkedtek a Jordán folyóban.

Jézus is beállt egyszer a bemelegítők közé, s amikor János megkeresztelte Őt, az égből szózat hallatszott: „Ez az én szeretett fiam, akiben gyönyörködöm” (Mt 3,17). Az Atya így tett bizonyosságot egyszülött Fia mellett.

A Szentlélek onnan mindjárt elragadta Júdea kopár, sziklás pusztájába. Itt negyven napon át böjtölés között készül fel nagy szolgálatára. A Sátán itt is mellé szegődött. Megkísértette, vajon sikerül-e befolyása alá kerítenie. Jézus azonban keményen elutasítja. Ezután visszatért Jeruzsálembe és onnan fel-

ment Galileába. Ott, a názáreti zsinagógában kezdte meg messiási munkáját egy istentiszteleti alkalommal. Az evangéliumok ettől kezdve már végigkísérik Jézus Krisztus életét, s bibliaolvasásunk során sok mindent megismerhetünk felőle.

Amikor harmadszor és egyben utoljára Jeruzsálemben igyekezett a kovászosan kenyeret ünnepére, az Őt kísérő sokaságon annyira úrrá lett a lelkesedés, hogy a város előtt 2-3 km-rel számárhátra ültetvén Őt, ruháikat az útra terítették és hozsannát kiáltozva, királlyá nyilvánították és így kísérték be a városba. Senki sem gondolta még ekkor közülük, – csak Jézus tudta előre – hogy ez a kiáltozás hamarosan „feszítsd meg” kiáltássá változik. Ugyanis a jeruzsálemi főpapság megbotránkozott ezen a dolgon és mivel már korábban is kifogásolták munkásságát, ekkor véglegesen elhatározták, hogy megölik. Segítségükre sietett ezen tervükhöz Júdás, az egyik tanítvány. Ő vállalta, hogy alkalmas helyen és időben kezükre játssza Jézust. Gondosan kitervelték elfogatását. Díjat is szabtak érte, a Zakariás által megjövendölt 30 ezüstöt, mivel ennyi volt akkor egy rabszolgának a piaci ára. Jézus azonban mindent tudott előre, felkészült hát elfogatására. Csütörtök este még tanítványaival elfogyasztotta a páskabarányt, majd kenyeret és bort véve szerezte meg az úrvacsorát. Ezen napok eseményeiről szintén alapos részletességgel adnak számot az evangélisták.

A keresztre feszítés nyomán kialakult szomorúság húsvét hajnalán vált át nagy örömmé, amikor is az asszonyok tiszteletadása során angyal áll meg mellettük és azt mondja nekik: „Nincsen itt, mert feltámadott” (Mt 28,6). Ez az öröm azóta is ott van a Krisztusban hívők szívében. – Feltámadása után Jézus többször megjelent tanítványai körében. Negyven nap múlva aztán újabb meglepetés érte tanítványait. Jeruzsálemben az Olajfák hegyére mentek beszélgetve, amikor Jézus eltűnt közülük és már csak akkor látták, amikor a felhő felé közeledett. Ismét angyal biztatja őket: „ez a Jézus, aki tőletek felvitetett a mennybe, úgy jön el, amint őt a mennybe felmenni láttátok” (ApCsel 1,11).

A magukra maradt tanítványok ezen biztató szó után is csak akkor bátorodtak fel a Jézusról szóló bizonyosságtételre, amikor ezután 10 napra Jézus a Szent Lelket elküldte hozzájuk.

A Biblia első 11 része 2 nagyon fontos egységet tartalmaz: 1-2. részek: a teremtésről tudósítanak, a 3-11. fejezetekben az emberiség őstörténetéből azokat a legfontosabb eseményeket, dolgokat jegyeztette le Isten a szentíróval, amelyekben az üdvtörténet nyomon követhető.

A teremtés

Az egész Biblia arról tanúskodik, hogy Isten teremtő Isten. Isteni tervszerűséggel és isteni rend alapján épül egymásra a teremtés művében minden. Isten hatalmas értelmére mutat a fizikai világ, a biológiai világ rendje kozmikus méretekben és kicsiben egyaránt. Milyen pompás rend uralkodik a csillagrendszerekben, melyeket kutat az ember is. Gondoljunk csak génjeinkre, melyek hordozzák az öröklés információit. Ma már a biológia és az orvostudomány sokat tud ezekről a szabad szemmel nem látható részecskékről. Egy emberi gén annyi információt hordoz, mintha egy 1000 kötetes könyvtárban néznénk szét, ahol minden kötet 500 tele írt oldalt tartalmaz. Micsoda precíz, pontos munka! Milyen hatalmas intelligencia írta ezt a programot! És milyen szeretettel! Isten értelme, érzelme, akarata mind megnyilvánul a teremtés munkáiban. Ahogy széttekintünk színözönben pompázó földünkön – minden évszaknak, minden földrésznek megvan a maga szépsége –, arra gondolhatunk: Isten nem egy mogorva, depressziós személyiség, hanem vidám, örömteli, békeséget, szeretetet sugárzó, továbbadó személyiség. Valóban kevés az emberi értelem és a szó annak elmondására: milyen hatalmas az a személy, aki a teremtett világmindenségből keze munkája nyomán megismerhető annak, aki alázatos, hívő lélekkel tekint a világmindenségre és elkezd keresni azt, aki ezt az egészet megalkotta és az embernek ajándékozta.

Így hát boldogan vallhatjuk: Isten teremtő akaratának és értelmének csodálatos műve a mi világunk. Ezért életünket is, mint az Ő alkotását fogadhatjuk el Tőle, örvendezve minden jó fölött amivel megajándékozott. Nem véletlenül élünk most, ahol élünk. Teremtőnknek jó terve van velünk: Jézus Krisztusban az újjáteremtés, ami által Isten újra Édesatyánkká válik.

Isten hatalmát, nagyságát és dicsőségét csodálhatjuk a teremtésben. Mivel a teremtés egyetlen tanúja a szentháromság Isten, ezért erről csak Ő tudta tudósítani az embert. Hiteles-e ez a tudósítás? Valóban a semmiből teremtette-e Isten a világmindenséget? Valóban a láthatatlanból állt elő az, ami látható (Zsid 11,3)? Nem ősi népi mítoszokból és legendákból „gyúrták” össze ezt a világ keletkezéséről szóló, a mai tudományosan gondolkozó ember számára meseszerű elbeszélést? Vajon a mai tudomány által bizonyítottnak elfogadott különféle elképzelések szerint jött létre a világ? Ilyen pl. a legismertebb feltevés, az evolúció = fejlődésemélet (a nagy robbanásban létrejövő legkisebb élő sejtől a növény- és állatvilágon át a majomból emberré fejlődő főemlősig). Vaksors vagy teremtő akarat áll az élet mögött?

Itt a legelején világossá kell tennünk: bibliaolvasó, Istenben bízó emberek a teremtés tényét soha nem vonták és ma sem vonják kétségbe. Mi lenne bár-

kinek a véleménye arról a Bibliáról, amely az Istentől ihletettség igényével lép fel (2Tim 3,16 kk), de amelyik már a legelső lapjain nem mond igazat, ha a teremtéstörténet nem úgy igaz, ahogy olvashatjuk? Magának Istennek állt az érdekében a Biblia legelső lapjain a teljes igazságot elmondani a teremtés csodájáról. Mert, ha ez nem igaz, akkor milyen jogon várhatná el Isten, hogy a Biblia többi lapján olvasottakat igaznak fogadjuk el? Isten szerette és szereti annyira az embert, hogy a teremtésről az igazat adta tudtunkra. Ha a világmindenség, az élőlények másként jöttek volna létre, akkor azt mondta volna el. Egy biztos: Isten itt is, és a Biblia többi lapjain is mindig az igazat mondta el. „Nem ember az Isten, hogy hazudják” (4Móz 23,19). Ezért léphet fel az az igény a teljes Szentírásban: higgyünk szavának!

Az ember teremtése

Az embert Isten a teremtés 6. napján, utoljára, mintegy a teremtés koronájaként teremtette. Testét a föld porából formálta, de lelkét Isten önmagából adta, élet leheletét lehelte belé, így lett az ember élő lélekké (1Móz 2,7)). A Kol 3,10 és az Ef 4,24 szerint igazság és valóságos szentség volt az ember istenképősége. Ez tört teljesen össze a bűnesetben. Jézus Krisztus az, akiben teljes mértékben és hiánytalanul felragyog újra ez az istenképűség. Az ember újjáteremtésének célja is ez (Róm 8,29). Itt jegyezzük meg, hogy a teljes Szentírás alapján nem igaz az a nézet, amit országunkban is szektás tanítások nyomán megtalálhatunk, hogy ti, az ember lelke a halálával megsemmisül. Ennek legvilágosabb bibliai cáfolata Jézus Krisztus szájából hangzik el a Lk 16,19-31-ben. Az ember örök sorsa halálával lezáródik: vagy örök öröm Istennél, Krisztus váltsága alapján, vagy örök gyötrelmem a bűnében megmaradt embernek. De erre később, a bűnesetnél még visszatérünk.

A teremtés miéértje

Miért teremtette Isten a világot, benne mindent, és a teremtés koronáját, az embert? Isten lényege a szeretet (1Jn 4,16). Ez azt jelenti, hogy valakinek adni akar, mert az igazi szeretet adni akar és nem kapni. Isten azért teremtette a világmindenséget, hogy az embernek adhassa szeretetét. Az 1Móz 1,28 nem csak parancs: „És megáldotta Isten őket és mondta nekik Isten: szaporodjatok és sokasodjatok és töltsétek be a földet és hajtsátok birodalmatok alá...”

Az áldás megajándékozást jelent. Isten tehát az embernek adta és rábízta a földet és mindent, ami azon van. Itt a bűneset előtt ne felejtjük el: az ember felelőssége a rábízottakért Istennel való harmóniában valósulhat csak meg.

Isten fensége, nagysága, gazdagsága, hatalma éppen abban lesz nyilvánvalóvá, hogy megajándékozza az embert. Az ember pedig attól lehet csak boldog, hogy életét Isten jelenlétében és tőle megajándékozva éli. Ennek a fénye tükröződik vissza Isten felé az ember hálájában. Így töltheti be azt a feladatot, amit egyetlen teremtmény sem tud rajta kívül: szabad akaratból dicsőíthette Ádám és Éva, és dicsőítheti minden Jézus Krisztus által megváltott élet Istent.

A házasság teremtése

A teremtés harmóniájában Isten mindent jónak teremtett. Ami nem volt ilyen teljes, egész, harmonikus, azt Ő maga látta meg: „Nem jó az embernek egyedül lenni, szerzek neki segítőtársat, hozzáillőt” (1Móz 2,18). Pilder Mária csodálatos magyarázatában olvashatjuk: az „egyedül lenni” kifejezés ilyeneket jelent itt, mint önmagának, önzően élni. Ha Ádám egyedül maradt volna, Isten egyetlen „gyermeke” lett volna, akinek nincsenek utódai, s aki Isten minden kincsét csak önmagára fordíthatta volna. Isten tehát a házasságot azért szerezte, hogy a tőle megajándékozott ember mindezt az isteni gazdagságot sugározza tovább házastársa és családja felé. Így a Biblia szerinti házasság az Istennel való kapcsolat tükörképe. Sajnos, ez teljes mértékben igaz az Isten nélküli házasságokra is, mert ezek az Istennel való kapcsolat hiányának tökéletes tükörképei addig, amíg fennmaradnak, ahol az Isten-hiány, mint a bűn tipikus jellemzője határozza meg a házastársak kapcsolatát.

Isten eredeti elgondolása az volt, hogy egy férfinak egy nőt és egy nőnek egy férfit teremtett. Természetesen, ha valamelyik házastárs elköltözik az élők közül, a másik újra házasodhat Isten rendje szerint. Ebben az Istennel és egymással megélt felelős kapcsolatban van helye a gyermekeinknek, akikkel Ő ajándékoz meg minket. Gyermekeinkért való felelősségünk sem csak élelmükről, ruházatukról, melegről és tanítatásukról való gondoskodásban kell hogy kimerüljön, hanem elsősorban azért vagyunk felelősek, hogy látják-e életünkben Isten szereteturalmát, Jézus Krisztus szabadító és megtartó jelenlétét és Szentlelkének vezetését, a bűnt komolyan vevő, engedelmes, Istent dicsőítő életet?!

A bűneset

A bűneset előtt az ember szabad akaratral rendelkezett. Szabadon választhatott Isten igazsága és a Sátán csábítása között. Ezt használta ki Isten ellensége. Elhintette a kételkedést az első emberpár szívében: „Csakugyan azt mondta Isten?” (1Móz 3,1).

Szóról szóra ugyanaz ment végbe Évában, amit az 1Jn 2,17-ben olvasható: „mindaz, a mi a világban van, a test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kérdése nem az Atyától van, hanem a világból”. „Látta az asszony, hogy jó a fa eledelre s hogy kedves a szemnek, és kívánatos ...a bölcsességért... (1Móz 3,6). Az engedetlenséggel elveszítette az első emberpár az Istennel való életközösséget és az őket éltető lelki parancsolatot. Ennek máig ható következményei vannak: teljes romlás (Róm 7,18), eredendő bűn (Zsolt 51,7; Jób 14,1-4; Róm 5,8). Az Istentől elszakadás következménye a szenvedés és a halál. A bűn büntetése az örök Istentől elszakíttóság, a kárhozat. A bűn és a halál azért eredendő, azaz áteredő, mert a gyermekek testtől és vértől születnek, nem pedig Lélektől (Jn 1,13; 3,6).

Így a bűnesetben az ember elvesztette szabad akaratát teljes mértékben. A bűneset után nincs többet szabad akarat. Ezért mondhatta Jézus: „mindaz, aki bűnt cselekszik, (rab) szolgája (=tulajdonjog szerint az Ördögé) a bűnnek” (Jn 8,34). A bűneset után csak a rosszra van szabad akarat. A bűnt cselekvő ember személyesen felelős tetteiért. Ezért nem vádolhatja Istent a bűneiért, de nem háríthatja a felelősséget a Sátánra sem. Mégis: itt kezdődik az üdvtörténet földi útja. A bűnbe eső ember hallhatta elsőnek a Szabadító ígését (1Móz 3,14), amit Isten Jézus Krisztusban teljesített be. Ezért lehet a szabad akaratát teljes mértékben elvesztő embernek hirdetni: Jézus Krisztus meg tud szabadítani a Sátán hatalmából (Jn 8,36). Van megszabadított akarat. Isten megvilágosítja értelmünket, hogy ismerhessük az Ő akaratát (Róm 12,2), azután erőt és szabadságot ad annak megcselekvésére (Fil 2,13; 4,8-9; Kol 1,9-13; 2Pét 1,3). Az újjászületett ember szabad – és tud – nem vétkezni (2Kor 3,17).

Isten gondviselése

Madách Imre: Az ember tragédiájában azt írta: A gép forog, az alkotó pihen. Valóban így van ez? Nem. Isten annak, amit és akit teremtett, gondját viseli. A gondviselés Istennek az az állandó munkája, mellyel a világmindenségről a teremtés és a bűneset után sem vette le a kezét, hanem azt fenntartja és igazgatja (Jn 5, 17; Zsid 1,3). A természeti és erkölcsi törvényeket ma is működésben tartja. Gondviselése mindenre kiterjed (Mt 5,45), s csak ott nem valósulhat meg teljes mértékben, ahol a bűnös ember ezeket a törvényeket tudatosan áthágja, önmagának és embertársainak is ártva és veszedelmet okozva ezzel.

A hívő ember boldogan vallhatja: semmi sem érhet Isten tudta nélkül (Mt 10,29-30).

Kain és Ábel

Hamar meg kellett látnia Ádámnak és Évának tulajdon gyermekeikben az isten nélküli élet pusztítását. A szív, az élet ajtaja előtt lesekedő bűnről azt mondja Isten: „reád van vágyódása” (1Móz 4,7). Kain sem Isten figyelmeztetését nem vette komolyan, sem azt, hogy Isten azért figyelmeztette, mert egyedül Ő tudott volna segítséget adni annak legyőzéséhez. Így következett be az első ember- és testvérgyilkosság. Isten az emberért ölt meg 2 állatot (1Móz 3,21), hogy felöltöztethesse őket. Az ember önmagáért, önzésből, haragból és indulatból öli embertársát.

A kaini és az ábeli lelkület ma is két csoportba osztja az élőket: vagy a Golgotán értünk önmagát váltságdíjúl adó Isten Báránya áldozatáért közeledhetünk mi, gyilkos emberek („aki haragszik az ő atyjafiára, méltó az ítéletre” – Mt 5,22) a szent, minden bűnt megítélő Istenhez; vagy kaini lelkülettel: én ilyen vagyok és ilyen is akarok maradni.

Bár Ábel helyett Isten Séthel ajándékozta meg Ádámot és Évát, egyre kevesebben ismerik Istent és veszik komolyan szentségét, bűnt gyűlölő voltát, és egyre többen élnek Kaint követve: ahogy nekem jó. Ez az Isten ellen lázadt emberiség rövid idő alatt eljut az özönvizet megelőző időkben oda, hogy „...szíve gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz” (1Móz 6,5).

Az özönvíz

Isten arra teremtette az embert, hogy a vele való kapcsolatban mindennel megajándékozhasssa és boldoggá tehesse. Milyen iszonyatos pusztítást hajtott végre a bűn? Nőé korában senki sem ismeri már Istent, senkinek nem fontos a Szabadító ígérete. Az ember nem a 20. század végére lett nagykorú, amikor kijelentheti: nekem nincs szükségem tovább Isten gyámkodására. Megtörtént ez az özönvíz előtt. Nőé és családja is csak azért menekülhetett meg, mert kegyelmet talált Isten előtt (1Móz 6,8). A kegyelem Istennek az a minden emberi érdem nélkül kiválasztó döntése, amely alapján Nőéra és utódaira bízta a Szabadító ígéretét. Isten üdvterve akkor is végbe megy, ha az embereket az már egyáltalán nem érdekli. Isten gondoskodik szava, ígérete beteljesítéséről. Legyen ez erőforrás és vigasztalás a mai, Isten atyai szeretetét, szentségét hasonlóan elutasító és teljes mértékben lerázni akaró emberiség közepette Isten hűséges gyermekeinek.

A menekülés minden részletét Isten dolgozta ki, Nőé csak végrehajtotta. Megépítette a hatalmas, 137 m hosszú, 14 m magas és 23 m széles bárkát. Ha megpróbálunk képet alkotni magunknak erről az építményről, rakodótére

39 500 m³, azaz 13 900 bruttó-regisztertonna befogadására képes, ami kb. 600 tehervagonnyi, tehát egy kb. 6 km hosszú szerelvénynek felel meg (Werner Gitt). Az is elgondolkoztathatta volna Nőé kortársait és környezetében élőket, hogy egy adott időpontban napokon át olyan állatok jöttek párosával a bárkához, amelyek azon a környéken nem voltak honosa. Ki hozta, hívta ezeket? Nos, mindezek Isten parancsára jöttek ide.

Sokak számára problémát és fejtörést okoz a 40 napon át zuhogó eső. A bibliai teremtést komolyan vevő tudósok ennek teljesen elfogadható magyarázatát adják. A teremtéskor Isten a földet olyan páraburokkal vette körül, ami egyrészt mint egy szűrő, védelmet nyújtott a földi élővilágnak a káros kozmikus sugárzással szemben; másrészt lehetővé tette a földön a növényzet olyan gazdag, dús fejlődését azzal, hogy a fóliasátorhoz hasonló klímát alakított ki, ami az akkori élővilágnak (dinoszauruszok, brontoszauruszok stb.) biztosította az élelmet. Az ajánlott irodalom közt megtalálható Werner Gitt professzornak az a könyve, melyben elvégezte a számításokat is ennek a páraburoknak a nagyságára nézve. Az özönvízkor Isten megengedte, hogy ez a páraburok eső formájában megszűnjön. Hiába akart bárki bejutni azután a bárkába, hogy Isten bezárta annak ajtaját. Nőé nem tudott senkit befogadni oda. Neki nem volt kilincse a bárkán belül. Így ment végbe Isten igazságos ítélete. Nem menekült meg, csak Nőé és családja a bárkában. S így fog egyszer bekövetkezni Isten igazságos ítélete, de Isten minden kor embere számára készített mentő eszközt: az özönvízkor a bárkát, ma Jézust. Az özönvíz az utolsó ítéletnek (2Pét 3,5-7), a Nőé bárkája az élő egyháznak (1Pét 3,21) az előképe. Az ítélet az özönvíz által beteljesedett az akkori embereken. Nőé az oltáron feláldozott állat előtt állva ad hálát Istennek a rettenetes ítéletből kegyelem által megmentett életéért. Isten ígérettel és szövetségkötéssel válaszol az Őt kereső Nőénak. Megígéri: nem lesz többet özönvíz. Megígéri: a természet rendjét gondviseléséből fenntartja (1Móz 8,21-22). Isten újra megáldja, megajándékozza az embert: rábízta a földet, az élővilágot (1Móz 9,17). Szövetségre lép a megmentett emberrel, aminek jele a szivárvány. Ez a szövetség a mai napig él, bár azóta újabb szövetségkötés is történt Isten és egy nép közt a Sinai hegyen. De Jézus Krisztusban Isten elkészítette az új szövetséget, amelynek mindenki élő tagjává lehet a Jézus Krisztusban való személyes hit és engedelmisség által.

Az első részeg ember

Szomorú dolog, de az első részeg ember a földön az a Nőé volt, aki Isten ingyen kegyelméből megmenekülhetett az akkori embervilágot elpusztító özön-

vízből. Miért van megírva ez a történet is a Bibliában? Azért, mert Isten még a kegyelmet nyert gyermekeiről is csak az igazat hajlandó leírni. A Biblia nem szépíti és nem kendőzi Isten gyermekeit. Isten gyermekei a Jézus Krisztusban való hit által sem lesznek tökéletes emberek. Mégis: igyekezzünk Istennek engedelmeskedni, hogy szégyent ne valljunk. Isten minden alkotása jó, ha hálaadással élünk vele. Isten a bort is ajándékkal adta, csak az isteni mértéket nem ismerő ember életében vált az átokká. Ma is sok családban jelent átkot, ahol Isten nélkül, istentelenül élnek vele. Senki ne érezze magát feljogosítva ezeket olvasva az ivásra. De senki ne érezze bűnnek azt, ha 1 nap 1 vagy maximum 2 deci bort elfogyaszt egészségéért (1Tim 5,23). Természetesen, aki szabad arra, hogy ne fogyasszon semmi alkoholt, az cselekszi a legjobban.

A nemzetek – nyelvek eredete

Néhány nemzedékkel Nőé után lelkileg újra sötét korszakról olvashatunk Bibliánkban. Az akkor élő emberek nem Istennek kedvesen akarnak élni, hanem ők akarnak az égis eljutni emberi eszközökkel. Nincs itt egy szó sem bűnlátásról, bűnbánatról, bűnvallásról, a kegyelmes Isten kereséséről. Az egységes nyelv lehetővé teszi az erők összefogását. Megkísérelnek visszajutni az égbe, Istenhez, az élet fájához. Az odavezető út azonban így nem járható. Isten készített utat az „élet fájához” a kereszthez („...egy út vezet csak az égbe, s az Golgothán visz át”). Isten összezavarta a nyelvüket, s ezzel véget ért a bűnös egyetértés a bábéli torony építésére. Szétszéledtek az egész földre. De Isten hatalmasabb a nyelveknél, nemzeti különbözőségeknél. Pütkösdkor a 12 apostol bizonyágtételét Jézus Krisztusról, Isten megígért szabadítójáról 13 felsorolt nemzetet képviselő zarándoksereg hallgatja: „...halljuk hát őket, kiki közülünk a saját nyelvén, amelyben születtünk” (ApCsel 2,8). A bábéli zűrzavar Isten gyermekei között áll helyre, azzal, hogy a kegyelem csodáját Jézus Krisztusban mindenki számára hozzáférhetővé akarja tenni Isten. A nyelveken hallás csodájában sem a beszélő, sem a hallgató nem nőhet valami csodás emberré (– mint a nyelveken szólásban –), hanem egyedül a hallást és értést teremtő Isten, aki minden dicsőség.

Pütkösdig azonban még hosszú a történelem. A 11. rész Sém nemzetségtáblázatával záródik. Ez a számunkra távolinak tűnő nemzetségtáblázat újra Isten üdvözítésének szolgálatában áll. Sém utódai közt fogunk a következő anyagban Ábrahámmal találkozni, akire Isten a Szabadító ígését rábízta (1Móz 12,1-4). Istennél semmi sem véletlen. Örök tanácsvégszében mindent pontosan megtervezett a kárhozat felé vágató ember megmentésére Jézus Krisztusban.

KÉRDÉSEK

- Mit jelent számodra, hogy ISTEN a szavával (ISTEN szava = IGE) teremtett?
Miért teremtette Isten a világot?
Miért teremtette Isten az embert?
Miért teremtett téged?
Miért teremtette Isten a házasságot?
Mi a bűn következménye és büntetése?
Melyik az első örömhír a Bibliában?
Hogyan valósul meg az üdvtörténet az özönvízkor?
Emlékszel-e még az érveidre, amikor azt gondoltad, hogy nem ISTEN teremtette a világot?
Hitünk oszlopai, ISTEN ígéretei. Mit ígért a külön a férfiúnak és mit külön az asszonynak és melyik a közös parancs, amelyek ma is érvényesek? Betartja ezeket a magyar nép?
Kreáció, evolúció. Ha erről gyermekeid kérdeznek, mit mondasz?

AJÁNLOTT IRODALOM:

1. Sola Scriptura 1. 45-60. oldalak; Iránytű kiadó
2. Cseri Kálmán: Hittankönyv gimnazistáknak; Kálvin kiadó
3. Ifj. Alföldy-Boruss Dezső: Dogmatikai vázlatok; „Titus” kiadó
4. Werner Gitt: A teremtés bibliai tanúságtétele; Evangéliumi kiadó
5. Werner Gitt: Teremtés + evolúció = ?; Evangéliumi kiadó
6. Werner Gitt: Logosz vagy káosz; Evangéliumi kiadó

Ábrahám és Izsák

✍ *Körpöly Kálmán*

Isten tettei sokszor érthetetlenek előttünk. Nem tudjuk emberi értelmünkkel felfogni, mit, miért és éppen így tesz. Állandóan szembe kerülünk annak az isteni kijelentésnek az igazságával, melyet Ézsaiás prófétánál olvashatunk: „Bizony, a ti gondolataitok nem az én gondolataim, és a ti utaitok nem az én utaim – így szól az Úr. Mert amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabbak az én utaim a ti utaitoknál, és az én gondolataim a ti gondolataitoknál” (Ézs 55,8-9). Milyenek is az Isten útjai? A bűneset után Isten az első emberpárt kiűzi az Éden kertjéből, de bőrből ruhát csinál nekik. Káint bujdosóvá teszi a földön, de védelme alá veszi, hogy senki meg ne ölje. Az emberiséget özönvízben pusztítja el, de egy családot megment, hogy annak utódai töltsék be a földet. Szétszórja Bábelnél az embereket, de így népesül be a Föld. Az emberiség megoszlik. Csak Krisztusban lesz eggyé újra minden. Akit Isten elküld az idők teljességében, hogy Igéje és Szentlelke által magának egy kiválasztott népet gyűjtsön össze. A kiválasztás célja tehát Krisztus: „Mert Istennek valamennyi ígérete őbenne lett igenné és őbenne lett Ámenné” (Róm 1,20).

Ez a kiválasztás Ábrahámmal kezdődik. Őt választotta ki Isten, hogy kiválasztott népének ősatya legyen. Miért éppen őt? Hiszen ha végigkísérjük élete történetét, látjuk, hogy ő is hibákkal, bűnökkel terhelt ember volt. De éppen ebben rejlik Isten kiválasztásának csodálatos titka: sok gyarló bűnös közül egy ugyancsak gyarlót és bűnöst választ ki, hogy általa vigye véghez akaratát. Ez a megmagyarázhatatlan isteni kiválasztás végigvonul az egész üdvtörténeten.

Isten Ábrahámot, aki akkor még Ábrámnak hívtak, így szólította meg: „Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából, arra a földre, amelyet mutatok neked” (1Móz 12,1). Ábrahámnak tehát Isten parancsára föl kellett kerekednie, és hátat fordítani a múltnak. És méghozzá mért? Egy bizonytalanul látszó ígéretért, hogy Isten majd másik földet ad neki. De hol van az a föld? Isten csak annyit mond: „Menj el ... arra a földre, amelyet mutatok neked”. A láthatót elhagyni a láthatatlanért, a kézzelfoghatót egy olyanért, amiről azt sem tudni, hogy hol van, ez volt a parancs Ábrahám számára.

Isten Ábrahámnak nemcsak új hazát, de nagyon sok utódot is ígér: „Nagy népéé teszlek”. Ha az új haza ígérete bizonytalan ígéret volt, akkor ez meg emberi szemmel nézve lehetetlen. Ugyanis Ábrahám feleségéről, akit akkor még Szárajnak hívtak, azt mondja az írás: „Száraj azonban meddő volt, nem volt gyermeke” (1Móz 11,30). Hogy lehet valósággá akkor ez az ígéret? Hogy származhat attól a nagy nép, akinek nincs, és minden azt mutatja, hogy nem is lehet gyermeke? Sőt még áldást is ígér Isten: „megáldalak ... áldás leszel ... általad nyer áldást a föld minden nemzetsége”. De van-e lehetetlen Isten előtt? Ha ő megígéri Ábrahámnak, hogy nagy néppé lesz, akkor van rá hatalma, hogy ez megtörténjék minden emberi elgondolás ellenére is. És ebben az ígértben egy nagyon távoli áldás is benne van: Ábrahám leszármazottja, Jézus krisztus lesz majd valóban áldássá a föld minden nemzetsége számára (Gal 3,14). Így választotta ki és hívta el Isten Ábrahámot.

Ábrahám pedig engedelmeskedett Istennek. Fölszedte sátorfáját, útnak indította nyáját, és „elindult, nem tudva, hova megy” (Zsid 11,8). Ez a hit: megyek oda, félelem nélkül, ahova Isten küld: Megyek, mert tudom, hogy Isten velem van.

Ábrahám nem maga indult. „Fogta Ábrahám Szárajt, a feleségét, és Lótót, a testvére fiát”. Csak ezt a kettőt vitte magával régi életéből. Útjuk Kánaán földjére vezetett, „az ígéret földjére”. Ez az előképe a másik „ígéret földjének”, a mennyei Kánaánnak, melyet majd azok vesznek birtokukba, akik hit által fiai Ábrahámnak.

Kánaánban Isten megjelent Ábrahámnak, és megerősítette, hogy ez az a föld, melyet ígért: „A te utódaidnak fogom adni ezt a földet”. Ábrahám válasza egy szótlán tett volt: oltárt épített ott az úrnak, aki megjelent neki. Az első ilyen oltárt Kánaán földjén.

Ábrahám nem telepedett le egy helyen. DE amerre csak elhaladt, mindenütt oltárok maradtak, „ahol segítségül hívta az Úr nevét”. És majd egyszer ez a föld lesz az, melyet annak lábai taposnak, akiben Isten valóban szemmel láthatóan, kézzelfoghatóan megjelent. A sok oltár helyett majd egyetlen oltárként a kereszt emelkedik a Golgotán, melyen Isten Fia – Ábrahám leszármazottja test szerint – áldozza fel életét, hogy elvegye a világ bűnét. Ábrahám hitével, engedelmességével a hívők atyja lett (Gal 3,7), akit úgy is neveznek, mint „Isten barátja”. De bármilyen nagy volt is, ő is csak ember volt. Járt a hit napfényes csúcsein, de jutott mélységekbe is. Engedelmesen ment oda, ahova Isten küldte. Aztán pedig, amikor az éhínség elől Egyiptomba menekült, életét féltve, annyira süllyedt, hogy hazudozva átengedte feleségét a fáraónak. Fény és árnyék. Rendíthetetlen hit és szinte megvetésre méltó gyávaság. De így teljes és így igaz a kép. A Biblia nem hallgatja el sohasem a hit nagy hőseinek gyön-

geségeit. Azonban, ha Ábrahám gyöngé volt is, ha hite meg is ingott, erős és hatalmas volt Isten. Megintette a fáraót, aki gazdag ajándékokkal bocsátotta el Sárát. Ábrahám eddig unokaöccsével járt együtt. Együtt gazdagodtak meg. Mindkettőjük nyájai egyre szaporodtak. És eljött egyszer az idő, amikor „az a föld nem bírta eltartani őket, hogy együtt lakjanak” (13,6). A pásztorok is állandóan veszekedtek. Ábrahám békére törekedett. Felajánlotta, hogy váljanak el, amíg békességgel megtehetik. Ábrahám most megint a hit hőse, Isten barátja. Nemeslelkűen viselkedik unokaöccsével szemben. Igaz, kemény iskolában tanult meg alázatosnak lenni: Egyiptomban. Ott megalázták, itt magát alázza meg. Lótnak engedi át a választást. Aztán Ábrahámnak Isten parancsára be kellett járnia Kánaánt, és így venni hivatalosan birtokába. Így jutott Mamré tölgyesébe. És ott is, ahogy eddig is tette útjának főbb állomásain, „épített oltárt az Úrnak” (13,18). Sátor és oltár, ez a kettő foglalja össze Ábrahám életútját.

Lót azt hitte, hogy a jobb részt választotta, de tévedett. Fogságba hurcolták. Ábrahám szabadította ki. Ekkor találkozott Ábrahám Melkisédekkel, aki igen figyelemreméltó személy. Pap és király. Mint ilyen, előképe a mi Urunk Jézus Krisztusnak, aki főpapunk és királyunk. Melkisédek megáldotta Ábrahámot, az pedig „tizedet adott neki mindenből” (14,20).

Lót végül mindenét elveszíti Sodoma pusztulásakor. Csak pusztja élete és két leánya marad meg.

Sára nagyon vágyott gyermekre, és ezért olyan tetre határozta el magát, mely általános volt abban a korban. Szolgálóját adta oda férjének, hogy ha az fiat szül, azt sajátjaként nevelje fel. Nem hitt Isten ígéretének, és nem tudta bevárni annak beteljesedését. Hágárnak valóban fia született. De, bár ő az elsőszülött, mégsem ő az ígéret gyermeke. Annak Sára saját fiának kell lenni. A csoda meg is történt, az isteni ígéret beteljesedett. Sárának öreg korában fia született, aki Izsáknak neveztek el. Ábrahám Izsák születésében elnyerte hite jutalmát. Ezzel a születéssel lett Izráel ősatya.

Csoda volt Izsák születése. Izsák utódai is csoda népek. És csoda lesz majd az Úr egyháza is sokkal inkább, mint Izsák vagy Izráel népe. Izsák születésében halvány előképét látjuk annak, aki tulajdonképpen tartalma az Ábrahámnak adott ígéretnek, akiben megáldatnak a föld nemzetségei: Jézus Krisztusnak.

Amikor Izsák ifjúvá serdült, Isten próbára tette Ábrahámot. Azt mondta neki: „Fogd a fiadat, akit szeretsz, Izsákot és menj el Mórijjá földjére, és áldozd fel ott égő áldozatul az egyik hegyen, amelyet majd megmondok neked” (22,2). Ábrahám, bár vérző szívvel, de engedelmeskedett. Szerette gyermekét, de Istent még jobban. Isten csak ezt akarta tudni. Ezért az utolsó pillanatban,

amikor Izsák már az oltáron feküdt, Isten megragadta Ábrahám kezét: „Ne nyújs ki kezedet a fiúra, és ne bántsd őt” (22,12).

Ábrahám kész volt föláldozni fiát Istennek, és ez a jelenet előképe lett annak a csodálatos másiknak, mely évezredekkel később a Golgotán játszódott le. Isten nem engedte, hogy Ábrahám föláldozza a fiát, de ő feláldozta értünk, bűnösökért az ő Egyszülöttjét.

Ábrahámnak addig nem volt tulajdona Kánaán földjén, amíg felesége, Sára meg nem halt. Akkor vette meg temetkezési helyül a makpélai szántóföldet a rajta lévő barlanggal együtt. Ez volt az első birtoka az ígéret földjén.

Ezután Ábrahám feleséget keresett fiának. Könnyen kaphatott volna feleséget neki a kánaániak leányai közül. Így rokonságba került volna Kánaán lakóival, és biztosította volna azon a földön fia jövőjét. Ábrahámot azonban nem csábította ilyen lehetőség. Izsák az ígéret fia. Benne áldatnak meg a földnek minden nemzetségei. Nem lehet pogány a felesége. Ezért elküldi rokonaihoz szolgáját. Eliézert, hogy onnan hozzon Izsáknak feleséget. Csak ilyen nő lehetett a választott nép ősanyja Eliézer kiimádkozza Istentől a döntést, és meg is találja Ábrahám rokonai között Rebekát, aki hajlandó Izsák felesége lenni. Izsák házasságkötése után meghal Ábrahám, késő vénységben. Két fia, Izmael és Izsák együtt temetik el Sára mellé. Izsák negyven éves volt, amikor feleségül vette Rebekát. És az ő életükben is megismétlődött az, ami Ábrahám és Sára életében történt: kezdetben nekik sem volt gyermekük. Izsák akkor születette, amikor emberileg már lehetetlennek látszott. De meg kellett születnie, mert Isten ezt ígérte. Ő erről tudott, és tudott arról is, hogy azt az ígéretet, melyet Isten Ábrahámnak tett, tovább kell adnia az ő fiának. De ez a fiú késett. És itt mutatkozott meg Izsák hite. Gyermektelenségének nyomorával Istenhez menekült. Múltak az évek, és nem jött válasz imádságára. Izsák azonban nem hagyta abba az imádságot. Addig kopogtatott Isten szívének ajtaján, amíg az meg nem nyílt. És az isteni válasz csodálatos volt: Rebeka ikreket fogant. Rebeka arra a felfedezésre jutott, hogy a két magzat, akiket méhében hordott, már ott sem fértek össze egymással. Ez aggodalommal töltötte el, és ezért Istentől kért tanácsot. Isten válaszából sötét jövőbeli kép bontakozott ki anyai lelke előtt: a két iker két nemzetséget képvisel. Két nép ősatyái lesznek, melyek örök harcban állnak. A két fiú közt a versengés, tusakodás, ami már az anyaméhben elkezdődött, amikor felnőttek, egyre nagyobb méreteket öltött. És ami csodálatos, ez nem az elsőszülött nyers Ézsautól indult ki, hanem a „szelíd” Jákobtól. Csak az alkalomra várt, hogy ne testvére legyen az első. Ravaszul, egy tál lencséért meg is szerzi az éhes Ézsautól az elsőszülöttségi jogot, aztán pedig anyja segítségével, akkor már vak apjától, csellel az elsőszülöttnak szánt apai áldást. Csaló volt Jákob? Kétségtelenül. De talán ment-

hető azzal, hogy szenvedélyesen vágyott annak az ígéretnek a beteljesedésére, amit Isten felőle és utódai felől mondott anyjának: Istené a felelősség? Hiszen ő akarta, hogy Jákob legyen az Ábrahámnak tett és Izsáknak megújított ígéret örököse.

Kérdések, melyekre úgysem tudunk megnyugtató feleletet adni

Az eredmény: Jákobnak menekülnie kell bátyja, Ézsau gyilkos haragja elől. Csalással megszerzett mindent, amire vágyott, és most nem vihet magával mást, csak az útjára bocsátó apai áldást. Ugyanazon az úton megy, mint amelyiken Ábrahám öreg szolgája ment nagy kísérettel Izsáknak feleséget keresni. Jákob is feleséget keresni indul, de egyedül, csak egy vándorbottal.

Talál is feleséget nagybátyjánál, nem is egyet, hanem kettőt, ugyanis apósa becsapta őt, aki édesapját csapta be. A csaló, csalás áldozata lett. A megvetett Lea azonban gyermeket szült, a szeretett Ráhel azonban sokáig meddő. A két asszony, a két nővér közt örök a vetélkedés. Vetélkedésük közben azt tették, amit Sára is tett, szolgálóikat adták Jákobnak, akiktől szintén gyermekei születtek. Tizenkét fia és egy lánya születik. Jákob hosszú évek után hazatért. A Jabbók révénél egy éjszakán át küzdött Istennel. Ebből a küzdelemből rokkantan, de új névvel került ki. Ekkor kapta az Izráel nevet, mely utódai neve lett. Kibékült Ézsauval. Útközben Ráhel második gyermeke szülésébe belehal. Jákob gyermekei különböző természetűek voltak. Az apa kedvence a szeretett Ráhel elsőszülöttje, József. Bátyjai irigységből életére törtek. Végül is Egyiptomba adták el rabszolgának. A rabszolga József ott nagy tiszttségbe került. Isten intézte így, hogy aztán a család, Isten választottjai, Egyiptomba menjenek, ne keveredjenek össze Kánaán földjén annak lakóival, hanem ott növekedjen népe. Jákob Egyiptomban halt meg. Halála előtt sorra megáldotta gyermekeit. De a legfőbb áldást most sem az elsőszülött kapta: sem Leáé, sem Ráhelé, hanem Júda. Ő sem büntelen, hiszen ő kezdeményezte József elpusztítását, aztán pogány nőt vett feleségül. Menyétől, Támártól születtek gyermekei. És mégis őt választotta Isten, hogy el ne fogyjon a kormánypálca térdei közül, míg eljő Siló, akinek engednek a népek (49,10). A Siló az Úr Jézus Krisztus.

Miután gyermekeit megáldotta, Jákob parancsot adott fiainak, hogy abba a barlangba temessék, ahol Ábrahám, Sára, Izsák, Rebeka és Lea nyugodott. És ezt nem pusztán szeszélyből és nem is csak érzélgősségből parancsolta, mivel az volt a szülőföldje, ahol az a barlang volt, hanem azért, mert az az ígéret földje. Ha Egyiptomban kell is meghalnia, nem tört össze szívében a remény, hogy az Ábrahámnak és Izsáknak tett ígéret beteljesedik. Tudta, hogy utódai

egyszer visszatérnek majd arra a földre, és ő köztük, igazi hazájukban akart pihenni. Gyermekai teljesítették kérését, és nagy pompával temették el apjukat. József is azt kéri, hogy ha majd népe hazatér, az ő holttestét is oda vigyék.

Mózes első könyve ezzel befejeződik, de folytatása következik és csak az örökkévalóságban fejeződik be.

(Aki minderről bővebben akar tudni, megtalálja azt: Dr. C. van der Waal holland lelkész „Kutassátok az írásokat” c. könyve I. kötet 61-85. oldalain. A könyvet az Iránytű Kiadó jelentette meg.)

KÉRDÉSEK

Testvérem, kiválasztottnak érzed-e magad? A kiválasztottság személyes és csak a hívó ember kérdése.

Mit jelent a kiválasztottság számodra a mindennapokban? Ábrahám hit példája.

Melyek voltak ISTEN ígéretei Ábrahámnak? Miért nevezhette ISTEN barátjának Ábrahámot?

Miért nevezhetjük Izsákot JÉZUS előképének?

Gondold végig Izsák párválasztását, követendő-e ma? (fiatal presbiter kérdése)

Ábrahám nagylelkűségét hol tapasztalod?

Mi volt Izsák szomorúsága? Ez lehet ma is egy apa szomorúsága?

Rebeka mikor járt ISTENNEL és mikor nem?

Jákob és József

✍ *Dr. Nagy Antal Mihály*

Előzetes megjegyzés

Az ősatyák korának meghatározásánál Ábrahám esetében pontos, illetve biztos támpontunk van. Az a természeti katasztrófa – földrengés –, aminek a következtében Sodoma és Gomora elpusztult, s a Holt-tenger kialakult, Kr. e. 1900-ban volt, legfeljebb plusz-mínusz egy-két év eltérés lehetséges. Az 1Móz 19,24-25 mögött földtörténeti esemény van, aminek az ideje pontosan kiszámítható. Ábrahám akkor száz éves volt (1Móz 17,17; 21,5). Ábrahám ezek után még hetvenöt évet élt. Ábrahám életideje: Kr. e. 2000–1825. Ezzel a korai-kései datálás sokat vitatott kérdése elveszítette jelentőségét és létjogosultságát.

A bibliai adatok szerint Izsák száznyolcvan évet élt (1Móz 35,28), Jákob pedig száznegyvenhét évet, százharminc éves volt, amikor Egyiptomba ment, s azt követően még tizenhét évet élt (1Móz 47,9.28). Ezek az életrajzi adatok nehézség nélkül összeegyeztethetők az új kronológiával, amely szerint József Kr. e. 1663-ban került Egyiptomba, Kr. e. 1671-ben lett alkirály (vezír), Kr. e. 1665-ben kezdődtek a katasztrófális áradások, Kr. e. 1663-ban kezdődött az éhínség, Kr. e. 1662-ben ment Jákob Egyiptomba – az éhínség második esztendejében. Az exodus Kr. e. 1447-ben volt, ami egyezik a bibliai tradícióval (1Kir 6,11).

Jákob (Kr. e. 1792–1645)

Jákob, mint a választott nép névadója és a tizenkét törzs ősatyja fontos szerepet játszott Izráel történetében. Életében öt fő szakaszt különböztethetünk meg:

1. Születéstől a menekülésig
2. Idegenben
3. A hazatérés

4. Újra otthon
5. Útrakelés és megérkezés Egyiptomba

Születéstől a menekülésig

Jákób Izsáknak és Rebekának a gyermeke, Ézsaunak pedig ikertestvére volt, úgy, hogy ő született másodiknak. Születésekor Ézsau sarkába kapaszkodott, ezért kapta a Jákób, azaz csaló nevet. Felnövekedve Ézsau vadászathoz értő, szabadban élő ember lett, Jákób pedig szelíd sátorlakó. Izsák Ézsaut szerette jobban, Rebeka pedig Jákóbot. Erre van érthető magyarázat. Izsáknak ízlett az étel, amit Ézsau az elejtett vadakból készített, Rebeka pedig érthetően kedvelte a szelíd Jákóbot. Az ikrek élete felett azonban egy sokkal nagyobb rejtély lebegett: Isten Jákóbot szerette, Ézsaut pedig gyűlölte (Mal 1,2-3) Pál apostol Isten szabad kiválasztását látja a rejtély mögött (Róm 9,11-13), ami nyilván igaz, de a dolog lényegét tekintve egyik rejtélytől egy másik rejtélyhez jutottunk. Végül is isteni titokkal, misztériummal van dolgunk, amire a felelet egyedül Istennél van. Nem ez az egyetlen ilyen dolog Izráel történetében, valamint az üdvtörténetben.

Ennek a szakasznak két fontos eseménye van. Az egyik az elsőszülöttségi jog megszerzése. Ézsau volt az elsőszülött, tehát őt illette az elsőszülöttségi jog és az elsőszülöttnak járó áldás. Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy Ábrahám áldása, s ennek nyomán Isten üdvtervének a megvalósulása Ézsau vonalán ment volna tovább. Ez volt az, ami Jákóbot bántotta. Adandó alkalommal, amire nyilván éberem várt, egy ételre való kenyérért és lencsefőzelékért megvette a fáradt és éhes Ézsautól az elsőszülöttségi jogot (1Móz 25,29-34). Joggal azonban Jákób ezért nem kárhoztatható. „A nuzui táblák (szövegek) óta tudjuk, hogy ez nem valami egyedi eset volt. Nuzuban az örökösödési jog éppen olyan könnyen megvásárolható volt, mint manapság az értékpapírok. Az egyik táblán olvasható, hogy egy ember, akinek élelemre volt szüksége, néhány szelet húsért eladta testvérenek, éppen úgy, ahogyan az éhes Ézsau is lemondott róla egy tál lencséért Jákób javára”. (C.H. Gordon: *Geschichtliche Grundlagen des Alten Testaments*. Benziger Verlag Einsiedeln. Zürich. Köln. 1961. 119.)

A másik fontos esemény az elsőszülöttségi áldás megszerzése volt, amit Rebeka segítségével sikerült Jákóbnak elérni. Tudnunk kell, hogy az ókori keleten az okos ravaszság erénynek számított, nem bűnnek. Az ósatyák esetében az elsőszülöttségi jog és áldás elsősorban szellemi dolgokat jelentett. A Szentíró méltányolja Jákóbnak azt a vágyát és törekvését, hogy benne legyen Isten terve megvalósulásában, cselekvésének folyamában.

A menekülés

Ézsaut nagyon felbőszítette, hogy Jákób az elsőszülöttségi áldást is megszerzte, és azt tervezte, hogy Izsák halála után megöli Jákóbot. Rebeka tudomást szerzett Ézsau szándékáról, s azt tanácsolta Jákóbnak, hogy menjen Háránba Lábánhoz, maradjon ott, míg Ézsau haragja lecsendesedik: „Miért veszítenélek el mindkettőtöket egy napon?” (1Móz 27,45). Ha Ézsau megöli testvérét, akkor neki is meg kell halnia. Ezért veszítené el Rebeka mindkét fiát egy napon.

Rebeka elhallgatja Izsák előtt, hogy milyen tragédia fenyegeti a családot. Azzal viszont Izsák is egyetért, hogy Jákób ne hettita lányt vegyen feleségül, s ez okból menjen Háránba. Izsák tudomásul vette, hogy Jákób megszerzte az elsőszülöttségi jogot és áldást, megáldja őt, s Jákób most már személyére szólóan hallhatja, amire vágyott: „A mindenható Isten pedig áldjon meg, szaporítsa és sokasítsa meg utódaidat, hogy népek gyülekezetévé váljanak. Adja neked Ábrahám áldását, neked és utódaidnak veled együtt, hogy birtokba vedd ezt az országot, ahol jövevény vagy, amelyet Ábrahámnak adott az Isten” (1Móz 28,3-4.).

Izsák jóváhagyását, áldását tehát már elnyerte Jákób. Az azonban nyitott kérdés maradt, hogy mit szól ezekhez Isten? Erre a kérdésre válaszolt Isten a menekülés útján egy éjszakai álomlátásban. Az álomlátásban magától Istentől hallja: „Én vagyok az ÚR, atyádnak, Ábrahámnak Istene, és Izsáknak Istene! Ezt a földet, amelyen fekszel, neked adom és a te utódaidnak. Annyi utódod lesz, mint a föld pora, terjeszkedni fogsz nyugatra és keletre, északra és délre, és áldást nyer általad meg utódod által a föld minden nemzetsége. Mert én veled vagyok, megőrizlek téged, akárhová mégy, és visszahozlak erre a földre. Bizony, nem hagyok el, amíg nem teljesítem, amit megígértem neked” (1Móz 28,13-15). Válaszként Jákób emlékoszlopot állított, és fogadalmat tett: Ha Isten beteljesíti ígérését, visszahozza, őt fogja tisztelni, a kő, amit szent oszlopként állított fel, Isten háza lesz, s mindenből tizedet ad Istennek (1Móz 28, 16-22). Így lett Isten kijelentése életet, történelmet formáló eseményé és igévé Jákób és utódai életében.

Idegenben

Jákób szíves fogadtatásra talált Lábán házában. Egy hónap elmúltával Lábán megkérdezte tőle, hogy mi legyen a bére szolgálata fejében. Jákób felajánlotta, hogy hét évig szolgál Lábán kisebbik lányáért, Ráhelért. Így is történt. Hét év múlva azonban Lábán az idősebb lányát, Leát adta feleségül Jákóbnak.

Amikor reggel kiderült a csalás, Lábán kész volt egy hét múltán újabb hét évi szolgálatért Ráhel is feleségül adni Jákóbnak. Lábán egy-egy szolgát is adott lányainak: Leának Zilpát, Ráhelnek pedig Bilhát. E két feleségtől és két szolgától született Jákóbnak tizenkét fia és egy leánya. Időrendi sorrendben:

Leától: Rúben, Simeon, Lévi és Júda.

Bilhától: Dán, Naftali.

Zilpától: Gád, Áser.

Leától: Issakár, Zebulon, Dina.

Ráhelől: József és Benjámin.

Benjámin már a hazatérés után, az ígélet földjén született. Ráhel belehalt a nehez szülésbe, az Efratába, azaz a Betlehembe vezető úton temették el (1Móz 35,16-20).

Jákób tizenkét fiától származott a tizenkét törzs. Később ez annyira módosult, hogy Jákób adoptálta József két fiát: Manassét és Efraimot. Szűkebb értelemben Efraim és Manassé leszármazottait (Józs 17,17), tágabb értelemben, főleg az ország kettészakadása után, az északi országrészt (1Kir 11,28; Ám 6,6; Ez 37,16.19) nevezi a Biblia József házának. József két fia adoptálásának csak az ország felosztásánál, a törzsek elhelyezkedésénél van kiemelkedő jelentősége, egyébként mind a legrégebbi, mind a (leg)későbbi iratokban Józsefről és Benjáminról van szó a tizenkét törzs felsorolásakor (5Móz 27,12; 33,13-16; Ez 47,13; 48,32). Egyébként Izráel történetének egyik sajátos vonása, hogy mind szűkebb, mind tágabb értelemben idegenben lett nagy nép: Jákób Háránban, mint nép Egyiptomban, a végidők népeként pedig a szét-szórtságban, a golútban.

Jákóbnak nemcsak a házasság dolgában, hanem az anyagiak tekintetében is meggyült a baja Lábánnal. Tizennégy évig szolgált Lábánt Ráhelért és Leáért. A tizennégy év elteltével Jákób haza akart térni, Lábán azonban marasztalta, mert megértette, hogy Isten Jákóbért áldotta meg (1Móz 30,27). Jákób hajlandó volt maradni, béreként pedig a következőkben születendő pettyes, tarka és fekete bárányokat, valamint a tarka és pettyes kecskéket kérte. Lábán elfogadta, hiszen keleten abban az időben a bárányok általában fehérek, a kecskék pedig feketék voltak. Jákób azonban megtalálta a módját, hogy a megállapodást a maga javára fordítsa, s hamarosan nagyon meggazdagodott: „Lett neki sok nyája, szolgálója, szolgálja, tevéje és szamara” (1Móz 30,43).

A hazatérés

Jákób helyzete vagyona gyarapodásával egyre inkább romlott Lábán házában. Lábán fiai görbe szemmel nézték Jákób gazdagodását, mert magukat érezték

megrövidítve. Ekkor kapta Istentől a parancsot, hogy térjen vissza atyái földjére. Feleségei egyetértésével titokban útra kelt, arról azonban nem tudott Jákób, hogy Ráhel titokban magához vette Lábán házi bálványát.

Lábán csak három nap múlva tudta meg, hogy Jákób elment. Gyorsan összeszedte hozzátartozóit, és üldözőbe vette Jákóbot. Hétnapi üldözés után utolérte a Gileád hegyénél. Isten azonban álomban figyelmeztette Lábánt, hogy ne nyúljon egyetlen újjal sem Jákóbbhoz. Amikor Lábán utolérte Jákóbot, szemrehányást tett neki, hogy búcsú nélkül hagyta el, és ellopta házi istenét. Jákób teljesen jóhiszeműen mondja, hogy Lábán csak keresse meg házi istenét, akinél megtalálja, annak meg kell halnia. Ráhel azonban elrejtette a házi bálványt egy tevé nyergébe, és ráült. Női betegségre hivatkozva nem szállt le a tevéről, így aztán Lábán nem találta meg házi istenét. Most Jákób veti Lábán szemére mindazt az igazságtalanságot, amit vele szemben elkövetett. Végül kibékülnek, szövetséget kötnek, s megesküsznek, hogy a felállított szent oszlop mellett nem mennek el ellenséges szándékkal.

Felvetődik a kérdés: mi is történt valójában, miről volt szó a vitában, miért vette Lábán üldözőbe Jákóbot. A válasz kulcsa a 31,43-ban található: „Lábán azt felelte Jákóbnak: A leányok az én leányaim, minden az enyém, amit látsz”. Milyen alapon mondta ezt Lábán? A nagyobb összefüggésből arra lehet következtetni, hogy amikor Jákób Háránba érkezett, Lábánnak csak lányai voltak. Lábán nemcsak feleségül adta lányait Jákóbbhoz, hanem adoptálta is a vejét, ami azt jelentette, hogy ő számított Lábán örökösének. Azzal azonban, hogy időközben Lábánnak fiai születtek, ők lettek az első számú örökösök. A nuzui szövegekből jól ismert törvény szerint a szerzett vagyon is csak apósa halála után szállt volna Jákóbra. Ezért mondta Lábán, nem fennhéjázásból, nem is ereje, hanem igazsága tudatában: „minden az enyém, amit látsz”. Ebben az összefüggésben érthető a házi bálvány kiemelkedő szereplése is. A házi isten a jog szerinti örökös vagy a főörökös tulajdonát képezte, s megfordítva: a házi isten birtoklása az örökösödési jog záloga volt. Ezért vette Ráhel magához – lopta el – a házi istent. Ezzel akarta biztosítani Jákóbnak az öröklési jogot. Az adoptáció összefüggésében érthető Lábánnak az a kikötése is, hogy Jákób nem vehet több feleséget magának.

Az elbeszélésből világosan kitűnik: Jákób nem azért gazdagodott meg, mert ügyes, ravasz volt, hanem azért, mert Isten vele volt, megáldotta. Lábánnal is azért rendeződtek a dolgok, mert Isten hű volt ígéretéhez: „megőrizlek téged akárhová mégy” (1Móz 28,15).

Az egyik veszély elmúlt, azonban még nagyobb veszély közeledett: az Ézsauval való találkozás. Ez önmagában is nagy gondot jelentett Jákóbnak, amit félelmesen felfokozott a hír: Ézsau négyszáz emberrel jön felé. Bár az

úton találkozott Isten angyalaival, ami nyilván bátorításul adatott neki, félelme nőttön-nőtt, ami nem volt alaptalan, hiszen az engesztelő ajándékok is eredménytelenek voltak.

Így érkezett meg a Jabbók révéhez, ahol mindenkijét és mindenét átküldte a túlsó partra. Ő pedig egyedül ott maradt az éjszakában, hogy megvívja élete legnagyobb harcát. Nem önmagával, nem emberekkel tusakodott, hanem Valakivel, aki előlépett az éjszakából. A Hős 12,5 szerint angyallal küzdött, rajta keresztül magával Istennel. Ez a küzdés, szintén a Hős 12,5 szerint, lelke teljes megrendüléséből fakadó imádság volt: „sírva könyörgött neki”. Áldásért könyörgött, ami a legfontosabb, amiben minden benne van, úgy, mint aki tudta, élet-halálról van szó, ezért cselekedte, amit mondott: „Nem bocsátlak el, amíg meg nem áldasz engem” (1Móz 32,27). Ebben a tusakodásban lett Jákóbból Izráel, amint az angyalmondotta: „Nem Jákób lesz ezután a neved, hanem Izráel, mert küzdöttél Istennel és emberekkel, és győztél... És megáldotta őt” (1Móz 32,29-30). Itt együtt van az, ami Izráel történetét egészen mássá teszi: a történelemformáló imádság és ige.

Ezek után találkozott egymással Ézsau és Jákób. Ez a találkozás egészen másként történt, mint ahogyan az előzmények után várni lehetett, s mégis úgy, ahogyan a közvetlen előzményből várni és remélni lehetett: Ézsau elébe futott Jákóbnak, nyakába borult, megcsókolta s mindketten sírtak. Az áldás nyomán ellenségekből így lettek ismét testvérek. Ézsau felajánlotta segítségét és védelmét Jákóbnak, amit ő szerényen és bölcsen elhárított: „Tudja az én uram, hogy a gyermekek gyengék, meg szoptatós juhok és tehének vannak velem. Ha csak egy napig is hajszolják azokat, elhullik az egész nyáj. Menjen csak az én uram a szolgálja előtt, én majd ballagok lassan az előttem járó jószág és a gyermekek járása szerint” (1Móz 33,13-14). Ez pedig történelemformáló példa lehetne minden pásztor, minden vezető számára. – Így jutott el Jákób Sikem városáig, ahol sátrat vert, azaz tartósan letelepedett, s a mezőnek azt a részét, ahol a sátrat felütötte, száz pénzért megvette Hamórnak, Sikem apjának fiától, majd oltárt épített, aminek ezt a nevet adta: „Isten, Izráel Istene!” (1Móz 33,19-20).

Újra otthon

Nem tudjuk, miért nem Bételbe ment Jákób egyenesen. Annak viszont, hogy Sikemnél letáborozott, tragikus következményei lettek. Sikem, Hámór fia, erőszakot követett el Dinán. Sikem házassággal akarta elrendezni a dolgot, ami Jákób fiai ahhoz ahhoz a feltételhez kötöttek, hogy a sikemiek körülmetélkedjenek. A sikemiek elfogadták a feltételt, ám amikor seblázbán voltak, Dina

bátyjai (Simeon és Lévi) lemészárolták a sikemi férfiakat, a várost kirabolták, a nőket és a gyermekeket fogságba ejtették.

Jákób a véres esemény után, Isten szavának engedve Bételbe ment, ott ol-tárt épített, s a helyet Él-Bételnek nevezte el. Bételből elindulva, amikor már egészen közel jártak Efratához, Ráhel megszülte második gyermekét, akit Be-bóninak nevezett el, Jákób pedig Benjaminnak. Ráhel belehalt a szülésbe, s az Efratába, azaz a Betlehembe vezető út mentén temették el.

Jákób Bételből apjához, Izsákhöz igyekezett, aki akkor Hebrón mellett, Mamréban lakott. Jákób megérkezése után Izsák hamarosan meghalt, száz-nyolcvan éves korában.

Jákób története ezek után összefonódik József történetével. Jákób minden fiánál jobban szerette Józsefet. Ez voltaképpen érthető. József Ráheltől, a sze-retett felségtől született. Jákób valójában Józsefet tekintette elsőszülöttnek, ennek a jele volta megkülönböztető tarka ruha is (vö. 1Krón 5,2; Ez 47,13).

Az, hogy József „rossz híreket” vitt a testvéreiről Jákóbnak, nem jelenti azt, hogy ezek a hírek hazug hírek voltak. Jákób áldásában is találunk utalást arra, hogy bizony József testvérei követtek el gonosz dolgokat (vö. 1Móz 49,5-7). József álmai, amelyek egyértelműen arra utaltak, hogy Isten nagy feladatra választotta ki, még jobban felkeltették a testvérek gyűlöletét. Adandó alkal-mal a testvérek elhatározták, hogy megölik Józsefet, s vele az álmait is. A testvérgyilkosok egyúttal álmogyilkosok is akartak lenni. Végül nem ölték meg, hanem eladták rabszolgának, nem törődve azzal, hogy milyen fájdalmat okoznak apjuknak.

Jákób Egyiptomba megy

Józsefet mélységeken át vezette Isten, hogy betöltse azt a feladatot, amire ki-választotta. Előbb Potifár házába került, aki a fáraó főembere, a testőrök pa-rancsnoka volt. Mivel József visszautasította Potifár feleségének felajánlko-zását, az bosszúból erőszakoskodással vádolta meg, ezért József börtönbe ke-rült. A börtönparancsnok megkedvelte Józsefet, és a foglyok felügyelőjévé tette. A börtönben megfejtette a főpohárnok és a fő sütőmester álmát. Amikor a fáraó nyugtalanító álmokat látott, a főpohárnok tanácsára hívták Józsefet. József megfejtette a fáraó álmait, amelyek által Isten arra figyelmeztette a fá-raót, hogy hét bő és hét înséges esztendő következik. A fáraó alkirálylyá tette Józsefet, s megbízta a szükséges intézkedések megtételével.

A hét bő esztendő után bekövetkezett a hét szűk esztendő is. Jákób fiai is Egyiptomba kényszerültek menni gabonáért. József azonnal felismerte testvé-reit, akik az álmoknak megfelelően leborultak előtte. József, kemény próbák

után, amikor a testvérek másodjára mentek gabonáért, megismertette magát testvéreivel. Az esemény híre eljutott a fáraóhoz is, aki Egyiptomba hívta Jákóbot és családját.

Jákób előbb nem akarta elhinni, hogy József él. Amikor azonban látta a szekereket, amiket József küldött, „felélénkült a lelke”. Útnak indult hát minden hozzátartozójával együtt. Amikor Beérsebába ért, áldozatokat mutatott be Istennek. Azon az éjszakán Isten megjelent Jákóbnak, és azt mondta neki: „Ne félj felmenni Egyiptomba, mert nagy néppé teszlek ott. Én megyek veled Egyiptomba, és én is foglak visszahozni. József keze fogja majd be a szemedet” (1Móz 46,3-4).

A bibliai tradíció egyértelműen beszél arról, hogy Jákób egész családjával együtt költözött Egyiptomba. Ebből következik, hogy a tizenkét törzs mind-egyik ősatyja volt Egyiptomban, s Izráel valóban Egyiptomban lett nagy néppé. A kérdés az, hogy van-e régészeti nyoma az izraeliek egyiptomi tartózkodásának. A kérdést az teszi súlyossá, hogy egészen a legutóbbi időkig úgy találták, hogy az izraeliek egyiptomi tartózkodásának nincsenek régészeti bizonyítható nyomai. Ebből vonták le azt a következtetést, hogy a bibliai tudósítások nem felelnek meg a valóságnak, történetileg nem hitelesek. A legutóbbi időkben azonban a helyzet gyökeresen megváltozott. Kiderült: azért nem találták Izráel egyiptomi tartózkodásának nyomait, mert időileg rossz helyen (rossz régészeti rétegben) keresték. A következőkben erről hadd essék néhány szó, Józsefre koncentrálna.

József (Kr. e. 1701–1591)

A Biblia részletesen elbeszéli, hogy miként került József Egyiptomba, s hogyan lett a rabszolgából a fáraó után második ember, Egyiptom alkirálya. Felvetődik a kérdés: Nem szép mese mindez? Lehetséges, hogy rabszolgából alkirály legyen? C.H. Gordon részletesen foglalkozik ezzel a kérdéssel, s megállapítja: „József felemelkedése, az, hogy egy ismeretlen fiatal a király után a legmagasabb rangra emelkedik, jól illik abba a képbe, amit Egyiptomról az egyiptomi források alapján tudunk”. (C.H. Gordon, i.m. 65). Annak a képnek, amiről Gordon beszél, lényeges vonása a tehetségek (ma így mondják: karizmák) felismerése és a megfelelő helyre való állítása. Pontosan ez történt József esetében is. Az a fáraó, aki Józsefet Kr. e. 1671-ben alkirálynak (vezírnek) kinevezte, III. Amenemhat, a XII. dinasztia fáraója volt (Kr. e. 1682–1635).

József egyiptomi neve

Az 1Móz 41,45-ben ezt olvassuk: „Ezután elnevezte a fáraó Józsefet Cáfénat-Panéahnak, és hozzáadta felségül Ászenatot, Pótiferának, Ón papjának a leányát. „Mit jelent József egyiptomi neve? David Rohl részletesen foglalkozik a név megfejtésével. Mi elégedjünk meg a végeredménnyel. A név jelentése: József él. Ennél találóbb nevet nem is adhatott volna neki. Az Ászenat név jelentése is nagyon szép: Hozzád tartozik. (vö. D. Rohl: Pharaonen und Prophe- ten. (A Test of Time) 1995. 408.)

A hét szűk esztendő

Az 1Móz 41,47-54 szerint József kinevezését követően jöttek a bő esztendők (Kr. e. 1670–1664), majd a nagy éhínség esztendei (Kr. e. 1663–1656). Az éhínség tehát III. Amenemhat uralkodásának 20. esztendejében kezdődött.

Ismeretes, hogy Egyiptomban a föld termékenysége a Nílus áradásától függött. Mivel a Nílus áradása rendkívül fontos volt, ezért gondosan figyelték és feljegyzéseket készítettek róla. A feljegyzések szerint a Nílus áradásában III. Amenemhat 20. esztendejétől radikális változások voltak: az áradás mértéke 8-9 méterrel is meghaladta a szokásos magasságot. Ennek katasztrofális következményei voltak. A földet elborító víznek sokkal több időre volt szüksége a szokásosnál a visszavonuláshoz. A mag, későn kerülhetett a földbe. A termés kimaradt. Jött az éhínség. Mindez éveken át ismétlődött. Az áradások magassága csak Kr. e. 1650 körül lett ismét normális, azaz a „jó áradásnak megfelelő”. Tehát volt hét szűk esztendő.

De volt hét bő esztendő is. III. Amenemhat uralkodása idején hatalmas mezőgazdasági jellegű építkezések voltak Egyiptomban. A víz szabályozására kanálisokat és egy hatalmas tavat (Moirisz-tó vagy Moirisz-tenger) építettek. Ebben az időben épült az „egyiptomi labirintusnak” is nevezett épület, aminek 3000 szobája volt, 1500 a föld alatt és 1500 a föld fölött, továbbá 12 fedett udvara 12 kapuval, 6 az északi és 6 a déli udvarokon. Ez az építmény hatalmas gabonaraktár lehetett és nem temetkezési hely. A hét bő esztendő alatt begyűjtött gabonának raktárakra volt szüksége. A sok raktár közül ez lehetett a legnagyobb.

József sírja

József százötven évét élt. Végakarataról, haláláról és eltemetéséről az 1Móz 50,24-26 tudósít. A 2Móz 13,19 szerint Mózes teljesítette József utolsó kíván-

ságát: magával vitte József csontjait, amikor elhagyták Avariszt. Nyilvánvaló, hogy Józsefet rangjának megfelelően temették el. József sírja tehát tekintélyes építmény lehetett, s ha megtalálják, teljesen üresnek kell lennie, a sírablás minden nyoma nélkül.

1987 tavaszán Bietak professzor és csoportja a palotakert (József palotájának a kertjéről van szó) déli részén egy nagy sírt fedezett fel. A sír nagysága, réteghelyzete arra utal, hogy egyike az első síroknak a palotakertben. Feltűnt a gyanú, hogy a palota urának készült. Amikor a sírt feltárták, teljesen üres volt. „A kert összes többi sírjában – a sírablások ellenére – számos ajándéktöredéket és csontvázat találtak. A sír tökéletesen ki volt rámolva. Hamarosan felfedezték, hogy a kápolnából rablóalagút vezet a sírkamra keleti falához, amelyen keresztül a holttestet és a mellé helyezett dolgokat eltávolíthatták. A sírt megnyitották, amikor még használták a kápolnát, s mielőtt a későbbi települések beboríthatják volna... Mihelyt hallottam a tel el-dabai palotakert pompás piramissírjáról – írja Rohl – ösztönszerűen világos lett előttem, hogy mit fedezett fel Bietak és csoportja. Anélkül, hogy tudták volna, József patriarcha egyiptomi sírját tárták fel, ahonnan Mózes elvitte őse maradványait, hogy magával vigye az ígéret földjére”. (D. Rohl, i.m. 421. 419-421).

Hadd fejezzük be az elmondottakat a legfontosabbal:

Isten üdvtervében Jákób a tizenkét törzs megalapítója, ősatya volt, József pedig, akit Isten arra rendelt, hogy általa „sok nép életét megtartsa” (1Móz 50,20), a minden népet megtartó és megváltó Úr Jézus Krisztus előképe, előfutára lett.

KÉRDÉSEK

Miért szerette Isten Jákóbot?

Mi a bételi álomlátás jelentősége?

Milyen problémák voltak Jákób és Lábán között?

Mi volt Jákób legnagyobb harca?

Miért szerette Jákób Józsefet?

Miért gyűlölték Józsefet a testvérei?

Mese vagy valóság József egyiptomi felemelkedése?

Mikor, miért, hogyan ment Jákób Egyiptomba?

Rendeződött-e a testvérek kapcsolata Józseffel?

Mi Jákób és József üdvtörténeti jelentősége?

(A TANULMÁNYHOZ ÉS A KÉRDÉSEKHEZ ALAPOSAN TANULMÁNYOZANDÓ AZ 1MÓZ 25,19-50,26 IS!)

Exodus

✍ *Tariska Zoltán*

Mit kell megtanulnia Isten népének? (rabszolgaság, szabadítás, pusztai vándorlás)

A most tárgyalandó témánk Mózes 2. és 4. könyvében van megírva a Bibliában. Mózes 2. könyvének latin neve: Exodus, jelentése: kivonulás. Izrael Egyiptomból való kijövetelét tartalmazza az első 19 fejezetben. Mózes 4. könyvének neve Numeri, jelentése: számok. A pusztai vándorlás eseményei, az ígéret földjének megkémlelése mellett a nép különféle csoportjainak számbavételéről szól.

Ábrahám, Izsák, Jákób Istennek nem csak a Szabadítóra vonatkozó ígéretét kapta és hordozta, hanem a „választott nép” ígértét is. Ez pedig a gyülekezet – már az Ószövetségben is. Pál apostol arról ír, hogy nem mindenki tagja a választott népnek, aki test szerint az (Róm 2,17-29), hanem csak aki lélek szerint az.

Izrael néppé válása Egyiptomban történt meg. Az ott eltöltött 430 esztendő (2Móz 12,40) sok tanulsággal szolgál. József halála után nem sokkal a fáraó rabszolga sorba taszította az izraelitákat. Ott és akkor ennek is meg volt a lelki jelentősége. Isten ezzel védte meg népét az egyiptomi pogány bálványimádással való összekeveredéstől. Egyiptom, a maga istentelen mivoltával ma a bűn világának uralmára mutat. A világ szó alatt a biblia nem csak a teremtett világot érti, hanem az Istennel ellenséges világot is. „A világ barátsága ellenségeskedés az Istennel” (Jakab 4,4). Jézus azért imádkozik főpapi imájában: „...nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem, hogy őrizd meg őket a gonosztól” (János 17,15).

A nehéz rabszolgaság Izráelt Istenhez vitte közelebb. Hiszen nem várhattak sehonnan sem segítséget, meghallgatást, csak az ígéreteket adó élő Istentől. A Szabadítóról szóló ígéretek újra megelevenedtek a nép között. S ez igaz akkor is, ha nem mindenki egyforma öntudatossággal hitte, vallotta ezeket. De beszéltek róla. De kiáltottak Istenhez. Isten pedig kisebb-nagyobb események-

kel jelét adta megtartó, szabadító hatalmának: a bábk nem gyilkolták meg a fáraó parancsa ellenére sem a zsidó fiúkat. Mózes csodálatos életben maradása is, Isten szabadító, megtartó hatalmáról beszél. Isten őt választotta ki népe vezetőjéül, szabadításának eszközéül. Nem volt véletlen az egyiptomi királyi udvarban való nevelkedése sem, de az sem, hogy nem az ott tanultakkal vezette ki Izráelt a rabszolgasorból, hanem 40 évi pusztai csendben készítette fel őt Isten. Így lett belőle alázatos, mindenben Istenre figyelő és neki engedelmeskedő, nem saját dicsőségére munkálkodó vezető.

Amikor Isten elérkezettnek látta a szabadulás idejét, Mózeset visszaküldte Egyiptomba. Áront, Mózes testvérét segítőként, szószólóként mellé állította (Zsolt 105,26). A 10 csapásban Isten a bálványimádó fáraónak és népének félreérthetetlenül megmutatta isteni hatalmát, ítéletét.

Az első kilenc csapás sorrendben a következő volt:

1. a folyók vérré változtak;
2. békák;
3. tetvek – eddig az egyiptomi varázslók is ugyanezt csinálták ördögi praktikáikkal;
4. ártalmas bogarak;
5. marhavész;
6. fekélyek;
7. jégeső;
8. sáskajárás;
9. 3 napos sötétség következett egymás után, valamennyiszer Isten szava szerint cselekedett Mózes.

A 10. csapástól népét, Izráelt a megölt páskabarány ajtófélfára hintett vére által mentette meg Isten. Azóta tudjuk: a mi páskabarányunk Jézus Krisztus. Isten az ő értünk adott élete és vére árán szerzett menekülést a kárhozatból a bűnös embernek (1Kor 5,7; 1Pét 1,18-19; Jn 1,29).

A 10. csapás után a fáraó elengedte Izráelt. Éjszaka, sietve kellett elindulnia a népnek. A Vörös-tenger felé mentek. Isten már itt megajándékozta őket jelenlétének jeleivel: nappal felhőoszlop, éjjel tűzoszlop vezette az ígért földjére elindult népet. Hamar kiderült, szükség is van Isten jelenlétére, mert a fáraó szíve újra megkeményedett. Nem győzte meg Isten hatalmas voltáról az ítéletek sokassága. Izráel előtt a Vörös-tenger, mögötte az egyiptomi sereg. Mi lesz most? Izráelnek az Ószövetségben, Isten megváltott gyermekeinek az Újszövetségben át kell élniük az isteni szabadítást a hatalmas ellenség rabságából. Át lehet menni a halálból az életbe (Jn 5,24), a sötétség hatalmából az ő szerelmes Fia országába (Kol 1,13). Mózes, akinek világos lelki látása volt

Isten szabadító tervére, felállva hirdette: „Ne féljete! Megálljatok, ... és néz-
zéték az Úr szabadítását! Az Úr hadakozik ti érettetek, ti pedig veszteg legye-
tek” (2Móz 14,13-14). Mózes megütötte pálcájával a tengert, Isten pedig a
tengert kettényitotta népe előtt. Száraz lábbal átmentek a túlsó partra. Az
egyiptomi sereg is elindult ezen az úton. Isten szavára Mózes újra megütötte
palcájával a tenger vizét, és az visszatért helyére. Az Isten népét üldözők
mind odavesztek. Mózes és Isten választott népe szíve teljességével hálaadó
énekbe kezdett, melynek summája: „Az Úr uralkodik mind örökkön örökké”
(2Móz 15,1-19).

Innen vette kezdetét Izráel 40 éves pusztai vándorlása. Nem kellett volna
40 évig tartania ennek az útnak, ha az ígélet földjének megkémlélésekor nem
a hitetlenség, félelem lett volna úrrá a népen – Józsuet és Kálebet kivéve. A
hitetlenül beszélő 10 másik kém szavai nyomán Izráel nem az Úrra nézett, ha-
nem emberi tényezőkre (hatalmas termetű kánaánita ellenségek, erős harco-
sok, erődített várak és városok stb.). Lázongásuk az Úr elleni lázadás volt. A
hitetlenségnek mindig megvan a következménye. Itt nem ment az Úr előttük
az ígélet földjére, hanem visszafordult a pusztába (4Móz 13-14).

Mi volt Isten célja ezzel a hosszúra nyúlt úttal az ígélet földjéig? Mózesen
keresztül Istentől magától tudhatjuk meg a választ: „Emlékezzél meg az egész
útról, amelyen hordozott téged az Úr, a te Istened immár negyven esztendeig
a pusztában, hogy megsanyargasson és megpróbálgjon téged, hogy nyilvánva-
lóvá legyen, mi van a te szívedben: vajon megtartod-e az ő parancsolatait
vagy nem”? (5Móz 8,2). A pusztai vándorlás során Isten újra meg újra meg-
mutatta hatalmát, szabadítását, de a nép mindezek ellenére lázongott és zúgo-
lódott.

A Vörös-tengeren való csodálatos átmenetel után Máraiban a víz volt kese-
rű, ezért zúgolódott a nép (2Móz 15,22-24). Szin pusztájában a fogyatkozó
élelem miatt újra a zúgolódás lesz úrrá a népen. Úgy látszik, Isten eddigi cso-
datételei nem győzték meg őket arról, hogy Isten minden szükségüket látja,
és isteni gazdagsággal gondoskodik népéről. Itt is Isten lépett közbe, mert az
ígélet földjére bemenetelig szóló ígéletet adott akkor, amikor a mannát meg-
ígérte és megadta népének (2Móz 16).

Refidimben újra az ivóvíz hiányzik. A sivatagos Sinai-félszigeten nagy
kincs a víz. De a nép most sem Istentől kér segítséget, hanem a „jól bevált”
utat, a zúgolódást választja. Mózes – Isten parancsára – a kősziklára ütött,
melyből bő víz fakadt (2Móz 17; 4Móz 20). Pál apostoltól tudjuk meg, hogy
a Kőszikla maga Krisztus, az élő víz forrása volt (1Kor 10,4). Mózesnek ezt
az egyetlen olyan hitetlenségét itt írta le ő maga, amikor nem dicsőítette meg
az Urat a zúgolódó, lázadó Izráel előtt. Ezért nem engedte meg Isten neki,

hogy Izráelt ő vezesse be az ígért földjére. A határhoz érve a Piszga-hegy tejtéről még láthatta Kánaánt, de ott meghalt (5Móz 34).

Mielőtt a Sinai-hegyhez értek volna, Amálek népe kivonult Izráel ellen. A harc lelki vonatkozása nagyon tanulságos. Mózes – Áron és Hur kíséretében – a hegytetőn imádkozott (felemelt kezei ezt jelentették). Amíg Istentől kérte a győzelmet, addig Isten győzelmet adott. Amikor elfáradt, imádkozó kezét leeresztette, nem győzött Izráel. Áron és Hur ezt látva felemelték Mózes kezeit Isten felé a végső győzelemig (2Móz 17,8-16). Isten népének minden harca az imádságban dől el ma is. Ez nem azt jelenti, hogy Istenre mi rákényszeríthetnénk akaratomat, hanem azt, hogy az imádságos csendben értjük meg és tudjuk vállalni Isten akaratát. Amikor azzal a bizonyossággal állhatunk fel csendes imádságunkból, hogy Isten Lelke és Igéje az engedelmesség útját világossá tette, Istennél már kész a győzelem. Ne szűnjünk hát meg lankadatlanul imádkozni az ő akaratáért, hogy beteljesedhessen mind népe, mind a magunk személyes életében. Ezért fontos minden gyülekezetben az imaóra, amit Isten a férfiaknak külön is szívére helyez: „Akarom azért, hogy imádkozzanak a férfiak minden helyen, tiszta kezeket emelve fel harag és versengés nélkül” (1Tim 2,8).

Mielőtt megérkeztek az izráeliták a Sinai-hegyhez, a Biblia egy nagyon fontos eseményről tudósít: Mózes meglátogatta apósa, Jethró. Látogatásakor nem csak Mózes beszámolója hangzott el Isten szabadításáról, hanem ő is tanácsot ad vejének, miután látta, milyen komoly fizikai terhet jelentett Mózes számára a nép ügyes-bajos dolgainak Isten szerinti rendezése. Tanácsa: ne egyedül végezd a munkát Isten népe közt. Ez egy olyan tanács, amit a mai napig meg kell szívlelnie minden lekipásztornak, minden presbitériumnak: szolgáló közösségként legyen fontos számunkra, hogy Isten rendje tükröződjék gyülekezeteink lelki és külső szép rendjében is. Egy ember beleroppan a gyülekezeti munkába, ha egyedül kell csinálnia mindent. Legyünk Istentől életet és kegyelmet nyert munkatársak a családlátogatásban, lelki gondozásban, gyámolításban, vigasztalásban, a ránk bízottak gondozásában (ApCsel 20,28) éppúgy, mint a templomunk, gyülekezeti házunk belső díszítésében, külső-belső virágosításában, takarításában, és mindenben, ahol meg kell tennünk valamit.

Szegődjünk újra a pusztában vándorló nép mellé. Egyszer húst kívántak meg – Isten adott nekik fürjeket, de mohóságuk büntetéssé vált rajtuk, sokan meghaltak ott (4Móz 11).

Máskor az ellen lázadtak fel, hogy miért pont Mózes vezeti a népet? Kóré, Dátán És Abirám lévíták voltak, akiket Isten halállal büntetett lázadásukért (4Móz 16). Mirjám is fellázadt Mózes ellen, őt Isten poklossággal büntette 7

napig (4Móz 12). A papi tisztség megerősítésére Áron vesszejével Isten csodát tett, amikor az másnapra kivirágzott a szent sátorban (4Móz 17-18).

A zúgolódást újra kezdte a nép: „...nincsen kenyér, víz sincsen, és e hitvány eledelt (mannát) utálja a mi lelkünk” (4Móz 21,5). Isten büntetésül halálos marású kígyókat küldött a népre. Amikor Istenhez kiáltottak szabadulásért, Isten csináltatott Mózesrel rézből egy ugyanolyan kígyót, amelyet egy póznára kellett feltűznie. Akit megmart a kígyó, de hittel felnézett erre a „legyőzött” kígyóra, újra élt. Jézus Nikodémusnak beszél erről: „amiképpen felemelte Mózes a kígyót a pusztában, akképpen kell az Ember Fiának felemeltetnie, hogy valaki hisz benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Jn 3,14-15). Jézus az ősi kígyót, a Sátánt a Golgota keresztnél győzte le. Mindenkit megmart a bűn marásával, (Róm 5,12 kk) reménytelenek lennénk Jézus Krisztus nélkül. Jézus is felemeltetett a keresztre és mindenkit magához akar vonzani (Jn 12,32).

Sokaknak ma sem elég a „mennyei eledel”, Isten tiszta, kijelentett Igéje. A Jelenések könyvében arra figyelmeztet a visszajövetelére készülő Jézus Krisztus: sem hozzátenni sem elvenni nem szabad Isten kijelentéséből (Jel 22,18-19). Fogadjuk hát szelídséggel az Igét, ami megtarthatja a mi lelkünket (Jak 1,21).

A következő fejezeteket olvasva, Bálámmal ismerkedünk meg (4Móz 22-24). Olyan ember volt, aki ismerte Istent, és ezt tudták is róla. Bálák, Moáb királya sok pénzt ígért neki, ha megátkozza Izráelt, Isten népét. Bálám szerette volna megkapni ezt az összeget. Bár Isten kijelentette neki, hogy ne menjen, ő nem ilyen egyértelműen engedelmeskedett. Elindult Bálákhoz, ahol útközben Isten angyala többször is elé állt. Végül megérkezve Moáb királyához és főembereihez, nem átkot, hanem áldást mondott Izráelre. Ekkor hangzott el Jézus Krisztusról szóló próféciaja is: „Látom őt, de nem most, nézem őt, de nem közel. Csillag származik Jákóbból és királyi pálca támad Izráelből” (4Móz 24,17). Ezután érthetetlen marad számunkra, miért nem csatlakozott Isten választott népéhez, miért telepedett le a moábiták között? Ő egyengette az utat Moáb leányai és Izráel fiai között, ami vallási keveredéssel járt együtt. Ezt a biblia paráznaságnak nevezi (4Móz 25,1). Isten emiatt megbüntette népét is, de a Moáb ellen harcoló Izráel nem kímélte Bálámot sem (4Móz 31,8).

Az Újszövetség Bálám életét és magatartását tévelygésnek minősíti (Júd 11). Isten egész életünket az ítélet igazságos mérlegére fogja tenni: vagy mindeztől Jézus Krisztuséi vagyunk (Heidelbergi káté 1. kérdés – felelet), vagy, ha életünk csak kisebb-nagyobb, részleteiben lett az övé, akkor híjával fogunk találatni (Dán 5,27).

Isten nem csak a világmindenségnek adott fizikai, biológiai stb. rendet, hanem népének is. Erről a rendről beszél Mózes 4. könyvében minden számadat.

Isten a törzseknek, a harcosoknak, a főpapnak, a papoknak, a lévítáknak, a tábor elindulásának és megállásának, tisztaságának, vonulásának, a családnak, az áldozatoknak, a fogadalmaknak, tisztulási szertartásoknak, az ígélet földje elosztásának, a leány-örökösödés szabályozásának kijelentésével rendet adott. Isten népe azzal is bizonyosságot tesz Uráról, hogy ebben az Istentől való rendben él, nem kényszerből, hanem Istennek engedelmeskedő lélekkel tartja meg azt.

*Mit kellett hát megtanulnia Isten népének
a pusztai vándorlás ideje alatt?*

- ❶ Azt, hogy Isten uralkodik. Hatalma nem fogható semmi más hatalomhoz. Mindent meg tud és meg akar tenni választottainak a bűnből való szabadításáért. Mi csak tehetetlen, porszem emberek vagyunk, akik boldogan elfogadjuk Krisztus tökéletes szabadítását az Ördög, a bűn, a kárhozat rab-ságából. Ezért legyen első életünkben az Ő uralma, a többit ráadásképpen megkapjuk tőle (Máté 6,33).
- ❷ Azt, hogy Isten hitet, bizalmat vár tőlünk életünk „pusztai” vándorlásában. Ne a zúgolódást válasszuk! „Semmi felől ne aggodalmaskodjatok, hanem imádságokban és könyörgésekben minden alkalommal, hálaadással tárjátok fel kívánságaitokat Isten előtt” (Fil 4,6). Imádságaink arról árulkoznak: milyen nagynak ismerjük Istent. Aki boldogan vallja: életem ura, királya Jézus Krisztus, az azt is tudja, az ő kegyelme mindig elég, neki semmi sem lehetetlen, ami üdvösségünket szolgálja.
- ❸ A hit a próbákban bizonyul valódinak. A kipróbált hit „becsesebb a veszendő, de tűz által kipróbált aranyból” (1Pét 1,7). Aki a próbákban kitart Jézus mellett, az elveszi az élet koronáját (Jak 1,12). A próbákban látjuk meg: milyen erős a hitünk Jézus Krisztusban. Jézusnak nem az a terve a próbákkal, hogy elbukjunk, hanem az, hogy még jobban bízva benne, még jobban megismerjük Őt. A próbákban még bensőségesebb kapcsolat alakul ki Jézus és megváltott gyermekei között. Ezekben a mélységekben olyan tapasztalatokat nyer Isten népe Megváltójáról, amit a jó napokban soha nem ismerhetnénk meg. Ezért ne féljünk a próbáktól! Teljes szívvel bízhatunk benne ekkor is, mert megígérte: „...el nem hagylak téged, sem el nem maradok tőled” (Józs 1,7).

KÉRDÉSEK

Hogyan őrizte meg Isten a választott nép egyedülállóságát Egyiptomban?

Mit tudsz az egyiptomi bábákról és mit tudsz a „magyar” bábákról?

Milyen összefüggés van a 10. csapás, a páska és Jézus között?

Milyen összefüggés van a manna és a Biblia között? El lehet-e tenni a mannát másnapra?

Van-e feladata, szolgálata Isten országában minden hitre jutottnak? Megtalálta már a saját munkaterületét, Kedves Olvasó és megosztaná-e velünk?

Mit tanulhatunk mi a pusztai vándorlásból?

Melyek voltak Mózes életének mély pontjai?

ISTEN ítélete az aranyború miatt. Ma szerinted milyen ítélet folyik a magyar népen és miért?

Milyen dialógusokat ismersz ISTEN és Mózes között?

Mit tudsz Mirjámról? Te tiszteled-e a lelkipásztorodat?

AJÁNLOTT IRODALOM:

1. Sola Scriptura I. kötet 86-100 oldalak; Iránytű Kiadó

2. Sola Scriptura II. kötet 28-45 oldalak; Iránytű Kiadó

3. Jubileumi Kommentárból Mózes 2. és 4. könyvének magyarázata: Kálvin Kiadó

4. Wilhelm Busch: Isten megkísértett szolgálói; Evangéliumi Kiadó

Isten törvénye

✍ *Czanik Péter*

A keresztyén hívó szinte összeborzad a törvény szó hallatán. Eszébe jutnak Pál apostol keserű kifakadásai a törvényeskedőkről (ld. Pl. a Galata levelet); eszébe jutnak Jézus harcai a korabeli törvénytisztelő gyülekezet képviselőivel (pl. szombat konfliktusok Mt 12,1-21); tudja, hogy Jézust a törvény alapján ölték meg (Jn 19,7). A rendszeres bibliaolvasó emlékei közt ott kísért a Bibliában oldalszámra található meghaladott polgári, egészségügyi, ceremoniális rendelkezés. Ezek után kissé tanácstalan Jézus kijelentésével, aki nem azért jött, hogy a törvényt érvénytelenné tegye, hanem, hogy betöltse (Mt 5,17); nem érti, hogy imádkozhat valaki így: Boldog ember az, ... aki az Úr törvényében gyönyörködik (Zsolt 1,1k).

A bibliai törvény Isten kijelentett akarata az emberi magatartás szabályozására. Ezért **BOLDOG** az, aki ezt követi (Zsolt 119,1). Ami ellen Jézus, és nyomában Pál meg a többi apostol harcol, az ennek a törvénynek a félreértése, eltorzulása. Szokták az Ó- és Újszövetséget egymással úgy szembeállítani, mint törvényt és evangéliumot. Ez így nem helyes, sőt megtévesztő. Hiszen Jézus a legtökéletesebb kijelentést hozta Isten akaratáról, és Pál apostol is kifejti, hogy Isten akarata szabályozza az életünket.

Rögtön világossá válik a dolog, ha megvizsgálunk néhány dolgot.

I.

Az egész Ószövetségben nincs is olyan szó, amely fedné a „törvény” mai fogalmát (ld. Keresztyén Bibliai Lexikon, „törvény” címszó). A leggyakrabban használt szó a tóráh, eredetileg útmutatást, tanítást jelent. Egy olyan igéből képzett szó, amelynek jelentése: célozni, irányt mutatni, tanítani. Isten igéje irányt mutat nekünk, hogy el ne tévedjünk. Az útmutatás élő, eleven. Ezért, ha új körülmények közé kerül Isten népe, az útmutatás egyes rendelkezései elavulhatnak, elveszthetik érvényüket, Isten újat ad helyettük. Ezt ismerte föl Isten újszövetségi népe, amikor a régi törvény sok rendelkezését hatályon kí-

vül helyezte. Nemcsak egy sereg szertartási törvényt, de egy olyan alapvető, döntő fontosságú parancsot is, mint a körülmetélkedés (ApCsel 15).

Mi sem mutatja jobban, hogy a tóráh szó útmutatást jelent, mint hogy a héber Bibliában Mózes öt könyve egészében ezt a nevet kapta. Pedig abban nemcsak törvények vannak, hanem sok egyéb is. Elmondja, hogy Isten teremtette a világot, benne az embert, hogyan lázadt fel az ember Teremtője ellen, és ez milyen következményekkel járt. Megtudjuk belőle, hogy Isten elhívta Ábrahámot, hogy a bukott világban legyen egy nép, amely igaz istenismeretével az egész emberiség áldásává válik (1Móz 12,1-3), Isten hogyan mentette ki Izráelt Egyiptomból, hogyan vezette őket a sivatagon át, és hogyan vezette be őket a megígért földre. Ez az egész útmutatás, mert Isten szeretetéről beszél, ebbe ágyazódik a tulajdonképpeni törvény. Ebben a keretben azt mondja el, mit vár el Isten megváltott népétől, hogyan szabályozza annak életét.

Isten követelményének kinyilatkoztatását mindig megelőzi szeretetének nyilvánítása. Amikor megteremtette az embert, megáldotta (1Móz 1,27k), elhelyezte az Éden kertjébe, ez után kívánt tőle engedelmisséget (1Móz 2,15-17). Nóénak azért adott parancsot, hogy megmentse (1Móz 6,13kk), majd miután kimentette az özönvízből, megáldotta, az után közölte vele akaratát (1Móz 9). Ábrahámot elhívásával kiválasztotta, áldást ígért neki, így vitte ki addigi környezetéből. Amikor szövetséget kötött vele, ennek alapján követelte meg, hogy Ábrahám is megtartsa a szövetség ráeső részét (1Móz 15,7-21; 17,1k.9k). A törvények törvénye a Tízparancsolat így kezdődik: Én, az Úr vagyok a te Istened, aki kihoztalak Egyiptom földjéről, a szolgaság házából. Hol itt a parancs? Emlékeztető ez Isten szabadító tettére, és ígéret, hogy népének Istene lesz. Csak ez után következnek a parancsok. A parancsok a népét szabadító, hozzá lehajló Istennek a kívánságai. Egyáltalán: A Mózes öt könyvébe foglalt törvénygyűjteményeket megelőzi a szabadítás és a szövetségkötés. Ez utóbbi is ajándék. Isten elfogadja Izráelt, népévé teszi, és ezzel kitünteti. Eből fakadnak a parancsok. Az Isten által elfogadott nép életét szabályozzák.

Van néhány alapvető törvény, amely megelőzi a Sinai hegynél történt törvényadást. Ezek Izráel legszentebb szertartásaira vonatkoznak. Ilyen a körülmetélés parancsa, amelyet már Ábrahámnak adott Isten (1Móz 17,9-14; 23-27; vö. 2Móz 4,24-26), a páska és a kovásztalan kenyér ünnepe, amelyet a kivonuló nép kapott (2Móz 12,1-20). Ezek még jobban összefonódnak az elbeszélte történetekkel, mint a nagy törvénygyűjtemények; ezzel is mutatják, hogy Izráel népének szertartásai mennyire Isten kegyelmes cselekvésén alapulnak. A körülmetélkedés az Ábrahámval (és benne a leszármazottaival) kötött szövetség jele, az ünnepek Isten egyéb jótéteményeinek emlékeztetői.

II.

Amikor megtalálták Hammurabi babiloni király (Kr. e. 18. szd.) híres törvénygyűjteményét, feltűnt, hogy milyen sok hasonlóság van közte és a mózesi törvények között. Akkoriban ebből sokan azt a téves következtetést vonták le, hogy a bibliai törvények plágiumai, szolgai átvételei a babiloni törvényeknek. Ez a vélekedés már a múlté, a tudomány haladása megcáfolta. Előkerült az óta egy csomó egyéb törvénygyűjtemény, legalább is töredékesen. Ezeknek kora a Kr. e. 21. és 7. szd. között van. Ezrével kerültek elő jogi jellegű írott szövegek is, amelyekből vissza lehet következtetni a korabeli jogszokásokra. A törvénygyűjteményekből és egyéb jogi szövegekből meg lehet állapítani, hogy az ókori Keletnek évezredek át, élő, országhatároktól független, egységes jogi hagyománya volt. A nagy egységen belül azonban ez koronként és helyenként némileg módosult formában nyilatkozott meg. Fölismerhető az egység, de más korban, vagy más országban némileg másként alkalmazták ugyanazt az alapelvet. Hasonlattal élve: Ha Itáliában, Franciaországban, Németországban vagy Magyarországon a középkorból származó gótikus épületeket találunk, ezek valamennyire hasonlítanak egymáshoz. Nem azért, mert egymásnak másolatai, hanem mert Európában akkor a gótika uralkodott, felismerhető mindegyikben ugyanaz a szellem. Mindegyik egy kicsit más is, attól függően, hogy Európának melyik táján született az alkotás, mert más tájon egy kissé másképp öltött testet ugyanaz a szellem. A gótikus épület megjelenése függ a keletkezés idejétől is (korai-, érett-, késő gótika). Ugyanígy az általános keleti törvény- és joghagyomány országonként és koronként – jól fölismerhető egységet mutatva - némi módosulással jelentkeznek.

Sok hívó ember számára kérdés: Ha Isten adta Izráel törvényeit, akkor miért hasonlít annyira a környezetének a jogszabályaira? Hát Izráel nem különleges nép, amelynek Isten különleges törvényt adott? Pedig a dolog egyszerű és érthető. Izráel testi létében része volt az ókori Kelet világának. Isten annak a világnak a nyelve, hagyományai, gondolkodásmódja szerint adta az eligazítást népének, amelyben ez a nép benne élt. Természetesen ez csak addig érvényes, amíg ezek Isten szándékainak megfelelnek. A mózesi törvényben nagyon sok olyan jogszabály van, ami a „világi” polgári- és büntetőjog területére tartozik. Ezeket Isten a kornak megfelelő módon adta népének. Azt jelenti ez a számunkra, hogy az Isten akaratával megegyező polgári törvények Isten népe számára a minimum, a legkevesebb, amit meg kell tennie; ezen felül vannak még azok a kötelességek, amelyek a hívőket szent néppé teszik. Ebben az értelemben tanított Jézus is, amikor azt mondta: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené (Lk 20,25). A tisztességes életvitel

Isten népe számára alapkövetelmény, ezen felül következnek még a különleges kötelességei.

Egy ország, egy nép különleges sajátosságai mindig azokból a különlegességekből olvashatók le, amelyben a törvényadása eltér a többiekétől. Mennyiben tér el az ószövetségi törvényadás a környezetétől?

1. A bibliai törvényekben mindig Isten szól népéhez. A mezopotámiai törvénygyűjtemények mindig egy király jóságát, bölcsességét, népe iránti felelősségét hirdetik. A törvények bevezetője és utószava szól ugyan arról, hogy egy Isten adja át a törvényeket a királynak, a továbbiakban azonban ezek az adott király törvényei. Az Ószövetségben – ha szól is Mózes közvetítő szerepéről – mindig Isten a törvényadó. A király sem jogforrás, csak, mint legfőbb fellebbezési fórum, jogalkalmazó. Az 1Sám 30,23-26 Dávidtól származtatja ugyan a zsákmány szétosztásának módját, de ő is arra hivatkozik, hogy amit az Úr adott, azzal nem lehet akármit csinálni. Amikor a király a törvényt át hágja, rögtön jelentkezik a prófétai kritika (2Sám 12; Jer 21; 22).

2. Az erkölcsi előírások mindig szoros kapcsolatban vannak a vallási alapvetéssel. A Tízparancsolat, az un. szövetségtörvény (2Móz 20,22-23,33) szorosan be vannak ágyazva a szövetségkötés leírásába. A szentségtörvény (3Móz 17-26) alapvetése: Legyetek előttem szentek, mert én Jahve, szent vagyok, és elkülönítettek benneteket a népektől, hogy az enyéme legyetek. A megismételt törvényt (2Móz 5-26) Mózes mondja el a pusztai vándorlás végén ennek szellemében: Nemcsak atyáinkkal kötötte meg az Úr ezt a szövetséget, hanem mivelünk is (5Móz 5,3). Tehát ismét csak a szövetség, amely arra kötelezi a népet, hogy kövesse Isten akaratát. Ezért mehet a törvényadás a 10. parancsolatban olyan mélyre, hogy ne csak az elkövetést, hanem a gonosz vágyat is tiltsa. Az ünnepre, a szent hajlékba csak olyanok mehetnek be, akik komoly önvizsgálatot tartottak, és megtisztították magukat a rejtőző bűnöktől (Zsolt 15,24). Érdekes ezt összevetnünk Pál apostol úrvacsorai intelmével (1Kor 11,27kk).

3. Az ószövetségi törvények kevésbé részletezőek, kevesebb esetet sorolnak fel egy alapelvvel kapcsolatban. Ez is figyelmeztet ezeknek a törvényeknek útmutató jellegére. Nem akarnak minden esetet felsorolni, hanem azt az alapelvet mutatják fel, amely szerint az egyes esetekben el kell járni.

4. A mózesi törvények emberségesebbek, jobban vigyáznak az emberi életre. Még a rabszolgát is védik (2Móz 21,20-26k). A mezopotámiai törvények némely esetben elrendelik, hogy meg kell ölni a gyilkos állat gazdájának, vagy a gondatlanságból emberhalált okozó mesterembernek a gyermekét. Ezt a bibliai törvények nem engedik meg, ártatlanok életét nem szabad elpusztítani. Ezért menekülhetnek meg azok is, akik szándéktalanul oltották ki embertársuk

életét (menedékvárosok). Viszont a bibliai törvények a legszigorúbban megtorolják az életellenes bűntetteket, ezeket nem lehet pénzért megváltani.

5. A bibliai törvények nem ismernek kivételt társadalmi előkelőség szerint. Az elkövetett bűnért mindenkinek egyformán kell bűnhődnie. Ugyanakkor erőteljesen védik az egyébként védtelen árvák, özvegyek, jövevények ügyét.

6. Erőteljesen védik a nemi erkölcs tisztaságát (ld. 7. parancsolat, vagy pl. 3Móz 18,20).

III.

Isten az élet útjának megmutatására szánta a törvényt. Mózes ezzel zárja a törvények ismertetését: Eléd adtam ma az életet és a jót, de a halált és a rosszat is (5Móz 30,15kk). A hívő számára Isten törvénye útmutatás az életre és a jóra. Ebben az értelemben énekelnek róla a kegyesek (Zsolt 1; 19; 119). Az élet azonban tele van gonoszsággal, ezért menekülnek a hívők Istenhez oltalomért (Zsolt 94 és számos más zsoltár). Tudják viszont azt, hogy ha Isten – akár büntetéssel is – parancsolatainak megtartására kényszeríti az embert, ezzel az élet útjára vezet, és boldogságát szolgálja:

*Boldog az az ember, akit te megfenyítesz, Uram,
és megtanítasz törvényedre. (Zsolt 94,12)*

Sokan azt mondják, hogy a merev, élettelen törvénnyel szemben a próféták hirdették Isten életes üzenetét. Ez a szembeállítás így nem igaz. A próféták ugyanis a törvény, a szövetség megszegését kérték számon népüktől (Hós 8, 1-12; 13,4; Ám 2,4kk; 5,14k). Sőt! Ézsaiás a maga igehirdetését isteni útmutatásnak, tóráh-nak nevezi (Ézs 8,16; 30,8k), tehát ugyanazzal a szóval illeti, amit általában „törvény”-nek szoktunk fordítani. A mózesi törvény és a prófétai ige ugyanannak az Istennek az eligazító szava! A prófétai ítélethirdetés a szövetségre utal (Jer 34,18kk). A jövőtől azt várják, hogy Izráeltől minden néphez eljut az Úr törvénye, a népek önkéntes engedelmisségben alávetik magukat annak, mert fölismerik, hogy ez a jó (Ézs 2, 2-4, 42, 1-4). Saját népük részére is azt várják, hogy a kényszerű engedelmisséget fölváltja a belső, szívből fakadó engedelmisség (Hós 2,18-20, Jer 31,31kk, Ez 36,37).

A 119. zsoltár ebben a prófétai szellemben énekel Isten törvényéről. Nem a merev tételes törvényt magasztalja, hanem Isten vezetéséért ad halált, amelyet kijelentett akaratában adott az embernek. Ennek jele, hogy nem a „törvény” szót ismételteti, hanem nyolc különböző fogalmat használ rá, amelyek közül az egyik dábar (ige), amelyet máshol a prófétai szó jelölésére használ az Ószövetség. Nem csak stilisztikai okból a változatosság kedvéért teszi ezt,

hanem mélyebb értelme van. Isten tóráh-ja útmutatása több mint törvény; hol parancsként, hol rendelkezésként, hol prófétai kijelentésként jut el hozzánk. Egy dolog valóban igaz, Isten tóráh-ját, útmutatását úgy is ki lehet játszani, hogy tételes törvényt csinálunk belőle. Egyes paragrafusait teljesítjük valójában mégis vétkezünk ellene, mert nem követjük a lelkiületét. Ez ellen léptek föl a próféták és ez ellen lépett föl Jézus. Ebben a szellemben ostromozták a próféták pl. a kultusz pontos, sőt gazdag, de lélektelen teljesítését (Ézs 1,10-17, 29, 15k). A fogság után veszedelmes folyamat indul el. A fogság megrázta Izráelt, mert világossá vált előttük, hogy a törvény meg nem tartásáért, büntetésként következett be rajtuk. A nép legjobbjai ezért azon kezdenek igyekezni, hogy ezentúl a törvényt pontosan betartsák. A próféták elhallgattak a tóráh élő isteni útmutatásból merev törvénné válik. Éppen azt kezdik megvalósítani, ami ellen a próféták harcoltak. Ami le van írva, azt szigorúan be kell tartani. A paragrafusok között természetesen át is lehet bújni. Ezért egyre több kerítéssel védik a törvényt, egyre részletesebb szabályokat hoznak, hogy ennek elejét vegyék. A törvénytanító tudja, hogy a törvény azt mondja: Szeresd felebarátodat! – De ki a felebarátom? Itt a kibúvó. Ha meg tudom határozni, ki a felebarátom, akkor akire nem vonatkozik ez a meghatározás, azt szabad gyűlölnöm. (Lk 10,25kk).

A két szövetség közötti időben kialakulnak azok a csoportok, akik túlhajtott szigorúsággal igyekeznek megtartani a törvényt. Ilyenek a farizeusok, még inkább a kumráni szekta tagjai, akik túlhajtott szigorúságukat az önkínzásig képesek voltak fokozni, őszinte buzgalmukban. Ebben az időben hozzák létre, azokat a számunkra már-már komikusnak tűnő részletes szabályokat, amelyekkel a szombattörvényt igyekeznek védeni, minden kibúvó ellen. Ez Izráel népének nagy szívügye, hiszen a szombat megtartása különbözteti meg őket minden más néptől. A kegyesek erőfeszítése azért is szükségesnek látszik, mert a nép másik része, kezdi semmibe venni a törvényt. Hol kényszer hatására teszik ezt (egy-egy uralkodók tiltják a zsidó törvények megtartását), hol azért, mert csábítja őket a világius lelkiület.

IV.

Jézus azért jött, hogy a törvényt betöltse. Az írott parancs mögött mindig annak mélyebb szándékát keresi (Mt 5,21kk). A házassági elválás kérdésében (Mk 10,1-12) még a mózesi törvényt is félretolja, és Isten eredeti akaratát a teremtéstörténetből világítja meg. Ezzel nem elítéli Mózeszt, mint sokan gondolják. Nem is a racionalista teológiát igazolja, amely emberi alkotásnak tekinti a Bibliát, azon belül a mózesi törvényeket mindenképpen. Ő tudja, hogy

Mózes is, Isten akaratából adott törvényt. Nem azt mondja: „A mózesi törvény emberi alkotás, de figyeljünk a Biblia szebb, nemesebb rétegére”. Hanem azt: Az Ószövetségben a polgári törvénykezés is benne van. Ennek az emberi nyomorúság miatt a válás lehetőségével is foglalkoznia kell, szabályozni azt. De nézzetek Isten eredeti szándékára. Isten eredeti szándéka nem az volt, hogy legyen válás, hanem, hogy a férfi és nő egy életen át kitarson egymás mellett. Aki jól megérti Jézusnak ezeket a tanításait, az már nem tud kibúvót találni a törvény rései között, mert tudja, hogy mindig Isten akaratának a teljességére kell figyelni. Nem elég, ha nem öl, szóval sem bántja felebarátját, nem elég, ha nem paráználkodik, gondolatait is tisztán tartja. Nem él a rendkívüli lehetőséggel, hanem szentnek tekinti a házasságot. Ezt jelenti, hogy Jézusban már nem a törvényt és a prófétákat (az Ószövetséget) kell tekintetbe venni, hanem az Isten országát, a Messiás Jézust kell szívükbe zární. Ez nem a törvény elvetése, hanem sokkal magasabb színvonalon való betöltése (Lk 16,16-18).

Tanítványai ugyan nem böjtölnek, de készen kell lenniük a sokkal szigorúbb lemondásra (Mk 2,18-22).

A tisztasági törvények külsődleges előírásait talán figyelmen kívül hagyják, de nagyon kell ügyelniük a belső tisztaságra (Mk 7,1-23). A törvény betűjéhez ragaszkodókat, különösen érzékenyen érintette, amikor Jézus ezt az alapelvelet a szombat megszentelésére alkalmazta. A szombatot megszentelte ugyan, de nem azzal a görcsösséggel, ami már nem is szenté, hanem teherré tette a szombatot. Ha a szombat megszenteléséből kivész az öröm, akkor lényege vész el. Egyik esetben Dávid – formailag törvénytörő, de az Ószövetségben nem kárhoztatott – cselekedetére hivatkozik (Mk 2,23-28), majd arra, hogy jól tenni szombaton is szabad (Mk 3,1-6). Ezzel is Isten eredeti szándékára hívta fel a figyelmet, aki a szombat megszentelésének parancsával nem terhet akart az emberre rakni, hanem ajándékot adni neki: A hét egyik napján jogunk van megszakítani (ezt jelenti a sábat) a napi taposómalmot. Ezt a napot Istennek kell szentelnünk, akié minden időnk, egész életünk. Ezt értették meg Jézus tanítványai, amikor a hét utolsó napja helyett, a következőt kezdeték megszentelni, Jézus feltámadásának napját. A hangsúly ugyanis nem a külsőségen van – ehhez tartozik a nap elnevezése, megválasztása is – hanem a megszentelésen. Miközben Jézus mindenkinél szigorúbban radikalizálja a törvényt, mindenkinél hatalmasabban hirdeti a megtérés lehetőségét (Mt 9,9-13; Lk 15; Jn 8,1-11).

Ezért óv a farizeusi kegyességtől (Mt 23), miközben elismeri értéküket (Mt 23,3).

V.

Az ősegyház tehát jól értette meg Jézust, amikor hihetetlenül merészen cselekedett, és eltörölte a körülméltedést. Pedig ez az Ábrahámmal kötött szövetség jele volt! Gyakorlásáért Isten népének tagjai egyes korokban az életüket áldozták. Isten gondos előkészítő munkájára volt ehhez a döntéshez szükség. Végül az döntött, hogy Isten körülméltetlen pogányokra kitöltötte Szentlelkét. Ennek előzménye pedig Péter gondos előkészítése volt (ApCsel 15).

Ezzel a döntéssel az ősegyház eltörölte a törvény külsődleges megtartásának, a kultuszi törvényeknek a terhét is. A törvény így azzá válhatott, ami eredetileg is volt: útmutatássá. Ezért „aki a másikat szereti, betöltötte a törvényt” (Róm 13,8; vö. Gal 6,2; 1Tim 1,5). Csak nehogy valaki azt gondolja, hogy szeretni olyan egyszerű és könnyű (1Kor 13). A hitnek is van törvénye, nemcsak a cselekedeteknek (Róm 3,27k). A hit törvénye az üdvözülés rendje. Pál a cselekvés belső rendjét, logikáját is törvénynek nevezi (Róm 7,21-23). Ugyanitt vallja, hogy Isten törvényében gyönyörködik. A törvény cselekedete be van írva a pogányok szívébe, ha nem is ismerik az ószövetségi törvényt (Róm 2,14k). Ez maga elfogadhatatlan állítás a korabeli zsidó kegyeseknek, hiszen számukra csak egy törvény létezett, az ami írásba van foglalva Mózes könyveiben.

Jézus nyomában Pál apostol harcát azok ellen vívja, akik a törvényben bízva akarják elérni az üdvösséget (Gal 1,3k; 3,10-13). Egyikük sem az ószövetségi törvény eredeti értelmé ellen harcol – ez téveszt meg sokakat – hanem az ellen a hamis felfogás ellen, ami a századok folyamán kialakult a törvényről, a korabeli téves kegyesség ellen. A törvény alkalmas a bűn felismerésére, de cselekvéséből nem lehet megigazulni (Róm 3,20k; 8,3k; 9,31k; Gal 2,16.21). A Krisztus által megnyert szabadságban tudunk szolgálni Istennek (Róm 6,18-22; 8,3.21; Fil 3,9). Tehát még egyszer: nem a töráh eredeti értelmé ellen harcol, hanem az ellen, amivé torzították. Másként nem lenne érthető egy ilyen kijelentés: A törvény szent, igaz és jó (Róm 7,12), alá nem vetni magunkat el-lenségskedés Istennel (Róm 8,7).

Az apostoli levelek intelmeinek, gyakorlati útmutatásainak etikai részei világgóssá teszik: Krisztusban is kell (benne lehet is!) teljesíteni Isten akarátát. Ez a szabadság tökéletes törvénye (Jak 1,25). Az újszövetségi gyülekezet is jó lelkiismerettel énekelheti a 119. zsoltárt, mert tudja, hogy Isten kijelentéséről szól, amely Krisztusban beteljesedett.

Honfoglalás és a Bírák

✍ *Tariska Zoltán*

Isten választott népe az ígéretek földje előtt áll: mi válik valóra Isten ígéreteiből? S mindez hogyan valósul meg? Mik a honfoglalás győzelmei és buktaí? Ki határozza meg az új haza és otthon lelki arculatát? Miért volt szükség a bírákra?

Mivel a Biblia az élet könyve, ezért nem csak a teológia magaslatairól van benne szó, hanem az élet különféle helyzeteiről is, mint pl. Józsué, a Bírák és Ruth könyvében.

A 6. füzetben foglalkoztunk bővebben a „választott nép”-pel: az Ószövetségben a zsidó nép, az Újszövetségben a Jézus megváltottjai alkotják ezt a népet (Jel 7,9-17). Amint Isten szuverén kiválasztó munkája szerint mindig van „választott nép”, úgy ennek a népnek Isten az Ószövetségben odaígért egy országot, hazát, ami az Újszövetségre mutat előre. A megváltottaknak Jézus új országot, hazát ígért: az örök életet, a mennyet, ahol Isten eredeti teremtési terve, a vele való közösség a bűn pusztítása nélkül meg fog valósulni. Isten ígéreteiből nem vész el egy sem (Mt 24,35).

A honfoglaló izráeliták vezetője Józsué. Nevének jelentése: Isten szabadítás, segítség, üdvösség; az Úr segít, megment. Ennek a névnek a görög alakja a Jézus név. A bűn rabszolgaságából Jézus szabadítása által megszabaduló újszövetségi választott nép vezetője Jézus, aki bevezeti népét az igazi „ígéretek földjére”, a mennybe.

Józsué könyve

Mózes halála után Isten beszél Józsuéval, és megerősíti mindarra a feladatra, amire ő kap Istentől megbízást: „...veled leszek, el nem hagylak téged, sem el nem maradok tőled. Légy bátor és erős...” (1,5-6). A Jordán keleti oldalán táborozik Izráel. Józsué első lépése Mózes helyén az, hogy kémeket küld a Jordán nyugati partjára, ahol mindenki számára látható módon ott magaslik Jerikó városa (a leírások szerint ez egyben vár is volt), nem is akármilyen: kb.

20 méter magas és 10-12 m széles kőfal vette körül). Az oda érkező kémeket a parázna Ráháb menti meg. Az egészben azonban az a legfigyelemreméltóbb, hogy miért teszi ezt? Nem árulásból, de nem is számításból, hanem azért, mert hallotta ő is Isten cselekedetének, az Egyiptomból való szabadításnak, és a Vörös tengeren való átkelésnek a hírét. „Tudom, hogy Isten nektek adta ezt a földet” (2,9). Nem tudta ő még akkor, hogy ezzel a lépésével, és az engedelmességgel – ti. a kémektől kapott vörös fonálnak ablakára kötésével – maga és háza népe életét mentette meg. Ráháb megmenekülése mutatja: Hogyan gyakorol Isten szuverén módon kegyelmet a bűnös, teljes megmentésre szoruló ember életében. Isten emeli emberi értelemmel felfoghatatlan módon Ráhábot is Jézus Krisztus nemzetségtáblázatába (Mt 1,5).

Isten hatalmas cselekedettel ad bátorítást a Jerikó előtt, még a Jordán túlsó partján álló izráelielieknek: amint Mózes botjára a Vörös tenger, úgy a frigidát hordozó papok vízbe lépésekor a Jordán is kettéválik. Izrael száraz lábbal kelhetett át a túlsó oldalra akkor is, amikor a Jordán áradt.

Az ígéretek földjére megérkező választott nép tagjaival Isten megújítja a szövetséget: ennek jele a körülmetélés és a páska megünneplése. Ahhoz, hogy a mindenkori Isten népe győztes hitharcokat vívhasson, meg kell újulnia a szentségben. Ezzel készíti Isten elő őket arra, hogy győzelmeik közepette ne mámorosodjanak meg önmaguktól, hiszen a győzelmet adó Isten dicsőségét másnak nem adja, sem dicséretét a bálványoknak (Ézs 42,8).

Jerikó bevételénél találkozunk először a „cheremmel”, amikor az elfoglalt városból mindent Istennek kellett szentelni és minden élő meg kellett ölni. Próbára van téve ezzel a harcosok engedelmissége, szentsége, a közösség, a gyülekezet komolyan vétele. Sokakat megbotránkoztatott már ezeknek az istenei parancsoknak a szigora. Pedig nem kell rajta csodálkozni. Isten kegyelmi időt adott Kánaán pogány lakosainak azzal, hogy az istenhívő Ábrahámot odahívta Úr-Kaszdim városából. Ábrahám, Izsák, Jákób és családja hosszú évtizedeken át éltek ott úgy, hogy állandóan az élő Istennek emeltek oltárt. Bizony, senki nem vette komolyan ezt a bizonyágtételt, hasonlóan a Nőé napjaihoz. A kegyelmi idő egyszer lejár mindenki életében, azután jön az ítélet. Ez teljesedett be a pogány bálványimádásba merült kánaániakon.

Isten csodálatos győzelmet ad Jerikó fölött, de Ákán az engedelmisség vizsgáján megbukik. Bukásának oka az ősbűn: a kívánság (Józs 7,21). Bukása kihat a következő harcra – Ainál elvesztik az első csatát; kihat egész családjára – mivel nem tartott önkéntesen bűnbánatot, Isten leleplezi és házanépével együtt el kell vesznie. Komoly figyelmeztetés ez személyes bűneinkre nézve: ma még tart a kegyelmi idő. De ha lejár, Isten igazságos ítélete következik. Ne rántsunk magunkkal másokat is az ítéletbe.

A honfoglalókat Isten vezeti győzelemről győzelemre. Mivel a Biblia az élet könyve, nem hallgatja el azt sem, amikor Józsué és a nép vezetői Istenre figyelés nélkül belesétálnak a gibeoniak csapdjába (ők is az elpusztítandó városok közé tartoztak, messziről érkezett vándoroknak adják ki magukat, szövetséget kötnek a honfoglalókkal, így mentik meg életüket).

Isten csodálatosan tesz bizonyoságot a hozzá hűségesek mellett. Így jegyezteti fel Kálebről, a 40 évvel korábban Kánaánt megkémlelt hűséges emberről, hogy 80 évesen is a legnehezebb helyek egyikének elfoglalására kész Istenben bízva (14. rész). Isten népe között a legapróbb kérdést is Isten szeretet-rendjében lehet és kell megoldani. Ezért olvashatunk Celofhád leányainak örökséghez juttatásáról. De nem feledkeznek meg a törvény szerint a menedékvárosok kijelöléséről, és a lévíták örökségéről sem.

A honfoglalás nagyjából befejeződött. Az egyiptomi rabszolgaságból Isten szabadító cselekedete után a pusztában 40 éven át vándorló nép letelepedett. Isten hatalmas tettei vannak mögöttük. Mit fognak tenni most? Vajon a békés építés időszaka következik?

Sajnos nem. Már a honfoglalásból a Jordán keleti partjára hazatérő 2 és fél törzs oltárépítése feszültséget szít. Fineás pap bölcsessége Istentől való bölcsesség. Nem álhírek, félreértések alapján ítéli meg a helyzetet, hanem személyesen megkeresi és megkérdezi az oltárt építőket. A válaszból az derül ki: nem választóvonalnak szánták az oltárt, hanem éppen Isten előtti összetartozásuk jelének és zálogának. Jó lenne hasonló bölcsességgel tisztázni minden álhírt és félreértést gyülekezeti, egyházi közösségeinkben. Sok feszültség szűnhetne meg, ha nem csak Isten, hanem emberek előtt is ki-ki elmondhatná – és meghallgatásra találna – cselekedeteinek hátterét, indítókait.

Az élete végéhez közeledő Józsué látja az új hazában élők lelki meglangyosodását, az Úr iránti hűség csökkenését, a környező bálványimádó népeken keresztül jövő kísértéseket. Istentől oly gazdagon megáldott életét, vezetői karizmáját csodálatosan használja még öregként is arra, amire kapta: összehívja Izráelt Sikembe. Világos választás elé állítja a népet, de úgy, hogy ő maga jár elől a választásban. Félreérthetlenné teszi: ha a nép másként választana is: „én azonban, és az én házam népe az Úrnak szolgálunk” (24,15).

A Bírák könyve

A Bírák könyve roppant tanulságos könyv. Mintegy 400 év történetének adja meg a lelki összefüggéseit. Nincs a népnek olyan karizmatikus vezetője, mint amilyen Mózes, vagy Józsué voltak. Vajon a lelki vezetőktől függ Isten népének egysége, engedelmességre való készsége? Nem kellene minden egyes

tagjának a maga helyén komolyan vennie Isten akaratát és annak megcselekvését? Izráel pedig ezen a ponton engedetlenné vált. Az őslakosokkal való keveredést a bálványisteneik miatt Isten határozottan megtiltotta. Ehelyett már a 2. részben Isten angyala pont a keveredés bűne miatt feddi meg Izráelt. Inentől szinte menetrendszerűen történnek az események: Izráel elhagyja az Urat, pogány bálványokhoz fordul bizalmával. Isten leveszi áldó és védő kezét népéről, akiket ebben a helyzetben környező ellenségeik megszorogatnak, szolgálatukban tartanak. Ez a megalázó, fizikailag is kiszolgáltatott állapot rádöbbenti őket arra: elfordultunk Istentől, Ő engedte meg ezt életünkben. S amikor az Úrhoz kiáltanak testi-lelki nyomorúságaik mélyéről, Isten újra meg újra meghallgatja őket, Lelkével felindít egy-egy személyt, hogy Isten harcát harcolva vezesse győzelemre népét, ezzel adva vissza szabadságukat.

A könyvben található sorrendben a következő bírák életének egy-egy harcát és győzelmét ismerhetjük meg:

1. Otniél 3,9-11	7. Jair 10,3-6
2. Ehud 3,15-30	8. Jefte 10,10-12,7
3. Samgar 3,31	9. Ibsán 12,8-10
4. Debora és Bárák 4,4-5,31	10. Élon 12,11-12
5. Gedeon 6,7-8,35	11. Abdon 12,13-15
6. Tola 10,1-2	12. Sámson 13,2-16,31

A következő szomszédok támadták meg időről időre Izráelt a bírák korában: mezopotámiaiak, moábiták, filiszteusok többször is (ma palesztinoknak nevezik őket), kánaániták, midianiták, ammoniták. A leghosszabb ideig Izráel ellen harcoló szomszéd nép a filiszteusok voltak. Még Dávid idejében is folyt ez a harc.

A teljességre törekvés nélkül kiemelünk néhány lelkileg tanulságos eseményt a fenti személyek életéből:

Bárakot Isten bízta meg a szabadítás feladatával. Ő férfiként nem vállalja egyedül. Sok férfi nem vállalja az Istentől neki adott feladatot ma sem. Bár Isten maga bátorítana meg minden kijelentett és megértett akaratának a megcselekvésére minden presbiter testvérünket! Debora mellé áll, de a győzelmet egy asszonnak, Jáhelnek adja Isten. Gedeon élete sok tanulsággal szolgál. Először saját apja bálványát kell ledöntenie. Bizony, nem könnyű a család bálványaival szembe fordulni. De bízasson bennünket Gedeon esete, aki félelemből csak éjszaka meri ezt megtenni, végül apját is mellé állítja Isten. A két alkalommal is kitett gyapjú arról beszél, hogy Gedeon nem Istenben bizonytalan, hanem önmagában. Isten iránti bizalma nem változik. Isten olyan

kegyelmes, hogy válaszol Gedeonnak mindkétszer. Ám a vele levő harcosokat is megrostálja Isten. Hazaküldeti a félnéket és a mohókat. A végén 300 ember kezébe adja Isten a győzelmet.

Talán a leghosszabban Sámson életéről számol be a Bírák könyve. Isten már születése előtt készítette útját, hiszen apjának, anyjának tudtul adja Isten anygala: ez a fiú, ez az élet Istennek szentelt élet legyen. Sámson ennek ellenére önféjű. Ahelyett, hogy Istentől kapott nagy erejét Isten elgondolása és akarata szerint használná, érzelmileg labilis, kívánságai elragadják. S amikor elárulja Istennel való szövetsége jelét, a haját, melyet a nazireusi fogadalom szerint borotva még nem ért, a jelkép levágása után elveszti Istentől való erejét. Nagy árat fizet az Istennel való közösség időleges elvesztéséért: megvakítják, és malomkereket kell forgatnia. Ám amikor Istennel való közössége újra helyreáll – élete árán ugyan –, de Isten szabadítást ad népének az ellenség kezéből.

A könyv záró fejezetei olyan anarchiát mutatnak, ami Isten jelenlétében elképzelhetetlen volna. Sem a Mika házában történt lopás, hazugság, majd a további kifosztás nem mutat fel semmit Isten jelenlétéből. Tanuljuk meg Mika anyjának életéből: nem lehet áldottnak mondani azt, amihez Istennek semmi köze nincs.

A gibeoniták szexuális bűne azt mutatja, az ember életében ez az Istentől adott adomány is teljesen ördögivé válik, ha Isten szentsége nélkül, a házassági hűség és tisztaság nélkül éli valaki szexualitását.

Legyen ez komoly figyelmeztetés a mai kor embereinek is. Ifjakat, gyermekeket nevelő presbiter társaim! Gyermekeink előtt tiszta házassággal, hűséggel adunk-e jó példát? „Ne tévelyegjete! Isten nem csúfoltatik meg. Amit vet az ember, azt fogja aratni. Aki vet a testnek, a testből arat veszedelmet, aki vet a Léleknek, a Lélekből arat örök életet” (Gal 6,7-8).

Ruth könyve

Ez a könyv egy egészen izgalmas része a Szentírásnak. Bár évtizedeket ölel át, ezt mégis olyan lényegre törően teszi, hogy egy felesleges szót sem találunk benne.

Figyelmezteti mindenkori olvasóit, hogy a „kenyér házat” (Bethlehem ezt jelenti), melyet Isten ad, nem szabad ott hagynia Isten gyermekének. A történelem mindig próbára tette Isten gyermekeinek a hűségét. A mindenható Istennel való közösség még kisebb falat kenyér árán is, vagy nagyobb szelet kenyér, megélhetés, az Isten népének elhagyása árán? – ezt minden kor emberének meg kell harcolnia. 45 éven át a diktatúra ugyanez elé a választás elé állított sokakat. Ma jobb a helyzet? Ma meg a pénz, a siker, a gazdagság az

egyetlen értékmérő a világban. Isten gyermeke! Jobb a kevesebb az Istennel, mint a sok félelemmel, rettegéssel, védtelenül Isten nélkül. („Jobb egy teljes marok nyugalommal, mint mind a két maroknak teljessége munkával és lelki gyötrellemmel” Préd 4,6). Elhiszed?!

A férjét, két fiát az idegen földön elvesztő Naómi haza indul ősei földjére az önkéntes száműzetésből. Menyei pogányok. Naómi élete mégis beszédes lehetett számukra, mert egyikük, Ruth csodálatos vallomást tesz: „Ne unszoldj, hogy elhagyjalak, hogy visszaforduljak tőled. Mert ahova te mégy, oda megyek, és ahol te megszállsz, ott szállok meg, néped az én népem, Istened az én Istenem. Ahol te meghalsz, ott halok meg, ott temessenek el engem is. Úgy tegyen velem az Úr akármit, hogy csak a halál választ el engem tőled” (1,16-17).

Bethlehem egyik istenfélő, áldott férfija Boáz. Az aratáskor Ruth munkával igyekszik gondoskodni magáról és idős anyósáról. Boáz aratói után menve, szedegeti fel az elhullott kalászokat. Ma is megszívlelendők minden református egyháztagnak azok a szavak, melyekkel Boáz Ruthot, a további munkára hívja, és maradásra biztatja: „Ugyan hallod, édes leányom! Ne menj szedegetni más mezőre és el ne menj innen, hanem menj mindenütt szolgálóim után!” (2,8). Bizony, ilyen hűséggel kellene a gyülekezeteink minden tagjának saját lelki mezejéhez, anyaszentegyházához hűségesen élnie és szolgálnia Isten aratásában.

„Isten oltalmában” címmel írta meg egy német lelkész munkája tapasztalatait. Isten oltalmáról csak az tud vallani, aki maga is ismeri ezt, ott él. Ezért hitelek Boáz szavai, amikor azt mondja Ruthnak: „Fizessen meg az Úr a te cselekedetedért, és legyen teljes a te jutalmad az Úrtól, Izráel Istenétől, akinek szárnyai alatt oltalmat keresni jöttél” (2,12). Csak Isten oltalmában lehet nyugodt, boldog élete mindenkinek.

Ebben a könyvben ismerkedhetünk meg az Ószövetség egyik nagyon fontos, de egészében az Újszövetségre, konkrétan Jézus Krisztusra előre mutató rendelkezésével. Eszerint a gyermektelenül elhalt férfi feleségét a legközelebbi rokonnak feleségül kellett vennie. Ha ebből a házasságból fiú született, az az elhunyt nevét viselte, s öröksége az övé lett. A héber szó – „góél” – magyar jelentése: „megváltó”. Boáz, ezt cselekszi Ruthal. Megváltja a teljes kiszolgáltatottságtól (emlékezzünk annak a kornak a patriarkális berendezkedésére), megváltja a gyermektelenség szegényétől. Jézus Krisztus ugyanígy vállalta fel a mi megváltásunk ügyét. Bűnünk szegényét úgy vette el, hogy magára vette. Kifizette értünk a váltságdíjat. Ez alapján lehet teljesen új alapokon – Isten szeretete és kegyelme alapján – kapcsolatunk Istennel. Milyen boldog életlehetőség!

Így kerül be Ruth abba a családba, amelyiknek közel 1000 évvel később tagja Mária is. Így lesz helye Jézus Krisztus nemzetségtáblázatában a bukott Támár és Ráháb mellett a pogányságból Istenhez hűségesen ragaszkodó Ruthnak is. A kegyelem ajtaját Isten megnyitja minden időben. Bárcsak mindenki meghallaná hívó szavát!

KÉRDÉSEK

Mi az összefüggés Józsué és Jézus között?

Miért fogadta be Ráháb a kémekeket?

Mi a 80 évesen harcoló Káleb életének titka?

Mi ismétlődik menetrendszerűen a Bírák könyvében?

Mi tennél, ha Sámsonhoz hasonló erőd lenne?

Mit keresett és mit kapott Ruth Izráel Istenénél?

Hogyan és hol munkálkodjon Isten gyermeke (a 3 bibliai könyv összefüggései alapján)?

Ki az Isten szerint való király?

✍ *Sípos Zoltán*

Sámuel, Saul, Dávid

Sámuel próféta, Saul király és Dávid király életét részletesen bemutatja Sámuel két könyve. A héber Bibliában, egészen a XV. Századig, egyetlen történeti műként szerepelt Sámuel két könyve. (O. Kaiser). A régi görög bibliafordítók (Septuaginta) voltak azok, akik az egységes történeti munkát két részre osztották. Ugyanígy tettek a Királyok könyvével is, ami eredetileg ugyancsak egyetlen mű volt. A felosztások után létrejött négy könyvet elnevezték „Királyok könyvei”-nek. Ezt a felosztást követte később a latin (Vulgata) fordítás is, de a négy könyvet „Királyok I. II. III. IV. könyvének” nevezte el.

Szerző

Sámuel könyveit Sámuel prófétáról nevezték el. Ez az elnevezés a rabbinikus hagyománnyal függ össze. (O. Kaiser). A rabbik úgy vélték, hogy a Bírak könyvét és Sámuel könyveinek azon részeit, melyek Sámuel halála előtt íródtak, maga Sámuel próféta írta le. Mivel az 1Sám 25,1 beszámol Sámuel próféta haláláról, nyilvánvaló, hogy az ezután következő részeket nem írhatta Sámuel. Viszont az 1Krn 29,29-ből tudjuk, hogy erről a korszakról Sámuelen kívül írt még Nátán, valamint Gád próféta is. „Valószínű, hogy Sámuel könyveinek nagyobb részéért e kiváló férfiaknak tartozunk hálával” (Czeplédy S.). Továbbá fontos tudnivaló, hogy ebben a korban már dolgoztak bizonyos udvari történetírók is. (2Sám 8,17; 20,25; 1Kir 4,3 stb.). Ezek az emberek őrizhették meg a nemzeti irodalom és történelem drága emlékeit. Azt, hogy a szemtanúk által leírt, egészen részletes beszámolókat ki ötvözte egészszé, ma már nem tudjuk megállapítani, mert erre nézve semmit nem mondanak a könyvek. Az egybeszerkesztés időpontját a konzervatív kutatók Izrael két részre szakadása (kb. Kr. e. 930) és Samária eleste (kb. Kr. e. 722) közti időszakra teszik. (G. L. Archer).

Háttér

Sámuel könyvei tájékoztatnak Sámuel próféta munkálkodásáról, leírják Izráel első királyának, Saulnak történetét, valamint elbeszélik Dávid király trónra kerülésének és uralkodásának legfőbb eseményeit. (Dávid haláláról az 1Kir 2,10-ben olvasunk).

Ez az időszak a kb. Kr. e. 1100–970-ig terjedő 130 év. (G. L. Archer).

E korszak elején Izráel hitbeli-lelki állapotára jellemző volt az istentelenség, külsőségekben kimerülő vallásoskodás és erkölcstelenség. Ezt nagyban elősegítette Éi főpap fiainak szégyenletes magatartása (1Sám 2,12-17). Sámuel szolgálata kezdetén arra szólította fel a népet, hogy teljes szívükből térjenek vissza Istenhez, szolgáljanak Neki és határolják el magukat minden bálványtól (1Sám 7,23).

A nép lelki életének zűrzavarossága rányomta bélyegét a belpolitikai életre is. Valódi vezető nélkül, szétszakadozva élt a nép. Csak a nehezebb időszakokban bukkantak fel az Isten által választott ún. bírók, akik ideiglenesen vezették a népet, vagy annak egy részét.

A külpolitikai helyzet sem volt zavartalan. Nagy veszélyt jelentettek Izráel számára a környező népek. Különösen a filiszteusok, de más népcsoportok is fenyegették, sőt pusztították Izráel népet, amit mindig Isten büntetéseként kellett felfogniuk.

Csak Dávid király volt képes arra, hogy uralkodóként lépésről-lépésre Isten vezetésére és áldására hagyatkozva, megoldja a belső zűrzavar és külső fenyegettség nehézségeit. Istennek tetsző életű király volt, aki Izráelt egységes néppé tette és tekintélyt szerzett nekik a környező népek előtt. Legyőzte a filiszteusokat, edomitákat, ammonitákat, moábitákat, és Szíria harcosait, és szövetséget kötött a föníciaiakkal.

Cél

Sámuel könyveinek egységes célja, hogy bemutassa azt a folyamatot, aminek során Izrael kiemelkedett az anarchiából és teokratikus monarchiává alakult. Ezt az átalakulás lelki-hitbeli szempontból figyelik e könyvek, bemutatva Istent, aki hűségesen betartja ígéreteit, érzékeltetve, hogy mennyire értelmetlen Isten nélkül hozzáfogni a nehézségek megoldásához, valamint igazolva azt is, hogy mennyire eredményes a problémák felszámolása egy olyan vezető irányításával, aki a mindenható Isten akaratát törekszik követni döntéseiben.

FELOSZTÁS

1 Sámuel:

1. Sámuel, 1-7

- Sámuel ifjúsága, 1-3.
- Éli házának bukása, 4.
- A szövetség lédájának története, 5-6.
- Sámuel bírói hivatala, 7.

2. Saul, 8-15.

- Sámuel kihirdeti a király jogait, 8.
- Saul elhívása királlyá, 9-10.
- Saul tettei, 11-14.
- Saul elvettetése, 15.

3. Dávid, 16-31.

- Dávid kiválasztása és elhívása, 16.
- Dávid és Góliát, 17.
- Dávid Saul udvarában, 18-20.
- Dávid menekülése Saul elől, 21-30.
- Saul veresége és halála, 31.

2 Sámuel:

1. Dávid királyságának kibontakozása, 1-10.

- Dávid magatartása Saul halálakor, 1
- Dávid harca az állam egységéért, 2-5.
- Dávid harca a hitélet rendjéért, 6-7.
- Dávid harca a külső ellenfelek ellen, 8.
- Dávid nagylelkűsége Mefibósettel szemben, 9.
- Dávid győzelme az ammónitákon és szíriaiakon, 10.

2. Dávid megaláztatása, 11-20.

- Dávid bűnbeesése és bűnbánata, 11-12.
- Amnon, Absolon és Dávid küzdelme, 13-18.
- Dávid visszanyert hatalma, 19-20.

3. Dávid uralkodásának utolsó évei, 21-24.

- Dávid bűnhődése a gibeonitákért, 21.
- Dávid hálája és győzelmi éneke, 22-23,7.
- Dávid hősei, 23,8-39.
- Dávid elbizakodottsága és megaláztatása, 24.

Fontosabb események és személyek

Anna hálaimádsága (1Sám 2,1-10) a Szentírás egyik legszebb imádsága. Anna dicsőíti Istent, a Szabadítót, az egyedüli és mindent tudó Urat, aki az alázatosokat felemeli, és az ellene szegülőket megrontja. Ez a gondolat aztán sokszor igazolást nyer Sámuel könyveiben.

Éli főpap és családjának tragikus sorsa (1Sám 2,12-36). Családjában megtúrta az önfegyelem nélküli, erőtlen, külsődleges vallásoskodást. Eltúrta, hogy fiai saját meggazdagodásukra, jólétükre ügyelve, gyalázatot hozzanak az Úrra (1Sám 2,29). Emellett tudnunk kell, hogy Isten rendelkezése szerint Áron unokája, Eleázár fia, Fineás rendkívüli ígéretet kapott az Úrtól: „És leszen önála és az ő magvánál ő utána az örökkévaló papságnak szövetsége...” (4Móz 25,11-13). Éli, nem Fineás, hanem Itamar leszármazottja volt, akinek Isten nem tett ígéretet.

A szövetség ládájának elvesztése (1Sám 4-6). Éli és fiai nagy szégyent hoztak Izraelre, amikor a Szövetség ládáját, mint valami talizánt, elvitték a filiszteusok elleni háborúba. Nemcsak a csatát, hanem a Szövetség ládáját is elveszítették. Éli unokája, akit édesanyja akkor szült meg, amikor meghallotta férje és apósa halálhírére, valamint, hogy a Szövetség ládáját is elveszítették, az Ikabod nevet kapta, ami azt jelenti: „Odavan Izrael dicsősége” (1Sám 4,21). E gyermek neve jól jellemezte az egész nép állapotát. Az Úr ládája ezután 75 évig nem volt a Szent Sátorban. Az a hét hónap, amit a filiszteusok között töltött a Szövetség ládája, elég volt ahhoz, hogy Isten a filiszteusokat megtanítsa néhány tudnivalóra. Például arra, hogy Izrael Istene nem állítható egy sorba semmiféle bálvánnyal, valamint, hogy Isten hatalmával szemben teljességgel tehetetlen az ember és az általa kitalált istenei.

Sámuel tevékenysége. Lévi leszármazottja volt (1Krón 6,22-28; 33-38). (Az ószövetségben három jelentős lévitával találkozunk: Mózesrel, Ezsdrással és Sámuellel. Mindegyiküknek jelentős szerepe volt az Isten kijelentésének írásba rögzítésében). Ő az összekötő kapocs a bírák és királyok kora között. Az utolsó bíróként és az első prófétaként szokták emlegetni. Áldott fiatalkora volt (1Sám 2,18). Isten egészen hamar megszólította (3,4) és Sámuel már ekkor készségesen válaszolt Istennek (3,10). A későbbiekben is megmaradt Istenre figyelő, alázatos embernek (7,15-17). Folyamatos és bensőséges kapcsolatban állt az Úrral, elmélyült imaélete által (7,8; 8,6). Feltűnő az Úr iránti hűsége, elkötelezett és bátor ragaszkodása ahhoz, amit Isten mondott neki (3,18; 13,13; 15,16-29). Határozott, feddhetetlen jellemű, páratlan bölcsességű és tekintélyű, áldott ember volt. Isten újra meg újra bizonyosságot tett arról, hogy Sámuel általa felhatalmazott próféta (3,19; 8,22). Döntő szerepet játszott az

izraeli királyság alapjainak lerakása során, hiszen ő kente királlyá Sault és Dávidot is. A későbbi nemzedékek őt tekintették a szent történet egyik legkiemelkedőbb alakjának, akit Mózes és Áronnal egy sorban emlegettek (Zsolt 99,6; Jer 15,1).

Saul, Izrael első királya. Királlyá való felkenetése meglepő, mert városát és törzsét kb. 300 évvel azelőtt, erkölcstelenségük miatt, majdnem teljesen megsemmisítették. Saul élete jól kezdődött, de a kezdeti sikerek után tragikusan végződött. Váratlan felemelkedése után hamarosan kiütközött zsarnoki természete. Megmutatkozott az is, hogy állhatatlan ember, aki félszívvel, vagy még annyira sem engedelmeskedik az Úrnak (1Sám 15). Gőgösen, önfejlően, türelmetlenül és irigy módon cselekedett (1Sám 18,8-11). Amikor megjelent a környezetében Dávid, féltékennyé lett, majd meggyűlölte Dávidot (1Sám 18,11-28; 19,10). Többször megkísérelte, hogy Dávidot megölje. Szomorú tette volt, amikor kivégeztette az Úr papjait (1Sám 22, 18-19). A gilboai csata előtt felkereste az endori jósnőt, ami újabb súlyos véték volt (1Sám 28). „Büszke, önző, makacs, zárkózott és világias gondolkodású ember volt, aki a népet teljesen a lába alá szerette volna gyűrti s úgy viselkedett, mintha Isten képviselője lenne a földön” (Czeglédy S.). Saul tragikus élete öngyilkossággal ért véget. Élete minden kor számára negatív példaként jelzi, hogy milyen egy nép rossz vezetője (1Sám 31).

Dávid uralma. Talán nem is találunk a Bibliában olyan embert, akit ennyire szeretett volna Isten és az emberek is. Hozzá hasonlította a későbbiekben Isten Izrael uralkodóit. Mi volt olyan rendkívüli Dávidban? Dávid titka az volt, hogy teljes szívből szerette és szolgálta az Urat. Erről árulkodik például a 22. zsoltár, ahol Dávid arról énekel, hogy az Úr számára: köszikla, vár, menedék, szabadító, paizs, üdvösség forrása (1Sám 22, 2-3). Sokszor olvassuk, hogy megkérdezte az Urat, és engedelmesen követte tanácsait. Elmélyült és őszinte hitéletéről tanúskodnak zsoltárai, melyekkel népét is tanította az Isten dicsőítésére és magasztalására (138. zsolt.). Isten ígéreteit halálosan komolyan vette. Ebből fakadt határozottsága és bátorsága, ami már fiatalkorában is megnyilvánult, amikor családja juhait őrizte, és vadállatok ellen védelmezte. Ugyanígy védelmezte később Istent és Isten népét Góliát szitoközönével és más ellenségek támadásával szemben. A hosszú és próbákkal teljes várakozási időszak alatt, ami trónra lépését megelőzte, megtanult Istenre várni, és türelmesnek lenni az Isten szabadításáig. Ebben az időszakban szövődött igaz barátság Dávid és Jonatán között. Amikor trónra léphetett, úgy foglalta el trónját, mint a nép szolgálója és nem úgy, mint a nép ura. Nagylelkűsége és szelídsége is többször megnyilvánult szolgálata alatt. Rendkívül jó volt a helyzetfelmérő képessége élete kritikus szakaszaiban. Kül- és belpolitikai, valamint

katonai sikerei mögött maga az Úr állt. Bűnei ellenére, melyeket leplezetlenül elének tár a Szentírás, megmaradt alázatosnak, aki bűnbánattal tudta elismerni vétkeit (2Sám 11-12,24). Mindenesetre Dávid családjában, bűneinek következményeként, érvényesültek Isten ítéletei (pl. három fiát megölték). Minden bűne ellenére Isten rendkívüli szövetséget kötött vele: azt az ígéretet kapta az Úrtól, hogy utódai lesznek Izrael királyai (2Sám 7).

Jézus Krisztus és Dávid. Dávid, mint király, és mint pásztor, Jézus Krisztus „típusa”, azaz Dávid személyiségének több vonása, életének több eseménye emlékeztet egyértelműen a mi Megváltó urunkra. Ezenkívül egyértelműen prófétált a Messiás szenvedéseiről (Zsolt 22). Az Úr Jézus és Dávid élete közötti párhuzamokból néhányat hadd idézzek: mindketten Betlehemben születtek, mindkettőjüknek csendesek voltak a szolgálatukra való felkészülés éveit. Mindketten ismerték az Olajfák hegyét, ahol sírva jártak. Mindketten áldozatkész pásztorok voltak. Mindkettőjüket igazságtalanul üldözték, elűzték, megvetették. Mindkettőjüket az Úr kente fel szolgálatukra. Mindketten királyok. S ahogy Dávid királyként tért vissza Absolon lázadása után, úgy fog Jézus Krisztus is királyként visszatérni. Vagyis egészen pontosan úgy történt, ahogyan Isten egyértelműen megígérte azt Dávidnak: az ő utódai közül származott a valódi fejedelem, Jézus Krisztus (2Sám 7,16; vö. Lk 1,32-33). „A mi Urunk Jézus Krisztusnak, Dávid nemcsak test szerint való őse volt, de mélységes megaláztatásában, királyi felmagasztaltatásában s a pogány világ felett való páratlan győzelmeiben mintegy előzetes kiabrázolója. Dávid a maga zsoltáraiban többször szól a maga eljövendő nagy ivadékáról. A Dávid és Krisztus között való lelki rokonságot az Újszövetség írói is érzik és fontosnak tartják, hogy Jézusnál ne annyira az Ábrahámtól és Izsáktól, hanem inkább a Dávidtól való lezármazást hangsúlyozzák (Ézs 55,3; vö. ApCsel 13,34).” (Czeglédy S.).

Salamon király

Izrael népének harmadik királyja volt Salamon, aki negyven évig uralkodott. Édesapja Dávid király volt, édesanyja Bethsabé. Az Ószövetségben, az 1Kir 1-11 és 2Krón 1-9 részeiben olvashatjuk részletesen élettörténetét. Kb. Kr. e. 970–930-ig uralkodott. Isten megáldotta és így országglása alatt Izrael minden szempontból fénykorát élhette meg. Béke volt, s az ország folyamatosan fejlődött, határai egészen kitolódtak (2Krón 9,26), széleskörű kereskedelmet folytattak szomszédos országokkal is (2Krón 9,10; 21), nagyívű építkezések folytak (2Krón 8, 1-8) s a nép nagy része magas életszínvonalon élhetett: „És Júda és Izrael megsokasodott, olyan sok volt, mint a tenger mellett való fővény és ettek, ittak és vigadtak.” (1Kir 4, 20)

Áldott és eseményekben gazdag életének kulcsfontosságú eseménye volt, amikor Isten első alkalommal megjelent neki és felajánlotta, hogy kérjen, amit akar. Ő nem gazdagságot, dicsőséget, hosszú életet kért, hanem ezt válaszolta: „Adj azért a te szolgálódnak értelmes szívet, hogy tudja ítélni a te népedet és tudjon választást tenni a jó és gonosz közt...” (1Kir 3,5-10; 1Krón 1,7-12), Isten meghallgatta: „Isten adott bölcsességet Salamonnak és igen nagy értelmet és mély szívet, mint a fűvény, mely a tenger partján van. Salamon bölcsessége nagyobb volt, mint napkelet minden fiainak bölcsessége és Egyiptomnak egész bölcsessége.” (1Kir 4,29-31) Istentől, a bölcsesség forrásától nyert bölcsességének egyik gyümölcse, hogy „szerze háromezer példabeszédet, és az ő énekeinek száma ezer és öt volt.” (1Kir 4,32; ill. Zsolt 72; Zsolt 127) Ezeknek a mondásoknak nagy részét megtaláljuk a Pédabeszédek (Péld 1,1), és a Salamonnak tulajdonított Prédikátor könyvében (Préd 1,1). Nevéhez kötődik még az Énekek éneke könyve is (Én én 1,1). (A XIX-XX. századi bibliakritikusok szerint e bibliai könyveket nem ő írta. Érveik azonban egyáltalán nem megkérdőjelezhetetlenek. Számos konzervatív kutató álláspontja, hogy nyugodtan elfogadhatjuk a hagyományos álláspontot e könyvek szerzőségével kapcsolatban – melyek végső soron Isten Lelkének ihletése alatt keletkeztek. Akit a bevezetési kérdések részletesebben érdekelnek, azoknak ajánlom G. L Archer, az „Ószövetségi bevezetés vizsgálata” /KIA, Budapest, 2001/ című könyvét, melyben részletesen elemzi az eltérő álláspontokat.) Salamon király, Istentől kapott bölcsességének messze földön híre ment és királyok, uralkodók jöttek hozzá. Az egyik ilyen uralkodó a híres „Sába királynője” (Sába = a mai Jemen) akinek látogatását részletesen leírja a Biblia. (1Kir 10; 2Krón 9) E neves királynő ezt mondta Salamonról: „És ímé, nekem a felét sem beszélték el a te bölcsessed nagyságának, felülmúltad a hírt, melyet hallottam. Boldogok a te embereid... akik szüntelen udvarlanak néked, hogy hallhadják a te bölcsessedet. Legyen az Úr a Istened áldott, aki téged annyira szeretett, hogy az ő székébe helyezett, hogy lennél az Úrnak, a te Istenednek királya.” (2Krón 9; 6-8)

Salamonnak nemcsak bölcsességet adott az Úr, hanem ráadásul mesés gazdagságot is. „És felülmúta Salamon király e földnek minden királyait gazdagságban...” (2Krón 9, 22) E bölcs és gazdag uralkodó életművének tekinthetjük a jeruzsálemi arany-templomot, amit uralkodása 4. évében kezdett el építtetni az Úrnak. Az építkezés leírását olvashatjuk az 1Kir 5-6-ban és a 2Krón 2-5-ben. A munka 7 évig tartott és ez a templom a világ 7 csodája közé is bekerült. Amikor elkészült, bevitték a szövetség ládáját a Szentek Szentjébe, „Az Úr dicsősége töltötte be a házat...” (2Krón 5,14), Salamon beszédet intézett a néphez, majd elmondta templomszentelő imádságát (1Kir 8; 2Krón 6) s végül

áldozatokat mutattak be az Úrnak, hét napos ünnep keretében. A templom Izrael Istenének dicsőségét, hatalmát, gazdagságát hirdette a népek közt. (2Krón 2, 5-12) Ezek után Salamon hozzákezdett a királyi palota felépítéséhez, ami 13 évig épült (1Kir 7,1). Mindezek az épületek híresek voltak egyedülálló pompájukról: a beépített aranyról, ezüstről, nemes fákról, amiket a kor legnevesebb mestereivel dolgoztatott fel. Salamon és udvartartása mérhetetlen gazdagságával lépten-nyomon találkozunk a királyról szóló bibliai részekben. (2Krón 9,3-4; 13-22; 25-28)

A templom és a királyi palota elkészülte után másodszer is megjelent az Úr Salamonnak és ezt mondta neki: „Meghallgattam, a te imádságodat... megszenteltem e házat, melyet építettél, abba helyeztetvén az én nevemet... és ha te előttem jársz, amint járt Dávid, a te atyád, egyenes és tökéletes szívvel, úgy cselekedvén mindenekben, amint néked megparancsoltam, az én rendeléseimet és végzéseimet megtartándod, megerősítem a te birodalmadnak trónját az Izraelen mindörökké... de hogyha elszakadtok... elmentek és idegen Isteneknek szolgáltok és meghajoltok azok előtt, kigyomlálom Izraelt a föld színéről... e házat, melyet az én nevemnek szenteltem, elvetem szemeim elől...” (1Kir 9,2-7) A bibliai beszámolók őszintén megemlékeznek arról a szomorú dologról, hogy Salamonnak – korabeli politikai és gazdasági okokból – sok, nem zsidó vallású felesége is volt. E pogány asszonyoknak sokáig ellentmondott Salamon, de végül, idős korában elfordult az Úrtól és odafordult feleségei bálványisteneihez. Így Salamon követte Astóretet, Milkómot, templomot építtetett Kámosnak és Moloknak. (1Kir 11,1-8) Emiatt „megharaguvék az Úr Salamontra, hogy elhajlott tőle az ő szíve az Úrtól, Izrael Istenétől, aki megjelent volt neki kétszer is, és azt parancsolta volt neki, hogy ne kövessen idegen isteneket és mégsem őrizte meg az Úr parancsolatját.” (1Kir 11, 9-10) Engedetlensége miatt Isten ítélete érte utol: „elszakasztván elszakasztom tőled az országot és adom a te szolgádnak. ...de nem szakasztom el az egész birodalmat, hanem egy nemzetséget hagyok a te fiadnak, Dávidért, az én szolgámért és Jeruzsálemért, melyet magamnak választottam.” (1Kir 11, 11.13) Mindez így is történt Salamon halála után: virágzó országa kettészakadt, Júda törzse Salamon fia, Roboám uralma alá került, míg a többi törzs felett Jeroboám lett a király. Izrael népének későbbi szövetségtörése miatt, Isten a salamoni templomot is elvetette, amint megmondta: a babiloni uralkodó, Nabukodonozor lerombolta azt. Salamon esete máig figyelmeztető példa a számunkra.

Az Újszövetségben is találkozunk Salamon királlyal, aki Jézus Krisztus őszövetségi előképének tekinthető bölcsessége, gazdagsága, dicsősége miatt. Először Jézus Krisztus nemzetségtáblázatában (Mt 1,6-7) szerepel, mint Jézus Krisztus őse. Aztán maga az Úr Jézus kétszer is utal rá. Először a Mt 6,29-

ben: „Vegyétek eszetekbe a a mező liliomait, mi módon növekednek: nem munkálkodnak, és nem fonnak; de mondom néktek, hogy Salamon minden dicsőségében sem öltözködött úgy, mint ezek közül egy. Ha pedig a mezőnek fűvét ... így ruházza az Isten: nem sokkal inkább-é titeket, ti kicsinyhitűek.” Másodszor a Mt 12,42-ben, ahol ezt mondja: „Délnek királyné asszonya felkél majd az ítéletkor e nemzetséggel együtt és kárhoztatja ezt: mert ő eljött a földnek széléről, hogy hallhassa a Salamon bölcsességét; és íme nagyobb van itt Salamonnál.” Itt Jézus Krisztus világosan kijelentette, hogy Ő minden szempontból nagyobb Salamonnál – ezért méltó arra, hogy Őt hallgassuk és Neki, aki meghalt és feltámadt üdvösségünkért – engedelmessédjünk, hittel és szeretettel! Azt is tudhatjuk, hogy Jézus korában a Heródes király által épített jeruzsálemi templom egyik részét „Salamon tornácának” nevezték. Egy napon itt vonták kérdőre Jézust a zsidók: „Ha te vagy a Krisztus, mondd meg nekünk nyíltan! Felele nekik Jézus: megmondtam nektek, de és nem hisztek: a cselekedetek, amiket én cselekszem az én Atyám nevében, azok tesznek bizonyosságot rólam. De ti nem hisztek, mert ti nem az én juhaim közül valók vagytok.” Ezek után csaknem megkövezték a zsidók Jézust, az Isten Bölcsességét (Jn 10,23; 1Kor 1,30). Valamivel később, ugyanitt, a Salamon tornácában hangzott el Péter apostol igehirdetése is, amiben arra szólította fel hallgatóságát, hogy tartsanak bűnbánatot, térjenek meg és fogadják el hittel Jézust, aki a Krisztus! (ApCsel 3,11-26) Végül kivégzése előtti búcsúbeszédében az első keresztyén vértanú, István is beszélt Salamon királyról (ApCsel 7,47).

„A Prédikátor könyvének végén az áll: „A dolognak summája, mindezeket hallván ez: az Istent féljed!” Bármely dolognak jutsz is a végére, ott mindig ezt hallhatod: „az Istent féljed!”, és ez az egy, egyben minden. Semmi nem létezik a világon, amely ne az istenfélelemhez és szolgálathoz vezető utat mutatná meg. Minden parancsolat.” (M. Buber, Haszid történetek; 607. oldal)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. G. L. Archer: Einleitung in das AT, Telos 1989.
2. O. Kaiser: Einleitung in das AT, Gütersloher Verlagshaus 1984.
3. S. A. Ellisen: Von Adam bis Maleachi, Dillenburg 1991.
4. Czeglédy Sándor: Az Ó-Szövetségi szent irodalom, Tahitótfalu 1926.
5. E. Aebi: Rövid bevezetés a Bibliába
6. S. J. Schultz: Üzen az Ószövetség KIA, évszám nélkül

A királyok kora a fogságig, és ennek prófétai reflexiói

✍ *Loment Péter*

Probléma felvetése

Mielőtt a királyok korának tárgyalásába kezdenék, ezt az időben és térben távoli kort hozzuk egy kicsit közelebb. Az elmúlt héten, szerdán, április 21-én, mutatta be a TV2 „Az Ómega Kód” c. filmet. A film alapötletét a „Biblia Kódja” c. könyv adta, mely néhány éve jelent meg, majd a nagy siker után, kiadták a második kötetét is. Talán nem mindenki látta a filmet, ezért röviden hadd foglaljam össze. A főszereplő egy bölcsészdoktor, aki mitológiát tanított az egyik egyetemen, abban hitt, azt vallotta, hogy az ember eljuthat saját akaratából és erejéből egy magasabb rendű életminőségbe. A főszereplő ezt azonosította a keresztyén ember megváltás-fogalmával. Itt mindjárt meg kell jegyezni, hogy ez ellen a felfogás ellen küzd a Szentírás. A Biblia tagadja, hogy lenne ilyen, ún. önmegváltás¹. Ez a fajta gondolkodásmód, hogy semmi sem lehetetlen, csak erősen akarni kell, ez az amerikai emberekre jellemző tipikusan. Ezt tapasztaltam is, és egyik amerikai ismerősöm is megerősített benne.

A filmben szerepel egy zsidó rabbi, aki rátalál a Biblia titkos kódjára, aminek segítségével megismerhetjük az Írásokban elrejtett titkos kijelentéseket, próféciaikat, a jelen kor (20-21. század) fontosabb embereinek neveit és velük kapcsolatos eseményeket. Ezt a kódot igyekeznek a filmben megszerezni, hogy ennek birtokában irányíthassanak csoportokat, országokat, politikát stb. a kóddal természetesen számítógépek bajlódnak, hogy ráhúzzák a héber bibliai szövegre. A filmben az egyik prófécia kb. így hangzott: „Elpusztul Izrael háza, lerombolatik Izmael háza.” A másik kulcsfigurája a filmnek rögtön értelmezi is: fel kell robbantani egy zsidó szent helyet, zsinagógát, majd fel kell robbantani az arabok szent házát, a Sziklamecsetet is. Meg is történik.

¹ **ApCsel 4,12** „...és nincsen üdvösség senki másban, mert nem is adatott az embereknek az ég alatt más név, amely által üdvözülhetnek.”

Nem mondom tovább a történetet, hogy ne kanyarodjunk messze a királyok korától, inkább, egy-két észrevételt hadd mondjak el, melyek visszavetnek bennünket a királyok korába.

- Ilyen, az említetthez hasonló szóösszefüggésben a héber „ház” szó sosem jelent épületet, hanem mindig egy népcsoportot, egy nemzetséget, nagycsaládot jelöl, aki a „folyón túlról” jött.
- A próféciáknak nevezett prófétai megnyilvánulások, kijelentések nem úgy működnek, hogy valaki olvassa a Bibliát, talál egy még beteljesítetlen próféciát, majd azt mondja: „Hát még ez sem történt meg? Micsoda hanyagság!” Ezután felveszi a telefont, szól az emberének, hogy „Fel kéne robbantani már azt a mecsetet és zsinagógát, mert képzeld, már 2500 éve erről beszélt egy próféta, de valahogy mindig kimaradt a szórásból. Tedd meg a kedvemért.” Ezután fogja a ceruzáját, és kipipálja az elintézésre váró próféciák listáján a mecset és a zsinagóga lerombolását.
- Az emberek a Biblia leírása szerint normálisan éltek életüket, hol teljesítették Isten akaratát, hol pedig nem. Így volt a királyok korában is. Voltak kemény kezű uralkodók, vagy gyengék, voltak istenfélők vagy bálványimádók. Történtek puccsok és államcsínyek, sőt a trónjáról letett királlyal néha kegyetlenkedtek is, holttestét meggyalázták. Majd később az eseményeket rögzítő írástudó azt látta, hogy beteljesedik egyik-másik prófécia, szóról-szóra, vagy csak a lényegét tekintve. Erre szép példa Áháb király és felesége Jezebel uralkodása és halála.²
- Ez alól egyetlen kivétel van, Jézus Krisztus, aki az evangéliumok szerint tudta, hogy az Ószövetségben mi van róla megírva. Ő tudatosan cselekedett mindenben úgy, hogy Isten akaratának megfeleljen. Tudatosan vállalta a mártírhalált a kereszten. De motivációja nem az volt, hogy holmi papirusz

² **1Kir 21,19 és 1Kir 22,38** Így beszélj hozzá: Ezt mondja az ÚR: Ötítél, és még birtokot is szereztél? Azután így beszélj hozzá: Ezt mondja az ÚR: Ahol a kutyák felnyalták Nábót vérért, ugyanott nyalják fel a kutyák a te véredet is! A harci kocsit Samária tavában mosták le, a kutyák nyalták a vérért, és parázna nők mosakodtak ott, az ÚR igéje szerint, ahogyan megmondta.

1Kir 21,23 és 2Kir 9,30 Jezabelről pedig így szól az ÚR: A kutyák eszik meg Jezábelt Jezeél falánál! Azután Jéhú megérkezett Jezeélbe. Amikor Jezabel ezt meghallotta, kifestette a szemét, feldíszítette a fejét, és kinézett az ablakon. Amikor Jéhú bement a kapun, Jezabel ezt kérdezte: Vajon jó vége lett-e Zimrinek, aki meggyilkolta urát?! Ő pedig fölnézve az ablakra így szólt: Ki tart velem, kicsoda? Akkor kitekintett két-három udvari ember. Ő megparancsolta: Dobjátok le! Le is dobták, úgyhogy vére a falra meg a lovakra fröccsent, és eltaposták. Jéhú pedig bement, és miután evett és ivott, ezt mondta: Nézzetek utána ennek az átkozottnak, és temessétek el, mert mégiscsak királyleány volt! De amikor odamentek, hogy eltemessék, nem találtak belőle mást, csak a koponyáját, a lábait és a két kezefejét. Visszatértek, és jelentették neki, mire ő ezt mondta: Az ÚR igéje ez, amelyet kijelentett szolgálja, a tisbei Illés által: A kutyák eszik meg Jezabel testét a jezeéli birtokon. És olyan lesz Jezabel holtteste a jezeéli birtokon, mint a trágya a mezőn; nem mondják meg róla, hogy ez volt Jezabel.

tekercsnek, mint determináló tárgynak, eszmék gyűjteményének megfelelően, hanem mindenben Isten akaratát kereste.

- Végül még egy gondolat az Ómega Kód című filmről, vagy a Biblia kódja könyvről. Azt állítja, hogy a héber szöveget veszi alapul, és abból számítja ki bizonyos matematikai összefüggések alapján az üzenetet (pl. minden 7., 14., 21. stb. betű összeolvasása adja ki a próféciaát). Kérdésem az, hogy melyik héber szöveget veszi alapul? Mert sajnos nem csak egy van, hanem egy adott bibliai könyvnek több héber szövegváltozata is fennmaradt. Ezen felül számos, esetenként több száz, azonos tartalmú szövegrészletet találtak. Elég talán csak az 1948-ban felfedezett qumráni barlangokban felfedezett kéziratokra gondolni. Ott több Ézsaiás tekercsét is találtak. Mivel annak idején mindent kézzel másoltak, természetesen hibák is estek a másolások alatt. Az sem volt mindegy, hogy az írnok mennyire hiteles szövegről készítette másolatát. A hagyományozás folyamata olyan, mint egy függőágy, amely egy pontból indul ki, és egy pontba érkezik:
 1. esemény, prófécia megtörténte,
 2. szájhagyomány,
 3. a szájhagyomány elterjedése Izrael területére és külföldre, a szórvány zsidóság közösségeibe
 4. előbb-utóbb mindenütt akadtak írástudók, akik leírták a hallott szöveget
 5. később a leírt szövegeket a tanházakban, a Jeruzsálemi templomban összegyűjtötték
 6. mindeközben állandóan kézzel másolni kellett a használandó tekercsket, – ez a folyamat nagyjából a Kr. e. 10–7. sz. során zajlott le.
 7. Ezután következett a nagy trauma, a Babiloni fogság (587), aminek következtében megszűnt a centralizált kultusz, a hivatalos jeruzsálemi történetírás. Az Új Babiloni Birodalomba hurcolt zsidók talán nem is vihették magukkal a tekercsket, és csak az emlékezet segített nekik, hogy újra leírassák a tekercskek tartalmát. A zsidók egy része pedig Egyiptomba menekül, magukkal víve Jeremiás prófétát. Egyiptomban így alakul ki az elephantinei zsidó kolónia
 8. A hagyományozásnak ez a hányatott folyamata még a könyvnyomtatás korában is tartott, mert egészen a modern korig csak a kézzel másolt Tórát használhatták a liturgiai felolvasásokon
 9. Egy pontba érkezett el a héber szöveg, de ez korántsem biztos, hogy a korrekt forma.
 10. Ehhez azt is hozzá kell venni, hogy az Ószövetség egy jelentős része nem héberül, hanem arámul íródott, maradt fenn. Továbbá több néhány mondatos arám szövegrészlet tarkítja a Bibliát. Sőt, az is elképzelhető,

mert vannak rá nyelvészeti bizonyítékok, hogy bizonyos szövegek úgy lehetnek meg héberül, hogy visszafordították ógörög nyelvből, mert az eredeti héber változat elveszett. Cáfolatként talán most ennyi is elég.

Történetírás Izraelben³

Foglaljuk össze, mi jellemző az ókori héber történelemszemléletre és történetírásra. Izrael nem volt különleges nép abban, hogy az istenhit keresztül-kasul átszötte az emberek mindennapi életét. Sőt, még ez meglehetősen visszafogottan is jelentkezett, ha azt nézzük, hogy csak egyetlen Isten, Jahve imádata, tisztelete volt elfogadható és kötelező más népekkel szemben.

Különlegessége mégis ez volt, a monoteizmus. Az élet mindent területe, múltja, jelene és jövője Istennel van összefüggésben. Izrael ezért állandóan hitének megvallására kényszerül. Hitét úgy tudja megvallani, hogy felsorolja a múlt meghatározó eseményeit, és mindezeket úgy láttatja, mint Isten üdvözítő, jutalmazó, vagy büntető tetteinek sorozatát. Semmi sem történhet Isten tudta és akarata nélkül. Ezért még a negatív események, még a háborúval fenyegető pogány népek is Isten választott eszközei Izrael népének nevelésében, irányításában⁴.

Isten nem engedi, hogy befolyásolják az események. Ő munkálója, de nem része a történelemnek, mert a fölött áll.

Fontos megemlíteni, hogy a Szentírás szemben áll a mítoszokkal. A mítosz a történelmet megelőző, ismeretlen, időtlen, azaz kezdethez nem köthető korról beszél, amely nem része még a történelemnek, de amelyből kifejlődik a jelen. Izrael szerint a történelem kezdete nem homályos, mert teljesen Isten kontrollálta azt. Isten ismeri annak kezdetét, de ismeri annak jövőbeli végét is, melyekről az embernek nincs tudomása.

A történelem nem istenek harca, melyben az egyik isten, pl. a hegyekben az erősebb, míg a másik a síkságon⁵. Az izraeli történetírásban a múlt és a jelen összefüggésbe kerül: a próféta a jelenben úgy tesz bizonyosságot Istenről, mint aki már a múltban is nagy tetteket hajtott végre. Jellemző hivatkozás az

³ Rózsa Huba, *Az Ószövetség keletkezése*, vol. I., Budapest, Szent István Társulat, 1995, 359kk

⁴ Jer 25,1–14 Babilónia Isten büntető eszköze

⁵ 1Kir 20,23–25 Arám királyának ezt mondták a szolgái: Ezeknek az Istene a hegyek Istene, azért voltak erősebbek nálunk. De ha a síkságon ütközünk meg velük, biztosan mi leszünk az erősebbek. Tégy azért a következőképpen: Távolítsd el mindegyik királyt, és helytartókat nevez ki a helyükre! Azután szervezz magadnak olyan haderőt, amilyent elvesztettél, továbbá ugyanannyi lovat és harci kocsit, mint amennyi volt! Azután ütközzünk meg velük a síkságon, és biztosan mi leszünk az erősebbek. Benhadad hallgatott a szavukra, és úgy tett.

Egyiptomból való szabadulás és a pusztai vándorlás, aminek során számtalan esetben megtapasztalták Isten segítségét.

Izrael számára létfontosságú az Istennel folytatott állandó párbeszéd. Ez gyakran perbeszédé válik, amikor Isten a próféták által vádolja a hűtlenné vált népet. A próféták meg akarják értetni a néppel, hogy milyen jogon és alapon szól bele Isten az életükbe. Erre a házasság képét használják gyakorta. A házasság jelzi Isten és a nép között fennálló szövetséget. Ezt a nép gyakran megszegte, a képpel élve házasságtörő lett. Isten újból és újból kész megbocsátani, ha a bűnbánatot látja. Hóseás könyve a legjobb példa erre, mely a Kr. e. 8. sz. közepe táján keletkezett, és erről nyíltan beszél. Hóseásnak egy prostituáltat kell feleségül venni, és elviselni, hogy felesége állandóan kilép, félrelép a házasságból.

További fontos jellemzője az izraeli gondolkodásmódnak, hogy a történelmet nem körforgásnak képzelel el, hanem olyannak, amely egy lineáris pályán halad. Van kezdete és célja, melyet el fog érni. „A történelem célirányossága az Ószövetségben a kezdet és a vég, az ígéret és beteljesedés kettősségében jelenik meg, amelyben isteni üdvözítő terv valósul meg.” – mondja Rózsa Huba⁶. Ez a jellegzetesség a prófétáknál válik világossá és jól érthetővé, akik hangsúlyozzák a történelem célbaérését. A célbaérés az ember, a nép cselekvésétől függően lehet üdvösség vagy ítélet.

Izraelt érdekli a múlt, de azért, hogy Istennek múltbeli szabadító, üdvösséget adó tettei erősítsék hitét és jelenbeli elkötelezettségét Isten iránt, aki „kijozta őket Egyiptom földjéről, a szolgálat házából.” (2Móz 20,2)

A Királyok Könyvét olvasva is jellegzetesen izraeli történetírással találkozunk. Királyok, hadvezérek vagy próféták tetteit örökítették meg. Nem törekedtek arra, hogy a rendelkezésre álló forrásokat szelektálják a történeti hitelesség alapján. Monda jellegű leírásokkal is találkozunk. Ezeknek nem célja az események tárgyilagos rögzítése, sokkal inkább az oktatás, a buzdítás és a hitvallás. A leírást árnyalja és színezi az, hogy a hagyományozó felváltva vagy az északi Izraelről, királyáról, háborúiról jegyez fel eseményeket, vagy pedig a honfitársairól, a déli Júdáról. Ugyanis az általunk ismert bibliai történetírás a déli országészben összpontosult. A Királyok könyve a többi történeti könyvvel (Mózes 5. könyve, Józsué, Bírák, 1-2 Sámuel) együtt Jósiás király idejében (Kr. e. 640–609) állt össze egy írástudói iskola szerkesztésében. Jósiás király templomrenoválást hajtott végre, aminek során megtalálták Mózes 5. könyvét, a Deuteronomiumot. Jósiás király és az írástudói iskola ennek szellemé-

⁶ Rózsa Huba, Az Ószövetség keletkezése, 362

ben hajtotta végre a híres vallási reformját. Innen kapta a nevét ez a történeti könyvekből álló gyűjtemény, és nevezzük Deuteronomista Történeti Műnek.

A történetíró, írástudó pap lévén, vallási hűség és hűtlenség alapján vonja meg egy kor mérlegét, alkot véleményt királyokról, emberekről, tettekről. Ez természetesen nem esik mindig egybe a politikai vagy gazdasági eredményekkel.⁷

A királyok korának jellemzői

Salamon király halála után nyilvánvaló volt, hogy a birodalmat nem lehet sokáig fenntartani, hiszen túl nagyok voltak az adóterhek a népen. Roboám politikai karrierjét elrontotta azzal, hogy azt gondolta, nagy hatalom van kezében. Sajnos a trónra kerülését követően nem volt elég ideje hatalma megszilárdítására. Rossz belpolitikája következményeként a nép tekintélyes része, az északi 10 törzs Jeroboám vezetésével önálló királyságot alapított, és Sikembe tette királyi székhelyét. Királyságát vallásilag is függetlenítette Jeruzsálemtől, amikor Bételben és Dánban kultuszhelyeket létesített. Az északi ország rész megnevezésére a Kr. e. 922-től kezdődően az Izrael⁸ nevet használjuk. A déli országot csupán két törzs alkotta: Júda és Benjámín. Az elnevezése: Júda⁹.

A helyzetet a Szentírás a következőképpen értékeli. Egyrészt az 1Kir 11,26kk szerint Ahijjá próféta jövendölése teljesedett be Jeroboám trónralépésével. Ugyanakkor a Deuteronomista szerkesztő mélységesen elítéli a kultusz decentralizálását, a borjúsobrok készítését. Összességében levonhatjuk a következtetést: nem azt rója fel I. Jeroboámnak a szentíró, hogy felkelést vezetett, megosztotta az országot, hanem hogy az igaz istenhitet pogány jelképekkel, szokásokkal elegyítette, és tagadta Jeruzsálemnek kizárólagos kultúri szerepét.

Az egységes királyság megszűnte után két nagyobb korszakot lehet megkülönböztetni:

1. Júda és Izrael története Izrael megsemmisüléséig, ami Kr. e. 722-ben történt az Asszír birodalom hódításával, a főváros, Samária elestével.

2. Júda története Jeruzsálem elfoglalásáig (Kr. e. 587)

⁷ Rózsa Huba, Az Ószövetség keletkezése, 370, Omri és fia Áháb uralkodása gazdasági és külpolitikai fel lendülést hozott Izrael életében. Megítélésük azonban erősen negatív mert bálványimádó, kegyetlen emberek voltak (1Kir 16,15–22,52)

⁸ Párhuzamos kifejezésként használatos a Samária elnevezés is, mely egyben jelzi az ország fővárosát is Omri (876–869) uralkodásától kezdve. Az Izrael nevet változatlanul használják a héber népre, ha csak nem akarják kifejezetten a déli országrészben lakókat megnevezni.

⁹ A hellenista korban ezt a területet Júdea néven nevezik.

Első korszak: Júda és Izrael története Izrael megsemmisüléséig

Az ország hivatalos kettészakadását követően fellángoltak a korábban is meglévő törzsi feszültségek, és amikor nem külső ellenség betörését, fosztogatását kellett visszaverni, akkor egymással háborúzott a héber nép 12 törzse. Állandó fenyegetettséget jelentett Egyiptom Délről, Damaszkusz és a szövetséges arám államok Észak felől, valamint Filisztea a Földközi-tenger felől.

Az első korszakot két próféta neve fémjelzi: Illés és Elizeus, akik nem hagytak hátra írásokat. Mindketten rendkívül határozottan szólnak az igazi kultusz és istenhit mellett vállalva a királyok halálos fenyegetését is. Az utókor értékelése szerint AsszírIA 722-ben azért törhetett be az északi országrészbe, és azért hódíthatta meg, mert ők nem a jeruzsálemi hivatalos kultuszt követték, hanem pogány istentiszteleti kultuszt folytattak. A pusztulás oka a vallási és erkölcsi eltévelyedés.

Kr. e. 722-ben az asszír hadsereg uralma alá vonja Izraelt. Kegyetlen hódító politikájuk révén a meghódított területek őslakosságát deportálták, helyükre máshonnan telepítettek be népcsoportokat. Modern kifejezéssel élve lakosságcserét hajtottak végre annak érdekében, hogy etnikailag vegyes tartományokat létrehozva a birodalom elleni lázadásokat elkerüljék. Ezzel állandó vizsályt és ellenségeskedést szítottak az őslakosság és a betelepítettek között. Samária területén is ilyen keverék népet hoztak létre, ami még 700 évvel később, Jézus korában is probléma volt.

Az Izrael megsemmisülését megelőző korszaknak nagy író prófétái¹⁰, Ámósz és Hóseás az északi országrészben; Ézsaiás és Mikeás a déli országrészben működött a 790-től 722-ig terjedő időszakban.

Ámósz próféta II. Jeroboám izraeli király uralkodása idején prófétált. Próféciái először Izrael szomszédai ellen szóltak. A könyve nagy részében pedig Izrael, vagyis saját népe ellen emeli fel szavát. A nyilvánvaló társadalmi bűnök és igazságtalanságok miatt büntetés éri a népet¹¹. A büntetés hódító népek támadásain keresztül jelentkezik majd. Mindezt el lehet kerülni, ha Isten akaratát fontosnak tartják, törvényei szerint cselekszenek. A prófécia befejezése mégsem teljesen pesszimista, sőt egy boldog jövődő ígéretével zárul.

Hóseás próféta szintén az északi országrészben hirdette Isten ígését közel egy időben Ámósszal. Hóseás próféta szolgálatában az a különleges, hogy sa-

¹⁰ Író próféták azok, akiknek könyvük fennmaradt.

¹¹ **Ám 2,6–8** „Így szól az ÚR: Három, sőt négy vétke miatt nem bocsátok meg Izraelnek, mert eladják pénzért az igazat, és egy pár saruért a szegényt. Azt kívánják, hogy a nincstelenség a föld porát szórják fejükre, és elutasítják a nyomorultak ügyét. Apa és fia ugyanahhoz a nőhöz jár, így gyalázzák meg szent nevemet. Zálogba vett ruhán nyújtózkodnak minden oltár mellett, és a megbírságotlak borát isszák Istenük házában.”

ját életével kell példát és tükröt állítani a nép elé. Egy prostituált nőt kell feleségül venni, aki kicsapongó életével példázza a választott nép (a 12 törzs együtt is, de itt különösen az északi 10) hűtlenségét az őt kiválasztó Isten iránt.

Három gyermeke születik, akiket „Jezeél”-nek, „Nincs irgalom”-nak és „Nem népem”-nek kell elneveznie (ezek a nevek a héberben egyetlen szóból állnak, nem döcögnek ennyire). A gyermekek nevei világosan jelzik azt, hogy Isten milyen büntetéssel sújtja népét, amíg az vissza nem fordul hozzá, azaz meg nem tér.¹²

A prófécia erre a jelképes cselekedetre épül fel, ez alapján lehet megérteni.

Ézsaiás (tudományos elnevezéssel: Proto-Ézsaiás) ugyancsak ebben az időben, a Kr. e. 8. sz. második felében működött, de a déli országrészben. Könyvéből (Ézsaiás 1-39. fejezet) kiderül, hogy a királyi udvar prófétája lehetett. Rendkívül művelt volt. Világosan átlátta nemcsak az emberek helyzetét, hanem a kül- és belpolitikai események ok okozati összefüggéseit is. Helyzetéből adódóan nem kizárólagosan a Júdában tapasztalható istentelen élet ellen szólt, hanem tisztában volt az északi országrészt fenyegető közelgő isteni büntetéssel is.¹³ Ézsaiás próféta szolgálata összeköt két korszakot: tanúja volt Izrael bukásának, ugyanakkor tanúja volt Júda ugyanolyan fenyegetett helyzetének is. Világosan látta, hogy az istentelen és erkölcstelen életvitel juttatta Izraelt a megsemmisülésig, és ugyanilyen világosan látta, hogy Júda sem él jobban, erkölcsösebben és istenfélőbbben, ezért Júdára is hasonló bukás vár, ha nem tér meg Istenhez, azaz nem változtat gyökeresen életvitelén.

A prófétai könyv második felében, a 33-35. fejezetekben szól az üdvösség ígéretéről¹⁴.

¹² **Hós 1,2-8** Amikor az ÚR szólni kezdett Hóseáshoz, ezt mondta Hóseásnak az ÚR: Menj, végy feleségül egy parázna nőt, és legyenek gyermekeid a paráznától, mert rútul paráználkodik ez az ország, hátat fordít az Úrnak. Ő elment, és elvette Gómert, Diblaim leányát; az teherbe esett, és fiút szült neki. Akkor ezt mondta neki az ÚR: Nevezd el Jezeélnak, mert már csak egy kis idő, és megbüntetem Jéhú házat a jezeéli vérontás miatt, és véget vetek Izrael háza királyságának. Azon a napon összetöröm Izrael íját a jezeéli völgyben. Gómer újból teherbe esett, és leányt szült. Akkor ezt mondta Hóseásnak az ÚR: Nevezd őt így: „Nincs irgalom”. Mert nem leszek többé irgalmas Izrael házához, és nem bocsátok meg nekik. Júda házához azonban irgalmas leszek, és megsegítem őket, mint Uruk, Istenük. De nem íjjal, karddal és harccal, nem lovakkal és lovasokkal segítem őket. Miután elválasztotta „Nincs irgalom” nevű leányát, újból teherbe esett, és fiút szült. Az ÚR pedig ezt mondta: Nevezd őt így: „Nem népem”. Mert nem vagytok az én népem, én sem vagyok a tietek.

¹³ Az **Ézs 1,2-9** Izrael ellen szól, a 3,1-26 Jeruzsálemről és Júdáról.

¹⁴ Érintettem, hogy Ézsaiást tudományosan Proto-Ézsaiásnak nevezik. Ennek az oka a következő: Az Ézsaiás könyve névvel illetett prófétai iratsoportot keletkezési idejét tekintve 3 részre lehet felosztani. Ézsaiás 1-39. fejezetét a 8. században élt Ézsaiás próféta írta. A 40-55. fejezeteket a babiloni fogság idején élt névtelen próféta írta a 6. szd. közepe táján, a harmadik elkülöníthető egységet (56-66. fej.) pedig a babiloni fogság után írták. Az ókorban szokás volt, hogy egy szerző nem nevezte meg magát, hanem egy korábbi szerző munkájához csatolta írását.

Mikeás próféta tevékenysége az Asszír hódítást (722 Samária eleste) közvetlenül megelőző évekre tehető (725). Büntetés és üdvösség meghirdetése felváltva olvasható. Mind Izrael, mind Júda szembesül elkövetett vétkeivel és azok következményeivel, és mind a két országrésznek lehetősége van a megtérésre, a büntetés elkerülésére.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a Királyok és a Krónikák könyveiben felsorolt, példákkal is illusztrált istentelen tettek és magatartási formák, ahogy mind a királyok, mind az alattvalók éltek, mint egy tükörben megjelennek a próféták irataiban is. A történelmi könyvekben, ha általánosságban akarjuk megfogalmazni a leírtakat, a bel- és külpolitikai hangsúly az erősebb, míg a vallási, tanbeli és hitbeli vonás nem annyira domborodik ki. Ezzel szemben a prófétai könyvekben minden negatív külső és belső hatás, esemény oka az Istentől való elfordulás, és a pogány vallási kultuszok átvétele. Még a szociális, erkölcsi bűnök is vallási eltévelyedésre vezethetők vissza.

Második korszak: Júda története Jeruzsálem elfoglalásáig (Kr. e. 587)

Samária Kr. e. 722-ben esik a III. Tiglat-Pilézer vezette asszír csapatok ostroma miatt. Ezzel az északi országrész önállósága és államisága megszűnik. Izrael területéről a zsidókat elhurcolják, helyükre idegen népeket telepítenek erőszakosan. Ezzel gyakorlatilag Júda határos lett Asszíriával. A déli országrésznek ettől fogva számolnia kellett azzal, hogy csak idő kérdése, és a hódító asszírok megtámadják.

Júda történelmének következő állandó fenyegetettséggel terhes korszakában az első jelentősebb uralkodó Ezékiás király. Ezékiás uralkodását a vallási hűség és istenfélelem emeli ki elődei és utódai közül¹⁵. Két évtized látszólagos nyugalom után Kr. e. 701-ben az új asszír király Szanhérib is terjeszkedni próbál, és ostrom alá veszi Jeruzsálemet. A 2Kir 18-19. részek írják le ezt az eseményt. A leírásból kiderül, hogy az asszír hódítók gyalázzák a zsidók Istenét, Ezékiás a néppel és a katonáival együtt Istenben hisznek, hogy az Ő segítségével még a túlerő támadását is vissza tudják verni, nem esik el Jeruzsálem.

Ézsaiás próféta árnyaltabban mutatja be a helyzetet, amikor úgy beszél Asszíriáról, mint amely nem közömbös Istennek, hanem Isten megítéli még a

¹⁵ **2Kir 18,3-8** Azt tette, amit helyesnek lát az Úr, egészen úgy, ahogyan tett őse, Dávid. Ő szüntette meg az áldozóhalmokat, összezúta a szent oszlopokat, kivágatta a szent fákat, és darabokra törette a rézkigyót, amelyet Mózes készített; mert Izrael fiai mindaddig annak tömjéneztek, és Nehustánnak nevezték. Bízott az Úrban, Izrael Istenében; nem volt hozzá hasonló senki Júda királyai között, sem előtte, sem utána. Ragaszkodott az Úrhoz, nem tért el tőle, hanem megtartotta parancsolatait, amelyeket az Úr parancsolt Mózesnek. Ezért vele volt az Úr, és minden vállalkozása eredményes volt. Fellázadt Asszír királya ellen, és nem szolgáltáta őt. Leverte a filiszteusokat egészen Gázáig és környékéig, őrtonyaikat és erődített városaikat egyaránt.

pogányok istentelenségét is. Sőt, ha nem lehetett mentség Samária istentelenségére, akkor nem lehet mentség Júda istentelenségére sem.

Másképpen megvilágítva a problémát: A választott nép azt gondolta, hogy azért mert ők a választottak, ezért nem lehetnek pogányok hódításainak áldozatai, hogy Isten minden pogányt mindig megbüntet. A zsidók azt gondolták, hogy ők sok mindent megengedhetnek maguknak. Azaz a kiválasztottság kiváltságokkal és előjogokkal ruházza fel a zsidó népet, Izraelt és Júdát, a többi néppel szemben. Mi ezzel szemben a valóság? Isten kiválasztotta a zsidókat, de nem azért, hogy kiváltságosak legyenek, hanem hogy a pogányoknak (értsd: nem zsidóknak) legyen lehetőségük Istent megismerni a zsidók hitvallásán keresztül, eljuthassanak az ő hitvallásuk által a hitre és az üdvösségre¹⁶. Isten ugyanazzal a mértékkel méri mind a választott népet, mind a pogányokat, a nem zsidókat. Erről beszél Ézsaiás próféta is¹⁷.

Több negatívan értékelt király után került fiatalon, nyolc évesen Júda trónjára Jósiás 640-ben, és 31 éven át uralkodott. A Királyok könyve leírásából értesülünk arról, hogy elkezdte az akkorra már műemléki korban lévő Jeruzsálemi Templom felújítását. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal áldaná a nevét, ha most élne Jósiás, hiszen közpénzekből finanszírozta ezt a hatalmas munkát, sőt a felújítást egy régészeti feltárással is kezdte. A feltárás eredményeként napvilágra került egy rég elfeledett törvénykönyv. Ez nagy vonalakban azonos a Deuteronomiummal / Mózes 5. könyvével¹⁸.

Jósiás miután megismerte a törvénykönyv tartalmát, felismeri, hogy Samária eleste óta a helyzet nem változott. A hódítások nem fejeződtek be, csupán a nagyhatalmak mással vannak elfoglalva, és pillanatnyilag megelégszenek a vazallus államok adófizetésével. Felismerte azt is, hogy a megmaradás feltétele elsősorban nem a jó külpolitika, hanem Isten akaratának teljesítése. Ezért ún. vallási reformot hajtott végre, ami sajnos, a következményeket ismerve, csak a felszínen ment végbe. Jósiás befejezetlen életművet, szolgálatot hagyott maga után, amikor a harctéren 609-ben elesett¹⁹. Az utána következő királyok nem folytatták a vallási reformot, hanem csupán kétségbeesetten kapkodtak a hódító hadsereg közeledését látva. Jósiás fia, Jojakim és unokája, Jojakin hibát hibára halmozott, aminek következtében az Új Babiloni Birodalom három

¹⁶ **1Móz 12,3b** Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége.

¹⁷ **Ézs 49,6b** A pogányok világosságává teszlek, hogy eljusson szabadításom a föld határáig.

Ézs 10,10–11 Ahogyan elérte kezem a bálványok országait, bár több bálványszobruk volt, mint Jeruzsálemnek és Samáriának, ahogyan elbántam Samáriával és bálványaival, úgy fogok elbánni Jeruzsálemmel és bálványaival.

¹⁸ H. Jagersma, Izráel története az ószövetségi korban, vol. 1., Budapest, 1991, 133

¹⁹ A meggidói csatában Nékó fáraó egyiptomi hadseregével szemben maradt alul a júdai sereg.

hullámban meghódította Júdát. A hódítással együtt Babilonba deportálta a nép vezetőit, a vagyonosabb embereket és a kézműveseket, hogy elejét vegye egy felkelésnek, szabadságharcnak.

Júda történelmének legnagyobb traumáját megelőző években kezdett prófétálni Jeremiás. Egészen pontosan már Jósiás király idejében fellépett, és négy király uralmán keresztül megérte 587-ben Jeruzsálem elestét. Júda megszállását követően a káldeus hódítók helytartót neveznek ki a tartomány kormányzására, aki rövidesen gyilkosság áldozata lett. Mivel a Jeruzsálemben lévők egy része félt a megtorlástól, Egyiptomba menekültek, ahova magukkal hurcolták Jeremiást is.

Jeremiás próféta tehát tanúja volt egy potenciális megújulási folyamatnak, majd az erkölcsi, hitbeli romlás folytatódásának. Próféciájában, hasonlóan a többi prófétához, feltárja a tényeket. A választott nép hosszú idő óta Istentől elfordult, parancsolatai ellen cselekszik. Ezért a hódító hadsereg közeledésének, fenyegetésének az a mélyebb jelentése, célja, hogy a zsidó nép felismerje bűneit, és megváltozzon, vagyis megtérésre jusson. Csak két lehetséges alternatíva van: megtérés és megmaradás, vagy az ország és sok ember pusztulása. Tulajdonképpen ugyanez volt a helyzet a bírák korában is, csak akkor kisebb léptékű volt a hódító hadsereg pusztítása.

Jeremiás próféta, Hóseášhoz hasonlóan, az ige hirdetését komplex módon végzi. Minden szemléltető eszközt alkalmaz, és rendkívül interaktívan mondja az Isten által rábízott üzenetet. A próféciáinak gyűjteményében számos ún. jelképes cselekedetet találunk. A próféta szinte eljátszotta, különböző eszközök használatával szemléltette a szöveges üzenetet, hogy ezzel is kézzelfoghatóvá tegye azt²⁰.

²⁰ **Jer 13,1–11** Ezt mondta nekem az ÚR: Menj, vedd magadnak egy lenvászon övet, és kösd a derekadra! De vízbe ne érjen! Meg is vettem az övet az ÚR parancsa szerint, és a derekamra kötöttem. Másodszor így szólt hozzám az ÚR igéje: Fogd az övet, amelyet vettél, és a derekadon van! Indulj, menj el az Eufráteszhez, és rejtsd el ott egy kőszikla hasadékbán! Elmentem tehát, és elrejtettem az Eufrátesznél, ahogyan az ÚR parancsolta nekem. Hosszú idő múlva ezt mondta nekem az ÚR: Indulj, menj el az Eufráteszhez, és vedd elő az övet, amelyről azt parancsoltam, hogy rejtsd el ott! Elmentem az Eufráteszhez, megkerestem és elővettem az övet arról a helyről, ahol elrejtettem. És íme, az öv tönkrement, egészen hasznavehetetlen volt. Ekkor így szólt hozzám az ÚR igéje: Ezt mondja az ÚR: Így teszem tönkre Júda kevélységét és a nagy Jeruzsálem kevélységét! Ez a gonosz nép nem akar hallgatni az én beszédemre, megátalkodott szívük szerint élnek, és más isteneket követnek, azokat tisztelik és imádják. De olyan lesz ez a nép, mint ez az öv: egészen hasznavehetetlen. Mert ahogyan az ember derekára csatolja az övet, úgy csatoltam magamhoz Izráel és Júda egész házát – így szól az ÚR –, hogy az én népem legyenek, hírnevem, dicséretem és tiszteletem növelésére. De ők nem hallgattak rám.

Összefoglalás

A Szentírás sajátos jellegénél fogva nem tekinthető történelemkönyvnek. Jól lehet a zsidó történelem több ezer évét feldolgozza, mégsem szabad elvárni tőle a mi értelmezésünk szerinti történelmi hűséget. A célja nem ez. Sokkal jobban hasonlít esettanulmányok gyűjteményére, melyekből az utókornak tanulnia kell. Minden történet, prófécia, történelmi leírás, genealógia stb. azért szerepel benne, hogy hitre és üdvösségre jussunk általa.

Ezt kívánom mindnyájunknak.

BIBLIOGRÁFIA

1. Biblia, Kálvin János Kiadó, Budapest, 1998
2. Bright, John, Izrael története, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1990
3. Jagersma, H., Izrael története az ószövetségi korban, vol. 1., Budapest, 1991
4. Rózsa Huba, Az Ószövetség keletkezése, vol. I., Budapest, Szent István Társulat, 1995
5. Rózsa Huba, Az Ószövetség keletkezése, vol. II., Budapest, Szent István Társulat, 1996

KÉRDÉSEK

Mi jellemzi az ószövetségi történetírást? (a történelem eseményei mögött Isten áll. A királyság, a nép jóléte az Isten iránti engedelmességtől függ.)

Miért vált ki Jeroboám vezetésével az északi 10 törzs a királyságból? (Roboám rossz magatartása, adóterhek növelése, a vezetésben az „ifjak”-ra hallgatott)

A királyság korának mi volt a legnagyobb vallási kísértése? (Baál, Asera, idegen kultúrszok követése)

Hol prófétált Ámósz? (Bétel, északi ország szentélye) Milyen konkrét társadalmi bűnöket említ meg? (szociális bűnök felsorolása)

Mi volt Hóseás próféta feleségének a „hivatása”, mit jelképezett ez? Mik voltak gyermekeinek a nevei, mire változtak, és mi volt ezzel a próféta üzenete?

Mi volt Ézsaiás gyermekeinek a neve? (8,3 hamar a zsákmányra, gyorsan a prédára; és a maradék megtér) Mi miatt marad el Isten szabadítása a nép életében (jog és igazság)?

a) Melyek a híres ádventi textusok? Immánuel 7. rész; 9. rész A nép, mely sötétségben jár... mert egy gyermek adatik; 11. rész vesszőszál hajt ki Isai...;

b) 28. rész sarokkő

c) 32. rész Messiási korszak

Milyen intézkedéseket tett Jósias király? Hogyan érintette ez a déli királyság életét?

Mely bibliai könyvek tudósítanak a királyok koráról az ország kettészakadásától a babiloni fogságig?

A megnevezett könyvek milyen forrásokra hivatkoznak?

Miben hasonlít és miben különbözik a Királyok két könyve és a Krónikák két könyve?

Szükségszerű volt-e az ország kettészakadása?

Miért készítettett I. Jeroboám két aranyborjút, hogyan jelenik meg prófétai megítélésük Izráel története során?

Mely királyok idején volt jó kapcsolat Izráel és Júda között, milyen következményekkel járt?

Mikor, miért, hogyan következett be Izráel pusztulása?

Miért nem tudta Assíria elfoglalni Jeruzsálemet?

Mi a hasonlóság és a különbség az ezékiási és jósiási reform között?

Kik voltak e korszak prófétái, és kinek-kinek mi volt a sajátos üzenete?

A fogság kora

illetve a fogság utáni kor, az intertestamentális
kor és annak prófétai reflexiói

✍ *Hajdú Ferenc*

Bevezetés

Még mielőtt vázolnám a fogság korának és az intertestamentális kornak a főbb történeti eseményeit, amikhez majd mellé tesszük a prófétai reflexiókat, szeretném elmondani, hogy alapvetően abból a meggyőződésből indultam ki, hogy Izrael népének, Isten kiválasztott népének volt egy küldetése. A küldetés az volt, hogy Istent tisztelve hűségesen szolgálják és magasztalják atyáik Istenét – a templomépítés előtt, valamint a jeruzsálemi templom felépítése után – és így az életükön megnyilvánuló isteni kegyelem nyilvánvalóvá legyen az idegen nemzetek számára. Ezáltal tegyék ismertté a pogány népek előtt Jahve nevét. Úgy tiszteljék, és úgy szolgálják Istenüket, az Urat, hogy közben minden körülöttük élő nép felismerje, hogy egyedül Izrael Istene az Úr, Ővé minden hatalom mennyen és földön, s hogy a pogány bálványistenek tehetetlen szobrok, semmi hatalmuk sincs, hisz emberek alkotta istenek. Egyedül Izrael Istene az élő Isten!

A választott nép nemhogy eleget tett volna ennek a küldetésének, hanem éppen ellenkezőleg, a pogány népek isteneit kezdte el imádni időről időre, s egy kevés kivételtől eltekintve tisztelték sokan a választottak közül a kézzel csinált bálványokat. Hiába figyelmeztették őket a próféták, Hóseástól vagy éppen Illéstől kezdve, Ézsaiással és Jeremiással bezárólag, nem hallgattak Isten intó szavára. Nem volt hát csoda, hogy Isten ítélete utolérte őket, s előbb Izrael majd pedig Júda is elbukott, s a népet fogságba hurcolták. Izrael népe sohasem térhetett vissza hazájába. Kr. e. 722-től megszűnt létezni. A júdeaiak és jeruzsálemiek hazatérhettek majd. Ennek a megbeszélése az előadásom második része.

Jónás próféta könyve jól mutatja Isten szándékát arra nézve, hogy számára nemcsak a választott nép volt fontos, hanem minden népet maga köré akart gyűjteni, s ebben választotta Izraelt a maga követévé (lásd még: Zsolt 67). A kutatók két korszakba is beillesztik a könyvet – a vita éppen arról folyik, hogy mikor szólalhat meg Jónás próféta könyvének az üzenete. Akár Kr. e. 800 és 750 közötti korban, akár pedig Ezsdrás és Nehémiás korában helyezzük el Jónás könyvét, amikor Izrael elzárkózott a missziótól, az üzenet ugyanaz: AKI ISMERI ISTENT, ANNAK KÖTELESSÉGE HIRDETNI AZ IGÉT, AZAZ ISTEN SZERETI A TEREMTETT VILÁGOT, A POGÁNYOKAT, SÓT AZ ÁLLATOKAT IS (Jón 4,11). Jónás feladata ugye az volt, hogy megtérésre szólítsa Ninivét, Asszíria fővárosát. S a bibliai történet szerint a város meg is tér Istenhez. Úgy hiszem, hogy ez lett volna Izrael népének a feladata minden időben – megtérésre szólítani a népeket.

Itt a bevezetőben érdemes még tisztázni azt is, hogy Isten büntetése nemcsak az országban uralkodó bálványimádás miatt éri utol a népet, hanem az országban folyó erőszak, önkény, romlottság, törvénytelenység és igazságtalanság miatt is. Habakuk prófétán keresztül, aki Jeremiás kortársa volt, üzen Isten a kizsákmányolóknak és igazságtalanul élőknek, hogy hamarosan eljön ítéletével (Hab 2,5-20; lásd még: Jer 22,1-5; Ez 22). Egy idegen nép által fogja végrehajtani ítéletét a nép engedetlensége miatt. A próféta maga is megremül azon, hogy Isten egy pogány, kegyetlenül pusztító népet használ fel népe megbüntetésére. A prófétán keresztül azoknak az istenfélő embereknek az aggodalmas hangja szólal meg, akik küzdenek azzal, hogy felfogják és megértsék Isten útjait és terveit. Isten azonban megvigasztalja azzal, hogy rámutat a majdani szabadulásra, s arra, hogy elpusztítja majd az ellenséget (Hab 3,13-19). Habakuk megtanul megnyugodni Isten akaratában, és várni annak beteljesedésére hálaadó szívvel. Ezt kell tennie egész Júdának is, ugyanis egyedül az Istenbe vetett hit által lehet megmaradni a bekövetkező ítélet alatt. Az ítélet elkerülhetetlen. De itt is kicseng a sorok közül Isten szava: „...A FÖLD TELE LESZ AZ ÚR DICSŐSÉGÉNEK ISMERETÉVEL, AHOGYAN A TENGERT VÍZ BORÍTJA. (Hab 2,14)”

A fogság kora

Jól tudjuk, hogy 598-ban Nabukodonozor (vagy Nebukadnecar) babiloni király elfoglalja egész Júdát és Jeruzsálemet, s az előkelőket, nemesi származásúakat, a kézműves iparosokat, az építőmestereket, a katonákat és a papok egy részét Babilonba deportálja. Az elhurcolt emberek reménykednek abban, hogy ez nem tarthat sokáig, ám mind Ezékiel próféta, akit szintén ekkor vittek fog-

ságba, mind pedig Jeremiás próféta, aki Jeruzsálemben maradt, arra figyelmeztetik a fogságban élőket, hogy rendezkedjenek be Babilonban, mert hosszú ideig tart majd a fogság (Jer 29,1-16). Jeremiás elmondja az embereknek Isten kijelentését, mely szerint 70 évi fogság vár rájuk, valamint arra buzdítja a nép elhurcolt tagjait, hogy munkálkodjanak annak a városnak a jólétén, ahova kerültek, mert a város jólététől függ majd az ő jólétük is.

Időközben a babiloni hadsereg meggyengült egy sikertelen egyiptomi hadjárat után, s ezt az alkalmat kihasználva a jeruzsálemi politika, Cidkijjá király egyiptomi segítségben bízva, megtagadta az adófizetést Babilonnak, ezért elkerülhetetlen volt az újabb hadjárat és megszállás, amely során már, 587-ben teljesen lerombolták Jeruzsálemet és a templomot, s a nép túlnyomó részét a templom edényeivel és kincseivel együtt Babilonba vitték (Jer 32,1-5; 34,1-5; 37,1-10; 52,1-30). Júda és Jeruzsálem területén csak a nincstelenek maradtak, akiknek Nebuzaradán testőrparancsnok földeket és szőlőket adott (Jer 39,10), nyilván engedelmességet várva tőlük cserébe. Az elhurcoltak helyére pedig idegen népek települtek. Szándékos politikai húzás volt ez Nebukadneccar részéről, aki ezzel akarta elérni a különböző népek és nemzetek felhígítását és egybeolvasztását.

A babiloni fogságot nem úgy kell tekintenünk, mint börtönben vagy rabszolgaként töltött időt. Izrael népe viszonylag szabadon élhetett, az emberek törekedhettek saját maguk jólétének a kialakításán. Továbbra is űzhették a maguk foglalkozását, csak Júdába és Jeruzsálembé nem térhettek vissza. Ebben az időben kezd el kereskedelemmel foglalkozni a zsidó nép, amelynek köszönhetően némelyek úgy meggazdagodtak, hogy már nem is tértek vissza szülőföldjükre akkor, amikor Círus vagy Kürosz (mind a két név ugyanazt a személyt takarja) lehetővé tette számukra. A fogságban töltött évekből néhány bibliai híradásunk is van. A birodalom első emberei közé gyakran kerültek zsidó származású személyek is. Eszter könyve beszámol egy olyan eseményről, amikor az egész birodalom területéről ki akarják irtani a zsidókat, de Eszternek Márdokeus (vagy Mordokáj) közbenjárása után, sikerül rávenni a királyt, hogy vonja vissza rendeletét. Márdokeus, Eszter nagybátyja a történet végén különös megbecsülésben részesül.

Leginkább Dániel könyvében találunk igazi példát arra nézve, hogyan kaptak szerepet a babiloni birodalom irányításában zsidó férfiak. Hananjá, Misáél és Azarjá, valamint Dániel, akiket a nemesi származású zsidó fiatalok közül válogattak ki, Nebukadneccár király udvarába kerülnek, mert a királyi palota szolgálatára akarják kiképezni őket (Dán 1). Ezek a fiatalok bölcsességben, tudományban, rátermettségben és istenfélelemben is kitűnnek a többiek közül, így hamar elnyerik a király bizalmát. Dániel a Baltazár nevet kapja, Ha-

nanjából Sadrak lesz, Misáél Mésak, Azarjá pedig Abédnegó. E négy fiatal-ember életén és munkásságán keresztül válik nyilvánvalóvá a babiloni király és főemberei számára, hogy Izrael Istene valóban az egy élő Isten. Amikor az ifjak nem hajlandók imádni a király által felállított bálványszobrot, tüzes kemencébe vetik őket, ahol Isten megőrzi életüket, s együtt van velük a kemencében (hisz négy alakot látnak járkalni benne három helyett), s még a hajszáluk sem perzselődik meg, annak ellenére, hogy halálra égnek azok, akik a kemencébe vetik őket (Dán 3). Ekkor a király kihirdeti az egész birodalomban, hogy Sadrak, Mésak és Abédnegó Istene az igazi Isten (Dán 3,28-33). Dániel pedig az oroszlánok vermében őrzi meg Isten, amikor a fejedelmek áskálódása és ügyködése nyomán ellene szegül a királyi parancsnak, hogy egy hónapig egyedül a királyt szabad tisztelni (Dán 6).

Mind Dániel, mind Eszter könyve beszél (Eszter 3,6) arról, hogy voltak elenségei a választott népnek a fogság idején is, akik minden eszközt bevetettek annak érdekében, hogy elveszítsék a zsidókat. Ám minden próbálkozásuk éppen ellenkezőleg sült el, hisz mint például Dániel is, egyre nagyobb dicsőséget és megbecsülést nyertek és élveztek a királyok előtt.

Dániel könyvében olvassuk a próféta imádságát, melyben úgy beszél a választott népet ért fogságról, mint ami Isten jogos ítéleteként következett be Izrael népe életében (Dán 9,4-19). A nép bűne és engedetlensége miatt engedte meg Isten, hogy idegen nép uralkodjon felettük, hisz Ő az, aki trónra ülteti a királyokat, s Ő vet véget uralkodásuknak (Dán 2,20-23). Ezt hirdeti Dániel a babiloni királyoknak is, miszerint Istentől kapták hatalmukat, ezért alázzák meg magukat Isten előtt, mert ha felfuvalkodnak, s Isten felé helyezik magukat, már véget is ért dicsőséges uralkodásuk. Dániel látomásaiban előre megjövendöli a babiloni birodalom bukását, amelyet a méd-perzsa uralom követ. De őket is leigázzák majd a görögök, akiket viszont a rómaiak gyűrnék maguk alá (Dán 7-8). Dániel próféciáinak a csúcspontjában Isten királysága eljöveteleének a beharangozása áll, amelynek dicsősége mindent felülmúl. Ez a teljes béke és jólét korszaka. Ez a királyság soha nem ér véget, örökké tart majd. Azt hiszem, hogy nyugodtan érthetjük ezt úgy, mint a Messiás uralkodásának a kezdetét (Dán 12).

Izrael népének szóló üzenetként hangzik Dániel szájából, hogy a 70 évig tartó fogság után Isten megszabadítja népét, és újjáépíti Jeruzsálem városát, újjáépül a jeruzsálemi templom is, amit azonban újra le fognak majd rombolni (Dán 9,20-27). Dániel könyvének második felét az apokaliptikus irodalmi műfajba szokták sorolni, amely azért érdekes, mert az apokaliptikus irodalmat Isten népének a bátorítására használták. Dániel tehát buzdítja a választott nép tagjait – a fogság nem tart örökké, s eljön a szabadulás napja.

A fogság kora tárgyalásának a befejezéseként hadd emeljem ki újra azt, amit már a bevezetőben is hangsúlyoztam: Dániel próféta könyve arról tesz bizonyosságot, hogy A FOGSÁGBAN RÉSZBEN BETELJESEDETT AZ A MISSZIÓ, AMELYET A NÉP OLY SOKSZOR NEM TELJESÍTETT: A POGÁNY NEMZETEK ÉS KIRÁLYAIK FELISMERTÉK, HOGY AZ ÚR AZ ISTEN. Nebukadnecár is és Dárius király is az Ő tiszteletére buzdít, és felszólítják az egész birodalmukat, hogy tiszteljék a Felséges Istent (Dán 3,28-33; 6,26-28). Dánielre pedig mindvégig úgy tekintenek, mint akiben ennek az élő Istennek a Lelke lakozik (Dán 4,15). Érdemes megjegyeznünk, hogy mindez azért történhetett, mert a fogságban csodálatos módon használta Isten a hozzá hűséges, és érte még a halált is vállaló embereket az Ő dicsőségének és hatalmának megmutatására. Vagy éppen Jahve iránti hűségükben áldotta meg őket Uruk. Bárhogyan is legyen, az eredmény ugyanaz: az Isten iránti hűség a legnagyobb bizonyásgtétel arról, hogy él az Úr, aki a Királyok Királya és Uraknak Ura.

A fogság utáni kor – újrakezdés

Időközben a babiloni uralmat a méd-perzsa királyság váltja fel. Círus (Kürosznak is szokták mondani) perzsa király uralkodásának első évében, Kr. e. 538-ban megengedi a leigázott népeknek, hogy hazatérjenek és újjáépítsék a romokat (Ezsd 1,1-4). Círus szabadelvű uralkodó volt. Amíg az asszírok és a babiloniak a maguk idejében terrorral, tömegmészárlással és deportálásokkal akarták megtörni a meghódított népek szabadságvágyát, és fennen hirdették saját isteneik győzelmét a leigázott népekéi felett, Círus azt hirdette, hogy a különböző istenek mind őt segítik, ezért aratott mindenütt győzelmet.

Más népekhez hasonlóan, a zsidó nép is hazatérhetett Júdába és Jeruzsálembe. Visszakapták a királytól a templomból elvitt edényeket, és külön ajándékokat is kaptak a templom újjáépítésére (Ezsd 1,7-11), valamint meghagyta a Jeruzsálem környékén élő fejedelmeknek, hogy segítsék az építkezést. Zerubbábel (vagy Zorobábel) és Jésua (vagy Jósua) vezetésével körülbelül ötvenezer (50.000 – egy adat szerint pontosan 42.360) ember tér haza (Ezsd 2, 64-67). Zerubbábelt Júda fejedelmévé nevezi ki Círus, aki a nép vezetéséért felelős, Jésua főpap pedig az istentiszteletért felel. Az első dolguk a hazatért zsidóknak az égőáldozati oltár felállítása és áldozat bemutatása volt (Ezsd 3,1-3). A hazatérés után 14 hónappal tették le a templom alapkövét, ekkor építették meg az alapot (Ezsd 3,8-13).

Ezsdrás könyvéből értesülünk arról is, hogy Samária lakói, valamint azok az idegen népek, amelyeket Izrael népe helyére telepítettek, szerettek volna

segíteni a templomépítésben a hazaérkezetteknek, de ők nem engedték meg ezt (Ezsd 4,1-5). A visszautasítást követően a segítő szándék ellenségeskedésbe csapott át, s mindent megtettek azért, hogy a királynál elérjék az építkezés beszüntetését. Leveleket írtak a királyoknak, s Artahaszta be is tiltja a templom és a város építését, mivel Jeruzsálem mindig egy lázadó város volt (Ezsd 4,8-23). Az állandó ellenséges intrikák következtében és a királyi paranccsal szembeni tehetetlenség miatt a templomépítés hosszú évekig szünetel, egészen Kr. e. 522-ig. Ezalatt az idő alatt a hazatért nép teljesen elkedvetlenedik, lelkiileg erőtlenné válik (Hag 1,2). Nincs erejük arra, hogy Istenre hagyatkozzanak; talán még hitüket és bizalmukat is elvesztik.

Ebben az időben kezdik el Haggeus és Zakariás próféták buzdítani a nép vezetőit, Zerubbábelt és Jésuát, valamint az egész népet Isten házának a megépítésére (Ezsd 5,1-3). Isten Haggeus prófétán keresztül azt üzeni, hogy itt az ideje felépíteni végre az Úr házát. Nem lakhat a nép faburkolattal díszített házában, mikor a templom, Isten háza még romokban hever. Azért tapasztalják azt már éveken keresztül, hogy Isten megvonta tőlük áldásait, s nem terem igazán a földjük, mert miközben ők berendezkedtek, s kényelmesen, némelyek még fényűzően is élnek, addig Isten háza még romokban hever (Hag 1,1-11). Zakariás próféta is, aki együtt tért vissza a néppel Zerubbábel vezetése alatt, arra inti és bátorítja a népet, hogy építsék újra a templomot. Ugyanakkor lelki megújulásra is buzdítottak ezek a próféták, s hirdették, hogy ha teljes szívükkel visszatérnek Istenhez, Isten is visszatér hozzájuk (Zak 12,10-12). Rávilágítanak Isten hűségére, és arra, hogy Ő megtartja ígéreteit (Zak 13-14). A nép a próféták buzdítására újra elkezdí a templom építését.

Az építkezés közben Haggeus tovább buzdítja a népet, hirdeti, hogy Isten ígérete szerint a második, most épülő templom dicsősége nagyobb lesz az első templom dicsőségénél (Hag 2,6-9). Haggeus maga, aki ekkor már a 70-es éveit járta, még láthatta az első templomot. Zakariással együtt hirdette, hogy Isten békességet ad majd a Sionon. Mind a ketten hirdetik a Messiás eljövételét, aki dicsőséggel tölti majd meg a templomot, s igazi békességet teremt Izraelben (Zak 9,9-17) (a babiloni fogságból történő hazatérés után újra Izraelnek nevezik a zsidó népet, vagyis Júda népét).

Akárcsak Zakariás, ő is úgy biztatja Zerubbábel fejedelmet, mint akit Isten választott és pecsételt el a nép vezetésére. Ezzel együtt Isten mindenhatóságára is rámutatnak, aki hű ugyan ígéreteihez, de következetes is, s ha a nép újra engedtlenné lesz, megvonja tőlük áldását, ha nem Isten lesz életük középpontjában. Haggeus, azalatt a négy hónap alatt, amíg elmondja Istentől kapott üzeneteit, tiltakozik is a nép tisztátalanságai ellen (Hag 2,10-19; Zak 7).

Zakariás maga talán négy évig prófétált, s ez alatt az idő alatt folyamatosan biztatta a népet apokaliptikus próféciaival, hogy dicsőséges jövő vár Izrael népére, ha megmaradnak Istenben. Meghirdeti Izrael ellenségeinek a pusztulását, mert megítéli őket Isten azért, mert túlságba vitték a pusztítást (Zak 12,1-9). Látomásai elmondják, hogy Isten odafigyel a világ sorsára és benne a Sionra, s letöri a pogány népek hatalmát, és újra dicsőségre emeli Jeruzsálemet. Ennek érdekében továbbra is tisztítja népét, s a bűnösöket továbbra is megbünteti. Jeruzsálem dicsősége Isten hatalmát és dicsőségét hirdeti az egész világ számára. (Csak zárójelben szeretném megjegyezni, hogy Zakariás próféciai további beteljesedésre várnak, hisz az üdvkorszak eljövételét is meghirdetik, amely elől Isten minden akadályt elhárít.)

A próféták buzdítása nem eredménytelen. Kr. e. 516-ban (más adat szerint 515-ben) megépül a templom, s valóban visszanyeri dicsőségét annak ellenére, hogy nem sokkal az építkezés elkezdése után, panaszlevél érkezik Dárius királyhoz, amely a templomépítés megakadályozását sürgeti (Ezsd 5,6-17). Dárius azonban engedélyt ad a templom építésére, sőt, még ajándékokat, építőanyagokat és pénzt is küldet az építkezés segítésére. Továbbá az ellenséges fejedelmeknek is utasításba adja, hogy a beszédett adóból segítsék a jeruzsálemi templom építését. A Jeruzsálemi templomot felszentelték, s ezzel helyreállt az istentisztelet rendje (Ezsd 6,1-12). Ez azonban mégsem jelentette azt, hogy Izrael népe hűen követi Istenét, s a választott néphez illően megszentelt életet él.

Hamar eluralkodik Izrael életében a szociális igazságtalanság, valamint az istentelen élet. Nem ragaszkodnak kizárólagos módon az Úrhoz, s nem élnek az Ő törvényei szerint. Azon sem igyekeznek, hogy Jeruzsálem várfalait megerősítsék. Nem tartják meg a szombatot sem, nem is beszélve arról, hogy keverednek az idegen népekkel, közülük véve feleségeket maguknak. Mindezeket Ezsdrás és Nehémiás könyveiből láthatjuk (Ezd 9-10; Neh 5).

Ezsdrás, aki pap és egyben írástudó is – jól ismeri a törvényt – Artahaszttá parancsára érkezik Jeruzsálembe, hogy megvizsgálja Júda és Jeruzsálem életét, hogy Isten törvénye és tanítása szerint élnek-e. Ezsdrás feladata még az istentiszteleti rend felügyelete, amelynek az anyagi hátterét, minden szükségletét a király maga fedezi. Bizonyára eljutott egészen a királyig annak a híre, hogy milyen életmódot folytatnak a hazatért zsidók (Ezd 7). Megdöbbenő, hogy egy pogány nép királyának nagyobb gondja van arra, hogy Isten népe szentül éljen, mint magának a népnek, annak a népnek, amely alig szabadult a fogságból, ahova éppen Isten iránti engedetlensége miatt került.

Néhány év múlva Kr. e. 445-ben Nehémiás is követi Ezsdrást, aki Artahaszttá pohárnoka volt, s akit a király Júda helytartójának nevezett ki (Neh 2,4-

9). Ő is hallott a zsidó nép között uralkodó állapotokról, valamint az is elsomorította, hogy Jeruzsálem városa még romokban hever (Neh 1,1-4). Alig érkezett haza, azonnal buzdítani kezdte a városban élőket, hogy építsék meg a falat. Az ellenséges fejedelmek cselszövéseit sikeresen felismerve, miután felmérte a terepet, megszervezte a munkát. A pogányok folyamatos támadásával szemben is védekezniük kellett, öröket állítva a várfalakra, s az építők kezébe is fegyvert adva; de így is sikerült 52 nap alatt helyreállítaniuk a várfalat (Neh 4; 6,15-19). Miután megépült a várfal, Ezdrással karöltve bűnbánatra indították az egész népet. Országgyűlést hívtak össze, amelyen felolvasták a törvényt, s megújították az Istennel kötött szövetséget. Az emberek pedig megesküdték, hogy elbocsátják idegen feleségeiket a tőlük született gyermekekkel együtt, akik nem beszéltek júdai nyelven, hanem valamely másik nép nyelvén beszéltek (Látnunk kell itt azt, hogy nem emberi kegyetlenségről és keményszívúségről, sem pedig a törvény fanatikus betartásáról van szó, csupán arról, hogy a nagymértékű bálványimádás Izrael életében mindig akkor kezdődött el, amikor idegen feleségeket vettek maguknak a zsidó férfiak, s így keveredtek a körülöttük élő pogány népekkel. Nehémiás Salamon példájára hivatkozik (Neh 13,23-31). Mindemellett a Mal 2,13-15 figyelmeztet arra, hogy Isten szemében szövetségszegést jelent, ha valaki elbocsátja feleségét – szövetséges társát). Szombatnapon pedig bezárták a város kapuit, s nem engedték be a kereskedőket. Szociális törvényeket is hoznak a szegények segítségére és az uzsorák megszüntetésére, valamint az áldozatok hűséges beszolgáltatására.

Ezekben az időkben szólal meg Malakiás próféta, Isten hírvivője (ez nevének jelentése). Prófécijában elmondja, hogy mit mond Isten az Ő népéről. Izrael népe újra hálátlan: nem tiszteli, nem féli az Urat. A papok is megvetik Isten nevét a hamis és tisztátalan áldozatokkal, amikor hitvány és rossz minőségű áldozatokat mutatnak be (Mal 1,6-2,9). ISTEN MAJD MEGMUTATJA A NÉPNEK, HOGY NAGY AZ ÚR IZRAEL HATÁRAIN TÚL IS. NEM KÍVÁNJA NÉPE HAMIS ÁLDOZATÁT, HISZ NAPKELETTŐL NAPNYUGATIG NAGY AZ Ő NEVE A NÉPEK KÖZÖTT. Jó illatú és tiszta áldozatot mutassanak be Neki. A papok hamis tanításaikkal bűnbe vezetik a népet, és személyválogatók is lettek. Izrael hűtlen módon idegen isten leányait veszi magának. Ugyanakkor Istent szemtelenül azzal vádolják, hogy elnézi a gonoszt.

Talán azzal magyarázható Izrael hűtlensége, hogy türelmetlensége miatt a nép elveszítette az Úrba vetett reményét és bizalmát, mert nem látta a próféciák beteljesedését. Az a dicsőséges jövő még nem következett be, amelyet Haggeus és Zakariás próféták hirdettek. Isten még nem jött el az Ő templomába dicsőségével és hatalmával, nem emelte fel Izrael népét. Visszanyerték

ugyan az emberek a földjüket, de nagyon kicsi volt Júda tartománya. A lelki élet is elhalt. Az istentisztelet és az áldozatok pusztán ismétlődő formasággá váltak, s az emberek nem vették komolyan a törvényt (Mal 2,17-3,5). Ugyanakkor beszél Malakiás (3,13-21) arról a kevés maradékról, akik megmaradtak istenfélőnek, megőrizték szívükben az Úr törvényeit, és nem követték társaik gonoszságait.

Malakiás meghirdeti, hogy Isten újra eljön ítéletre, mint a babiloni fogság előtt. Isten ugyan hűséges maradt népéhez, s nem törölte el végleg a népek sorából. Ugyanakkor most sem nézi el népe bűneit. Tisztító tűzként jön majd megtisztítani az egész világot, de először az Ő népét ítéli meg. Az Úr, aki eljött megváltani, eljön ítélni is (Mal 3,22-24).

Befejezés

Ugyanott fejezném be az előadásom, ahol elkezdtem. S ez annak köszönhető, hogy egy olyan könyv maradt hátra, amelyet két korban is elhelyezhetünk. Akár a fogság előtti korra, akár a fogság utáni, Kr. e. 400 körülre datáljuk Jóel próféta könyvét, az üzenet mind a két kor számára ugyanaz marad. Már a próféta nevének a jelentése is üzenet. Jóel azt jelenti: JAHVE ISTEN. Az Úr az egyedüli Isten, de Ő nemcsak Izrael Istene, hanem a földön lakó minden népnek az Istene. Ezt az üzenetet kellett hirdetnie Izrael népének, ezt hirdeti meg végül Jóel próféta is. Jóel maga is utal a nép missziói küldetésére. A fogság utáni korban is ugyanaz marad Isten népének a szerepe, mint ami azelőtt volt: **HIRDETNI ISTEN NAGY NEVÉNEK DICSŐSÉGÉT A NÉPEK KÖZÖTT.** Ahogyan Isten népével bánik, az is üzenet a pogány népek számára – bizonyágtétel Isten igazságáról és kegyelmes szeretetéről. Isten az Ő népe életén keresztül mutatja meg dicsőségét az egész teremtett világnak akkor is, amikor áldja a választott népet, de akkor is, amikor számon kéri őket bűneik miatt (Jóel 4,9-17).

Beszél a próféta Isten ítéletnapjáról is, amely úgy jön majd Isten népére, mint egy sáskajárás. Semmi sem marad ép az ellenséges nép pusztítása nyomán (Jóel 1,2-12). Az ellenség azonban eszköz Isten kezében, aki rajtuk keresztül hajtja végre ítéletét saját népén annak engedtlensége és bűnei miatt. Az ítélet aztán majd folytatódik az idegen népeken is, akik kedvüket lelték a pusztításban (Jóel 4,1-8). De ha az ítélet után megtér a nép, Isten kész megújulást és áldást adni, s egy boldog kort hoz majd népe életébe is. Ez azonban csak akkor valósulhat meg, ha a helyreállított istentiszteleti élet nem lélektelen és begyakorlott rend lesz, hanem őszinte igazi bűnbánat tölti el az emberek szívét (Jóel 2,12-27).

Minden kornak egyformán szóló üzenetet hirdet Jóel, amikor megtérésre buzdít. S ha megtér a nép, Isten nem engedi többé, hogy megalázzák övéit a pogányok, hanem felemeli népét, és a nép áldani fogja Istenét. Végül pedig Isten Lelkét ígéri választott népének az Úr, amely által megtisztítja majd Izraelt, s új korszak kezdődik, amely az ítélet ideje is. De „MEGMENEKÜL MINDENKI, AKI SEGÍTSÉGÜL HÍVJA AZ ÚR NEVÉT, MERT SION HEGYÉN ÉS JERUZSÁLEMBEN LESZ A MENEDÉK AZ ÚR ÍGÉRETE SZERINT, ÉS AZOK MENEKÜLNEK MEG, AKIKET ELHÍV AZ ÚR” (Jóel 3,1-5). Ezek Izrael népének életkérdései, de egyben az egész világ életkérdései is.

Hisz Isten minden nemzetből elhívott magának egy népet. Jól mutatja ezt az intertestamentális kor egyre növekvő prozelitizmusa – pogányból zsidóvá áttértek száma, akik keresték Izrael Istenét, akik tisztelték Őt, és hajlandóak voltak engedelmeskedni törvényeinek. Az Újszövetségben pedig már a napnál is világosabbá lesz, hogy bárkit elhívhat magának az Úr. A hirdetendő üzenet ekkor is szinte ugyanaz, csak bővül már az evangéliummal. AKI MEGTÉR ISTENHEZ, ÉL ÖRÖKKÉ, AKI PEDIG ELFORDUL ISTENTŐL, AZOKRA PUSZTULÁS VÁR. Azt hiszem, hogy ez a mi életünk kérdése is. De mi már tudjuk azt is, hogy egyedül Krisztus által van üdvösségünk.

KÉRDÉSEK

Miért bünteti Isten ennyire kegyetlen módon saját választott népét?

Miért kellett azoknak is elszenvedni a nyomorúságot és fogságba menni, akik istenfélő életet éltek?

Miért nem veti el Isten örökre Izrael népét, ha állandóan elfordulnak Tőle?

Jeruzsálem lehet-e még valaha a béke városa? Mit jelent a jóeli ígéret?

Isten odafigyel-e a világ mai alakulására, az emberek mai életére ugyanúgy, mint az ószövetségi kor idején?

Kit terhel a felelősség azért, hogy Isten népe és a nemzetek engedelmeskedjenek Isten akaratának?

Kell-e nekünk félnünk Isten ítéletétől? Vagy az csak a múltban élő hiedelem volt csupán?

Mi történt a Kr. e. 4. századtól a Krisztus koráig tartó időszakban, amelyről nem találunk egyértelmű híradást az ószövetségi Szentírásban? Hol olvashatunk erről?

Beszél-e Isten ma is hozzánk a történelmen, a világ alakulásán keresztül?

Hogyan tekintsünk az előadásban tárgyalt történelmi időszakra Izrael életében?

Bölcsességirodalom

Bölcsességirodalom: a szenvedésről (Jób)

✍ *Tariska Zoltán*

...hogy ...ami látható, a láthatatlanból állott elő. Földi életünknek két láthatatlan kísérője van. Az egyik Jézus Krisztus, aki eljött, hogy megkeresse és megtartsa az Isten számára elveszett életünket. A másik a Sátán. Mindenféle bűnt felkínál, hogy bukjunk bele. Akkor van mivel vádolnia önmagunk előtt is, de Isten előtt is. Mindaddig, amíg valakit Jézus Krisztus meg nem szabadít, addig maga Jézus „rabszolgának” nevezi akkor, amikor kimondja: „Aki cselekszi a bűnt rabszolgája a bűnnek” (Ján 8,34). Így azt kell mondanunk, a földi életben független ember, lélek nincsen.

Rövid összefoglalás az ószövetségi bölcsességirodalomról

A világtörténelemnek, azon belül a személyes emberi történelemnek két világ a tanúja: a látható és a láthatatlan világ. A láthatatlan világ hatása a látható világra. A szenvedő vigasztalást keres. Ez a bibliai könyv egyfajta magyarázatot ad a szenvedés kérdésére, nem csak általában, hanem a kegyesek szenvedéseire is.

Az ószövetségi bölcsességirodalomról

Mózes öt könyve, majd a próféták írásai mellett az Ószövetség közepén találhatjuk az ún. bölcsességirodalmat. A legszorosabban ebbe a csoportba Jób

könyve, a Példabeszédek könyve, a Prédikátor könyve és az Énekek éneke tartoznak. A bibliai bölcsességirodalom a gyakorlatiassághoz szokott mai embertől első hallásra távol állhat. A keleti ember az Ószövetség korában nem élt olyan hajszolt életben, mint mi ma. Volt ideje elmélkedni nap mint nap (1Móz 24,63). A keleti uralkodók egyenesen maguk köré gyűjtöttek bölcs embereket, akik tanácsát kikérték döntéseik előtt. Ez igaz volt Egyiptomban is, de több száz évvel később a babiloni, majd a méd és perzsa birodalomban is (erre a bibliában is megtaláljuk az utalásokat).

Jób nevének jelentése: „szorongatott”, „üldözött”. Saját korának elismert, tisztaság, tisztesség és jómód tekintetében gazdag embere. Talán nem felesleges néhány szót szólni arról is, hogy lakóhelye, Úc földje a Jeremiás Siralmai szerint Edom országában van (4,21). Ez azt jelenti, hogy Jób nem tagja az ószövetségi választott népnek, a zsidó népnek. Még Jézus is szinte megbotránkoztató módon szól a pogányokról, a választott nép sorain kívülről jövő kananeus asszonyról, amikor azt mondja: nem jó a fiak kenyerét elvenni és az ebeknek adni (Mt 15,26). Sokak számára azért elképzelhetetlen, hogy Jób egy valóságos, élő személy lett volna, mert szerintük Isten nem mondhat ilyeneket egy pogány ember felől. Jób személye felől maga a Szentírás tesz bizonyosságot, amikor Ezékiel próféta és Jakab apostol hivatkoznak rá. Isten azonban már az ószövetségi könyvekben is többször tesz olyat pogányokkal, ami az akkori választott népnek elképzelhetetlen lett volna. Isten megmenti a parázna Ráhábot, s a másik pogányságból jött asszonnyal, Ruthtal együtt beveszi őket Jézus földi őseinek sorába (Mt 1). Így megy túl Isten kegyelme az Izraelnek adott ígéreteknél, emlékeztetve Isten irgalmára, amit Ábrahámnak jelentett ki: „Tebenned áldatnak meg a föld minden nemzetségei” (1Móz 12,3).

A könyv felosztása

- ❶ Bevezetés → 1–2. rész: Jóbnak és családjának rövid bemutatása, Isten és Sátán közti párbeszéd, melyet a Jóbot ért katasztrófák követnek, amik miatt szenved. Ez indokolja 3 barátjának látogatását nála.
- ❷ A beszédek első köre → 4–14. rész: Jób barátainak az a véleménye, hogy Jób szenvedései valamilyen rejtett bűnére vezethetők vissza. Jób részint kétségbeesetten panaszkodik, részint védekezik barátai állítása ellen.
- ❸ A beszédek második köre → 15–21. rész: a barátok vádolják Jóbot, Jób – ha nem is olyan részletesen, mint eddig – védi ártatlanságát.
- ❹ A beszédek harmadik köre → 22–31. rész: Elifáz és Bildád rövid beszédére Jób azt válaszolja: nem követett el bűnt tudatosan, összefoglaló magyarázatot ad.

- ⑤ Elihu beszéde → 32–37. rész: Elihu fiatalságára hivatkozva hallgatott eddig. Most az állítja magáról, hogy mind Jóbot, mind barátait tovább tudja segíteni. Mondanivalója tartalmában semmi újat nem tartalmaz.
- ⑥ Isten válasza → Elsősorban Jóbhoz szól, de megfeddi a vigasztalást adni képtelen látogatóit is. Nagyságára, fenségére, alkotásaira, az általa adott isteni rendre irányítja Jób figyelmét.
- ⑦ Befejezés → 42. rész: Jób megalázkodik Isten előtt. Isten újra megáldja őt.

Földi események – láthatatlan világbeli összefüggések

Az első két fejezet eseménydús. Bemutatja Jóbot és családját, gazdagságát, de mindennek lelki háttérét is. Jób istenfélő életet él, akit Isten gazdagon megáldott. Épp itt kezdődnek a bajok. A bukott angyalok fejedelme a Sátán, azzal vádolja meg a Mindenható előtt Jóbot, hogy csak az ajándékaiért szereti Istent, nem pedig önmagáért. Így könnyű és érdemes szeretni Istent – hangzanak a Jób hitének valódiságát megkérdőjelező szavak. Isten beleengedi a próbába Jóbot. Megengedi, hogy Sátán elvegye gazdagságát, de határt szab Sátán akaratának: *őhozzá nem nyúlhatsz!* Jób átéli gyermekei és nyájai elvesztését. Hite szemével azonban nem az események rettenetes voltát látja csupán, hanem a mindezek mögött álló személyt is: „Az Úr adta, az Úr vette el, áldott legyen az Úr neve!” (1,21). Sátán nem nyugszik bele vereségébe, újra vádolja Isten előtt Jóbot. Sátán egyik neve a Szentírásban: Vádló (Jel 12,10). Mindannyian átértük már, hogy gondolatainkon keresztül csábít és csalogat valaki, aztán amikor engedünk ennek a csábításnak, akkor belül ugyanolyan módon elkezdünk vádolni a gondolataink. Jó lenne komolyan venni ezt a valakit, s tudni: akár elbuktatott Sátán, akár nem, mindig vádolni szeretne Isten, emberek és önmagunk előtt. Természetesen ezt senki ne tévessze össze a lelkiismeret vádló szavával, amely azonban Isten szerint megszomorítva a megbánhatatlan megtérés útjára vezet.

Sátán itt is emberi értelmet meghaladó logikával vádol: azt állítja, hogy Jób-nak értékesebb a földi élete, mint az Istennel való kapcsolata. Isten ennek próbájába is beleengedi Jóbot, de ismét nagyon világos határt szab Sátán működésének: *életéhez nem nyúlhatsz!* (2,6). Jóbot Sátán nehéz fekélybetegséggel veri meg. Bizony, a nemrég ereje, jóléte teljében élő embert még környezetének is nehéz látnia szenvedéseiben. Jób azonban most sem feledkezik meg Istenről. Azt mondja „Ha a jót elvettük Istentől, a rosszat nem vennék-e el?” (2,10).

Mielőtt tovább mennénk, néhány nagyon fontos megjegyzést kell tennünk.

1. Az igazi bölcsesség nem az, hogy Isten a jólétet áldásként adja, s ha ez valakinek nincs, az Isten valamiféle büntetése lenne. Isten ott van a jólétben és a szegénységben is (Péld 30,8). Pál megtanult szűkölködni és bővölködni is (Fil 4,12). A hit látása Isten mindenható voltát, hűségét nem a gazdagságtól vagy szegénységtől függőnek látja. Nem igaz az a mostanában sokfelé hangoztatott lelki tanítás, miszerint Isten megváltott gyermekeinek előbb-utóbb gazdaggá kell lenniük. Az ún. „jólét-teológia” hamis tanítás.

2. A földi dolgoknak lelki háttere van. Ma is igaz a Zsid 11,3: „Hit által értjük meg”. Mindenki tartozik a láthatatlan világ valamelyik részéhez. Vagy a kárhozatban, lelki halálban születve Sátánhoz (Rm 5,12), vagy Jézus Krisztus szabadítása által Istenhez (1Ján 5,12).

3. E két fejezet Isten gyermekei számára komoly vigasztalást jelent. Innen is tudhatjuk azt, amit az újszövetség megerősít: Isten tudta nélkül még Sátán sem tehet velünk semmit. Van Isten üdvözítő akarata és van Isten beleegyező, megengedő akarata. Tőle csak „jó adomány és tökéletes” ajándék jön (Jak 1,17). Tudjuk: „Isten gonoszsággal nem kísérhető, ő maga pedig senkit sem kísért” (Jak 1,13). Nem véletlenül vallotta az ének írója: „Mind jó, amit Isten tészon, szent az ő akarja” (272,1). Ezért vallhatjuk Pál apostollal együtt különféle kísértéseink közepette is: „...hű az Isten, aki nem hagy titeket feljebb kísértetni, mint elszenvedhetitek, sőt a kísértéssel egyetemben a kimenekedést is megadja majd, hogy elszenvedhessétek” (1Kor 10,13).

4. A mi feladatunk tehát az, hogy mind fényben, mind borúban bízzunk Urunkban feltétel nélkül. Mivel itt a földi életünkben hitben, járunk és nem látásban, a hit szemével láthatjuk Isten mindenható voltát, golgotai szeretetét, halál fölötti győzelmét, hűségét. Mindez megerősít abban, hogy „ne a láthatókra nézzünk, hanem a láthatatlanokra, mert a láthatók ideig-óráig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók” (2Kor 4,18). Így dicsőíthetjük a hitetlen világban jó napokban és a próbák idején is mindenható Istenünket.

Jóbot meglátogatja 3 barátja, akik megpróbálnak vele beszélni, vigasztalni őt. A 3. résztől a 26. részig így következnek a beszédek: elsőnek Elifáz beszél, erre Jób válaszol, majd Bildád szavai következnek, amire Jób mondja el gondolatait, végül Cófár próbálja Jóbot jobb belátásra bírni, amire ismét Jób szavai következnek. Ez 3 nagy körben ismétlődik így. A 27-31. fejezetekben Jób végső beszédét olvashatjuk. Ekkor szólal meg egy olyan ifjú, aki valószínűleg szem és fültanúja volt az eddig történeteknek és elhangzottaknak. Elihu nagy beszédét a 32-37. fejezetekben olvashatjuk.

A három barát és Elihu beszédeiben sok részizagságot találunk. Ugyan ki ne kapna vigasztalást az 5,17-25-ből: „ő megsebez, de be is kötöz, összezúz, de kezei meg is gyógyítanak”. Igaz az is, hogy „micsoda a halandó, hogy tiszt-

ta lehetne, és hogy igaz volna, aki asszonytól születik?” (15,14). Ám minden baráti szó oda érkezik meg, hogy Jóbot képmutatással vádolja. Jób pedig ezekre a valóban sem megértést, sem igazi együttérzést nem mutató beszédekre válaszul őszintén kiönti szíve keservét Isten és barátai előtt. Még ezekben a panaszos „lelki énekekben” is meg-megcsillan hite, mint a 19. részben, ahol olyan bibliai igazságot mond ki, ami nekünk, újszövetségi embereknek szinte természetes, ám abban a korban messze meghaladta kortársai hitét: „mert én tudom, hogy az én megváltóm él, és utoljára az én porom fölött megáll...” (19,25).

Az ószövetség egyik legszebb leírását a megtérésről Elihu mondja el a 33. fejezetben, amikor Isten igazságáról és igazságosságáról beszél. A lelkileg maga útját járó embert utoléri minden. Testileg-lelkileg válságba kerül. Isten azonban megszólít ebben az állapotban azért, „hogy eltérítse az embert a rossz cselekedettől, ...visszatartsa lelkét a romlástól...” 17-18. versek). Isten kijelenti neki könyörületét, szabadításával ajándékozza meg. Meglátja bűneit, de kegyelmet és szabadítást kapva dicsőíti Istent. Ám egy nagyon komoly figyelmeztetés is elhangzik, ami az újszövetség mondanivalójával teljes összhangban van: a kegyelmi idő nem végtelen, azt addig lehet és kell kihasználni, amíg erre Isten lehetőséget ad: „Íme, mindezt kétszer vagy háromszor cselekszi Isten az emberrel” (29. vers).

Elihu Jób mindhárom barátjánál keményebben támad. „Haragra gerjedt” Jób ellen és 3 barátja ellen (32,2-3). Innentől kezdve bármennyire kegyes is az, amit elmond, haragja Isten igazságát nem munkálja (Jak 1,20). Lehet, hogy mai kifejezéssel élve Elihu „szuperkegyes”, ám soha nem élte át sem testileg, sem lelkileg azokat, amiket Jób, így nem is tud igazán közelébe kerülni. Mondanivalójának summája: Jób szenvedését Isten a fegyelmezés eszközének szánta, hogy világossá tegyen előtte valamit. Nekünk nem ilyen Vigasztalónk van. Jézus Krisztus nem csak hasonlónak lett hozzánk mindenben, kivéve a bűnt (Zsid 2,24. következők), hanem „betegségeinket ő viselte, fájdalmainkat hordozta” (Ézs 53,4). Ezért „amennyiben szenvedett, ő maga is megkísértette, segíthet azokon, akik hozzá hasonlóan megkísértettek” (Zsid 2,18).

Az Úr maga szólal meg a 38-41. részekben. Isten válaszában az a megdöbbenő, hogy a szenvedésről egy szót sem szól. A Teremtő beszél itt a teremtés csodáiról, az ő megtartó hatalmáról, bölcsességéről, terveiről, s mindezt a szeretet „hangszerelésében”.

Jób könyvének célja

1. Egy olyan korban, amikor a népek többsége az egyistenhittől, az Isten által teremtett világ gondolatától egyre jobban távolodott, Isten egészen különleges módon, személyesen tesz bizonyosságot a teremtésről.
2. Jób nehéz próbatételében a hit győzelmét, Isten emberi értelmet meghaladó megtartó voltát láthatjuk. Így nem teljesült Sátán óhaja, amivel el akarta szakítani Jóbot Istentől. Legyen ez bátorítás mindannyiónknak, hiszen nem tudjuk, kinek az életében milyen szenvedések következhetnek be.
3. A szenvedés embervoltunk része. Isten szerint bölcs magatartás tehát a szenvedések idején is töretlen hittel bízni benne, mert ő kezében tartja övéi életét mind a jó napokban, mind a szenvedések idején (Ján 10,28).

„Például vegyétek, atyámfiai, a szenvedésben és a béketűrésben a prófétákat, akik az Úr nevében szólottak. Íme, boldognak mondjuk a túrni tudókat. Jób tűrését hallottátok, és az Úrtól való végét láttátok, hogy igen irgalmas az Úr és könyörületes.” (Jak 5,10-11)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. Sola Scriptura – Kutassátok az Írásokat, Iránytű Kiadó, Gödöllő.
2. Kelly W: Jób könyve – Isten keze a szenvedésben, Evangéliumi Kiadó, Bp.
3. Morris H: Jób csodálatos beszámolója (ószövetségi bölcsesség, modern természettudomány és élő üzenet), Evangéliumi Kiadó Bp.
4. Szathmáry Sándor dr: Bibliaismeret, Ószövetség, Kálvin kiadó, Bp.

KÉRDÉSEK

Hol dőlnek el az emberi élet eseményei?

Meddig mehet el Isten gyermekeinek életében a Kísértő?

Mit tanít a biblia a gazdagságról és a szegénységről?

Csak a bűnösöknek kell szenvedniük?

Miben erősít meg és vigasztal az a tudat, hogy egy személyes teremtő Isten csodálatos alkotása vagyok?

Mi a könyv központi témája, mi a szenvedés egyik háttere?

Mi az Ördög vádja Jób ellen, és meddig engedi Isten az Ördögöt Jóbhoz nyúlni?

Mit jelent Isten megengedő akarata, mi benne a vigasztaló a hitben élő számára?

Miért nem voltak jó vigasztalók Jób barátai?

Megváltozott-e Jób? Mi a különbség Jób jellemében a történet elején és végén?

A példabeszédek könyve

✎ *Dányi József* †

Címe szerint ez a könyv „Salamonnak, Dávid fiának, Izrael királyának” példabeszédeit tartalmazza. Az Ószövetség ősi nyelvén Mislé Selomó, vagy csak Mislé néven emlegették, s a Prédikátor könyve és az Énekek Éneke írásaival együtt Salamontól eredőnek vallották, vagyis e könyvek szerzője a hagyomány szerint Salamon volt.

Nagyon sok témával foglalkozik. Szinte az élet egész területét átfogja, tapasztalatainak és életbölcsségének rögzítésével. Ezeknek kezdete, az Úr félelme (1,7).

A Biblia tudósai több különálló, fogság előtti időből származó mondások gyűjteményének tekintik. Salamon mondásaiból két gyűjteményt különböztetnek meg: a) 1,2–9,18-ig, b) 10,1–22,16-ig. Ugyancsak két gyűjteményt látnak a bölcsék mondásaiból: a) 22,17–24,22-ig, b) 24,23–34-ig. Ez utóbbin belül is kiemelik Salamonnak Ezékiás emberei által összegyűjtött mondásait (25–29), Agur (30.r) és Lemuel szavait (31.r).

Az ókori kelet más területéről is ismerünk hasonló gyűjteményeket. Ezek közül kiemelkedik az egyiptomi és a mezopotámiai, melynek hatásai sokak szerint kimutathatók. Izrael bölcsességirodalmának más, magasabb rendű szempontja van: Az Úrnak félelme az ismeret kezdete, a bölcsességet és az intést csak a bolondok vetik meg (Péld. 1,7 vö.: Péld 9,10, Zsolt 110,10, Jób 28,28). A bölcsesség csúcса: az ember elismeri Istent és reá vetett tekintettel, igényének tudatában cselekszik. A chokma héber szó közmondásszerű bölcsességet jelent. Nem elméleti képzettséget, hanem gyakorlati hozzáértést. Talán ezért vett át belőle s olykor át is alakított a saját viszonyainak megfelelően sok életbölcsséget a mi népünk is.

A példabeszédek könyvének bölcsei fővárosokban, királyi udvarokban éltek. Itt „születtek” bölcs mondásaik is, nem egy esetben a tanító jellegű lírai irodalom remekeiként, hogy a hívő a maga világában felismerje a helyzeteket és tudja a sokszor hétköznapiak tűnő bonyodalmak legjobb megoldását. Ezért találjuk meg benne a profán – templomon kívüli – élet területeire vonat-

kozó világos megállapításokat, azt a meggyőzést, hogy Isten népének élete mindig Isten előtt történik. Feltárja azokat a hasznossági szempontokat, amelyek miatt érdemes bölcsen, azaz Isten félelmében cselekedni, azaz vállalni e könyv nem annyira egyéni, mint inkább társadalmi etikáját. Ezért a könyv vitathatatlan szándéka a nép oktatása, kulcsszava az igazi bölcsesség. Ezért is figyelhetjük meg azt a tényt, hogy könyvünk az egyszerű emberek életével, és nem az előkelők dolgaival foglalkozik leginkább.

Sajátos szempontból mérlegelve azt is mondhatnánk, hogy e könyvben a tudomány előtörténetét ismerhetjük meg, hiszen a tudományt az emberiség szellemtörténetében – vagy ha úgy tetszik – világunkban az életbölcselet előzte meg mindenfelé. Ez az életbölcselet itt rövid, közmondásszerű mondatokban áll előttünk. Olykor kérdésünk lehet, hogy a meglehetősen nagy számban jelenlévő világi jellegű mondások mi módon kerülhettek Bibliánkba, és hogyan válhattak a Szentírás részévé? A felelet egyszerű. E mondások gyökerei – olykor rejtetten – az istenfélelemből indulnak, s a bennük megszólaló gondolat jól elért a többiek mellett akkor is, ha marginálisnak látnánk. Teljes nyitottság mutatkozik ebben a könyvben a „kívülvaló”, a más népek irányában. Mintha azt mondták volna: tanulnunk kell egymástól akkor is, ha a másik egyiptomi, arab vagy egyéb néphez tartozik. Ezt a kötetlenséget vette át és hordozza a tudomány is. Nem véletlen, hiszen a bölcsesség és tudomány az emberiség közös kincse és ügye volt és az is maradt.

Salamon uralkodása Kr. e. 972-932-ig vagyis 40 éven át tartott. Dávidnak Betsabéval való házasságából született, nevelője valószínűleg Náthán próféta volt. Eleinte mélyen hívő ember volt (ld. „templom felszentelési imádsága), később sajnos eltávolodott az Úrtól. Az ószövetségi nép első templomát hét és fél év alatt építteti meg, s gyakorlati képességei mellett rendkívüli szellemi képességei is vannak. Uralkodásra termett, (közigazgatásilag, pénzügyileg, adó-végrehajtásilag, a nép szociális helyzetére kitekintően is) megszervezi az országot, ugyanakkor bölcsessége is messze földön híres, hisz Sába királynő is ajándékok gazdagsága közepette tesz látogatást nála. Szellemes társalgó, bölcs mondásokat gyűjtő, zenei képességét atyjától (Dávidtól) örökli (ld. Zsoltárok néhány fejezete). Uralkodása békében telik el, nem visel háborúkat, királyi palotáját a világ ragyogó központjává akarja tenni. Uralkodásának történetét a Királyok két könyvének az elején és a Krón 28. része elején találhatjuk meg.

Gazdag bölcsességirodalmából szolgáljon tanulságot számunkra egy üzenete, amit a Példabeszédek könyve 20,1-13 verseiben olvashatunk, kiváltképpen a 6. versben: „a legtöbb ember talál valakit, aki jó hozzá, de hű embert, azt ki találhat”. A legújabb fordítás szerint: „...megbízható embert ki találhat?” Igé-

nye volt már az ószövetségi embernek is: valamit keresett egyik ember a másikban, hiányzott az életükből valami. Hűséget kerestek – jóságot találtak. Az emberiséget közösségi életre teremtette Isten, nincs tehát indoka az ún. „elidegenedés elméletének”. Együtt éljük az életet, együtt hódítjuk meg a világot, mert az ember önmagában soha nem lehet teljes.

Mi a hűség? Folyamatos állapot, melyben valakire nemcsak egyszer számítok.

Mi a jóság? Nem folyamatos állapot – mert lehet egyszer valakivel jót tenni, utána nagyon sokszor gonoszt.

De már az ószövetségi ember is hűséget igényelt (megbízhatóságot). Persze, jó dolog jó emberrel találkozni – de mégis a hűséget szomjúhozták.

Tudván tudjuk, hogy az ószövetségi embernek nem volt Krisztusa! A keresés egy állandó, nyugtalan állapot volt, nem találták a megújulást – zárt közösségekben, egymástól távol éltek, de az igény erre ott volt az emberek szívében.

- Isten elküldte Fiát, az Úr Jézust, megszánta ezt a vágyakozó embert, aki csak szaporította a bűnt, de íme itt a reménység.
- Valósággá válhatott az, amit az ószövetség embere nem élhetett meg, és nem érhetett el, hogy egy hűséges barátot találjon. Olyat, akit ha megbánasz, néha hátat fordítasz, akkor is hűséges marad. De Krisztusra mindenki találhat! Elkísér a bölcsőtől a sírig és a mindennapok irányítója is.
- Ám a mai ember igényei sem változtak. Mi is azt keressük, akiben megbízhatnánk. És megdöbbenünk, hogy nem találjuk egymásban. Jézus azt mondja a gazdag ifjúnak: „senki sem jó, csak az Isten!” (Valaki lehet, hogy már tett jót velünk, de jósága nem volt tartós. – De hűséget(?) ki találhat?)
- Ó, hányan fogadnak hűséget ebben a világban! Hányan esküsznek mindenre, testileg, lelkileg, hogy „soha(!)” nem hagyják el egymást. Ó, hány emberi lélek kívánja ezt az emberi hűséget! nem erre teremtettünk! Ezt a „hűséget” nem a másik emberben kell keresni, hanem abban a Jézusban, aki önmagát áldozta fel értünk! Jó emberrel találkozhatunk – de hűséges-sel nem! De Jézus soha nem hagyja el azokat, akik ragaszkodnak Őhozá! Kérése csupán egy: fogadjuk be Őt!

Ma – kire mernéd rábízni életedet? – Ha most még igent mondasz valakire – az élet majd nemet mond!

KÉRDÉSEK

Ki a könyv szerzője?

Mi a bölcsességirodalom célja, mi Isten célja a bölcs mondásokkal?

Miért nyugtalan az ószövetségi ember?

Mi a különbség Isten hűsége és az ember hűsége között?

Mivel kezdődik a bölcsesség? – Péld 1,7. A bölcsesség kezdete az Úrnak félelme.

Honnan jön a bölcsesség? – 2,6. Az Úr ad bölcsességet.

Mennyit ér a bölcsesség? – 3,14-15. Jobb ennek megszerzése az ezüstnek megszerzésénél, és a kiásott aragnál ennek jövedelme. Drágább a fényes kárbunkulosoknál.

Mi lesz a paráznság vége? – 5,4-5. Annak vége keserű, mint az üröm, éles, mint a kétélű éles tőr. Az ő lábai a halálra mennek, az ő léptei a sírba törekszenek. – 7,27.

Mi van a város hasznára? – 11,11. – Az igazaknak áldása által emelkedik a város.

Hol van megelégedettség? – 15,16-17. – Jobb a kevés az Úrnak félelmével, mint a tmérdek kincs, ahol háborúság van. Jobb a paréjnak étele, ahol szeretet van, mint a hizlalt ökör, ahol van gyűlölség.

Van-e helye a családi fegyelmezésnek? 13,24. – Aki megtartóztatja az ő vesszejét, gyűlöli az ő fiát, aki pedig szereti azt, megkeresi őt fenytékkal. 23,13-14., 22,15.

Mire visz a részegség? 23,29-35. – Kinek jaj? Kinek Ó, jaj? Kinek versengések? Kinek panasz? Kinek ok nélkül való sebek? Kinek szemeknek veressége? A bornál mulatóknak, akik mennek a jó bor kutatására...

Még kiknek a bölcsességei? 30,1., 31,1. – Agur, Lemuel király.

Melyik asszony dicséretre méltó? 31,31. – Csalárd a kedvesség és hiábavaló a szépség; amely asszony féli az Urat, az szerez dicséretet magának.

A prédikátor könyve

✎ Dányi József †

A könyv héber elnevezése: Kohelet. Ezt a nevet a magyarázók többsége abból a gyökből származtatja, amelynek jelentése „összegyűjteni” és fenti alakjában azt a személyt jelzi, aki a gyűlést összehívja és szól az emberek előtt (Jub. K). Erre utal a név görög változata: az „ekkléziasztész” is, amelyből német fordítása nyomán kapta könyvünk a magyar nevét: Prédikátor könyve.

Ez az írás a héber kánonnak ahhoz a részéhez tartozik, amelyet „Az öt tekercs”-ként szoktunk emlegetni. E tekerceket egy-egy ünnepen olvasták fel a gyülekezet előtt. A Prédikátor könyvét az ún. Sátoros-ünnepen.

A hagyomány hosszú időn át vitán felülinek tekintette, hogy a bevezető vers – „a Prédikátornak, Dávid fiának, Jeruzsálem királyának beszédei” – senki másra nem utalhat, csak egyedül Salamonra. Ma a tudósok érvek hosszú sorával bizonyítják, hogy a könyv sokkal később keletkezett, Kr. e. 300 körül. Így a bevezető vers vagy azt akarta kiemelni, hogy itt olyan bölcsességről van szó, mint ami a köztudomásúan bölcs Salamoné volt, vagy azt, hogy a szerző Salamon emlékének is hódolva, az Ő nevével helyezi olvasói szívére mondanivalóját a legmegfelelőbb ajánlással.

A könyvben mutatkozó görög szellemi hatások miatt többen arra gondoltak, hogy a mű esetleg Alexandriában keletkezhetett, mások pedig a Palesztina területén történt létrejöttét emlegetik, és a jeruzsálemi keletkezést valószínűsítik.

A Prédikátor az élet értelmére keres választ. Semmiképpen nem tud beenyugodni abba, hogy minden hiábavalóság. A halállal szemben az Isten feltétlen elfogadása a megoldás, egyébként érvényes a minden hiábavalóság gondolata. Am ha ez így van, akkor az embernek élveznie kell az élet kínálta apró örömeit, az emberi kapcsolat adta lehetőségeket és a napjait kitöltő értelmes munkát. Így minden baj és gond ellenére, örülhet a tisztességnek.

Ez a fajta „bölcsesség” ahhoz a rezignált szkepszishez vezet, amelyben bizonyosságok híján semmi nem biztos. Azonban még így sem rendült meg a Prédikátor Istenbe vetett hite. Legfeljebb Isten távoli léte és transzcendenciája eszünkbe juttatja a madáchi képletet: a gép forog, az alkotó pihen...

Voltak idők, amikor a Prédikátor könyvét Salamon bűnvallásának tartották, aki élete végén Isten és emberek előtt így akarta magát megalázni. Az 1,12-ben azonban azt mondja magáról a szerző, hogy: „Én a Prédikátor, Izrael király voltam Jeruzsálemben...” Salamon azonban haláláig uralkodott és így e szavakban biztos jelet látnak afelől, hogy csupán reá hivatkozó megnyilatkozásról van szó.

Túl azon, hogy a könyv elégtelennek tartja a földi dolgokat a maradandó boldogsághoz, ezt kulcsszóként használható fogalomban is kifejezésre juttatja. Ez a kulcsszó: Semmiség.

Van a könyvben néhány olyan kifejezés is, amit a különös ismertető jelek közé számolhatunk, már csak azért is, mert a Szentírásban csak itt fordulnak elő. Ilyenek például: A nap alatt (28-szor), semmi új az ég alatt (3-szor) semmi új a Földön (7-szer), minden hiábavalóság (37-szer), hiábavalóság és kapkodás a szél után (37-szer).

Jahwe nevét a könyv nem említi, Istenre az Elohim névvel utal.

Az Újszövetség nem említi, nem idézi.

Az egész könyvben látszik az ember megváltásra szorultsága, mérhetetlen nyomorúsága, s ugyanakkor e témában csak a végtelen hallgatást találjuk. A nagy hiányosságban sehol egy biztató jel. Valaminek azonban mégis kellett lennie, hiszen a zsidók bizonyára nem véletlenül olvasták fel évről-évre a Lombsátor ünnepén, azon az ünnepen, melynek utolsó nagy napján egyszer Jézus így kiáltott: „Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék!” (Jn 7,37)

KÉRDÉSEK

Mit jelent a könyv címe?

Melyik ünnepen olvasták fel rendszeresen?

Minek látja a könyv írója az emberi életet, mi a könyv kulcsszava?

Kinek a bűnvallásának tartották a könyvet?

Mi a fő eredménye? 1,2. – Minden hiábavalóság!

Hány helyen kereste a boldogságot? 1,17., 2,4, 5,13. – Adtam az én elmémet a bölcseségnek tudására, – elvégeztem az én szívemben, hogy boritalra adom magamat, – Felette nagy dolgokat cselekedtem, – Azért fordultam én, hogy lássak bölcsességet..., azt, amit régen cselekedtek...

Milyen távlata van a prédikátornak? 3,19-20. – Az ember fiainak vége hasonló az oktan állatnak végéhez..., Mindenik a porból való, és mindenik porrá lesz.

Miért jobb kettőnek? 4,9-12. – Ha elesnek is, az egyik felemeli a társát..., hogyha együtt feküsznek is ketten, megmelegesznek...,

Milyen ideje van mindennek? 3,1-8. – Rendelt.

Mikor jó Teremtőnkéről megemlékezni? 12,3. – Emlékezzél meg a te Teremtődről a te ifjúságodnak idején.

Énekek éneke

✎ Dányi József †

A címfelirat alapján a zsidó és a keresztyén hagyomány egyaránt Salamont tartotta a könyv szerzőjének, aki nemcsak bölcsességéről volt híres, hanem a világi költészetben való jártasságáról is.

A könyv héber címe: Sir ha sirim, azaz a legszebb ének. A könyvben használt szebbnél szebb kép teszi ezt a könyvet a virágénekek páratlan gyűjteményévé. A nagy ünnepeken felolvasott tekercsek közé tartozik és a Páska ünnepén olvasták fel. A gyűjtemény a fogság után keletkezett – a 4. század körül, és hosszú időn át vita folyt arról, hogy bekerüljön-e a kánonikus iratok közé, és még a Kr. utáni időben is volt olyan vélemény, amely a kánonban való szereplését vitatta.

A „legszebb ének” mintegy harminc dalt tartalmaz. E dalokat nyugodtan nevezhetjük szerelmes énekeknek, vagy szerelmi és lakodalmi énekek gyűjteményének. A rabbik ugyan még a 2. században is tiltották világi értelmezésüket, és a részletek borozás közbeni éneklését. Úgy látszik, volt rá példa, hogy borházakban énekelgették.

A szerelem, mint emberi érzés motívumainak értelmezéséből úgy tűnik sohasem zárták ki a további másodlagos jelentés keresését és vélt megtalálását. Az értelmezési nehézségeken allegorikus magyarázattal segítettek. Így lett a legszebb ének témája Izrael és Isten kapcsolata ill. az egyház és Jézus viszonya.

Követendő például szolgáljon számunkra az alábbi néhány mondat:

„Mikor szívemet a bölcsesség megtudására adtam, eszembe vettem az Isten minden dolgát ... megértettem ..., hogy az ember nem mehet a dolgok végére, akárhogy fáradozik is. Az igazak és a bölcsek cselekedetei mind az Isten kezében vannak. A szeretet és a gyűlölet is. Az ember szíve teljes gonoszsággal, és elméjében minden gonoszság van, amíg csak él, azután pedig a halottak közé megy. Az élőknak van reménysége, mert az élők tudják, hogy meghalnak, de a halottak semmit sem tudnak már. Ezért, ha hatalmad van – te, aki élsz – erőd szerint cselekedd meg azt, mert semmi okoskodás, tudomány, bölcsesség és cselekedet nincs ott, ahová menendő vagy!

Tudom, hogy amit Isten cselekszik az örök, ahhoz nincs mit hozzátenni, és nincs mit elvenni és hogy azt Isten miért műveli. A dolgok summája mindezeket hallván ez: Az Istent féljed és az Ő parancsolatait megtartsad, mert ez az ember fő dolga!”

Hát ha ezek után nem akarjuk elolvasni a Prédikátorok könyvét, akkor milyen indíttatásra várunk még?

Tudjuk, hogy a Targum – az Ószövetség könyveinek régi, arám nyelvű fordítása – azt vallja, hogy „aki a szöveget szó szerint fordítja, az meghamisítja”. Az allegorikus magyarázatok gyökerei idáig nyúlnak. E magyarázatnak Clairveauxi Szent Bernát volt a nagy képviselője, aki egy életen át magyarázta az Énekek Énekét, s csak az 1-2. részről 86 igehirdetése maradt fenn.

Nem szeretnék beleveszni a különböző magyarázati szempontok felsorolásába és leírásába. Annál is inkább, mert az Énekek Énekének közvetlen értelme is maradandó igazságot hirdet. A nő a férfi számára, a férfi a nő számára, a szerelem maga is Isten ajándéka. Ezt az ajándékot pénzre, vagyonra váltani nem lehet, megvásárolni sem tudjuk s ha igen, kérdés, azt vettük-e, amit Isten készített és eladni sem szabad.

A magyarázók között sok olyan van, aki a legszebb éneket drámának tekintette. Azt látták, hogy a dráma minden kellékét megtalálhatjuk benne: van párbeszéd, van változó színtér, van kórus, és van drámai esemény. Szinte kínálkozott a 3 felvonás felvázolása:

1. Jelenés (1–3,5): Salamon háremében Salamon és Szulamit beszélgetése.

Az első és második önkívület

2. Jelenés (3,6–8,4): Kísértések és hűség

Salamon mennyegzőre készül

Salamon és Szulamit párbeszéde

A harmadik önkívület

Utolsó beszélgetés Salamon és Szulamit között

3. Jelenés (8,5–14) A szerelem győzelme

Szulamit és szerelmese

Szulamit gondoskodása hűgárol

Visszapillantás

Az egyetlen kérés (halljam a hangodat)

Mások úgy gondolják, hogy a drámai műfajt több ok miatt nem lehet ráerőltetni az Énekek énekére. Inkább költői kompozíciót látnak abban, ami máso-

kat a dráma felé sorolt és szívesen látnának e műben tanító költeményt vagy éppen lírai módon megszerkesztett idillt is. Ehhez Salamon és Szulamit neve is hozzásegít, hiszen az egyik „Békesség” (Salamon), a másik „Békességet találó” vagy „Tökéletes” (Szulamit) jelentésű, és a kulcsszó az egész „tekercs-hez”: Szerelem.

A „tekercs” dogmatikai és etikai csúcsát a 8,5-7-ben látom. A menyasszony öröme, hogy van kire támaszkodnia a pusztai úton. Ebben a támaszkodásban gyengesége és ereje – ha tetszik büszkesége is benne van. Tégy a szívedre, végy a karodra – mondja, mert elválaszthatatlanul a Tied akarok lenni!

A király – a mennyei is! – koldussá lett e szeretetben, a földi koldus pedig mennyei kincsek közé lendül. Ezekben a lángokban csak elégni szabad! Ilyen szeretettel csak a mi Megváltónk szeretett, ezért kívánunk hozzátartozni elválaszthatatlanul és örökre.

Összegezve az elmondottakat: ha a keleti költészetről beszélünk, szükségképpen a bibliai Énekek éneke című könyvre kell gondolnunk. Az Ószövetség eme sajátos irata, emelkedett gondolkodású, átszellemült irat, mely a költészet körébe tartozik. Az Énekek éneke c. könyv – ha szabad így fogalmazni – a legbájosabb és a leginkább utánozhatatlan mindabból, amit a szenvedélyes, vonzó szerelem kifejezésekként reánk hagyott. Magával ragad bennünket, hogy azon állapotok közé soroljuk magunkat, melyben az énekszerzők voltak. Mindenütt a kedves kánaáni táj lágy levegője leng. Vidékiesen (falusiasan) meghitt viszonyok, szőlő, kert, fűszernövények, majd viszont a háttérben a királyi udvar, a maga pompájával. Mégis a fő tárgy: az ifjú szívek lángoló vonzalma, akik keresik egymást, eltaszítják, vonzzák, sokszor egészen egyszerű körülmények között. Megbonthatatlan az a tökéletesség, mely ennek az érzésnek a titkában rejlik.

Ha „párhuzamos” irodalmat akarunk ehhez a könyvhöz találni, megtaláljuk Homérosz, Dante, Tolsztoj, Goethe, Vas István szavaiban, kik közül a legutóbbi az egyik versében így fogalmaz:

*„Észak, Dél és Nyugat reszket,
birodalmak, trónok vesznek,
Napkeletre, fuss el messze,
Ősi szellőt lélegezve.
Szerelem és bor és ének...”*

KÉRDÉSEK

Melyik ünnepen olvasták fel?

Miről szól a könyv allegorikus magyarázata?

Miért magyarázták három felvonásban a könyvet?

Kinek a szerelméről szól név szerint és átvitt értelemben?

Kinek a szeretete lángol így értünk?

Hogyan fordult Sulamit Salamon király felé? 1,2,4. – Csókoljon meg engem az ő szájának csókjával! – Vonj engemet teutánad, hadd fussunk!

Hogyan fordult a pásztorfiú felé? 1,7. – Mondd meg nekem te, akit az én lelkem szeret...

Mi nem tetszett Sulamiton a pásztorinak? 5,5. – Az én kezeimről mirha csepegett, és az én ujjaimról folyó mirha a závár kilincsére.

Hová került Sulamit? 6,11-7,1. Lementem a diófás kertbe..., észre sem vettem, amikor Amminádib kocsjába tettem engem..., „Fordulj, fordulj, Sulamit! Fordulj, fordulj, hadd csodáljunk!” [Elrabolták, a király háremébe vitték]

Mi az igazi szerelem fölénye a testiség felett? 8,6-7. – Erős a szeretet, mint a halál, lángjai tűznek lángjai, az Úrnak lángjai. Sok vizek el nem olthatnák e szeretetet, a folyóvizek sem boríthatnák azt el. Ha az ember minden házabeli marháját is adná is e szeretetért, mégis megvetnék azt.

Imádság minden helyzetben – A zsoltárok

✍ *Molnár Miklós* †

A Bibliában különleges helyzete van a Zsoltárok Könyvének. Egyrészt úgy tekintünk rá, mint Isten Igéjére, amely által Ő megszólít minket. Másrészt imádságos könyv, amelyben mi mondhatjuk el szívünk indulatait Urunknak. Mármost hogyan olvassak a Zsoltárok könyvét? Úgy, mint Igét, vagy úgy, mint imát? Hitünk válasza erre a kérdésre az, hogy mind a kettőt fedezzük fel benne, Ige és ima. Egyfelől Isten kijelentése, tulajdon szava. Ebben Ő kijelenti magát úgy, mint aki élő Úr, népét kegyelemből kiválasztotta. Másfelől a választott nép felelete Isten szavára. S mivel ember felelete ez, ezért sok benne a kételkedés, félelem kishitűség is. Tehát a Zsoltárok könyve egyszeresmind Ige és ima.

Ezt a kettős egységet legjobban Jézus Krisztusban érthetjük meg, „aki az Ő testének napjaiban könyörgésekben és esedezésekkel járult ahhoz, aki képes megszabadítani őt a halálból” (Zsid 5,7). Jézus, amikor imádkozott, a zsoltárokból idézett (pl. Zsolt 22,2 vagy Zsolt 31,6) Ugyanakkor Jézus úgy beszélt tanítványainak a zsoltárokról, mint amelyek megírtak felőle, tehát mint kijelentés-forrásról (Lk 24,44). Az igének és az imának ezt az egyidejűségét akkor értjük meg, ha a Szentlélek munkájára gondolunk: „A Lélek is segítségére van a mi erőtlenségünknek, mert azt, amit kérnünk kellene, nem értjük. De maga a lélek esedezik érettünk kimondhatatlan fohászkodásokkal” (Rm 8,26)

Amikor a zsoltárok könyvét olvassuk, egyszerre láthatunk bele Isten szívébe és az emberi szívbe.

Érdekes megfigyelni azt, hogy milyen különbség egy egyházi imakönyv és a Biblia imakönyve között. Az előbbinél úgy érezzük, mintha egy templom ünnepélyes csendjébe lépnénk be. Választékos szavak, fennkölt gondolatok. A zsoltárokat olvasva pedig az az érzésünk, hogy a mindennapi élet forgatagában, tarka valóságában járunk. A zsoltárok égről, földről, csillagokról, tűzről, vízről, viharról, folyókról és patakokról, hegyekről és völgyekről, kertek-

ről és szülőkről, utakról és pusztaságról beszélnek. Állatokról és növényekről, az egyes emberről és a közösségről, táplálékról, öltözetről, betegségről, gyógyulásról, születésről és halálról, szülőkről és gyermekekről, küzdelemről és háborúról, rosszindulatról és ellenségről, táncról és énekről, sírásról és kacagásról. Itt nincs merev választóvonal az ima nyelvezete és a hétköznapi nyelvezet között. A zsoltárok írói úgy szólítják meg Istent, mint ahogy a hétköznapi napokban beszélnek és gondolkodnak az emberek.

Érdemes figyelni arra, hogy vannak zsoltárok, amelyekben jelül hangváltást tapasztalhatunk. Elkezdődik egy zsoltár a szenvedő ember panaszával, s aztán jön egy hirtelen fordulat és a zsoltár végén már bizalom, reménység, vagy egyenesen magasztalás hangzik (pl. 13. Zsoltár). A zsoltárokból ilyen elevenség, mozgás van, általában két szélső pont: a panasz és a magasztalás között. Ahogy a mindennapi életünket meghatározzák az örömeik és a kudarcok változásai, éppen úgy a zsoltárokat is a magasztalás és a panasz.

A zsoltárok őszinte helyzetfelmérést adnak. A zsoltáriró nemcsak kegyes szavakat mond, hanem őszintén megfogalmazza helyzetét, felteszi kérdéseit, kiönti szívét. Viaskodik az Úr előtt: miért kell nekem ezt a rettenetet átélnem? Miért nem segítesz rajtam, Istenem? Meddig kell még ezt kibírnom?

De ugyanilyen természetes, spontán a zsoltárokból az istenmagasztalás is, amely az egész teremtettséget átöleli, és Isten elé viszi örömmel. Ez a magasztalás a teremtő és gondviselő Úrnak szól.

A Zsoltárok könyvének tartalma olyan gazdag és sokszínű, mint maga az élet. Kimeríthetetlen. Az itt rendelkezésre álló rövid terjedelemben legfeljebb arra vállalkozhatunk, hogy néhány olyan gondolatot említünk meg, amely hangsúlyosan és gyakran előfordul a zsoltárokból, Ezáltal indítást vehetünk arra, hogy mi mindent vihetünk Isten elé imáinkban és kérdéseinkre milyen feleletet, biztatást és vigasztalást kaphatunk.

1. A teremtés gazdagságának gondolata át meg átjárja a zsoltárokat. Rácsodálkozik az ember a teremtettségre és annak Urára, mennynek és földnek teremtőjére. A zsoltárok arra hívnak fel, hogy Neki, a teremtő Úrnak adjunk dicsőséget.

A teremtésre való rácsodálkozás és a teremtő Úr magasztalása öneszmélődésre vezet: micsoda az ember? (Zsolt 8) Ki vagyok én? Hangsúlyos gondolat az, hogy a teremtés Isten ajándéka az ember számára, hogy hálaadással éljen azzal (1Tim 4,3).

Ezekben a teremtési zsoltárokból hangsúlyt kap az a gondolat is, hogy mi emberek éppúgy Isten teremtményei vagyunk, mint a nap, a hold, a csillagok, vagy mint a növények és állatok. Kiváltságunk, hogy ezekkel együtt ugyan, de tudatosan magasztalhatjuk Istent.

2. A törvény ismerete és megtartása boldoggá tesz. „Törvény” alatt a zsoltárok az Igét értik. Isten kijelentését, megváltó tervét, amely új életet ad és engedelmességre vezet. Példaként nézzük az első zsoltárt, amely arról szól, hogy boldogtalanságunk oka a bűn. A boldogság pedig annyi, mint felismerni Isten szeretetét. Ez a boldogság nem önző, magának élő, hanem gyümölcsöző, másoknak jót akaró. Az Újszövetségben így szólal meg ez a gondolat: „Az az Isten szeretete, hogy megtartjuk az Ő parancsolatait. Az Ő parancsolatai pedig nem nehezek” (1Jn 5,3)

3. A kiválasztás: kegyelem. A zsoltárok olvasása megóv attól, hogy csak magunkra gondoljunk, csak az egyes ember kérdései kerüljenek elő. A zsoltárok jórésze Isten népének történetéről beszél. A kiválasztás titkáról. Két uralkodó gondolat szólal meg eközben: az egyik a nép értetlensége, hűtlensége és lázadása az elhívó Úr iránt. A másik Isten hűségét, megbocsátását hangsúlyozza. Szép példa erre a 106. zsoltár, amely az Úr nagy tetteiről, történelmi eseményekben megtapasztalt csodáiról szól, ugyanakkor azonban a nép értetlenségéről és engedetlenségéről. A bűn és a kegyelem feszültsége végül is az Úr magasztalásához vezet.

4. Felelősség a jövő nemzedék iránt. „Amiket hallottunk és tudunk, és amiket atyáink beszéltek nekünk, nem titkoljuk el azokat az ő fiaik előtt, a jövő nemzedéknek is elbeszéljük az Úr dicséretét, hatalmát és csodáit, amelyeket cselekedett” (Zsolt 78). A zsoltárok hangsúlyozzák, hogy a hitben való nevelés a család és a gyülekezet kötelessége, elsőrenden. A felnőtt nemzedék önmaga bűnének megbánásával és az Úrnak, jövőre nézve adott ígéreteiben bizakodva végezheti ezt a küldetését.

5. A messiási zsoltárok az újszövetségi beteljesedés felől kapnak különösen szép megvilágítást: „Szükség beteljesedni mindazoknak, amik megírtak a Mózes törvényében, a prófétáknál és a zsoltárokból énekeltem” – mondta Jézus és „akkor megnyilatkoztatá elméjüket, hogy értsék az írásokat.” (Lk 24,44-45)

Az Újszövetség népe a 22. és a 69. zsoltárt tartja számon úgy, mint a Krisztus szenvedéseiről szóló zsoltárokat. Ezekben úgy találkozunk a Messiással, mint szenvedő szolgálóval. Ezek a zsoltárok a kereszten és a keresztről hangzanak. Még ha eredetileg Dávidról, vagy egy ismeretlen szenvedőről szól is a zsoltár, az Anyaszentegyház Krisztus megváltói szenvedését ismeri fel benne. Ugyanakkor ismerjük az ún. „király-zsoltárokat” is (pl. 20, 21, 45, 1-9), amelyekben a Messiást, mint győztes Urat ismerhetjük fel. Messiási erejét, hatalmát, pl. a 2. vagy a 110. zsoltár mondja el.

6. A templom, a szent hely fontossága, mint az Úrral való találkozás kiváltképpen való helye. Sok szép zsoltár szól Jeruzsálemről, Isten városáról, a vá-

lasztott nép ünnepeiről, az istentiszteletről. A legismertebb ezek közül talán a 84. zsoltár: „Mily szerelmetesek a te hajlékaid, Seregeknek Ura. Kívánczik, sőt emésztődik lelkem az Úrnak tornácai után; szívem és testem ujjonganak az élő Isten felé”... Az ószövetségi istentisztelet középpontjában az áldozat állt, melynek bemutatása során az áldozatot hozó ember átéli bűnei sokságát, az Úrban való elrejtettséget, az egymással való közösséget és egyben erőforrás tárul fel előtte. A zsoltárok hangsúlyozzák, hogy nem az áldozat bemutatásának formája, hanem a szívben végbemenő tartalma a fontos: „Hálával áldozzál az Istennek és teljesíted a felségesnek fogadásodat, és hívj segítségül engem a nyomorúság idején és megszabadítlak téged, és te dicsőítesz engem, Aki hálával áldozik, az dicsőít engem, és aki az útra vigyáz, annak mutatom meg Istenek szabadítását” (Zsolt 50,14-15 és 23)

7. Életöröm. Feltűnő, hogy milyen gyakran hangzik a zsoltárokban könnyörögés az életért és a boldogságért. A zsoltárirók gyakran könnyörögnek az életért, egészségért, békéért, földi javakért. „Meglátogatod a földet és elárasztod. Nagyon meggazdagítod azt. Gabonát szerzesz neki... termését megáldod... Megkoronázod az esztendő jóvoltoddal, és a te nyomdokaidon kövérség fakad. Csepegnek a pusztá legelői és a halmokat vígság övezi. A legelők megtelnek juhokkal és a völgyeket gabona borítja; örvendeznek és énekelnek.” (Zsolt 65,10-14)

A zsoltárok nem életidegenek. Vallják, hogy a test: Isten ajándéka. Nem megvetendő. A bőséget Isten áldásának tartják és könnyörögnek érte. Mindez előremutat Jézus tanítására: „Azért jöttem, hogy életök legyen, és bővülködjenek...” (Jn 10,10)

8. A szenvedés együtt jár az étellel. A zsoltárok megtanítanak arra, hogy ezt is fogadjuk Isten kezéből és vigyük az Úr elé. A zsoltárok ismerik a szenvedés minden fajtáját: az elhagyatottságot, hátratételt, kudarcot, üldöztetést, kiszolgáltatottságot, fogságot, testi-lelki elesettséget. „Hasonlatossá lettem a sírba szállókhhoz, olyan vagyok, mint az erejevesztett ember, A holtak között van az én helyem, mint a megölteknek, akik koporsóban fekszenek, akikről többé nem emlékezel, mert elszakasztattak a te kezedtől. Mély sírba vetettél be engem, sötétségbe, örvények közé”... (Zsolt 88,5-7).

Ami a zsoltáros szívén, az a száján. Amit gondol, azt imájában ki is mondja, és Isten elé is viszi. Őszinteségükben megrendítőek ezek az imák, mélységből hangzó kiáltások, panaszok. Semmit se hallgat el. „Meddig haragszol, Uram, szüntelen? Meddig gerjendez féltő szerelmed, mint a tűz?” (Zsolt 79,5). Nehéz kérdéseket fogalmaz meg és tesz fel Istennek: miért megy jobban a soruk az istenteleneknek, mint a kegyeseknek?! (Zsolt 73). Nem szépen csiszolt, kerekded imádságok ezek, hanem gyötrődő viaskodások.

9. A bűnbánati zsoltárokat kiemelten szoktuk emlegetni. Ezek: 6., 32., 38., 51., 102., 130. és 143. Közülük talán a legismertebb az 51. zsoltár, amelynek hátterét a 2Sám 12,1-9-ben olvashatjuk. Dávid király bűnbe esik, de ezt igyekszik jól leplezni, mígnem Nátán próféta a szemébe mondja az igazságot. Dávid az Úr előtt összetörik, bűnét bevallja: „Egyedül Te ellened vétkeztem és cselekedtem azt, ami gonosz a Te szemeid előtt” (Zsolt 51,6). Az elhallgatott, elleplezett bűn tönkretesz, a megvallott és elhagyott bűn felszabadít. „Míg elhallgatám, megavultak csontjaim a napestig való jajgatás miatt. Vétkeimet bevallám Néked, bűneimet el nem feledtem. Azt mondtam „bevallom hamiságomat az Úrnak – és Te elvetted rólam bűneimnek terhét” (Zsolt 32,3-5).

Itt említsük meg ennek a mélységes bűnbánatnak az ellentétét azokat a zsoltárokat, amelyeknek írója a maga büntelenségéről, hibátlanságáról beszél: „Figyelmezzél imádságomra, amely nem jó csalárd ajakról. Megpróbáltad az én szívemet... nem találtál semmi rosszat... Tarts meg engemet, mint szemed fényét.” (Zsolt 17) Gőgös önbizalom lenne ez? Vagy inkább az a bizonyosság, hogy az úr megtisztít, megtart és megszentel. Az Újszövetség fogalmazásában: „Nincsen immár semmi kárhoztatásuk azoknak, akik Jézus Krisztusban vannak, kik nem test szerint járnak, hanem Lélek szerint” (Rm 8,1).

10. Gondot jelenthetnek, az un. „átok-zsoltárok”. Különösen, ha Jézus felől nézzük ezeket. Lehet-e, szabad-e így imádkozni: „Isten, rontsd meg az ő fogukat az ő szájukban, az oroszlánoknak zápfogait törd össze, Uram! Olvadjanak el, folyjanak széjjel, mint a víz ... Legyenek, mint a csiga, amely szétfolyván elmúlik, mint az asszonyoknak idétlen szülőtte, amely nem látta a napot” ... (Zsolt 58, 7-9) Milyen távol van ez Jézus tanításától: „Szeressétek ellenségeiteket?” Hol van ez Jézus imádságától: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek?”

Mit is válaszolhatunk ezekre a kérdésekre? Először talán azt kellene meggondolnunk, hogy itt nem személyes perpatvarról van szó, hanem Isten ügyének ellenségeiről. Aztán észre kellene vennünk, hogy az emberi bosszú, önbíráskodás helyett a mindent tudó Istentől, az igaz Bírótól kéri és várja a zsoltáriró az ítéletet. Végül meg kell látnunk a kijelentés fokozatait. Mindjárt a Biblia elején ott találjuk Lámech énekét: „Embert öltem, mert megsebzett; ifjat öltem, mert megütött. Ha hétszeres a bosszú Kainért, hetvenhétszeres az Lámekhért” (1Móz 4,23).

Ennél magasabb szintű erkölcsöt tanít a „szemet szemért, fogat fogért” törvénye. Ez már fékezi a sokszoros bosszú indulatát, és egyenlő mértékkel mér. Toronymagasán áll efölött Jézus tanítása: „Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, akik titeket gyűlölnék” (Mt 5,43-45).

11. Dicsőítés. A Zsoltárok könyve megtanít arra, hogy imáinkban nem csak panaszkodni, bűnt vallani, könyörögni, hálát adni lehet, hanem lehet Istent magasztalni is. Erre szólít fel nagy erővel néhány zsoltár (146–150). „Dicsérjétek az Urat, hiszen Istenünkről énekelni jó, hiszen Őt dicsérni gyönyörűség és illendő dolog” (Zsolt 147,1). Mindenki, minden eszközzel, mindig az Urat magasztalja. Ez a Biblia imádságoskönyvének alaphangja és végső kicsengése: „Minden lélek dicsérje az Urat! Dicsérjétek az Urat!” (Zsolt 150,6). Az Újszövetség megfogalmazásában ez így hangzik: „Azért akár esztek, akár isztok, akármit cselekesztek, mindent az Isten dicsőségére tegyetek!” (1Kor 10,31).

FELHASZNÁLT MAGYAR NYELVŰ IRODALOM:

1. Jubileumi kommentárban Dr. Módis László: „A Zsoltárok Könyvének magyarázata”, Budapest 1968. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya.
2. Ravasz László: Ószövetségi magyarázatok. Zsoltárok könyve. Budapest, 1993. Kálvin János Kiadó.

KÉRDÉSEK

Miben áll az Ige és imádság elválaszthatatlan egysége?
Mindent odavihetünk imáinkban Isten elé?
Istennek van szüksége a mi imádságunkra vagy nekünk?
Hogyan vezet el az imádság önmagam és a természet ismeretére?
Hogyan szólítja meg az Isten az embert?
Örvendezés az imádságban.
Ellentétes indulatok, feszültségek az imádságban.
Bűn és bűnbánat zsoltárokból.
Vannak „átok-zsoltárok” is?
Istent dicsőítő zsoltárok jelentősége a lelki életben.

Nagypróféták

Ézsaiás, Jeremiás, Ezékiel

✍ *Tariska Zoltán*

Bevezetés

Az ÓSZ-i választott nép életében 3 kiemelten fontos tisztség volt: a papi, a prófétai és a királyi tiszt. Mindez előre mutatott az Isten – ember Krisztusra, aki Isten kegyelembe fogadott népének tökéletes főpapja, főprófétája és királya.

A próféta szó (héber eredeti: nábi) jelentése: látó. Olyan ember, aki egy adott korban, kultúrában, történelmi helyzetben minden külső tényezőtől függetlenül a világmindenség teremtőjétől kapott lelki látása alapján Istentől kijelentést, útmutatást kapott jelenbeli és jövőbeli eseményekre. Mindezek szorosan összefüggésben vannak Istennek azzal az egész emberi történelmet átívelő és összekötő tervével, amelyet a kijelentés alapján Isten üdv-tervének nevezünk (üdvösség: isteni szabadítás és megtartás a gonosszá vált világban a gonoszság hatalmából a belső, lelki rabságból, és megtartás Isten számára, Isten örök céljaira, az adni tudás szabadságára).

A próféták mondanivalójának súlyát az adja meg, hogy így kezdhetik mondanivalójukat: Így szól az Úr, Így szól az én Uram, az Úr. Azt soha nem hagyhatjuk figyelmen kívül ezeket a bibliai könyveket olvasva, hogy a próféták miközben Istent képviselték nemzetük körében és az akkori világtörténelmi kontextusban, mindig hűségeselek maradtak nemzetükhöz. Volt, akinek a prófétai voltát a babiloni világbirodalom uralkodója is elismerte, és felajánlotta neki a lehetőséget, hogy a királyi udvarban éljen (ld. Jeremiás). De a próféta ezt nem fogadta el, inkább vállalta a kiszolgáltatott Isten népével maradáást, még akkor is, ha ez számára mártírhalálhoz vezetett (Ézsaiás).

4 nagyprófétát ismerünk: Ézsaiás, Jeremiás, Ezékiel és Dániel, valamint 12 kisprófétát.

Rövid kitekintés Ézsaiásra és korára

Ézsaiás az első a könyvet író proféták közül. Nevének jelentése: Isten üdvössége, Isten az üdvösség, az Úr segít.

Életéről és koráról a következőket lehet tudni: Isten a jeruzsálemi templomban hívta el a profétai szolgálatra (6,1). Ezért tartjuk ma is nagyon fontosnak a belső elhívást Isten szolgálójának életében. Pontosan megnevezi az időpontot is: Uzzijá király halála évében, ez pedig Kr. e. 740. Ekkor már érett fiatalember, ami azt jelenti, hogy 25-30 éves kora környékén járt. A könyve elején megnevezi azt a 4 királyt, akik idején profétált. Az utolsó király, akinek ideje alatt még biztosan élt és munkálkodott Ezékiás király volt, aki Kr. e. 695-ig uralkodott. A hagyomány szerint Ezékiást fia, Manassé követte a trónon, akit istentelen királyként tart számon a Szentírás. Ő nem tartott igényt az Úr profétáira. Bár a Biblia nem beszél róla, de valószínűsíthető, hogy Ézsaiást, aki idős kora ellenére is üldözötté vált. Manassé idejében, mikor egy fatörzsben rejtőzött el, a király parancsára a fával együtt elfűrészelték.

Kik voltak a proféták? Olyan Istentől kiválasztott személyek, akikhez Isten szól, kijelenti magát nekik, és ők ezt a kijelentést továbbadták korukban az ószövetségi választott népnek. Ennek a népnek ui. volt egy speciális küldetése: nemzedékről nemzedékre hordozniuk, őrizniük és tovább kellett adniuk a Messiás jövetelének Istentől kapott ígéretét (1Móz 3,15; 12,3). Mondanivalójukat így kezdték: Így szól az Úr. Ez a legnagyobb felelősséget jelentette: Isten nevében szólni. Sajnos, az Ördög már abban a korban is támasztott utánzókat, akik hamisították az Isten kijelentését, és olyan kijelentéseket mondtak, amiket nem Istentől kaptak, amik nem is következtek be. De a maga akaratát kereső emberi lelkek szívesebben hallgatták ezeket a bűnt nem megítélő, bűnbánat nélkül is jobb sorsot, Istentől való szabadítást, jobb jövőt, Izrael nagyságát jövendőllő hamis profétákat, mint az Isten szentségét, bűn miatti ítéletét, örök akaratát hirdető profétákat.

Ézsaiás személye

A bibliai könyv alapján a következők tudhatók meg Ézsaiásról: családos ember volt, akinek a felesége is profétaasszony volt (8,3). 2 fiának Isten szerint profétai nevet ad: „a maradék megtér” és „hamar a zsákmányra, gyorsan a prédára” (7,3; 8,3). Íráshoz értő ember volt, sőt körülötte tanítványi kör alakult

ki (8,16-17). Bejáratos volt kora királyaihoz, Ezékiás király mint kegyes ember, Ézsaiás segítségét is kéri. Kora történelmi eseményeit jól ismerő, és azokat Isten szemszögéből látó emberként adja tovább a kapott kijelentéseket. Műveltsége saját kora átlagműveltségéből kiemelkedik a Biblia ismerete terén is.

Kortörténeti összefüggések

Szabad és gazdag országban kezdte prófétai működését, meghódított, adófizető, az idegen megszállás pusztításában sínylődő országban fejezte be. Ebben az időben a kisebb szomszéd népek is gyakran egymás ellen fordultak, de erre az időre esik a keleti birodalmak kialakulásának kora. Előbb az asszír birodalom foglalja el az északi 10 törzs területét (Kr. e. 722, majd 701-ben a megmaradt 2 törzs, Júda királysága ellen fordul. Az asszír birodalmat a babiloni, majd a méd-perzsa uralom váltotta. De ez már több évszázadot ölel fel, viszont az ószövetségi választott nép életét, sorsát ezek a világbirodalmak nagyban befolyásolták.

Egyiptom, mint szomszéd ebben az időben már nem volt olyan erős, mint a korábbi évszázadokban. A próféták üzenete éppen ezért az emberekben, uralkodókban vagy birodalmakban segítséget látó „reálpolitikát” folytató uralkodók számára éppen ez volt: ne bízzatok az emberekben, se az idegen népek bálványjaiban, még akkor sem, ha azok – átmenetileg – a világpolitika színpadán sikereseknek látszanak is, mert a világtörténelmi események Isten határozata, akarata szerint történnek. Ő a történelem ura, és az is marad minden körülmény között. Ezt nehezen tudták elfogadni azok a királyok és vezető emberek is, akik harcolni akartak nemzetük dicsőségéért, de azok is, akiket pl. Isten aláza, átmenetileg az idegen birodalom számára való adófizetésre int.

A hitélet a különféle külső és belső pogány és bálványimádó hatások miatt – északi 10 törzs Salamon után 2 aranyborjút imád – a vallási szinkretizmus kora. Ez a nép életében is súlyos elhajlásokhoz vezetett. Vallási formalizmus, kiüresedett templomi alkalmak, Isten szentségének semmibe vétele és az élő Isten akaratával szembeni engedetlenség volt a jellemző.

Összefoglalva: nem könnyű korban és körülmények között hívta el Isten Ézsaiást arra, hogy hirdesse akaratát, ítéletét, szentségét, az engedelmisséget és az istenfélőknek az elkészített kegyelmét. De akit Isten elhív a történelem bármely pontján, az csak ugyanazt válaszolhatja, amit Ézsaiás válaszolt: „Itt vagyok, engem küldj!” (6,8).

Ézsaiás könyvének tartalma

Ha egy mondattal össze lehetne foglalni Ézsaiás könyvét, talán így mondanám: Ézsaiás könyve arról szól, hogyan bánik, cselekszik az örökkévaló szent, hatalmas és hűséges Isten a történelemben egészen a célba érkezésig. Már az első fejezetben megfogalmazódnak Ézsaiás fontos témái: a külsőleges istentisztelet, szertartások, böjt ítélete; Isten kegyelme, ahogyan a bűnös felé mentő, irgalmas szeretettel fordul; Isten szentsége, amelyet nem csak elhívásakor látott és tapasztalt meg, hanem ami alapján Izráel Szentjének nevezi Istent; és a maradék, akik az Isten ítéletei közepette a bűnbánat és megtérés útját megtalálva Isten megtartó kegyelméből. Isten népének megújulása csak a személyes bűnbánat, bűnvallás útján lehetséges, ám mindegyre csak azért van lehetőség, mert Isten kegyelmével fordul választottai felé: „Ha vétkeitek skarlátpirosak is, hófehérekké válhattok” (1,18).

A következő fejezetek fontos témája „az Úr napja”, „az a nap”, „seregek Urának napja” (2,12). Ezt a próféta az Isten igazságos ítélete napjaként látja és látatja. A próféciák itt is mint a további fejezetekben két síkon mozognak. Van egy olyan üzenetük, amivel Isten Ézsaiás kortársait szólítja meg, figyelmezteti arra az ítéletre, amely hitehagyásuk és ebből eredő erkölcsi magatartásuk miatt utol fogja őket érni rövidesen. De ezeknek a próféciáknak vannak olyan mondatai, amelyek eszkatológikus, azaz a történelem utolsó idejére és Isten utolsó ítéletére mutatnak előre.

Az 5. fejezet különösen megvizsgálja Isten népét, amelyet egy Isten által ültetett szőlőskerthez hasonlít, amely azonban nem teremtette meg a gazdájának az őt megillető jó gyümölcsöt. Ezért Isten magára hagyja és szabad prédává teszi a környező népeknek. Súlyos figyelmeztetés, amely azonban a többségben süket fülekre talált.

A 6. fejezetben Ézsaiás saját elhívását írja le. Minden próféta és igehirdető küldetése Isten szentségének „meglátásával”, felismerésével kezdődik. Csak annak lesz hiteles a bizonyágtétele, aki átmegy az Istentől való megtisztításon, és akkor szól és azt mondja, amit Isten bízott rá.

A 7-8. fejezet a 734-733-ban kitört szír–efraimi háborúval foglalkozik. A prófétának azt az üzenetet kell vinnie királyának: ne ijedjen meg az ellene támadóktól, maradjon hűséges Istenhez. Ám a történelmi események Isten szerinti látása mellett el kell mondania azt is: akik a babonákban, jóslásokban hisznek, halottidézőkhöz fordulnak, azok elfordultak a mindenható Istentől.

A 9. fejezet egy nagyon fontos témát mutat be, amely aztán Ézsaiás könyvében sokféleképpen visszatér: Az eljövendő Messiásról ad Isten kijelentést: „Egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz,

és így fogják nevezni: Csodálatos Tanácsos, Erős Isten, Örökkévaló Atya, Békesség Fejedelme. Uralma növekedésének és békéjének nem lesz vége...” (5-6). A Messiás uralmát mutatja be a 11. fejezet, ahol a messiási béke megvalósulását halljuk a prófétától.

Közben elhangzanak az ítéletet tartalmazó próféciaik a gonosz vezetőkről, majd az éppen fenyegető világbirodalomról, Babilonról és a környező népekről (10; 13-25; 28-30; 34). Egy pillanatra álljunk meg a 14. résznél. Közben egy földi király bukásáról szól Ézsaiás, elmondja azt is, hogy az Isten ellen lázadó ember mögött az áll, aki a bűneset előtt Isten ellen lázadt az angyal-világban, és Isten helyére akart ülni. A próféciaik megértésében mindig fontos megkeresnünk: mi volt az ott és akkor megszólaló üzenete Istennek, mi érvényes ebből ránk, és mi az olyan üzenete, amely ezután fog még beteljesedni.

A 26–27., 32–33., 35. fejezetekben egy másik nagyon fontos témát vesz elő a próféta: Isten nem hagyhatja engedetlenné vált népét ítélet nélkül, de haragja nem tart örökké, sőt, azt ígéri, hogy lesznek, akiket ő megtérít és a szét-szórtságból is újra összegyűjti majd népét. Itt is fel-felvillan egy olyan prófécia a jövődőről, amely csak az Újszövetség felől értelmezhető, ill. ott látjuk beteljesedését. Pl. „Végül kiárad ránk a lélek a magasból” (32,15). Ez a prófécia az első pünkösdkor teljesedett be, és tart azóta is. Különösen is gazdag a 35. fejezet, amely a fogságból hazatérők örömét írja le. Ám nem csak olyan szavakat használ, amely az akkori korra értendő, hanem olyanokat is, amik az isteni váltság alapján értelmezhetők. A „szent út” tartalmában teljes mértékben a keskeny útnak felel meg (Mt 7,14). A „megváltottak” arra a váltságmunkára mutat előre, amelyet Isten cselekedett Krisztusban a választottakért.

A 36-39. fejezetek egy konkrét történelmi eseményről, Isten jelenlétéről és kegyelmes szabadításáról szólnak. Asszíria királya Jeruzsálem ellen vonult. Vezérei Istent a bálványistenek sorába sorolva erőtlennek és tehetetlennek nevezik. Ezékiás király Ézsaiástól kérdezi meg Isten tanácsát, akaratát. Isten a felfuvalkodott ellenséget egy éjszaka megsemmisíti. Ezt Ezékiás Istentől való meggyógyítása követi, aki azonban nem tanult meg teljesen Istenben bízni, és eldicsekedett a gyógyulása után őt meglátogató követeknek kincseivel. Ezért a próféta Isten szerint megfeddi.

A 40. fejezettől megváltozik a próféciaik hangneme. Itt következnek azok a fejezetek, ami miatt Ézsaiást az Ószövetség evangélistájának is nevezik. Isten vigasztalni akarja népét. A vigasztalás héber szava azt jelenti: az egyensúlyt vesztett embert az egyensúlyba vissza segíteni és ott megtartani. Milyen kifejező képe ez Isten Krisztusban végzett munkájának. Az elhangzó ígéretek a Messiás, az Istentől érkező szabadító útjának készítésére szólítanak fel. Ez

Keresztelő János munkásságában ment végbe történelmileg, de azóta is vannak Istennek útkészítői.

A következő fejezetekben Ézsaiás szól Isten mindenek feletti voltáról, tökéletességéről, arról, hogy csak Ő tud védelmet adni népének minden helyzetben, csak Ő tud újat cselekedni. Ezért értelmetlen a bálványokhoz fordulás, a bálványok tisztelete és segítségül hívása. Isten a hűtlen népről leveszi kezét, engedi a maga útján menni, de ha népe újra visszafordul hozzá, akkor Ő kész újat cselekedni velük, megváltottjait nem veti el örökre, még ha meg is fenyíti őket hűtlenségükért. Megszólal a megtérés, hit személyes oldala: Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy (43,1), és ennek közösségteremtő ereje (40,31). Isten megszólítása személyes megszólítás, de aki válaszol rá, az egy új közösségnek, Isten megváltott népének a tagjává válik.

Különleges helyet foglalnak el Ézsaiás könyvében az Isten Szolgájáról szóló fejezetek: 42; 49; 52 vége; 53. Ezeket a teológia tudománya Ebed-Jahve énekeként ismeri. A szó jelentése: Isten szolgája. Ki ez a személy? A kollektív értelmezés szerint lehetne Izráel. De az Ézsaiás korabeli Izráel nem felel meg ezeknek a próféciáknak. Az egyéni értelmezés szerint Ézsaiás is lehetne ez a szolga. Ám az Újszövetség felől nézve csak egy értelmezése létezik ezeknek a fejezeteknek: Isten (szenvedő) szolgája Jézus Krisztus. Amit pl. az 53. fejezet mond el Isten szolgájáról, az Jézus szenvedéseiben szó szerint teljesedett be. A hithű zsidók számára az Ézs 53. ma is tiltott fejezete az Ószövetségnek.

Az utolsó fejezetekben a bűnöst mentő Isten ragyog fel. Megszólal hívó szava (55), könyörülete (57), amelyik nem csak Izráelé, hanem minden embernek szól (56). Így hív az igazi istentiszteletre, amelyik tőle indul, ahol Ő mondja meg, hogy mi tetszik neki és mit fogad el (58). A személyes bűnbánat vezet el a vele való kapcsolatban a megváltottak boldog életéhez (59-60). A kegyelem által munkálja Isten az egyén és a közösség életében azt az életet, ami célba fog érni az örökéletben. Ennek azonban nem csak elfogadói, részesei lehetünk, hanem akik a kegyelem megajándékozottjai, azokra magukra is azt a feladatot bízta Isten, hogy menjenek megszabadított életükkel a lelki rabok közé, hívogassanak, mutassák fel életükkel Isten dicsőségét, kegyelme végtelen gazdagságát (61-66).

Összefoglalva azt mondhatjuk el: Ézsaiás kora lelkiileg egy nagyon nehéz kor volt. A környező birodalmak győzelmei sokak számára váltak kísértéssé: hagyjuk el az élő Istent. Ézsaiás a napi eseményeket örökkévaló összefüggéseiben látja. Próféciáiban Isten választ ad a mindennapok kérdéseire éppúgy, mint az üdvtörténet távlataira. Isten örök kegyelme megtérésre hív, de ugyanez a kegyelem munkálkodik az Istenben bízók életében mindvégig. Felragyog az új teremtés, a mennyei dicsőség.

KÉRDÉSEK

Kik voltak a próféták?
 Mi jellemezte Ézsaiás korát?
 Hogyan hívta el Isten prófétájául? Miért fontos a belső elhívás?
 Milyen lesz az eljövendő Messiás a 9. rész szerint?
 Ezékiás király mit tesz hitből és mit nem?
 Ki és milyen az Úr (szenvedő) szolgája?
 Milyen Ézsaiás Istenképe?
 Mi a megváltottak küldetése?
 Foglald össze Ézsaiás életrajzát!
 Melyek kedves igéid Ézsaiástól?

Jeremiás könyve

Jeremiás nevének jelentése: Isten felmagasztal, Isten magasztos, Isten megalapoz.

Kora: Kr. e 630-tól 580-ig.

Anatót nevű kis izráeli településen élt családjával. Papi családból származott. Bár megházasodhatott volna, hiszen ezt Izráelben semmi nem tiltotta a papoknak, mégis nehéz élete és sorsa alapján az egyedüllétet választotta.

Ha azt mondtuk, hogy Ézsaiás kora egy lelkileg és történelmileg hanyatló korszak volt, akkor ez sokszorosán igaz Jeremiás korára. Miután Kr. e. 722-ben az északi királyság elesett, az önálló Izráelt már csak a parányi Júdai királyság jelentette Jeruzsálem központtal. Ez a kicsi terület egyik oldalon Egyiptommal, másik oldalon az Egyiptommal is harcoló babilóni, méd és perzsa birodalom között helyezkedett el. Ezért az akkori világbirodalmak ütközőterületéhez tartozott. Ha valamelyik biztos háttérrel akart tudni maga mögött a szembenálló világbirodalommal vívott harcában, akkor biztosítania kellett ezeknek a kis országoknak is a lojalitását.

Ebben a történelmi helyzetben Júda királyai nagyon sokszor nem Istentől várták védelmüket, nem őt szolgálták parancsai szerint, nem benne bíztak egyedül, hanem hol Egyiptomtól kértek segítséget és védelmet, hol Babilónia királyától. Isten a hozzá hűségeseeknek megmutatta mindenek fölött való hatalmát, és sokszoros túlerőtől is megszabadította őket, de az őt elhagyókat kiszolgáltatta ezeknek a birodalmaknak.

Jeremiás korában érkezett el a kicsiny júdai királyság a végéhez. A szóban Istenben bízók, de cselekedeteikben Istennek nem engedelmességek voltak többségben a király tanácsadói között. Így szembefordultak Nabukadneccar-

ral, aki elfoglalta az országot, megszüntette önállóságát és deportálta a lakosait. Csak a teljesen nincsteleneket hagyta ott.

Jeremiás maga nem tudott írni, ezért mindazt, amit Istentől kijelentésképpen kapott, Bárukkal íratva le. Az első kéziratot felolvasták a királynak, aki az Istentől elhangzottakkal kapcsolatos egyet nem értését úgy juttatta kifejezésre, hogy a tekerics lapjait elolvasásuk után tűzbe dobta. Isten parancsára Jeremiás elrejtőzött, és újra lediktálta prófeciáit. Ezek így maradtak ránk.

Jeremiás prófeciái eligazítanak a kor útvesztőiben. Mindenki számára ugyanazt az utat ajánlja: visszatérni, visszafordulni a szent és hatalmas Istenhez. Épp ennek a visszafordulásnak, megtérésnek a hiánya miatt olyan kiszolgáltatott és erőtlén az ÓSZ-i választott nép.

Jeremiás prófeciáinak egészen sajátos része az, amikor önmagáról vall. Egy őszintén küszködő lelkű embert ismerhetünk meg. Elmondja azt is, milyen komoly lelki terhet jelent számára minden körülmény közepette vállalni Isten kijelentésének továbbadását. Van, amikor szinte perel az őt kiválasztó Istennel: Rávettél és rávétettem (20,7). Máskor arról vall: Igéd vidámságot szerzett nekem és szívbeli örömet.

Tartalmában minden fontos elhangzik: felszólítás bűnbánatra, felfedi a próféta az ítéletért kiáltó gonoszságot. Szomorúan szemléli az Isten üzenetével szembeni makacsságot népe életében.

A 18 rész egy képhez köti Isten kijelentését: népe, az emberek hasonlítanak az agyaghoz, Isten hasonló a fazekashoz, aki az agyagból edényt készít. De ha elromlik formáltatása közben egy edény, a fazekas összegyúrja az agyagot, és új edényt formál belőle. Ehhez istennek, mint az emberek alkotójának van hatalma.

Világosan kell szólnia az igaz és a hamis prófécia közti különbségről. Isten szerint látva világosan látja a közeledő ítéletet. Mivel azt kell mondania: aki megadja magát a káldeusoknak, az életben marad, aki nem, az elvész, ezért hazaárulással vádolják meg. Emiatt Jeruzsálem ostroma alatt börtönbe vetik, sőt egyszer az árnyékszék gödrébe. Isten megmenti őt, és Jeruzsálem elestekor Nabukadneccar király el akarja vitetni a királyi udvarába. Jeremiás inkább hazájában marad a nincstelennel. Ekkor a megbízott helytartót meggyilkolja egy királyi vérből származó tiszt. Ezután a megmaradtakkal Egyiptomba menekülnek sokan.

Jeremiás prófétai tisztéhez tartozott az is, hogy a fogságban élőket biztassa és bátorítsa, főleg a foglyoknak gyors hazatérést ígérő hamis prófétákkal szemben. Őrajta keresztül mondta el Isten: ez a fogság 70 évig fog tartani, amint később ez tényleg így is történt. A fogságban levőkhöz küldött levele minden kor emberének lelki útmutatást ad arra nézve, hogyan éljünk saját la-

kóhelyünkön: „Fáradoztatok annak a városnak a békességén, ahová fogságba vitettek benneteket, és imádkoztatok érte az Úrhoz, mert annak békességétől függ a ti békességetek” (29,7). A könyv utolsó fejezetei a különböző pogány népekkel kapcsolatos ítéleteket tartalmazó próféciákat írja le.

Jeremiásnál is többször találkozunk azzal, amit Ezékielnél láthatunk: nem csak szavaival volt feladata Isten kijelentésének hirdetése, hanem életével, cselekedeteivel is.

A zsidó hagyomány szerint Jeremiást idős korában feldühödött honfitársai megkövezték, és így halt mártírhálát.

Aki Jeremiásról, koráról, életéről többet szeretne tudni azon túl, amit a Bibliában olvashat, annak ajánlom Franz Werfel: *Halljátok az Igét* című világhírű regényét.

KÉRDÉSEK

Milyen lelkület jellemzi a papi családból származó Jeremiást? Hogy függ ez össze a királyi papság újszövetségi tanításával?

Mik a lelki hanyatlás jellemzői akkor és most?

Isten emberét mennyire befolyásolhatja az éppen „uralkodó osztály”?

El lehet-e hallgattatni Istent azzal, hogy a Bibliát eltünteti valaki, mint a király tette?

Milyen utat mutat a Biblia a kor útvesztőiben?

Jeremiás őszintén vallja meg Istennek vívódásait. Mennyire gyakoroljuk ezt gyülekezetben és személyesen?

Hogyan formálja Isten a népét a 18. rész szerint?

Mi a különbség az igaz és a hamis prófécia között?

Mivel bíztatja Isten a „fogságban”, nehezek közt élőket a 29. rész szerint?

Elég-e Isten gyermekének szavaival bizonyosságot tenni Megváltó Istenéről?

Melyek kedves igéid Jeremiástól?

Ezékiel könyve

Ezékiel nevének jelentése: Isten megerősít, Isten erős.

Kora: Kr. e. 597-ben hurcolták el másokkal együtt Jeruzsálemből Babilóniába. Ahol még 30 évig él és prófétál.

Ő is papi családból származott, mint Jeremiás. Könyvének megírására, a prófétaí szolgálatra Isten hívta el (2. rész). Könyvének célja: Isten népének intése a fogságban: el ne feledkezzenek Istenükről. Világosan beszél a nép bűneinek és a fogságba vitelnek a lelki összefüggéseiről. Egyértelművé teszi:

ami utálatos a mindenható isten szemében, azzal később sem fog Isten megalkudni. Ennek érzékeltetésére mondja el látomásai között azt, amelyik a zsidók számára szinte istenkáromlásnak számított. Leírja, amint Isten abból a jeruzsálemi templomból, amelyet Salamon építtetett, és amelyet Isten elfogadott tiszteletének helyéül, Isten kivonul, és nem fogadja el többet neve imádatának helyéül. Ezékiel a deportáltak első csoportjával érkezett Babilóniába. 10 évvel később, 587-ben esett el végleg Jeruzsálem, és akkor az ostromban pusztult el a jeruzsálemi templom is. Lépten-nyomon ellenzi Isten kijelentése azt a hamis bizakodást, amiben a hitben Istenhez és szövetségéhez nem hű zsidók valami természetfeletiben reménykedtek, azt hajtogatva, hogy Jeruzsálem nem eshet el, hiszen a világmindenség alkotójának, a történelem Urának, Istennek a földi lakóhelye ez a templom. Lépten nyomon elhangzanak a hűtlenséggel kapcsolatos prófétai kijelentések különféle szimbólumokkal megvilágítva ezt. Ezek között az egyik legismertebb a hűtlen asszony képe (16. és 23. részek). Mégis biztatja a fogságban levőket arra, hogy Istennek a korábbi kijelentései szerint éljenek, még ha Babilóniában nincs is lehetőségük a mindennapi áldozatok bemutatására, hiszen Isten a megtérőknek vigasztalást és reménységet hirdet: hazatérést ígér. A maradék meg fog térni szíve szerint Istenhez. Isten számon kéri népén a vele kötött szövetségét. Isten szövetséges Isten.

A környező népekre elmondott ítéletes próféciákat az Istentől elkészített jövőről szóló próféciák követik. Ehhez először Isten szolgáinak, az órállóknak kell vállalniuk az Istentől nekik adott órállói felelősséget (33. rész). A 34. fejezet a hűtlen pásztorok életét, magatartását ítéli meg. De mindezzel szemben felragyog az igazi, az Isten szerinti Pásztor képe, aki maga tudakozódik nyája után. Ebben Jézus Krisztusra ismerünk, aki azt mondta magáról: *Én vagyok a jó pásztor*” (Ján 10,10).

A Szentlélek kitöltetéséről, Istennek az embereket Lelke által újjáteremtő munkájáról szól a 37. fejezet. Világossá teszi Isten, akinek hatalma soha nem kisebbedett meg: ahol most csupán csontok, élettelenység van, ott neki van hatalma új életet teremteni.

Utolsó nagy látomása Ezékielnek a mennyei Jeruzsálemről, az Isten által készített tökéletes templomról szól. Mindez akkor következik be, amikor a földi történelem elérkezik a végéhez. A tökéletlen, bűnnel szennyezett és tönkretett világ helyett Isten új eget és új földet teremt.

Külön pár szót szeretnék szólni egy olyan témáról, ami Ézsaiásnál és Ezékielnél egyaránt előfordul és fontos számunkra. Az Ézs 14 és az Ez 28 próféciái egyik oldalon beszélnek egy földi király bukásáról. De a földi síkkal együtt, szinte szétválaszthatatlanul szólnak Isten kijelentései a láthatatlan vi-

lágban a teremtést követően végbement bukásáról egy olyan angyalfejedelemnek, aki tökéletes volt, aki fellázadt Isten ellen, és Isten helyére akart lépni. Fényt hordozó – latinul Lucifer volt a neve ennek az angyalfejedelemnek. Bukásával magával rántotta az angyalok egyharmadát. De teremtményként a Teremtő ellen lázadni értelmetlen. Örök ítélet vár rá.

KÉRDÉSEK

Miért kísérti minden kor emberét az Istenről való elfelejtkezés?

Mi az összefüggés a bűn és az életünk nehezei között?

Miért hamis bizakodás a gyors életkörülmény-változás megtérés nélkül?

Milyen képeket használ a próféta az Isten iránt hűtlen nép jellemzésére? Miért?

Hogyan éljen Isten népe a mindenkori nehezek között?

Mit jelent Isten szerint őrállóként élni a 33 rész szerint?

Milyenek a hűtlen pásztorok, és milyen a Jó Pásztor (34. rész)?

Kinek a munkája nyomán támadhat kizárólag lelki halálból lelki élet (37. rész)?

Milyennek írja le Ezékiel az új teremtést?

Melyik két próféta mondja el a fényt hordozó (=Lucifer) tökéletes angyalfejedelem lázadását, és annak következményeit egy földi királyról szólva?

Dániel könyve

✍ *Dr. Nagy Antal Mihály*

A könyv neve

A könyv Dánielről kapta a nevét. A név jelentése: Isten az én bírám. A Héber Bibliában (BH) Dániij él, a Septuagintában (LXX) Daniél (rövidítve: Dan), a Vulgataban Liber Danihelis prophetae, röviden: Danihel, rövidítve: Dn.

A könyv szerzője, keletkezési kora

A könyv kortörténeti háttérét ismerjük. Jójákim uralkodásának 3. évében, a karkemisi csata után, Nebukadneccar körülzárta Jeruzsálemet. „Az ÚR kezébe adta Jójákimot, Júda királyát és az Isten háza fölszerelésének egy részét; ő pedig elvitte a fölszerelést Sineár földjére, a maga isteneinek a templomába, és isteneinek a kincstárában helyezte el” (Dán 1,2). Foglyokat is vitt magával, mégpedig királyi vérből való, vagy nemesi származású ifjakat. Ezek között volt Dániel is. (Kr. e. 605.)

A könyvben négy babilóniai uralkodóval is találkozunk, akik a következők: Nebukadneccar, Bélsaccar, Dárius és Círus. A nevekből két probléma adódik. Az egyik: Bélsaccar Nebukadneccar vejének, Nabunoidnak volt a fia, Nebukadneccarnak tehát unokája volt. Az „atya” és a „fiú” szó azonban tágabb értelemben is használatos. Ez esetben Nabunoid nem vérszerinti utóda volt Nebukadneccarnak. Bélsaccar, az unoka viszont vérszerinti „fia” volt, és valóban király volt, mert társuralkodóként uralkodott. A másik kérdés az, hogy Bélsaccar után Círust várnánk, és nem Dáriust. A Dán 5,30-6,1-ben viszont ezt olvassuk: „Még azon az éjszakán megölték Bélsaccart, a káldeusok királyát. A méd Dárius pedig elfoglalta az országot hatvankét éves korában.” A két mondat szorosán összekapcsolja Babilon elfoglalását a méd Dárius személyével, holott Círus nevének kellene szerepelni. A megoldás kulcsa egy Hárán felfedezett Nabonid-szövegben van. A szöveg szerint a „méd Dárius” magának Círusnak egy másik neve és címe. Ez esetben helytálló a Dán 6,1 tudósítása,

hogy a „méd Dárius elfoglalta az országot.” A Dán 6,29 helyes olvasata pedig ez: „Dánielnek aztán jó dolga volt a méd Dárius, azaz a perzsa Círus uralkodása alatt.” Círus anyja révén méd, apja révén perzsa volt. A kettős név nem csak az egyiptomiaknál, hanem a mezopotámiai térségben is ismert jelenség volt. A bibliai szerző tehát nem tévedett, hanem többet tudott, mint mi. Dánielt Dárius-Círus uralkodásának első évében (Kr. e. 539/538) dobták az oroszlánok vermébe. Mindaz, amit e történetben a királyról olvasunk (Dán 6,2-29) jól egyezik azzal, amit a méd Dáriusról, azaz Círusról tudunk. A Dán 6,1-29-ben tehát nem az Ezsd 5,6-6,12-ben szereplő Dáriusról van szó.

A könyv szerzőségének kérdése vitatott. A hagyomány Dánielt tekinti szerzőnek. Valójában nincs okunk Dániel szerzőségének megkérdőjelezésére. Dániel szerzőségének a megkérdőjelezése téves feltevésekre épül. Dániel rendkívüli egyéniség volt, nemesi, sőt valószínűleg királyi családból származott.

A könyv szerzőségének és keletkezési idejének kérdése szoros összefüggésben van egymással. A történetkritikai szemlélet nyomán uralkodóvá lett az a nézet, hogy a könyv nem keletkezhetett a babiloni fogság idején, így a szerzője sem lehetett Dániel. A dánieli szerzőséggel, s egyben a korai keletkezésével szemben három „nyomós” érvet szoktak felhozni:

a) A Dán 7,7-11-ben leírt vadállat IV. Antiokhosz Epiphanésszal azonos (Kr. e. 175-164), aki tűzzel-vassal hellenizálni akarta a zsidóságot. A könyv tehát csak IV. Antiokhosz Epiphanész korában, illetve ezt követően keletkezhetett. E nézet mögött lényegében a bibliai értelemben vett próféta-ság tagadása van, amely szerint a próféták nem hirdethettek meg előre eseményeket. Ez az érv elesik, mert éppen az ellenkezője igaz: „Az én Uram, az Úr semmit sem tesz addig, míg titkát ki nem jelenti szolgálóinak, a prófétáknak” (Ám 3,7; vö. Jn 16,13). A Dániel látomásaiban szereplő vadállatok beazonosítása nagyon kérdéses, mivel az eljövendő világbirodalmakról van szó, egészen az Emberfia országának eljöveteleig (Dán 7,13-14; 7,27). Ez szétfeszíti az azonosítások mögötti történeti kereteket. A Dán 7,12 szerinti a negyedik vadállat megölésekor a „többi vadállattól is elvették a hatalmat, de ideig-óráig életben hagyták őket.” Ez azt jelenti, hogy nem csak egymásutániságról van szó, hanem egymásmellettségről is, mint a Jelenések négy lovasa esetében (Jel 6,1-8). Ha a negyedik birodalom valóban azonos lenne Nagy Sándor világbirodalmával, akkor a Magasságos szentjei országának már régen el kellett volna jönnie. Az öt birodalom eszméje megfelel a babiloni világhétnek, s a Dán 7 a világtörténelmet vázolja fel dióhéjban, ami a Magasságos szentjeinek az országába torkollik. Hasonló jelenséggel máshol is találkozunk a Bibliában. A Jel 12 például az egész üdvtörténetet sűríti egyetlen fejezetbe.

b) A másik döntő érv a könyv késői keletkezése mellett a kétnyelvűség: az 1,1-2,4a héber, a 2,4-7,28 arám, a 8-12 héber nyelven íródott. A történetkritikai szemlélet szerint az arám nyelv és az arameizmus (az arám nyelvre jellemző fordulatok, kifejezések) szereplése a késői keletkezés bizonyítéka. Ez az érv elesik, mert az arám már régóta a diplomácia nyelve volt (vö. Ézs 36,11: „Akkor Eljákim, Sebná és Jóáh ezt mondta a kincstárnoknak: Beszélj szolgáliddal arámul, mert megértjük”; 2Kir 18,26). A nyelvek, esetünkben a héber és az arám váltakozása egy íráson belül megfelel az A – B – A irodalmi formának, ami az ókorban ismeretes volt, s a szerző műveltségére utalt, amit Dániel esetében nem vonhatunk kétségbe (vö. Dán 1,3-6.17-20).

c) A harmadik nyomós érv a könyv helye a Héber Kánonban. Dániel könyve a BH-ban nem a próféták között, hanem a Héber Kánon harmadik részében, a Kötúbim-ban (Írások) szerepel. A Septuagintában viszont (Kr. e. 3-2. sz.) Dániel könyve a „Késői próféták” sorában, Ézsaiás, Jeremiás és Ezékiel után olvasható. Ez azt jelenti, hogy Dániel könyve csak jóval később került a Kötúbimba. Ebben – kimondva, vagy kimondatlanul – döntő szerepe volt a keresztyénséggel való polémiának, mivel az Újszövetségben Dániel könyve legtöbbször idézett ószövetségi könyv. Bibliánk a Septuaginta sorrendjét követi, joggal. A történetkritikusok a látomások miatt fosztják meg ettől a helytől, jogtalanul, hiszen a kortárs Ezékielre is jellemző a látomások sokasága.

Mindezek alapján nincs okunk kétségbe vonni, hogy a könyv Dánieltől származik. Írásba foglalása Kr. e. 530 körülre tehető.

A könyv jellegzetessége, teológiai jelentősége

A könyv jellegzetessége – amint már érintettük –, az A – B – A irodalmi forma, ami egyúttal a tartalmilag két fő részre – történeti (1-6) és látomások (7-12) osztott könyv eredeti egységét is tanúsítja.

A könyv teológiailag is egységes. Mind a történeteket, mind a látomásokat, valamint a Dániel bűnbánati imáját tartalmazó rész egyértelműen és egybehangzóan arról tesz bizonyosságot, hogy isten szuverén ura a történelemnek, s a történelem célba érése Isten királyi uralmának a megvalósulása. Az ember fő dolga, hogy mindig, minden körülmények között ragaszkodjon Istenhez, bízson benne, bízva egészen rá magát, kijelentette akarata legyen szent, felbonthatatlan számára. A történeti rész (1-6) mintapéldáját annak is, hogy egy kisebbségben élő nép, népcsoport hogyan őrizheti meg identitását úgy, hogy betölti a Jeremiás által adott tórárt (útmutatást): „Fáradozzatok annak a városnak a békességén, ahová fogságba vitettek benneteket, és imádkozzatok érte az Úrhoz, mert annak békességétől függ a ti békességeket is” (Jer 29,7).

Dániel könyvére is jellemző valamely teológiai mondanivaló kettős megjelenítése, valamint az összefoglaló-kifejtő módszer alkalmazása. Mindkettő ismert ókori irodalmi forma.

Kettőzés: Isten elvetette Sault engedetlensége miatt: 1Sám 13,6-14; 15,1-29. Dávid kétszer kímélte meg Saul életét: 1Sám 24,1-16; 26,5-20. Nebukadnecar két álma: Dán 2,1-48; 4,1-34. Isten két csodálatos szabadítása: Dán 3; 6.

Összefoglalás-kifejtés: 1Móz 1,27: „férfivá és nővé teremtette őket.” 1Móz 2,4-24. A Dán 7,1-28 az öt birodalom, a világhét tömör leírása, a 8,1-27; 9,21-12,13 pedig a világhét egyes eseményeinek, korszakának részletesebb kifejtése. Kétségtelen, hogy a Dán 8-12-ben bekövetkezendő és bekövetkezett történelmi eseményekről van szó, főleg a görög-perzsa háborúról, Nagy Sándorról és birodalmáról, Nagy Sándor birodalmának négy részre osztásáról, a Ptolemaioszok és a Szeleukidák küzdelméről, IV. Antiokhosz Epiphanész rémuralmáról. Ugyanakkor a szakaszban foglaltak szét is feszítik ezt a történeti keretet: a Mt 24,15 jövőbeli eseményként beszél a „pusztító utálatosságról”, többször is hangsúlyos utalás történik a végidőkre, s mindez törés nélkül betorkollik a végidők legvégső eseményébe: a halottak feltámadásába. A kortörténeti vonatkozások tehát valóságok, ugyanakkor szimbolikusak is: a világban egészen a végidők végéig folyik a harc országok és népek között a hatalom birtoklásáért. Isten népe őrlődik, szenved e harcok közepette, de egyben tisztul is. Van hatalma kimenteni az égő és tüzes kemencéből, az oroszlánok veréből. Ha nem teszi, annak oka van, népe pedig hittel és bizalommal fogadja el kezéből az életet és a halált, a szabadítást és a mártíriumot. Elsőszülöttként a népek közül, mint az Egyszülött-elsőszülött, aki az Isten Fiaként emberré lett megváltásunkra, s aki az idők végén visszajött az ég felhőin a dicsőséges Emberfiaként hatalommal és dicsőséggel.

FORRÁSOK:

1. Dr. Nagy Antal Mihály: Az Ószövetség könyvei. Bevezetés. Sárospatak, 2007.
2. Dr. Nagy Antal Mihály: Izráel története. Sárospatak. 2007.
3. Dr. Nagy Antal Mihály: Bibleoteológia. 2007. kézirat. A források forrásai 1. a forrásoknál

KÉRDÉSEK

Kérdések haladók részére

Fogság előtti kor

Mely bibliai könyvek tudósítanak a királyok koráról az ország kettészakadásától a babiloni fogságig?

A megnevezett könyvek milyen forrásokra hivatkoznak?

Miben hasonlít és miben különbözik a Királyok két könyve és a Krónikák két könyve?

Szükségszerű volt-e az ország kettészakadása?

Miért készítette I. Jeroboám két aranyborjút, hogyan jelenik meg prófétai megítélésük Izráel története során?

Mely királyok idején volt jó kapcsolat Izráel és Júda között, milyen következményekkel járt?

Mikor, miért, hogyan következett be Izráel pusztulása?

Miért nem tudta Asszíria elfoglalni Jeruzsálemet?

Mi a hasonlóság és a különbség az ezékiási és jósiási reform között?

Kik voltak e korszak prófétái, és kinek-kinek mi volt a sajátos üzenete?

Fogság és fogság utáni kor

Milyen négy út volt Júda lakosai előtt Jeruzsálem eleste után?

Milyen volt a Babilóniába deportáltak élete?

Milyen nagy szellemi mozgalmak voltak a babiloni fogság idején?

Hogyan találkozott Izráel vallása a népek vallásaival a fogság idején, mi volt a nagy hívás és hogyan válaszolt rá?

Hogyan, miben lett áldássá a nagy keserűség?

Hetven év-e a hetven év?

Milyen volt a zsidóság vallási élete a fogság idején, hogyan alakult a templomnélküliség és az áldozat kérdése?

Ki volt Ézsdrás, milyen események, dolgok kapcsolódnak nevéhez?

Ki volt Nehémiás, milyen események kapcsolódnak nevéhez?

Kik voltak a kor prófétái, kinek-kinek mi volt a sajátos üzenete?

Jób könyve

Mi jellemző az ószövetségi bölcsességirodalomra, mely könyvek tartoznak hozzá?

Mi Jób könyve prológusának a tartalma és jelentősége?

Jób személyiségének milyen vonásai rajzolódnak ki a prológusban, a vitákban és az epilógusban?

Az ártatlanság kérdése hogyan jelenik meg Jób könyvében?

Van-e az embernek reménysége a halálban Jób könyve szerint? A halál, halál utáni élet, feltámadás kérdése milyen feleletet kap?

A bűn és szenvedés kérdése hogyan jelenik meg Jób könyvében?
 Mi a probléma Jób barátainak a beszédeivel?
 Kicsoda az ember Jób könyve szerint?
 Hogyan ítéli meg Isten a barátok és Jób beszédeit?
 Hogyan szól (jelenti ki magát) Isten az embereknek Jób könyve szerint?

Példabeszédek, Prédikátor, Énekek éneke

Milyen gyűjtemények találhatóak a Példabeszédek könyvében?
 Ki a bölcs a könyv szerint?
 Hol, hogyan jelenik meg a bölcsesség személyként a Példabeszédek könyvében?
 Mik a számmondások, milyen számmondások vannak?
 Mi a bölcsesség haszna, milyen példák találhatóak a Példabeszédek könyvében?
 Hogyan tanít a jó cselekvésre, a szociális érzékenységre?
 Mit jelent a „hebel” (hiábavalóság) a Prédikátor könyvében?
 Mit mond a Prédikátor könyve az életről, halálról, a halál utáni életről?
 Miért kerül be a Kánonba az énekek éneke?
 Mit mond az Énekek éneke a férfi és a nő kapcsolatáról, a szerelem minisztériumáról?

Zsoltárok

Kik voltak a zsoltárok szerzői?
 Miben áll a zsoltárok kettős természete?
 Mi a magyarázata a számos zsoltárban megtalálható hangulatváltásnak?
 Mit jelent az, hogy a zsoltároknak történetük és kitérőmozgásuk van?
 Mi jellemző az alfabetikus zsoltárookra, melyek?
 Melyek a bűnbánati zsoltárok, mi a jellemzőjük?
 Mi jellemző az individuális és a kollektív panasz-zsoltárookra, melyek?
 Mi jellemző a messiási zsoltárookra, mit mondanak a Messiásról?
 Mi jellemző a hálaadó, magasztaló zsoltárookra, melyek?

Nagypróféták

a) Ézsaiás, Jeremiás
 Kik voltak a próféták, mi az igaz prófétaság feltétele és ismérve?
 Ki volt Ézsaiás, mit tudunk róla?
 Milyen kérdések és válaszok vetődnek fel Ézsaiás könyvének egységével kapcsolatban?
 Miért kérdés Ézsaiás személye és a könyv egysége? A prófétaság értelmezése hogyan befolyásolja a választ?
 Miért az Ószövetség evangélistája Ézsaiás?
 Ki volt Jeremiás, mit tudunk róla?
 Milyen „hazug beszédek” ellen kellett Jeremiásnak harcolni?

Mit jelentett ki Isten Jeremiás által az új szövetségről?

Milyen összefoglaló értékeléseket találunk Jeremiás könyvében az ország és Jeruzsálem pusztulásának okáról?

Mit mond Ézsaiás és Jeremiás Izráel helyreállításáról?

b) Ezékiel, Dániel

Ki volt Ezékiel, mit tudunk róla?

Mi az őrállók felelőssége Ezékiel könyve szerint?

Mit mond a bűn és bűnhődés kérdéséről Ezékiel?

A Szentlélek ígérete hogyan jelenik meg Ezékiel könyvében?

Hol, hogyan, milyen szabályok szerint kell felépíteni az új templomot?

Ki volt Dániel, mit tudunk róla?

Milyen alapon vonják kétségbe a könyv korai keletkezését és Dániel szerzőségét, az érvek miért nem helytállóak?

Mi a könyv történeti háttere, mit tudunk a könyvben szereplő uralkodóról?

Mi a 7. fejezet tartalma, értelmezésének kulcsa?

Mit jelentett ki Isten a végidőkről, a kijelentés misztériumáról a Dán 12,1-13-ban?

Kispróféták

A 12 kispróféta könyve

≠ Varga Gyöngyi

A fogság előtti korszak prófétái

Ámós

Az északi ország részben, II. Jeroboám idejében (Kr. e. 800-750 k.) lépett föl. Ez az időszak Izrael virágkora, a gazdasági fellendülése. Asszíria azonban egyre nagyobb hatalomra tör, ezt a folyamatot Isten emberei már látják, ezért figyelmeztetik a népet és vezetőit.

Ámós az első írópróféta, könyve egy új műfaj első alkotása, amely prófétai mondások gyűjteményét foglalja magába, valamint biográfikus részleteket közöl a próféta életéből. A könyv sajátossága, hogy szidalmak és fenyegetések nyelvén fogalmazza meg a kultusz és a társadalom kritikáját. Sajátos műfajt képviselnek a számmondásokként fogalmazott fenyegetések a könyv elején (1-2. fejelet).

Plasztikus látomásaiban (sáskajárás, aszály, függőn, gyümölcskosár) Izrael megmérettetéséről, az eljövendő ítéletről szól (7-8. fejelet).

Foglalkozását tekintve pásztor és fügetermesztő, tehát civil foglalkozású vállalkozó. Tekoából, a déli országrészről származott, próféciáit mégis északon, Izraelben (Bétel) mondta el. Emiatt konfliktusba került Bétel papjával, Amacjával (7. fejelet). Széles látókörű ember, ez igényes szóhasználatából, vallási és szociális érzékenységből derül ki. Fellép a társadalmi igazságtalanságok ellen (gazdagok kizsákmányoló életformája, jogtalanságok, korrupció), valamint éles hangon beszél a lélektelen istentiszteletről, JHVH semmibe vételéről. Könyve végén mégis megszólal a remény hangja: a boldog, békességes jövő ígérete (9,11kk).

Hóseás

Az északi országgrészben működött Kr. e. 750-722 körül, kevéssel Ámósz után lépett föl. Működése elődjénél hosszabb időt ölelt föl. Jéhú dinasztiájának utolsó idejében élt, Izrael és Júda egymással való háborúskodásának időszakában. Az övé az egyetlen olyan prófétai irat, amely északi prófétai tradíciót őrzött meg. Illés és Elizeus szellemi örökségét viszi tovább. Üzenetének legfontosabb eleme a JHVH-val való szövetség; ezt személyes sorsában is példázza: egy parázna nővel kötött házassága allegóriájával. (Gyermekei beszédes nevei is ennek a teológiai gondolatnak megnyilatkozásai.) JHVH szeretetére, hűségére teszi a hangsúlyt (1-3. fej.), továbbá arra, hogy a hit és a felebarát tisztelete elválaszthatatlan. Arra inti kortársait, hogy ismerjék el Istent, és legyenek szolidárisak egymással.

Hitvallásában az Egyiptomból való kiszabadulás és pusztai vándorlás eseményére utal vissza, és figyelmezteti a vétkes Izraelt, és az őt bűnbe vivő vezetőit, hogy visszatér a fogságba, ha meg nem tér Istenéhez. A próféta erőteljes költői képekkel dolgozik (harmat, liliom), amelyek kontrasztban állnak a sivárság, az aszály megjelenítésével: ami igaz, Isten szerint való, az mind az életet, a bőséget jelenti.

Az északi országgrész pusztulása után Hóseás próféciait a déli királyságba menekítették, itt őrizték meg és hagyományozták tovább. Bizonyos kiegészítések, átszerkesztések nyomai is kimutathatók a könyvben.

Mikeás

Ézsaiás (Ézs 1-39. fej.) kortársa volt, a Kr. e. 8. sz.-i próféták időben legkésőbbi tagja. Kr. e. 750-690 k. működött a déli országgrészben. Jótám, Áház és Ezékiás királyok kortársa. Móresetből származott, elődeihez hasonlóan ő is kritikus hangon szól a társadalmi, gazdasági bajok, a vallási visszaélések, a közömbösség, ill. az idegen kultuszok ellen egy politikailag jóval feszültebb korszakban. Mikeás közvetlenebb élményeket szerzett az elnyomás, katonai erőszak, a nép szenvedése terén, ezért fájdalmasabb hangon szólal meg elődeinél. Könyvében nagyon erőteljes a vezető réteg elleni kritikus hangvétel. Megtérésre hív, és Isten népe fölötti ítéletét hirdeti meg. Ugyanakkor a könyv 4. fejezetében csodálatos képekkel találkozunk, amelyek a béke korszakát mutatják be – Ézs 2-höz hasonlóan. Hírt kapunk a Messiás eljöveteléről is, aki az efráti Betlehemből származik majd, és JHVH akarata szerint pásztorként legelteti népét.

Isten és embertárs tisztelete ebben a könyvben is egymás mellett áll. 6,8 értelmében az ember tudja, mi a jó, és mit kíván tőle Isten: törvény szerinti életet, szeretetet és JHVH iránti alázatosságot.

Kr. e. 701 után 50 év „prófétai vákuum” következik.

Náhum

Júdában, Jeruzsálemben lépett föl, Kr. e. 663-612 k. működött. Elkösből származott, könyvének hangvétele az Asszír birodalom utolsó időszakának, 30 év alatt bekövetkező hanyatlásának politikai viszonyait tükrözi. Az Asszíriához lojális Manassé király idején újra megismétli Ézsaiás asszír-ellenes fenyegető jóvendöléseit. Bár JHVH Izrael megbüntetésére küldte Asszíriát, most mégis megszabadítja Jeruzsálemet, és eltávolítja az asszír bálványokat, az idegen kultusz jellemzőit. Véget vet Ninivének – ez a pusztulás Kr. e. 612-ben következik be, ezért teszik a próféta működését, ill. mondásainak lejegyzését az ezt megelőző időszakra.

Zofóniás

Júdában és Jeruzsálemben működött Kr. e. 639-622 között, Jósiás király idejében. A feliratban 4 generációra vezeti vissza a próféta származását, ez szokatlan a prófétai könyvek sorában. Üzenetének lényege: JHVH napja közel van. Az ítélet a könyvben kozmikus dimenziót kap: JHVH mindent elsöpör a föld színéről (1,2kk). A könyv még nem említi a Jósiási reformot, így a bálványimádás témája erőteljesen kerül elő. Júda politikai helyzetét az erősödő egyiptomi befolyás, az asszír hatalom gyengülése jellemzi: a próféta a kialakult helyzetet a JHVH-tól való elfordulás tényére vezeti vissza. Könyve végén mégis megszólal az ígéret szava is: Sionnak nem kell többé félnie, elveszi az Úr népéről az ítéletet. (3,9kk)

Habakuk

Jeruzsálemben működött, közvetlenül Kr. e. 605, a karkemisi csata előtt. Jeremiás kortársa volt. Üzenetében arról beszél, hogy Isten ítélete közelre várható: Újbabilónia birodalma egyre jobban fenyegeti Júdát. A próféta a nép szószólójaként lép föl JHVH színe előtt. Habakuk arra helyezi a hangsúlyt, hogy Isten életet ígér azoknak, akik hűségesek maradnak JHVH iránt (2,4b). A könyv liturgikus használatára utal, hogy a qumráni iratok között találtak egy kommentárt a könyv első 2 fejezetéhez. A 3. fejezet kihagyását az indokolja, hogy a qumráni közösség eszkatológikus felfogásába nem illett bele a bűnösök megtérésének, a kegyelem lehetőségének gondolata.

Abdiás

A templom lerombolásának idején (Kr. e. 586) prófétál, könyve Edóm elleni prófécia. Izrael déli szomszédja, a „testvér nép” szabad áthaladást biztosított Nabakadnecár csapatainak, akik dél felől közelítették meg Jeruzsálemet. Sőt maga is támadást intézett Júda ellen. Ezt a tényt a próféta Jákób háza elleni

árulásnak tekintette, és JHVH ítéletét hirdette Edóm országának. A könyv végén Izrael jövőjéről is szó esik: Jákób háza visszanyeri birtokát.

A fogság utáni kor prófétái

Haggeus

A hazatérés utáni időszakban, Kr. e. 520-ban prófétál. Könyve fő témája: a templomépítésre való buzdítás. Megint Zerubbábelt és Jehósuát, a nép vezetőit is, hogy a maguk uralma előbbre való Isten ügyénél. A romokban álló templom tisztátalan, így JHVH kultusza is érvénytelen így. A prófétai kritika kiterjed a népre is: a hazatérők csak saját otthonaik építésén fáradoznak, lelki otthonukat nem építik. A könyv csúcspontja: Isten dicsősége megjelenik a templomban (1-2).

Zakariás

Kr. e. 520-518 között prófétált, Haggeus kortársa volt. Könyve elején látomások (7) szerepelnek, amelyek Isten újjáteremtő cselekvését, valamint az új rendet mutatják be. A papi és politikai vezetők szerepére mutat rá. A könyv hangsúlyozza a templom és a kultusz fontosságát: ez Izrael identitásának alapja. Előkerül a börtön témája is. A könyv második egysége (9-14. fejezet) apokaliptikus jelleget mutat, későbbi korból származik. Ekkor már a messiás eljövételének gondolata, a végső időkről való prófécia foglalkozik az aktuális helyzetre történő reflexiók helyét.

Malakiás

A Kr. e. 5. sz.-ban, Nehemiás kora előtt lépett föl, nincs konkrét információnk személyét és szolgálatát illetően. A hazatértek újjászerveződő társadalmának problémáira tapint rá, itt nem a politikai és lelki talpra állás feletti öröm, hanem az intellektus a hangsúlyos. A próféta a kultuszra és a papságra tekint: a közösség megtisztulásának kérdése fontos számára. JHVH tisztelete túlterjed Izrael határán: e gondolat sajátosan fogság utáni teológia (1,11). A könyv végén utalást olvasunk Illés próféta személyére, aki az Úr napjának előfutára lesz. Az Újszövetség hagyományában Keresztelő János fellépését kapcsolják össze ezzel a prófétai kijelentéssel.

Jóel

A könyv üzenete rokon Ámósz, Hóseás, Mikeás teológiai szemléletével, de végső formáját – apokaliptikus vonásai miatt – a Kr. e. 6-5. sz.-ban nyerte el. Izrael sorsából kiindulva egyetemessé tágítja a perspektívát: először Isten íté-

letét, majd a Lélek kitöltésének eseményét (3. fejj.) mutatja be. A próféta leg-lényegesebb üzenete a megtérésre hívás, ez minden egyes korszakban újra és újra fel kell, hogy hangozzon. Isten megváltó, üdvözítő munkája pedig minden egyes embert érintő valóság.

KÉRDÉSEK

Mikor éltek?

Hol éltek?

Mi volt az egyéni küldetésük?

Melyik a jellemző IGE, amit Egy-egy kisprófétától megtanultál?

Jövendöltek-e Krisztusról?

Jónás

A könyvről, keletkezéséről és szerzőjéről

- A 12 kispróféta könyvei közé tartozó irat, amely tartalmát és stílusát tekintve a prófétai legendákra is emlékeztet. (pl. az Illés – Elizeus hagyományra) Ugyanakkor azonban rokonságot mutat a bölcsességirodalommal is. (Jób könyve)
- Az izraeli prófétaágra jellemző az önkritikus hangvétel: a próféta Isten tanítványa marad, aki küldetésében folyamatosan korrekcióra szorul.
- Jónás neve galambot jelent. 2Kir 14,25 említi meg ezt a nevet: II. Jeroboám uralkodása idején (Kr. e 786–746) visszaállította Izrael régi határát Isten igéje szerint, amelyet kijelentett Jónás, Amittaj fia, a Gat-Héferből származó próféta által.
- Jónás könyve tanító elbeszélés: midrás / másál (példabeszéd)
- Nem történeti igényű beszámoló, ezért a kutatók elvetették a két Jónás azonosítását, és annak lehetőségét, hogy az irat a Kr. e. VIII. sz.-ban keletkezett.
- A könyv stílusa, teológiai szemlélete Ezsdrás, Nehemiás korára utal (Kr. e. V. sz. vége). Szemben áll, ill. korrekciót nyújt a hazatérés, újjáépítés időszakára jellemző exkluzivista, szeparatista, xenofób törekvésekkel szemben.
- Keletkezésének lehetséges legkésőbbi ideje: Kr. e. 200. körül (Jézus, Sirák fia könyve már említi a 12 kispróféta iratát)
- Ninive: az ókorban Asszíria fővárosa volt, Kr. e. 612-ben pusztították el a Babiloniaiak. A történet szempontjából itt szimbolikus szerepet kap.

A könyv szerkezetéről

- A könyv két fő részre tagolódik: 1-2. és 3-4. fejezet: a gondolati párhuzamok mellett kontraszt is kimutatható a szövegegységek között.
- Szimmetrikus szerkesztési elv jellemzi, amely a tanítás elmélyítését szolgálja.
- Négy fejezet – négy „szín”: a szerző felváltva mutatja a pogányok egy-egy csoportját (1. fejezet: hajósok kapitányukkal; 3. fejezet: niniveiek királyukkal), valamint Jónást és Istent (2. és 4. fejezet)
- A könyv kulcsszavai: nagy, gonosz, kiválaszt, félelem, leereszkedik, halál, haragszik, megszán.
- Érdekes megfigyelnünk, hogy az 1-2. fejezetben Jónás egyre messzebbre, ill. mélyebbre távolodik Istentől: lemegy Jáfóba (1,3), hajóra száll Tarsus felé /Tartessus: DNY-Spanyolország/ (1,3), lemegy a hajó mélyére (1,5), majd a tengerbe vetik (1,15), végül a tenger mélyére kerül a hal gyomrában. (2,1.4.7)
- Jónás imája: zsoltár; kérdés, hogy eredetileg is az elbeszéléshez tartozott-e? A történet kontextusába nehezen illik bele a szabadulás múlt idejű említése, valamint a jeruzsálemi templomra való utalás.

A könyv ironikus, satirikus hangvételéről

- A könyv satirikus novellába ágyazott próféta-karikatúra. Írójának szándéka, hogy hangot adjon a kétségeinek a túl egyszerű, sematikus megoldásokkal, és a terjengős ortodoxiával szemben.
- Groteszk jelenetek, mozzanatok a történetben: Amittaj: megbízható – Jónás minden, csak ez nem >> irónia.
- Jónás szökése: 5 ige (dinamizmus) – tettek szavak nélkül <> a hal gyomrában: szavak tettek nélkül.
- Jónás Isten prófétája – ő az, aki egyedül nem imádkozik a hajón.
- kontraszt: nyüzsgő tengerészek, alvó Jónás. A kapitány fölébreszti Jónást: „Kelj föl, kiálts!” – ez ugyanaz a mondat, mint amit Isten mondott Jónásnak 1,2 szerint. Istentől való menekülése sok pénzébe került Jónásnak, a hal gyomrában azonban ingyen utazik három napon át, és visszatér a kiindulási pontra. Jónás hitvallásai és tettei közötti ellentmondások vannak (1,9; 4,2)
- A nagy hal kiköpi Jónást – a próféta „megemészthetetlen”?
- Ninive: nagy városa Istennek >> az Úré a föld, és ami betölti.
- Hajósok, niniveiek: felismerik Isten akaratát, hisznek benne – csak Jónás érzéketlen Isten szándéka iránt. Jónás próféciaja: egyetlen rövid prófétai üzenet (orákulum): „*Még 40 nap, és elpusztul Ninive!*” (3,4) >> minden más prófétai könyvben az üzenet teszi ki a prófétai irat legnagyobb részét.

- Ninive lakói királyostul megtérnek az 5 szavas igehirdetésre, zsákruhát öltönek és böjtölnek még az állatok is (3,7-8).
- Isten megbánja haragját (3,10; 4,11) Jónás erre nem hajlandó: „Haragszom mindhalálig”. Jónás reakciója: dühös lesz Ninive megtérése miatt > A niniveiek gonoszsága Jónásba ment át; akkor morog, amikor egy életre szóló sikert ért meg Jónás „kedélyállapot-változása” (ricinusbokor: kényelem, öröm) <> Ninive királya ugyanakkor zsákruhában böjtöl.
- Különbségtétel jobb és bal kéz között: képtelenség az erkölcsi ítéletre
- Isten kérdése: Ne kegyelmeztek Ninivének? Jónás bárhogy felelne, bajba kerülne.
- Isten példázata a bokor: didaktika, nevelés, sértődöttség és halálvágy > Jónás napszúrást kap, ájuldozik – ezért is meghalni kíván.
- Mekkora erőfeszítést kell kifejteni Istennek, hogy egyetlen ember torz hitét, megrögzöttségét helyreállítsa! És milyen kis erőfeszítésébe kerül, hogy megtérjenek a pogány tengerészek és a niniveiek!
- „Ott a sok állat is!” – ökoteológia? > a teremtett világ iránti felelősség.

A könyv teológiai mondanivalója

Egyes kutatók feltételezik, hogy a könyv a babiloni fogság allegóriája (Jónás engedetlensége és büntetése, a megtérés fontossága) Izráelnek már nincs előnye az idegen népekkel szemben. Jónás akarata ellenére Isten eszköze lesz a pogányok megtérésében. Isten felhasználja a teremtést (szelet, nagy halat, ricinusbokrot, férget) szándékai megvalósításához.

Hitvallás: Isten öt tulajdonsága: 4,2b (// 2Móz 34,6). A könyv egészét áthatja a bűnbánat – bűnbocsánat teológiai témája. A szerző Isten irgalmasságát hangsúlyozza (Kr. e. VI. sz.-tól és ebben a korban válik egyre fontosabbá a prófétai igehirdetésben: Deuteronomium, Jeremiás, Ezékiel). Isten megmenntő kegyelmének kozmikus távlatai vannak. (teremtettség).

Teodícea: a főszereplő egy hús-vér ember, nem hős, de hibái ellenére rokonszenvezünk vele. Ellenállása, reakciói mögött ott áll az az őszinte törekvés, hogy kibékítse az igazságos Istenről alkotott képet a könyörülő Isten valóságával.

Isten szuverén Úr, szabadon, saját döntése szerint bocsát meg – még a Niniveieknek is. >> Ez az Istenkép kihívást jelentett; párhuzamba állítható a Isten Jézus által megmutatott valóságával. (pl. Mt 5,45 Lk 19,1-10)

Az alázat etikai témája: Isten személye a hangsúlyos, nem a prófétáé!

Erőszak, törvénytelenység: „hamasz” (elnyomás): a prófétai üzenet alapeleme. Vallási fogékonyság az idegenekben: a félelemtől eljutnak Isten (JHVH) félelméig.

A megtérés három lépcsőfoka

1. a bűn elismerése (külső: böjt, zsákruha; belső: ima, bűnbánat),
2. elfordulás a gonosztól,
3. annak belátása, hogy Isten szabadon dönt, hogy megkegyelmez-e?
 - A szerző folyamatosan kérdéseket tesz fel, ezzel az olvasót, hallgatót is bevonja a történetbe.
 - Hatástörténet, értelmezés: Nem a csodaelbeszélés adja a könyv jelentőségét! „Jónás jele”: Mt 12,38-42 és Lk 11,29-32 eltérően fogalmazza meg, hogy milyen jel is ez. A keresztény értelmezés számára a könyv prédikáció Isten irgalmasságáról, amely a legteljesebben, az egész teremtettség számára Jézus Krisztusban öltött testet.

KÉRDÉSEK

Mi volt Jónás küldetése?

Miért fontos a próféták üzenetében a megtérésre hívás?

Milyen istenképet mutat meg Jónás könyve?

Milyen prófétaképet mutat meg Jónás könyve?

Hogyan kap hangot a könyvben a teremtett világ iránti emberi felelősség?

Mik a babiloni fogság teológiai tapasztalatai, és miként csapódnak le ezek Jónás könyvében?

Hogyan mutatkozik meg a könyvben a szimmetrikus szerkesztési elv?

Miben áll Ninive szimbolikus szerepe a történet szempontjából?

Miben mutatkozik meg Jónás könyvének „különállása” a többi kispróféta könyvétől?

Mit ért az Újszövetség „Jónás jelén”?

	HÓSEÁS	JÓEL	ÁMÓSZ	ABDIÁS	JÓNÁS	MIKEÁS
NEVÉNEK JELENTÉSE	JHV megmentett	JHV az Isten	Teherhordozás	JHV szolgálja	Galamb	Ki olyan, mint JHV
FELLÉPÉSE IDEJE	Kr. e. 750-722	Kr. e. 450 körül	Kr. e. 800-750 között	Kr. e. 587 körül	Kr. e. 4. század	Kr. e. 750-690 között
FELLÉPÉSÉNEK HELYE	Izrael (É)	Egész Izrael	Izrael (É) Bétel	Júda	Ninive (egész Izrael)	Júda
TÖRTÉNETI KONTEXTUS	II. Jeroboám és az őt követő 6 király alatt az asszír hódításig	Fogság után, újjáépítés ideje	Izrael virágkora, Asszíria erősödése	Közvetlenül a babiloni fogságbevétel előtt	Ezdrás, Nehémiás után kialakult helyzet	Ézsaiás kortársa, Ezékiás reformja előtti helyzet
P. ÜZENET TARTALMA	Izraelé hűtlensége	Eljön az Úr napja	Isten és ember tisztelete	Ítélet Edóm fölött	Isten egyetemes üdvözítő szándéka	Isten és ember tisztelete
KÖNYV FELÉPÍTÉSE	1-3 Hóseás házassága, mint Izrael hűtlenségének és Isten hűségének példája, 4-14 ítélet a hűtlen Izrael fölött Isten el nem múló szeretete	1-2 sáskajárás, mint Isten ítélete 3-4 Izrael megmentése; ítélet a népek fölött	1-6 Izrael fölötti ítélet 7,1-9,10 Ámósz látomásai és azok megfejtése 9,11-15 Izrael egységének helyreállítása	1-14,15b Jövendölés Edóm pusztulásáról, 15a 16-18.v. ítélet a népek fölött, 19-21.v. kiegészítés: a megszabadított Jeruzsálem	1 Jónás engedetlensége és büntetése, 2 Jónás imája, 3 Ninive megtér 4 Jónás vitája Istennel	1-3 Isten ítélete Izrael és Júda fölött 4-5 az eljövendő béke 6-7 figyelmeztetés és reménység
KÖNYV KELETKEZÉSE (KR. E.)	722 után jegyezhetők le	Ezdrás, Nehémiás kora után	Első írópróféta redakciók 722-től a 4. századig	1-14 Jeruzsálem pusztulása után további redakciók	Tanító novella, 4. sz. 2. fele, 3. sz.	Végső szöveg a fogság után, aktualizálás
FONTOS GONDOLATOK	Gyermekei: Jezréel „Nem népem”, „Nincs irtalom”; papok bűne, megtérés (6,1; 12,7) „Harmat leszek Izraelnek” (14,6)	Sáskajárás (1-2); felhívás megtérésre (2,12kk); a Lélek kitöltése (3); ítélet a népek fölött, Izrael békéje (4. fej.)	3-8: prófétai ars poetica „Engem keressetek és éltek” (5,4); „Gyűlölöm, megvetem ünnepeiteket!” (5,21) „Mit látsz, Ámósz?” (7,14k) Sáskaraj, ítélet tüze, függőön, érett gy. „Nem vagyok én prófeta!” (7,14k) „Jóra fordítom népem sorsát” (9,14)	„Erőszakos voltál testvéreddel, Jákóbbal szemben” (10.v.) „Ne nézz kárörömmel testvéredre balsorsa napján!” (12.v.) „Sion hegyén menedék lesz” (17v)	„Indulj, menj Ninivébe!” (1,2; 3,2) „Nyomorúságomban az Úrhoz kiáltottam” (2,3kk) „Kegyelmes és irtalmas Isten vagy” (4,2); „Igazad van-e, hogy haragszol?” (4,4)	„Népem öröksége gazdát cserél” (2,4); a béke korszaka (4), a Messiás uralkodása (5); „Ember, megmondtam neked, mi a jó” (6,8); „Kicsoda olyan Isten, mint Te?” (7,18)

	NÁHUM	HABAKUK	ZOFÓNÍÁS	HAGGEUS	ZAKARIÁS	MALAKIÁS
NEVÉNEK JELENTÉSE	Vigasztalás	Növény / szoros ölelés	Isten elrejtette	Ünnepem	JVH megemlékezik róla	Követem
FELLÉPÉSE IDEJE	Kr. e. 663-612	Kr. e. 608-597	Kr. e. 630 körül	Kr. e. 520 aug.-dec.	Kr. e. 520. okt.-518. nov.	Kr. e. 5. század
FELLÉPÉSÉNEK HELYE	Júda, Jeruzsálem	Jeruzsálem	Júda, Jeruzsálem	Egész Izráel	Egész Izráel (1-8. fej.)	Egész Izráel
TÖRTÉNETI KONTEXTUS	Júda Asszíria elnyomása alatt	Jeremiás kortársa, Jójákím király idején	Jósiás ref. előtt, Náhum és Jeremiás működése között	Dárius uralkodása kezdetén, fogságból hazatérők között	Dárius uralkodása idején Haggeus után 9-14. fej.: hell. k.	Nehémiás előtti időszak
P. ÜZENET TARTALMA	Jövendölés Ninivéről, biztatás Júdának	Isten igazságossága a történelemben	A harag napja	Buzdítás templomépítésre	Templomépítés,	Isten szava, a közösség megtisztulása
KÖNYV FELÉPÍTÉSE	1,1-18 himnusz: Isten jó, de a bűnöst megbünteti 1,9-2,1-3 prófétai mondások, 2,2,4, 3-19 prófécia Ninive bukásáról	1,2-2,5 a próféta és Isten párbeszéde 2,6-20 jajszó 3,1-19 dicsőítő ének Isten szabadtásáról	1 az Úr nagy ítéletének napja 2-3 a megaláztatottak megmenekülnek	1,1-15a intő szó a néphez és vezetőihez 1,15b-2,9 az új templom dicsősége 2,10-19 buzdítás és ígélet (bő termés) 2,20-23 ígélet Zerubbábelnek	1,1-6 Isten szava, 1,7-6,15 látomások 7,1-8,23 Isten szava, 9-11 Jeruzsálem jövője, helyreállítása, 12-14 apokaliptika	1,2-5 Isten szereti népét; 1,6-2,9 papok ellen; 2,10-16 vegyesház., válás; 2,17-3,21 Isten igazságában kételkedők, tized; 3,22-24 függelék
KÖNYV KELETKEZÉSE (KR. E.)	Fogság előtti prófétai mondások, későbbi kiegészítések, aktualizálások	Fogság előtti prófétai hagyomány fogság utáni átdolgozásai, aktualizálások	Prófétai hagyomány szerkesztése, aktualizálása a fogság alatt és után	A próféta szavainak feldolgozása; elbeszélésekből kialakított keretek; teol. értelmezés; végső forma: 515 előtt	Nem egységes könyv, a próféta szavaihoz csatl. Apokaliptika (krónikás redakció)	Alapréteg (1,1-3,12); prófétai igehirdetés továbbírása epilógussal v. kiegészítés
FONTOS GONDOLATOK	„Jó az Úr! Menedék a nyomorúság idején” (1,7); Jön már a hegyeken az örömhírt hozó” (2,1) (2,14; 3,19)	„Meddig kell még kiáltanom?” (1,2); „az igaz ember hite által él” (2,4b); „Az Úr van szent templomában” (2,20); „Örvendezek” (3,18k)	„Mindent elsöprök a föld színéről” (1,2); „Keresésetek az Urat mind” (2,3); Igazságos közöttünk az Úr” (3,5); Izráel maradéka (3,13)	„Építsetek föl a templomot!” (1,8); „Dolgozzatok mert én veletek vagyok!” (2,4); „Lelkem közöttetek maradt!” (2,5)	„Térjete meg hozzá és én is hozzatok téreket!” (1,3); látomások – Jósua főpap kegyelmet nyer (3); „Népem lesznek” (8,8); „Örvendj” (9,9); két bot	„Szeretlek benneteket” (1,2); „Nagy az én nevem a népek között” (1,11); „A pap ajkai őrzik az Isten ismeretét (2,7) (3,20); Illés (3,23)

Újszövetség

A Biblia (Újszövetség) keletkezése és könyvei

✍ Nyilas Zoltán

Mielőtt a kérdés részletes vizsgálatára térnénk, induljunk el a „kályhától”.

A Biblia elnevezése

„A biblia görög szó, »könyvek«-et jelent, a biblion (= »könyvecske«) főnév többes számú alakja. Két nagy, főrésze összesen 66 könyvet tartalmaz: az Ószövetség 39-et, az Újszövetség 27-et. A könyvek terjedelme nem egyforma. Műfajuk, tartalmuk szerint is nagyon különbözőek e könyvek, már csak azért is, mert különböző korokban keletkeztek, más és más szándék vagy szükség indokolta a megírásukat. Elválasztó és egyben összekötő pont a két Szövetség között Jézus Krisztus megjelenése és személye. Az Ószövetség írásai Őfelé vezetnek, az Keresztyén Bibliai Lexikon (dr. Bartha Tibor szerk.) Budapest, 1993. A Biblia Újszövetség róla tanúskodik.

Az Újszövetségben az evangéliumok Jézus életét mutatják be, az egyház keletkezését és terjedését az Apostolok Cselekedetei; a szerveződő gyülekezetek gondjai között útmutatást adnak az apostoli levelek, és a végső dolgokba enged óvatos bepillantást a Jelenések könyve.

Mindezeket azonban összefogja, és közös nevezőre hozza az, hogy végeredményben a megváltás, vagy más szóval az üdvözítés történetét láttatja velünk különböző időszakokban és nézőpontok szerint. És mert az egész Istennek a megváltó és üdvözítő akaratát és munkáját tükrözi, ezért különleges ér-

tékű könyv a hívő ember számára. A Biblia a »könyvek könyve«: ez a hebraizmus azt jelenti, hogy a legfontosabb, a legnagyobb értékű könyv.

Isten szava

Másodsoron a Biblia Isten ígéje, azaz „Isten szava, beszéde”, amelyet Isten kijelentett és leíratott – a régiek szép, bár sommásan összefoglaló kijelentése szerint – »a szent próféták és apostolok által«. Jeremiás pl. ilyen parancsot kap: »Állj az Úr házának kapujába, és így hirdesd ott az igét...« (Jer 7,1) – később meg azt az utasítást kapja, hogy a már korábban elmondott próféciáit foglalja írásba¹: „Végy elő egy irattekereszt, és írd rá mindazokat az ígéket, amelyeket kijelentettem neked Izráelről, Júdáról és a többi népről, attól fogva, hogy beszélni kezdtem hozzád: Jósias idejétől egészen a mai napig.” (Jer 36,2). Ilyen módon lett a szóban már elmondott ige írott ígévé. Tehát szó sincs arról, hogy a szentíró elhatározta, hogy holnap „ír egy könyvet a Bibliába.”

Ehhez hasonlóan az Ószövetség és Újszövetség többi írói is Istentől kaptak indíttatást arra, hogy Istennek rájuk bízott üzenetét foglalják írásba. Ezt összegezi „Pál apostol 2Tim 3,16-ban így: »A teljes Írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre.«

Az »Istentől ihletett« kifejezés görög megfelelőjében (theopneusztoosz) benne van az is, hogy Isten Lelkétől (pneuma) adott. A Lélek ihletését mondjuk latin szóval inspirációnak. Ennek teológiai értelmezése olykor eltérő. Ortodox zsidó és (szerk. ortodox) keresztyén felfogás szerint a Biblia olyan formában Isten ígéje, hogy a szentírók Isten szó szerinti diktátumát írták le (verbális inspiráció), reformátori értelmezés szerint viszont a szentírók a kapott kijelentést a maguk emberi kifejező képességeivel fogalmazták meg és írták le (organikus inspiráció). Ez utóbbinak megfelelően az Isten ígéjének megvan egyfelől az isteni oldala: az elsődleges »szerző« (auctor primarius) maga a kijelentést adó Isten. Másfelől azonban megvan az emberi oldala is: az írásba foglalók korukhoz és képességeikhez mérten, nem mechanikusan, hanem öntudatosan fogalmazták meg a kapott kijelentést, de csak mint másodlagos szerzők (auctores secundarii). Ezért viselik magukon a Biblia könyvei az olyan emberi vonásokat, mint a kor világgépe, történeti és természettudományos ismeretköre, nem utolsósorban pedig azoknak a nyelveknek a sajátosságai, amelyeken a Bibliát írták. Mindezekben Isten ígéje »szolgai formát« vett fel, hogy emberekhez szólhasson, hasonlóan ahhoz, ahogyan az Ige testté lett (Fil 2,7).

¹ Keresztyén Bibliai Lexikon (dr. Bartha Tibor szerk.) Budapest, 1993. A Biblia

Az írott ige lényegéhez azonban hitünk szerint az is hozzátartozik, hogy egykori megszólalásának korhoz kötöttségén túl a későbbi korok embereihez is szól. Az inspirációnak, a Lélek további munkájának (belső bizonyágtételek) köszönhetően válik mindig érvényessé és aktuálissá Isten üzenete a Biblia olvasói számára. Enélkül a Biblia csak egy lenne a sok régi könyv között, mint az ókori irodalomnak szép és értékes emléke. Ezért bár a Biblia objektív valóságában is Isten ígéje, a hívő embernek mindig kérnie kell Isten Lelkének segítségét, hogy a Biblia ne csak intellektuális olvasmány legyen számára, hanem személyhez szóló üzenet is².

Kánon

„A kánon ugyancsak görög eredetű szó, főként mérésre használt fapálcát, majd mérőszinórt jelent. Megfelelője – s talán alapja káneh formában – az Ószövetségben is megtalálható, mint mértékegység (Ez 40,3kk). Átvitt értelmű jelentése aztán az Újszövetségben »mérték, szabály« (2Kor 10,13; Gal 6,16), s ennek latin megfelelője a »norma«. A Biblia kanonikus könyveiről az atyák elismerték és megvallották, hogy azoknak tartalma megfelel az isteni normának, mint kijelentésnek. Ennek következtében e szentiratok normatív, szabályozó tekintélyűek a hit és erkölcs dolgában (viszont nem jelenthetnek megkötöző és az ismeretek előrehaladását gátló tekintélyt, pl. a természettudomány, a világkép, a történelmi ismeretek terén, vagy társadalom-szemléleti vonatkozásban). »Bölcsésé tehetnek a szent írások az üdvösségre, a Jézus Krisztusban való hit által« (2Tim 3,15)³.

Újszövetség

A görög hé kainé diathéké, latin: Novum Testamentum. A keresztyén kánon 2. része.

Teológiai paradoxon, hogy a keleti egyházakban alakult ki a keresztyén szentiratok kanonikus korpuszának ez az elnevezése, ahol a Szentírás két részére a hé palaia diathéké (a régi »szövetség«) és a hé kainé diathéké (az új »szövetség«) kifejezéseket használták. Eredetileg nem könyvcím, hanem teológiai kijelentés akart lenni, hogy kifejezze az egységet és a különbözőséget a régi szövetségben adott ígéret és annak Krisztusban való beteljesedése között. A terminológia alapja a 2Kor 3,6kk, ahol Pál apostol a Jer 31,31 »új szö-

² Keresztyén Bibliái Lexikon (dr. Bartha Tibor szerk.) Budapest, 1993. A Biblia szócikk szerkesztett változata

³ Keresztyén Bibliái Lexikon (dr. Bartha Tibor szerk.) Budapest, 1993. A Biblia

vetség» ígérete alapján egymással szembeállítja, de egyúttal össze is köti a »régiké« és az »új szövetséget«⁴: „Ő tett alkalmassá minket arra, hogy az új szövetség szolgálói legyünk, nem betűé, hanem Léleké, mert a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít. Ha pedig a halálnak betűkkel kőbe vésett szolgálata dicsőséges volt, úgyhogy nem tudtak Izráel fiai Mózes arcára nézni arcának múlt dicsősége miatt, hogyne volna még dicsőségesebb a Lélek szolgálata?»⁵ (2Kor 3,6-8).

„Nem eléggé tisztázott azonban, hogyan történt a »szövetség« (börít) és a »szent iratok« fogalmi azonosítása. Segíthetett ebben a szóválasztás, diathéké, amely »szellemi hagyaték« jelentésű is. A későbbiek során ez a kifejezés szolgált a latin elnevezés alapjául: Vetus Testamentum, Novum Testamentum. Az általános egyházi szóhasználatban teljesen elhalványult a latin testamentum szó tulajdonképpeni jelentése (haldoklók »végakarata«) és a görög értelem vált irányt mutatóvá. Ennek megfelelően a keresztyén Biblia első részét Ótestamentumnak, a másik részét pedig Újtestamentumnak nevezik. Ez a beszédmód a legtöbb európai nyelvben meghonosodott.

Az őskeresztyén gyülekezetek a zsidóság szent iratait hagyományosan autoritativnak tekintették, és a kezdeti időkben a keresztyén egyház egyedüli szent irataiként használták. Míg a zsidóságban a Tóra mindent meghatározó norma normans volt, addig a keresztyén egyházban az ószövetségi nép szent iratai norma normatává lettek, azaz Ószövetséggé amelyet Istennek a Jézus Krisztusban adott kijelentése felől kell olvasni és értelmezni.

Így az első keresztyének tulajdonképpeni Bibliája a zsidó örökségből átvett kanonikus szent iratok gyűjteménye volt (TeNaK; törvény, próféták, írások). Itt azonban a kifejezésekkel óvatosan kell bánnunk. „A keresztyénséghez hasonlóan a zsidóságban is csak a Kr. u. 3-4. század történt meg a »szent iratok« számának végleges meghatározása, és e folyamatra egyáltalán nem illik a »kanonizálás« elnevezés. Noha az ószövetségi (csak Kr. u. 100) kánon a kora keresztyén időkben még nem volt lezárva, ennek ellenére az első keresztyének nem gondoltak arra hogy teológiai jelentőségű irataikat az ószövetségi kánonhoz csatolják.”

Az újszövetségi szerzők gyakran idézték az ószövetségi iratokat, sőt értelmezték is azokat. Ehhez fűzött kommentárokat, ebből merítette „krisztológiai érveit”. Az Ószövetség értelmezési kulcsa elsősorban a tipológia⁶. Példaként

⁴ Keresztyén Bibliai Lexikon (dr. Bartha Tibor szerk.), Budapest 1993. Az Újszövetség szócikk szerkesztett v.

⁵ Mindenesre ez nem a két irodalmi korpusz szembenállását jelenti, hiszen Ószövetség és Újszövetség ekkor még nem volt

⁶ Dr. Szűcs Ferenc, Dogmatikai Prolegomena, Budapest 1993. 79. oldal

álljon itt az ószövetségi „Szenvedő Szolgáról” szóló prófécia, majd annak újszövetségi bemutatása: „Amikor kínozták, alázatos maradt, száját sem nyitotta ki. Mint a bárány, ha vágóhídra viszik, vagy mint a juh, mely némán tűri, hogy nyírják, ő sem nyitotta ki száját. Fogság és ítélet nélkül hurcolták el, de kortársai közül ki törődött azzal, hogy amikor kiirtják a földön élők közül, népe vétke miatt éri a büntetés?!” (Ézs 53,7-8)

„Fülöp odafutott, hallotta, hogy Ézsaiás prófétát olvassa, és megkérdezte tőle: »Érted is, amit olvasol?« Erre az így válaszolt: »Hogyan érthetném, míg valaki meg nem magyarázza?« ... Az Írásnak az a szakasza, amelyet olvasott, ez volt: »Amint a juhot levágni viszik, és amint a bárány néma a nyírója előtt, úgy nem nyitja meg a száját. A megaláztatásért elvétellett róla az ítélet, nemzetségét ki sorolhatná fel? Mert élete felvitetik a földről.« Az udvari főember megkérdezte Fülöptől: »Kérlek, kiről mondja ezt a próféta? Önmagáról vagy valaki másról?«

Fülöp beszélni kezdett, és az Írásnak ebből a helyéből kiindulva hirdette neki Jézust. (ApCsel 8,30-35)

Az újszövetségi iratok tehát pozitív módon nyitottak az Ószövetség felé, autoritatívnak és ismertnek feltételezik, ígéreteit Krisztusban beteljesedetteknek látják (Mt 11,14; Lk 4,16kk). „De az is nyilvánvaló, hogy Jézus Krisztus megismerése nem egyszerűen csak az ószövetségi iratokkal való foglalkozás eredménye, hanem a Krisztus melletti hitbeli döntésé, aki »nagyobb Salamonnál« (Lk 11,31). Jézus Krisztus nem az Ószövetség logikus következménye, hanem Isten Fia, akiben Isten új módon cselekszik. A »beteljesedés« fogalma jelzi mind a lineáris, mind pedig a poláris viszonyt. A két irodalmi korpusz egységét a két szövetség egy Istene biztosítja.”

Később, az első keresztyén misszió korában, az apostoli levelek mellett elkezdődött az evangéliumok írása is. De vajon miért írtak evangéliumokat is?

Talán azért, mert a komoly hittartalmi tradíció, a dogmatikus tanítói levelek, nem voltak elég dinamikusak egy személy leírására, „a szóbeli tradíció pedig már nem volt elég pontos és megbízható.” Egy személy bemutatására ugyanis az ő történetét kell elbeszélni, de mivel a narratívforma színeződhet és bővíthet, csak az írásbeliség őrizhette meg az eredeti tartalmat. Így – mint már láthattuk Jeremiásnál – a prédikációból írás, majd a későbbi istentiszteleti felhasználás miatt ismét prédikáció lesz.

Az evangélistáknak azokat nevezhetjük, akik nem a maguk evangéliumát (Márk evangéliuma), hanem a krisztusi „örömhírt” fogalmazták meg a maguk

⁷ Dr. Szűcs Ferenc, Dogmatikai Prolegomena, Budapest 1993.

módján (Krisztus evangéliuma Márk szerint). Az evangéliumok így nem csupán krónikák Jézus életéről – hiszen akkor elég lenne belőlük egy is –, hanem az objektív történetiségen túl megfogalmazták azt is amit „Jézus közelében” átéltek, tapasztaltak, hittek. Így mindez egy személyben tény és hitvallás. A történelem és a biznyságtétel együtt jelenti az újszövetségi igehirdetést⁸.

„Az evangélisták feltétlen tekintélynek tartották az Ószövetséget, emellett azonban volt egy formális tekintélyük is: »az Úr szavai«, az a szóbeli tradíció, amelyet Jézus első tanítványai felelősen és gondosan megőriztek és továbbadtak. Lukács evangéliumának az előszava (Lk 1,1kk) kifejezetten említ bizonyos irodalmi-missziói tevékenységet, és itt nem isteni megbízatásra és kijelentésre utal, hanem megbízható forrásokra”: „Miután sokan vállalkoztak már arra, hogy tudósítsanak bennünket a közöttünk beteljesedett eseményekről úgy, amint reánk hagyták azok, akik kezdetől fogva szemtanúi és szolgálói voltak az igének: magam is jónak láttam, hogy miután eleitől kezdve mindennek pontosan utánajártam, sorjában megírtam azokat neked, nagyrabecsült Teofilus, hogy azokról a dolgokról, amelyekről tanítást kaptál, megtudd a kétségtelen valóságot (Lk 1,1-4)⁹. Tekintélye nem a könyvvé vált evangéliumnak, hanem az Úrnak van.

„Az »Úr szavai« mellett tekintélyként lépnek fel később az apostolok is. Mint a hagyomány személyes képviselői (1Kor 15,9k; Gal 2) tekintéllyel rendelkeznek és ez a tekintély kihat irataikra is. Ezért gyűjteni kezdik a megőrzött páli leveleket és másolás útján terjesztik őket. A Lukács evangéliuma szerzője a Jézus életéről szóló könyve mellett megírta 2. könyvként az apostolok történetét. Ezáltal az apostoli iratoknak egyre nagyobb jelentőségük lesz. A hiteles iratok mellett feltűnik egyre több olyan irat is, amelyek apostoli tekintélyekre hivatkoznak. Az apostoli iratok válogatott gyűjteménye, mint az egyház tanításának és kultuszának kanonikus alapja, csak Kr. u. 140 körül Marcion antijúdaista kánonjának ellenhatásaképpen kezd kialakulni.

A nagyegyházaknak 27 kanonikus könyvük van:

4 evangélium és az Apostolok cselekedeteiről írott, így összesen 5 történeti könyv, a 13 páli levél, Zsidókhöz írott levél, 7 katolikus levél: Jakab 1; Péter 2; János 3; Júdás 1; így összesen 21 tanítói könyv és az egyetlen újszövetségi profetikus könyv, a Jelenések könyve. Az ószír (nestoriánus) nemzeti egyház csak 22 iratot (hiányzik 2Pt, 2-3Jn, Júd, Jel), az etiópabesszín egyház viszont

⁸ Herceg Pál, Érted is amit olvasol?, Budapest 1991. 10. oldal

⁹ A fentiek szerint a dogmatikus és a narratív tradíció egymás mellett élt!

35-öt tart kánonikusnak (a 27 kánonikus irathoz hozzászámolják még a 8 apostoli konstitúciót). Már ezek a lényegében jelentéktelen eltérések is mutatják, hogy az újszövetségi iratok gyűjteményének történeti kialakulása hosszabb fejlődés eredménye volt.

Az Újszövetségi kánon kialakulása

„Az Újszövetség, a keresztyén egyház szentnek tekintett könyve a Kr. u. 2. századtól áll az Ószövetség mellett. Az első időkben legfontosabb darabjai a – görög nyelvű – páli levelek és az evangéliumok voltak. Az Apostolok Cselekedetei, Jelenések könyve és a katolikus levelek csak részben vagy kevésbé voltak ismertek, vagy pedig vitatott volt apostoli eredetük. Csak nagy vonalakban ismert az az út, amely az egyes Újszövetségi iratok keletkezésétől az Ószövetséggé ismert kánonikus gyűjteményig vezetett.”

Gyűjteménnyé először a páli levelek váltak, amelyeket már keletkezésük idején, szokás szerint felolvastak a gyülekezeti istentiszteleteken („Amikor pedig felolvasták nálatok ezt a levelet, gondoskodjatok arról, hogy a laodiceai gyülekezetben is felolvassák, de arról is, hogy a Laodiceából érkezett levelet ti is felolvassátok.” Kol 4,16); továbbküldték más gyülekezeteknek, esetleg lemásolták őket¹⁰.

Első írásos – szekunder – forrásunk az újszövetségről Római Kelemen püspök 95/96-ban írt levelében megemlíti, hogy Pál levelet írt a korinthusiakhoz; Ignatius mártírhaltalt püspök pedig emlékezteti az efézusiakat, hogy „minden levelében” gondolt rájuk.

Az evangéliumokkal kapcsolatban Justinus mártír (meghalt 161-168) említi a 2. század közepén, hogy azokat az istentiszteleteken rendszeresen olvassák. „azon emlékezetre méltó események elbeszélését”, amelyeke tanítványai leírtak. Lukács evangéliuma 22. részének 44. versére határozottan hivatkozik is: „Halálos gyötrődésében még kitartóbban imádkozott, és verejtéke olyan volt, mint a földre hulló nagy vércseppek.”. Kr. u. 180 körül, új műfajként, megszületik az evangéliumharmónia, amely feltételezi a négy evangélium kánoni tekintélyét.

Mindebből jól látszik, hogy a második század közepe előtt nem volt a kezünkben egy minden tekintetben lezárt könyv, gyakran még a tanítást is szóban adták tovább: „És amit tőlem hallottál sok tanú előtt, azokat add át megbízható embereknek, akik mások tanítására is alkalmasak lesznek.” (2Tim 2,2)

¹⁰ Dr. Budai Gergely (Herczeg Pál), *Az újszövetség története*, Budapest 1994.

Ennek ellenére ebben az időben a hamis, áltanítások miatt megkezdődött az apostoli iratok rendezése, gyűjtése, hitelesítése. A folyamatot felgyorsította Marcion – „korának legnagyobb eretneke” – feltűnése. Ő Rómában az Ószövetség és Újszövetség áthidalhatatlan ellentétéről beszélt. Ezért olyan „bibliát” készített magának, melyből kihagyta a teljes Ószövetséget. Az eretnek kánonába csupán a megcsonkított Lukács evangéliuma és 10 páli levét vette fel. Az egyház 144-ben kiközösítette és sürgős feladatául az igaz hitnek megfelelő iratok jegyzékének összeállítását jelölte meg. Egyes kutatók szerint a kánon kialakulása csupán reakció az eretnek akciójára.

A legrégebbi ilyen kánon (200) Muratori milánói könyvtáros nevét viseli, mely tartalmazza a négy evangéliumot, a Cselekedetek könyvét, Pál 13 levelét, Júdás levelét, János első két levelét, a Jelenések könyvét, Pálnak állítólagosan Laodíceába és Alexandriába írt leveleit, Péter Jelenéseit és Hermász Pásztor című művét. E két utóbbit csupán, mint magánolvasmányt fogadja el, az ebből való tanítást tiltja.

A következő századból Eusebius (270-340) püspököt említhetjük meg, akik Nagy Konstantin császártól megbízást kap írassa le a szent iratokat. Maga Négy csoporton alkalmaz: elismertek (Mt, Mk, Lk, Jn, ApCsel; 14 páli levél; 1 Jn; 1 Pt és Jel); kétségesek de általában elfogadottak (Jak, Júd, 2Pét, 2-3 Jn); kétséges és nem apostoli iratok (Péter Jel; Herm, kánon kívüli, s helytelen kegyességű könyvek (pl. Tamás evangéliuma).

Végül Keleten Athanasius püspök húsvéti pásztorlevelében, mikor Afrika püspökeivel közli a húsvéti ünnep időpontját, közli az újszövetségi könyvek hiteles jegyzékét (a ma ismert 27 könyv: Mt, Mk, Lk, Jn, ApCsel, Róm, 1-2Kor, Gal, Ef, Fil, Kol, 1-2Thessz, 1-2Tim, Tit, Filem, Zsid, Jak, 1-2Pt, 1-3Jn, Júd, Jel) is¹¹.

Nyugaton a római zsinat a kérdéssel csupán 382-ben foglalkozott s az utolsó viták után 419-ben Karthágóban fogadta el a 27 újszövetségi könyvet.

Később, a tridenti zsinaton (1546) meg is erősítette ezt a döntését. A reformáció korában Luthernek tartalmi kifogásai voltak a Jak, Júd, Zsid és Jel könyvével szemben, ezért ezeket a könyveket bibliafordításának végére helyezte. A kanonicitás mértéke nála reformátori felismerése volt: az az irat apostoli, »amelyik Krisztust prédikálja«. E szempont alapján nagyra értékeltte Jn-t, Róm-t és Gal-t¹².

¹¹ Dr. Varga Zsigmond J., Újszövetségi bevezetés, Budapest 2000.

¹² Keresztyén Bibliái Lexikon (dr. Bartha Tibor szerk.), Bp 1993. A Kánon szócikk szerkesztett változata

Nem teljesen azonos az ÚSZ iratainak a sorrendje sem a különböző korokban és egyházakban. Az általunk megszokott sorrend: történeti könyvek, a levelek és a Jelenések könyve. Ez a sorrend azonban, noha a kéziratokban alkalmanként találkozunk vele, csak az európai könyvnyomtatás óta terjedt el. Legtöbb esetben a katolikus levelek az Apostolok Cselekedeteivel voltak a kéziratokban együtt, és általában megelőzték a páli leveleket¹³.

A kanonizálásnál a fenti egységet nem egybeszerkesztéssel teremtette meg az egyház. „Az Újszövetség különböző iratai a maguk különbözőségükben vették fel és a négy evangéliumból sem szerkesztettek egyet. (Kivéve Tatoanosz kísérletét.) Nem rendelték alá dogmatikai elveknek sem a könyvek csoportosítását, sem az esetleges ellentmondások kiküszöbölését. Ez is mutatja, hogy a kanonizálással az egyház tanítása nem kerekedett a Biblia szövege fölébe. Vállalta a maga pluralitásában azzal a feladattal együtt, hogy e sokféleségben nem időtlen igazságok gyűjteményét tartja a kezében, hanem mint olyan forrást, amelyből a közlés szándékát, az üzenetet a Szentlélek segítségével kell megértenie.

Az egyház a kanonizálással megvallotta, hogy hitének és életének mércéje nem önmagában van, hanem rajta kívül. Az igazság az ajtón kívül állva, zörgetve jön felé, amelynek ajtót kell nyitni. Ehhez a „külső” mércéhez mérve magát nem manipulálhatja az igazságot, csak mint ítéletet és kegyelmet fogadhatja el, maga felett. Egyszóval, a kanonizálással teremtődött meg a Biblia, azaz a könyvek gyűjteménye¹⁴.

Az Újszövetség kéziratai

Az Újszövetség eredeti kéziratait valószínűleg törékeny papirusz lapokra írták, melyek a második századra tönkrementek, elvesztek, bár a kéziratok hagyományozása kedvezőbb, mint az ókori művek hagyományozódása (pl. a legrégebbi teljes Homérosz kézirat csupán a Kr. u. 13. századból való). Jelenleg 72 papirusztöredéket, 242 nagybetűs kéziratot, 2570 kisbetűs kéziratot és 1909 istentiszteleti felolvasásra szánt bibliai részt tartunk számon¹⁵. A 2. és 3. századból származó papirusztöredékek közül a leglényegesebbek:

- p52 János evangéliuma – 2. század – János evangéliuma néhány verse
- p45 négy evangélium, Apostolok Cselekedeteiről írott könyv

¹³ Keresztyén Bibliai Lexikon (dr. Bartha Tibor szerk.), Bp 1993. ?? Az újszövetség szócikk szerkesztett változata

¹⁴ Dr. Szűcs Ferenc, Dogmatikai Prolegomena, Budapest 1993. 83. oldal

¹⁵ Dr. Budai Gergely (Herczeg Pál), Az újszövetség története, Budapest 1994.

p46 páli levelek
 p47 Jelenések könyve
 p66 János evangéliuma

A kb. 2700 kéziratból 50 feletti tartalmazza a teljes Újszövetséget és további kb. 120-ból csak a Jelenések könyve hiányzik.

E papiruszok utáni időszakból való kéziratok már nem tekercs-, hanem kódexformában íródtak. A 4. századból származnak az első nagy pergamenkódexek: Codex Vaticanus (B), Sinaiticus Alexandrinus (A), Ephraemi rescriptus (C), Bezae Cantabrigensis (D), Claromontanus (D). Valamennyi görög kódex nagybetűs (maiusculus).

Összegzés

„(A kanonikus Szentírás.) Hisszük és valljuk, hogy a szent próféták és apostolok kanonikus írásai mind az Ó-, mind az Újtestamentumban Isten igaz ígéje; ezért elég tekintélyük van önmagukban és az nem emberektől származik, mert maga Isten szólt az atyákhoz, prófétákhoz és apostolokhoz és szól még mindig hozzánk a szent írások által...

(A Szentírás Isten beszéde.) És ugyanő (ti. Pál) ismét a thessalonikabelieknek ezt mondja: Ti befogadván az Istennek általunk hirdetett beszédét, nem úgy fogadtátok, mint emberek beszédét, hanem mint Isten beszédét stb. (I. Thess 2,13). Mert maga az Úr mondta az evangéliumban: Nem ti vagytok, akik szóltok, hanem a ti Atyátok Lelke az, aki szól tibennetek. Tehát, aki titeket hallgat, engem hallgat és aki titeket megvet, engem vet meg³⁶.

A kánonizálás kapcsán láthattuk, hogy mindez az egyház műve, de éppen ezzel emelte maga fölé és ez különböztette meg a hagyománytól. Ezért erről a folyamatról leginkább úgy beszélhetünk, mint a Szentlélek művéről. „Jóllehet az egyházi konszenzus döntött, mégsem ez hitelesítette az írásokat. Tavaszzy Sándor hasonlata szerint »a kanonizálással a történeti egyház az Isten pecsétje mellé odaütötte a magáét is, hogy ezzel kifejezze Isten jelenlétének felismerését« Hasonló ez az aranygyűrűbe vésett védjegyhez. Nem az teszi arannyá, de azt pecsételi meg, hogy nem hamisítvány.”³⁷

¹⁶ A Magyarországi Református Egyház Hitvallási iratai, A Második Helvét hitvallás, Budapest 1989. I. fejezet: A Szentírás Isten Igéje

¹⁷ Dr. Szűcs Ferenc, Dogmatikai Prolegomena, Budapest 1993. 82. oldal

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Keresztyén Bibliai lexikon (Dr. Bartha Tibor szerk.), Budapest 1993.
2. Dr. Szűcs Ferenc, Dogmatikai Prolegomena, Budapest 1993.
3. Herczeg Pál, Érted is amit olvasol?, Budapest 1991.
4. Dr. Budai Gergely (Herczeg Pál), Az újszövetség története, Budapest 1994.
5. Dr. Varga Zsigmond J., Újszövetségi bevezetés, Budapest 2000.
6. A Magyarországi Református Egyház Hitvallási Iratai, A Második Helvét hitvallás, Budapest 1989.

KÉRDÉSEK

Mi a Biblia központi üzenete számomra?

Milyen kérdések és következmények adódnak a következőkből: „Mindenekelőtt tudnotok kell, hogy az Írás egyetlen próféciája sem ered önkényes magyarázatból, mert sohasem ember akaratából származott a prófécia, hanem a Szentlélektől indítatva szóltak meg az Istentől küldött emberek” (2Pét 1,20-21)?

Mi a különbség a verbális és az organikus inspiráció között?

Ki vagy mi bizonyítja a kánonalkotás helyességét?

Miért lényeges, hogy négy evangéliumot olvashatunk?

Milyen példáit ismerjük a következő kijelentésnek: „Az Ószövetség írásai Krisztus felé vezetnek”?

Ha ma egy tekintélyes tudósokból álló társaság „találna egy új levelet Pál apostoltól”, lenne-e helye az Újszövetségben?

Hogyan lehetséges, hogy az Írás ma is „megragadó”?

Normatív erejű-e az Újszövetség az életében?

Van-e kánon a kánonban? (Lehet-e fontossági sorrendet felállítani az újszövetségi igék között?)

Keresztelő János

az összekötő

az ószövetség és az újszövetség között

✍ *Jakab Erika*

Keresztelő János személyének áttekintése

(Idézet Dr. Barta Tibor: Keresztyén Bibliai Lexikon, Kálvin Kiadó)

„Keresztelő János Zakariás pap és Erzsébet fia, aki prófétai igehirdetésével valóságos népmozgalmat indított el Judeában, s aki magát Jézus előfutárának tekintette.”

Élete

Mind apai, mind anyagi ágon papi eredetű volt. Idős szüleinek sokáig nem volt gyermekük, de végül is imádságukat meghallgatta Isten és Gábel angyal által közölte velük, hogy fiuk lesz, akivel Istennek különleges tervei vannak (Lk 1,5-25.) János már gyermekkorában beteljesedett Szentlélekkel. Júdea pusztájában nevelkedett, ahol a qumráni közösség is élt, lehet, hogy kapcsolatban állt velük. Szolgálatát is a pusztában kezdi (Mt 3,1 stb.). Külső megjelenése, ruházata, étrendje a prófétákéra emlékeztetett (Mk 1,6). Hirdette Isten ítéletét és megtérésre hívott. Akik hittek a szavának, azok megkeresztelkedtek általa a Jordán folyóban – innen ered a „Keresztelő” melléknév –, bűneiket megvallva (Mt 3,6). Tanítványi köre bőjtölt, imádkozott, szigorú kegyességet élt (Mt 9,14). Prófétai feddésben részesítette Heródes királyt, aki sógornőjét vette feleségül, ezért a király felesége rábeszélésére lefejeztette Keresztelő Jánost.

Tevékenysége

Igehirdetésében elsősorban a mindenki által várt Isten Országának elközelítéséről szólt (Mt 3,2), de úgy, hogy az nem a nép fátalmát hozza el, hanem az ítéletet (Mt 3,10; Lk 3,9). Az ítéletben senki sem mentheti magát azzal, hogy a hívő Ábrahám leszármazottja (Mt 3,8k). egyedül a megtérés segíthet. Tudjuk, hogy a nép különféle rétegeinek különféle magatartást jelentett az általa követelt megtérés: az átlagembernek meg kellett osztani a ruháját a nélkülözőkkel; a vámszedőknek nem volt szabad másokat megkárosítaniuk; a katonáknak meg kellett elégedniük zsoldjukkal (Lk 3,10-14). Mindezzel az ÓSZ-i próféta társadalmi erkölcs tanítását alkalmazta hallgatóira. Új volt viszont Isten Országának elközelítésének említett gondolata, a keresztséghez kapcsolódó bűnbocsánat ígérete, annak hangsúlyozása, hogy az ő munkája csak előkészítés, de közel van valaki, akiben maga Isten jelenik meg.

János és Jézus

Keresztelő János önmagát sem tartotta méltónak arra, hogy az Eljövendőnek akárcsak rabszolgája legyen (Mt 3,11). Ő csak útelőkészítő, kiáltó szó a pusztában (Mt 3,3), aki után majd maga az Úr jön el. Isteni parancsot követve János megkeresztelte Jézust (Mt 3,13-17 par.) és bizonyosságot tett Róla: látta a Szentlelket rászállni és Isten kijelentését vette arról, hogy Jézus az Isten Fia (Jn 1,34). A nép bizonyos köreiből az a hiedelem élt, hogy talán János a Messiás. Ő azonban ezt visszautasította és kifejezte, hogy Jézust magánál sokkal nagyobbak tartja, olyannak, aki elveszi a világ bűneit (Jn 1,36). Jézus maga többször elismerően nyilatkozott Jánosról. A „legnagyobbak” mondta azok közül, akik „asszonytól születtek” (Mt 11,11), Illéshez az ÓSZ nagy prófétájához hasonlította, sőt „prófétánál is nagyobb”-nak tartotta (Mt 11,9). Ezért nincs mentsége azoknak, akik sem az askéta-ítélthírdető Jánosnak, sem Jézusnak, a bűnösök barátjának nem hittek (Mt 11,16-29; 21,31-32). Keresztelő János nem egy tanítványa csatlakozott Jézushoz (Jn 1,37). Pütkösd után az apostoli misszió találkozott Keresztelő János tanítványokkal, azokat azonban újra keresztelték Jézus nevére (ApCsel 19,1-7).

Biblián kívüli források

Josephus Flavius zsidó történetírónál két feljegyzést találunk Keresztelő Jánosról. Elmondja, hogy melyik börtönbe zárták Jánost és azt, hogy a nép Heródes háborús vereségét Isten büntetésének tartotta, Keresztelő János kivégzése miatt.

Josephus leírja János tanítványai életmódját. Az ún. MANDEUS irodalomban nagy szerepe van Keresztelő Jánosnak.” BJ

Négyszáz év Malakiástól Mátéig

Mintegy négyszáz éves időszak terjed az Ószövetség végétől az Újszövetség kezdetéig. A két testamentum közötti nagy szakadék ideje ez. Erről a négyszáz évről hallgat a Biblia.

Erre az időszakra vonatkozó ismereteinket a zsidó Josephus írásaiból, az apostolok bizonyos könyveiből, valamint a görögök és rómaiak írásaiból ismerhetjük meg.

Ebben az időszakban különös szerepet játszik Antiochus Epifánész szír király, aki kegyetlenül üldözte a zsidókat és sokakat megölt. Kr. e. 170 körül betiltotta a zsidó istentiszteleteket a templomban és ott bálványimádást vezetett be, és ezzel megszenteltségtelenítette a templomot és az oltárt. Ebben mintegy a Dán 11,21-35 prófécijának beteljesedését láthatjuk.

Nemzeti önérzettől vezetett zsidó felkelés állt neki végül ellent, így támadt a Makkabeusok felkelése. Függetlenségi háborúk sora következett. Ezen kívül Izraelt fájdalmas vallási villongás osztotta meg. Ebben az időben keletkezett a farizeusok és sadduceusok két nagy sektája.

A szabadság kivívására indított mozgalmukat végül a rómaiak végérvényesen szétverték. Újra nyomorúság és szükség szakadt Izraelre.

Ebben az időben egyre inkább erősödött a Messiás eljövételének várása és ekkor született Jézus Krisztus, a világ Megváltója.

Izrael életében többször előfordult, hogy Istennek nem volt szava, mondanivalója az Ő test szerint választott népéhez. Az Ószövetség és Újszövetség közötti időszak az Isten részéről a hallgatás időszaka volt. Elnémultak a próféták, mert általuk Istennek nem volt kijelentenivaló üzenete, parancsa népe számára. A nagy szakadék ideje ez, melyben Isten engedi az ő népét a történelem nagy folyamában.

Azt is látjuk, mert nagyon szembetűnő, hogy nagy különbség van az Ószövetség és Újszövetség, az ígélet hirdetése és beteljesedése között. Mi lesz, vagy ki lesz az, ami vagy aki a két szövetség közötti híd lesz? Tudjuk jól, hogy a híd szerepe, hogy a nagy szakadékot áthidalja, összekösse az egymástól nagy távolságban lévő pontokat. Isten maga az, aki gondoskodik arról, hogy legyen híd, összekötő az Ószövetség és Újszövetséget elválasztó négyszáz év között. Ez az összekötő Keresztelő János személye, aki az utolsó próféta, és egyben a Messiás út készítője.

A hídnak fontos része a két parton, vagy part közelében elhelyezkedő tar-

tópillér. Melyik az a két biztos pont, mely az Ószövetség és Újszövetség két partján van, és meggyőz bennünket Keresztelő János két szövetséget összekötő személyéről?

A két tartópillér az Ószövetség és Újszövetség határán

a) Ígéret a király követőinek jöveteléről az Ószövetségben

- Keresztelő János prédikációja kezdetén az Ézsaiás 40,3-ban és a Mal 3,1-ben található próféciaakra hivatkozik. Mind a négy evangélium utal Keresztelő Jánossal kapcsolatban Ézsaiás szavára (Mt 3,2, Mk 1,2-3, Lk 3,4-6, Ján 1,23).

Az Ézs 40,3 „útépítő munkásokról” beszél, akiket felkér és az a feladatuk, hogy készítsék elő az utat a kietlenben, a pusztában az Úr és visszatérő népe számára. A száműzöttek visszatértek Kr. e. 537-ben a babiloni fogságból. Keresztelő János is a pusztában készítette az utat, az Úr eljövetelére és a népet Istenhez való visszatérésre hívta.

János volt tehát az a kiáltó hang a pusztában, aki felkészítette a népet, a maradékot a Messiás fogadására. Prédikációja pedig utal eljövetelének céljára, arra, hogy az embereket elkülönítse a korabeli vallásos rendszerektől, valami újra mutasson rá. Nem lehet az ősökre, azok hitére, sőt Istenhez való viszonyulásukra hivatkozni, nem lehet Ábrahám neve alatt megállni majd az eljövendő előtt. Nem lehet hivatkozni a múltra, nem lehet dicsekedni azazal, hogy kik ők. Keresztelő János újat hozó üzenete, egyénileg és üres kézzel lehet, és kell jönni. A nép méltóságáról, melyet a múlt örökéül kapunk, melyre mindig hivatkozunk, félre kell tenni, mert az előtt, aki jön, megég. A múltat nem lehet felmutatni. Isten a jelen és az egyes ember élete értéke.

- Az Ószövetségi tartópillér második megerősítője az Ezékieli prófécia, melyben Isten majd tiszta vizet fog önteni az ő népére, megtisztítja bálványaitól és új szívet és új lelket ad beléjük, hogy törvényeit megőrizték és betöltsék. Ez 36,25-27. Megtisztulás nélkül a törvényt is át lehet hágni, megtisztulással pedig be lehet tölteni. Keresztelő János tevékenysége arra mutat rá, hogy tegyenek vallást bűneikről (megtisztulás, bálványimádat) és teremjenek a megtéréshez illő gyümölcsöket, azaz az életük hétköznapijai a megtisztulás után legyen hitelessé.

Ezékiel próféciaja a tiszta víztől az új lélek elnyeréséig abban nyer Keresztelő János bizonyítást, hogy így beszél: „én ugyan vízzel keresztelek titeket..., Ő Szentlélekkel és tőzzel” (Mt 3-11).

- Mal 4,1 és 5,6 verse arra utal már az Ószövetség lapjain, hogy eljön az ítélet napja és minden gonosztevő mint a pozdorja megégettetik, amely még

a gyökérre is hat. Malakiás beszél arról, hogy Isten elhozza Illést, a prófétát, mielőtt az a félelmetes nap eljön. És azután Keresztelő János elkezdti üdvözítő szolgálatát, sokak számára ez lesz a kérdés: kicsoda vagy Te? Többek között ezt is megkérdezik tőle, hogy Illés vagy? Azért kérdés ez, mert az Ószövetség prófétájához hasonló külsőben jelent meg. Teveszőr ruhában, bőrvövel a dereka körül (2Kir 1,8, Zak 13,4). Tápláléka pedig sáska és erdei méz volt. A sáska a szegények étele (3Móz 11-21) Illéshez hasonlóan János is sokáig nomád életet élt, és keményen prédikált.

b) Ígéret a király követének jöveteléről az Újszövetségben

- Keresztelő János születésének ígérete

A 400 éves intertestamentális időt összekötő hídnak, Újszövetségben lévő tartópillére az előfutár születésének angyali bejelentése, mely csak Lukács evangéliumában van feljegyezve. Lukács azzal kezdi elbeszélését, hogy bemutatja Keresztelő János szüleit. Ők abban az időben éltek, amikor a gonosz indulatú nagy Heródes volt Júdea királya. A szülők, Zakariás és Erzsébet házassága nem volt problémamentes, hasonlít az Ószövetségben élő különleges házaspárok helyzetéhez, mint pl.: Ábrahám és Sára, akiknek nem volt gyermekük, pedig Isten megígérte és idős korban nyitotta meg Sára méhét, beteljesítve az Isteni ígéretet. Manoah és felesége szintén gyermektelen pár volt, akinek (akiknek) szintén Isten követe jelenti be, hogy gyermekük lesz, és elmondja, mitől kell az anyának tartózkodnia ahhoz, hogy Sámson az Úrnak szentelt legyen. De ismert Anna esete, aki kiöntve szívét a Silói templomban, imádsága meghallgattatott és Isten népének egyik nagy prófétáját nyerte Sámuel személyében.

Ennek a házaspárnak sem született gyermeke, mely minden zsidóra nézve szégyennek számított. Ennek oka Erzsébet meddősége volt. A problémát, annak tényét nehezítette, hogy mindketten idősek voltak már. Istennél azonban nincs megoldhatatlan helyzet, és ő a több száz éve tett prófétai ígéretet sem felejt el, hanem alkalmas időben beteljesíti és felhasznál ahhoz két idős embert. Az ígéretet, és annak bekövetkezését angyal jelenti be itt is, mint a többi fent említett esetben. Az angyali bejelentés tartalmazza, hogy Erzsébet fiút fog szülni, Jónás lesz a neve. Sokan fognak örülni, hogy ő megszületik, nagy lesz, tartózkodik mindenféle részegítő italtól és betelik Szentlélekkel. Sokakat az Úrhoz térít, lelkével jár a Messiás előtt elkészíti az Úr számára népét. Mindezek a bejelentések visszautalnak az Ószövetség próféciáira, különösen a „nagyokra”, akiknek születésének körülményei hasonlóak Keresztelő Jánoséhoz.

Minden ilyen isteni ígéret meglepő, mely kétséget is ébreszt az emberben, így Zakariásban is. Mivel Zakariás kételkedett, elvesztette beszélő képességét, a gyermek megszületéséig.

- Keresztelő János feladatának, küldetésének ígérete, Zakariásnak adott prófécia Keresztelő János születésekor.

Keresztelő János Ó- és Újszövetséget áthidaló személyének második megerősítő tartópillére a születését, körülmétélését követő prófécia, melyet éppen Zakariás mond el. Az apa, Zakariás megszabadulva a hitetlenség bilincsétől megtelt Szentlélekkel, mintegy válaszol arra a kérdésre „vajon mi lesz e gyermekből?” Zakariás amit elmond Keresztelő Jánosról, annak bizonyossága, hogy az Ószövetségben kijelentett próféciák rá igazak, és benne teljednek be. Zakariás megértette, hogy fiának, Keresztelő Jánosnak születése a Messiás eljövételének közvetlen közelségét jelenti. Az Ószövetség ideje alatt adott ígéretek a felkentre, szabadítóra nézve közel van. Ennek a Szabadítónak, Messiásnak útkészítőjeként látja Fiát „Te pedig kisgyermek a magasságos Isten prófétájának hivatott, mert az Úr előtt jársz, hogy az ő útjait megkészítsd (Lk 1,76). Feladata lesz még az üdvösség ismertetésére megtanítani a népet, a bűnöknek bocsánatában.

Közel a világosság és a világosságban sok szenny, bűn, tisztátalanság látható lesz. Ő annak előkészítője, futára lesz, aki a sötétségben lévőkhöz, és a halál árnyékában ülőkhöz jön el. Ezek felrázója, felkészítője lesz ő. Az apa prófeciájában megjelenik Malakiás prófeciája több gondolatban is, Zakariás prófeciája és Ézsaiás prófeciája a nép sötét állapotára vonatkozóan.

Közel a felkelő fény, melyről Keresztelő János lesz hivatott hírt adni a pusztában.

A király követe

Máté evangélista Keresztelő János előkészítő munkájának leírásával veszi fel a történet fonalát. Az önigazoló prozelita keresztelkedés ismert volt a zsidóknál, János keresztsége mégis szokatlanul hatott, mert ő volt az első, aki azért jött, hogy másokat kereszteljen. Munkáját Júdea pusztájában a Holt tengertől nyugatra eső kopár, terméketlen vidéken végezte. Mondanivalója egyértelmű volt, két fő részből állt: szoteriológiai vonatkozásban: „térjete meg!”, és eszkatológiai vonatkozásban: „elközelített a mennyeknek országa”. Az eljövendő királyság gondolata jól ismert volt az Ószövetség népe számára, de az a felfogás, hogy abba csak bűnbánattal lehet bejutni, ez új volt hallgatóinak, sőt a zsidóságnak megütközést okozott. Ők úgy gondolták, Ábrahám örökösei-

ként természet szerint bejuthatnak a Messiás királyságába. Ezzel a gondolkodással ellentétben János azt hirdette, hogy a szívnek és értelemnek megváltozása jogosítja fel őket a mennyek országába való belépésre. A zsidóság már észre sem vette, hogy mennyire eltávolodtak Isten törvényétől, és a próféták által felállított mércétől. János Isten uralmának közel valóságáról beszélt. Ez az uralom és annak megvalósulása egyetlen személyhez kötődik, a Messiáshoz, Jézushoz, akinek útját ő készíti elő. Akik hallották őt, azok közül senki sem kérdezte meg, hogy miről beszél, mivel a Messiás földi uralkodása ismert volt az Ószövetségi próféciákból. Azonban a királyság megalapításának előfeltétele volt a nemzeti bűnbánat.

János kiáltó hang volt a pusztában, aki éppen arra hívta fel a figyelmet, hogy nem a tradíció tesz jogossá az Isten országára, hanem a bűnbánat. Megtérés nélkül nincs üdvösség.

Kicsoda vagy te?

Keresztelő János az akkori körülményekhez képest különleges helyen: a pusztában, különleges külsőben, különleges dologról prédikált. Nagy erény volt ez, és akkora hatást gyakorolt az emberekre, hogy egész Jeruzsálem megmozdult. Mentek hozzá papok, léviták, farizeusok, egyszerű emberek, hogy arra a kérdésükre, hogy ki ez az ember, mit csinál és miért csinálja, választ kapjanak.

Miért volt olyan hatással egész Izraelre, hogy egy ember elkezd keresztelni a Jordán vízében és prédikál a pusztában? Erre nem lehet csak egy választ adni!

- Ő a bűnbocsánatot hirdette azoknak, akik kimentek hozzá a mindennapi életükből. Márpedig bűnbocsánatot egy évben egyszer csak a főpap hirdethetett, miután a szentek szentéjében bemutatta az áldozatot. Isten népe számára az mindig ünnepi alkalom volt. Most pedig távol a templomtól és nem a főpap hirdeti, hanem a pusztában és egy ember – ez megdöbbenetete őket. Ki ruházta fel ezzel a hatalommal őt?
- A bűnbánat következménye a megtisztulás. Erre vonatkozóan Ezékiel próféta adott kijelentést, és ha ez bekövetkezik, melyről a zsidó nép tudott, akkor az üdvtörténet utolsó korszaka érkezett el! De ki az, akinek erre van hatalma?
- Keresztelő János igehirdetése is rendkívüli volt, mely eltért a templomban eddig hallottaktól. Ezt mondta: ne hivatkozzatok Ábrahámra, mint atyátkorra, ne a múlttal próbáljatok dicsekedni, azt felmutatni, hanem ti magatok gyertek, ahogy vagytok. Üres kézzel, bűnbánó szívvel. Kezetekben az éle-

tetek fáján termett gyümölcsét hozzátok. A gyümölcstelen, terméketlen élet felett ott van az ítélet, ahogyan a terméketlen fák gyökerén a fejsze.

Közel az Isten országa, akire évszázadokon keresztül vártunk, itt van. Itt a Messiás. Ez nem egy könnyelmű kijelentés, hanem következményekkel járó. Ki kell menni, megnézni!

Ki az, aki így mer beszélni? Ki az, aki ilyen dolgokat mer mondani? Kicsoda vagy te? A kiáltó hang jobban érdekelte az embereket, mint az, amit üzenetként hozott.

Erre a feltett kérdésre Keresztelő János válasza: Nem vagyok a Krisztus, nem én vagyok a Messiás! Talán akkor Illés vagy a próféta? Nem! Én kiáltó hang vagyok! Személytelen, névtelen valaki, csak egy szó, nem az a fontos, hogy ki vagyok hanem, hogy mit mondok, kiáltok! Az a fontos Akiről beszélek, aki előbb lett, mint én, aki olyan nagy, hogy méltatlan vagyok rá, hogy szolgáljam, még saruja szíjának megoldására is méltatlan vagyok! Én vízzel keresztelek, ő Szentlélekkel, én a megtisztulás lehetőségéről szólok, Ő pedig tisztít és éget!

Végül menjünk vissza a helyszínre, mely a puszta. Izrael életében a puszta valósága ismert volt. Isten a pusztában vezette őket 40 évig az ígéret földje felé. Ott csak ők voltak és Isten. Azután a babiloni fogságból hazatérő nép útja is a pusztán át vezetett. Ézsaiás mondja, hogy a pusztában át fogják élni Isten közelségét. Ecsedi Aladárnak van egy éneke, mely így kezdődik: „jőjj egy puszta helyre, hadd szóljak veled!” A puszta az a hely, melyben a kiszáradt, lelkében halott nép magára ismerhet. Távolság van a világ zaja, közel van Isten szava, távol van a világ kivetése, közel van Isten jelenléte. Ezért ki kell menni hozzá, a világból kivezető utat meg kell tenni. Az Isten szavát a csendben lehet meghallani és vele a pusztában lehet találkozni. Nem kell mindig a pusztában élni, de puszta nélkül sem lehet élni.

Végül Keresztelő János arra mutat a pusztában az őt kérdezőknek, aki utána jön, Ő Szentlélekkel keresztelek, mely több mint a víz.

„Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit”

A Jézus keresztelését leíró négy evangélista közül Máténál találjuk, hogy Keresztelő Jánost próbálta Jézust visszatartani, mivel János látása szerint a nagyobbak kellene a kisebbet megkeresztelni.

„Nekem volna szükségem arra, hogy megkeresztelj és te jössz hozzám” – mondja Keresztelő János. Jézus pedig így válaszol: „engedj most, mert így illik nekünk minden igazságot betöltenünk. Ekkor engedi néki. (Mt 3,15)

János evangélista pedig úgy jegyzi fel Jézus megkeresztelkedését, hogy amikor látta Keresztelő János „másnap Jézust közeledvén ezt mondta: „Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit”. Honnan veszi János ezt a mondatot? Keresztelő János nagyon jól ismerte Ézsaiás próféciáját az Úr szolgájának szenvedését, mely az 53. részben van megírva. Az Isten szolgája egyben az Isten Báránya. Bárány volt az az áldozati állat, melyet a szabadulás éjszakája előtt le kellett ölni, húsát el kellett fogyasztani, vérért az ajtófélfára kellett hinteni. A bárány vére biztosította az életet, a megmaradást. Mintegy kifejezésre jutott ebben: ember nem a te jószágod mentett meg, nem ezáltal vagy különb a többi népeknél, hanem a kegyelem, amelyik a megölt bárányban és vérében jutott kifejezésre – ezért menekülsz meg. A báránynak mindig is nagy szerepe volt a különféle áldozatoknál. Bárány, aki a bűnös embert helyettesíti.

Ézs 42,1-ben azt írja a próféta: „Ez az én szolgám, akit támogatok, az én választottam, akiben gyönyörködöm!”, és befejeződik azzal, hogy a Bárányt látja, aki a világért meghal (Ézs 53-ban).

Mi az, hogy Jézus meghal a világért? Isten Báránya adatik érettünk, elveszi a bűneinket?

Itt van az a kapcsoló pont, melyben János útkészítő munkája és az őt követő Messiás összekapcsolódik. Itt találkozik a bűnbánatra felhívás és a világ bűnét – benne az egyes ember bűnét – elvevő Isten Báránya. A kicsoda vagy te? – kérdésre, a legteljesebben abban adja meg a választ Keresztelő János, hogy rámutat Jézusra, aki a világ bűnét elveszi.

Wittenbergben Lucas Chranach-nak van egy lenyűgöző festménye: Jézus ezen a képen ott áll a középpontban, akire Keresztelő János rámutat. Nagyon jól értette a festő Keresztelő János személyének a titkát.

Keresztelő János sorsa a próféta sors

A próféta, prófétálás, próféta szó jelentése előre megmondani, megjövendölni valamit. Prófétáknak nevezi a Biblia azokat, akiket Isten Lelke által támasztott, (Keresztelő János gyermekségétől fogva Szentlélekkel volt megáldva) ihletett embereket, akik különösen az Ószövetség korában Izrael népének szólták Isten kijelentéseit.

Az Újszövetség korában, az első keresztyén idősorokban pedig a gyülekezeteket lelkileg építették és szenvedésük, megpróbáltatásaik között az üdvösség örök boldogságával vigasztalódtak.

Az emberek sokszor nem fogadták el a bűneikre mutató igaz kijelentést.

Isten igazságos ítéletét nem vették komolyan, és amikor a próféták Isten kijelentése mellett végsőkig kitartottak, támadták őket, sőt voltak, akiket meg is

öltek. Emlékezzünk csak Illésre, aki miután megmondta az igazságot, Akháb és Jezábel felé, pusztában kellett menekülnie haragjuk elől.

Keresztelő János mint Isten elhívott szolgája, hangja csak az igazságot hirdeti és rámutat arra, ami eltér attól.

Heródes Philipposnak – tulajdon testvérének – feleségével élt együtt. Az ilyen kapcsolat Izraelben törvénytelennek számított. Keresztelő János következetesen és megalkuvás nélkül védte az erkölcsi tisztaságot és ezért szóvá tette ezt a vadházasságot. Ezzel magára vonta Heródes ellenszenvét, annak ellenére, hogy Heródes prófétának tartotta Jánost, és nem volt szándékában megtorolni az ellene felhozott vádat. De egy könnyelmű ígérete mégis belevitte őt abba, hogy Keresztelő Jánost elfogása után ki is végeztesse. Heródiás gonosz tanácsot ad lányának, hogy kérje Keresztelő János fejét tálon. Az ígéret szava Heródest kötelezte, és mivel nem akarta magát lejártni, állnia kellett a szavát. János sorsa ezzel megpecsételődött.

Az igazság szavát nehéz elfogadni, annak, aki nem jár az igazság útján és aki az igazságot szólja, az pedig a szenvedés útjára lép. Így volt ez a próféták életében, Keresztelő János életében és Jézus életében is. Az Isten igazságát hirdető eszköz, nem riad vissza semmitől. Pál apostol mondja: „Semmivel sem gondolok, még az életem sem drága nékem, csakhogy elvégezhessem az én hivatásomat örömmel, melyet vettem az Úr Jézus Krisztustól, hogy bizonyosságot tegyek az Isten kegyelmének evangéliumáról” (ApCsel 20,24). Ugyanezt tette Keresztelő János, élte a próféta életét azzal a céllal, hogy elvégezze mindazt, amire elhivatott, amire őt Isten kiválasztotta. Így töltötte be küldetését, mintegy hitként az Ószövetséget és Újszövetséget összekötve.

AJÁNLOTT IRODALOM:

1. Szinopszis, Magyarországi Ref. Egyház Kálvin János Kiadója Budapest, 1994.
2. William MacDonald Újszövetségi Kommentár I. kötet, Evangéliumi Kiadó
3. Joseph Klausner Jézus és kora, Káldor György Könyvkiadó Vállalat Budapest, 1946.
4. Dr. Szatmáry Sándor Élő víznek folyamai, Ref. Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya Budapest, 1997.
5. Dr. Bolyki János „Igaz tanúvallomás”, Osiris Kiadó Budapest 2001.
6. Dr. Bolyki János Lukács 1-2. magyarázata, Ráday Kollégium sokszorosító műhely 1983.
7. Jubileumi Kommentár, Ref. Zsinati Iroda Sajtóosztálya Budapest, 1974.
8. Ethelbert Stauffer Az Újszövetség Theológiája, Budapest, 1981.

KÉRDÉSEK

Istennek terve van veled. Tudod-e már, hogy mit tervezett felőled? Hogyan tudtad meg és igent mondtál-e az Ő tervére?

Mire hivatkozol, ha meg kell állnod majd Isten ítélőszéke előtt? Őseidre, azok vallásos életére, vagy Jézus Krisztusra, aki elveszi/elvette a te bűneidet is?

Jártál-e már a „pusztában” ott, ahol Isten van és te? Meghallottad-e szavát?

Sorolj fel példákat, életeket a Bibliából, akik Isten hívását meghallották és küldetésében jártak!

Kicsoda a híd közötted és Isten között? Ki által mehetsz bármikor az Atyához?

Mondj bibliai példákat arra, hogy Isten gyermekei szenvedtek! Szenvedtél-e valamikor az igazságért?

Milyen jellemvonásai vannak a Báránynak? Hasonlítsd össze az Isten Bárányának jellemvonásaival (Ézs 53. rész)!

Szerinted aktuális-e ma is Keresztelő János felhívása „térjetek meg, mert közel van az Isten országa”? Ha igen, miért, ha nem, miért nem?

Mi tisztítja meg életedet a bűntől?

Szerinted van-e összefüggés az Ószövetség és Újszövetség között?

Jézus örökkévalósága és a karácsony

✍ Szabó Csaba

Hitvallásunk

„...és (hiszek) az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, az Úr Jézus Krisztusban, aki fogantatott Szentlélektől, született szűz Máriától”. Az apostoli hitvallás ún. „második cikkelyének” ez a mondata magában foglalja a keresztyén hit lényegét. Az tartozik a keresztyénség nagy családjába, legyen tagja bármely felekezetnek, aki ezt hiszi és vallja – természetesen mind azzal együtt, ami e köré a középpont köré épül a Hitvallásban. E tömör megfogalmazás egyértelműen kimondja Jézus Isten- és ember-voltát, ami azt jelenti, hogy léte az Atyáéval együtt öröktől fogva való, de az idők teljességében emberré lett; vagyis keresztyén az, aki megvallja Jézus Krisztus praeegzisztenciáját és inkarnációját. A keresztyénség első évszázadaiban különböző eretnokségek kezdtek terjedni, és a Biblia tanításától eltérő, idegen tanítások egy része kétségbe vonta Jézus Isten-voltát, illetve Isten-voltának egyértelműségét. Szükségessé vált ezért e hittétel részletezőbb, a félremagyarázás, minden lehetőségét kizáró megfogalmazása. Így és ezért születtek meg az ún. egyetemes zsinatok hitvallásai, amelyek ennek megfelelően kibővítették az Apostoli Hitvallásban foglaltakat. A legismertebb ezek közül az egyes felekezetek által ma is használt (s jó, ha egyértelműen leszögezzük: református egyházunk által is elfogadott) nicea-konstantinápolyi hitvallás, amelyet a 381-ben Konstantinápolyban tartott második zsinat fogadott el, s amely most már minden ellenkező vélekedést elhárítva, pontosan rögzíti azt, amit a tiszta és elegyítetlen keresztyén hit vall a Szentírás alapján Jézus Krisztus személyéről. E hitvallásban ez hangzik:

„Hiszünk... egy Úr Jézus Krisztusban, az Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától nemzetett minden időknek előtte, világosságból való világosság, igaz Istenből való igaz Isten; nemzetett és nem teremtett; egylényű az Atyával;

aki által lett a mindenség... a mi üdvösségünkért alászállott a mennyekből... és emberré lett...”

Jézus Krisztusnak így vallott, és a többi keresztyén hitvallásban – így a Heidelbergi Kátéban is (1. különösen a 33. és 35. kérdés-feleletet) megfogalmazott kettős természete az Újszövetség tanításán alapul. Mielőtt azonban erre rátérnénk, figyelmet kell fordítanunk arra, hogy az újszövetségi tanításnak meg vannak a jól felismerhető ószövetségi gyökerei, előzményei is.

Az ószövetségi háttér

A Jézus Krisztus személyével kapcsolatos ószövetségi előzményeket messianizmus címszó alatt foglalhatjuk össze.

Az ókori ember általánosnak tekinthető ciklikus időszemléletével ellentétben a Biblia felfogása szerint a világ története, a történelem, egyszeri, előre haladó folyamat, amelynek van kezdete és vége. Az Isten és ember, ezzel Isten és a teremtett világ közötti viszony a bűn következtében megromlott; Isten célja azonban ennek a viszonyoknak a helyreállítása a történelem végét jelentő újjáteremtésben. Ehhez a reménységhez kapcsolódik az a fáradalom, hogy a végső szabadítást, az üdvösséget, egy Isten által küldött személy, a Messiás fogja elhozni. (A Messiás szó jelentése: felkent. A felkenés szertartásával az ószövetségben a királyt és a főpapot iktatták be hivatalába. – a felkenés végrehajtása kiemelkedően prófétai feladat – ennek az újszövetségi tanítás szempontjából is fontos jelentősége van. A messiás szó görög megfelelője: *christos* = Krisztus).

A messiás felőli reménység már az Ószövetség első lapjain megfogalmazódik az ún. protoevangéliumban: „Akkor ezt mondta az Úristen a kígyónak: Mivel ezt tetted, átkozott légy minden állat és minden mezei vad közt: hasadon jársz, és port egyél egész életedben! Ellenségeskedést támasztok közted és az asszony közt, a te utódod és az ő utódja közt: ő a fejedet tapossa, te meg a sarkát mardosod.” (1Móz 3,14kk). Noé áldása három fia közül egyértelműen Sémnek emeli ki: „Ezután ezt mondta (Noé): Áldott az ÚR, Sémnek Istene! Legyen Kánaán a szolgálója!” (1Móz 9,24kk). Az ő leszármazottai közül választja ki Isten Ábrahámot, akinek utódaiban az ígéret szerint megáldatnak a föld nemzetségei (1Móz 12,2-3). Jákób áldása a messiási fáradalmat Júda személyéhez, az ő törzsének köréhez köti (1Móz 49,8-12). Itt már a Messiás szinte teljesen megrajzolt alakja áll előttünk, egy uralkodóé, akinek országa a békeség birodalma lesz (erre utal a 11. vers képes beszéde: „Szőlőtőhöz köti szamarát, nemes tőkéhez számárcsikáját. Ruháját borban mossa, köntösét a szőlő vérében”). Még tovább szűkíti-pontosítja a váradalmat az ún. Nátán evan-

géliuma (2Sám 7,13-16), amely egyértelműen Dávid házát nevezi meg a váradalom letéteményeseként: a Messiás az ő házából fog származni. S hogy itt nem csak Dávid közvetlen leszármazottairól – elsősorban Salamonról – van szó, megerősítik Dávid saját szavai (2Sám 23,2kk).

Tovább erősítik a Nátán-jövendölés vonalát a király-zsoltárok. A 2. zsoltárban a Sionon felkent király Isten fiaként jelenik meg, aki előtt meghódolnak a népek – ez többet mond a 2Sám 7,14 egyszerű adoptációs formulájánál. A Zsolt 110,4,6 szerint a messiás pap, és a népeket ítélő bíró. A messiási értelmezés a kulcsa a 22 zsoltárnak is. Ennek szavaival kiált fel Jézus a kereszten: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?” (Mt 27,46).

Megjelenik a Dávid házából származó jövendőbeli uralkodó képe a korai író-proféták eszkatológikus jövendöléseiben is (Ám 9,11-14; Hós 2,2; 3,5). A profétai szövegekre általában jellemző, hogy valamilyen konkrét történeti esemény kapcsán, azt értelmezve tekintenek előre a jövőre, annak messiási távlataira is. Ilyen gyökere van Ézsaiás 7,14kk jövendölésének is, Immánuélről, akinek korszaka a szabadításé és az ítéleté lesz. Ézs 11,1-9 szerint Isten lelke hétszeres (a teljesség száma!) kegyelmi ajándékainak birtokában fogja megalapozni az igazság és a béke országát.

A későbbi próféciák egyre erőteljesebben fordulnak szembe a tényleges királyság vétkével, s ezzel együtt jár, hogy a messiás alakja fokozatosan elveszti történeti-dinasztikus összefüggéseit. Egyúttal megjelenik Isten népével kötendő új szövetségének gondolata is: „Eljön az az idő – így szól az ÚR –, amikor újszövetséget kötök Izráel és Júda házával... ilyen lesz az a szövetség, amelyet Izráel házával fogok kötni, ha eljön az ideje – így szól az ÚR –: Törvényemet a belsejükké helyezem, szívükké írom be. Én Istenük leszek, ők pedig népem lesznek.” (Jer 31,31-34). Ezt az anti-dinasztikus vonalat viszi tovább Ezékiel is. Isten új dinasztiaát fog alapítani: „Így szól az én Uram, az ÚR: Majd én magam török le a magas cédrus hegyéről egy ágat, és elplántálom; tetejéről letépek egy gyenge hajtást, és elültetem egy magasba emelkedő hegyen.” (Ez 17,22), ebből a jövendölésből értelmezhető az Ez 37,22-25: „Egy néppé teszem őket abban az országban, Izráel hegyein, és egy király fog uralkodni mindnyájuk fölött... Az én szolgám, Dávid lesz a királyuk: egy pásztoruk lesz mindnyájuknak. Akkor az én törvényeim szerint élnek, rendelkezéseimet megtartják és teljesítik” – s ebből nyilvánvaló, hogy az itt szereplő „Dávid” nem valamilyen Dávid redivivus, hanem az eljövendő Messiás.

A fogság utáni proféták továbbra is ébren tartják a messiás jövendő országának fáradalmát (Haggeus, Malakiás, Jóel). Zakariás 9,9kk-ben feltűnik a békeség Jeruzsálembe bevonuló királyának alakja. Az eddigiekből kirajzolódnak az ószövetség királyi messiás-váradalmának körvonalai.

Nem térhetünk ki részletesen a szenvedő Szolga Deutero–Ézsaiás megrajzolta alakjára, csak annyit jegyzünk meg, hogy a róla szóló ún. „Ebed Jahve énekek” (ebed jahve = Isten szolgája) értelmezése meglehetősen sok problémát vet fel, de messiási összefüggésük vitathatatlan (Ézs 42,1-4; 49,1-6; 50,4-9; 52,13-53,12). 5Móz 18,15 kk jövendölésére alapozva ezeket az énekeket tekintik a prófétai messiás-váradalom legmarkánsabb megfogalmazásának.

Dániel könyve 7. részében jelenik meg az Emberfia apokaliptikus alakja, aki Isten egyetemes királyságának uralkodója a végső időkben. Különös jelentőségét az adja, hogy Jézus messiási önmegjelöléséként kizárólag ezt a kifejezést használta, lényegesen kiterjesztve azonban annak dánieli értelmét.

Kitűnik az eddigiekből, hogy az Ószövetségben egyre körvonalazottabban megfogalmazódó Messiás-váradalom valamilyen Istentől küldött eljövendő személyiségre vonatkozik, akinek szabadító munkája nem emberi-történeti folyamatok betetőzése, hanem közvetlen isteni beavatkozás. Az eljövendő Messiás Isten küldötte, megbízottja, felkentje. Istenhez való viszonya azonban homályban marad. Nem esik szó praeegzisztenciájáról sem. Erre nézve Biblián kívüli adatok vannak: egyfelől a rabbinus hagyomány a világ teremtése előtt már létező hét dolog között említi a messiás nevét is, másrészt a nem-kanonikus bölcsesség-irodalomban találunk utalásokat a megszemélyesített Bölcsesség öröktől fogva létezésére nézve (SalBölcs 7,25 stb), és a magyarázók általános vélekedése szerint ez hatással volt Jézus praeegzisztenciájának újszövetségi felfogására is. Ezzel elérkeztünk az Újszövetség üzenetéig.

Az Újszövetség tanítása: a praeegzisztens Krisztus

Az, hogy Isten Jézus Krisztusban a Szentlélek bizonyágtétele szerint teljesen és véglegesen jelentette ki magát, vagyis önmagát úgy határozta meg, mint a „mi Urunk Jézus Krisztus Atyját” (vö. Mt 3,13kk par), annyit jelent, hogy Jézus maga is Isten lényének része, öröktől fogva létező Isten. Éppen ezért, ha komolyan vesszük a Krisztus esemény eszkatológikus távlatait, akkor szükségszerűen foglalkoznunk kell azzal is, hogy mit hiszünk és vallunk Jézus öröktől fogva létezéséről, praeegzisztenciájáról. Ez a szükségszerűség azonban könnyen ahhoz a tévedéshez vezethet, mintha a praeegzisztenciáról szóló tanítás csak azért alakult volna ki, mert ha egyik irányban az örökkévalóságig tágul Jézus léte, akkor logikai szükségszerűség a másik irányban is tovább húzni a vonalat. (Valószínűleg ilyen meggondolás húzódnak meg tudat alatt a praeegzisztencia tanának viszonylagos mellőzöttsége mögött.) Az Újszövetség iratainak vizsgálata alapján azonban le kell szögezni, hogy a praeegzisztencia-teológia a megdicsőülés-teológiával együtt, vele gyakorlatilag egy idő-

ben, az újszövetség legrégebbinek tekinthető rétegeiben, egymással tehát hitvallási egyensúlyban jelenik és fogalmazódik meg. A Krisztus praeegzisztenciájáról szóló tanítás nem kisebb feladatot tölt be, mint, hogy az üdvtörténetet Isten örökkévalóságában alapozza meg, abban gyökereztesse.

A praeegzisztencia-teológia legszemléletesebb, leggyakrabban idézett ősi bizonyágtétele a Filippi 2,6-11 Krisztus-himnusza, amelyet a magyarázók egybehangzó vélekedése szerint maga Pál is a korai keresztyénség kezdeti hagyományából vett át, és illesztett az egyébként nem túl későn, az ötvenes évek elején írt levelébe. Célszerűnek tűnik ezért ezt a himnuszt kissé alaposabban szemügyre vennünk, s ennek alapján rámutatni témánk lényeges pontjaira.

„(Az az indulat legyen bennetek,) ami Krisztus Jézusban is megvolt: mert ő Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlóvá lett, és magatartásában is embernek bizonyult; megalázta magát, és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.

Ezért fel is magasztalta őt Isten mindenek fölé, és azt a nevet adományozta neki, amely minden névnél nagyobb, hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyieiké, földieké és földalattiaké; és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére.”

Azért jó ezt a lehetséges szövegek közül ezzel a himnusszal kezdeni Jézus praeegzisztenciájának közelebbi vizsgálatához, mert ez az egyetlen, amely Krisztus váltságművét a maga teljességében átfogja, és azonos súllyal írja le a praeegzisztens isteni létformából alászálló, a kereszt mélységéig vezető önmegüresítést, majd a mélységből a mennyei dicsőségbe visszavezető megdicsőülést. A gondolatmenet középpontjában tehát a kereszt helyezkedik el, mint Krisztus történetének, és ezzel együtt az üdvtörténetnek a sarokpontja, fordulópontja. Ezt emeli ki a himnusz chiasztikus, „keresztező” szerkezeti felépítése is – ez annyit jelent, hogy a mondanivaló egyes elemei az első szakaszban fokozatosan ereszkednek a magasságból a mélypont felé, hogy innen ugyancsak fokozatosan bontakozzon ki Krisztus megdicsőülésének folyamata és következménye. Minden részletre kiterjedő magyarázatra itt nincs módunk, ezért a témánk szempontjából fontos szempontokat emeljük ki.

A 6. vers kimondja, hogy Jézus „Isten formájában” volt, és ezt cserélte az emberi alakra. A morfé kifejezés nem elsősorban a külső formát, alakot, hanem a létmódot, az élethelyzetet jelenti. Jézus tehát nem az engedelmesség révén emelkedett isteni létformára, hanem engedelmességből vette fel az emberit! Esetében az engedelmesség éppen ezért nem etikai kategória, hanem az

Atyától kapott küldetés teljes és maradéktalan végrehajtását jelenti. A praeegzisztens isteni létforma az alapja annak, hogy Krisztus keresztje több egyszerű önfeláldozásnál, szuverén isteni cselekedet, nem végzetes sors – még ha önként vállalt sors is – hanem az eleve elgondolt isteni akarat beteljesítése, és pedig úgy, hogy Isten ezt nem mással „végezteti el”, hanem ő maga viszi véghez.

Itt nem szerepel *expressis verbis*, de a praeegzisztens isteni léthez hozzátartozik, hogy Krisztus az Atyával együtt teremtő Isten is – ezt más igehelyek erősítik meg, így az 1Kor 8,6 hitvallásos formulája: „nekünk mégis egyetlen Istenünk az Atya, akitől van a mindenség, mi is őérte, és egyetlen Urunk a Jézus Krisztus, aki által van a mindenség, mi is őáltala.” Ez az alapja annak, hogy Krisztus váltságműve nem exkluzív, hanem az egész teremtettségre kiterjedő érvényű. Aki részt vett a teremtés munkájában, végezheti az újjáteremtést is az Atyával együtt, és a kereszt ennek az újjáteremtésnek az első, számunkra is nyilvánvaló mozzanata.

A himnusz folytatódik a felemeltetés, a megdicsőülés leírásával, tehát azzal, hogy a keresztre tekintve nem csak az újjáteremtés első lépését, hanem egyúttal annak teljességre jutását is látjuk.

Összefoglalva: Krisztus praeegzisztenciája adja meg önmaga megüresítésének, szolgáló létformájának az értelmét, e nélkül egész műve hiábavaló volna. Ebben lép túl minden emberi értelmén, ezért lehet váltságművét csak hittel megragadni. Ebben lép túl minden ószövetségi fáradalmon is, egyúttal azonban be is teljesítve azokat. Nem kiiktatja, hanem isteni szuverenitással tölti be mindazt, amit Isten az ószövetségben előre megmondott és megígért. S egy mondat erejéig tovább szöve a gondolatot: ebben oldódik fel a törvény és evangélium olykor kiélezettnek vélt ellentéte: az evangélium a beteljesedett, az öröktől fogva való Isten: Krisztus által betöltött törvény.

Különösen egyértelmű és kifejező kinyilvánítása Krisztus praeegzisztenciájának a János evangéliumának prológa (Jn 1,1-18). Az első mondatban benne van a lényeg: „Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige”. A kulcsszó az első jelentésében beszédet jelentő *logosz* (ige). János e sajátos megfogalmazására egyfelől azért volt szükség, hogy a Krisztus-eseményt a zsidó hagyományokat nem ismerő, a hellenista gondolat- és szemléletvilág felől érkező pogánykeresztényekhez is közel tudja vinni, másfelől azért, mert ebben a hellenista szemléletvilágban a *logosz*-spekuláció különösen nagy veszélyeit rejtette magában a Krisztus-esemény félreértelmezésének. János átveszi a fogalmat, de azt teljesen szuverén módon, minden másfajta értelmezéstől különbözően használja.

Lássuk kissé közelebbről a kérdést.

A görög szellemtörténet fejlődése során a logosz fogalma a világ és lét-értelmezés legfontosabb szimbólumává lett az újszövetségi korban. A logosz a kozmoszt betöltő „világész”. az ember feladata, hogy a „logosz szerint” (kata logou) éljen, azaz, a benne magában lévő törvényt kövesse, így engedelmeskedve az istenségnek. János logosz-fogalma ettől abban különbözik, hogy szerinte a logosz (Krisztus) nem a világban immanensen létező világprincípium hanem azon kívül és azt megelőzően létezik, a világ általa jön létre.

Polémiát jelent János szóhasználata a gnózis logosz-fogalmával is. A gnosztikus logosz a legfőbb istenség és a világ között helyezkedik el, mint azoknak az emanációknak az egyike, amelyek elkülönítik a kettőt egymástól. A gnosztikus szemlélet, később egyfajta megváltóként szemléli a logoszt, amely azonban nem a világot váltja meg, hanem az úgymond tökéletes lelket szabadítja ki az anyagi világ sötétségéből. A gnosztikus logosz tehát kiemeli az embert a világból, míg a Jánosi logosz megváltja az általa teremtett világot.

Említsük meg végül, hogy a Jézussal egy időben élt alexandriai Filón, a hellenista zsidóság legnagyobb bölcseleje számára a logosz az idea-világ összefoglalata, amely a látható világ ősképe, másfelől a jónak és az igazságnak a világot átható ereje, harmadsorban annak az anygali lénynek a reprezentánusa, aki a teremtés és a kijelentés közvetítője.

Mindezzel azért is volt érdemes kissé bővebben foglalkozni, mert a mai helyzet nagyban hasonlít a korabelihez. Ma is a legkülönfélébb megváltó eszmék zűrzavaros egyvelege kavarg az emberek fejében, ezzel szemben a Biblia egyértelműen és minden mást kizáróan arról tesz bizonyosságot, hogy a logosz, aki maga Jézus, aki az Atyával együtt öröktől fogva való, aki részese a teremtés művének, testté lett, és egyedül ő a kegyelem forrása, a világ megváltója.

Az Újszövetség tanítása: karácsony – a testet öltött Jézus

A karácsonyi esemény lényegét ugyancsak János prólógusa fogalmazza meg a legtömörebben, egyetlen rövid, ujjongó mondatban: „az ige testté lett”! A testéttel Isten üdvtervének és a világ történetének, az üdvtörténetnek és a történelemnek a látható, emberileg érzékelhető és felfogható találkozási pontja. Isten „története” az ember történetévé lett. Ebből egyenesen következik egy olyan szempont, amelyet ma különösen fontos hangsúlyozni. Manapság nagyon sok szó esik keresztyén „szellemiségről”, „eszmevilágról”, „világnézetről” és hasonlókról. Mindez színezheti a keresztyénségről kialakított összképet, a keresztyénség azonban nem sorolható egyik kategóriába sem, a keresztyénség történet, Isten története, amelyet az ember történetévé, az én tör-

ténetemmé tett. Keresztyénnek lenni elsősorban nem elvekhez, eszmékhez ragaszkodást jelent, hanem egzisztenciális alaphelyzetet, ebből fakadó életformát, és természetesen ennek megfelelő eszmei háttérrel, a belőle következő etikai következményekkel. Ezt a történetiséget hangsúlyozzák Jézus testet öltetésének evangéliumi elbeszélései, a „karácsonyi történetek”.

Mielőtt e történetek részletezésére rátérnénk, meg kell jegyeznünk, hogy a Jézus születésével kapcsolatos elbeszélések az újszövetségi hagyomány legkésőbbi rétegéhez tartoznak. Az első keresztyén gyülekezet számára az alapvető, megrendítő, mindent meghatározó esemény Krisztus kereszthalála és feltámadása. Erre épült a hite és az élete, és ez is marad mindvégig a keresztyén hit középpontja. Péter pünkösdi prédikációjának központi üzenete, amelynek hatására „azon a napon” mintegy háromezren keresztkedtek meg, így hangzik: „...Úrrá és Krisztussá tette őt az Isten: azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek” (ApCsel 2,36). Ez a mondanivalója Pál teológiájának is, és az első evangélium is erre élezi ki beszámolóját, így a Márk evangéliuma nem is tartalmaz beszámolót Jézus születéséről.

A későbbiekben azonban egy logikai és egy hitvallási ok készítette arra a szentírókat, hogy leírásukba beillessék a Jézus születésével kapcsolatos hagyományanyagot is, az általuk ismert formában. A logikai ok egyszerű: ha szólnak Jézus földi életének és munkásságának végéről, ehhez a kezdet is hozzátartozik. Ha a felkészülés mintegy harminc esztendeje azután homályban is marad, a történetet az elején kell kezdeni. Ennél fontosabb azonban a teológiai ok. A kereszt és a feltámadás eseményének értelmezése kapcsán egyre több zavaros nézet kezdett lábra kapni Jézus személyének természetével kapcsolatban: vagyis, hogy földi testében milyen módon van jelen az isteni természet, mennyire egységes a kettő, milyen értelemben Isten és ember egyszerre. (Mint láttuk, ezek a kérdések a későbbiek során is gondot jelentettek, ezért volt szükség a hitvallások félreértéseket lehetetlenné tévő bővítésére). Ezekre is választ jelentenek a Máté és Lukács evangélista Jézus születésével kapcsolatos leírásai, ezekre tehát elsősorban úgy kell tekintenünk, mint hitvallásokra. Használhatjuk velük kapcsolatban a „teológiai történetírás” meghatározást is. Fontos szempont szemügyre vételük során az is, hogy ezen túlmenően mindkét evangélistának meg volt a maga külön teológiai szempontja, amelynek beszámolóját alárendelte.

Máté zsidóknak, zsidóból lett keresztyéneknek írja evangéliumát, és ez alapvetően meghatározza leírásának mind külső tényezőit, mind tartalmát. Evangéliumát Jézus nemzetségtáblázatával kezdi. Ez három szakaszra oszlik, mindegyik kétszer hét őst sorol fel. Mivel a hetes a teljesség száma, ez már önmagában is utal Máté fő mondanivalójára: Jézusban az ószövetség ígéretei

teljesedtek be maradéktalanul. Ábrahámtól Dávidon át egyenesen vezet az út Jézusig, benne tehát a zsidóknak Isten legitim küldöttét kell látniuk. Feltűnő ugyanakkor, hogy ez a származási táblázat hallgat azokról az ősanýákról, akikre Izrael büszke volt, és hangsúlyosan pogány, illetve paráznaként számon tartott asszonyokat említ (Támár, Ráháb, Bétsabé). A férfiak vonala Józsefnél meg is szakad, ő csak úgy szerepel, mint „Mária férje”.

A következő szakasz (Mt 1,18-25) témája Jézus Szentlélektől fogantatása. Az előzőekkel együtt itt válik teljesen nyilvánvalóvá, hogy egyfelől tehát folytatódik az Ószövetség történeti vonala, és beteljesednek a fáradalmak, de nem az emberi elvárásoknak megfelelően, hanem Isten szuverén cselekvése során. Jézus – mint azt az evangélium egésze nyomatékosan, ismételten hangsúlyozza – az, akit az Ószövetség népe várt, de mérhetetlenül több mégis: nem egyszerűen Isten küldötte, hanem a Fia, vagyis ő maga. Ez okozza majd a botrányosításokat, ez vezet végül a kereszthez, hiszen Jézus nem a betű szerinti törvény követője, hanem a törvény szuverén alkalmazója. (Különösen a szombattal kapcsolatos történetekben szemlélhető ez egyértelműen). Mindez már itt, az evangélium elején nyilvánvalóvá teszi, hogy Jézus nem valamilyen végzetes szerencsétlenség, elhibázott stratégia folytán jut a kereszthalál sorsára, hanem önként vállalt isteni szándék vezeti odáig, hogy „megszabadítsa népét bűneiből” (21. vers). Itt meg is fogalmazódik, hogy Jézus születésében az Ószövetség ígéretei teljesedtek be (22.23 vers).

Jézus a Józsefnek előre megígért módon megszületik Betlehemben. A helyszín is az ígérek beteljesedésére utal (vö. Mik 5,1), akárcsak az újszülött neve. A Jézus név a héber Jehósua név görög formája, jelentése: Jahve megszabadít, az Úr szabadítása. A gyermeket napkeleti bölcsek, csillagjósok látogatják meg. Ezt az eseményt az Ábrahámnak adott ígért fényében értelmezhetjük helyesen. Izraelnek emlékeznie kell, hogy kiválasztása nem önmagáért történt, hiszen Ábrahámnak Isten azt ígerte: „Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége” (1Móz 12,3). Jézusban nem csak Izrael, hanem az egész emberiség megváltója jött el, és Izrael feladata éppen az, hogy ennek az ő története betetőzéseként beteljesedett ígértnek legyen hordozója és közvetítője.

A beszámoló Heródes áskálódásának, majd a betlehemi gyermek-gyilkosságának a történetével folytatódik: a gonosz erők kezdettől fogva Jézus életére törnek, Isten azonban védelmezi Fiát az ördögi hatalmak ellen, mindaddig, amíg „el nem jön az ő órája” (vö. Mt 26,53). Máté evangéliumának üzenetét sűrítve foglalhatjuk össze a Zsid 1,1-3 szavaival: „Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkből a Fiú által szólt hozzánk, akit örökösévé tett mindennek, aki által a világot teremtette. Ő Isten dicsőségének a kisugárzása és lényének képmása, aki

hatalmas szavával hordozza a mindenséget, aki miután minket bűneinktől megtisztított, a mennyei Felség jobbjára ült”. Az Ószövetség üzenete sokféleképpen jelezte előre azt, ami teljes fényében csak Karácsonykor jelent meg: a várva várt Szabadító nem más, mint a praeegzisztens Krisztus, aki a betlehemi csecsemőben emberi testet öltött magára. A karácsonyi esemény leírásának fényében Máté evangéliumát nevezhetjük a beteljesedés evangéliumának.

Lukács evangélista, aki maga sem zsidó származású, pogányoknak, pogányokból lett keresztyéneknek írja evangéliumát. Ez az ő esetében is meghatározza mondanivalójának formáját és tartalmát egyaránt. Az első, amit látnunk kell, hogy Máténál nagyobb súlyt helyez a történeti-történelmi összefüggésekre. A zsidó időszemlélet, mint már említettük, alapvetően lineáris, a világot a zsidók történetként fogták fel és élték meg. Ezért ezzel Máténak nem kellett külön foglalkoznia. Az általános ókori, ezen belül a görög-hellenista szemlélet viszont alapvetően ciklikus, az „örök körforgás” gondolatára épül, Lukácsnak tehát hozzá kell segítenie olvasóit, hogy átváltsanak a bibliai látásmódra, hiszen Jézus történetét csak így értelmezhetik velük történő üdvtörténetként.

Ezzel összefüggésben azonban először még valamit világosan fel kell mutatnia. Jézus nem a pogány világ mitologikus alakjainak egyike, nem pogány képzetek megtestesítője, hanem az Izraelnek adott ígéretek beteljesítője. Jézust a pogányok csak úgy vállalhatják, ha vele együtt vállalják az ószövetségi előzményeket is. Jézus történetét pedig az Ószövetséggel Keresztelő János személye kapcsolja össze, ezért kezdődik az evangélium az ő születésének ígéretével, párhuzamosan a Jézuséval. Jézus és János alakja a továbbiakban is szorosan kapcsolódik egymáshoz. Ugyanakkor Mária és Erzsébet találkozása (1,39 kk) egyértelművé teszi a közöttük lévő különbséget is. Jézus esetében nem egy ember megistenüléséről van szó (ami ugyancsak szélteben elterjedt pogány gondolat – gondoljunk csak a császárkultuszra), hanem Isten Egyszülöttjének megjelenéséről emberi testben. Az első rész előkészítő eseményeinek és himnuszainak megfogalmazása mindezt úgy támasztja alá és erősíti meg, hogy mind stiláris eszközeiben, mint utalásaiban egyértelműen az ószövetség világa jelenik meg.

Jézus születésének történetét Lukács világtörténeti összefüggésekbe ágyazza. A császári trónon Caesar Augustus, a megistenített hajdani Octavianus ül, (az Augustus név jelentése: „imádandó”). Ő az „egész föld”, (pasa hé oikumené) korlátlan ura. A kifejezés a Római Birodalom egészét jelenti. Uralmát helytartó útján gyakorolja, Szíria és Palesztina helytartója Quirinius (magyaros átírásban Cirénusz), aki maga is csak a császárnak tartozik engedelmességgel. A császár elrendeli a népszámlálást: ez valójában adóösszeírás, amely

nem csak újabb anyagi terheket jelent majd, hanem megalázó is a zsidó népre, hiszen egy idegen uralkodónak, az elnyomó pogány császárnak kell adót fizetniük. Az összeírás gyakorlati végrehajtása során mindenkinek az illetősége szerinti városba kell mennie, ezért tehát, mondhatni, a császár egy intéseére, ha fogcsikorgatva is, útra kél, akinek kell, szinte felbolydul az ország.

Ebbe az összefüggésbe illeszkedik Jézus megszületése. Az olvasó nem csak az esemény történetiségét érzékeli, hanem azt is, hogy ez az esemény nem partikuláris, hanem világtörténeti jelentőségű, Jézus nem csak egy szűk csoport, esetleg egy kis népecske „kedvéért” születik, hanem az „egész lakott föld”, a szó teljes értelmében az egész emberiség megváltójaként, akkor is ha a látszat ennek ellene mond.

Márpedig ellene mond, hiszen alig elképzelhetőbb nagyobb ellentét, mint amelyet Lukács – egyébként mesteri írói eszközökkel – érzékeltet: egyfelől a világ emberileg hatalmas ura, másfelől a szegény, kitaszítottként megszülető gyermek az istállóban. A hullámvonal emberi magasságban kezdődik, hogy emberi mélységben folytatódjék, s innen – megint az ábrázolás remekműve is! – mennyei, kozmikus magasságokba ível: angyalok jelennek meg, és mennyei szózat jelenti be a Megváltó születését, aki nem csak az embervilág, hanem a mindenség Ura, és hirdeti meg programját, amelynek célja Isten dicsősége és az ember békessége (2,14). A „békesség” kifejezést itt teljes bibliai értelmében kell látnunk: az eszkatológikus békességről van szó, azaz az újáteremtésben megvalósuló helyreállításról.

Ísmét lefelé hajlik az ív: az alacsony sorban élő, és félig-meddig kitaszítottnak számító pásztorokhoz szól mindez. Ezekre az emberekre azért néztek ferde szemmel, mert életmódjukból következően nem voltak képesek megtartani az erre az időre már aprólékossá vált törvényi előírásokat, így nem szerezhettek érdemeket Isten előtt. Hozzájuk szól tehát a meghívás: lássák meg a gyermeket, s lássák meg benne azt az Istent, aki nem az érdemekre építi tervét, hanem saját szeretetére, szuverén kegyelmére.

A Lukács-ábrázolta történeti körképnek van meg egy fontos mondanivalója, amely egybevág Máté más szempontból megfogalmazott üzenetével. A látszat itt is az, hogy a körülmények alkalmatlanok az isteni terv végrehajtására. Valójában azonban a Római Birodalom sokszínűségében is egységes világa, a közvetítő görög nyelv, a kiépült úthálózat, a városi élet fejlődése birodalom-szerte minden eddiginél alkalmasabb történeti feltételeket biztosít, hogy az evangélium, a megváltás Betlehemben látható módon is elkezdődött, a kereszten és a feltámadásban csúcsára érő eseményének híre eljusson a „lakott föld” határáig. Szükséges megemlíteni, hogy – ha nem is a karácsonyi történet keretében – Lukács evangélista is közli Jézus nemzetségtáblázatát.

(Lk 3,23-38). Ez – Lukács sajátos koncepciójának megfelelően – eltér a Máté változatától. Görög szokás szerint visszafelé halad a nemzedékek sorában, a legfontosabb eltérés azonban az, hogy nem Ábrahámig vezet vissza a táblázatot, hanem Ádámig, mert míg Máté szemében Jézus elsősorban Izrael megváltója, addig Lukács az egész emberiség Megváltóját látja benne.

A karácsony lukácsi megfogalmazásának nagy üzenete az, amit Pál így fogalmazott meg: „Megjelent az Isten üdvözítő kegyelme minden embernek” (Tit 2,11). Lukács írását nevezhetjük a nyitás evangéliumának. Mindent összefoglalva: Karácsonykor a világ történetének legjelentősebb fordulata kezdődött el, emberileg jelentéktelen külsőségek között. Valódi horderejét csak azok ismerhették fel, akiknek ezt Isten maga jelentette ki, angyalai közvetítésével. A történelem addigi – s tegyük hozzá: azóta lepergett – eseményei egyértelművé tették: az ember nem szabadíthatja, nem válthatja meg önmagát. A Szentháromság Isten azonban végtelen és örök kegyelméből maga lett a világ Megváltójává Jézus Krisztusban. A hitvallásokkal kezdtük, fejezzük is be így, a Kr. u. 431-ben összehívott harmadik egyetemes zsinat hitvallásával, a zsinat helyszínéről Efézusinak nevezett hitvallás szavaival: „Valljuk, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus az Istennek egyszülött Fia, tökéletes Isten és okos lélekből és testből való tökéletes ember; istenségére nézve öröktől fogva az Atyától, emberi létére nézve pedig az utolsó időkben érettünk és üdvösségünkért szűz Máriától született...”

KÉRDÉSEK

Kiket nevezünk-nevezhetünk keresztyénnek?

Mi a különbség az általános ókori (görög) és a bibliai időszemlélet között?

Mit jelent a „messiás” szó, és mi a görög megfelelője?

Hol található az ún. protoevangélium?

Milyen ószövetségi messiásváradalmakról beszélhetünk?

Mit jelent a praeegzisztencia kifejezés?

Mit jelent a Filippi 2,6-ban az, hogy Krisztus „Isten formájában” volt?

Mit jelent a „logosz” kifejezés, és miben foglalható össze bibliai értelme?

Kiknek írta evangéliumát Máté? És kiknek Lukács?

Mit jelent az „ökumené” kifejezés?

Miért kellett Isten egyszülött Fiának emberré lennie?

Milyen fordulatot jelent Krisztus emberré létele a világ történetében, és a magam egyéni életében?

Jézus földi élete születésétől – Nagyhétig

✍ *Kenyeresy Károly*

Jézus Krisztus eljövételét emberi testben megelőzi egy mennyei párbeszéd: „Ezért, amikor eljön a világba, így szól: Íme, itt vagyok, amint a könyvtekerásban meg van írva rólam, hogy teljesítem a te akaratodat, Istenem.” (Zsid 10,5,7). Ez a mennyei vallomás tükrözi Jézus Krisztus engedelmességét, ami- ben az Atya végig gyönyörködött (Mt 3,17, Mk 9,7, Jn 12,28 stb.), legönzet-lenebb alázatát (Fil 2,4-8 stb.) és azt is, hogy földi életének célját, eseményeit és színterét megírt próféciák jövendölték meg. Hogy mi volt felőle megírva a könyvtekerásban, arra maga is többször emlékeztette tanítványait és hallga- tóit (pl. „így illik nekünk minden igazságot betöltenünk”, „lehetetlen, hogy a próféta Jeruzsálemen kívül vessen el”, „ó, balgatók és rest szívűek mind- azok elhívésére, amiket a próféták szóltak” stb.) Mivel Jézus Krisztus min- denkor azt cselekedte, ami az Atyának kedves (Jn 8,29), ezért sem életének színterei, sem cselekedeteinek időpontjai soha nem voltak véletlenek. Máté evangélista számára fontos rendező elv evangéliumának megírásakor Jézus kijelentése: ő a Törvény és a próféták betöltésére jött (Mt 5,17). A Jézus Krisztus földi életéről szóló négy leírást vagy beszámolót átfűti az élettörté- net pontos üzenetének megfogalmazására való igény: „Ezek pedig azért írat- tak meg, hogy higgyétek: Jézus a Krisztus, az Isten Fia, és e hitben életetek legyen az ő nevében.” (Jn 20,31)

Két evangélium (Máté és Lukács) leírást ad Jézus megszületésének előtör- ténétéből. Ha valaki az első evangéliumnál kezdi az olvasást, kezdetként rögtön felismerheti, hogy a választott nép egész addigi történelme elővezetése Jé- zus Krisztus eljövételének (Mt 1,1-17). Az előtörténethez tartozik Keresztelő János születésének elbeszélése (amit Lukács szerkesztetten állít párhuzamba Jézus születésével), Jézus fogantatásának csodája (összekapcsolva József és Mária egybekelésének eseményeivel) és a római birodalmi népszámlálás ki- hirdetése, amelynél Lukács történelmi hivatkozást ad meg: „ez az első össze-

írás akkor történt, amikor Szíriában Cirénius volt a helytartó” (Lk 2,2). Az előtörténetet elbeszélő mindkét evangélium szól arról az üzenetről, amit Jézus rendkívüli és egyetlenszerű fogantatása hordoz: Mt 1,21-23 és Lk 1,26-37,48-49.

Jézus Krisztus születése

A fogantatás és születés időpontját az Atya határozta meg: „amikor eljött az idő teljessége, Isten elküldte Fiát” (Gal 4,4). A történelem előkészítette: az egész világ áhítozott egy Szabadító után, a világon volt egy közös érintkezési nyelv, a görög nyelv, a római birodalmi úthálózat behálózta a civilizációt, a zsidóság szétszórta ott volt a világ népei között istentiszteleti helyeivel. A Bálám próféciáját emlékezetben tartó napkeleti mágusok csillagászati ritkaságot láttak feltűnni, amely hírt adott a Palesztinától távol élő emberiség számára is (a bolygók ókori szimbólumrendszerének megfelelően). A középkorban (525-ben) egy római szerzetes, Dionysius Exiguus, Róma alapításától és a császárok uralkodási adataiból kiindulva, visszamenőleg újraszámította a születés időpontját. Így a történelmi időszámítás kronológiai középpontja, a 0. év a Megváltó születése lett. A Máté evangéliumban leírt fényesség csillagászat történeti adatát, a históriai számításhoz hasonlóan, ugyancsak a középkorban számítja ki a protestáns Johannes Kepler (a középkor végén 1627-ben). Ebből a több nézőpontú adatsorból Jézus megszületését a Kr. e. 7-5. közötti időszakra datálja a legtöbb kronológiai számolás. Jézus születésének helyszíne a Míkeás próféta által megjövendölt Betlehem. Máté elbeszélése, amely középpontba helyezi Jézus királyságát, tudósít a mágusok hódolásáról (vö. És 60,1-6), Lukács pedig Jézusnak a nép megvetettjeihez való eljövetelét kiemelve közli a pásztorok látogatását.

Jézus Krisztus gyermekkora és ifjúsága

A csecsemőkori fontos eseményei: a körülmetélés és a névadás a nyolcadik napon (Lk 2,21), a napkeleti mágusok ajándékokkal hódolása (ez nem a születés éjszakáján volt – vö. Mt 2,9-11), az édesanya megtisztulása után a negyvenedik napon való bemutatás a jeruzsálemi templomban (Lk 2,22-38). Simeon és Anna ezen a templomi bemutatáson látják meg a Szabadítót és a jeruzsálemi hívők is értesülnek a Messiás földre jöveteléről. A kisgyermekkor eseményei a következők: Józsefet az Úr angyala álomban megintí, így a család Egyiptomba menekül (Mt 2,13-15). Nagy Heródes gyermekgyilkosságot követett el Betlehemben – erről Jeremiás próféta jövendölése szólt előre (Jer 31. fejj.).

Nagy Heródes király halála Josephus Flavius zsidó történetíró adata szerint Kr. e. 4-ben következett be. Így Jézust még kisgyermek korában visszahozhatták szülei Palesztinába. A Mt 2,22 közli, hogy nem mertek Júdeába menni, mivel József álomban megintetett, hogy Galileába költözzenek ehelyett. Názáret városa lesz a család otthona – Jézust e származási helyről nevezték Názáreti Jézusnak (ezt is megjövedölték a próféták: pl. Zak 6,12-13, És 11,1). József és Mária házasságában gyermekek születnek, így Jézus testvérek közösségében nő fel (négy fiútestvére és több lánytestvére is volt – vö. Mt 13,55, Mk 3,32, 6,3, Jn 2,12, 7,3-5 stb.). Tizenkét éves korú (ma a zsidó fiúk 13 éves korukban lesznek „bar micvó”-vá – a parancsolat fiává), amikor felmegy szüleivel a jeruzsálemi templomba a húsvét ünnepére. Az Írásokban való ismerete zavarba ejti a tanítókat. Első földi szava a templomban hangzik el: kinyilatkoztatás az Atyáról. Lukács külön feljegyezi, hogy ezt a szavát nem értették meg (Lk 2,49). Fiatalemberként az ács mesterséget tanulja meg (Mk 6,3).

Názáreti (galileai) származását sokan nem tartották messiási jellemzőnek (Jn 1,46, 7,41-42,52), pedig a „nezer” szó új hajtást, kihajtó új életet jelent, teológiai vonatkozásban pedig ez utalás a „második ember”-re vagy „második emberiség”-re (1 Kor 15,45-49).

Megkeresztelkedése a Jordánban és felkészülése Júdea pusztájában

Jézus életével kapcsolatban két fontos időmeghatározást ad meg Lukács evangéliumának 3. fejezete: egy világtörténelmi évszámot: a Kr. u. 29. évet, Tibérius császár uralkodásának tizenötödik évét (Lk 3,1), valamint egy életkori meghatározást: „Jézus mintegy harminc esztendő volt, amikor tanítani kezdett” (Lk 3,23). Ez utóbbinál fontos megjegyezni, hogy a „mintegy” szóval azt is kifejezheti a leírás, hogy Jézus a „harmincas éveiben” járt. (Azok, akik szó szerint veszik a 30 éves életkort, megkeresztelkedésének időpontját Kr. u. 26-ra teszik. A Jn 2,20-at idézik ezzel kapcsolatban, itt ugyanis a templom újjáépítésének időtartama 46 évben van megadva, azaz Kr. e. 19–Kr. u. 27 között zajlott, ez utóbbi évszám Jézus odalátogatásának általuk feltételezett éve).

Az első három evangélium (ezeket szinoptikus evangéliumoknak is nevezük) mindegyike tartalmazza Jézus Krisztus megkeresztelkedését a Jordánban. A negyedik evangélium adja meg pontosabban a helyszínt: a keresztelkedés a Jordánon túli Betániában történt (Jn 1,28). A név jelentése „csónakház”, ami a folyón való átkelésre utalhat. Ezen az átkelőhelyen ragadtatott az égbe Illés próféta (2Kir 2,6-7,11). Keresztelő János működése más szempontokból is összevethető ezzel a nagy ószövetségi prófétával.

Az első három evangélium a keresztselkedés elbeszélése után Jézus negyven napos böjtjét írja le. A Sátán támadásával Jézust a testi étvágy kielégítésére, majd az „isteni jel” öncélú megmutatására és a világoralom megszerzésére próbálja rávenni. Ő azonban, mint „második Ádám”, nem bukik el a kísértésben. A győztes Úrnak angyalok szolgálnak a rendkívül hosszú böjt után (Mk 1,13). Jézus Krisztus testben vívta meg a szellemi világ eme nagy csatáját ellenfelével. A kísértés 40 napon át tartott, párhuzamban azzal, hogy Izráel népe 40 éven át kísértetett a Pusztában. A Sátán nem végleg, csupán „egy időre” távozik el Jézustól.

*A tanítói szolgálat kezdete,
az első jelek időszaka Keresztelő János bebörtönzéséig*

Jézus tanítói szolgálata (az itt alapul vett kronológiai számítás szerint) három évig tartott: Kr. u. 29 telétől Kr. u. 33. tavaszáig. A számítás alapja: János evangélista az események elmondásakor számos esetben utal a zsidó ünnepi kalendárium időpontjaira. Négy páskaünnepről ír (Jn 2,13, 5,1, 6,4, 12,1), ez adja meg a Jézus életében soron következő epizódok kronológiai támpontjait.

Jézus tanítói szolgálatának első időszakát a galileai fellépés „előtörténetének” szokták nevezni. Leírását János evangéliuma 1,19-4,42 szakasza adja. Ez az evangélium nem tartalmazza Jézus Krisztus megkísértését. Jézus visszatér a Jordánhoz – ezzel kezdődik az események elbeszélése, majd az evangélista öt egymást követő nap eseményeit követi nyomon, folytatólagos dátumozással. Első nap Keresztelő János bizonyosságot tesz Jézus Krisztusról. Ez a próféta részéről egy visszaemlékezés arra a napra és arra az élményre, amikor látta a Szentlelket galamb formájában Krisztuson megnyugodni. Vallomásában utal Jézus örökkévaló létezésére és mennyei származására is (Jn 1,15-18,30). Második nap az „útkészítő” próféta egyetlen mondattal mutat rá Jézus Krisztusra: „Íme, az Isten Báránya!”, vagyis íme az ítélettől megváltó húsvéti bárány (2Móz 12,13,46 vö. Jn 18,28, 19,36). Ketten az ott állók közül – egyikük András, a másik valószínűleg maga János, az evangélium írója – követik Jézus Krisztust a szálláshelyére. Egy életre szóló élmény ez számukra – a Megváltó mellett maradnak egész további sorsukban. A Jn 1,40 a személyes emlékezés élményét örökíti meg: „mintegy tíz óra volt akkor”. András bizonyágtételét közli e nap kapcsán az elbeszélés: „Megtaláltuk a Messiást”. András testvére, Simon Péter is aznap találkozik Jézussal. Simon Péter ekkor kapja tőle a „Kőszikla” nevet. A harmadik napon Jézus Fülöppel és Nátánaellel találkozik Nátánael feltehetően azonos Bertalannal, a tizenkét tanítvány egyikével. Fülöp és Nátánael bizonyágtétele egyaránt bekerül az evangéliumba: „Meg-

találtuk azt, akiről Mózes írt a törvényben, akiről a próféták is írtak”, „Rabbi, te vagy az Isten Fia, te vagy az Izráel királya”. Ezeket az epizódokat előzetes elhívás történeteknek is szokták nevezni. Három nappal később Galileában, Kánában egy mennyegzőn Jézus Krisztus az első csodajelet cselekszi (kb. 600 liter vizet változtat borrá – ezzel is kifejezi, hogy örömet és újjá válást hoz az emberek számára). A tanítványok ekkor kezdenek hinni benne. Áttekintve látjuk azt, hogy János evangélista egy hét periódusának eseményeit rögzíti (Jn 1,19-2,11), jelképes értelemmel a világ Isten általi teremtésének hetével párhuzamban, valamint Jézusnak az evangélium végén szereplő utolsó hetével összhangban, ezzel elbeszélésének mintegy szerkezeti keretet alkot.

Az élettörténet folytatásában Jézus Kapernaumba megy anyjával, testvéreivel és tanítványaival együtt, hogy néhány napot ott töltsön (Jn 2,12). Ezt „költözésként” is értelmezhetjük (vö. Mt 4,13, Mk 1,21, 2,1). Megfigyelhetjük, hogy a vele levők között nincs a felsorolásban József, a nevelőapja, aki vélhetően ekkor már nem él.

Kr. u. 30 tavaszán Jézus első tanítói útját teszi Jeruzsálembe. A templomban jelet tesz: kiúzi az eladásra szánt áldozati állatokat, rámutatva ezzel saját áldozati halálára és az „új templomra”, az eljövendő új gyülekezetre: „Rontsátok le ezt a templomot, és három nap alatt felépítem.” (Jn 2,19) Más jeleket is tesz Jeruzsálemben - amelyeket az evangélium pontosan nem nevez meg. Ezeket a jeleket látva sokan hisznek benne. Nikodémus, a zsidók egyik vezetője ekkor keresi fel Jézust. Beszélgetésüket a főember kezdi, annak témáját mégis Jézus választja: az újjászületésről, az Isten országába való bejutás egyetlen lehetséges módjáról tanít. Rendkívül fontos középponti szerepben látni a Jézus által választott témát, mivel ez az első hosszan leírt beszélgetés. Itt hangzik el az evangélium legszebb összefoglalása (Jn 3,16).

A jeruzsálemi látogatást júdeai tartózkodás követi. Jézus tanítványaival együtt keresztel (a Jn 4,2 kiegészítése alapján Jézus valószínűleg felügyelte a kereszteléseket). Az itt tartózkodás időtartama több hónap lehetett. Jézus tanítói munkájának első időszakát emiatt korai júdeai tartózkodásnak is szokták nevezni. Ebben az időszakban Jézus és Keresztelő János egyidejűleg végzik a tömegek tanítását (Jn 3,22-36).

Nem sokkal később Jézus Samárián keresztül utazik. Sikár városánál, a kútnál újabb hosszú beszélgetésben ismerteti fel önmagát egy samáriai asszonnyal. A témát a forrásvíz kapcsán újra Jézus választja: ez alkalommal is az újjászületésről tanít. Mint János evangéliumában többször, a történet végén itt is bizonyágtétel következik, előbb az asszonyé, majd a hitre ébredő samáriaiaké: „magunk hallottuk és tudjuk, hogy valóban ő a világ üdvözítője” (Jn 4,42).

Jézus Galileába utazik. Keresztelő Jánost Heródes Antipás börtönbe veteti. A farizeusok észrevették, hogy Jézusnak több tanítványa van, mint Keresztelő Jánosnak, így ellensége megfigyelést szervezhetek ellene (Jn 4,1-3). „Mikor pedig meghallotta Jézus, hogy János börtönbe vettetett, visszatért Galileába.” (Mt 4,12)

Galileai tartózkodásának első szakasza (a bevonulástól a 12 tanítvány munkába állásáig)

Jézus nyilvános tanítói munkájának legnagyobb részét Galileában végezte. Jeruzsálemben is úgy ismerték, mint „Galileai”-t. Kr. u. 30-31 telén érkezik. A Lélek erejével jön. Sokan már várják, mert látták azokat a jeleket, amiket Jeruzsálemben cselekedett (Jn 4,45). Érkezésének híre elterjed az egész tartományban, mindenki dicsőíti, amikor a zsinagógákban tanít (Lk 4,14-15). Nyilvános igehirdetésének első fő üzenetét így foglalja össze Márk evangéliuma: „Betölt az idő és elközelített az Isten országa: térjete meg és higgyetek az evangéliumban.” (Mk 1,15) Ez az első galileai körút. Máté evangélista rámutat a prófétai jövendölés beteljesedésére: „A nép, amely sötétségben lakott, nagy világosságot látott”. Jézus a második csodajeleket egy távolról való gyógyítással cselekszi meg: körüljaja elején Kánából gyógyítja meg a királyi tisztviselő beteg fiát, aki Kapernaumban haldoklik. A gyógyulás csodáját átélő család az első hívők között lesz Kapernaumban (Jn 4,53).

Názáret nagy várakozással fogadja Jézust. A zsinagógában Jézus eljövetele nének célját egy választott prófétai szakasz felolvasásával adja meg. Ez az ő programnyilatkozata: itt a nyugalom jubileumi éve, elkezdődött a kegyelem „má”-ja, a megváltás napja (Lk 4,16-21). Falujában megértik: Messiásnak mondja magát, ezt azonban istenkáromlásnak vélik és elhatározzák, hogy nyomban megölik őt. A város szélén levő hegyről akarják letaszítani. A megbotránkozást itt – és Júdeával kapcsolatban is más helyen – így összegzi Jézus: „Egy próféta sem kedves az ő hazájában.” (Lk 4,24 vö. Jn 4,44 és Mt 13,57).

Jézus a Galileai-tenger partja mentén Kapernaumba megy, négy tanítványt hív állandó kíséretéül. Eredeti mesterségük (a halászat) végzése közben szólítja meg őket (sok ószövetségi elhívástörténethez hasonló módon – 1Kir 19,19, Zsolt 78,70, Bír 6,11 stb.). Szombatnapon érkezik meg, ennek a kapernaumi napnak leírását Márk és Lukács evangéliuma pontosan közli. Egy megszállottat gyógyít meg a zsinagógában, majd Péter anyósát gyógyítja meg magas lázából abban a hajlékban, ahol befogadták őt. A szombatnap igazi örömét adja meg így Jézus a közösségben és a családban egyaránt! Napnyugta után tömegek gyűlnek a ház bejáratához – hozzák a betegeket és a megszállottakat.

Másnap a hajnali szürkületkor már magányos imádsága közben megzavarják: „Mindenki téged keres.” (Mk 1,37) Ekkor Jézus elindul második galileai körútjára. Máté evangéliuma 4. részének 23-25. verseiben összefoglaló beszámolót közöl erről, majd a 8. rész 16-17. verseiben visszatér ugyanerre az eseményre, a prófécia beteljesedését felismerve és idézve: „Erőtlenségünket ő vette el, és betegségünket hordozta.” A különböző városokból és területekről összegyűlt tömegek hozzá tódulnak. Jézus egy hajóból („úszó szószékről”) tanítja őket. A tanítás végeztével a halászoknak megparancsolja, hogy a mélyre evezve vessék ki hálójukat. A teremtés Uraként parancsol a halaknak és túláradó bőségű lesz a fogás. A csodálatos halászat olyan távlatokat nyit, amely messzebbre terjed a pillanat örömeinél: az embereket hasonlóképpen kell „megfogni” Isten országa számára, maguktól nem engednek a hallott Igének. A feladathoz Jézus ígéretet fűz: „mostantól kezdve embereke fognak”. Ebben az időben a bebörtönzött Keresztelő János két tanítványát elküldi Jézushoz, hogy megkérdezzék: valóban Ő-e az ítéletre eljövő Messiás? Jézus Keresztelő Jánosnak küldött üzenetében mérleget készít eddigi cselekedeteiről: beteljesedtek a prófétai ígék, akik nem hisznek ezeknek a jeleknek és szavainak, azokon pedig betöltetik az ítélet („Jaj néked Korazin, Betsaida... Kapernaum!”). A közelről-távolról jött tömeg ott áll Jézus körül. Ekkor hálát ad Jézus az Atyának a kijelentés megértéséért, majd széleskörű meghívást hirdet a mindenfelől összesereglett emberek számára: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan... vegyétek föl igámat!” (Mt 11,25-30)

Kr. u. 31. tavaszán, Jézus második tanítói útjára megy fel Jeruzsálembe. A Bethesda-tavánál meggyógyít egy 38 éve béna embert. Ezt gyógyítást Jézus szándékosan szombatnapon végzi. A meggyógyultat megbízza azzal, hogy hordozza az ágyát, a melyen feküdt. Ezzel nyomatékosítja tettének üzenetét: itt az idő, hogy kiálljanak mellette vagy ellene. Azt mutatja fel nekik: Mózes órála írt: „Prófétát támaszt nektek az Úr”. (5Móz 18,15-22) A vallási vezetők a nyilvánosság előtt elutasítják Jézust. Ez messzemenő következményeket vetít előre a későbbi vitákhoz és véleményekhez. (Jn 5,16-47) A béna ember meggyógyítása a harmadik jel János evangéliumában.

A Húsvét szombatját követő második szombatnapon (Lk 6,1) ismét Galileában tartózkodik Jézus, és tanítványaival együtt vetések között halad. Megengedi tanítványainak, hogy kalászatokat morzsoljanak és egyenek abból. Amikor a vallási vezetők tiltakoznak a szombatnap törvény áthágása miatt, kijelenti: „Ha értenétek, mit jelent ez: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot – nem ítéltétek volna el azokat, akik nem vétkeztek. A szombat lett az emberért, nem az ember a szombatért; tehát az Emberfia ura a szombatnak is.” (Mt 12,7, Mk 2,27-28) Jézus ellenfeleinek első vádja az tehát, hogy Jézus a szombatna-

pi törvények megrontója. A következő szombaton (Lk 6,6) ott van a zsinagógában egy sorvadt kezű beteg is. Az írástudók, a farizeusok és a Heródes-pártiak már várják, hogy rajtakaphassák a törvényszegésen. Jézus felismeri ellenfeleinek gondolatát és szívük keménységét. Gyógyításával és a hozzá fűződő tanításával az ember tulajdonosaként lép föl (a verembe esett bárány kiszabadításának példáját használja): azért adta Isten a szombatnapot, hogy jót tegyen az emberrel, amint egy uralkodó ünnepnapon ugyancsak jót tesz alattvalóival. Márk evangéliuma elbeszéli, hogy ezután újra tömegek keresték fel Jézust és sok megszállottat és betegségben szenvedőt meggyógyított (Mk 3,7-12). A tömeg rohama akkora volt, hogy még egy csónakot is készen kellett tartani amiatt, hogy ne szorítsák be a tóba őt. Voltak közöttük olyan megszállottak, akiknek beszédét és viselkedését tisztátalan lelkek (démonok) irányították. Jézus nem fogadta el részükről az ő felismerésének ismétlődő kiáltózásait (Te vagy az Isten Fia!), és megparancsolta, hogy ne fedjék fel személyét. Ezzel az elhallgattatással Jézus egyfelől megállította az ördögi jelenséget, másfelől megerősítette, hogy alárendeli magát Isten időrendjének, mely szerint küldetését fokozatosan fedheti fel. Kapernaum és Betsaida között volt egy tóparti hegy, ahová Jézus többször visszavonult imádkozni. Egy egész éjszakát átvirrasztva imádkozik (Lk 6,12), majd reggel magához hív többeket és kiválasztja belőlük a 12 apostolt. Ennek a számnak Izráelben alapvető jelentősége van. Egy jelképes újrendeződs történi. Jézus középpontja egy élcsapatnak és középpontja akar lenni a választott nép minden törzsének.

Galileai tartózkodásának második szakasza (a hegyi beszédől a tizenkét tanítvány kiküldetéséig)

Kr. u. 31. tavaszán a tanítványok kiválasztásának napján (vö. Lk 6,17) mondja el Jézus Krisztus a „Hegyi beszéd”-et. Máté és Lukács evangéliumainak egybevetésével megállapítható, hogy egy tóparti hegynek a fennsíkján állt meg Jézus a beszéd elmondásakor, a sokaság pedig a hegyoldalon telepedett le, hogy hallgassa őt. A Hegyi beszédet Jézus a helyes és a helytelen házépítés példázatával zárja: „Aki hallja tőlem ezeket a beszédeket, és cselekszi azokat, hasonló lesz a bölcs emberhez, aki kősziklára építette a házát.”

A beszéd után Máté evangéliuma 8. fejezete így kezdődik: „Amikor lejött a hegyről, nagy sokaság követte őt.” Ekkor kezdi el Jézus harmadik galileai körútját. Egy városba (talán Korazinba) érve egy leprás kéri őt: „Uram, ha akarsz, megtisztíthatasz engem!” Ekkor Jézus megérinti a leprást, kifejezve, hogy ő maga a szertartási megtisztulás forrása. Jelképes cselekedet: mutatja azt is, hogy ez érvényes a bűnből és betegségből való minden megtisztulásra vonat-

kozóan. A lepra a mózesi törvényben körülírt (előírásokkal kezelendő) csapás volt egy emberen, a közösségből való kitaszítással járt. Jézus betölti a törvény gyógyulási előírásait – ahogy a Hegyi beszédben tanította előzőleg önmagára vonatkozóan a törvény teljes betöltését – azáltal, hogy magára veszi a csapást (És 53,4-5). Nem sokkal ezután Kapernaumba érkezik Jézus és az őt követő tömeg. Ekkor újabb nagy jelentőségű gyógyítást cselekszik: egy ott élő pogány százados beteg szolgáját távolról gyógyítja meg. Sokatmondó jel ez a jövőre nézve: Jézus a pogányokat is beviszi Isten országába („sokan eljönnek napkeletről és napnyugatról és letelepednek a mennyeknek országában”). A hitnek kiemelt jelentősége van ennél az eseménynél. Jézus érezteti a zsidókkal, hogy mennyire hiányzik náluk az ő személyébe, mint Megváltójukba vetett hit (Mt 8,10, Lk 7,9). A sokaság tovább halad Jézussal. Nain városkapujánál újabb megrendítő erejű csodat tesz az Úr: egy özvegyasszony egyetlen fiát feltámasztja a halálból, az életet visszaadva leparancsolja arról a hordágyról, amelyen épp a sírhoz vitték. Félelem fogja el az embereket és dicsőítik Istent. Ennek a halott feltámasztásnak a híre elterjed a zsidó nép egésze körében és Palesztina környékén mindenfelé. Jézus Krisztus Izrael új középpontjának mutatja magát, aki új népébe mindenkit felvesz, aki hisz: kitaszítottakat, pogányokat, halottakat – ő azért jött, hogy az embereknek életet adjon! Máté evangélista újra a próféciák beteljesedésére hívja fel a figyelmet az események kapcsán (Mt 12,17-21).

Miközben a tömeg tolongása egyre nő, Jézus ellenfelei újabb vádat szegeznek ellene: az Ördöggel (Belzebubbal) kötött szövetséget. A vádlók Jeruzsálemből jönnek, ott fogant meg ez a teológiai rágalom az írástudók körében (Mk 3,22). Egy vak és néma megszállottat visznek Jézushoz (ez a beteg a megközelíthetelenség „netovábbja”). Jézus Krisztus meggyógyítja a megszállottat, aki beszél és lát. Jézus ekkor egy hosszabb tanításban igazolja, hogy ő éppen az Ördög hatalmából szabadít: az írástudók ellentmondásba keveredtek („Hogyan úzheti ki a Sátán a Sátánt?”), ellenkezésükkel pedig a Szentlélek munkáját káromolják (Mt 13,30-32, Mk 3,28-30). Ha a tisztátalan lélek egy öngazult vallásos emberekbe költözik, az különösen szomorú és gonosz állapot (Mt 12,43-45). Végül felteszi a kérdést: „Kihez hasonlítsam e nemzedék tagjait?” Válasza az, hogy akik elutasították őt és Keresztelő Jánost, azok önfejű gyermekekhez hasonlóak, akik másoktól várták, hogy táncoljanak zenéjükre (Lk 7,31-35). Jézus újra Kapernaumban van. A tömeg követi még otthonához is. Márk evangéliuma megjegyzi: „összegyűlt a sokaság, úgyhogy ők még enni sem tudtak emiatt”. Anyja és testvérei eljöttek, hogy elfogják őt, megbotránkoztak benne, azt állítva, hogy „magán kívül van” (Mk 3,21), azaz elmezavart állapotú. Az ajtó előtt álló családtagjainak Jézus élesen ható taní-

tással válaszol: „Az én anyám és az én testvéreim azok, akik Isten igéjét hallgatják és megtartják.” (Lk 8,21) Az összegyűlt emberek közül egy Simon nevű farizeus arra kéri őt, hogy étkezzen vele. Ennél az étkezésnél egy újabb fontos csúcspontja következik az evangéliumi elbeszéléseknek: amikor egy bűnös asszony hívatlanul érkeve megkeni balzsammal Jézus lábát, először esik szó a bűnbánatról és bűnbocsánatról (Lk 7,36-50). Jézus egy példatörténetet mond el egy hitelezőről és két adósáról, hogy tanulságát e vendégség helyzetére alkalmazza. A bűnbocsánatról szóló tanítása könnyen emlékezetbe véshető: „Neki sok bűne bocsáttatott meg, hiszen nagyon szeretett.”

Az evangéliumi elbeszélés így folytatódik: „Azon a napon kiment Jézus a házból, és leült a tenger partján.” Mivel nagy tömeg gyűlt köréje, ezért beszállt egy hajóba és onnan tanította őket. Ezt a napot e tanításáról úgy is nevezik: „a példázatok napja”. Az elhangzott példázatok: a magvető, a véka alá tett lámpás, a magától növekedő vetés, a búza és a konkoly, a titokban növekedő vetés, a mustármag, a kovász, a szántó földbe rejtett kincs, az igazgyöngy és a kerítő halászháló. Sok hasonló példázat volt még, de ezek nem kerültek bele itt a szöveganyagba (Mt 13,1-52 – Máté evangéliumában ez a harmadik nagy beszéde Jézus Krisztusnak, Mk 4,1-34, Lk 8,4-18). E példázatok közös jellemzője: Jézus a példázatok üzenetével szétválasztja azokat, akik nem akarnak rá hallgatni, azoktól, akik szavát a szívükbe fogadják.

Amikor este lett, Jézus utasítást adott tanítványainak, hogy keljenek át a tenger túlsó partjára. Ez az átvonulás jelképes több szempontból is. A tömegek tolonganak, de csak azok követhetik őt, akik beszállnak a hajóba. Egy írástudó jelentkezik, hogy vele megy, ahová csak a „Mester” megy (Mt 8,19). Jézus így válaszol neki: „A rókáknak van barlangjuk, és az égi madaraknak van fészük, de az Emberfiának nincs hova fejét lehajtania.” Mind Máté, mind Márk evangéliuma hat tengerre szállását említi Jézusnak és tanítványainak. Ez az első alkalom. Más hajók is velük mennek (Mk 4,36). A tengeren vihar támad, amit a felébresztett Jézus lecsendesít. Ebben az esti történetben egyfelől láthatjuk Jézus kimerültségét és fáradtságát (a „példázatok napján” nagyon sok esemény történt!), egyszersmind emberi voltának igaz portréját, másfelől láthatjuk természetfeletti hatalmát, uralkodását az elszabadult „elemeken”. A természetfeletti uralmát felismerve a vele levők megfélemlenek: „Kicsoda ez, hogy mind a szelek, mind a tenger engednek neki?” Az első hajóút végén Jézus Krisztus először lép pogány területre: Gadara vidékére, amely a Dekapoliszhoz (Tízvároshoz) tartozik. A temető felől egy tébolyult megszállott jön elé. Ekkor zajlik le a „gadarai párbaj” és Jézus egy disznónyájba engedi az emberből kiűzött légiónyi démont. A meggyógyult egy „misszionáriusa” lesz Jézusnak a pogány területen. A zsidóknak is meg kell érteniük: ha Izráel be-

csukja fülét a Messiás előtt, ő irgalmasságának munkaterületét kiterjeszti a határokon túlra. A gadariaiak kijönnek a városukból a hír hallatán, és kérik Jézust, hogy távozzék.

Jézus hajóba ülve visszatér Kapernaumba. Amikor a városban levők tudomására jut, hogy hazatért, a házhoz tódulnak. Négyen hoznak egy béna embert. A bejáratot eltorlaszolja a tömeg, ezért a háztetőt bontják meg, hogy a hordágyat leeresszék Jézus elébe. A bűnbocsánat hatalmas demonstrációja következik. Először Jézus isteni hatalommal kimondja a bűnbocsánat személyre szóló igazságát, majd a férfit, bizonyítékképpen lábra állítja. A város ujjong és dicsőíti Istent: „Soha nem láttunk ilyet!” Jézus mostantól – bármerre halad – úgy jelenik meg, mint a kegyelem hordozója. A vámszedő hely mellett elhaladva követésére hívja Lévit (Mátét). Az első evangélium azt sugallja, hogy Lévi (Máté) már ott volt Jézusnak a hegyen elmondott beszédénél és a hajóból mondott példázatait is végighallgatta korábban. Lévi (Máté) lakomát rendez a házában, s erre meghívja vámszedő társait is. Izrael kegyesei, a farizeusok éppen böjtöt tartanak. Szemükben már a vámszedőkkel való közös étkezés is istenkáromlás, nemhogy a böjt megszegése! Méltatlankodó kérdésekre Jézus újra hosszabb tanítással válaszol: „Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek”, nem azért jött, hogy igazakat hívjon a megtérésre, hanem hogy bűnösöket. Az új bort új tömlőkbe kell tölteni. Ő a vőlegény, aki elhozta a kegyelem idejét, most a hívő felismerésnek van itt a pillanata, hiszen az imádságoknak ő a meghallgatója! Ekkor egy zsinagógai előljáró, Jairus borul le előtte (Mt 9,18), s kéri Jézust, hogy sietve menjen vele és gyógyítsa meg 12 éves haldokló leánykáját. A tömeg szorongatása közepette igyekszik Jézus a főember házához, de meg kell állniuk, mert egy 12 éve vérfolyásos asszony gyógyulást keresve megérinti őt. Az érintés hitből fakadt – erről az asszonynak számot kell adnia. Drámai pillanatok ezek, mert közben hírt hoznak, hogy a kislány meghalt. A hit szükségessége így emelkedik ki az elbeszélés nagy fordulatán keresztül: „Ne félj, csak higgy!” – mondja Jézus az összeomló édesapának. Jairus házában Jézus másodszorra támaszt fel halottat. Bár Jézus megparancsolja, hogy ne híreszteljék, mégis elterjed a hír az egész tartományban. A háztól távoztában vakok követik Jézust. Ő a hitet kéri számon a vakokon is. Egy süketnéma megszállott meggyógyítása következik azután. Itt Jézus teremő csodájával nem számon kéri, hanem felébreszti a hitet azokban, akik tanúi az eseménynek. Jézus negyedik galileai tanítói körútját teszi meg ekkor (Mk 6,6b). Názáretet látogatja meg, újra bemelve a zsinagógába, ahonnan egy esztendővel korábban kiűzték. Most más a helyzet, időközben sok csodát tett, s ezek Názáretben is ismeretessé váltak, tanítványokat gyűjtött maga köré, tömegek kísérik. Szeretetével Jézus Je-

ruzsálemet is többször fölkereste, bár mindannyiszor kivetették. Így tette másodsorra Názárettel is, ahol azonban most sem tudták elképzelni, hogy a Messiás ebben az alakban jön hozzájuk. Jézus azonban itt is meggyógyított néhány beteget, kifejezve újra a személyében eljött isteni kegyelmet.

Tanítói körútja zárásaként a Megváltó magához hívja a tizenkét apostolt, hogy kiküldje őket a falvakba és városokba („Izráel házának elveszett juhaihoz” – vö. És 40,9-11). Elvégzendő munkájukkal Jézus nyilvánvalóvá kívánja tenni, hogy a Lélek erőit működtetni tudja mások által is. Felkészítési tanítást ad nekik a Máté evangéliumban ez a második nagy beszéd (Mt 10,5-42): utasításokat ad nekik (mit vigyenek magukkal, hová menjenek be, mit hirdessenek, ha nem fogadják be őket, verjék le a lábukról a port – vagyis ne tekintsek azt a házat vagy várost Isten választott népéhez tartozónak), bátorítja őket (vádolni, meghurcolni fogják őket), figyelmezteti őket (még a házuk népe is ellenségessé válhat), előre jelzi jutalmukat (azokét, akik hordozói és átadói voltak az Igének, de azokét is, akik azt befogadták). Az apostolok kettesével bejárták az országot (Mk 6,7), Jézus közismertségét még jobban növelve, megszállottakból démonokat kiűzve, betegeket gyógyítva úgy, hogy olajjal kenték meg őket és imádkoztak felettük (Mk 6,13).

Galileai tartózkodásának harmadik szakasza (visszavonulások időszaka, előkészület a szenvedés útjára)

Nem tudjuk pontosan, mikor végeztette ki Heródes Antipás Keresztelő Jánost. Kr. e. 32. tavaszán, amikor a tanítványok örömmel térnek vissza küldetésükből, Jézus mégis visszavonul velük. Ennek oka: időközben Keresztelő János tanítványai hírül hozzák neki a próféta kivégzését és eltemetését. A világi hatalom fenyegetőleg jelenik meg: Heródes Antipás gyanakvóvá válik Jézussal szemben – hajtja őt a rossz lelkiismeret (Mt 14,1-2,12-13, Lk 9,7-9). A szenvedések útja kezd külső erők által is kirajzolódni.

A tanítványok nem értik a visszavonulást, még kevésbé veszi tudomásul a tömeg, amely nyomon követi őt. Jézus és tanítványai hajóval Betsaida határába, egy puszta helyre mennek. A sokaság a parton siet utánuk és megelőzi őket. Amikor Jézus kiszáll a hajóból és meglátja a tömeget, megszánja őket, „mert olyanok voltak, mint a pásztor nélkül való juhok” (Mk 6,34). Jézus érzéseit az vezetés nélküli, elesett nép iránt többször is feltárják az evangéliumok (pl. Mt 9,35-36, 15,32, Mk 8,2-3). Ott a puszta helyen betegeiket gyógyítani kezdi, és hosszasan tanítja őket. Késő délután lesz, ekkor viszi végbe Jézus egyik legkülönlegesebb csodáját: öt kenyeret és két halat megsokasítva megvendégeli a több ezer embert (a férfiak száma ötezer). Ezt a csodatettet

mind a négy evangélium lejegyzí, János evangéliumában ez a negyedik jelcsoda. A kenyér sokasága, az azzal való megelégedettség, a maradékkal megtöltött kosarak a pusztai vándorlás mannájára emlékeztetnek, de a nép félreérti a csoda üzenetét. Leírhatatlan lelkesedéssel királlyá akarják tenni Jézust. Ő ekkor a tanítványokat azonnal hajóba ülteti, maga pedig visszavonul a hegyre imádkozni. Beesteledik, a tanítványok a tó közepére érnek, de ott szembeszél fúj és a hullámok órákon keresztül, dobálják a hajót. Hajnali 3 óra körül Jézus a tengeren járva megy hozzájuk. Ez az ötödik csodajel János evangéliumában (Jn 6,19-20). Péter egészen részesülni akar a csodában, kéri Jézust, hogy hozzá mehessen a vizen (Mt 14,28-31). Mikor a tanítvány merülni kezd, Jézus megragadja, majd elállítja a szélfúvást, újból parancsolva a természeti erőknek. A hajóban levők leborulnak Jézus előtt: „Valóban Isten Fia vagy!” Még egy csoda történik: azonnal a kapernaumi parthoz érnek, ahová igyekeztek (Jn 6,21). Azon a napon a tömeg Jézust a kapernaumi zsinagógában találja meg, ott mondja el a Megváltó az ún. „kenyérbeszéd”-et. Ő az élet kenyere. Mások élnek azáltal, hogy ő hagyja magát szétmorzsolni. Testét kell adnia, hogy a világ élhessen. Valójában egy nagy prédikáció ez a szenvedéséről (Jn 6,32-58). Ezt hallva sokan visszavonulnak tanítványai közül. „Ti is el akartok menni?” – kérdezi Jézus a tizenkettőt. Péter válaszol: „Uram, kihez mehettünk? Örök élet beszéde van tenálad.”

Jézus elindul velük ezután ötödik galileai körútjára. Különös gyógyító körút ez, a betegeket hordágyakon viszik mindenhol utána, azok pedig csak a ruhája szegélyét kívánják érinteni. Jézus mindnyájukat meggyógyítja (Mk 6,55-56). Az írástudók és farizeusok keresik Jézust, hogy harmadik vádjukat mondassák róla a sokaság előtt: megszegi a tisztasági törvényeket, tehát nem zsidó (Mk 7,1-5). Ezt a vádat később indulatoktól fűtötten hangoztatják: „samáriai vagy te és ördög van benned” (Jn 8,48). Ki lenne hajlandó egy csodatevő kedvéért szakítani zsidó azonosságával? Jézus kijelenti: a szívből származó gonosz gondolatok és cselekedetek teszik tisztátalanná az embert és nem a mosdatlan kézzel való evés. „Ez a nép ajkával tisztel engemet, szíve pedig távol van tőlem.” (Mt 15,8). Jézus a régi zsidó rendelkezéseket hatályon kívül helyezi és új életmód jogosságát hirdeti.

A jeruzsálemi küldöttséggel folytatott „tisztasági vita” után Jézus újból visszavonul. Földi életútjának ebben az időszakában mintegy hat alkalommal olvashatunk ilyen visszavonulásról. Tírusz és Szidón határvidékére megy. „Bement egy házba, és azt akarta, hogy senki ne tudja meg ottlétét. De nem maradhatott titokban...” (Mk 7,24). Egy görög asszony (sziroföniciai származású) keresi fel, hogy gyógyítsa meg megszállott leányát. Az asszony megérti, milyen gondatlanul morzszálja Izráel népe az élet kenyerét, és hogy Jézus emi-

att van az országon kívül. Hittel kér Jézustól. Ez a lányának gyógyulás, Izráel népének pedig jel: így kell „enni az élet kenyerét”. Jézus ezután visszaindul Galilea felé, de ezt kerülő úton teszi: a Dekapoliszon (Tízváros) keresztül. Egy süket és dadogó embert gyógyít meg, teremtő érintéssel, köpéssel, imádsággal és parancsszóval: „Effata” (Nyílj meg!). Az esemény előre ábrázolja a tanítványok fülének megnyitását a most elmondandó tanításokra (vö. Mk 8,18). A tömeg buzgón híreszteli a történeteket (Mk 7,37). Amikor Jézus eléri Galileát, a határon marad. Egy hegyre megy fel, és ott leül (Mt 15,29). Nagy sokaság érkezik hozzá: hozzák a vakokat, sántákat, némákat, csonkákat. Valószínűleg vannak közöttük pogányok is. Jézus Krisztus ekkor olyan sok embert meggyógyít, hogy emiatt dicsőítik Izráel Istenét (Mt 15,31). A több ezres tömeget (immár pogányokat is) Jézus hét kenyér és néhány hal megsaporításával vendégeli meg (a férfiak száma négyezer). A dicsőítést elkerülve Jézus azonnal visszavonul és hajóval Magdala vidékére megy (Mk 8,10). A farizeusok a sadduceusokkal együtt felkutatják tartózkodási helyét és mennyből jövő igazoló csodajeleket követelnek (Mk 8,11). Jézus szívük hitetlensége miatt aggodva sóhajt és közli, hogy Jónás jele lesz az egyetlen hatalmas mennyei jel (vagyis az ő feltámadása a halálból). (Ez a jelkívánás Máté evangéliumában kétszer ismétlődik: Mt 12,38-42 és 16,1-4). Jézus válasza után ismét visszavonul és Betsaidába hajózik. Itt egy vakot visznek elé, hogy érintse meg szemét. A Megváltó gyógyításával most gondosan kerül a feltűnést. A városon kívülre viszi ezt az embert és személyesen elbeszélget vele. Ismét bámulatra méltó Jézus szeretete és irgalmassága. A teremtő érintés motívuma újra megjelenik ebben a történetben.

Útjuk folytatásában óvja tanítványait a zsidó vezetők ellene indított tanaitól (erre az ad alkalmat, hogy nem vittek magukkal kenyeret, ezért Jézus így kezdi tanítását: „Őrizkedjétek a farizeusok és sadduceusok kovászatól”). Jézus emlékezteti tanítványait a kenyércsodákra. Úti vezetése itt párhuzamban áll Mózes szerepével (mannahullás, hegyhez érkezés stb.). Nagy Heródes utódjának, Fülöpnek az uralmi területére érkeznek. Ebben a fenyegetettséggel telített környezetben kapják a tanítványok az első oktatást a Jézusra váró szenvedésekről. A helyszín Cézarea Filippi vidéke. Jézus az időszak legkiemelkedőbb beszélgetése előtt magányosan imádkozik (Lk 9,18). Ezután teszi fel a kérdést: „Kinek mondanak engem az emberek?” (Mk 8,27) A tanítványok válaszából kiderül, hogy a próféták közül egynek tartják Jézust. „Hát ti kinek mondotok engem?” Péter szívéből ekkor tör elő a nagy vallomás: „Te vagy a Krisztus (=a Messiás), az élő Isten Fia.” (Mt 16,16). Döntő pillanat ez az emberiség történetében. Nem emberi gondolatból, hanem Isten kijelentéséből származó (Mt 16,17). Ennek a hitvallásnak a kösziklájára építi az Úr az élő

egyházat. Jézus ezt az ismeretüket tovább akarja mélyíteni, ezért rájuk parancsol, hogy ezt senkinek se mondják el (Lk 9,21) – teszi ezt azért egyfelől, hogy elejét vegye mindenféle politikai Messiás elképzelésnek, másfelől viszont azért, mert „még nem jött el az idő”. Jézus ekkor mondja ki mindazt, amin eddig gondolkodott, amire eddig erőt gyűjtött: elhatározása az, hogy Jeruzsálembé megy és ott szenvedve életét adja a világ bűnéért. A tanítványoknak is készen kell lenniük, hogy Jézus után menve felvegyék a megaláztatás és a szenvedés keresztjét. Ezt a tanítását az ő követéséről a sokaság előtt megismétli (Mk 8,34-38). Hat nap múlva maga mellé veszi a tanítványok „belső körét” (Pétert, Jakabot és Jánost), hogy tanúi legyenek a mennyei erősítésnek és személye csodálatos megdicsőülésének. A Hermón-hegyre (2814 m) – más hagyományok szerint a Tábor-hegyre (588) – mennek fel. Itt felragyog Jézus Krisztus tündöklő mennyei magasztossága. Mózes és Illés is megjelenik – a feltámadás valóságában – és beszélnek Jézus szenvedéséről Jeruzsálemben. Mennyei hang szólal meg – mint a Jordánál – kiegészülve egy parancs üzenettel: „Őt hallgassátok!” Fenséges nyitánya ez mindannak, ami Jézusra és tanítványaira vár! A hegyről lejőve úgy látszik, a tanítványokban megszűnt Jézus gyógyító erejének hatalma: egy lunatikus (holdkóros) megszállott fiút nem tudnak meggyógyítani. Ő azonban megérkezve bizonyítja, hogy hatalmának nagyságát nem csökkenti a rá váró szenvedés. A gyöngeség oka a tanítványok kishitűsége: kitartás kell a démonok ellen való harcban (imádság és böjt). A fiú apjával való párbeszéd kiemeli a hit középponti jelentőségét: „Minden lehetséges a hívőnek!” (Mk 9,23)

Jézus ezek után teszi harmadik tanítói útját Jeruzsálembé. Ennek célja, hogy bejelentse a rá váró szenvedést a városban. Az időpont Kr. u. 32. ősze, a lomb-sátor-ünnep. János evangéliuma 7,1-10,21 szakaszában találjuk e látogatásnak a leírását. Testvérei szemrehányást tesznek neki, hogy miért nem Júdeában és Jeruzsálemben végzi a nagy csodákat („Senki se cselekszik semmit titokban, ha azt akarja, hogy nyilvánosan elismerjék őt.”). Jézus ezt kezdetben elutasítja, az ünnepre azonban titokban mégis felmegy. Ezzel kifejezi: elfogadja a Jeruzsálembé való felmenetelt, de nyilvános szenvedésének még nincs itt az ideje. Élete időrendjének isteni meghatározását mondja itt ki: „Az én időm még nincs itt; a ti számotokra azonban minden idő alkalmas.” (Jn 7,6) Templomi tanításában maga tűzi ki a kérdést: „Miért akartok engem megölni?” Bár az ünnepi résztvevők tömege őrült gondolatnak tartja, hogy valaki is ártana akarna neki, hamarosan kiderül, hogy a jeruzsálemiek többet tudnak erről. Felöltik a kérdést: talán a vezetőik arra a belátásra jutottak, hogy ő a Messiás? A kétségekkel szemben Jézus újra kijelenti, hogy ő közvetlenül Istentől jött – ekkor kísérletet tesznek az elfogására. Így kiderül: Jézusnak igaza van, való-

ban meg akarják ölni. A zarándokok sokaságából többen hisznek benne: „A Krisztus, amikor eljön, tesz-e több jelet, mint amennyit ez tett?” – kérdezik. Ez még jobban zavarba hozza és tettekre ösztönzi a nép vezetőit (Jn 7,31-32). A házasságtörésen kapott asszony ítéletével teszik próbára Jézust, hogy bizonyítsák: nem tiszta és nem tartja meg a törvény rendelkezéseit. A szívükig ható ítélet – „az vese rá az első követ, aki maga nem bűnös” – mégis őket hozza szégyenbe. A jelenetet átgondolva felidéződik a prófécia: „A tőled elpártolók nevét porba írják, mert elhagyták az Urat, a folyóvíz forrását.” (Jer 17,13) A következő templomi beszédek középpontjában (Jn 8,12-59) Jézus Atyához való menetele áll. A vita végén a zsidók köveket ragadnak, hogy kivégezzék, de ő elhagyja az épületet. A vakon született meggyógyítása (a hatodik csodajel János evangéliumában) szemléltető igazolása Jézus lelki sötétségről és lelki látásról mondott tanításainak: „Amíg a világban vagyok, a világ világossága vagyok... Én ítéletre jöttem e világra, hogy akik nem látnak, lássanak, és akik látnak, vakká legyenek.” (Jn 9,5,39) A vakon született ember bizonysgot tesz Jézusról (ez is szerepel a bizonysgtétélek sorában a János evangéliumban). Az események folytatásában a Jó Pásztor példázatának elmondásával minden félreértést tisztázva jelenti ki Jézus Krisztus a jeruzsálemieknek: ő arra hivatott, hogy meghaljon Izráélért. Ennek időpontját maga szabja meg (Jn 10,18).

Miután halálát hirdette Jeruzsálemben, még egyszer – utoljára – visszatér Kapernaumba, hogy elbúcsúzzon Galileától, amely földi otthona volt oly sokáig. Csendben utazik ott, ahol nemrég még több ezres tömegek voltak körülötte (Mk 9,30). Ekkor jelenti be tanítványainak másodszorra szenvedését. Mondanivalójának új eleme: át fog adatni a zsidók ellenségeinek kezébe, „emberek kezébe”. Átadatásában benne van mindnyájunk bűne. Kapernaumba érve eléjük állnak a templomi adószedők: „A ti Mesteretek nem fizet templomadót?” Meghökkenő kérdés: Isten Fia adóköteles lenne? Megalázza magát így tölti be az igazságot – mégis különös természetfeletti hatalom kinyilvánítása mellett teszi ezt: az adópénzt egy tóból előparancsolt hal szájából húzatja ki a halással, Péterrel (Mt 17,24-27). Kapernaum felé, útközben a tanítványok a rangokról és váradalmakról vitatkoztak. Jézus egy kisgyermeket állít közéjük, hogy példáján elmondja: gyermeki bizalommal lehet csak bejutni a mennyek országába. Végül a bűnbánattal és bűnbocsánattal kapcsolatban ad hosszú tanítást: szól a gyülekezet elhívásáról, a „kulcsok hatalmáról” (a gyülekezeti fejelemről), valamint elmondja az adós szolga példázatát. Ez a tanítás a negyedik nagy beszéde Jézusnak Máté evangéliumában (Mt 18,1-35). A két másik szinoptikus evangélium feljegyzi még Jézus véleményét egy ördögűzővel kapcsolatban (Mk 9,38-40, Lk 9,49-50), figyelmeztetését a bűn

csapdájára, a botránkoztatásra és a félrevezetés veszélyére nézve, végül Jézus néhány szemléletes képét örökíti meg az igazi tanítványság áráról (Mk 9,41-50). Jézus három évig tartó galileai tanítói szolgálata ezzel véget ér.

Utazás a Jordánon túl (Pereán) és Júdeán keresztül

Máté és Márk evangéliuma egyetlen versen belül elviszi az olvasót Galileából a Jordánon túl (Pereán) keresztül Júdeába, Jézusnak az utolsó (késői) ott tartózkodására (Mt 19,1 és Mk 10,1). Egészen másképp van ez Lukácsnál. Majdnem tíz fejezet (az evangélium több, mint egyharmada!) nála ez az úti-beszámoló (Lk 9,51-19,27). Így is szokták nevezni: Lukács „útirajza”. Joggal feltételezhető, hogy Lukács ebben az időben maga is részese, szemtanúja volt az eseményeknek. A beszámolóban újra meg újra felbukkan az emlékeztetés Jézus útjának végső rendeltetésére (Lk 9,51, 10,1,38, 13,22, 14,25, 17,11, 19,11,28). Amikor Jézus elindul, hogy a templom városában meghaljon, már nem „titokban” teszi ezt, nyíltan vonul föl, egyre növekvő számú embertömeg gyűlik köré. A végén ezrek vannak a környezetében (Lk 12,1, 14,25).

Az útirajzon végig kiemelt szerepet kap Jézus irgalmassága. Ugyancsak főszerepe van annak, hogy Jeruzsálemben és sok más helyen elutasítják őt. Már az indulásnál így van. Egy samaritánus falu nem ad szállást nekik. Jakab és János mennyei tüzet kérnének a falura. Jézus azonban megkíméli a helyet, ezzel is jelezve mentő szándékának fő hangsúlyát. Menet közben most Jézus követésének az áráról esik szó ismét. Aki Jézus követésére indul el, számos készítés lesz majd arra az életében, hogy meghátráljon. Három férfi szemtől-szemben beszélget erről Jézussal. Az első elhamarkodottan siet, a második nem tudja kötelességét és kívánságait (anyagiasságát) hátra hagyni, a harmadiknál az érzelgős családi kötődések állnak a követés útjában. Visszatántorodásuk tanulságát Jézus így vonja le: „Aki az eke szarvára teszi kezét, és hátra tekint, nem alkalmas az Isten országára.” (Lk 9,62)

Annak, hogy Jézus Galileából Jeruzsálembé való felvonulásának nagy nyilvánosságot adott, szembetűnő bizonyítéka a hetven tanítvány kiküldése. Kr. u. 32. őszén történhetett ez. A tanítványokat kettesével küldi a Jeruzsálem felé vezető úton előre. Számuk most nem Izrael törzseire, hanem Izrael bírúi-ra vonatkozóan bír jelentéssel (annyian vannak, mint a Nagytanács tagjai – vö. 2Móz 18,22). Felkészítésük a tizenkettő felkészítéséhez hasonló (Lk 10,2-16). A hetven kiküldött örömmel tér vissza: „Uram, még az ördögök is engedelmeskednek nekünk a te nevedre.” Ezúttal Jézus buzdító kinyilatkoztatással és hálaadó imádsággal osztozik örömükben (Lk 10,18-24). Az út folytatásában egy törvénytudó arról érdeklődik (teológiai és politikai kísértés is ez): Ho-

gyan osztozhat a Jézus által elhozandó nagy jövődőben, az „örök élet”-ben? Ekkor mondja el Jézus az irgalmas samaritánus példázatát.

Kr. u. 32. templomszentelési ünnepére (ma: „Hanukka” ünnep) Jézus negyedik tanítói útjára megy fel Jeruzsálembe (Jn 10,22). Útközben látogatást tesz Betániában Mária, Márta és Lázár házában (Lk 10,38-42). Jeruzsálemben feszültség fogadja (a Galileából való nyílt felvonulás miatt). „Meddig tartasz még bizonytalanságban bennünket? Ha te vagy a Krisztus, mondd meg nekünk nyíltan!” – támad rá a tömeg a templomban, Salamon csarnokában. Jézus valóban nyíltan válaszol: „Megmondtam nektek, de nem hisztek. Atyám nevében végzett cselekedeteim tanúskodnak mellettem.” (Jn 10,24-25) Ezután Jézus visszatér a Jó Pásztorról és juhairól mondott példázatra: „Nem hisztek, mert nem az én juhaim közül valók vagytok. Az én juhaim hallgatnak a hangomra...” Beszéde zárásául kijelenti: „Én és az Atya egy vagyunk.” Ekkor követeket ragadnak, hogy istenkáromlásért halállal büntessék, de ő kimenekül a kezükből (vö. Jn 8,59!).

Jézus visszatér a Jordánon túlra, mégpedig a Jordánon túli Betániába, arra a helyre, ahol egykor Keresztelő János megkeresztelte és tanúságot tett róla. Ezek hisznek abban: mindaz, amit Keresztelő János mondott az Eljövendőről és annak hatalmáról, mind igaznak bizonyult Jézusban (Jn 10,40-42)! A Jordánon túli tartózkodást sok tanítás jellemzi. Jézus a hetven tanítvánnyal újra maga köré gyűjtötte a tömegeket. Jézus még egyszer, világosan észre akarja velük vetetni: csak a tanítása a kulcs élete tetteinek megértéséhez! Ott, ahol Keresztelő János imádkozni tanított, újabb oktatást ad az imádságról (a „Mi Atyánk”-at megismétli, a kenyeret kérő barát és az irgalmas édesapa példáján keresztül az Isten iránti bizalommal teli kérésről tanít, szól a Szentlélek adományáról). Újra gyógyít: egy néma megszállottból démont űz ki, az embereket lenyűgözi, hogy a néma megszólal. A farizeusok ekkor megismétlik a már felhasznált „Belzebúb-vádat” (azaz, hogy az Ördöggel kötött szövetséget). Egy farizeus ekkor meghívja Jézust ebédre. A szándék nyilvánvaló, Jézus tudja ezt. A másik ismert vádat szegezik neki: nem tartja meg a tisztasági (mosakodási) rendelkezéseket. Az ebédnél a tanítás alkalmát ezúttal arra használja fel Jézus, hogy hosszú beszédet mondjon a farizeusok és írástudók ellen (Lk 11,39-52). Az ilyen nyílt megszegyenítést Jézus ellenfelei nem fogadják köszönettel! Ettől a naptól fogva hevesen támadják és csapdákat állítanak, hogy vádat emeljenek ellene, ha olyat szól (Lk 11,53-54). Ilyen fenyegető háttérben beszél Jézus a ház előtt összegyűlt tömegnek a követőire váró üldöztetésekről és a kitarásról („Nektek, barátaimnak mondom: Ne féljetek azoktól, akik megölik a testet...”, „Amikor zsinagógákba a hatóság és a felsőbbség elé hurcolnak titeket, ne aggodalmaskodjatok” „Ha valaki vallást tesz rólam

az emberek előtt, az Emberfia is vallást tesz arról az Isten angyalai előtt”, „Óvakodjatok a farizeusok kovászatól, vagyis a képmutatástól”). Azokat, akik munkáját ördögi eredetűnek mondják, a Szentlélek káromlóinak nevezi.

A tömegből egy ember személyes ügyében való bíraskodásra kéri őt, erre válaszként mondja el Jézus a bolond gazdag példázatát. A tanítványokat óvja a világi gondok felől való aggodalmaskodástól, biztatja őket: „Ne félj, te kicsiny nyáj, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az országot.” (Lk 12,32) Beszél a könyörödományról, a mennyei kincsekről és az éber várakozásról az ő visszajövetelére (a hű és a rest szolgálata). A sokaságot arra figyelmezteti, hogy lesz eljövendő ítélet a mennyei bíró előtt (és ezt vegyék olyan komolyan, mint a zivatar előtti felleg megjelenését!). Intő véleményt mond a kor politikai és katasztrófa híreivel kapcsolatban: „Ha meg nem tértek, mindnyájan hasonlóképpen elvesztek.” (Lk 13,5) A hátralevő kegyelmi időről a természetlen fügefá példázatán keresztül tanít. Egy zsinagógai gyógyítás következik szombatnapon: egy 18 éve meggörnyedt asszonyt old fel megkötözöttségéből Jézus (mint ahogy egy szerető gazda oldja fel a tulajdon jószágát – vö. Lk 14,5 és Mt 12,11-12). Ennél a gyógyításnál a zsinagógai előljáró a harmadik ismert vádat fogja rá Jézusra: nyilvánvaló, hogy ő a szombat megrontója. Amikor a Jeruzsálemben vezető úton tovább haladnak, föltámad a kérdés a tömegben: Mi a továbbvezető út vége? Ez lesz-e a szabadulás útja? Hányan maradnak meg? („Uram, kevesen vannak-e, akik üdvözülnek?” – Lk 13,23) Jézus ekkor mondja el a szoros kapun való bemenetel figyelmeztető példázatát. Nem a szám a fontos, hanem a hitre jutás, az átmenetel a halálból az életre (vö. Jn 5,24).

Az utazás újabb fordulóponthoz ér, amikor azzal a hírrel jönnek a farizeusok Jézushoz fenyegetőzni, hogy Heródes Antipás meg akarja öletni (Lk 13,31). Jézus láthatólag nem ijed meg. Üzenetet küld: „Menjetek, mondjátok meg annak a rókának...” Ebben meghirdeti azt, hogy Jeruzsálemben fog meghalni, ezért megy Júdeába. A menetrend előtte áll, ő tartja magát a kitűzött célhoz: „Ma és holnap ördögöket űzök ki és gyógyítok, de harmadnap bevégezem küldetésemet.” (Lk 13,32-33) Prófétai szóval beszél Jeruzsálemről is. A város népe nem látja meg őt, amíg ki nem mondják, hogy ő a Messiás (Lk 13,34-35). Ezen a napon Jézus hírt kap arról, hogy Lázár haldoklik a júdeai Betániában (Jn 11,3-6).

A Jordánon túl eltöltött utolsó szombatnapon egy vezető farizeus házában étkezik. Egy vízkóros (máj- vagy vesebeteg) ember is ott van a házban. Jézus, kezdeményező szerepet tölt be ennél a gyógyításnál. Kézen fogva bocsátja el a meggyógyultat. (Lukács, mint orvos, külön figyelmet fordít a beteggyógyítások leírására.) Ezen a vendégségen először int a lakoma főhelyeinek kivá-

lasztásával kapcsolatban, majd a nagy vacsora példázatát mondja el. A tartományból való elinduláskor a vele menő sokaságnak újra a követésének az áráról beszél (kereszthordozás, készenlét a vagyonról való lemondásra).

A hét első napján Jézus átkel a Jordánon és Júdeába érkezik a tanítványival. Egyenesen Betániába megy. A tanítványok a bekövetkező események miatti félelem és kétségeskedés érzéseivel követik (Jn 11,8,13,16). A Megváltó azonban előre megmondta: Lázár halála Isten dicsőségére való (Jn 11,4,11-15). A négynapos halott feltámasztása Jézus Krisztus mindent felülmúló, legnagyobb csodatette (János evangéliumában az utolsó, hetedik jel). Lázár feltámasztása hatalmas fordulatot idéz elő a tömegeknek Jézusról alkotott véleményében, a helyszíntre futnak, hogy lássák Jézust és a feltámadott Lázárt (Jn 11,45, 12,9) A jeruzsálemi Nagytanács ekkor hivatalosan összeül. Ez az első eset, hogy ilyen szintű tanácskozás folyik Jézus megölése ügyében (Jn 11,46-53). Még azt is mérlegelik, hogy Jézus fő tanúját, Lázárt megöljék (Jn 12,10-11).

Jézusnak Júdeában is alkalma nyílik a tanításra (ez ötödik tanítói útja jeruzsálemi úticéllal). Sokan felkeresik, valószínűleg Betániában (vö. Jn 11,45). Az alkalom nem tart sokáig, mégis párbeszédet folytat barátokkal és ellenséggel. Ebben a rövid időszakban mondja el – mikor a farizeusok amiatt méltatlankodnak, hogy magához fogadja az őt felkereső vámszedőket és bűnösöket – a három példázatot: az elveszett juhról, az elgurult drachmáról és a tékozló fiúról (Lk 15. fejezet). A farizeusokhoz szóló példázatok után a tanítványok felé fordul: a hamis sáfár példázatát mondja el nekik. A farizeusok kigúnyolják emiatt a példázat miatt (Lk 16,14). Ekkor mondja el Jézus – a betániai feltámasztási csodához kapcsolódóan – a gazdag és Lázár példázatát. Ennek a példázatnak a többitől elütő vonása a benne előforduló tulajdonnév. A helyzet ismeretében könnyebben érthető a példázat elmondásának elsődleges célja is: Lázár visszatérése sem hozott változást sokak hitetlen gondolkozásában és magatartásában. Aki nem hallgat a törvényre és a prófétákra, azt egy Lázár feltámadása sem téríti észre. Négy rövid tanítást mond ezután Jézus: a megbotrántoztatásról, a megbocsátásról, a mustármagnyi hitről és a szolgák kötelességéről (Lk 17,1-10).

Jézus továbbhalad utazásán, északnak fordulva (visszahúzó mozgás), Samária és Galilea határvidékén. A tizedik meggyógyult leprás visszatérésének epizódja következik az evangéliumi beszámolóban (a gyógyítás még a Jordánon túli utazás kezdetén történhetett). Az epizódot elsősorban Jézus zárószavai miatt beszéli el az evangélista: „Nem akadt más, aki visszatért volna, hogy dicsőítse Istent, csak ez az idegen?” (Lk 17,18) A történet végén újra középpontba kerül a hit. A vándorlás folytatásában a farizeusok megkérdézik

Jézust, hogy, mikor jön el az Isten országa. Válaszában Jézus azt feleli, hogy „az Isten országa közöttetek van” (Lk 17,21). Ehhez kapcsolódva tanít az utolsó időkről, az idők jeleiről, amelyek megelőzik Isten országának teljes valóságban való megjelenését (vagyis az ő visszajövetelét). Két példázatot mond ezután a farizeusoknak: a hamis bíróról és az özvegyasszonyról és a farizeus és a vámszedő imádságáról szóló példázatok. Ez az utóbbi a Lk 13,30-ban szereplő tanítást illusztrálja: Isten országában „vannak utolsók, akik elsők lesznek, és vannak elsők, akik utolsók lesznek”. Amikor újra nagy sokaság követi Jézust, a farizeusok a házassági elválásról kérdezik Jézust, bizakodva abban, hogy elítélhetik majd szavai miatt, ám Jézus nem ad engedményt sem a válás sem az újráházasodás kérdésében, sőt, a szív keménységére mutat rá, mint a bocsánat gátjára. Máté evangéliuma ennek a tanításnak a végén a házasság nélküli állapotban való szolgálatról beszél (Mt 19,11-12, amit Jézus itt tanít, az kivétel és nem alapelv). Az ezt követő részek mindhárom szinoptikus evangéliumban azonos sorrendben következnek: Jézus magához hívja és megáldja a gyermekeket; a gazdag ifjú az üdvösség kérdésével szívében érkezik, mégis megszorodva távozik, mert nem tudja Jézust a vagyona elé helyezni; Jézus – Péter kérdésére válaszolva – az ő követésének jutalmáról beszél. Ehhez kapcsolódik az útbeszámoló legvégén elhangzó példázat: a piacon áll-dogáló munkásokról, akiket a gazda a munkaidő végén fogad fel dolgozni.

Jézus ennek elmondását követően egy Efraim nevű városkába vonul vissza (a Nagytanács már elhatározta megöletését). Ez a város Júdea pusztájának Jeruzsálem irányában levő szélén volt. Jeruzsálembe már érkeznek az ünnepi zarándokok, a városban nagy feszültség érezhető: várják, hogy Jézus feljöjjön az ünnepre. Kr. e. 33. tavasza van, egy héttel a páska ünnepe előtt.

Jézus is elindul az ünnepre, csak a tizenkét tanítvány van vele. Márk evangéliuma szemléletes leírást ad erről a felmenetelről: „Felfelé mentek a Jeruzsálembe vezető úton, Jézus előttük haladt. Akik vele voltak, álméltak; akik pedig mégis követték, féltek.” (Mk 10,32) Jézus ekkor beszél harmadszor a tanítványainak szenvedéséről. Tanításában részletezi a rá váró kínokat (átadatás a főpapoknak, majd a pogányoknak, halálra ítélet, megcsúfolás, megostorozás, megköpdösés, halál, és feltámadás harmadnap: Mt 20,18-19, Mk 10,33-34, – a próféciák beteljesülnek őbenne: Lk 19,31). Jakab és János édesanyja kéri Jézust, hogy fiai díszhelyen legyenek Jézus országának dicsőségében. Jézus ekkor beszél a tanítványokra váró szenvedésekről és Isten országa szolgálóinak alázatáról. Önmagát adja példaként: „Az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért.”

Jézus Krisztus a szenvedés hete előtti utolsó szombatot Jerikóban tölti. A hegyeket kerülve erre vezet az út. Itt találkoznak az ünnepre igyekező töme-

gekkel (Mt 20,29, Mk 10,46, Lk 18,36). A városba bemenet és kijövet is vak koldusokat gyógyít Jézus. Annak, akivel a városba bemenetelkor találkozunk, a neve Bartimeus. Nemcsak a szeme világa, hanem hite is felragyog. Aznap étkezésre a vámszedő Zákeus házába tér be Jézus. Zákeus házában a megváltott és megváltozott élet örömét szemlélhetjük, a történet végén Jézus csodálatos összefoglalását adja életének: „Az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa, ami elveszett.” (Lk 19,10) A tíz mínáról mondott példázat Jézus utolsó tanítása Jerikóban (Lk 19,11-27).

KÉRDÉSEK

Mi a hasonlóság és mi a különbség a Jn 2,13-25-ben szereplő templomi jel és a nagyheti templomtisztítás elbeszélései (Mt 21,12-16, Mk 11,15-18, Lk 19,45-48) között? Melyek Jézus csodajelei (7 jel) János evangéliumában?

Milyen szerepet játszik a két Betánia nevű település Jézus életének eseményeiben?

Miben hasonlít Jézus prófétai és tanítói szolgálata Mózeséhez, Illés prófétáéhoz és Jeremiás prófétáéhoz?

Mi volt Jézus ellenfeleinek három fő vádja Jézussal szemben? Említsünk néhány esetet, amikor vádaskodtak, s próbáljunk megfogalmazni néhány következtetést ezek alapján!

Miben hasonlít és miben különbözik a tizenkettő és a hetven tanítvány kiküldése?

Soroljunk fel néhányat azokból a gyógyítás történetekből, amelyekben a hit kiemelt szerepet kap!

Jézus életének melyik időszakára esnek a csodálatos kenyérszaporítások és milyen tanítások kapcsolódnak szorosan ezekhez?

Milyen tanításokat adott Jézus az ő követéséről?

Tanítói szolgálatának melyik szakaszában mondta Jézus: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan”?

A tízparancsolat és a hegyi beszéd összevetése

✍ *Tariska Zoltán*

1.1. A Tízparancsolat és a Hegyi Beszéd a Biblia két kardinális tanítása az emberi élet alapnormáiról. A mai napig minden olyan társadalom és ország, amelyik valamit is ad az emberi értékekre és a rendre, – ha más szavakkal megfogalmazva is –, a bibliai 10 parancsolat alapján áll.

A 10 parancsolatot Mózes 2. könyve 20. részében találjuk meg a Bibliában. A Hegyi Beszédet pedig a Máté evangéliuma 5-6-7. fejezetében olvashatjuk.

1.2. Természetesen van azonosság mindkettőben, hiszen ugyanabból a forrásból, az embert teremtő Isten, amely szeretetéből fakad az embernek értékes életet kínál.

1.3. Különbözőségük abban rejlik, hogy a 10 parancsolat az ószövetség, az Isten és választott népe (a zsidóság) közti szövetségszöveg dokumentuma, míg a Hegyi Beszéd az emberré lett Isten törvényértelmezése, törvényalkalmazása. Új szövetséget köt Isten, aki szeretetéből a lelkileg elveszett emberért Jézus Krisztusban odaadta, az embernek, aki elvesztette Istent és ezzel együtt az életét. Ez a szövetség pedig most már nem egy népnek szól, hanem az egész világnak: „Úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy valaki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Jn 3,16).

1.4. Isten az első emberre rábízta a teremtett világot. Ez felelősséget jelent. Ezért az ember nem létezik felelősség nélkül. Így ha szembesül bárki az eredeti, isteni tervvel: mire is teremtett Isten engem, úgy fel kell tennie egy kérdést: mit cselekedjek, hogy felelősségteljesen éljem életemet? Ez az etika alapkérdése.

1.5. Az etika görög szó, szokást, megszokást, erkölcsöt jelent. Csak a gondolkodó ember ismeri az etikát. A gondolatok szintjén kérdések fogalmazódnak meg benne. Az ember kutatja élete értelmét, célját, jövőjét, felelősségét, feladatát, küldetését, helyét a világban, az individuum helyét a közösségben. Eközben megfogalmazza azokat a helyes cselekvési lehetőségeket, amelyek alapján emberi életet lehet és érdemes élni. Etikusi ember az, aki egy bizonyos filozófiai rendszer normái alapján cselekszik.

1.6. Anélkül, hogy felsorolnánk a különféle filozófiai rendszereket, látnunk kell világosan, hogy a bibliai etika alapjaiban különbözik pl. a középkortól a mai napig oly virágzó humanista etikától, amelynek az ember a középpontja, és amelyik az embert alapvetően jónak tartja. Merőben különbözik a materializmus etikájától, amelyik az embert is és minden létevékenységét az anyagselvűség alapján akar magyarázni, s amelyik nem ismeri a lélek szót.

2.1. A 10 parancsolat a mindenható Isten és választott népe közti szövetségkötés alapokmánya.

Egy kijelentéssel indul: „Én, az Úr vagyok a te Istened, aki kihoztalak Egyiptomból, a szolgaság házából” (2Móz 20,1).

Az ószövetségi ember számára Istenléte nem volt kérdés. Minden népnek megvoltak a maga istenei. Ám Isten és istenek között mélységes nagy különbség van. Az isteneket valóban a világmindenségben magát kicsinek, kiszolgáltatottnak, védtelennek érző ember alkotta. Az élő Isten, aki mindenható és teremő, Ő az univerzumot alkotta, s benne minket is. Elég csak a nemrég történt bejelentésre hivatkoznom, mely szerint megfejtették az emberi géntérképet, mely 3,1 milliárd betűből, de még pontosan nem ismert kapcsolatokból áll. Ezt a programot valakinek meg kellett írnia.

2.2. A magyar nyelvű bibliafordításokban ezt 10 felszólító módban megfogalmazott mondat követi. Fontos megállnunk annál a ténynél, hogy az eredeti héber igeragozás szerint ezek a mondatok az első mondatához hasonlóan fordíthatók a ne... ölj, paráználkodj, lopj stb. helyett így is: nem kell... ölnöd, paráználkodnod, lopnod stb. Természetesen ez csak akkor igaz, ha az ember önmagát, embervoltát, értékrendjét nem relativizálja, hanem elfogadja Istent, mint egyetlen objektív létezőt, s mindent ehhez az objektív Istenhez mér, szab és igazít.

2.3. A 10 parancsolat 2 nagy csoportra oszlik:

Az első 4 parancsolat az embernek Istennel való kapcsolatára tartalmaz határozott útbaigazításokat:

1. Ne legyenek idegen isteneid én előttem;
2. Ne készíts isten kiábrázolásokat, semmit ne imádj, tisztelj, semmiben ne bízz az egyedüli láthatatlan Isten helyett;
3. Isten nevét ne mondd ki hiába;
4. Ne vond ki magad az Istennel való közösség ápolásából!

A második 6 parancsolat az embernek a másik emberrel való kapcsolatára vonatkozik:

5. Tiszteld szüleidet;
6. Ne ölj;
7. Ne paráználkodj;
8. Ne lopj;
9. Ne hazudj;
10. Ne kívánd, ami nem a tied!

2.4. A 10 parancsolatot más megfogalmazásban tekinthetjük 10 segítségnek az emberről válás útján. A 10 parancsolatban a fő hangsúly nyilvánvalóan nem a tiltásokon van (NE...), de azokkal sokkal inkább Isten védelmet nyújt a vele szövetségben álló embernek. Védelem az okkultizmussal, babonával, szómágiával szemben, az embert az egyetlen megtartó szövetségből való kiszakítás ellen, védi az időseket, az életet, a házasságot, a személyes tulajdont, véd a képmutatástól és a káros kívánságoktól.

2.5. A 10 parancsolathoz Mózes 2. könyvében nem kapcsolódnak áldás- és átokmondások. A Mózes 5. könyvének tanúsága szerint a 40 évi pusztai vándorlás után az újabb generációnak is meg kellett ismernie a 10 parancsolatot. Ekkor már elhangzanak előbb az átokmondások, s ezt követik az áldásmondások: „Átkozott az, aki nem tartja meg a törvény ígéit, hogy cselekedje azokat!” (5Móz 27,26). Ezt megelőzően konkrét átokmondások hangzanak el, mely a 10 parancsolat 1-1 részletét konkrét élethelyzetekre alkalmazza (pl. átkozott, aki félrevezeti a vakot az úton). Az 5Móz 28-ban megfogalmazott áldásmondások kiterjednek a családi élettől, háztól, otthontól kezdve a munkára, a mezőre, az áldást jelent az esőre. Mindennek az ellentéte elhangzik átokmondás formájában is.

2.6. A 10 parancsolat áldás és átok ígéretei alapvetően földi dolgokat tartalmaznak, egészen konkrétan megnevezett esetekre, életszükségletekre megfogalmazva. Maga a 10 parancsolat nem tartalmazza ezt, az áldásformulák között is csak tartalmilag találkozunk Istennek azzal az alapvető ígéréttel, amit

az egész ószövetség hordoz: ti. a lázadó, az élet Istenétől bizalmát megvonó, s ezzel magát lelki halálba döntő ember szabadításának ígéretével.

A 10 parancsolat tehát csak rejtetten hordozza az Isten fő mondanivalóját az embernek: isteni szabadítás nélkül lehetetlen az embernek olyan felelősségteljes életet élnie, ami Isten ítélőszéke előtt is megállja majd helyét.

2.7. Azt azonban meg kell állapítanunk, hogy a 10 parancsolat előrelépést jelentett az öntörvényű ember magatartásához képest. Szabályozta az emberi együttélést, halálbüntetéssel rettentve azokat, akik a 10 parancsolatot nem veszik komolyan.

Korábban egy pofonért megöltek valakit (1Móz 4,23). Lámeck az őt megütő ifjúnak kioltotta az életét. Jogi értelemben érzékeljük: amit Lámeck kapott egy ifjútól (egy pofon), azzal nem egyező mértékben adta azt vissza (kioltotta az ifjú életét). Ehhez az egyenlőtlenességhez képest jogilag fejlődést jelentett a szemet szemért, fogat fogért elv, amely jelentősen megerősítette a jog-egyenlőség elvét.

3.1. A Hegyi Beszéd a testet öltött Isten, Jézus Krisztus törvényértelmezését és magyarázatát tartalmazza. Nem tételesen sorolja fel a parancsolatokat, s fűz hozzájuk értelmezést, hanem az Istennel Jézus Krisztuson keresztül kapcsolatba kerülő, Jézusban felkínált új szövetséget elfogadó ember életének az Istennel való kapcsolatát és az emberekkel való kapcsolatát átfogó útbaigazítást ad. A 10 parancsolathoz hasonlóan a Hegyi Beszédnek is van védő funkciója.

3.2. Jézus Krisztus világosan megfogalmazza, hogy az objektív isteni rendben

1. Kik a boldogok?
2. Beszél az új szövetség tagjainak küldetéséről.
3. A 6. p. szigorítása: a másikat ne kisebbítsük meg még szóban sem,
4. a házassági hűség ellen ne vétsünk még gondolatban sem,
5. a gonoszt jóval győzzük meg,
6. a kegyesség belülről kiindulva legyen látható,
7. milyen az Isten lelkületével egyező imádkozás, csendesség és böjt,
8. milyen legyen a kapcsolatunk a földi javakkal,
9. az Istenben bízó embernek nem kell aggodalmaskodnia,
10. minden emberi ítélkezés helyett az ún. aranyszabály: „Amit akartok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is úgy cselekedjetek azokkal!” (Mt 7,12),
11. Széles út – veszedelem; keskeny út – élet,

12. Jó fa – jó gyümölcs, tehát a természete meghatároz mindenkit,
13. Az igazi bölcsesség: a meghallott, megértett isteni igazságok megcselekvése.

3.3. A Hegyi Beszéd felépítése abban az értelemben feltétlenül hasonlít a 10 parancsolathoz, hogy mindkettő kijelentéssel kezdődik, s ezt követik a felszólító módok.

Hasonlóság az is, hogy mindkettőben megfogalmazódik az ember Istennel kapcsolatos felelőssége és az embertársaival kapcsolatos felelőssége.

3.4. A Hegyi Beszédben Jézus Krisztus a 10 parancsolatot nem törli el, sőt kifejezetten szigorítja azt. Kiterjeszti az isteni parancsolatok érvényét az emberi kapcsolatokban a gondolatokra is. Hiszen minden emberi cselekedet rugója belül keresendő az emberben, és nem kívül. A világban található gonosz elleni harcot nem az erőszakra, fegyverekre, hatalomra bízva, hanem arra az általa az új szövetségben megkapható isteni lelkiültre, amely a gonoszt az isteni jóval győzi meg. Ebben az értelemben az ember már nem a másik ember ellen harcol, hanem a másik emberért.

Aki tudja, hogy Isten jó, Istenben nincs gonoszság és ő maga sem kísért senkit gonoszsággal, az tudja azt is teljes bizonyossággal, hogy az öröklét távlatában ez a jó győz. Ez győzött a kereszten is. S aki ebből levonja a megfelelő következtetéseket, az nem enged semmiféle pillanatnyi indulatnak, önpusztító haragnak, sátáni kívánságnak. Nem kell engednie az Ördögnek. Mert Ő Jézus Krisztusé. Ez az igazi győzelem, ez az értékes, tartalmas élet. Ez az értékrend örök. Nem függ múltó divatoktól, nem fog összeroppanni a különféle tömegnyomások alatt.

4.1. Életpéldák

Erdélyi lelkészcsalád 4 gyermekkel. 1957-ben a Jézus Krisztusban való hitéért 20 évre ítélik a családfőt, akit később a Duna deltába visznek munkára. Feleségét a 4 gyermekkel szintén a Duna deltába vitték, bár nem tudtak egymásról. Földbe ásott kis nádfedelű lyuk a lakóhelyük. Az egyik reggel az édesanya súlyosan belázasodott, nem tudott felkelni, minden tagja fájt. Csak imádkozni tudott: Drága Jézus! Elfogyott az utolsó falat kenyér is. De tudom, hogy nincs okom aggodalomra, mert Te tudod, mit akarsz velünk és hogyan vezetsz ki ebből a szorult élethelyzetből. 11 óra tájban megjelent egy farkaskutya egy szép nagy kenyérral a szájában, letette a küszöbre és elment. Öten adtak hálát Isten gondos szeretetéért. Mese? Annak, aki átélte, nem volt az.

Ha az aggodalmaskodás útját választotta volna ez az asszony, akkor előbb utóbb úrrá lett volna benne a félelem, feltámadt volna benne a kétségbeesés és a harag, amely mások ellen fordul, vádaskodott volna. Ehelyett imádkozott rabtartóiért.

4.2. 2000 tavaszán abortuszra jelentkezett a debreceni szülész-nőgyógyász klinikán egy 20 éves leány. Az abortusz után kb. 2 héttel váratlanul magas láz lépett fel nála. Mindent megtettek a 40 fok fölötti láz lehűzéséért az orvosok. Minden létező kivizsgálás, antibiotikum antibiotikum után. Az egyik orvos 2 hét eltelte után csak úgy véletlenül azt mondja: csináljunk egy AIDS tesztet, azt még nem néztük meg. Megdöböntő eredmény: a teszt pozitív. Aztán amikor a kezelőorvos kikérdezi, elmondja ez a leány: életében egyszer volt szexuális kapcsolata egy olasz férfival, abból fogant a gyermek, akit elvéttetett. És az egész klinika harcol ennek a lánynak az életéért. És mindenki tudja, hogy halálra van ítélve. Mert a Ne paráználkodj parancs védi az embert. Az Isten akaratának komolyan vétele védelmet, életet jelent ma is. Az Isten rendje ellen lázadó emberi magatartást életveszélyt hordoz magában ma is.

5.1. A törvény tükrébe őszintén belenéző ember csak egyet mondhat magáról becsületesen: én ezt soha nem tudtam, nem tudom és nem fogom tudni megtartani. Ezért méltó vagyok a szent és igazságos Isten ítéletére.

De ezt az ítéletet Jézus Krisztus vette magára a Golgota keresztyén. Ezért Jézus megszabadíthat minden embert az eddigi törvényszegésektől, azok ítéletétől, ha valaki más életet szeretne élni.

Az új szövetség pont azért új, mert a parancsolatok külső kívánalmaival, korlátaival szemben a „szívünk hústábláira” írja Jézus Isten jó tervét, akaratát életünkkel. Jézus valóságos személyé válik számunkra, aki minden nap ve-lünk van a világ végéig. Nem az öntörvényűségem alapján döntök a magam és mások életének kérdéseiben, hanem az objektív Jézus Krisztusra hallgatva. Ő nem csak tanácsokat osztogat, hanem isteni teljhatalmával segít a megértett isteni akaratot megcselekednem. Tehát belülről fakad már a tisztaság, a szeretet, a békesség, a hűség stb. utáni vágy. Szabad vagyok Jézus Krisztusban arra, hogy nemet mondjak mindenre, ami nem tőle van, de igent mondjak mindenre, amit ő kínál. Jézus Krisztus minket soha meg nem csal, be nem csap, el nem buktat, szennybe nem rángat, tönkre nem tesz.

Csak Jézus Krisztussal együtt van felelősségteljes, etikus élet. S csak az így élő ember számára van boldog, békességes jövő.

Jézus azt mondta: „Aki tehát hallja tőlem ezeket a beszédeket és cselekszi azokat, hasonló lesz az okos emberhez, aki kősziklára építette házáat. És öm-

lött a zápor, és jöttek az árvizek, feltámadtak a szelek és nekidőltek annak a háznak, de nem omlott össze, mert kősziklára volt alapozva” (Mt 7,24-25).

5.2. Egyetlen valaki van, aki boldog, és ez Isten (1Tim 6,15). Nyilvánvaló, hogy boldoggá az tehet más, aki maga is boldog. Mi emberek, csak akkor lehetünk boldogok, ha Isten bevon minket boldogságába. Ezt Ő úgy valósítja meg, hogy akit újjáteremt, azt isteni természettel ajándékozza meg (2Pét 1,3kk.), hogy kikerüljünk a romlottságot, amely a kívánságban van e világon.

Enélkül az isteni cselekedet nélkül hiábavaló emberi erőlködés maradna minden emberi erőfeszítés arra, hogy Istennek kedves életet éljünk.

Jézus a Hegyi Beszédet mégis azzal kezdi, hogy lehet ilyen életet élni, de nem az emberi váradalmak és elgondolások szerint. Hanem így:

- „Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa.
 - Boldogok akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak.
 - Boldogok a szelídek, mert ők öröklék a földet.
 - Boldogok akik éheznek és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégtetnek.
 - Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.
 - Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják az Istent.
 - Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak neveztetnek.
 - Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert övék a mennyek országa.”
- (Mt 5,3-10)

KÉRDÉSEK

Melyik szövetség alapdokumentuma a 10 parancsolat?

Melyik szövetség alapdokumentuma a Hegyi beszéd?

Mit szabályoz az első négy parancsolat?

Mit szabályoz a második része a parancsolatoknak (5-10)?

Mely esetben nem szegjük meg törvényszerűen Isten rendjét (nem kell...)?

Mi a hasonlóság a 10 parancsolat és a Hegyi Beszéd között?

Jézus Krisztus eltörli, vagy megerősíti a 10 parancsolatot?

Miért nem kell a ma Krisztust követő embernek állandóan a korunk által diktált divatokhoz igazítania életét?

Mit mutat meg a törvény tükrre?

Jézus hová írja Isten akarátát, rendjét és tervét Isten gyermekei életében?

Jézus és a tanítványok

✍ Dr. Sarkadi Nagy Pál

BEVEZETÉS

A tanítványok elhívása

Az evangéliumokban olvasható Jézus-történetnek fontos eseménye volt a tanítványok kiválasztása. Szüksége volt munkatársakra, akik földi életében vele dolgoznak, és halála, feltámadása és mennybemenetele után a megkezdett munkát tovább folytatják. Urunk munkájában nem egyedül dolgozik, hanem munkatársakkal együtt. Úgy dolgozik velünk, hogy munkájának nem mi vagyunk a vezetői. Ő a munkaadó, mi vagyunk a munkatársak.

Figyelemre méltó, hogy Jézus munkáját egy kis gyülekezettel kezdte el. Ezzel azt akarta kifejezni, hogy a keresztyénség közösségben tud létrejönni és megmaradni. Krisztus ügye mindig közösségi ügy. Különböző emberekből álló közösséggel kezdődött, akik azért tudtak együtt maradni, mert Jézussal együtt éltek.

Jézus a tanítványokat egyszerű emberek közül választotta ki. Nem voltak közöttük farizeusok, írástudók. Hiányoztak közülük a nép vezetői is. Két dolog jellemezte a tanítványok közösségét: érezték Jézus vonzó erejét és vágytak vele együtt lenni; s volt bátorságuk, hogy megvallják tanítványságukat.

Jézus 12 tanítványt választott ki Izráel 12 törzsének a mintájára. Ezzel azt akarta kifejezni, hogy munkájával szorosan kapcsolódik Izráel népének a történetéhez. Magához hívta azokat, akiket akart (Mk 3,1). Ő választotta a tanítványokat, nem a tanítványok választották őt (Jn 15,19).

Két oka volt ennek a kiválasztásnak. Az egyik az volt, hogy vele legyenek (Mk 3,14). Neki is szüksége volt a testvéri közösségre, és fáj, ha ezt a közösséget a tanítványok részéről nem tapasztalta. Mennyi fájdalom tükröződik a Gecsemáné kerti szemrehányásban: „Nem bírtatok vigyázni velem egy, óráig sem!?” (Mt 26,40). Hogy tudott örülni a tanítványok közösségének! Egyszer áradó örömmel mondta: „Ti az én barátaim vagytok” (Jn 15,14). Egy szintre

helyezte magát az egyszerű galileai halászokkal. Nemcsak Megváltójuk volt, nemcsak tanítójuk, hanem barátjuk is.

Emberileg szinte képtelenségnek tűnik, hogy az elhívottakból tanítványok lettek. A választottak erre teljesen alkalmatlanoknak látszottak. Milyen nagy befolyást gyakorolt rájuk! Nála nélkül semmik nem lettek volna. Egyszerű foglalkozásukban névtelenül éltek és haltak volna meg. Krisztus gazdag élete azonban átfőrtáta őket. A Halászokat és más egyszerű embereket hőskökké tett, és általuk a világot meggazdagította. Ezért a tanítványoknak is szükségük volt rá. Általa részesültek Isten erejében és mentek át a halálból az életbe. Hogyan formálta át őket? Először úgy, hogy tanította őket. Hányszor tanultak nehezen, hányszor félreértették a nagy Tanítót. Mégis sokat tanultak. Nem úgy tanította őket, mint a rabbik tanították tanítványaikat. A tanítás számukra nem egy átmeneti tanulási időt jelentett, hanem a tanítványság kitöltötte egész életüket. A tanítás után pedig kiküldi őket prédikálni (Mk 3,14). Milyen nagy diadallal tértek vissza! „Uram, még az ördögök is engednek nekünk a Te neved által” (Lk 10,17).

A tanítványságnak két követelménye volt: az önmegtágadás és a kereszt felvétele (Mt 16,24). Az első azt jelentette, hogy Krisztus ügyét állítsák életük középpontjába, nem a magukét. A második: legyenek készek Krisztusért szenvedni. Az elhívott tanítványok osztoznak Krisztus sorsában. A tanítványok nem templomok csendjében élnek, hanem teljesen benne a világban. Mossák a hálót. Jézus szószéke is egy csónak. Mégis a tanítványok nevét megőrzi a világ Krisztus visszajöveteléig. Tagjai lesznek a mennyei gyülekezetnek (Jel 21,14). A tanítványokat az evangélium apostoloknak is nevezi. Ez a szó küldöttet jelent. „Tizenkettőt választott ki arra, hogy vele legyenek, és azután elküldje őket, hogy hirdessék az ígét (Mk 3,14). Ezek az emberek voltak az élő „könyvek”, akikre rábízta az evangéliumot. Jézus idejében a tanítás eszköze főként a beszéd volt. Földi életében Jézust korlátozta a hely és az idő. Hangja csak kevés embert érhetett el. Ha valaki egy emberhez üzenetet akart elvinni, azt csak személyesen tehette. Így Jézusnak szüksége volt emberekre, akik elmentek oda, ahová ő nem mehetett el. Az evangéliumok nevezik őket hírvivőknek is. Így Uruknek követői lettek. Mint az akkori világban a hírvivők, hírvivők adták a király megérkezését, a király üzenetét.

Az emberek halászlai

Számunkra figyelemre méltó, hogy Jézus tanítványait emberek halászlainak nevezi: „Kövessetek, engem és azt cselekszem, hogy embereket halászlainak” (Mt 4,19). Ebben a megjelölésben kifejezi a tanítványi munka külső formáját. Ez a megjelölés is példabeszéd. Mit akart vele Jézus mondani?

1. A halászt életének körülményei szinte arra kényszerítették, hogy közel éljen Istenhez. Ha egy ember napról napra kénytelen volt szembenézni a természet elemi erőivel, félelmében valójában hozzá volt kötve Istenhez. Életüket a vízen élték le, viharok között. Jézus munkatársnak olyan embereket választott, akik számára Isten, élő valóság volt.

A halászoknak ezért szükségképpen bátor embereknek kellett lenniük. Olyan embereknek, akiknek az élete állandóan veszélyben forgott. Olyan emberek voltak, akik életüket naponként kockáztatták. Jézus, amikor kiküldte őket missziói munkára, ezt mondta nekik: „Elbocsátalak titeket, mint juhokat a farkasok közé” (Mt 10,16). A „farkasok” közé nem lehetett gyáva embereket küldeni.

2. A halásznak türelmes embernek kell lennie. Kitartónak a munkában. Kitartónak, türelmesnek kell lennie annak, aki embereket akar halászni. Gyakran sokáig kell várni, míg „a hálóba hal kerül”. A halász munkája sokszor hiábavaló, gyakran tér haza üres kézzel, és másnap munkáját újra kezdi.

3. A halásznak bölcsnek is kell lennie. Bölcsen meg kell választania az időt, a helyet, a hálót, a csalétket a halászáshoz. Bölcseneknek kell lenniük azoknak is, akik embereket halásznak. Ha nem bölcssek, több embert veszítenek el, mint amennyit megnyernek. Erre akarta Jézus a tanítványokat tanítani: „Legyetek okosak, mint a kígyók” (Mt 10,16).

A tanítványok gyülekezete Isten országa első gyülekezete. Ez a nagy jelentősége a tanítványok kiválasztásának. Ez a gyülekezet lép Izráel helyére. A tanítványok gyülekezete az új Izráel.

A tanítványok Jézus követésében

Jézus tanítványait követésére hívja. Az elhívott ebben a követésben lesz tanítvány. Jézus hívására a válasz nem egy hitvallás elmondása, hanem a neki engedelmeskedő élet. Az új életet a tanítvány nem a maga alkalmasságával valósítja meg, hanem Krisztus kegyelmének az erejével. Ő hív és az ember engedelmeskedik. Mit jelent a követés? Nem egy tanítás elfogadását, nem egy eszme vállalását, hanem az elhívó Krisztus életében való részesedést. Az Istenbe vetett hit még nem követés. De az élő Krisztus életében való részesedés már az. Amint az evangéliumokban látjuk, Jézus hívása emberileg szinte lehetetlennek látszó akadályokat győz le. Ami figyelemre méltó: a követés feltételeit nem az elhívott, hanem az elhívó határozza meg. Ennek az elhívásnak az ember részéről nem lehet semmi feltétele. (Ami...) Mi a követés első jellemvonása? Egy új életforma, az eddigi élet megváltozása. A vámszedőnek a vámszedő asztalát, a halásznak a hálót kell elhagynia. Ez a követés a hitnek az

útja: A követőnek Pál szerint hitben kell járnia, nem látásban (2Kor 5,7). A követés nem az ember ajánlkozása. „Csak a hívő tud engedelmessé válni, csak az engedelmeskedő tud hinni” – írja Bonhoeffer. A követés tehát elválaszthatatlan a hittől. A követés azt jelenti, hogy a követőnek fel kell adnia mindent, ami Isten akaratának a cselekvésétől elválasztja.

Ha az evangéliumokat olvassuk, látjuk, hogy mennyire nem elmélet Krisztus követése. A követés cselekvés, amely mindig egy bizonyos élethelyzetben történik. Ez az elhívás az elhívott életét összeköti azzal, aki őt elhívta. Ezért a követés az elhívott számára az új élet kezdetét jelenti. A tanítvány azt teszi, amit azon a helyen, melyen szolgál, tennie kell: nem többet, nem kevesebbet, nem mást, hanem éppen azt.

Az élet bizonyágtétele

A tanítványnak a Krisztus szolgálatában kettős feladata van. Az első a beszéddel való bizonyágtétel; a másik az életével történő bizonyágtétező szolgálat. Ezt mondta tanítványainak: „Amit fülbesúgva hallotok, a háztetőkről hirdesétek” (Mt 10,27). A tanítvány a beszélő és nem a hallgató ember. Tovább kell mondania Isten kijelentett akaratát: Mert Isten Igéjét nemcsak magukért, hanem másokért is hallják. Az Ige többet is mond ennél: hatásának a tanítvány által erősödnie kell. Ez azt is jelenti, hogy nagyobb hittel mondja, mint ahogyan hallotta. Az imádság belső szobájának a rejtettségét kövesse a „háztető” nyíltsága. Az Ige összeköti a fület és a száját. A száj ne hallgasson, ha a fül hall. A szóval való bizonyágtétel magában még nem elégséges. Jézus azt kívánja tanítványaitól, hogy olyanok legyenek a világ számára, mint a só az étel számára. Azért nem mehetnek ki a világból, hanem benne kell élniük a világban. Jézus azonban arról is beszél, hogy a só elvesztheti ízét. Hogyan? Úgy, hogy a világhoz lesz hasonlónak, elvilágiasodik. Krisztus gyülekezete annyira keveredhetik a világgal, hogy már megszűnik egyház lenni. Ekkor már nem az egyház hat a világra, hanem a világ az egyházra. Ebben az esetben Isten népe nem a világért lesz, hanem a világ ellen. Jézus az ilyen egyháznak nem ígér holnapot, hanem átadja a világ ítéletének. Csak az az egyház lehet a világért, mely különbözik a világtól. Csak az egyház, mely nem a világból való, tud só lenni a világ számára. Jézus a tanítványokat a világ világosságának is nevezi. Krisztusban lévő élet az embert átformálja az Úrban való világossággá. „Aki engem követ, nem járhat sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.” (Jn 8,12) Szándékai, tettei megtelnek isteni fényvel és világítanak, mint a szobában a meggyújtott gyertya.

Pál ezt mondja az egyik gyülekezetnek: „Fényletek, mint csillagok e világon” (Fil 2,15). A tanítvány annál több fényt áraszt a földön, minél több fényt kapott felülről. Fényük kapott fény, visszavert fény, mint a Holdnak a fénye. Ezért kell a két igét egymás mellé tenni, mert Jézus mondta mind a kettőt: „Én, vagyok a világ világossága” és „ti vagytok a világ világossága.” De ezt a világosságot el lehet rejtteni. Erre figyelmeztet Jézus: „Gyertyát sem azért gyújtanak, hogy a véka alá tegyék” (Mt 5,15). Hogyan érti Jézus ezt a hasonlatot? Megtörténhet, hogy valaki megelégszik életének belső világosságával. A belső világosságnak láthatóvá kell lenni. Ha nem lesz láthatóvá, elhal önmagában. Az történik vele, mint a véka alá rejtett gyertyával. Ennek a fordítottja is igaz: a belső megerősödik, ha külsőleg láthatóvá válik. A hitnek megnő az ereje, ha a szó tettekben nyilvánul meg. Hogyan lesz láthatóvá? A jócselekedetek által. A nem véka alá rejtett fény vezeti az embereket Istenhez. A tettek Isten beszédei. Isten a tettek által beszél nekünk és a tettek által kell beszélni Róla.

Ennek a bizonyoságtévő szolgálatnak azonban van egy feltétele: a tanítványok közössége, melyet a kölcsönös szeretet kapcsol össze. A szeretet nélkül nem lehet a tanítvány sem só, sem világosság. Ezért mondta Jézus: „Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok” (Jn 13,35). János evangéliuma nem közli az úrvacsora szereztetését, de a tanítványokkal kapcsolatban tanít valamire, amit a tanítványok nem hagyhatnak figyelmen kívül. Ez az evangélium közli egyedül, hogy Jézus az úrvacsora alkalmával megmosta a tanítványok lábát. E szolgálattal a tanítványok iránti szeretetét összeköti a tanítványok egymás iránti szeretetével (Jn 13,1-11). A lábmosás; mint kiegészítés, nem az úrvacsora mellett van, hanem annak szerves része. Jézus szolgálatának a tanítványok szolgálata a folytatása, akiknek egymás iránt ugyanazt a szolgálatot kell végezniük, melyet Uruk velük végzett. A tanítvány ebben a szolgálatban lesz Urához hasonlóvá (Fil 3,10; 3,21; Róm 8,29). Az úrvacsorát állandóan fenyegeti az a veszély, hogy megáll az elfogadás aktusánál. Jézus szolgálata és a tanítványok egymás iránti szolgálata elválaszthatatlanul összetartoznak az úrvacsorában. Jézus úrvacsorában megmutatott szeretetének folytatódnia kell a tanítványok egymás iránti szeretetében. Ezt a két szeretetet kapcsolja össze János: „Arról ismertük meg a szeretetet, hogy Ő életét adta értünk, mi is kötelesek vagyunk odaadni életünket a mi atyánkfiáért” (1Jn 3,16-17). A tanítvány szeretete túlnő a tanítványok körén. Jézus ezt mondta az őt követőknek: „Ha azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, micsoda jutalmát veszitek? Avagy a vámszedők is nem ugyanazt cselekszik-é?” (Mt 5,46). Ez a szeretet tetőződik az ellenség szeretetében: Ebben a szeretetben mutatják meg a tanítványok Uruk szeretetét, azt, hogy követték Őt. Krisztus a másokért való élet mintaképe. Ő egészen máso-

kért él. Ő valóban a másik emberért való ember. Számunkra különösképpen figyelemre méltó, hogy az Újszövetség keveset beszél Jézus magánéletéről. Nem mintha ilyen egyáltalán nem lett volna. Ha mégis említést tesz róla, azért mondja el, hogy az emberért való szolgálatát megmutassa. Amit az Atyától kap, azt sem magának tartja meg, hanem azt is az emberért való szolgálatáért fogadja el. Erre utalt Pál: „Nem tekintette zsákmánynak, hogy az Istennel egyenlő, hanem szolgálai formát vett fel” (Fil 2,6-7).

Ő valóban a másik emberért való irgalmas samaritánus. „Ő nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon másoknak.” (Mk 10,45) Jézus életének a legszebb összefoglalását Péter beszédében olvassuk: „Széjjel járt, jót tévén, meggyógyítván mindenkit” (ApCsel 10,38). Ez a legrövidebb Jézus-életrajz. Életrajz egy mondatban. Mégis benne van Jézus egészen. Ő egyszerre Megváltó és mintakép. Nemcsak azért öltött testet, hogy meghaljon értünk, hanem azért is, hogy az övéi számára tökéletes példaképet mutasson. Így lett példaképe a tanítványainak is. Kereszt alatt csúfolódók kimondják életének legnagyobb elismerését: „Másokat megtartott, magát nem tudta megtartani” (Mt 27,42).

A tanítványok Jézus munkatársai

A tanítványokat Jézus azért is hívta el, hogy Isten országa építésében munkatársai legyenek. Ezt mondta tanítványainak: „Az aratni való sok, a munkás kevés. Kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába” (Mt 9,37-38). Az Ő munkájában el kell menniük a „föld végső határáig” (ApCsel 1,8). Mennybemenetele előtt elküldi őket a munkára, ígéretet tévén arra, hogy ebben a munkában velük van, velük dolgoznak: „Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket, tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek: és ímé, én tiveletek vagyok minden napon a világ végezetéig” (Mt 28,19-20). Milyen óriási feladatot adott tanítványainak! Ezek a szavak munkát követeltek, nehéz, fáradságos, testet és lelket felőrlő munkát. Munkát évszázadokra és évezredekre. Mintha elébük tette volna világ térképét, és ezt mondta volna nekik: Mindent hódítsatok meg nekem! Valójában Jézus megbízása felkelti csodálatunkat. Mennybemenetele után a tanítványok az ő ügyének látható képviselői. El kell menniük az egész világba. A népek sötétségben maradnak, ha a tanítványok nem mennek és nem hirdetik az evangéliumot. Jézus maga nem ment Korinthusba, Rómába... Igéjét Pál apostolnak kell ezekre a helyekre elvinni. A kínaiaknak, a hinduknak, a négereknek évszázadokig várniuk kellett, amíg az evangélium örömhíre elérte őket. Az embereknek várniuk kell, amíg Krisztus szolgálai megérkeznek, és szolgálata-

kat közöttük elvégzik. Jézus rendkívül fontosnak tartotta tanítványai bizonygatótelét. Az Ige ezt mondja: tanítások minden népeket. Menjetek el az egész világba! Ez azt jelenti, hogy minden tanítvány tanítvánnyá teszi a másik embert. Így misszionárius. Aki tanítvánnyá lett, annak tanítania kell másokat.

Krisztus minden tanítványra ráterheli a felelősség egy részét.

Jézus az Igében nem beszél arról, hogy miért köti magát tanítványaihoz. Kérdezhetnénk: minden az embertől függ? Így vállalja Krisztus ügyének kockázatát? A tanítványok kétségének az elosztatására megígérte: „Ímé, én tiveletek vagyok minden napon a világ végezetéig” (Mt 28,24). Velük akarja országát építeni. Akarja bennük és általuk is. Ő indítja el tanítványait a munkára, de nem úgy, hogy őket magukra hagyja, a saját erejükkel, gyenge hitükkel. Tehát a parancsa mellé fűzi ígérését, jelenlétét, közelségét, erejét. Ez ígérlet és annak beteljesedése nélkül munkájuk csődbe jutna. Mennybemenetele után nincs közötte és tanítványai között áthidalhatatlan szakadék. Őt semmi nem akadályozhatja abban, hogy övével legyen minden napon a világ végezetéig.

Ez a jelenlét nem egy közönséges ember jelenléte, hanem annak a jelenléte, akinek adatott minden hatalom mennyen és földön. Egy munkás sincs a maga posztján magára hagyva. Úgy van velük, hogy terheiket mindennap segít hordani, hogy őket erőssé, bölcsé teszi. Főként velük van Igéjében, amely őket irányítja. Szeretete kíséri őket, lelke munkálkodik bennük, hatalma segíti őket. És aki szolgálatába áll, megtapasztalja, hogy minden az Ő kezében van; minden az Ő diadala felé megy.

Krisztus követése a szenvedésben

Krisztus követése a tanítványok számára szenvedést jelent. Ezt Krisztus nekik őszintén megmondta: „Ha gyűlöl titeket a világ, tudjátok meg, hogy engem előbb gyűlölt tinálatoknál” (Jn 15,18). A tanítványok osztoznak Mesterük sorsában, aki őket erre a szenvedésre előkészítette: „Elbocsátalak titeket, mint juhokat a farkasok közé” (Mt 10,16). Rajta kívül nincs olyan pásztor, aki a juhokat a farkasok közé küldené. Hát nem az a pásztor feladata, hogy a juhokat a farkasoktól megvédje? Emberi értelem számára ez egyenesen érthetetlen. Ilyen veszélyeztetett élete van annak, aki ebben a világban Krisztus követésében jár. Egy ilyen helyzetben mire számíthat a tanítvány? Egyre bizonyára nem: nem várhatja, hogy a farkas szeresse és kímélje. A tanítványok fenyegettsége a világ részéről megmarad az idők végezetéig. Ha Isten Fia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa az elveszett bárányt, akkor a gonosz azért van, hogy elpusztítsa. Egyre a tanítvány ne számítson: arra, hogy a farkas szeretni

és kímélni fogja. A történelem folyamán a farkas annyiszor elpusztította a bárányt. Heródes, a farkas, „széttépte” Keresztelő Jánost, a bárányt.

A pásztor annyi esetben nem védte meg a juhokat. De mit tud tenni a bárány a farkassal szemben? Emberileg semmit. Nincs védtelenebb állat, mint a bárány a farkasok között. Csak egyet tehet: követni Ura nyomdokait, „aki szidalmaztatván, nem szidalmazott, szenvedvén nem fenyegetőzött; hanem hagyta az igazságosan ítélőre” (1Pt 2,23). Harcoló bárány nincs a Bibliában. Péter nem Ura példáját követte, amikor a Gecsemáné kertjében kardot emelt a „farkasra”. Mert a farkas bánthatja a bárányt, de a bárány soha nem bánthatja a farkast. Amikor Jakab és János Uruktól tüzet kérnek Samáriára, Jézus leinti őket: „Nem tudjátok, milyen lélek van bennetek!” (Lk 9,55). Krisztus második eljövetele felé menő gyülekezet szenvedő gyülekezet, amely részt vesz Krisztus szenvedésében. Csupán az vigasztalhatja a tanítványokat, hogy a bárány a farkas mellett nem egyedül van, hanem Jézussal együtt, akit megölt a „farkas”. De mint feltámadott, élő Úr velük van a farkasok között. A tanítványok ebben a szenvedésben vannak közösségben Krisztussal. Erről beszél Pál: „Az ő halálának hasonlatossága szerint vele eggyé lettünk” (Róm 6,5). Mert „mindenkor testünkben hordozzuk az Úr Jézus halálát” (2Kor 4,10). Ezért ez a szenvedés kegyelem: „Mert néktek adatott az a kegyelem a Krisztusért, nemcsak hogy higgyetek benne, hanem hogy szenvedjete is érte” (Fil 1,29). Így lehet ez a szenvedés nemcsak kegyelem, hanem öröm is. Ezt a híradást olvashatjuk az apostolokról: „Örömmel mentek el a tanács elől, mert méltókká tettek arra, hogy az ő nevéért gyaláztassanak” (ApCsel 5,41).

PÉTER

A tanítványok névsorában Péter neve van az első helyen. Ez nem véletlen: Ő a tanítványi közösség vezetője. Amikor Jézus elhívta, Simonnak hívták. Később is így szólították. Ez volt a keresztnéve. Márk és Lukács Simon házáról, Simon anyósáról, Simon csónakjáról beszélnek. Jézus is így hívja életének nagy eseményeiben. Simonnak hívja, amikor azt parancsolja, hogy evezzen a mélyre (Lk 5,4). A Caesare Philippi hitvallástételnél (Mt 16,17). Amikor elaludt a Gecsemáné kertjében (Mr 14,13). Mintha azt akarta volna kifejezni ezzel a megszólítással: Nem vagy méltó arra a névre melyet adtam neked.

Hogyan lett Simonból Péter? Jézus maga adta neki az új nevet (Mk 3,16). Amikor testvére, András Jézushoz vezet, Jézus ezt mondja: „Te Simon vagy, Péternek fogsz neveztetni” (Jn 1,42). Az evangéliumok írói olykor összekapcsolják a két nevet, és Simont Péternek nevezik (Mt 16,16). Nevezik Kéfásnak is, mely a Péter szónak arám formája.

Péter halász volt, Jézus a háló mellől hívta el tanítványának (Mk 1,16). Nős ember volt (1Kor 9,5). Kapernaumban háza volt. Itt szállt meg Jézus, amikor a városban tartózkodott. Jakabbal és Jánossal együtt Jézus belső tanítványi köréhez tartozott.

Úgy jelenik meg előttünk, mint aki a tanítványok nevében beszél. Később a tanítványok „szájának” hívták. Péter kérdezi meg: Hányszor lehet megbocsátani” (Mt 18,21). Ő tudakozódik Jézustól: Mi lesz a jutalma azoknak, akik érette mindent elhagytak és követték Őt (Mt 19,27)? Péter felel, amikor Jézus megkérdi, hogy kicsoda érintette meg Őt (Lk 8,45). Ő intéz kérdést a feltámadott Jézushoz (Jn 21,20-22). Életéről röviden a következőket mondhatjuk: Mélyen látó ember. Ő ismeri fel legelőször az igazságot. Amikor Jézust sokan elhagyták és megkérdi a tanítványokat, hogy ők is el akarnak-e menni, Péter így felel: „Uram, hova mehetnénk, örök életnek beszéde van Tenálad (Jn 6,66-69). Ő teszi a nagy hitvallást: „Te vagy a Krisztus, az élő Istennek a fia” (Mt 6,1-16). A tanítványok között ő ismerte fel először azt, hogy ki volt a názáreti Jézus.

Ő kapta Jézustól a nagy ígéretet: Te Péter vagy, és erre a kősziklára építem fel az én anyaszentegyházamat (Mt 16,18). Ez az ígéret nem Péter személyére, hanem hitére vonatkozott. Ezt bizonyítja az azt követő feddés. Alig hogy elmondja a hitvallást, Jézus ezt mondja neki: „Távozz tőlem Sátán” (Mt 16,22). Ennek a feddésnek az volt az oka, hogy Péter el sem tudta képzelni, hogy Jézus a kereszten fogja végezni életét. Péter szeretete ezt elképzelhetetlennek tartotta. Azért nevezi Jézus Sátánnak, mert a pusztában a kísértő is ezzel kísértette. Ő tagadta meg Jézust. Minden tanítvány elhagyta, de egyikről sem olvassuk, hogy megtagadta volna. Péter megtagadta, hogy valaha ismerte őt. Tegyük itt egy megjegyzést: könnyű Pétert ezért megvetni. Ne felejtjük el azonban: Péter ott volt a főpap udvarában, amikor a többi tanítvány elmene-kült. Ez a tagadás csak egy bátor ember részéről történhetett. Ő volt abban a helyzetben, hogy el is bukhatott. A tagadás után ő ment legelőször a sírhoz, és azt üresen találta (Jn 20,6). Péter volt az első, akinek a tanítványok közül külön üzenetet küldött (Mk 16,7). Akinek Jézus külön megjelent (1Kor 15,5). A tó partján, húsvét után Jézus vele beszél először: Simon, Jónának fia, szeretsz-é engem? Ő kapja a legnagyobb megbízást: Legeltesd az én juhaimat (Jn 21,15-17). A pünkösdi gyülekezetnek ő a nagy prédikátora. Ő mondja az első keresztyén prédikációt. Életének nagy eseménye, hogy Krisztus gyülekezeté-be fogadja az első pogányt, Kornéliuszt (ApCsel 10,11-12).

Ő ismerte fel először Krisztus evangéliumának az egyetemességét. A jeruzsálemi zsinaton Péter volt az egyik eszköze annak, hogy az egyház ajtaja megnyílt a pogányok előtt (ApCsel 15,7-11). Ő lett a zsidó keresztyének

egyik vezetője. Az egyházi hagyomány szerint Rómába ment, és itt halt mártírhalt az, aki egy szolgálóleány előtt Urát megtagadta. Többször elesett, de mindig volt ereje újrakezdeni.

JÁNOS

János Zebedeus fia, Jakab testvére. Ő is halász volt. Különösen szoros kapcsolatban állt Péterrel. Ezt olvassuk róla: János és Jakab Péter társai voltak a halászásban (Lk 5,10). A szombati istentisztelet után a Péter házába mentek (Mk 1,29). Jézus Péterrel őt küldte el, hogy az utolsó vacsorát elkészítsék. Együtt halásztak és együtt lettek az emberek halászhai.

Úgy látszik, hogy János Keresztelő János tanítványa volt, mielőtt Jézus tanítványa lett volna. Valószínűleg egyike azoknak, akik Jézust lakásán felkeresik. András volt az egyik, a másik tanítvány nincs megnevezve, de az összefüggésből nyilvánvaló, hogy János volt az (Jn 1,35-40). A tanítványok között a legszorosabb kapcsolatban volt Jézussal.

Testvérével, Jakabbal az ambíció emberei. Azt kívánják, hogy Jézus mellett a fő helyet foglalják el Isten országában. A többi tanítvány ezt a kívánságot nem szívesen hallgatta. „Hallván ezt a tíz tanítvány, haragudni kezdtek Jakabra és Jánosra” (Mk 10,41). Két oka lehetett ennek a kívánságnak. Lehetséges, hogy anyagilag jobb helyzetben voltak, mint a többi tanítvány. Apjuk, Zebedeus, gazdag ember volt, aki munkásokat is foglalkoztatott (Mk 1,20). Valószínűbb azonban, hogy a kérést a Jézussal való közelebbi kapcsolatuk miatt intézték Jézushoz. János beszél Jézus anyjának a testvéréről, aki ott volt a kereszt alatt, s aki nem lehetett más, mint Salome, Zebedeus felesége (Mt 27,56). Eszerint Jakab és János Jézusnak unokatestvérei voltak. Nem ebből a rokonságból fakadt az ő különös kívánságuk? János heves természetű ember. Amikor Samáriában Jézusnak és a tanítványoknak nem adnak szállást, János kérdi Jézustól: „Uram! Akarod-e, hogy tüzet kérjünk reájuk az égből?” (Lk 9,51-56). Ezért nevezte Jézus Jakabbal együtt a mennydörgés fiainak (Mk 3,17). Más helyen úgy tűnik fel, mint türelmetlen ember, aki egy Jézus nevében ördögöt űzőt le akar tiltani (Lk 9,49-50). A fenti képhez még hozzá kell tennünk valamit. Számunkra különös, hogy a három első evangéliumban többször előfordul a neve, de név szerint a János evangéliuma soha nem említi. Említ viszont egy tanítványt, akit szeretett tanítványnak hív. Abban az időben senki nem vonta kétségbe, hogy ez a tanítvány János volt. Később többen vitatták. Voltak olyanok, akik azt állították, hogy nem történeti személy, hanem egy eszményített tanítvány. Olyanok is voltak, akik Júdással azonosították. Szerintük csak Júdás érthette meg Jézust, segített neki meghalni és így lehetővé tette a

megváltást. Ez az azonosítás azonban lehetetlen az Ige alapján: „A falat után bement a Sátán Júdásba” (Jn 13,21-30). Jézus a veszedelem fiának nevezi Júdást. Gondoltak Natanaelre is, akiről ezt olvassuk: „Ímé egy igazán Izraelita, akiben hamisság nincsen” (Jn 1,48). Voltak, akik a szeretett tanítványt Lázárral azonosították, akit szeretett Jézus. „Uram, akit szeretsz, beteg” – olvassuk róla.

Úgy hisszük azonban, hogy a hagyomány helyesen látja: a szeretett tanítvány maga János volt. Kifejezi ez a név azt a nagy változást, melyet Jézus végzett Jánosban. Mit mond róla az Újszövetség? Az utolsó vacsorán Jézus kebelére hajolt. Ez azt jelenti, hogy Jézus jobbán ült (Jn 19,26-27). Fontos alakja az ősegyháznak. Mindig ott találjuk Péter társaságában, de feltűnő, hogy soha nem beszél. Mindig Péter beszél helyette. Péterrel együtt volt bebörtönözve. Pál úgy tekinti, mint az ősegyház egyik vezetőjét (Gal 2,9). A hagyományból értesülünk arról, hogy Jézus kérését teljesítette. Holtáig gondozta Máriát. Valóban anyjának tekintette őt. Több írása van az Újszövetségben. A János evangéliuma sok keresztyén számára az Újszövetség legértékesebb könyve. Sok, drága anyagot gyűjtött össze, mely hiányzik az első három evangéliumból. Közli Jézus hosszabb beszélgetéseit. Jézus szívéhez a tanítványok közül ő állt a legközelebb, Jézus lelkébe ő látott be a legjobban. Domitianus császár idejében Pathmos szigetére száműzték. Innen íratta vele feltámadott Urunk a hét levelet. A Jelenések könyve az egyház holnapja számára a legdrágább útmutatás. A száműzetés után Efézusba ment és vezetője lett az ottani egyháznak. Amikor már keveset tudott beszélni, tanítványainak mindig ezt mondta: Fiacskáim, szeressétek egymást! És amikor a tanítványok ebbe az ismétlésbe belefáradtak, megkérdezték: Mester! Miért mondasz mindig ugyanazt? Ezt felelte: „Ez az Úr parancsa. Ha ezt megteszitek, elég”. A „mennydörgés” fiából így lett a szeretet bizonyágtevője. A tanítványok között ő élt legtovább.

ANDRÁS

András is halász volt, és a háló mellől hívta el Jézus tanítványnak. Előbb Keresztelő Jánost követte. János evangéliuma szerint a tizenkettő közül az első volt, akit Jézus elhívott. Jánossal együtt Keresztelő János igehirdetése alkalomával csatlakoztak Jézushoz. Az ősegyház az első elhívottnak szólította (prótotosok). Amikor Jézusban a Messiást megismerte, nyomban Péterhez, a testvéréhez ment, hogy őt is Jézushoz vigye (Jn 1,29).

Testvére, Péter, vezető szerepet töltött be az apostolok közösségében. Jakabbal és Jánossal együtt Jézus legbizalmasabb köréhez tartoztak. András min-

denütt úgy említik, mint Péter testvérét. Ez azt jelenti, hogy keveset tudtak róla, de Pétert mindenki ismerte. Így csak vele kapcsolatban említették. Ő volt Jánossal együtt, akit Jézus elhívott, de mégsem tartozott a belső körhöz: András azon emberek közé tartozott, akik el tudták foglalni a második helyet. Nem törődött vele, hogy ki van elől. Az volt fontos számára, hogy Jézushoz közel legyen. Az első három evangélium nem mond róla semmit. A negyedik evangéliumban jelenik meg előttünk. Az itt közöltekből azonban meg tudjuk rajzolni lelki arcát. Azzal kezdte, hogy testvérét Jézushoz vezette (Jn 1,42-43). Annyiszor megtörténik, hogy egy hívő ember hozzátartozói nem ismerik Jézust, távol élnek tőle. András példát mutat számunkra. A Krisztusért végzendő munkát otthon kell kezdeni. Jézushoz vezet a leányt az öt kenyérral és két hallal (Jn 6,8-9). Hitte, hogy Jézus ezzel a kevéssel is tud csodát tenni. A harmadik alkalommal a görögöket vitte Jézushoz (Jn 12,20-22), akik azért mentek Fülöphöz, mert látni akarták Jézust.

Fülöp nem tudott velük mit kezdeni. Beszélt Andrással, aki nyomban tudta, hogy mit tegyen. Ha erre a három alkalomra tekintünk, három dolgot mondhatunk Andrásról: önzetlen ember volt. Felismerte Péterben a kiválóbb testvért, de ez nem gátolta őt a Jézus szolgálatában. Gondolom, később hálát adott Istennek, hogy Péter megtérésében eszköz lehetett. Nagy hite volt. Hitte, hogy Jézusnál semmi sem lehetetlen. Az öt kenyér és a két hal a Jézus kezében az Ő csodálatos tettének a kinyilvánítását szolgálták. A zsidók számára elképzelhetetlen volt, hogy Isten a zsidókon kívül bárkit is elfogadjon. András volt az első, aki látta az evangélium egyetemességét. Jézusnak van mondani-
valója mindenki számára. András volt az első belmissziós – amikor Pétert vitte Jézushoz – és az első külmissziós, amikor a görögökkel ment a mesterhez. Ezzel az Újszövetség befejezi az Andrásról szóló híradást. A hagyomány azonban többet is mond róla. Elmondja, hogy több országban is hirdette az Igét. Különösen jó szolgálatot végzett a barbárok (szkhiták) között. Őket is Krisztushoz vezette. Nem tudjuk, hogy munkájának a híre hogyan terjedt el. (Meglepő, hogy ő lett Oroszország védőszentje.) András Skóciában is járt. Ez a hagyomány érdekes számunkra. Skóciában van egy város: St. Andrews, melyet róla neveztek el. A hagyomány szerint a városnak ő volt az első püspöke. Constantín császár 227-ben földi maradványait Konstantinápolyba hozatta. Görögországban, Patrasban halt mártírhalált. Azt kérte, hogy egy „X” alakú keresztre feszítsék meg, mert nem méltó arra, hogy olyan keresztben haljon meg, mint Ura. Ezt a keresztet hívták később András keresztnek. Úgy élt és halt meg, mint Jézus misszionáriusa.

MÁTÉ

Máté személyéről keveset tudunk, annál többet a foglalkozásáról. Vámszedő volt. A római hatalom a vámszedés jogát bérbe adta. Ha a bérlő a bért megfizette, a hatalom nem törődött vele, mennyi a bérlő nyeresége. Természetesen a vámszedők igyekeztek a vállalkozáson minél többet nyerni. A megállapított vám határát gyakran túllépték. Erre mutat Zákheusnak, a fővámszedőnek a vallomása, melyet Jézusnak tett: „Uram, minden vagyonomnak a felét a szegényeknek adom, és ha valamit patvarkodással elvettem, négyannyit adok helyébe” (Lk 19,8). A vámszedő bevallja becsületesen, hogy sokszor hamisan cselekedett.

Nem volt abban az időben olyan ember, akit annyira gyűöltek volna, mint a vámszedőt. Foglalkozásuknál fogva gonosz embereknek tartották őket. Amikor a vámszedők megkérdezik Keresztelő Jánost, hogy mit cselekedjenek, ezt felelte: „Semmivel ne hajtsatok be többet, mint amennyi meg van szabva” (Lk 3,13). Harácsoló életükről Keresztelő János is tudott.

Egy vámszedő nem lehetett sem bíró, sem tanú. Ki voltak rekesztve az istentiszteletről is. Egy sorba helyezték őket a gonosztevőkkel, a pogányokkal, a paráznákkal (Mt 21,31), a bűnösökkel (Mt 9,10).

Ha volt valaha foglalkozás, melyben nehéz volt megtérni, a vámszedő foglalkozása az volt. Megérthetjük, hogy a zsidók mennyire fel voltak háborodva azon, hogy Jézus velük együtt evett. Erre a felháborodásra adta Jézus ezt a választ: Nem az egészségeseknek van szüksége orvosra, hanem a betegeknek.

És Jézus ezt az embert hívta el a vámszedő asztaltól tanítványának. Így írja le az elhívást a Lukács evangéliuma: „Látott egy Lévi nevű vámszedőt, aki a vámnál ült és mondta neki: Kövess engem! És ez mindent elhagyván, követé Őt”: (Lk 5,27-28).

Mátét tehát Lévinek hívták. Palesztinában az volt a szokás, hogy az embereknek két nevük volt. Kérdezhetnénk: nem Jézus adta neki ezt a nevet? Úgy, mint Simonnak a Péter nevet. Máté neve ezt jelenti: Isten adománya. És ez az ember Jézus szavára ott hagyta a vámszedő asztalt. Nem kisebb csoda volt ez, mint a leprás meggyógyítása. Jézus még egy ilyen ember megtérését is lehetségesnek tartotta.

Egyszer Jézust megkérdezték tanítványai: Kicsoda üdvözülhet? Jézus a kérdésre így felelt: Emberknél ez lehetetlen, de Istennél minden lehetséges (Mt 19,25-26). Máté Jézuson kívül senkit nem követett volna, de Jézust követte.

Azt olvassuk, hogy megtérésének az öröme nagy vendégséget rendezett. Ilyet sem látott még a világ, hogy valaki a megtérést vendégséggel ünnepli, és erre az alkalomra meghívja meg nem tért kollégáit is. A megtérési történe-

teknél másként szokott lenni. A megtértek többnyire elszakadnak a világtól és egymással alkotnak közösséget. Máté nem így tért meg. Szereti továbbra is meg nem tért kollégáit. Ez a Krisztus szerinti megtérés. Máté mint só, benne marad az életben, mint kovász, benne marad a tésztában. Jézus egyik példázatában így tanít: „Hasonlít a mennyek országa a kereskedőhöz, aki egy drága gyöngyöt talált, elméne, mindenét eladván, amiye volt, örömeben megvette azt” (Mt 13,45-6). Mintha Mátéről beszélne!

Máté mindenét elhagyta, csak a tollát vitte magával. Az az ember, akit mindenki megvetett, evangéliumot írt. Evangéliuma tanító evangélium. Több tanítást közöl Jézusról, mint bármelyik evangélium. Népét, mely őt megvetette, meg akarja téríteni: fogadja el Krisztust, mint ahogyan ő elfogadta.

Máté valóban az volt, amit neve kifejez: Isten ajándéka. Ő belátta, amit oly kevesen látnak be: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de lelkében kárt vall” (Mt 16,26). Ezt az Igét ő maga írta le. Nem magára gondolt amikor leírta?

Nem vett kezébe Jézus alkalmatlanabb anyagot nála, akit szeretete, kegyelme csodájával új emberré formált. Ha életéről vallott volna, azt mondta volna, mint Pál: „A bűnösök között első vagyok én. Azért könyörült rajtam, hogy bennem mutassa meg hosszú tűrését azoknak, akik hisznek benne” (1Tim 1,15-16).

FÜLÖP

Az első három evangéliumban Fülöpnek csak a nevét találjuk (Mk 3,18). Csak János evangéliuma közöl róla annyit, hogy ez alapján megrajzolhatjuk személyiségét. Személyével kapcsolatban meg kell említenünk, hogy összetévesztették Fülöppel, a diakónussal (ApCsel 6,5). Egy bizonyos: Fülöpről, a diakónusról többet tudunk; mint Fülöpről, az apostolról. Fülöp, a diakónus Samáriában munkálkodott (ApCsel 8,1-25). Istennek eszköze volt a szerezsen komornyik megtérítésében. Egyike a hét diakónusnak és fontos alakja az őskeresztyén misszióknak. Az ősegyház tekintélyes tagjai is összetévesztették a két Fülöpöt. Egy neves személyiség mondja róla, hogy a komornyikot ő térítette meg. Olykor a két személyt egynek vették és ezt mondták: Fülöp a diakónus és apostol. Eszerint a samáriai missziót is Fülöp apostol végezte. Bethsaidából származott, mint Péter és András (Jn 1,44), ő is halász volt. János szerint ő volt az első ember, akinek Jézus ezt mondta: „Kövess engem!” Már csak ezért is figyelemre méltó számunkra. János evangéliumában négyszer jelenik meg. Először Nathanaelt találja meg és beszél neki Jézusról, akivel találkozott és aki őt megtalálta. Elmondja, hogy ő az, akiről Mózes és a próféták szóltak.

Amikor Nathanael szólítja, Fülöp ezt mondja neki: „Jer és lásd meg” (Jn 1,43-46). Ez az esemény két dolgot mond el Fülöpről. Egyrészt missziói beállított-ságú ember. Az első alkalmat megragadja, hogy vigye Krisztust másokhoz. Tanít minket arra, hogy Jézus megtalálása és a másokkal való megismertetése a legszorosabban összetartoznak. Arra is megtanít azonban, hogy hogyan kell bánni egy kételkedővel. Nem akar bizonyítani. A bizonyítékok Nathanaelt nem győzték meg. Egyszerűen ezt mondja: Jer és lásd meg. A bizonyítékok annyiszor elrejtik az igazságot. De a személyes találkozás elsöpri az emberek kételkedését. Második alkalommal az ötezer ember megvendéglésénél találkozunk vele. Jézus felteszi neki a kérdést: „Honnan vegyünk kenyeret, hogy ezek ehessenek? A kérdésre Fülöp így felel: Kétszáz dénár áru kenyér sem elég ezeknek, hogy mindegyikük kapjon valami keveset” (Jn 6,5-7). Két megjegyzést fűzhetünk e jelenethez. Nem azért kérdezi talán Jézus Fülöpöt, mert ő gondoskodott a tanítványok élelmezéséről? Olyan gyorsan felel a kérdésre, már ki is számította, hogy ilyen tömeg számára mennyi kenyér kell. Jóakarátú ember, aki szeretne jót tenni másokkal, de nem tudja hogyan. Fülöpnek meg kellett tanulnia, hogy Krisztus kezében a kevés is sok lehet, mert nála minden lehetséges. Harmadszor, Jézus életének utolsó napjaiban hallunk róla. Görögök jönnek Jézushoz és kérik Fülöpöt, hogy mutassa meg őt nekik. Bizonyára azért mentek hozzá, mert görög neve volt. Fülöp Andrásához vezeti őket, aki a dolgot jobban el tudja intézni, mint ő. Tud a maga gyengeségéről. Maga helyett enged mást szolgálni, ha ez szükséges. Negyedszer akkor találkozunk vele, amikor Jézust megkérdezi: „Uram, mutasd meg nekünk az Atyát és elég nekünk” (Jn 14,8). Jézustól kérdésére megkapja a legnagyobb feleletet. „Aki engem látott, látta az Atyát. Mi módon mondod ezért te: Mutasd meg nekünk az Atyát” (Jn 14,9). Fülöp mindenkit arra tanít, ha meg akarjuk tudni kicsoda Isten, Jézushoz kell mennünk.

TAMÁS

Az első három evangéliumban Tamásnak csak a nevét olvashatjuk. A negyedik evangéliumban látjuk meg, ki volt. Először Lázár történetével kapcsolatban hallunk róla. Jézus Bethániába akar menni. A tanítványok féltették őt ettől az úttól. Ezzel az intéssel akarják visszatartani: „Mester! Most akartak megkövezni téged és újra odamégy?” (Jn 11,8) És erre a kérdésre Tamás ezt mondja a tanítványoknak: „Menjünk el mi is és haljunk meg vele.” (Jn 11,15) Tamás kész volt Jézus mellett maradni mindhalálig. Olyan ember volt, aki nem tudott megválaszolatlan kérdésekkel élni. Egyszer Jézus ezt mondta tanítványainak: „Ahová megyek, tudjátok, az utat is tudjátok.” (Jn 14,4)

Erre a kijelentésre így felel Tamás: „Uram, nem tudjuk, hová mégy, mi módon tudhatjuk azért az utat?” (Jn 14,5). Tamás olyan ember volt, aki nem tudott élni egy meg nem válaszolt kérdéssel. Jézustól bizonyítékot kér, aki ehelyett saját életét mutatja meg neki: „Én vagyok az út, az igazság és az élet” (Jn 14,6). Ő volt az, aki húsvét után Jézus feltámadásában kételkedett. Azt olvassuk, hogy húsvét estéjén nem volt ott a tíz tanítvánnyal, akik a félelem miatt zárt ajtók mögött gyűltek össze. Miért éppen Tamás hiányzott? Nem azért, mert ő nem félt? Ha nem tudott meghalni Jézussal, meg akar halni utána. Amikor megjelenik a tanítványok között, azok elmondják neki, hogy látták az Urat. Tamás nem hisz nekik. Még akkor sem hinne, ha szemével látná: „Ha be nem bocsátom ujjaimat a szegek helyébe, és az én kezem be nem bocsátom az oldalába, semmiképpen el nem hiszem” (Jn 20,25). És Jézus nyolc nap múlva ismét megjelenik közöttük. Tudja, hogy már Tamás is ott lesz. Érette jön, hogy kételkedését legyőzze. Őt szólítja meg. Tud mindenről, amit Tamás egy héttel azelőtt mondott. Mintha ezt mondaná neki: Tamás! Kész vagyok megtenni, amit kívánsz. Tamás összetörik. Nem a sebek érintése töri össze, hiszen azokat meg sem érintette, hanem Jézus nagy szeretete. A legnagyobb kételkedő mondja el a legnagyobb hitvallást: „Én Uram és én Istenem”. Többet mond, mint a tíz tanítvány. Azok „csak” a feltámadás tényét mondják el: „Láttuk az Urat”. Tamás hitvallást tesz. A tanítványok közül ő teszi a legnagyobb hitvallást: Jézus maga Isten. A halált legyőző, dicsőséges Úr. Ebben a hitvallásban egészen benne van a szíve. Jézus nemcsak Úr és Isten, hanem az ő Ura és Istene. Azóta ezt a hitvallást hirdetik az egész világon. A niceai zsinat 325-ben ugyanazt hirdette az egész keresztyén világnak, amit Tamás mondott. Krisztus Isten.

Az igehirdetések mondják tovább Tamás hitvallását. Hirdetik a kételkedőknek, a feltámadás hitére eljutni Tamás hitvallása után minden kételkedőnek lehetséges, hiszen az jutott el erre a hitre, aki elhatározta, hogy semmiképpen sem fog hinni. Tamás hitvallása óta elmondhatja minden egyes keresztyén: én Uram és én Istenem! És elmondhatja minden gyülekezet: mi Urunk és mi Istenünk! Krisztus nem veti meg a kételkedőket, hanem le akarja győzni a kétségüket. Tamás nemcsak egyszer mondta el ezt a hitvallást, hanem mondta egész életében. A tanítványok között ő ment a legmesszebbre: Indiába. A hagyomány szerint itt egyházat alapított. Indiában halt mártírhálált és Madrasban a Tamás-hegyen temették el. E hagyomány hitelességét bizonyítja a kétszáz-ezer Tamás-keresztyén, akik a mai napig Indiában élnek. Egy misszionárius írja le, aki e század elején látogatta meg őket: Minden évben konferenciát rendeznek, melyen 20-30 ezren vesznek részt. Mindenki fehér ruhába öltözik. Bejárta a világot, de úgy énekelni és imádkozni még nem hallott keresztyéne-

ket, mint a Tamás-keresztyéneket. Nincs közöttük egy analfabéta (melyik indiai közösségről lehet ezt elmondani?) sem. Ezt a közösséget Tamás alapította, akinek a kételkedését nem a bizonyítékok győzték le, hanem Jézus Krisztus jelenléte.

SIMON

Az Újszövetség csak a nevét említi. Máté és Márk így hívja: Simon, a kananeus (Mt 10,4). Lukácsnál ezt olvassuk: Simon, a zélóta (Lk 6,15). Máté és Márk tudósítását összevetve Lukácséval problémaként jelentkezik az elnevezés. Vannak olyan magyarázók, akik a kananeus szót a galileai Kánával hozzák kapcsolatba. Ebből vonják le azt a következtetést, hogy Simon nem volt más, mint a vőlegény a kánai menyegzőben. A menyegző után lett Jézus tanítványa és követője. A „kana” elnevezéssel azokat az embereket jelölték meg, akik a törvény megtartásában különösképpen buzgólkodtak. A probléma onnan adódik, hogy a kananeus és a zélóta ugyanazt jelenti. Az első héberül, a második görögül. És ez adja meg a kulcsot Simon személyének megértéséhez.

A zélóták szinte egy „pártot” alkottak. A legbuzgóbb zsidó hazafiak voltak. Palesztina, mint közismert, abban az időben római fennhatóság alatt állott. És a zsidók ezt az uralmat soha nem fogadták el. Az ország egy szunnyadó vulkánhoz hasonlított, amely mindenkor kitöréssel fenyegetett. Heródes békeségben élt a rómaiakkal, ezért bizonyos kiváltságokat kapott tőlük. Halála után a birodalmat felosztották fiai között. Heródes Antipas kapta Galileát, Archelaus Samáriát és Judeát. A helyzet Galileában volt a legfeszültebb. Egyik lázadóról ezt olvassuk: „Ezután felkelt Galileus Júdas, és sok népet maga után csábított” (ApCsel 5,37).

A szigorú zsidók szerint csak Isten volt a föld ura, ezért egyedül csak neki kellett adót fizetni. Ez az ellenszenv, mellyel a zsidók Róma iránt viseltettek, nem vezetett ugyan politikai felkelésre, de egy „szent háború” lehetőségét mindig fenntartotta. A zélótákat szikariusoknak is nevezték arról a görbe kardról, melyet mindig a ruhájuk alatt hordtak. Ezt a fegyvert nemcsak a rómaiak ellen használták, hanem azok ellen is, akik a rómaiakkal együttműködtek. Így égő gyűlölet volt szívükben mindenki iránt, aki a rómaiakkal szövetkezni mert, Ebből a körből jött Simon. Felkelti a csodálatunkat az, hogy Mátéval, a vámszedővel egy tanítványi körben volt. Mátét más körülmények között Simon szabadon megöhlhette volna. A két tanítvány együttléte példa arra, hogy a legnagyobb ellenségek is egyek lehettek Krisztus szeretetében. Nincs olyan ellentét két ember között, melyet le ne lehetne győzni, ha szeretik

Jézust. Milyen jó lenne, ha többet tudnánk Simonról! Milyen volta viszonyuk a tanítványi közösségben Mátéval? Vitatkoztak egymással, eltúrték egymást, s milyen mélyen tudták egymást szeretni? Az bizonyos, hogy Jézust mindketten szerették, de miként tudták szeretni egymást? Mit felelt Jézusnak, amikor Péter kérdésére: „Hányszor lehet az én atyámfiaának megbocsátani”, Jézus ezt mondta: „Nem mondom néked, hogy hétszer, hanem még hetvenszer hétszer is” (Mt 18,22).

Simon zélóta voltából arra következtethetünk, hogy életét indulatai irányították. Hogyan tudott prédikálni, amikor indulatai Jézus irányában megváltoztak, és ellenkező irányba terelődtek?

Azt olvassuk, hogy pünkösöd előtt ott volt a tanítványok között. Ez azt jelenti; hogy három éven keresztül megmaradt Ura mellett. Ha pedig megmaradt, megváltozott. Azt olvassuk a tanítványokról, hogy a Szentlélek kitöltése előtt mindnyájan egy akarattal együtt valának” (ApCsel 2,1).

Ez azt is jelenti, hogy Simon is azt akarta, mint a többi tanítvány. Azt akarta, amit Máté, akivel valamikor végképpen nem voltak egy akaraton. Simon élete is bizonyosága Jézus Krisztus új életet adó szeretetének és hatalmának: az ellenség lángoló gyűlölete után vállalta a szeretet áldozatos útját.

A hagyomány szerint Egyiptomban és Afrikában munkálkodott. Később mártírhalált halt. Aki valamikor irtani akarta az ellenséget; nem akarta életét megtartani mások élete árán, hanem odaadta életét másokért.

JÚDÁS

Jézus életének nagy titka: Hogy lehetett árulója az az ember, akit tanítványának választott? Júdás nevét mindhárom névsorban olvassuk, melyet a tanítványokról az evangéliumok közölnek. Az első három evangéliumban Júdás csak Jézus életének utolsó napjaiban jelenik meg. János evangéliumában már korábban találkozunk vele. Az ötezer ember megvendéglése után Jézust királlyá akarják tenni. Olvassuk, hogy amikor ezt visszautasította, sokan elhagyták, és nem követték többé. Ennél az eseménynél Júdás is ott volt. Jézus itt teszi fel a kérdést: Nem tizenkettőt választottam-e és egy közületek gonosz? János elmondja, hogyan kente meg drága kenettel Mária Jézust. Júdás Mária tettét tékozlásnak minősíti, megjegyezvén, hogy jobb lett volna a kenet árát a szegényeknek adni. Az Ige szerint ezt nem a szegényekért tette, hanem mert annak az árát el akarta lopni (Jn 12,1-8). Az utolsó vacsorán Jézus kijelenti, hogy a tanítványok közül valaki elárulja őt. Júdás megkérdezi: Én vagyok? Hamarosan megkapja a választ. Tè monád (Mt 26,21-25). Erre a feleletre Júdás elhagyja a termet. A tanítványok nem tudták, hogy hova ment. Ha tudták

volna, nem engedték volna, hogy elmenjen. Júdás tudta, hogy a vacsora után Jézus hová fog menni. Voltak, akiknek a kertje az Olajfák hegyén volt. Jézus szeretett itt tartózkodni és Júdás tudta, hogy Jézus a vacsora után ide fog menni. Ebben az időben telihold volt; és éjszaka szinte olyan világos volt, mint nappal. A rabbi tanítványainak az volt a szokásuk, hogy kezeiket a rabbi vállára tették és megcsókolták. Ez a csók volt Júdás árulásának a jele is. E csók után következett el Júdás életének a tragédiája. Visszamegy a papokhoz és bevallja: Vétkeztem, hogy elárultam az ártatlan vért. Ezután elment és felakasztotta magát. Röviden elmondva, ennyiben lehet összefoglalni Júdás „külső” életét. Miért árulta el Jézust? Vannak, akik azt mondják, hogy a pénzért tette. Ha csupán ez lett volna az árulás oka, kérdezhetnénk: A pénzt megkapta, miért vitte vissza a papoknak? Az okot máshol kell keresnünk. Júdás nevéből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy zélóta volt, mint Simon. Az „iskariótes” szó erre enged következtetni. Eszerint ő is fanatikus nacionalista. Valószínűleg Jézushoz is azért csatlakozott, hogy álmaait az Ő segítségével megvalósítsa. Ő volt a tanítványok között az egyetlen, aki Júdeából származott, s így nem volt galileai. Nem tartozott a tanítványok belső köréhez. Vajon ez a tény nem keserítette el? Jézus azonban megbízott benne, pénztárossá tette. Többször megintette. Úgy látszik, hogy életét azonban nem tudta döntően befolyásolni. Nagy csalódást jelentett számára a virágvasárnapi bevonulás.

Jézust ezrek veszik körül, kitörő lelkesedéssel. Júdás nem gondolhatott arra, hogy elérkezett az ő órája? És csalódnia kellett: Jézus elindult a Golgotha felé. Jézuson kívül senki nem tudta, hogy Júdás lelkében mi játszódik le. Júdás érezte, hogy Jézus belelátott a szívébe, és eljött az idő, amikor ez a tekintet számára elhordozhatatlan lett. És egy napon szeretete gyűlöletté változott. Van egy nehéz kérdés, melyre felelnünk kell: Júdás meg akarta öletni Jézust? Nem akarta-e Jézust olyan helyzetbe hozni a Gecsemáné kertjében, hogy kénytelen legyen az ellenségnek ellenállni és azt legyőzni? Hiszen aki a háborgó tengert le tudta csendesíteni, halottat tudott támasztani, nem lett volna arra képes, hogy az ellenség kezéből kiszabaduljon, vagy azokat egyszerűen elseperje? Hiszen amikor Názáretben meg akarták ölni; kiszabadította magát: „Ő azonban közöttük átmenve, eltávozék” (Lk 4,30).

Júdás lelkesedve, mintha ezt mondaná: Üdvözlégy, Mester! Fel a győzelemre! És mi történik? Jézus magát tehetetlenül az ellenség kezébe adja. Ekkor Júdás eltűnik a színtérről. Nem jelenik meg Jézus tárgyalásán, hogy Jézus ellen beszéljen. Terve nem sikerült. Megölette azt az embert, aki őt szerette. Tragédiája abban van, hogy Jézust át akarta formálni a maga elképzeléséhez, és nem engedte magát Jézus által az új élet felé elindíttatni. És a végén az árulóból bizonyoságtévő lett. Mégpedig a legnagyobb! Amikor a többi tanítvány

elfut és elhallgat, Júdás bizonyosságot tesz az ellenség előtt: Vétkeztem, hogy elárultam az ártatlan vért... Milyen megdöbbenő dicséret ez Jézusról! Olyan szent élete volt, hogy még az árulója sem tudott rá rosszat mondani. Ki gondolta volna Júdásról, hogy Jézust a tanítványok közül a kereszthalál előtt éppen ő fogja védeni? Bűnbánatában már sajnáljuk. Volt ugyan benne annyi gonoszság, hogy Jézust elárulja, de annyi jóság is, hogy ezt nem tudta elhordozni.

JAKAB

Jakab, János testvére, kétségkívül vezető helyet foglal el az apostolok közösségében. Jézus szűkebb köréhez tartozik Jánossal és Péterrel együtt. Ott voltak mindhárman Jézus életének nagy alkalmain, például a megdicsőülés hegyén is. Az apostolok névsorában nevét ott találjuk az első három között. Márknál csak Péter előzi meg. Máténál a harmadik, Péter és András után. Úgy gondolom, azért előzte meg Jánost, mert ő volt az öregebb. Bár ilyen helyet foglal el, jóformán semmit sem tudunk róla. Személye megítélését illetően az a nehézség adódik, hogy mindig Jánossal együtt van említve. Elválaszthatatlan testvérpár. Ő is halász volt. Jézus elhívta, hogy emberek halásza legyen. Jánossal együtt ő is tüzet kíván Samáriára. Nincs feljegyezve egyetlen tette sem, de a legnagyobb a mártírhalála, fel van jegyezve. A tanítványok között ő szenvedett először mártírhalált: „Abban az időben Heródes király megölette Jakabot, János testvérét fegyverrel” (ApCsel 12,1-2). Kérdezhetnénk: Miért éppen őt ölette meg? Nem azért, mert a missziói munkát ő végezte legjobban? „Senkiben nincs nagyobb szeretet, mint amikor életét adja az ő barátaiért”. (Jn 15,13) Az ő helyére már nem választanak más apostolt, mint a Júdás helyére.

Jakabról az adatok hiányában a következőket állapíthatjuk, meg: bátor ember volt, Uráért kész volt meghalni. Eusebius egyháztörténet-író elmondja róla, hogy a szolga, aki őt az ítéletre vezette, látva bizonyágtételét, megtért és keresztyénnek vallotta magát. Kérte Jakabot, hogy bocsásson meg neki. Az ítélet után mindkettőjüket kivégezték. Olyan ember volt aki az ellenségnek is megbocsátott. Olyan hite volt, hogy az ellenséget is megtérítette. Nem volt féltékeny ember. Amint András Péter árnyékában élt, úgy élt ő János árnyékában. Nem volt könnyű számára a „híres” testvér mellett alázatosnak maradnia. Jakab ebben a helyzetben is tudott diadalmaskodni. Jakabnak – mint testvérenek is – rendkívüli hite volt. Amikor Jézustól a mennyek országában az első helyet kérték, úgy látszottak mint a világi ambíció emberei. De ez a kérdés ugyanakkor bizonyága győzedelmes hitüknek. Amikor ők éltek, semmi sem látszott kilátástalanabbnak, mint Jézus ügyének a diadala. Jézus egy ott-

hontalan, galileai prédikátor. Ügye olyan nagy ellenállásba ütközik az egyház vezetői részéről, hogy Krisztus ügyének a jövője emberileg teljesen bizonytalanak látszott. Ebben a reménytelen helyzetben Jakab és János hittek Jézus ügyének diadalában. Nagyobb hitük volt, mint keresztelő Jánosnak, aki Krisztus ügyét reménytelennek látta és tanítványokat küldött Jézushoz: Te vagy-e, aki eljövendő vagy mást várjunk? (Mt 11,3) Ők hittek a mustármag példázata ígéretének: „Hasonlatos a mennyek országa a mustármaghoz, amely kisebb ugyan minden magnál, de mikor felnő, fává lesz” (Mt 13,32). Amikor a főhelyet kérték Isten eljövendő országában, Jézus megkérdezte őket: „Nem tudjátok, mit kértek. Megihatjátok-e a poharat, melyet én megiszom? És megkeresztelkedhetek-e azzal a keresztséggel, mellyel én megkeresztelkedem? Mondának néki: meg.” (Mt 20,20-22). És mindkét testvér „megitta” Jézus poharát, a szenvedés kelyhét. János Efézusba ment. Vállalta a száműzetését. Jakab rövid életet élt és mártírhalált halt.

János a hosszú élet szenvedésével, Jakab mártírhalálával tett biznyságot a feltámadott Úrról. Számunkra mindketten példák maradnak az idő végezetéig: a legnehezebb helyzetekben is hinnünk kell Isten országának eljövételében.

BERTALAN

János evangéliumában olvashatjuk Natanael elhívásának történetét. Jézus hívta el Fülöp által tanítványának (Jn 44-52). Feltűnő azonban, hogy Natanael nevét a tanítványok névsorában sehol nem olvashatjuk. Az evangéliumokban négy névsor található és mindegyikben találunk egy nevet: Bertalanét. Feltűnő az is, hogy a névsorban Fülöp neve után mindig Bertalan neve következik. Ez arra utal, hogy Natanael és Bertalan egy személy. Natanael lehetett az első neve – mely megmagyarázza, hogy ki volt: Natanael, a Tolmai fia –, melyet követett a Bertalan. János Jézus feltámadása után is Natanaelnek nevezi Bertalant (Jn 21,2). Miután Jézus Fülöpöt tanítványának elhívta, „találkozték Natanaellel és mondta néki: Aki felől írt Mózes a törvényben és a próféták, megtaláltuk a Názáreti Jézust” (Jn 1,46). Natanael nem hisz neki: „Názáretből támadhat-e valami jó?” (Jn 1,47). Kétkedésére Fülöp Jézushoz vezet: Jer és lásd meg!

Megleppő ez a találkozás. Jézus anélkül, hogy személyesen megszólítaná, elmondja neki, hogy kinek látja: „Íme egy igazán izraelita, akiben hamisság nincsen.” Fülöp egy fügefafa alatt ült. Palesztinában a fügefafa a legtöbb helyen a lakásnak volt az egyik „szobája”. A lakás elé ültették. Árnyékával alkalmas hely volt az elcsendesedésre, az imádkozásra. Natanael észreveszi, hogy Jézus a szívébe látott és nyomban hitvallást tesz: Rabbi, Te vagy az Isten Fia, te

vagy az Izrael királya (Jn 1,50). Jézus erre a hitvallásra elmondja neki, hogy tanúja lesz Isten országa végső diadalának: „Mostantól fogva meglátjátok a megnyílt eget és az Isten angyalait, amint felszállnak és leszállnak az Isten Fiára” (Jn 1,52). Röviden a következőkben foglalhatjuk össze Bertalan lelki arcát: Bertalan az Írás tanulmányozója volt és kereste az igazságot. Fülöp az Ige bizonyítékával akarja őt megnyerni mert tudta, hogy ismeri az írásokat: Mózes és a próféták Jézusról írtak (Jn 1,46).

Őszinte ember. Megmondja, hogy kételkedik. De kételkedésében engedi meggyőzetni magát. Először nem hitte el, hogy a Messiás Názáretből származhat. Amikor azonban Jézussal találkozott, kételkedése szertefoszlott. Bertalan a látás tette tanítványá. Látott és hitt. Dickens, angol író mondotta, hogy egész vagyonát odaadná egy hiteles Krisztus-képért. De mit adna az ember azért, ha Krisztust személyesen láthatta volna! Amikor az elfogására kiküldött katonák a Gecsemáné kertjében reá néztek, „visszatantorodtak és a földre estek” (Jn 18,6). Pilátust ez a tekintet indította a kijelentésre: „Íme! Az ember”. Úgy hiszem, hogy Jézusnak nemcsak a szava térített meg embereket, hanem tekintetének csodálatos ereje is. Jézust Bertalan mondotta először királynak, még a háromévi szolgálata előtt. Földi életében Bertalanon kívül csak a virágvasárnapi sokaság nevezte királynak. És amikor később ennek a királynak a trónja a kereszt lett, hitét akkor sem veszítette el.

JAKAB, AZ ALFEUS FIA

Jakab – az Alfeus fia – az a tanítvány, akiről a legkevesebbet tudunk. Sem az Újszövetség, sem a hagyomány nem mond róla semmit. Ha Máté evangéliumát tanulmányozzuk, három következtetést vonhatunk le róla, amelyből egy feltétlenül bizonyos.

Úgy jelöli meg az Ige, mint az Alfeus fiát. Máté és Márk beszélnek Máté elhívásáról. Számunkra Márk közlése a fontosabb: „Jézus látta Lévit, az Alfeus fiát ülve a vámszedő asztal mellett, és azt mondta neki: „Kövess engem”! (Mk 2,14) Nem kétséges, hogy Máté és Lévi ugyanazon személyek. A feltűnő azonban az, hogy Máté apját is Alfeusnak hívták. Eszerint Máté és Jakab testvérek. Bizonyos, hogy Jakab Máté megtérésénél még nem volt tanítvány. Kérdezhetnénk: Nem a Máté bizonyágtételére tért meg? Ha ez igaz, akkor Máté és Jakab a tanítványok között a harmadik testvérpár. Állításunk igazolását mutatja az, hogy a tanítványi névsorban Máté Jakab nevét a maga neve után teszi: „Máté, Jakab az Alfeus fia” (Mt 10,3). Máté elhívásakor nem említi meg, hogy Lévi az Alfeus fia. Ismét kérdezhetjük: Nem azért, mert a testvére miatt szégyelli? Feltűnő számunkra az is, hogy Jakab neve a tanítványi névsorban az

utolsó négy név között van említve. Feltűnő azért, mert az utolsó három tanítvány: Thaddeus, Simon, a Kananeus, Iskariótes Júdás zélóták voltak.

Jakab neve ezeknek a nevével nem azért szerepel együtt, mert Jakab is zélóta volt? Így Máté a tanítványi közösségben nemcsak a három zélótával lehetett ellentétben, hanem saját testvérével is. Máté belépett Heródes Antipás szolgálatába, vámszedő lett. Jakab zélóta lett, aki a király ellen volt. És a két testvér egy házban lakott, egy házban nőtt fel. Olyan helyzetbe kerültek, hogy valószínűleg gyűlöltek egymást. És ekkor jött Jézus, és elhívta tanítványának mindkettőjüket. Számolnunk kell a két testvér között a kibékülés lehetőségével. Máté nem szól Jakab elhívásáról. Milyen jó lenne róla tudni, milyen előzményei voltak elhívásának, és hogy milyen szerepet játszott ebben Máté? Fogadjuk el: nemcsak András vihette Jézushoz Pétert, hanem Máté is Jakabot. Van tehát a tanítványok között egy tanítvány, akiről szinte semmit sem tudunk a nevéen kívül. Legyen ez vigasztalás a Krisztus gyülekezetéhez tartozó kis emberek számára, akikről nem lehet semmit sem mondani, a nevükön kívül. Az Úr azonban ismeri őket, s tud olyan tetteikről is, melyekről a világ nem tud. Ő az ilyenekről is el tudja mondani, amit a pergámumbeli gyülekezetről elmondott: „Tudom a te dolgaidat” (Jel 2,13). Az üdvözültek gyülekezetében nemcsak a tanítványok lesznek ott, nemcsak Pál apostol, hanem Rodé, a szolgálóleány (ApCsel 12,13), Epafroditus, a „hordár”, aki Pálnak a fogságba csomagot vitt (Fil 2,15). A Rufus anyja, aki szeretetével szolgálta Pált (Róm 16,13)... Legyenek áldottak a mi Urunknak szolgáló „kisemberek”. Ezeknek a neve fel van jegyezve a Szentírásban és az élet könyvében (Fil 4,3).

TADDEUS

Jeromos Taddeust „háromnevű”-nek hívta. Márk evangéliumában Taddeusnak nevezi (Mk 3,18). Máténál Lebbeus akit Taddeusnak hívtak (Mt 10,4). Lukács valószínűleg fordított formáját közli: Júdás, a Jakab fia ugyanazt jelenti. A három evangélium nem említi egyetlen szavát, vagy tettét sem. A János evangéliuma már így tesz róla említést: Júdás nem az Iskariótes (Jn 14,22). Egy alkalommal megkérdezte Jézust: „Uram, mi dolog, hogy nekünk jelentetd ki magadat, és nem a világnak?” (Jn 14,22). És Jézus ezt a feleletet adta neki: „Ha valaki szeret engem, megtartja az én beszédemet, és az én Atyám szeretni fogja őt, hozzá megyünk és vele lakozunk” (Jn 14,22-23). Mi a jelentősége a Jézus és Júdás közötti beszélgetésnek? Nem arra utal, hogy Júdás is zélóta volt? A zélóták fanatikus hazafiak voltak, akik a választott nép viláгурalmáról álmodtak. Ezért Jézust életének végén nem tudják megérteni. Kérdésének kb. ez a lényege: Elmondtd nekünk, hogy te vagy a Messiás, Istennek a

választotta. De eljött az idő, hogy mutasd meg magad és lépj ki a világba, megláttatván hatalmat. Jézus válaszában nyilvánvalóvá lett, hogy Ő az engedelmes szívben jelenti ki magát. Ha valaki engedelmeskedik az Atyának és a Fiúnak, akkor szíve az Ő lakhelye lehet. Jézus azt mondja Taddeusnak, a nacionalistának, hogy a hatalom útja soha nem veheti át a szeretet útját. Eusebius egyháztörténetében egy számunkra nagyon érdekes, levelet olvashatunk. Abgar eddesai király írja Jézusnak: „Hallottam rólad, hallottam csodáidról, melyeket gyógyszer nélkül végzel. Mondják, hogy sokakat meggyógyítottál. A leprásokat megtisztítod, a halottakat feltámasztod. Ebből azt következtetem, hogy te vagy az Isten fia. Azért írok neked, hogy jöjj hozzám és gyógyítsd meg betegségemet. Van egy szép kis városom, mely elég nagy mindkettőnknek.” Ezt a levelet hitelesnek fogadhatjuk el. Mi alapon kételkednénk abban, hogy nem íratott meg? Eusebius közli Jézus írásbeli válaszát is. Ezt a választ azonban már nem Jézus írta. Ő, aki nem írta le evangéliumát, miért írt volna saját kezével, egy pogány királynak? Érdekes azonban a király levelének folytatása. Azt mondja a hagyomány, hogy Tamás elküldte a királyhoz Taddeust, aki el is ment Abgarhoz és ezt mondta neki: „Miután nagyon hittél abban, aki engem küldött, azért jöttem hozzád. Ha hiszel benne, kérésed teljesül.” A király kérte őt, hogy mondjon el neki mindent Jézusról. Miért érdekes számunkra ez a feljegyzés? Mert Taddeusban is nagy változást vitt véghez a mi Urunk! A zélótából nemcsak misszionárius lett, hanem gyógyító is. Gyógyít, mint Jézus, akiről ezt olvassuk: „A Nap lementével pedig mindenki, akiknek különféle betegek voltak, hozzá vivék azokat. Ő pedig mindegyikre reávetvén kezeit, meggyógyította őket” (Lk 4,40). Bizonyára kapta a gyógyítás kegyelmi ajándékát Taddeus, és gyógyított nemcsak Edessában, hanem Galileában is. Milyen kár, hogy nem tudunk életéről többet!

KÉRDÉSEK

Mit jelent a kiválasztás?

Mit jelent az elhívás?

Mit jelent a követés?

Mit jelent az engedelmesség?

Kinek és hogyan engedelmeskedik a keresztyén ember?

Mikor értette meg igazán Péter, hogy mi az ő feladata?

Miért épen halászokat választott ki tanítványoknak Jézus?

Mik a tanítványság feltételei?

Osztoznia kell ma is JÉZUS szenvedésében egy tanítványnak?

Mi a tanítványság jutalma?

Jézus gyógyító és lelkigondozó tevékenysége

✍ *Dr. Németh Dávid*

Mai kérdések

Az evangéliumokban található gyógyítási történetek 2000 év óta folyamatosan ébresztenek kérdéseket a keresztyénségben: Van-e folytatás? Véghezvisz-e Jézus továbbra is hasonló csodákat tanítványai által? Átruházta-e csodatevő erejét a követőire, vagy ők csak szemtanúi annak, amit maga visz véghez ott és akkor, amikor neki tetszik?

Ma is sokan vannak, akik gyógyíthatatlan betegsükből szeretnének felépülni, és készek is arra, hogy buzgón kérjék és hittel várják Jézustól a gyógyulást. Miért nem történik legtöbbször ugyanolyan csoda, mint Jézus földi működése idején?

Minden ellenkező tapasztalattal szemben némelyek buzgóságukban odáig mennek, hogy szerintük hívő embereknek egyáltalán nem kell, sőt nem is szabad orvosi segítséget igénybe venniük betegségeikben, mert aki hisz, az joggal várhat az Úrtól gyógyulást. Ha netán elmaradna, akkor bizonyára nem volt elég erős az illető hite.

Az a kérdés is felmerül, hogy miért nem gyógyított meg Jézus minden beteget, akivel találkozott. Miért nem alapított valamilyen gyógyintézetet, pl. a Bethesda tavánál, ahova bizonyára tömegek zarándokoltak volna gyógyulást keresve, mint Asklepios isten szentélyébe Epidaurusba. Végül pedig újra és újra felvetődik a felvilágosult ember kérdése, hogy nem pszichoszomatikus eredetűek voltak-e azok a betegségek, amelyek spontán gyógyultak, amikor az ilyen betegek Isten küldöttével, az isteni hatalommal bíró Názareti Jézussal találkoztak. Nem magyarázhatók-e Jézus gyógyításai szuggesztív hatások eredményének?

Lehetne ezt a kérdéssort folytatni, ha részletproblémákra is ki akarnánk térni, de nem teszem. Arra sem vállalkozom, hogy választ adjak az imént feltett

kérdésekre, hanem röviden arról szeretnék először szólni, hogy milyen ember-szemlélet áll a jézusi gyógyítási csodák háttérében, majd arról, hogy melyek a Jézus által véghezvitt gyógyítási csodák sajátosságai, s miként nyilvánulnak meg bennük lelkigondozói jellegzetességek.

A Szentírás tanítása az emberről

Ahhoz, hogy Jézus gyógyító munkájának a lényegét megértsük, világosan kell látnunk a bibliai emberkép fő vonásait. Az Újszövetség továbbviszi az ószövetségi örökséget az emberrel kapcsolatos szemléletmód tekintetében. Már a teremtéstörténet két világos megállapítást tesz az emberről, amelyek végigvonnak az egész Ószövetségen. Az egyik az, hogy az ember Isten „képére és hasonlatosságára” (1Móz 1,26) teremtetett, ami nem valami külsődleges, vagy tulajdonságbeli hasonlóságot jelent, hanem az Istennel való kapcsolat minőségét fejezi ki. Az embert Isten különleges kapcsolatra teremtette önmagával. Csak az Ő színe előtt, csak Rá tekintve, csak Vele kommunikálva tud igazán emberi életet élni. Az emberbe nincs beleépítve az élet-programja, neki meg kell tudakolnia, hogy mit tegyen, hogyan alakítsa az életét, és milyen célokat tűzzön maga elé. Isten nélkül az ember teljesen tanácstalan. Ha nem az élő Istenre figyel, akkor valami mást abszolutizál, s hagyja, hogy az határozza meg az életét. Nem tud abszolútum nélkül élni. Mégsem közömbös, hogy mit tekint legfőbb hatalomnak az élete fölött. Ha a teremtmények közül istenít valamit, akkor nem lehet rendben az élete.

A másik megállapítás az emberről az, hogy bűnös. Szándékosan szembe-szegül Teremtője tanácsaival és rendeléseivel. Nem akar függeni Istentől, hanem az a szándék vezérli, hogy „olyanná legyen, mint az Isten” (1Móz 3,5). Vagyis feleslegessé kívánja tenni a maga számára az Istennel való párbeszéd-és kapcsolatot. Szeretne maga törvényt, rendet szabni az életének, és nem kívánja, hogy Isten beleszóljon a dolgaiba. Ennek a következménye persze nem lehet más, mint az, hogy az ember véstesen elrontja az életét. Hiányoznak ugyanis belőle a konstruktív életvezetéshez szükséges ösztönök (melyek az állatoknál megvannak). Értelmével pedig képtelen olyan rendet összeállítani az emberi élethez, amit mindenki készséggel elfogad és alkalmazkodik hozzá, és ami ráadásul még hozzá is segít az élet kiteljesedéséhez. Ezért nem marad más számára, minthogy szenvedélybetegség-szerűen igyekszik kézben tartani az életét, s kényszeresen bizonyítgatja, hogy ő képes is erre, miközben elveszíti azt.

Az ember bűnös voltának aktív, akaratlagos vonatkozása mellett megtaláljuk a Bibliában a tehetetlenségi oldalt is. Ha nem is szegülne szembe az em-

ber Isten akaratával, akkor sem lenne képes olyan életvitelre, ami a maga és mások javát szolgálja. Saját erejéből képtelen a maga megjobbítására úgy, hogy közben boldog is maradjon. Nem tud úgy lemondani, áldozatot vállalni, hogy azt egyúttal nyereségként élje át. Minden próbálkozása oda vezet, hogy végül visszazuhan saját egoizmusába.

Az istenképűség és a bűnösség kettősségét a reformátorok a „simul iustus et peccator” formulával fejezték ki, ami azt jelenti, hogy az ember egyidejűleg igaz és bűnös. Az egyik szempont arra indít, hogy eleven kapcsolatot tartson fenn Istennel, és hálás szívvel élje át újra meg újra, hogy nagyon nagy méltóságra emeltetett ebben a teremtett világban („kevésbé tétetett kisebbé az Istennél, dicsőséggel és tisztességgel koronáztatott meg” – Zsolt. 8,6). Másfelől alázatra int az a tény, hogy megvan a hajlam bennünk arra, hogy függetlenítsük magunkat Istentől, ugyanakkor viszont nincs elég erőnk a magunk megmenekítéséhez, de még emberi méltóságunk megőrzéséhez sem. Mindkét szempontra egyenlőképpen kell figyelni ahhoz, hogy rendben legyen az életünk.

Ez az antropológiai tájékozódás azért volt szükséges, mert Jézus gyógyítási csodáinak is ez az emberszemlélet képezi a hátterét. Akkor értjük jól ezeket a történeteket, ha nem a tünetmentesség elérését látjuk bennük, hanem emberi életünk rendbetételét. Nemcsak testi vagy pszichikus funkciók helyreállítását, hanem az emberi lét helyreigazítását (megigazítását). Az emberi lét Istennel életközösségben van a helyén. Jézussal találkozva beteg emberek ennek a lehetőségét ragadták meg. Benne ugyanis Isten teremtő (újjíateremtő) hatalma vált jelenvalóvá és közvetlenül tapasztalhatóvá. A gyógyító Jézus a teremtésben szabott isteni rendet állítja helyre az ember élete számára. Tette ezért Isten uralmának az érvényre juttatása (Mt 12,28), valamint az ember gondolkodásának (hitének), életérzésének (felszabadult öröm) és testi működésének (testi gyógyulás) helyreállása az Isten uralmának az erőterében.

A Biblia egészlegesen szemléli az embert. Nem dichotómiában, azaz múlandó testként és halhatatlan lélekként írja le, nem is trichotómiában, mint test-lélek-szellem hármasságát ábrázolja, hanem bármely szempontból közelíti is meg az emberi életet, mindig a teljes emberi lét egy-egy kifejeződését látja a testi, a lelki, vagy a szellemi megnyilvánulásokban. Ha valakit egy testi betegség gyötör, akkor az egész élete beteg, ha lelkileg sérül (pl. a megszállottság esetén), akkor is beteg mindenestől, vagy ha tudatosan idegen szellemi hatásnak szolgáltatja ki magát, akkor is az egész ember szenved. Ez fordítottan is igaz. Ha valaki testi bajából gyógyul meg, akkor a gyógyulása szabadulás is egyben, ha pedig lelki, vagy szellemi vonatkozásban áll helyre a rend az életében, akkor ez hat ki az élete egészére. Így minden gyógyítási tör-

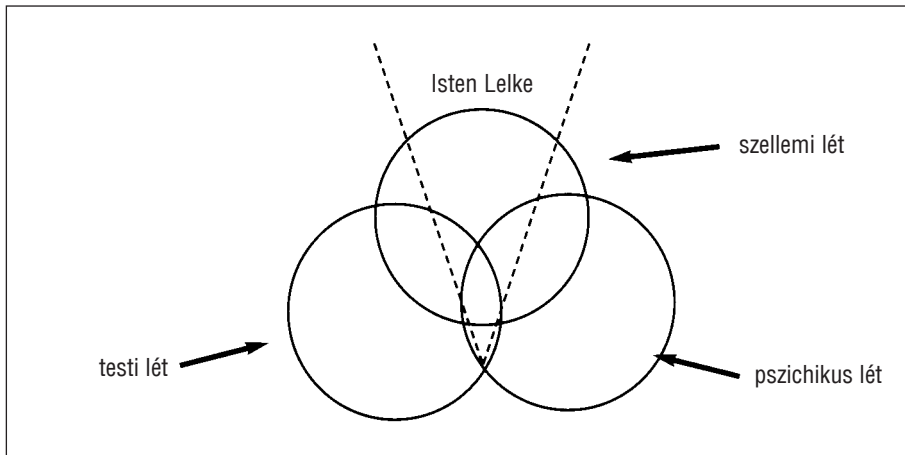

ténet mélyebb jelentést hordoz, s az érintett számára nagyobb jelentősége van, mint amennyit maga a történet tükröz. A mai orvostudomány és lélekgyógyászat hasonló tapasztalatokról számol be. A már korábban leírt összefüggések a testi és a lelki működések között (lásd: pszichoszomatikus és szomatopszichikus kölcsönhatások), ma a spirituális vonatkozásokkal egészülnek ki (transzperszonális szempont).

Jézus gyógyító munkájának sajátosságai

A betegség tehát a Bibliában nem orvosi kategória, hanem az emberlétnek az isteni teremtési rendtől és rendeltetéstől eltérő állapota – akár testi tünetekben, akár lelki működési zavarokban, akár szellemi tévelygésben nyilvánul meg. Mai hasonlattal élve a betegség olyan állapot, amelyben az emberlét valamely aspektusa kórosan túlbuzjándzott és felfalta a másik két léterületet is. Átvitt értelemben rákos folyamat indult el, amelynek során bizonyos részterületek túlműködése kioltja, felemészti az egész életet.

Az egészséges állapotot így ábrázolhatnánk:

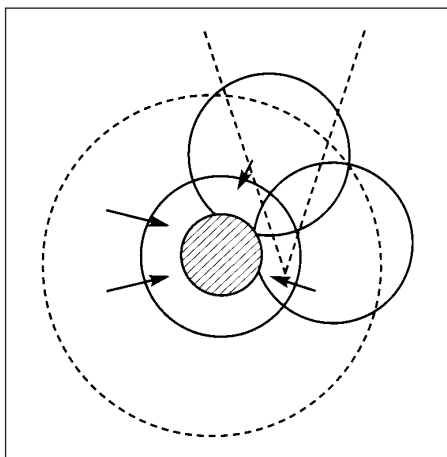
1. ábra: Az Isten-ember kapcsolat a teremtési rend szerint

Az egészséges ember testi, lelki és szellemi léte kiegyensúlyozott kölcsönhatásban vannak egymással. Mindegyik létdimenzióknak megvannak a maga sajátos vonásai, de egyidejűleg mindegyik átfedésben is van a másik kettővel. Ezért bármely oldalról megközelítve beszélhetünk a teljes emberről, s minden változás az egyes dimenziókban kihat az egész emberi életre. Mindhárom dimenzió azonos rangú, és mindegyik a teremtményi létünk része. Egyiknek sincs (a szelleminek sem!) isteni természete. A szellemi létünk pusztán az em-

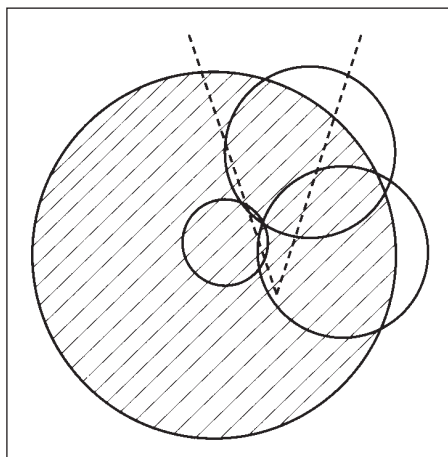

bervoltunk különösségét jeleníti meg az állatvilággal szemben. Ez a létünk Isten iránti nyitottságának és érzékenységének a dimenziója. Ezen a „csatornán” át érik Isten Lelkének hatásai az életünket. Bár ezek a hatások nem korlátozódnak a szellemi lét dimenziójára. Kiterjedhetnek közvetlenül is a lelki és a testi működések területére. Egészséges esetben az emberi lét egésze Isten Lelkének az erőterében áll.

Ha valamelyik lét-dimenzió a „figyelmet” magára vonja, az életenergiák nagy részét leköti, túlburjánzik, aránytalanul megnő a jelentősége, vagy valamilyen okból az élet középpontjába kerül, akkor az ember beteg és pusztulásra fenyegeti.

2. ábra: A testi lét funkciói korlátozódnak

3. ábra: A rájuk irányuló figyelem a többi két dimenzió rovására megnő

a) Valamilyen gyógyíthatatlan testi fogyatékoság, vagy más olyan betegség, ami az illető egyén életét csaknem minden szempontból meghatározza (vak-ság, bénaság, lepra stb.), könnyen rátelepszik a lelki és a szellemi életre, elszívja az ott működő kreatív erőket. A testi nyomorúság minden pillanatban emlékeztet arra, hogy az életlehetőségek beszűkültek, következésképpen a lelki szükségletek (megbízható és önzetlen szeretetkapcsolatok, társadalmi megbecsülés, reális jövőkép, ambíciók) rendre kielégítetlenek maradnak, szellemi téren pedig megfogyatkozik az Isten iránti bizalom, a helyébe egyre határozottabb ellenséges érzések kerülnek, szertefoszlik minden remény, és kérdésessé válik az élet értelme.

Jézus gyógyító munkájának a lényege nem a tünetek megszüntetésében áll, hanem abban, hogy a beteg figyelmét az Istennel való kapcsolatra irányítja. A betegség-centrikus életvitel és életszemlélet Istentől szakítja el az embert. Ez-

zel függ össze, hogy minden gyógyításnak önmagán túlmutató jelentősége is van. Amellett, hogy valóságosan megtörtént eseményekről van szó, e csodáknak szimbolikus jelentésük van. Nem „csak” szimbolikus, irodalmi „fikciókként” értendők, amint a „felvilágosult” ember szeretné, hanem a konkrét jelentésükön túl még szimbolikus értelmet is kell feltételeznünk bennük. Az esemény maga olyan, mint a jéghegy csúcsa. Felsejlik mögötte egy teljesebb, de láthatatlan valóság, amelyre a szemünk előtt lezajló történések utalnak. Mint a jéghegy esetében, itt is a láthatatlan rész a lényegesebb, ami nem más, mint az Isten és az ember kapcsolatának Istentől meghatározott minősége, harmóniája, és eredendő rendje.

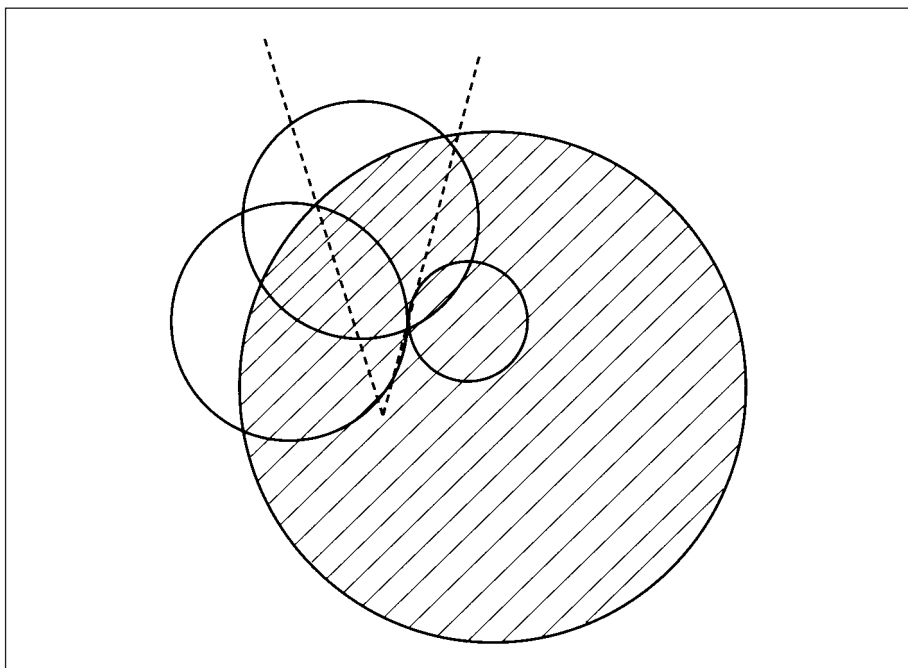
A kortársak legnagyobb csodálkozására Jézus azt mondja a gutaütötteknek, hogy „megbocsáttattak a te bűneid” (Mt 9,2), vagy azt mondja a vakon született füle hallatára a meggyógyítása előtt, hogy „míg e világon vagyok, világ világossága vagyok” (Jn 9,5), s akkor fejeződik be a gyógyulási történet, amikor a beteg azt tudja mondani, hogy „hiszek Uram – és imádtá őt” (Jn 9,37). A vérfolyásos asszony gyógyulását így értelmezi Jézus: „A te hited megtartott téged” (Mt 9,22). A tíz leprás meggyógyításának a történetéből is világosan kitetszik, hogy csak az az egy gyógyult meg igazán, aki visszatért és „dicsőítette az Urat nagy szóval” (Lk 17,15). A gyógyulás azzal lesz teljes, ha a beteg ember figyelme a betegségről Isten felé fordul. Megtörténhet az is, hogy a betegség tünete megmarad, a beteg ember mégis „meggyógyul” (2Kor 12,9 – „Elég néked az én kegyelem.”). Olyan azonban nincs, hogy valaki egészségesnek mondhatná magát úgy, hogy közben istentelen marad, még ha a tünete esetleg meg is szűntek.

Látható ezekből a gyógyítási történetekből, hogy a hitnek rendkívül fontos szerep jut az egészséges gyógyulás folyamatában. Nem abban az értelemben, hogy a hit öngyógyító erőket hozna működésbe, hanem amiatt, hogy a hitben kifejeződő bizalom a mindenható Isten iránt az ember oldaláról lehetővé teszi az emberi lét eredeti rendjének a helyreállítását. Az Istenbe vetett hit, az Ő hatalmára és szeretetére való ráhagyatkozás mindig gyógyító hatású, mert az ember életét abba a stabil vonatkozási rendbe helyezi, ahol a legkiegyensúlyozottabban, és a rendeltetésének leginkább megfelelően működhet. Jézus gyógyítási csodáinak egyik sajátossága a korabeli gyógyításokkal szemben, hogy előlegezett bizalmat vár a betegtől. Természetesebb volt, hogy az átélt csoda nyomán ébredt valakiben hit a gyógyító iránt. Jézus a látványosságra vágyókat nem elégítette ki (Mk 15,32; Mt 4,5kk) és a jelkívánókat elutasította (Mt 12,38; 16,4). Ahol pedig hitelenséggel találkozott, ott „nem tett sok csodát” (Mt 13,58). Sajnos már a keresztyénség kezdetén (ld. ApCsel 9) eltűnik a csodatörténetekből ez a jézusi vonás, és a csoda az Isten hatalmának és az

evangélium igazságának bizonyítására szolgált, eszközzé vált a hitre segítés útján.

b) Hasonló túlburjánzás történhet a pszichikus élet terén is, amikor egy lelki zavar eluralkodik és az élet középpontjába kerül olyannyira, hogy „beárnyékolja” mind a testi, mind a szellemi lét területét. A beteg elhanyagolja testi igényeit, esetleg kárt is okoz magának (ld. gadarai ördögös), vagy éppen a testiségben keresi az élet-kérdéseinek megoldását (paráznaság). A szellemi élethez pedig hiányzik a szabadsága. Tulajdonképpen pszichikus konfliktusait „szellemiesíti”, vagyis az Istennel való kapcsolatát a lelki feszültségeinek (szorongásainak és kielégítetlen vágyainak) a mintázatait másolva éli meg, mintha isteni eredetű, rendelésszerű lenne az az állapot, amiben van.

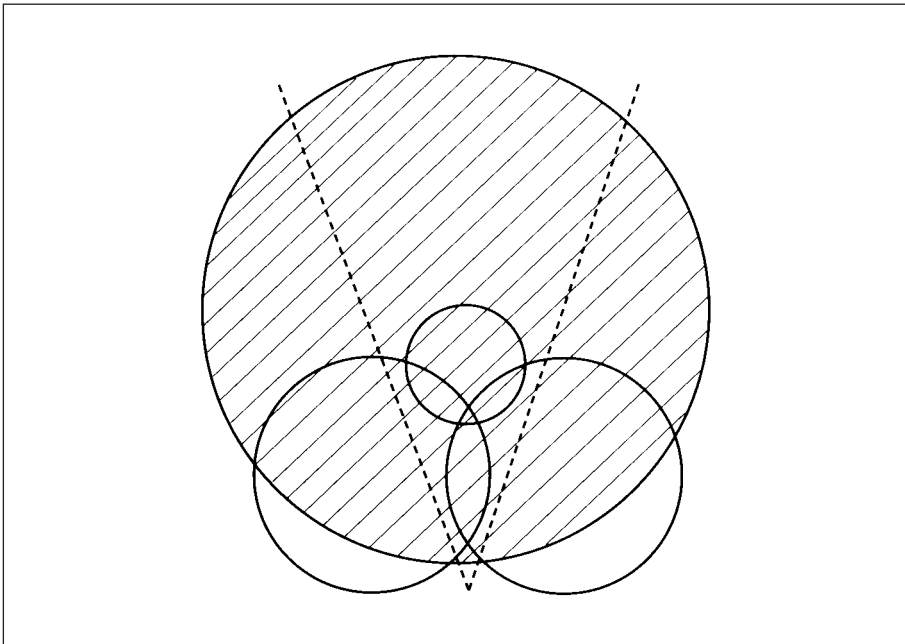
4. ábra: Pszichikus zavarok, amelyek az egész életet meghatározzák (pl. szexuális kielégületlenség, kisebbségrendűségi érzés, önimádat, különféle szorongások, kapcsolati zavarok stb.)

Ezeket a betegségeket az Újszövetség gonosz, vagy tisztátalan lélektől való megszállottságként értelmezi (Mk 1,21kk; 5,1kk; 9,14kk;), amivel azt fejezi ki, hogy az ember tehetetlen, kiszolgáltatott állapotba került. Elveszítette küzdőképességét, kénytelen volt megadni magát, sőt lemondani magáról. Jézus gyógyító tette Isten nagyobb erejének megmutatásában áll. Azt sugallja a be-

teg embernek: egy nagyobb hatalom véd téged, neki rendeld alá magadat, s akkor rendben lesz az életed. Isten veszi pártfogásába kicsivé zsugorodott, tehetetlen énedet, s nem uralkodhat rajta egy megoldhatatlannak látszó probléma, még kevésbé egy álmegoldás. Nagyon jól szemlélteti az erőviszonyokat Jézus kijelentése: „Ha pedig Isten ujjával űzöm ki az ördögöket, kétség kívül elérkezett hozzátok az Isten országa” (Lk 10,20). Azaz Isten uja erősebb, mint valamely megszálló, emberi életet gúzsba kötő hatalom teljes ereje. A valóságtagadó és egy látszatvalóság bűvöletében élő ember szembesülhet azzal a ténnyel, hogy egyedül Istenre nézve találhat magára, vagy „térhet magához”. Isten szerető és óvó közelségében újra vállalhatja a felelősséget tetteiért, és bátran szembenézhet a legfélelmetesebb emlékeivel is. Egy szóval, visszanyerheti szubjektivitását.

c) A harmadik eset az, amikor szellemi rákos daganat teszi tönkre emberek életét, mert a pénz istenítése (Zákeus, Júdás, gazdag ifjú), a saját igaz voltuk tudata (farizeusok), vagy a hatalom igézete (Heródes, Simon mágus) akadályozza meg az isteni rend felállítását, vagy helyreállítását. Közben a testi élet az önsanyargatás, vagy az élvhajhászás áldozatává válik, a lelket pedig soha ki nem elégülő vágyak és illúzió-szerű célok tartják fogva.

5. ábra: A szellemi lét zavara (bálványimádás)

Ilyenkor az történik, hogy az ember istenít valamit, ami a teremtmények világához tartozik. Olyan megoldásokat vár tőle, amit egyedül Istentől kaphatna meg. Ezek a klasszikus értelemben nem gyógyítási történetek, de akár azok is lehetnének. Jézus erre utal a farizeusoknak: „Ha vakok volnátok, nem lenne bűnötök” (Jn 9,41), vagy „Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek...”, „mert nem az igazakat hívogatni jöttem, hanem a bűnösöket a megtérésre” (Mt 9,12-13). Az idegen isteneknek hódoló ember éppen olyan beteg, mint a vak, vagy megszállott, csak ő maga választotta ezt az életformát, ezért kevésbé is szenved miatta. Jézus a prófétaik lelkiigondozás hangján szólítja meg ezeket az embereket, sajnos kevés eredménnyel. Az teszi prófétaivá a lelkiigondozásnak ezt a formáját, hogy választás elé állít, mégpedig az élet legmeghatározóbb választása elé, amelyben el kell döntenie az embernek, hogy kit akar Istenének tekinteni és kinek akar szolgálni. A lelkiigondozó csupán azt teszi világossá, hogy a döntés a szabadság pillanata és hogy nem kisebb a tét, mint az élet elvesztése, vagy megtalálása.

Összegzés

Ha Jézus gyógyítási csodáinak sajátosságait tételesen akarjuk összefoglalni, akkor a következőket mondhatjuk:

a) Első renden nem a betegségről, hanem a beteg létről szólnak. Jézust nem a betegség, hanem a beteg ember érdekli.

b) Jézus az emberlét egészét, a teljes embert tartja szem előtt. A betegségek az Isten és az ember, az ember és az ember, valamint az ember és önmaga kapcsolatának a zavartünetei.

c) A betegség vészjelzés arra nézve, hogy az ember élete kiesett az Isten által szabott rendből. Sürgősen vissza kell állítani benne az Isten uralmát.

d) A betegségnek lehet hatalma az emberen, de joga az emberhez egyedül Istennek van.

e) A betegség legyőzésének az értelme az, hogy az ember kapcsolata helyreálljon Istennel. Ha ez a kapcsolat egészséges, akkor a gyógyulás iránti vágy viszonylagossá válik, s betegem is boldog életet élhet az ember.

f) Jézus a gyógyításainál használ olyan eszközöket (mint pl. a nyál), amelyek abban az időben gyógyszernek számítottak, de sohasem alkalmaz mágiikus praktikákat, amelyek viszont a korabeli gyógyításoknak elengedhetetlen járulékei voltak.

Amikor ma egy lelkiigondozó segít valakin, lényegében ugyanazt teszi, amit Jézus tett gyógyítási csodáiban: az ember figyelmét és bizalmát a földi dol-

gokról (bajokról és megoldási lehetőségekről) Isten felé fordítja. A lelkigondozás hiterápia. A hit akkor beteg, amikor az ember valaminek sokkal nagyobb figyelmet szentel, mint amennyit az érdemelne, mert valódi jelentőségénél fontosabbnak gondolja, továbbá a hit akkor beteg, ha az ember feltétlen bizalmát valami e világból valónak ajándékozza, s így az életét is annak a szolgálatába állítja. Jézus gyógyítási csodái ennek a torzult állapotnak a megszüntetéséről szólnak, ezért egyben lelkigondozási történetek is.

KÉRDÉSEK

Melyek a bibliai antropológia fő vonásai?

Hogyan mutatja be a Biblia az emberi lét testi, lelki és szellemi dimenzióit?

Milyen értelemben szimbolikusak Jézus gyógyítási csodái?

Mit tart a Biblia a betegségről?

Mit jelent a testi betegség és gyógyulás a jézusi gyógyítási történetek szerint?

Mit jelent a lelki betegség és hogyan gyógyítja Jézus?

Mit jelent a szellemi élet zavara és miként gyógyulhat meg belőle az ember?

Melyek Jézus gyógyítási csodáinak sajátosságai?

Jézus tanítói munkája

✍ *Dr. Balla Péter*

Bevezető gondolatok

Jézus munkásságát általában két részre szoktuk osztani: tanításaira és tetteire (vö. pl. ApCsel 1,1). A kettő összhangban van egymással, mert mindkettővel messiási ígéreteket teljesített be, s ezek alapján várta, hogy az emberek őt Megváltójuknak felismerjék és Uruknek elfogadják. A szavak és tettek egybetartozására szép példát találunk azokban az ígéretekben, melyek Ézsaiás könyvében vannak megírva, s maga Jézus foglalja össze ezen idézetek által a maga munkásságát, mikor Keresztelő János börtönből küldött kérdésére ezt a választ üzeni: „Menjetek, és mondjátok el Jánosnak, amiket hallotok és láttok: vakok látnak, és bénák járnak, leprások tisztulnak meg, és süketek hallanak, halottak támadnak fel, és szegényeknek hirdettetik az evangélium, és boldog, aki nem botránkozik meg énbennem” (Mt 11,4-6). Miután a két terület egybetartozását hangsúlyoztuk, ezen előadás ill. fejezet keretében Jézus tanítására figyeljünk.

Jézus tanítói munkásságának bemutatásakor többféle utat követhetnénk. Ismertethetnénk ezt az evangéliumok sorrendjében, vagy pl. a három első (ún. szinoptikus) evangélium közös ill. saját anyagát, valamint János evangéliumát. Van, aki megkísérli Jézus tanítását történeti sorrendben bemutatni, bár ennek megvannak a határai, hiszen az evangéliumok nem mindenütt utalnak arra, hogy valami mikor hangzott el, sőt olyan is előfordul, hogy (az események sorrendje szempontjából) más helyütt ír pl. Máté vagy Lukács ugyanarról. Egy második századi óegyházi forrás, Papiász fennmaradt töredékei szerint az is lehet, hogy Márk nem mindent az események sorrendjében írt le, bár a leírtak tartalmának pontosságára vigyázott. Természetesen az is lehet – sőt, valószínű –, hogy Jézus ugyanarról a témáról több alkalommal is adhatott tanítást, vagy egy-egy tömör, jól megfogalmazott mondást több helyen is megismételt. A jelen előadásban más módon foglaljuk össze Jézus tanítását: a tanítás jellege ill. tartalma alapján tematikus felosztást fogunk követni.

Elöljáróban néhány vonást emeljük ki Jézus tanításának jellegéről. Jézust Isten Fiának valljuk, s ő is annak tartotta magát. Itt ki kell térjünk arra, hogy egyes ezt kétségbe vonó mai kutatók véleményét nem tudjuk elfogadni. Pl. Maurice Casey, a *From Jewish Prophet to Gentile God* c. könyvében (1991) azt a hipotézist veti fel, hogy Jézus csak egy prófétának tartotta magát, és a pogányból lett keresztyének ruházták rá később az isteni jelzőket. Ezzel szerintünk a keresztyénség alapjai lennének megkérdőjelezve, ezért a jelen írás szerzője ragaszkodik ahhoz, hogy Jézus messiási öntudatában nem kételkedhetünk. John C. O'Neill, a 2003-ban elhunyt edinburgh-i professzor meggyőzően érvel amellett, hogy bár a Messiás első eljövetelekor elrejtett módon jön el, azonban messiási jeleket tesz és messiási tanítást ad, ami alapján az övéi felismerhetik Benne a Messiást (ld. pl. O'Neill három könyvét: *Messiah: Six lectures on the ministry of Jesus*, 1984; *Who Did Jesus Think He Was?*, 1995; *The Point of it All: Essays on Jesus Christ*, 2000). Az alábbiakban tehát Jézus, Isten Fia tanításával foglalkozunk.

Jézus tanítása nagyhatású, nagy erejű tanítás volt – sokan elfogadták, de sokan ellene fordultak. Fontos azonban, hogy tanításának különleges voltát követői és ellenfelei is felismerték. A Hegyi Beszéd végén a sokaságról ezt olvassuk: „Amikor Jézus befejezte ezeket a beszédeket, a sokaság álmélkodott tanításán, mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint az írástudóik” (Mt 7,28-29; ld. még Mt 22,33). Ellenfelei viszont tanítása miatt el akarták fogni, halálra akarták adni (ld. pl. Mt 21,46; 22,15; 26,59).

Jézus korában, a zsidóság körében az volt a szokás, hogy akik tanulni vágytak, azok kiválasztották, hogy melyik tanítómesternél, rabbinál tanuljanak. Jézus, Isten Fia, eltért ettől a szokástól, mert ő mindenható, szuverén úr, így ő választotta ki, hogy kiket hív el tanítványaiul. Lukács evangélista feljegyzi, hogy Jézus a tanítványok elhívása előtt is imádkozott, tehát az Atyától kérdezte meg, hogy kiket válasszon ki (Lk 6,12-13). A Tizenkettő a teljességre utal, ezért amikor egy valaki méltatlanná vált – Júdás, az áruló –, helyére választani kellett egy tizenkettediket (ld. Mátyás apostollá választását az ősgyülekezetben: ApCsel 1,15-26).

Jézus a saját népe tanítója és a népek tanítója

Jézus tanítói működése valószínűleg kb. három évet ölelt fel. Az ún. szinoptikus evangéliumok csak egy szűk esztendőt mutatnak be Jézus nyilvános munkálkodásából, de János evangéliuma alapján (melyben több Páska-ünnepre is felmegy Jeruzsálembe) inkább mintegy három évnyi tanítói munkásságra kell gondolnunk. Ennek elején lehetett, hogy felnevelkedése helyén, Názáretben

egy ézsaiási messiási próféciát magára alkalmazott (Lk 4,18-21): „Az Úr Lelke van énrajtam, mivel felkent engem, hogy evangéliumot hirdessek a szegényeknek; azért küldött el, hogy a szabadulást hirdessem a foglyoknak, és a vakoknak szemük megnyílását; hogy szabadon bocsássam a megkínzottakat, és hirdessem az Úr kedves esztendejét.” Ekkor összegöngyöltve a könyvteker-cset, átadta a szolgának, és leült. A zsinagógában mindenkinek a szeme rajta függött; ő pedig szólni kezdett hozzájuk: „Ma teljesedett be ez az írás fületek hallatára.” Jézus tehát tanításával is utalt arra, hogy ő tölti be a messiási próféciákat, de várta, hogy az emberek maguk vallják őt Isten Fiának (hasonlóan válaszolt Keresztelő János kérdésére, hogy mást kell-e várniuk, amint feljebb láttuk).

Jézus tanítása először az ő saját népéhez szólt, de már ő maga is tanította más népek gyermekeit is (ld. pl. Mt 15,21-28; Jn 4,1-42). A missziói parancsban övéit minden néphez küldte, s azt a parancsot adta, hogy tanítsuk a népet mindarra, amit Jézus mondott nekünk (Mt 28,18-20). Így bár az üdvtörténet rendjében Jézus előbb a választott néphez szólt, majd azután terjesztette ki a kiválasztást minden népből az őbenne hívókra, mi ebben a tanulmányban Jézus minden tanítását nekünk is szóló tanításként foglalunk össze, függetlenül attól, hogy az első hallgatók a legtöbb esetben zsidó származású emberek voltak.

Lukács 6,6 szerint Jézus a zsinagógában is tanított. Az evangéliumok több olyan beszélgetést jegyeznek fel – általában ún. vitabeszédeket –, amelyekben Jézus a saját népe tanítóinak válaszol (többször is őt megkísértő szándékú kérdésre). Volt olyan eset, amikor Jézus nem direkten válaszolt, hanem visszakérdezett (Mt 21,23-27). De volt őszintén nyitott „kérdező” is, így pl. Nikodémusnak, a nép tanítójának, Jézus szép tanítást adott. Nikodémus egy éjjel jött el hozzá, és Jézus ekkor utalt a Lélek munkásságára, melynek az eredetét gyakran nem láthatjuk, de a hatása felől megbizonyosodhatunk (Jn 3,5-8): 'Jézus így felelt: „Bizony, bizony, mondom néked, ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába. Ami testtől született, test az, és ami Lélektől született, lélek az. Ne csodálkozz, hogy ezt mondtam neked: Újjonnan kell születnetek. A szél arra fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön, és hova megy: így van mindenki, aki a Lélektől született.” (Az eredeti szó pneuma, kettős értelmű: szél és lélek.) Szintén Nikodémusnak mondta az evangéliumok evangéliumát, lényegi középpontját (Jn 3,16): „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”

Jézus valószínűleg sok alkalommal tanította a népet, valamint szűkebb tanítványi körét is. Tanításai között van rövid, tömör mondás, és hosszabb be-

széd is. A beszédek Máté evangélista öt nagy csoportba gyűjtve őrizte meg, ezek közül a leghíresebb a Hegyi Beszéd.

A Hegyi Beszédnek ún. kiasztikus szerkesztése van. A khi betű görögben X alakú, s erről nevezték el azt a szerkezetet, mikor A, B, C, ..., C', B', A' sorrendben olvashatók a gondolatok, azaz pl. a legelső gondolathoz tartozó társ-gondolat a legutolsó, a másodikhoz az utolsó előtti tartozik, stb. A Hegyi Beszédnek az így megtalálható középpontja a Miatyánk (ld. pl. Ulrich Luz berni professzor EKK sorozatbeli Máté-kommentárjában, a megfelelő helyhez írtakat). Jézus a tanításai középpontjába az embernek az Istennel való kapcsolatát állította, melynek a legbensőségesebb kifejezése az imádság. Így nyerünk megvallott bűneinkre bocsánatot Istentől, és így bízhatjuk Őrá egész életünket, benne a mindennapi kenyerünket is.

A Hegyi Beszéd

A Hegyi Beszéd minden sora külön tanulmányozást érdemelne (Mt 5-7), itt most csak néhány részletére hadd hívjuk fel a figyelmet. Jézus a Galileai-tenger partján felment egy hegyre, tanítóként leült, s a sokaság jelenlétében a tanítványait tanította. A Boldogmondások megmutatják, hogy nem azokat mondja Jézus boldognak, akik az emberi számítás szerint azok lehetnének. Isten azokat teszi boldoggá, akik mindenben Őhozzá fordulnak segítségért, akik elismerik a maguk kicsinységét, segítségre szorult voltukat, és ezért nem a maguk erejében bíznak. Így boldogok pl. a lelki szegények, mert ők tudják, hogy Isten Lelkére van szükségük (Mt 5,3). A világban az erőszakosok szoktak örökölni, Isten világában a szelídek öröklik a földet (Mt 5,5). A boldogság oka nem a mondások elején szereplő nehéz helyzet, hanem a „mert” után jövő isteni megoldás, pl. Mt 5,6: „Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégtetnek.”

A Hegyi Beszéd egy másik nagy egysége az ún. antitézisek (Mt 5,21-48), ahol Jézus az ószövetségi idézetekhez hozzáteszi: „én pedig azt mondom nektek...”. Itt Jézus nem ellene mond a régi parancsolatoknak, hanem a magatartásunk szándékbeli, gondolatbeli, kívánságbeli gyökereit szeretné megtisztítani, azaz a gyökerekig visszahatolva „radikalizálja” az ószövetségi parancsolatokat. Pl. az erőszak osztása helyett az agresszió elszenvedésére hív fel (Mt 5,38-41): „Hallottátok, hogy megmondott: Szemet szemért, fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, hogy ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem annak, aki arcul üt jobb felől, tartsd oda másik arcodat is. Ha valaki pereskedni akar veled, és el akarja venni az alsó ruhádat, engedd át neki a felsőt is. Ha pedig valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre.” Az Ószö-

vetségben nagy dolog volt, ha a féktelen vérbosszú helyett valaki csak épp annyit adott vissza, ami kárt neki okoztak. Az Újszövetségben a szeretet erejével kell legyőznünk a gonoszt. Az igazságszolgáltatást pedig az igazán ítélő Úrra kell hagynunk.

Jézus és a törvény

Jézus egy alkalommal össze is foglalta az Ószövetség legfőbb parancsolatait, amikor a mózesi törvényekben egymástól távol álló helyeken szereplő két „szeretet-parancsolatot” egymás mellé tette (Mt 22,37-40): 'Jézus így válaszolt: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből (5Móz 6,5; 10,12). Ez az első és a nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat (3Móz 19,18). E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták.”

Jézus világosan kimondta, hogy ő nem eltörölni jött a törvényt, hanem betölteni (Mt 5,17). Mégis azt látjuk, hogy a Hegyi Beszéd után olyan tanításokat is adott, melyek szerint a mózesi törvény bizonyos részeit már nem kell betartani. Úgy szoktunk különbséget tenni, hogy azt mondjuk: Jézus fenntartja az életvitelünkre vonatkozó erkölcsi, etikai parancsolatok érvényét (pl. a Tízparancsolatot, ld. Mt 19,17-19), viszont a csak külsőségekre vonatkozó rituális törvényeknél (pl. étkezési-tisztasági parancsolatok) fontosabbnak tartotta a szív indulatainak tisztaságát (Mt 15,10-11): 'Ekkor odahívta a sokaságot, és így szólt hozzájuk: „Halljátok, és értsétek meg! Nem az teszi tisztátalanná az embert, ami bemegy a száján, hanem ami kijön a szájából, az teszi tisztátalanná az embert.”

Tipológikus mondások

Jézus az Ószövetség több személye, tárgya és eseménye, valamint a saját személye és működése között kapcsolatot látott: ezt nevezzük tipológiai magyarázatnak. Az Ószövetség egy jelensége tüposzává, példájává vált Jézus élete egy jelenségének. A Mt ev. 12. részében több ilyen példát találunk. Itt csak egyet emeljük ki (Mt 12,40): „Mert ahogyan Jónás három nap és három éjjel volt a hal gyomrában, úgy lesz az Emberfia is a föld belsejében három nap és három éjjel.” Jézus halálának és feltámadásának tüposza Jónás elnyeletése majd kijövetele a nagy hal gyomrából. Ehhez kapcsolódik, hogy Jézus bizonyára ismerte Hóseás próféta könyvét, hiszen idézte is a Hós 6,6-ot (Mt 9,13-ban és 12,7-ben): „Mert szeretetet kívánok, és nem áldozatot, Isten ismeretét, és nem égőáldozatokat.” Viszont ezelőtt néhány sorral található Hóseás köny-

vében egy utalás a harmadik napon való életre kelésre, s ha Jézus ismertet a Hős 6,6-ot, akkor bizonyára ismerte a Hős 6,2-t is: „Két nap múltán életre kelt, harmadnapra föltámaszt bennünket, és élünk majd előtte.” Tehát Jézus több bibliai hely alapján is mondhatta, hogy az Emberfia felől meg van írva, hogy szenvednie kell, megölik, de harmadnapon feltámad (pl. Mt 16,21; 17,23 és párhuzamos helyeik a szinoptikus evangéliumokban; Mt, Mk, Lk a legtöbb helyen egybevetendő, én csak mindig egy előfordulási helyet adok meg).

Jézus egy másik alkalommal Dávid király életéből merített olyan példát, mely a saját tanítványai viselkedése számára lett tüpösszá. Ez a példa egyben a szombatnapról szóló parancsok felett állásának kimondására is alkalmat adott Jézusnak (Lk 6,1-5): 'Egy szombaton gabonaföldeken ment át, és tanítványai kalászkodat tépdestek, tenyerük között morzsolták és ették. A farizeusok közül némelyek megkérdezték: „Miért tesztek olyat, amit szombaton nem szabad?” Jézus így válaszolt nekik: „Vajon azt sem olvastátok, amit Dávid tett, amikor megéhezett ő is, meg azok is, akik vele voltak? (1Sám 21,4-7) Bement az Úr házába, elvette a szent kenyereket, és megette, sőt azoknak is adott, akik vele voltak; pedig a kenyereket nem lett volna szabad megenni, csak a papoknak.” (3Móz 24,9) És kijelentette nekik: „Az Emberfia ura a szombatonak.” Jézus tehát a parancsolatok lényegi üzenetére, lelkületére tette a hangsúlyt. A parancsolatok nem tehetnek bennünket embertelenné, mert éppen az emberért, az emberek élete védelméért, kiteljesítéséért adattak.

Isten Országáról – példázatokban

Jézus tanítói munkájának egyik legfontosabb témája az Isten Országá. Általában egy sajátos műfajban: példázatokban szólt Isten királyi uralmáról. Egyrészt azt hangsúlyozta, hogy a jövőben valósul meg Isten mindenhová, mindenre kiterjedő uralma, másrészt ennek előízét már most érezhetjük: Őbenne már hiánytalanul, teljességgel megvalósult Isten uralma, tehát Jézusban már közöttünk van Isten Országá (Lk 17,21). Erre az Országra (mely tehát ott van jelen, ahol Istennek engedelmességek, ahol engedik, hogy uralma megvalósuljon) kétszer is utal a Miatyánk: egyrészt kérjük, hogy jöjjön el ez az Ország, másrészt mégis valljuk, hogy már most is Istené, „Tiéd”, az Ország, a hatalom és a dicsőség (Mt 6,13 ill. a 10 vers).

Máté evangélista hét példázatot jegyez fel Isten Országáról (Mt 13). Ezek között van, melynek maga Jézus megadta a magyarázatát is (pl. a Magvető példázata), de általában a hallgatónak kellett a példázat fő üzenetét megérteniük. A példázat műfaja kettősséget hordoz: egyrészt az élet egy jól ismert jelenetéből merít (pl. a szántóvető ember), ami az érthetőséget segíti, felkelti a

figyelmet és megjegyezhetővé teszi az elmondottakat, – másrészt mégsem mondja el közvetlenül az üzenetét, hanem a példázat egy kicsit rejtettséget is jelent (ld. Mt 13,10-14), tehát nem hozza meg a legfontosabb döntést a hallgató helyett. A hallgatónak, ill. a mindenkori olvasónak kell megértenie, hogy számára mit üzen a példázat, pl. hogy Isten Országá minden áldozatot megér (Mt 13,44), vagy hogy kicsiny kezdetek ne kedvetlenülítsenek el, mert Isten Országá ki fog teljesedni (Mt 13,1-8 a háromféle rossz földbe, majd a jó földbe esett magról; 13,31-32 a mustármagról).

A példázatoknak rendszerint van egy fő üzenete, ahogyan azt a korábbi magyarázók túlzottan hangsúlyozták is, mondván csak egyetlen pontot kell keresnünk egy-egy példázatban üzenetként. Az igaz, hogy a példázatok görög szava, parabolé, azt juttatja eszünkbe, hogy a parabolának mint görbének valóban van egy legjellegzetesebb pontja, de például a magvető példázatánál a négyféle talaj már önmagában is sugallja, hogy az Isten Országá végső győzelmének, az ígéhirdetés eredményességének fő üzenetén kívül abból is sokat tanulhatunk, milyen kísértések miatt lehet bennünk is és minden ígehallgatóban gát, akadály a gyümölcsstermés útjában. Jó észrevétel, hogy Jézus általában két dolog közötti hasonlóságra mutatva hangsúlyoz egy harmadik dolgot (a szakirodalom ezt tertium comparationis-nak nevezi), de példázatai olyan gazdag tartalmúak, hogy szabad belőlük több üzenetet is meghallanunk.

Az Emberfiáról

Jézus ígéhirdetésének egy másik jellemző vonása, hogy gyakran szólt egyes szám harmadik személyben az Emberfiáról. Egyes kutatók hangsúlyozzák, hogy ez többnyire a jövőre utal, de hitelesnek tarthatjuk azokat a mondásokat is, melyekben Jézus saját küldetéséről, szolgálatáról, és az Emberfia – Jézus – jelenéről szólnak, például melyekben előre jelzi saját közelgő szenvedését, halálát és feltámadását (pl. Mt 17,22-23 az Emberfiáról szól, de egy fejezettel korábban az evangélista úgy utal Jézus ilyen előre jelző szavaira, mint amelyek órá magára vonatkoznak: Mt 16,21-22). Az Emberfia mondások hátterében valószínűleg a Dán 7,13-14 áll: „Láttam az éjszakai látomásban: Jött valaki az ég felhőin, aki emberfiához hasonló volt; az öregkorú felé tartott, és odavezették hozzá (vö. Lk 21,27; Jel 14,14). Hatalom, dicsőség és királyi uralom adatott neki, hogy mindenféle nyelvű nép és nemzet őt tisztelje. Hatalma az örök hatalom, amely nem múlik el, és királyi uralma nem semmisül meg.” Ezen versek alapján Jézus nagy valószínűséggel messiási címként, azaz titulusként használta e kifejezést, s saját magáról szólt Emberfiaként. (Megemlítsük azt az érdekes, de téves nézetet, melyet Bultmann vetett fel: szerinte Jézus

ugyan valóban várta a jövőben eljövendő Emberfiát, de e kifejezéssel nem önmagára gondolt, hanem ő is valaki mást várt.)

A végidőkről

Jézus nem írta le részletesen, hogy mik fognak történni a végidőkben. Mégis, az erről szóló viszonylag rövid tanítása is tartalmazza a legfontosabb elemeket, amiket tudnunk kell a végről. A legfontosabb talán az, hogy nem valaminek a közeledését várjuk, hanem valakiét: a visszatérő Jézusét. Mi visszajövetelnek, vagy második eljövételnek szoktuk nevezni, a görög nyelvben parúszia, eljövétel. Azt hangsúlyozza, hogy amint „mennybe ment”, úgy fog eljönni is (vö. ApCsel 1,11-ben a fehérbe öltözött két férfi üzenete). A mennybe menettel nem eltávolodást jelent, hanem az isteni létformába való visszatérést, tehát a mindenütt jelenvalóságot is. A feltámadott Jézus nem távol van az övéitől, hanem velük van minden napon, a világ végezetéig, a Lélek által – azaz mindaddig, amíg majd újra eljön az ég felhőin.

A végidőkről az ún. „kis apokalipszis” szól a leghosszabban, melyet a három szinoptikus evangélista jegyzett fel (Mt 24, Mk 13, Lk 21) – mindhármán Jézus földi működése vége felé. Hadd idézzük a főbb elemeit!

Mt 24,1-5: 'Amikor Jézus kijött a templomból, és tovább akart menni, oda léptek hozzá tanítványai, hogy megmutassák neki a templom épületeit. Ő azonban így szólott hozzájuk: „Hát nem látjátok mindezt? Bizony, mondom néktek: nem marad itt kő kövön, amit le ne rombolnának.” Amikor Jézus az Olajfák hegyén ült, odamentek hozzá tanítványai külön, és ezt kérdezték: „Mondd meg nekünk: mikor lesz ez, és mi lesz a jele a te eljövetelednek és a világ végének?” Jézus így válaszolt nekik: „Vigyázzatok, hogy meg ne tévesszen valaki titeket! (vö. 2Thessz 2,3) Mert sokan jönnek majd az én nevemben, és ezt mondják: Én vagyok a Krisztus! – és sokakat megtévesztenek.” Jézus tehát megjövendölte a jeruzsálemi templom pusztulását. Ez be is következett i.sz. 70-ben, Titusz seregei által. De ebből nem szabad azt a következtetést levonni, hogy már akkor el kellett volna jönnie a világ végének. Ez egy jel a sok közül. A világ végének ideje nem kiszámítható, Isten nem adta ezt az emberek kezébe (Mt 24,36), de mégis késznek kell rá lennünk (Mt 24,39-44), mert jelek előzik meg, és a jelek már beteljesedtek. Az is a végidők egyik jele, hogy sok tévtanító fog megjelenni. Az egyházban folyó tanítói munka, benne a presbiterek képzése is, ezért rendkívül fontos, hogy bennünket ne lehessen tévtanításokkal megtéveszteni. A további jelek is beteljesedtek már a történelemben többszörösen is, – s beteljesednek napjainkban is. Fő üzenetük, hogy a keresztyének legyenek készen:

Mt 24,6-13: „Fogtok hallani háborúkról, és hallotok háborús híreket. Vigyázzatok, meg ne rémüljete, mert ennek meg kell lennie, de ez még nem a vég. Mert nemzet nemzet ellen és ország ország ellen támad, éhínségek és földrengések lesznek mindenfelé. De mindez a vajúdás kínjainak kezdete! Akkor átadnak titeket kínvallatásra, megölnék benneteket, és gyűlöl titeket minden nép az én nevemért. Akkor sokan eltántorodnak, elárulják és meggyűlölnek egymást. Sok hamis próféta támad, és sokakat megtévesztenek. Mivel pedig megsokasodik a gonoszság, a szeretet sokakban meghidegül. (vö. 2Thessz 2,10; 2Tim 3,1-5) De aki mindvégig kitart, az üdvözülni fog.”

Az imént említett keresztyénüldözésnek napjainkban sem szabad váratlanul érnie a hívőket. A Krisztust követő életmód ma már kisebbségi létforma, és a többség egyre erőszakosabban fogja tiltani azt, hogy a keresztyéneknek külön értékrendjük és magatartásformájuk legyen. A keresztyén értékek, a Szentírás tanítása melletti hűségre is vonatkozik az iménti buzdítás a kitartásra. Ezek mellett mégis a világmiszió feladata is az utolsó idők jelei közé tartozik. A keresztyének nem vonulhatnak félre, nem tűnhetnek el a világból, magukat féltvén, hanem mások megmentésén kell fáradozzanak. Ezt várja el az idézett fejezet következő mondata, Mt 24,14: „Isten országának ezt az evangéliumát pedig hirdetik majd az egész világon, bizonyosságul minden népnek; és akkor jön el a vég.”

A „kis apokalipszis”-nek a háborúkra utaló fenti, valamint pl. a római hadijelvények templomba bevitelének utálatosságára utaló alábbi szakaszáról meg kell említenem, hogy a kutatók egy része szerint a Jeruzsálem 70-beli lerombolásának, vagy legalábbis a 66-70 között folyó ún. zsidó háború eseményeinek ismeretében keletkezett e szakasz (a Zsidó háborúról bővebben írtam az ugyanilyen című szócikkben, a Bartha T. által szerkesztett Keresztyén Bibliai Lexikonban). A kutatók bevezették a vaticinium ex eventu kifejezést, mely azt jelentené, hogy már megtörtént az esemény, a háború és a pusztulás, s ezen eseményből (ex eventu) visszafelé Jézus ajkára adták a szavakat, mintha ő jövendölte volna (vaticinium). Ezzel szemben nem csak azt mondhatjuk, hogy Jézus – Isten Fiaként – valóban mondhatott ilyen jövendölést, hanem még azt is, hogy a prófétákat jól ismerő Jézus korábbi próféciákra is utalhatott, s azokat megerősítve szólt, szintén prófétai hangon, Jeruzsálem közelgő jövőjéről (pl. Jer 6,6; Ez 21,27).

Mt 24,15-18: „Amikor pedig meglátjátok a pusztító utálatosságot, ahogy Dániel próféta megmondta, ott állni a szent helyen – aki olvassa, értse meg! (vö. Dán 9,27; 11,31; 12,11) –, akkor azok, akik Júdeában vannak, meneküljenek a hegyekbe, aki a ház tetején van, ne szálljon le, hogy kihozzon valamit, és aki a mezőn van, ne térjen vissza, hogy elhozza felsőruháját.” Azt is hadd

tegyük hozzá (főleg Gerd Theissen heidelbergi professzor munkássága nyomán), hogy a római hadijelvények nem csak 70-ben szentségtelenítették meg a jeruzsálemi templomot, hanem már i.sz. 41-ben is nagyon közeli volt ennek a veszélye, mikor is Caligula erre adott parancsot, s csak váratlan halála miatt nem történt meg e szentségtelenség. Theissen szerint már ekkor olyan forrongó volt a hangulat (amit Caligula-krízisnek is nevezett), hogy kevésen múltott, hogy nem ekkor tört ki a rómaiak ellen viselt zsidó háború. Mondhatjuk tehát, Jézus szavai igazi jövendölések, sőt többször is beteljesedtek.

„Én vagyok” mondások

Jézus tanításának vannak olyan sajátos elemei, melyek nincsenek meg minden evangéliumban, sőt melyek csak egy evangéliumban vannak meg. A kutatók egy része az eredeti jézusi mondások megkereséséhez kialakítottak kritériumokat, melyeket azonban túlságosan kisarkítva alkalmaznak. Például valóban az eredetiséget alátámasztó vonás, ha egy mondás több forrásban is megtalálható, de az egy forrásban fennmaradt jézusi mondásoknak ezért nem szabad elvitatni az eredetiségét. Inkább örülnie kell a kutatóknak, hogy a négy evangélium megőrzött olyan tanítás-elemeket is, melyek csak pl. egy evangélistához jutottak el a hagyományozás útvonalain. Ilyen hagyomány például a csak a János evangéliumában megtalálható „Én vagyok...” kezdetű mondások. Ezekben Jézus magáról vall, szinte definíció-szerűen: kicsoda ő. János evangéliuma hét ilyen mondást őrzött meg:

Jn 6,35: „Én vagyok az élet kenyere”. 8,12: „Én vagyok a világ világossága”. 10,7: „Bizony, bizony, mondom néktek: én vagyok a juhok ajtaja.” 10,14: „Én vagyok a jó pásztor”. 11,25: „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbennem, ha meghal is, él”. 14,6: „Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis énáltalam.” 15,1: „Én vagyok az igazi szőlőtő, és az én Atyám a szőlősgazda.”

Ehhez tegyük hozzá, hogy Jézus nem csak valamilyen metaforikus képpel szólt ilyen formában, hanem abszolút módon is, mikor éppen azt jelentette ki, hogy „én vagyok”. Például a Jn 8,24-ben: „ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok bűneitekben.” Itt az „én vagyok” egy olyan kifejezés jézusi alkalmazása, amellyel Isten önmagát nyilatkoztatja ki (vö. 2Móz 3,14; Ézs 43,11; 45,5. 18; 46,9; 48,17). Hasonlóan fontos hely a Jn 8,58: 'Jézus így felelt nekik: „Bizony, bizony, mondom néktek, mielőtt Ábrahám lett volna: én vagyok.”'

A „Búcsúbeszédék”

János evangéliuma feljegyezi, hogy miután Jézus Nagycsütörtökön megmosta a tanítványok lábait (13. rész), elbúcsúzott tanítványaitól. Az ekkor mondott beszédeit nevezzük búcsúbeszédeknek (14-16. rész). Megemlítendő, hogy a következő rész Jézus főpapi imája (Jn 17), de most hadd legyen elég, ha Jézus búcsúbeszédeinek néhány fő elemét emeljük ki.

Jézus búcsúbeszédeinek elején található az arra való utalás, hogy Jézus előre megy, hogy az Atya hajlékában helyet készítsen mindazoknak, akik őbenne hisznek. Ezeket a veretes igéket gyakran olvassa a lelkipásztor vigasztalásként, temetési alkalmakkor, a nyitott sír mellett (Jn 14,1-6): „Ne nyugtalanodjék a ti szívetek: higgyetek Istenben, és higgyetek énbennem. Az én Atyám házában sok hajlék van; ha nem így volna, vajon mondtam volna-e nektek, hogy elmegyek helyet készíteni a számotokra? És ha majd elmentem, és helyet készítettem nektek, ismét eljövök, és magam mellé veszek titeket, hogy ahol én vagyok, ott legyetek ti is. Ahova pedig én megyek, oda tudjátok az utat.” Tamás erre így szólt hozzá: „Uram, nem tudjuk, hova mégy: honnan tudnánk akkor az utat?” Jézus így válaszolt: „Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis énáltalam.”

A búcsúbeszédék egyik fő üzenete, hogy Jézus nem hagy bennünket árvául, hanem elküldi a vigasztaló Szentlelket. A „vigasztaló”, görögül paraklétosz, gazdag jelentésű szó: utal arra, akit az ember segítségül hívhat, például egy védőügyvédet – gyakran fordítjuk így is: „Pártfogó”. Jézus a Szentlélek által van jelen övéi között, ahogy ezt a jelenlétét több alkalommal meg is ígérte (Mt 18,20; 28,20).

A Szentlélek közénk jövetelének ígérete bepillantánunk enged abba a titokba, amit a későbbi dogmatikák Szentháromságnak neveznek. Ez a szó ugyan nem fordul elő a Szentírásban, mégis van több olyan hely a Bibliában, melyek alapján Istent ilyennek ismerjük meg, – tehát a Szentháromság-tan bibliai alapú. Ilyen hely a János evangéliumbeli búcsúbeszéd is, hiszen Jézus szól arról, hogy az ő nevében küldi az Atya a Szentlelket. Isten három „személye” közvetlenül egymás közelében szerepel az alábbi versekben:

Jn 14,16-17-ben Jézus ezt mondja: „én pedig kérni fogom az Atyát, és másik Pártfogót ad nektek, hogy veletek legyen mindörökké: az igazság Lelkét, akit a világ nem kaphat meg, mert nem látja őt, nem is ismeri; ti azonban ismeritek őt, mert nálatok lakik, sőt bennetek lesz.” Jn 14,26-ban így áll előtünk Jézus szava: „A Pártfogó pedig, a Szentlélek, akit az én nevemben küld az Atya, ő tanít majd meg titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek.” Ez a vers szép bizonyosága annak, hogy a Szentlélek

nem új kijelentést ad, hanem Jézus üzenetét juttatja eszünkbe. Jn 15,26 hasonló tartalmú: „Amikor eljön a Pártfogó, akit én küldök nektek az Atyától, az igazság Lelke, aki az Atyától származik, az tesz majd bizonyosságot én rólam”. Illik tudnunk, hogy a keleti orthodox egyházak ezen vers alapján nem vallják azt, hogy a Szentlélek az Atyától és a Fiútól származik („és a Fiútól”, latinul: filioque), hanem szerintük csak az Atyától – mert e vers csak az Atyánál említi a szót. A nyugati keresztyénség (s hozzá kapcsolódóan mi reformátusok is) azt valljuk, hogy a Szentlélek az Atyától és a Fiútól származik, mert e versekből úgy értjük, hogy Jézus kérte az Atyát a Lélekért, sőt Jézus maga a Lélek küldője is – tehát a Szentháromság első két személyének mindkettőjéhez szorosan kapcsolódik a harmadik személy, a Szentlélek.

Azt is mondhatjuk tehát, hogy a Szentlélek Jézus Lelke! A Szentháromság ezen titkát fejezi ki a következő hosszabb szakasz is Jézus búcsúbeszédeiben (Jn 16,7-15): „Én azonban az igazságot mondom nektek: jobb nektek, ha én elmegyek; mert ha nem megyek el, a Pártfogó nem jön el hozzátok, ha pedig elmegyek, elküldöm őt hozzátok. És amikor eljön, leleplezi a világ előtt, hogy mi a bűn, mi az igazság és mi az ítélet. A bűn az, hogy nem hisznek énbenem; az igazság az, hogy én az Atyához megyek, és többé nem látok engem; az ítélet pedig az, hogy e világ fejedelme megítéltetett.” „Még sok mindent kellene mondanom nektek, de most nem tudjátok elviselni: amikor azonban eljön ő, az igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra; mert nem önmagától szól, hanem azokat mondja, amiket hall, és az eljövendő dolgokat is kijelenti nektek. Ő engem fog dicsőíteni, mert az enyémből merít, és azt jelenti ki nektek. Mindaz, ami az Atyáé, az enyém; ezért mondtam, hogy az enyémből merít, és azt jelenti ki nektek.”

A sákramentumok szereztetési igéi

Jézus tanítói munkássága nagyon gazdag – egy ilyen rövid előadásban nem lehet az egészét áttekinteni. Mikor a főbb vonásokat kiemeltük – s az Olvasó még kereshet és talál más jézusi tanításokat is az Újszövetségben – végül meg kell említsük, hogy református tanításunk szerint azért van két sákramentum, szentség, mert kettőnek van szereztetési igéje, azaz kettőt parancsolt meg kifejezetten Jézus. Szentnek tartjuk mi is a házasságot, de nem tartjuk szentségnek – pl. ebben különbözünk római katolikus testvéreinktől. Lássuk tehát végül, amit istentiszteleteken gyakran hallunk is, hogy hogyan szerezte Jézus a két sákramentumot.

Az úrvacsora szereztetési igéi megtalálhatók a szinoptikus evangéliumokban, melyek elmondják Jézus utolsó vacsorájának eseményeit (Mt 26,26-29;

Mk 14,22-25; Lk 22,14-20). A lukácsi feljegyzésből látszik, hogy a vacsora során többször is volt kehelyből való ivás, Máté és Márk csak azt említi, melyhez Jézus az Új Szövetségre való utalást fűzte. Érdekes, hogy János evangélista ezen estéről úgy számol be, hogy nem írja le a szereztetési igéket, viszont csak ő mondja el, hogy Jézus megmosta a tanítványok lábait, majd e tetről is azt mondta, hogy példát adott nekünk, hogy mi is ekként cselekedjünk (Jn 13,1-17).

A szereztetési igéket nyilván az ősegyház is ismételte, mikor rendszeresen megtörték a kenyeret házaknál tartott istentiszteleteiken. Pál apostol, aki Jézus földi életében nem volt Jézus tanítványa, szintén ismerte a szereztetési igéket, s mikor a korinthusi gyülekezetben helytelen módon éltek a vacsoraközösséggel és az úrvacsorával a gyülekezet tagjai, Pál idézi a jézusi hagyományt, s mi ezt szoktuk megismételni minden úrvacsoraosztáskor (1Kor 11,23-26): 'Mert én az Úrtól vettem, amit át is adtam néktek, hogy az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret, és hálát adva megtörte, és ezt mondotta: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, amely tiérettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Hasonlóképpen vette a poharat is, miután vacsoráltak, és ezt mondta: „E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.” Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.'

A keresztség sákramentumát Jézus feltámadása után rendelte, amikor feltámadóként megjelent tanítványainak. Ezekkel a szavakkal fejeződik be a Máté evangéliuma (28,16-20): 'A tizenegy tanítvány pedig elment Galileába arra a hegyre, ahova Jézus rendelte őket. Amikor meglátták őt, leborultak előtte, pedig kétségek fogták el őket. Jézus hozzájuk lépett, és így szólt: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.” A feltámadott Jézus valóban ég és föld Ura! Ő bízza ránk az evangélium hirdetését, az emberek tanítvánnyá tételét – s ezzel együtt a keresztség kiszolgáltatását. Jó, hogy ilyen külső jel is megpecsételi, hogy szívünkben elfogadtuk őt Megváltónknak. Érdekes, hogy a keresztséget nem csak megelőzi, hanem követi is a tanítás. Talán bátoríthat ez bennünket a gyermeckeresztségre is: Isten ígéreteiben bízva kereszteljük meg a gyermekeinket, s utána tanítanunk kell őket Jézus parancsolataira. De az is igaz, hogy felnőtt hitvallástételt is követhet a keresztség – református gyülekezeteinkben erre is legyünk nyitottak. Ma egyre fontosabb, hogy vannak, akik vállalják a keresztyén közösségbe tago-

lódás eme külső, látható jelét is. A víz, – csakúgy, mint a bor és a kenyér az úrvacsorában – Jézus kereszthalálára mutat, mellyel nekünk bűnbocsánatot, örök életet szerzett. Jézus „velünk van”! Máté evangéliuma elején olvashatunk, hogy Jézusban az ézsaiási prófécia is beteljesedett: Immánuél, Velünk az Isten! Az evangélium végén szintén ezt, az ő örök jelenlétét ígéri. Keresztyén életünk teljen Jézus tanításainak elsajátításával, megélésével – s ehhez Ő maga ad erőt, a bennünk lakozó Szent Lelke által!

KÉRDÉSEK

Gondoljuk át, hogy mik a fő különbségek Jézus értékrendje, és a körülöttünk levő világ értékrendje között! Soroljunk fel példákat pl. a Boldogmondások (Mt 5,3-12) alapján!

Mit mondott Jézus az Emberfiáról?

Milyen képeket használt Jézus önmaga bemutatására az „Én vagyok” mondásokban?

Hogyan segít az Isten Országa megértésében a példázat műfaja?

Melyek Jézus a végidőkről szóló tanításának fő elemei?

Mondjunk példákat arra, hogy mi mindenért lehetünk hálásak az evangélistáknak olyan hagyományok megőrzésében, melyet csak egyikőjük jegyzett fel (mint pl. a Tékozló fiú történetét csak Lk 15-ben olvashatjuk)!

Keressük ki a Szentírásból az úrvacsora szereztetési ígét tartalmazó helyeket, s elemezzük részleteit!

Tanuljuk meg szó szerint az istentiszteleteinken elhangzó szereztetési ígéket!

Mit jelent az ISTENEMBER?

Mi az én legnagyobb vigasztalásom?

A nagyhét eseményei – Virágvasárnaptól Húsvét reggelig

✍ *Boros Melinda*

Jézus bevonulása Jeruzsálembe

(Mt 21,1-11; Mk 11,1-10; Lk 19,28)

Jézus ünnepélyes keretek között vonul be Jeruzsálembe. Ezzel az elbeszéléssel kezdődik meg jeruzsálemi munkássága. Világosan kinyilvánítja, hogy ő nem politikai messiás, hanem a békesség fejedelme, hiszen nem harci lovon, hanem számárháton érkezik a béke városába. A számár Zak 9,9 szerint a békesség fejedelmének, a szelíd, alázatos királynak az ismertetőjele. Jézus az a király, aki a dicsőséges országot biztosítja az övéi számára. Királyságát nem lehet látni ebben a világekorszakban, azonban hitttel fel lehet ismerni. Amikor Jézus Jeruzsálembe ér, szomorúan állapítja meg, hogy a város nem ismerte fel Isten kegyelmes jelenlétét, ezért ítélet vár rá és pusztulás.

A tömeg elismeri Jézust Messiás-királynak. Ezt fejezi ki, hogy pálmaágakat szelnek, ruháikat a számárra, majd az útra vetik szőnyegnek (vö. 2Kir 9,13: Jéhút, amikor királlyá választják, leterítik előtte ruhájukat). Azokat az énekeket énekelik, amelyeket páskaünnep alkalmával szoktak énekelni, melynek csúcspontja a Zsoltárok 118,26: „Áldott, aki az Úr nevében jön!” A páska ünnepére óriási tömeg ment fel minden évben Jeruzsálembe.

Jeruzsálem Jerikótól hat óra járásra van. Jézus innen, kelet felől közeledik. Áthalad az Olajfák hegyén, amely kb. 870 méter magas, majd leereszkedik a Kidron-völgybe. A Templom a szemben lévő hegy oldalára épült. A bevonulás Jézus intézkedései szerint történik, amelyeknek értelmét csak később értették meg tanítványai. Az eljövendő Messiásról, akit királynak vártak és hittek, Zakariás könyve (9,9) ezt mondja: „Örvendj nagyon, Sion leánya, uj-

jongj, Jeruzsálem leánya! Királyod érkezik hozzád, aki igaz és diadalmas, alázatos, és számaron ül, számarcsikó hátán”

A templom megtisztítása is messiási jel. A templom a zsidó élet központja volt. Ez nemcsak a vallási életre vonatkozott, hanem a társadalmi és gazdasági életre egyaránt. A templomba tilos volt római pénzt bevinni, azonban ugyanez nem vonatkozott a zsidó pénzére. A „Szent pénzt”, a templomi tantszt váltani kellett. Az áldozathoz sok állatra volt szükség: bárányokra, galambokra, és gerlékre. A galambárusok és a pénzváltók a templom előcsarnokában foglaltak helyet.

Jézus nemcsak tanít a szentségtelenségek ellen, de prófétai haraggal cselekszik is. Fellép az öncélú, formális istentisztelet ellen. Jézus azért tisztítja meg a templomot, hogy az betöltse rendeltetését, Isten jelenlétének helye, imádság háza legyen Izráel és a népek számára.

Az özvegyasszony két fillére. Az asszonyok számára volt egy kijelölt hely a templomban, ahol a perselyek voltak elhelyezve az adományok számára. Jézus látja hogyan, mennyit adakoznak a gazdagok, és azt is észreveszi, mit tesz egy szegény özvegyasszony. Többre értékeli az özvegyasszony két fillérjét, mint a nagy adományokat, amelyeket feleslegükből adnak a gazdagok. A szegény asszony mindenét feláldozza Istennek, amije van. Ez az adakozás az igazi hit és az áldozatkészség jele volt Jézus szemében.

Jézus tanítása az utolsó időkről. A jeruzsálemi templom bármennyire is masszív, erős épület volt, Jézus a pusztulásáról jövendöl. Mindez azért történik, mert Izráel nem értette meg Isten akaratát, nem hallgatott Jézus szavára. Jézus tehát megjövendöli nemcsak a templom, de Jeruzsálem pusztulását is. Beszél visszajöveteléről és annak előzményeiről, azokról a jelekről, amelyek alapján felismerhetjük az utolsó időket. Ezek közé a jelek közé tartoznak: a népek egymás elleni harca, természeti katasztrófák, éhségek, járványok, tévtanítók eljövetele stb. A legnehezebb időkben is érvényesülni fog Isten megtartó ereje. A világot megrázó események után, az ítéletes korszak után megjelenik Jézus Krisztus dicsőségben, és egy új korszak kezdődik majd, amelyben már nem lesz többé hatalma a bűnnek, a démoni erőknek. Jézus éberségre és imádságra biztatja tanítványait, hogy majd megállhassanak az Emberfia előtt.

Az Emberfia eljövetele (Lk 21,25-38; Mt 24,29-36; Mk 13,24-32). Jeruzsálem ítéletes pusztulása nem az utolsó szó az üdvtörténetben. Jézus Isten országának eljöveteléről is beszél, amikor az Emberfia megjelenik a földön, mennyei dicsőségben. Jézus nem mindentudását akarja itt bizonyítani, hanem fel akarja készíteni a gyülekezetet az elkövetkezendőkre. A világ régi formája megsemmisül és helyébe új lép, ezt jelzi előre a nagy megrázkódtatás, majd megjelenik az Emberfia. Ez az idő mindenki számára borzalmakkal kezdődik,

de Krisztus dicsőségének nyilvánvaló és látható jelentkezésével fog folytatódni. A hozzá tartozók számára elhozza a megváltás teljességét.

Természeti képekkel ecseteli az eseményeket: a fák kizöldülése és a nyár közeledte közötti összefüggéssel mutat rá a jelek és az Emberfia eljövetelének összetartozására. A tanítványok nem feledkezhetnek meg egy pillanatra sem hivatásuk betöltéséről, hiszen bármelyik pillanatban várhatják Urukát. Nem szabad berendezkedniük ebben a világban, és nem adhatnak teret lelkükben Krisztussal ellentétes indulatoknak. Jeruzsálem népe szívesen hallgatja, amit Jézus tanít a Templomban, még sincs teljes biztonságban a városban. Ezért kell éjszakára egy rejtkehelyen meghúzódnia az Olajfák hegyén. Még nem jött el az ő órája.

KÉRDÉSEK

Mit jelentett akkoriban és mit jelent ma számunkra Jézus jeruzsálemi bevonulása?

Miért ér olyan sokat az özvegyasszony kevés adománya?

Melyek a jelei Jézus visszajövetelének?

Az utolsó vacsora, Jézus elfogatása, kereszthalála

(Mt 26,17-29; Mk 14,12-25; Lk 22-23; Jn 13-17)

Kétféle adatot találunk az Újszövetségben arra, hogy pontosan mikor történt az utolsó vacsora. Máté, Márk és Lukács alapján Niszán hónap 14-én este történt, a másnap kezdődő páskaünnep előestéjén, amely már az ünnephez tartozott. Ebben az esetben Jézus a vacsorát kovásztalan kenyérral ette, mert a kovásztalan kenyerek ünnepe aznap kezdődött, mégpedig úgy, hogy a házból minden kovásztost eltakarítottak. E szerint Jézust 15-én végezték ki, és azért temették el aznap, hogy a szombatot ne fertőztesse meg a szabadon hagyott holttest. Ezzel szemben János szerint (18,28 és 19,14) Jézust aznap feszítették meg, amelyik este a páskabarányt ették, azaz Niszán 14-én. Ha ezt az időpontot vesszük alapul, Jézus nem evett kovásztalan kenyeret az utolsó vacsora alatt. A keleti egyház ez utóbbit fogadta el, míg a nyugati az előbbi alapján kovásztalan kenyeret használ az úrvacsorához. A keleti felfogás tűnik helyesebbnek, mert sok apró jeltől arra lehet következtetni, hogy, amikor az utolsó vacsora történt, még nem volt ünnep.

Csütörtök este Jézus elfogyasztotta a páskavacsorát tanítványaival. Egy nappal hamarabb ünnepelték a kovásztalan kenyerek ünnepét, mint a hivatalos vezetők Izraelben, ezért is hiányzik a vacsoráról a páskabarány. A páskabarány

nyok levágása pénteken történt, abban az időben, amikor Jézust megfeszítették. Jézus elmondja tanítványainak, hogy szenvedése előtt ez az utolsó páska-vacsora, amit együtt tölthetnek. Az első kehely vételekor áldást mond, amelyet saját szavaival egészít ki. Ezután veszik a zöldséget és a keserű füvet és belemártják a közös tálba. Jézus így szól az első falat után: „Bizony mondom néktek, hogy közületek egy elárul engem.” A tanítványok megkérdezik tőle, hogy ki az, mire Jézus így felel: „Az lesz az, akinek ezt a falatot bemártom és odaadom.” A keserű fű átadása által leleplezi árulóját, ami után Júdás elhagyja a helységet. Jézus búcsúbeszédet tart, amelyben a szeretet parancsának teljesítésére buzdítja a tanítványait, majd kezébe veszi a lepényt és elmondja a szokásos szavakat: „Íme a nyomorúság kenyere, amelyet atyáitok ettek Egyiptom földjén”. A második kehely kiívása után kezdődik el a vacsora valójában. Jézus veszi a páska-kenyeret, majd elmondja az áldásformulát és hozzáfűz három olyan mondatot, amely nem szerepel a páska liturgiában: „Vegyétek, egyétek. Ez az én testem, amely tiérettetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Majd sült húst fogyasztottak, a páskabarány helyett.

A vacsora után töltötte ki a harmadik kelyhet, amely a hálaadás pohara volt. Ekkor Jézus elmondta az imádságot, majd a tanítványok „ámen”-t mondtak rá. Ezután átadta nekik a poharat és újra három olyan mondatot mondott, amely nem volt benne a zsidó páska ágendában: „Igyatok ebből mindnyája. Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik. Ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.” Jézus itt önmagát nevezi Isten páskabarányának, és vérének, áldozati halálának kiengesztelő erejéről beszél. Jézus utolsó vacsorája az új szövetség szerzésének ideje, amelyet Jézus tanítványainak később újra és újra meg kell ismételnie rá való emlékezéssel. Vacsora utáni beszélgetés során Jézus megígéri, hogy másik Vigasztaló fog jönni, majd beszél a Sátán erős támadásáról, arról, hogy Péter háromszor fogja megtagadni, majd kimentek együtt a Gecsemáné kertbe.

Jézus elfogása a Gecsemáné kertben történik, ahol Jézus imádsággal készül fel szenvedéseire és halálára. Jézus rövid időre hátrahagyta tanítványait, mert érezte, utolsó harcát egyedül kell megvívnia. Imádságharcának külső képéről Lukács evangéliumában olvashatunk, ahol azt látjuk, hogy Jézus térdre esik, imádsága szinte halálos küzdelemmé válik, verítéke vérrel keveredik.

A római helyőrség és a zsidó templomórség vezetői vonultak fel ellene, a főpapok és a Nagytanács tagjai kíséretükkel, botokkal és fegyverrel felszerelt emberek. A tömeg vezetője Júdás volt, aki csók formájában árulta el mestert. Péter kardot rántott és lecsapta a főpap szolgájának a fülét, amit Jézus azonnal meg is gyógyított. Jézust ezután a főpap palotájába kísérték.

Jézus szenvedése, kereszthalála, temetése. Jézus először a tiszteletbeli főpap, Annás elé kerül, majd Kajafáshoz, ahol tanúkihallgatás is történik. A tanúk vallomása nem egyezett meg, ezért Jézust fel kellett volna menteniük. Kajafás azonban nem ezt teszi, hanem Jézushoz kérdést intéz. Jézus csendben marad. Kajafás megkérdezi: „Te vagy-e a Messiás, az élő Isten Fia?” Jézus erre azt válaszolja: „Én vagyok.” A főpap szerint nincs szükség további kihallgatásra, hiszen istenkáromlást követett el és méltó a halálra. Ezután Jézust a főpapi palota belső udvarában őrzik.

Itt tagadta meg Péter háromszor (Mt 26,69-75; Mk 14,66-72; Lk 22,56-62; Jn 18,15-18; 25-27). A jelenet középpontjában most Péter áll. Máté evangéliuma alapján az elbeszélés eléggé szűkszavú és tárgyilagos. Csupán annyival vádolták Pétert, hogy Jézussal volt együtt, ami nem is lenne olyan veszélyes számára, hiszen Jézus környezetének tagjait nem üldözték. Csak egy rabszolgánót vádolja, azonban ez is elég ahhoz, hogy Péterből tiltakozást váltson ki. A palotából a kapubejárathoz megy, hogy elhagyja az épületet, amikor észreveszi egy másik rabszolgánót. Nem is a rejtőzködő Péterhez szól, hanem társaihoz és felhívja figyelmüket arra, hogy Péter is Jézus környezetének tagjai közé tartozik. Péter most már nemcsak elutasítja, de eskü alatt tagadja meg (Mt 26,72): „Nem ismerem azt az embert”. Ekkor még többen megerősítik a rabszolgánót állítását, mert még a beszédén is hallatszik, hogy galileai. Péter esküdözve és átkozódva ismételi meg az előbbi választ. A kakas azonnal megszólal, ami Jézus szavaira emlékezteti, és elmenekül a helyszínről.

Péter most egyedül szeretne lenni fájdalomával, csalódottságával. Bukása a bűnös ember szükségszerű elesésére utal, amely mindenféle emberi jó szándék ellenére bekövetkezhet, valamint azokra az eseményekre, amelyek ezután történnek, és felfordítják az egész világot. Ebben a forrongó világban, aki nem ismeri el bűnös voltát, és nem hagyatkozik Istenre, az nem juthat el a szabadulásig.

Nem véletlenül tárja elénk Péter bukását az evangéliumi hagyomány. Ez a történet ma is figyelmeztetés számunkra, hogy az emberek véleményét és dicsőségét soha ne helyezzük Isten akarata, dicsősége fölé, hanem vállaljuk – ha kell – a „népszerűtlenséget”, és álljunk helyt Isten ígéjének megvallásában.

Reggel a Templom-hegyen történt meg a Nagytanács ülése, amely formális jellegű volt. Jézust halálra ítélik hamis prófétaság vádjával. A Nagytanács kíséretében vezetik Pilátus, a római helytartó elé. Pilátus nem talál benne bűnt, a vádak ellenére sem.

Júdás végezt magával (Mt 27,3-10; vö. ApCsel 1,16-20). Az események vonalát először Péter, majd Júdás sorsának elbeszélése szakítja meg röviden. Máté elbeszélése nagyon különbözik az Apostolok cselekedeteiben található

leírástól, azonban van egy közös pontjuk: a „Vérmező” említése. Nem tudjuk, hogy pontosan mi váltotta ki Júdásból a késői megbánást, de azt észre lehet venni, hogy nem gondolta végig tettének következményeit.

Titok fedi nemcsak a mostani tettét, de árulásának indítékát is. Megbánását úgy fejezi ki, hogy visszaadja a pénzt, amit az árulásért kapott. Így szeretné elhárítani magáról a felelősséget. Itt az is nyilvánvaló, hogy Jézus ártatlanságáról még árulója is tanúskodik. A főpapok cinikusan, de jogi szempontból helyesen válaszolnak. Júdás megkapta árulása bérét, és amikor látja, hogy tetére nincs mentség és a következményeken sem változtathat, akkor maga hajtja végre önmagán a földi ítéletet. Ő nem találta meg a „megbánás helyét”. Az evangéliumban erős kontraszt mutatkozik meg Péter és Júdás magatartásában (vö. 2Kor 7,10: „Mert az Isten szerinti szomorúság megbánhatatlan megtérést szerez az üdvösségre, a világ szerinti szomorúság pedig halált szerez.”).

Pilátus Heródeshez küldi, mivel Jézus galileai. Heródes az ünnep alkalmából Jeruzsálemben volt. Heródes azonban lemond jogköre gyakorlásáról és visszaküldi Pilátushoz. Pilátus kegyelmet akar gyakorolni Jézus felett. Ünnepeken szokás volt egy foglyot szabadon bocsátani, így megadja a lehetőséget a népnek, hogy válasszanak Barabás és Jézus között. A nép Barabást választja, nem Jézust. Pilátus megostoroztatta Jézust, hogy a tömeget vádlóit szájalomra indítsa, majd eléjük állítja, és ezt mondja: „Íme az ember”. A nép azonban még mindig megfeszítését kéri, Kajafás pedig kikényszeríti belőle az ítéletet: „Ha ezt szabadon bocsátod, nem vagy a császár barátja”. Pilátus ezután kimondja a halálos ítéletet, majd leírhatja a bűnt, amelyet Jézus elkövetett: „A Názáreti Jézus, a zsidók királya”. Ezt függesztették ki Jézus keresztre fölé is, bármennyire tiltakoztak ellene a zsidó vezetők.

Az ítélethez tartozott még, hogy az elítéltet megkorbácsolták szeges korbáccsal, majd odadozták a katonáknak játékszerül. Jézusról leszedték a ruháit, majd egy nagy vörös anyagot terítettek rá, amelyet kineveztek királyi palástnak. Tövisből koszorút fontak és a fejére tették koronaként. A kezébe egy nádszálat adtak, ami a királyi jogar volt. Ezután térdet hajtottak előtte, mint egy király előtt, közben arcul ütötték, szembeköpték, a végén még a nádszálat is eltörték a fején. Ezt a történetet csak Máté és Márk evangéliumában találjuk, akik a „Krisztus-titok” őrzői voltak. Előttük nyilvánvaló volt, hogy akit a kaszárnya udvarán csúfoltak és vertek az csakugyan király volt, és ma is az. Ő az, aki örökké uralkodik, kezében a hatalom mindenek felett, és egyszer minden térdnek meg kell majd hajolnia Őelőtte: mennyieieké, földieké és föld alatt valóké. Ezután Jézust elvitték megfeszíteni.

Jézust a Golgotán feszítették meg két gonosztevő között. Nem tudjuk, hogy pontosan hol volt a Golgota. Koponya helyének hívták, talán azért, mert dom-

ború volt a felszíne, vagy, mert távolból koponyának tűnt. Kétféleképpen feszítették keresztre abban az időben az elítélteket: összekötözték kezüket, lábukat és felhúzták őket egy T alakú gerendára, majd odakötözték, vagy felszegezték kezüket-lábukat egy lefektetett keresztre, majd felállították a keresztet és megerősítették a földben. Valószínűleg Jézus esetében ez utóbbi módon jártak el.

Még szenvedése közepette is másokért imádkozott, bocsánatért könyörgött azok számára, akik keresztre jutatták: „Atyám bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszene.” (Lk 23,24). A kereszten megtért bűnösnek részt ígér országából. Életét Isten kezébe ajánlva hal meg: „Atyám, a te kezébe teszem le lelkemet” (Lk 23,46). A pogány százados így nyilatkozik róla: „Bizony ez az ember Isten Fia volt”. A természeti világ és a templomban történt jelek is ezt bizonyították.

Jézus temetése. (Jn 19,38-42; Mt 27,57-61; Mk 15,42-47; Lk 23,50-57) János evangéliuma itt összhangban van a másik három evangélium tudósításával. Arimáthiai József, aki titokban Jézus tanítványa volt, illő temetésben részesítette a halott Jézus testét. Ezért vállalta a nyilvánosságot, sőt még Pilátusnál is közbenjárt célja elérése érdekében. Izrael tanácsának tagjai között voltak olyanok, akik készek voltak Jézusért a római helytartóhoz is fordulni. József egy júdai kis városból származott, ugyanabból, amelyből Sámuel próféta is. Régen Rámának, később Ramathaimnak nevezték. Előkelő származású volt és tekintélyes földbirtokkal rendelkezett. Úgy szolgált Jézusnak a maga helyzetével és lehetőségeivel, ahogy abban a pillanatban kellett.

A törvényben az állt, hogy akit keresztre feszítettek azt nem lehetett rendesen eltemetni, csak elásni. Pilátus azonban kiadta a halottat, József pedig elvitte. A kivégzés helyéhez közel volt egy sziklába vésett új sírhely, amit családjának és önmagának készíttetett. Oda vitte Jézust, és ott találkozott Nikodémussal is, aki először éjszaka kereste fel Jézust. Bizonyosan maradandó nyomott hagyott benne az a találkozás, mert ő hozta a halott számára szükséges drága kenetet. Ő gondoskodott mindenről, ami a halott – zsidó szokásoknak megfelelő – temetéséhez kellett. Miután készen voltak a temetéssel, egy nagy kővel elzárták a sír bejáratát. Amíg a tizenegy tanítvány megbénult a félelemtől, addig a titkos tanítványok tevékenykedtek.

KÉRDÉSEK

Mi történt az utolsó vacsora alkalmával?

Mivel vádolták Jézust Pilátus előtt?

Mit íratott fel Pilátus Jézus keresztre fölé?

Jézus feltámadása

(Lk 24, Jn 20-21)

Jézus sírját üresen találták az asszonyok a hét első napjának reggelén. A nagy kő, amely a sírt elzárta, el volt hengerítve. A sír, amelyben Jézus feküdt, üres volt és mennyei fényt sugárzó férfiak voltak benne. Ezek a férfiak így szóltak az asszonyokhoz: „Mit keressetek a holtak között az élő? Nincs ott, hanem feltámadott” (Lk 24,5-6). Az asszonyok a nagy örömhírt azonnal elmondták a tanítványoknak, akik nem hittek nekik. Péter és János kifutott a sírhoz. Péter bement a sírkamrába, de Jézus teste nem volt ott, viszont minden szépen rendben volt. Jézust Isten támasztotta fel, amely a mai napig jele és ígérete a halottak feltámadásának.

Jézus feltámadása után először a magdalai Máriának jelenik meg. Ezután a tizenegy tanítvány és az emmausi tanítványok láthatták. Később többször is megjelent tanítványainak. Feltámadása után még negyven napig a tanítványai között maradt. Erősítette az övéit és felkészítette őket küldetésükre. Jézus megjelenései feltámadása után azt hirdetik számunkra, hogy, bár az ember feltámadása után nincs alávetve a földi világ törvényszerűségeinek, mégsem válik test nélküli lélekké, hanem dicsőséges teste lesz.

Mt 28,11-15-ben található az őrség megvesztegetéséről szóló történet, amely az evangéliumok közül csak itt fordul elő. Szorosan kapcsolódik az előző eseményekhez. A tanítványok szívéig nehezen jut el a feltámadás híre, az ellenfél már szembe is száll vele, harcol ellene. A sír őrei mindent elmondtak félelmükben a főpapoknak, így, bár más úton, de ők is értesültek arról, amit az angyal közölt az asszonyokkal.

A tényekkel szemben tehetetlenek, de megvesztegetik a katonákat, hogy ferdítsék el az eseményeket. Az elbeszélés a nagytanács szemére veti, hogy bár tudtak a feltámadásról, mégis letagadták és még a népet is igyekeztek félrevezetni.

Az apostolok Galileában találkoztak Jézussal, amely egyben búcsú is volt számukra Máté evangéliuma alapján (Mt 28,16-20). A tanítványokban még mindig nem szűnt meg a kételkedés. Jézus azonban távozni készül az övéi közül, és ez az a pillanat, amikor megbízza őket küldetésükkel. E megbízatás alapja Jézus világ fölötti hatalma. A küldetés célja: tanítvánnyá tenni azokat, akik befogadják Isten üzenetét. A küldetés külső jele a keresztesítés és a tanítás. Itt leomlik a válaszfal a pogányok és a zsidók között, és Jézus megígéri, hogy együtt marad egyházával e világekorszak végéig.

Van egy rövid történet, amely csak a János evangéliumában fordul elő, viszont nagy jelentőséggel bír. Jézus és Tamás találkozása (Jn 20,24-29), ami

János számára példaértékű volt abban, hogyan győzte le Jézus a kételkedést tanítványai szívében. Amikor Jézus megjelent tanítványai között a feltámadása utáni estén, Tamás nem volt velük. Az bizonyos, hogy szerette Jézust, mert előtte meg akarta óvni a jeruzsálemi eseményektől, kész lett volna vele meghalni is. Ami azonban Jézussal történt, annyira összetörte, hogy egyedül akart maradni. Ezért nem volt ott a tanítványi körben, amikor Jézus megjelent. A fájdalom, a bánat nagy kísértés arra, hogy az ember szakítson a körülötte lévő világgal és emberekkel, viszont a gyógyulás a tanítványi körben történt meg vele. A tanítványok hírül adták neki, hogy Jézus feltámadt, azonban ő nem hitte el. Csak akkor hisz szavaiknak, ha ezt ő maga is átéli, ha találkozik a feltámadt Úrral. Látni akarta a sebek helyét a kezén és tapintani az oldalán. Tamás őszinte. Nem mondja, hogy hisz, amikor erre képtelen. Nyolc nappal később kívánsága teljesül, amikor újra együtt vannak a tanítványok.

A Feltámadott Úr megjelenik közöttük a zárt ajtók ellenére és köszönti őket. A földi, természeti törvények már nem jelentenek akadályt számára, hiszen már felettük áll. Békességet hirdet közöttük, amit halálával ő maga szerzett meg. Tamásnak is szól ez a köszöntés, majd megengedi számára azt, hogy tapasztalati úton bizonyosodjék meg arról, akit megfeszítettek és meghalt, az a halálból feltámadt. Ennek az élménynek a hatására hitvallás születik Tamás szívében. Az előtte álló Jézusban felismeri az Urat, Istenét: „Én Uram, és én Istenem” (Jn 20, 28). Ezzel éri el a csúcspontot János evangéliumában a húsvéti eseményről való biznyságtétel. Tamás biznyságot tesz arról, hogy a feltámadott Jézus valóságos Isten és valóságos ember egyben. Tamás meglátta Jézusban Megváltó Urát, és Megváltójában Teremtőjét.

Amíg a „szeretett tanítványnak” elég volt az üres sír megpillantása, hogy hitre jusson, addig Tamásnak látnia kellett Jézust. Az világos a történet alapján, hogy a jövőben a hitre jutás már nem látás alapján történik: „Boldogok, akik nem látnak és hisznek” (Jn 20,29).

A feltámadott Jézus és Péter találkozása újra egy szép és gazdag üzenetet tartalmazó történet János evangéliumában (21,15-19). Jézus megjelenik a Tiberiás-tengernél, majd Péterrel beszélget. Jézus kérdése („jobban szeretsz-e engem, mint ezek?”) kétféleképpen is érthető: vajon Péter jobban szereti-e Jézust, mint a saját múltját, régi foglalkozását, a hajót, a hálót, a biztos egzisztenciát, vagy jobban szereti-e Jézust, mint a többi tanítvány. Valószínűbbnek tűnik, hogy az utóbbiról van szó, de nincs kizárva az utalás az előbbire sem. Péter alázatosan válaszol, hiszen tudja Kinek válaszol. Jézus minden gondolatát, érzését ismeri. Jézus Pétert megerősíti küldetésében, rábízta bárányait, megbízta a gyülekezet vezetésével, gondozásával.

Kérdését azonban még kétszer felteszi, ami Pétert elszomorítja. Az Úr azon-

ban nem véletlenül kérdezi meg Pétertől háromszor azt, hogy szereti-e. Péter így kapott lehetőséget arra, hogy jóvátegye azt, amit Jézus ellen vétett, amikor nem volt bátorsága megvallani, vállalni Jézust. Most lehetősége van arra, hogy megbánja tettét és rendezze életét. Pásztori szolgálatra akkor kap felhatalmazást, amikor megvallja Jézus iránti szeretetét, hűségét, ragaszkodását és bizalmát. A szeretet fogalma a Bibliában kulcsfontosságú, mert ez köti az embert Istenhez, ez teszi alkalmassá a neki való szolgálatra, a pásztori munkára. Péternek nem veti Jézus a szemére, mit tett abban a sötét órában, amikor mindenki elhagyta és neki meg kellett volna vallania Jézushoz való tartozását.

Az új helyzetben Jézus a jövőre is utal, nem a múltat hánytorgatja. A feltámadott Úr felhatalmazza a pásztori szolgálatra, és emlékezteti arra, amire egykor késznek érezte magát, hogy életét adja mesteréért, nem mint lelkes ifjú, hanem mint idős szolga fogja megtenni. Péter követni fogja Urát a mártírhalálig, amely Isten értékrendjében nem szerencsétlenség, hanem dicsőség. Péternek csak annyit kell tennie, hogy a jövőben kövesse a számára Urától kijelölt utat.

Jézus mennybemenetele (Mk 16,19-20; Lk 24,50-53; vö. ApCsel 1,4-12) tanítványai szeme láttára történt, miután teljesítette földi küldetését. Tanítványainak megígérte a Szentlélek ajándékát és rájuk bízta a bizonyágtétel feladatát. Jézus földi küldetését emberi formában végezte, emberi testben. Ez változott meg mennybemenetelével. Először alászállt az emberek közé, majd visszament a mennybe, Isten világába, ahova Isten őt felemelte. Ahogy elment, úgy fog visszatérni világunkba, hogy lezárja a történelemnek e korszakát, amelyben a bűnnek még van hatalma az emberek felett, de már megváltó munkájának hatása érezhető. Jézus útbaigazította övéit, amire eljövendő szolgálatuk, életük szempontjából szükségük volt. Visszatért Atyjához, Isten dicsőségébe, amelyből közénk jött, amikor embernek született.

Márk evangéliuma azzal a képpel fejeződik be, hogy mi történt ezek után az események után. A 16,20-ban ezt olvassuk: „Azok pedig (ti. Jézus tanítványai) elmentek, hirdették az igét mindenütt, az Úr pedig együtt munkálkodott velük, megerősítette az igehirdetést a nyomában járó jelekkel”. Az ige itt a „földre” irányítja tekintetünket, amikor beszámol a tanítványok igehirdetéséről. Azért is tértek meg sokan igehirdetésükre, mert Jézus „együtt munkálkodott” velük.

KÉRDÉSEK

Mit tapasztaltak az asszonyok a sírnál?

A tanítványok közül ki futott először Jézus sírjához?

Kinek jelent meg először Jézus?

Hány napig maradt a földön még feltámadása után?

A feltámadástól pünkösdig

✠ Dányi József †

Jézus földi útjának utolsó szakaszáról szólunk. Arról a hét hétről, ill. ötven napról, amelyet ezt az útszakaszt időben átfogja. Rendkívül fontos ez az idő nemcsak azért, mert az egyház és misszió korszakát készíti elő, hanem azért, mert Krisztus feltámadása nélkül „semmit sem ér a ti hitetek” (1Kor 15,17), így üres a mi igehirdetésünk de „üres a ti hitetek is” (1Kor 15,14). Bajainkat tetéző elveszett és hazug emberek vagyunk. E szavakat nem valami sajátos önmarcangolás mondatja Pál apostollal, hanem életének és hitének józan, vagy ha úgy tetszik, kijózanító összegezése. Mivel a Jézus feltámadásában vetett hit igen fontos, meg kell hallgatnunk azokat a tanukat és vallomásokat, át gondolni azokat az eseményeket, amelyek ez alatt az ötven nap alatt történtek.

Bizonyára idő kellett ahhoz, hogy Krisztus akkori követői megértsék a történeteket még akkor is, ha a feltámadásról szóló s Bibliánkban található vallomások, elkezdve attól az első mozzanattól, hogy Mária Magdaléna kora reggel Jézus sírjához megy, ahonnan felfoghatatlan és meghökkenítő élményével rémületében Péterhez és Jánoshoz fut, hogy elmondja riadt szívének alig érthető észrevételét a kőről, amely nincs a helyén... (Jn 20, 1k). Ettől a híradástól kezdve minden „húsvéti híradás „egyetlen pontra, a feltámadásra – mégpedig a Jézus feltámadására irányuló elbeszélésnek nevezhetünk.

Ezek az elbeszélések különböző személyekhez kötődnek, akiket mai kifejezéssel adatközlőknek nevezhetnénk. Minden hír mögött egy nő, vagy egy férfi arca áll. Sehol nincs suttogó propaganda, csendben terjedő rémhír: azt mondják, vagy halottad már a legújabbat. Neve van annak, aki szól, és annak is, aki hallja. Vagy pedig egy gyűjtőfogalom „tanítványok” jelzi, hogy a hír egyre növekvő hallgatói körben válik ismertté.

Egy gyors áttekintés után azt mondhatjuk, hogy a Jézus temetésétől a mennybe meneteléig tartó negyven napos intervallumban a tudósítások legnagyobb része Jézus feltámadásáról szól. Tehát egyetlen napról csupán, vagy alkalmanként a ezt követő 2-3 napról. Legtöbbjük a feltámadás napjáról, ennek is leginkább a reggeléről szól. S ebben összegezhető, hogy a nagy fordulat

megtörtént, Jézus feltámadt a halálból, elsőként a halottak közül. Ő az első zsenge (1Kor 15,20). Sokak szerint olyan sok ellentmondással van dolgunk, hogy a feltámadásról szóló elbeszéléseket a legenda képződés világába kellene utalnunk.

A húsvéti híradásokat mind a négy evangélium megőrizte. Az 1994-ben kiadott „szinopszisban” az alábbi egységek tartalmazzák a feltámadás örömhírét:

- a) az üres sír (Mt 28,18; Mk 16,1-8; Lk 24,1-12; Jn 20,1-13)
- b) Jézus megjelenik az asszonyoknak (Mt 28,9-10; Mk 16,7-14.28; Lk 24, 10-11; Jn 20,14-18)
- c) az őrség megvesztegetése. (Mt 28,11-15)
- d) Jézus megjelenik két tanítványnak az Emmausi úton (Mk 16,12-13; Lk 24,13-35)
- e) Jézus megjelenik a tanítványoknak – Tamás távollétében (Lk 24,36-43; Jn 20,19-23)
- f) Jézus megjelenik a tanítványoknak – Tamás jelenlétében (Jn 20,24-29)
- g) Az apostolok kiküldése (Mk 16,14-18,1)
- h) Jézus Galilei megjelenése és az Apostolok kiküldése (Mt 28,16-20; Mk 16,14-18; vö. továbbá Lk 24, 47k; Jn 14,23)
- i) Jézus megjelenik a tanítványoknak a Tibériás tengernél (Jn 21,1-14) Pál tudósítása Jézus megjelenéseiről (1Kor 15,3-8)

Hengerítve, a nyugtalanító kérdés: ki tehetette ezt? Távol legyen tőlünk még a kísérlete is a legendázásnak, inkább tekintsük át a szinopszis kínálta rendben a húsvét reggelétől pünkösdig számba vehető napok eseményeit, azoknak a híradásoknak a tükrében, amelyek rendelkezésünkre állnak. Tudom, lehetne más sorrendet is választani, például Evangéliumok szerint követni az eseményeket, s akkor jobban érvényesülnének az egyes evangélisták különleges szempontjai és céljai, ám véleményem szerint ez volna a nehezebben áttekinthető összegzés, de ha valaki mégis erre vágyna, a Kutassátok az Írásokat 7. 8. kötetében elolvashatja Dr. C. van der Waal (Iránytű Kiadó, Budapest 1993. 1998).

Kövessük hát figyelemmel az eseményeket a fentebb már említett rendben.

Az üres sír

(Mt 28, 1-8; Mk 16,1-8; Lk 24,1-13; Jn 20,1-13)

Már Jézus temetéséről eltérő híradásokat találunk. Ugyanez áll a feltámadásról szóló igékre is. A Máté által említett földrengés igen korán történhetett és nem lehetett nagy erősségű. Úgy tűnik, hogy a kora reggel Jézus sírjához igyekvő asszonyok, akik Mk 16,2 szerint napkeltekor érkeztek a kertbe, nem is tudnak róla semmit. A Magdalai Mária, Mária – a Jakab anyja –, Johanna

és a többi asszonyok, akik közt jelen van Salóme is azon aggódnak, hogy a sír záró követ miként mozdíthatják el. E nélkül nem tudják a magukkal hozott illatos kenőcsöket Jézus tetemére kenni. Gondolataikban meg sem fordul a feltámadás lehetősége, úgy látszik mintha nem volna tudomásuk a sír őrzéséről, és a nagy kő lepecsételéséről. Mire kiértek, az őrizők elfutottak, lehet, hogy éppen ugyanebben az időben tesznek jelentést a főpapoknál. Az asszonyok arra gondolhattak, hátha találkoznak valakivel pl. a Jn 20,15-ben említett kerésszel, aki majd segít a kő elmozdításában. Ám az idő túl korai volt, csak a maguk erejére számíthattak. Ám micsoda meglepetés! A sírhoz közeledve látják, hogy a kő el van hengerítve.

Ami ez után történt, arról is különböző hírek maradtak ránk. Máté szerint egy angyal ült az elhengerített követen. Márk szerint a sírba belépve jobb oldalt, láttak egy ülő angyalt. Lukács szerint, amikor Jézust nem találják és e rejtély felett töprengenek, két férfi állt melléjük fényes ruhában. (Lk 24,22-23) Így merülhettek fel az eseménnyel kapcsolatban a legkülönbözőbb kérdések: egy angyal van, vagy kettő? A követen ül az angyal, vagy jobbra a sírban? A keret-történet egyszerű: megérkeznek a sírhoz, bemennek, keresik Jézus testét, és angyalok jelenését látják. Ezt a keretet az evangélisták saját elképzelésük és céljuk szerint töltik ki.

Máté, mintha az Úr angyalát magát helyezné a középpontba, aki nemcsak elhengerítette a követ, hanem meg is szólította a félelemtől holtra vált asszonyokat. Azt nem írta le, hogy tulajdonképpen mi indokolta megriadásukat, csak azt, hogy az angyal köszöntötte őket, és ők kimentek a sírból, azaz abból a sírkamrából, amelynek a záróköve ezen a reggelen a gondjukat és meglepetésüket is jelentette.

Márk is arról számol be, hogy az asszonyok bementek a sírkamrába és jobbra láttak egy ülő fiatalembert, aki megkérdezte őket „a Názáreti Jézust keresitek akit megfeszítettetek” (Mk 16,6). Még Máté angyala a követen ül, Márk ifja – aki angyal lehetett – jobbra helyezkedik el, esetleg éppen a jobbra hengerített követen.

Lukács is említi a korahajnalban sírhoz igyekvők megérkezését. A sírkamrába való bemenetelét és a keresést is, együtt az angyalok – két férfi fénylő ruhában – jelenésével. Ezek a férfiak azonban nem ültek, hanem álltak és megszólították az asszonyokat, akik az észlelt hatás alatt kijöttek és elfutottak a sírbolttól, mert remegés és dőbbenet fogta el őket. Senkinek nem mertek elmondani semmit, mert féltek (Mk 16,8).

Összegezve elmondhatjuk, hogy a szinoptikusok elbeszélései az asszonyok által átélteket tükrözik. Életszerűbben talán nem is lehetne visszaadni azt a húsvét reggeli valóságot, amivel a sírhoz igyekvők találkoztak. János evangé-

liumának a híradása is azzal kezdődik, hogy Mária Magdaléna korán reggel a sírhoz megy. Ám amikor meglátja az elhengerített követ, elfutott Simon Péterhez és Jánoshoz, hogy elmondja nekik Jézus tetemének az eltűnéséről szóló gondolatait. A két tanítvány futva megy a sírhoz. János ért oda elsőnek, behajolt, látta a lepedőket és külön a kendőt összegöngyölyítve.

Ekkor érkezett Péter, aki szintén megszemléli a helyzetet. Majd a tanítványok haza mentek. Az eddig kívül álló Mária is behajol a sírba és látja az angyalokat ott, ahol korábban Jézus feküdt. Egyiket fejtől, másikat lábtól. Mikor az angyalok megkérdezték, miért sír, azt mondta, mert elvitték az én uramat és nem tudom, hogy hová tették. Majd elfordult a sírtól és találkozott Jézussal, aki rendkívüli szavakat mondott neki: „mondd meg az én testvéreimnek” ... (Jn 20,17). Az átélt események hírért Mária a vele lévő Jakab anyja Máriával együtt viszi meg a tanítványoknak, akikről látszik, hogy Mária Magdaléna és a többi asszony híradására nem túlságosan figyeltek. Mintha csak a tanítványok az asszonyi fecsegés vagy valami friss pletyka szintjén kezelnék a hallottakat.

Jézus megjelenik az asszonyoknak

Erről a témáról eddig is jócskán szóltunk az üres sír kérdésnek a tárgyalása szükségképpen hozta ezt magával. Összefoglalásként elgondolhatjuk, mekkora gonddal közeledtek a sírhoz az asszonyok, akik nem emlékeztek Jézus tanítására „ne aggodalmaskodjatok (Mt 25k.). Pedig gondolhatták volna, hogy Istent nem lehet eltéríteni a terveitől vagy ígéreteitől, előtte nincs lehetetlen. Megígérte és meg is valósítja a harmadnapi programot.

Azt is megfigyelhettük, hogy a húsvéti események a személyes találkozások irányába haladnak. Nem elég tudni a megfeszítettről és eltemetetről, Isten ígéreteiről. A feltámadással kell találkozni. Őt kell keresnünk, és vele kell találkozunk az igében, a gyülekezetben, magányunkban, vagy közösségünkben. Nála mindig többet találunk, mint amit kerestünk, mert az élő Jézussal való találkozás minden várakozást és elképzelést fölül múl. Tudni kell, hogy Ő is keres, hogy megszólítson és szolgálatában állítson minket.

Az őrség megvesztegetése

Egyik nevezetes írásmagyarázó ezt a címet adta szakaszunknak: „A nagytanács családja „. Nem véletlenül! A Nagytanács akciói ugyanis végig kísérték Jézus életét, halálát, temetését és még a feltámadás fényét is megkísérlik homályba borítani, jóllehet sírja elé ők állítottak őrköt. Nagyon biztosak akar-

tak lenni a dolgukban, és amikor ez mégsem sikerült, megpróbálják hihetlenné tenni, a sírnál Húsvét reggelén történetek: az örök elaludtak, s ez alatt a tanítványok ellopták Jézus tetemét. Az egyházatyák feljegyzései is megerősítik, hogy a világon mindenfelé megjelentek a zsidó követek és elterjesztették ezt a „hírt”. Egyáltalán nem zavarta őket az a kínos helyzet, hogy az Ő katonái – örök – aludtak el és az őrizetükre bízottat, ha ellopták volna, csak ezért teheték. Bevetik a hatalom minden eszközét: rágalmazás, hazugság, csalás és pénz. Rettentően szerették volna megsemmisíteni Jézust, és hiteltelenné tenni az Ő feltámadásáról szóló örömhírt, ugyanakkor, csalóknak és tolvajoknak, hogy szó szerint hullarablóknak nyilvánítani a tanítványokat. Izrael vezetői, épp úgy, mint a születéstörténet idején Heródes, a meglepő eseményekről értesülve, ellen akcióba kezdtek. Ennek különösebb eredménye nem volt. Az örök ellen hivatalos vizsgálat nem indulhatott, megvédték őket a megbízóik, mivel azt tették amire kitanították őket. A pénzt az örök elfogadták, ahogyan Júdás is tette nem sokkal azelőtt (Mt 26,14).

Jézus megjelenik a két tanítványnak az emmausi úton

Lehet, hogy a Márki híradást nem kellene az emmausi úthoz kapcsolni. Az ott említett két férfi ugyanis a mezőre ment, s úgy tűnik, mintha a szántóföldek közé vezető úton találkoztak volna Jézussal. A probléma megoldására olyan magyarázatokkal találkozunk, amelyek az eredeti szövegben szereplő agrosz szót „vidék”-kel fordítják. Így aztán az út valóban lehetett az Emmausba vezető út is. Mindenesetre tény, hogy a két ismeretlen, Márk által emlegetett tanítvány, hamarabb érkezett vissza örömhírével a többiekhez, de nekik se hittek, éppen úgy, mint a Magdalai Máriának.

Az emmausi úton történekről Lukács elbeszélése nem csak a leghosszabb, legmélyebb benyomásokat keltő, hanem az egyik legszebb húsvéti történet is. Ősi motívumokat őriz a felismerhetetlenül velünk vándorló és hozzánk betérő Istenről, aki előtt kibeszélhetjük magunkat, szívünk minden bánatát, gondját és panaszát elmondhatjuk az ismeretlen előtt, aki mintha nem is a húsvétról kívánna beszélgetni velünk, hanem a kenyér megtöréséről. Azaz az asztalról, amely mellett együtt vagyunk.

A két emmausi tanítvány közül Kleopásznak hívták az egyiket (Lk 24,18). Tudjuk, hogy János Kleopásznak nevezi Máriának, a Jakab anyjának férjét (Jn 19,25). Ebben az esetben, talán egyik nagybátyjával találkozhatott Jézus és vele beszélgetett.

A beszélgetés híre csak este jutott el Jeruzsálembe, amikor már többen elhitték Jézus feltámadását. Így aztán az emmausiak elmondhatják, hogy Jézus

feltámadása mellett nemcsak az eddig hallott hírek szólanak, hanem az írás is, amellyel azt hirdeti, hogy ezeknek így kellett történni (Lk 24,35/a.32).

Jézus megjelenik a tanítványoknak „Tamás távollétében”

Az eddigi húsvéti híradásokban általában reggel, kora hajnalban, vagy a nap délelőtti óráiban pillanthattuk meg a rejtettségből előlépő Feltámadottat. Most este találkozunk vele, egy Jeruzsálemi házban, melynek zárt ajtóit mögött húzódik meg a tanítványok közössége. Csaknem mindnyájan együtt voltak. Csupán Tamás hiányzott, és az a Júdás, aki az árulását nem tudta elviselni, s eldobta az életét. A házbeli közösséget a félelem jellemezte.

Joggal gondolhatott arra, hogy a templomórség, vagy Pilátus katonái egyszer csak megjelennek, és mint Jézus cinkostársait letartóztatják őket. Szinte hihetetlen számunkra, hogy ebből a félenk közösségből indul el a kereszténység történeté, a hősök és a mártírok sora, vagy éppen európai kultúránk. Mindez azért történhetett, mert a zárt ajtók ellenére ebben a közösségben megjelent a feltámadott. Jézus valóban él. Oda megy, ahova akar, senki és semmi nem állhatja az útját. Kiábrázolódik előttünk János sajátos látása: Jézust nem lehetett sírba zárni, a holtak közé rekeszteni, tanítványai közül kizárni, mindenho-va eljut, bezárkózott emberektől kezdve a népek világáig. Ránk törhetne a védtelenség érzése, Jézus ugyanis a bezárt ajtókon belül egyszerre más, és mégis ugyanaz. Azonosítani lehet a megfeszítetett és feltámadottat.

Meg lehet ismerni őt. Magdalai Mária a hangjáról, a megszólításából ismer-
te fel az Urat. A tanítványok a sebeiről tudták azonosítani a történeti Jézust a feltámadott Jézussal. Jézus sebei a feltámadás fényébe kerültek, onnan érthető, keresztje nélkül, nem lehetne a mienk sem Ő, sem az amit Isten vele és általa készített. Ahol a Feltámadott megjelenik, ott nem csupán belép és közép-re kerül, hanem békességet kíván. Köszönheti a tanítványait másodsorra is. Ez a második köszöntés azonban már útravaló a küldetéshez. Meg kell jegyeznünk, hogy zsidó gondolkozás szerint a küldött szinte egyenlő hatalmat és tekintélyt nyert azzal, amivel elküldője rendelkezett. Az igeidők használata arra hívja fel a figyelmünket, hogy Jézus küldetése a múltban kezdődött és tart a jelenben is, tanítványaié pedig a jelenben kezdődik, azzal a mostani pillanattal, amelyben Jézus lelket lehel beléjük. A csak itt előforduló görög szó az 1Móz 2,7 ismerős és azt jelenti itt, hogy a tanítványok a feltámadott életében részesedtek. Tőle kapták és kapjuk mi is életünket és szolgálatunkat. Amiként elküldött az Atya, én is úgy küldelek titeket. A küldetés betöltéséhez, a bűnbocsánat hirdetéséhez és továbbadásához nélkülözhetetlen a lélek ajándéka.

Ennek a találkozásnak a lukácsi leírása azt sejteti, hogy a titokzatosan érkező Jézusról némelyek azt hitték, hogy „valami lelket” látnak, és ez félelmet gerjesztett bennük. Jézus viszont a harminckilencedik versben egyetlen ilyen hely a bibliában – a húsáról és csontjáról beszél. Az utat végig járta, úgy ahogyan az írárok ezt megjövendölték, éppen ezért nem lehet testi feltámadása felől kétségük.

„Áldott a mi Urunk Jézus Krisztusnak Istene és atyja, aki nagy irgalmából újjászülte minket Jézus Krisztusnak a halálból való feltámadása által, az élő reménységre” (1Pt 1,3).

Jézus megjelenik a tanítványoknak Tamás jelenlétében

Többen úgy számolnak, hogy a feltámadottnak ez a megjelenése sorrendben a hatodik volt. Elsőnek Mária Magdaléna találkozhatott vele, másodiknak az a két férfi, aki a mezőre indult, harmadiknak Simon Péter, negyediknek az emmausi tanítványok, az ötödik a hét első napjának estélyén történt a tanítványi körben, a hatodik pedig az, amelyről most szeretnénk beszélni. Egy héttel később jelent meg Jézus ismételten a tanítványoknak, amikor már Tamás is velük volt. Tamásról az első három evangélium csak azt jegyezte föl, hogy bekerült Jézus tanítványai körében (Mt 10,3; Mk 3,18; Lk 6,15).

János jegyezte fel, hogy ikernek nevezték, nyilván az arám torna szó jelentése alapján. Iker testvéréről azonban semmit nem tudunk. Annál határozottabb képet rajzolhatunk róla. Sokan nevezik Őt hitetlennek, ám élete vizsgálatánál ezt kár lenne előtérbe engedni. Inkább azt kellene mondani, hogy volt benne valami különös józanság, és míg más tanítványok a nagy betűvel írt országról, s benne különböző tisztségekről szótték álmaikat, addig Tamás világosan látja, hogy Jézusnak meg kell halni. Nem volt a gyávák közül való! Mikor Jézus Lázár sírjához igyekezett, Ő így szólt a társaihoz „menjünk el mi is, hogy meghaljunk vele” (Jn 11,16). Vagy amikor Jézus a tanítványok nyugtalanságát csendesíti, így szól: „Uram nem tudjuk hová mégy, honnan tudnánk akkor az utat” (Jn 14,5). Bátorságot és borúlátást egyaránt felfedezhetünk benne, és amikor Jeruzsálemben az előre látott veszedelem bekövetkezik, Ő a fájdalommal félre húzódik. Mintha nem tudna elviselni senkit ezekben az órákban, egyedül akart megküzdeni azzal a helyzettel, amely Jézus halálával bekövetkezett. Ám az egyedüllétet sem bírta sokáig. Ezért ment vissza tanítványtársai közé. Tudhatta, hogy nem mindegy hova megyünk a bánatunkkal és a gondjainkkal. Nem mindegy, mi lendít bennünket tovább a Szentlélek, vagy a „kocsma gőze”. Meggyógyulni csak ott lehet, ahol együtt imádkoznak, és együtt várják az Urat az övéi. Ahol Ő áll, a középben. Ezt a közösséget nem pótolhatja más.

Tamáshoz eljutott a hír, hogy Jézus feltámadott, meglátogatta a tanítványait és ő is szerette volna látni Jézust, ahogyan a többiek már látták. Tudjuk, hogy vannak emberek, események, amelyeknek a látásáért hihetetlen nagy áldozatokat is meghozunk. Itt valamennyinél nagyobb dologról van szó, hiszen Jézus a sírból jött vissza, a halálból támadt fel. Vele szeretne találkozni Tamás, mert úgy érzi, csak Jézus emelheti ki őt kétségeiből, lelki kátyújából. És Jézus valóban eljött érte!

Úgy jött, ahogyan egy héttel ezelőtt, a zárt ajtókon keresztül érkezett, s megszólította Tamást, mintha szívébe látna, és mintha minden szavát hallotta volna. Nyújtsd ide az ujjadat! A feltámadott mindent tudott Tamásról, mégsem az öklét mutatta neki, hanem a sebeit, mert szerette Őt! Nincs szó arról, hogy Tamás odament volna Jézust megérinteni, elég volt számára, hogy feltámadott, megjelent és beszélt vele. Láthatott volna, tapinthatott volna, de kell-e annál nagyobb öröm és nagyobb meggyőző, kétely kergető erő, mint az, hogy Jézus szeret?!

Ennek a jelenetnek sehol nincsen párja. Úgy gondolom, annak sem, amiben végül is mondanivalói összegződnek.

Tamás vallomásában jelenik meg János evangéliuma krisztológiájának csúcsa: „Én Uram és én Istenem”. Ennél többet senki nem mondott Róla. Tamás valóban hitre jutott. Nem véletlen, hogy Jézus neki mondja el utolsó boldogmondását, amelyben egy piciny, szelíd szemrehányást is érezhetnénk, ha nem tudnánk, hogy a boldogmondások az Isten országába való beengedés formulái voltak. Így ez a mondás arról is szól, hogy a keresztyének, akik nem láttak és hittek, ugyanazt a boldogságot és hitet nyerik el, amit a tanítványok, megtapasztalva, hogy Jézus a Lélek által jelen van, követésre hív és szolgálatot bíz ránk.

Tamás egész életét a húsvéti hit hirdetésének szentelte: a párthusok és az indiaiak közé vitte el az evangéliumot.

Az apostolok kiküldése

Előre bocsátanám, hogy Márk evangéliumának a záró verséről régi időkre visszanyúló szövegtörténeti viták folynak, amelybe most nem szabad belebojolódnunk. Elég az, hogy tudunk róla, és az itt leírtakat úgy közelítjük meg, mint Jézusnak, a feltámadottnak utolsó megjelenését tanítványai körében. Ennek a megjelenésnek még az idejét sem pontosították. A tudósítás az vezet be, hogy „végül pedig...”

A tanítványok asztal mellett ültek, amikor Jézus megjelent, és szemükre vetette hitetlenségüket és keményszívűségüket. Eddig még ilyen soha nem történt. Ha az evangélium (Márk) e kifejezést használta, mindig Jézus ellen-

feleire alkalmazta. Most azonban egy szintre helyezi a tanítványokat az ellenfelekkel. Erre fel kell figyelni (vö. Mk 10,5). A tanítványok között ennek a beszédnek a célja nemcsak a leleplezés. Jézus a hitetlenségüket akarta legyőzni, hogy aztán elküldhesse őket szerte a világba, vagy más kifejezéssel, minden teremtményhez jusson el az örömmüzenet. Márk úgy állította sorba a húsvéti eseményeket, hogy bennük a hitetlenség feletti győzelem legyen nyilvánvalóvá. János is hasonlóképpen cselekedett. A tanítványok kiküldése megfelel a Mt 28,18-20-ban leírtaknak, de bizonyosra vehetjük, hogy az élő hagyományak is, melyhez az ősgyülekezetek hite kapcsolódott.

A minden népet megszólító misszió valójában csak a feltámadás után létezik. A Feltámadott adott parancsot arra, hogy minden népnek hirdessék a szabadulás örömmüzenetét, amelyben maga a Szabadító válik köztük jelenvalóvá.

A hit éppen ezért a Jézushoz való kötődést jelenti. Hinni vagy nem hinni, a szövegünkben ez azt a pontot jelzi, amikor egy ember hitre juthat, illetve a nem hívóktól elválik. A tanítványi feladat hitre hívni az embereket, és segíteni nekik a Krisztus melletti döntés meghozatalában. Aki hisz, és megkeresztelkedik, az üdvözülni. Nincs szó itt arról, hogy a keresztség önmagában valamiféle garanciát jelentene az üdvösségre nézve. Nem hat automatikusan – ex opere operato – noha Isten tette és ajándéka.

A hitre jutottaknak a különböző lelki ajándékoknak az ígérését ajánlotta fel. Részesedhetnek Jézus életéből és ajándékaiból. A részesedésről jelek tanúszkodhatnak. A hitet csodák követik, mert elkezdődött az üdvösség kora, ahogyan erre az Ézs 11,8-ból idézett prófécia is utal.

Jézus megjelenik a tizenegy tanítványnak Galileában egy hegyen – az apostolok kiküldése

Máté evangéliumát, ez a sokszor magyarázott szakasz fejezi be. Azt is mondhatnánk, hogy benne minden fontos, az evangéliumban jelen lévő perspektíva fénye felvillan. Az evangélium itt csúcsosodik ki, itt van a magasság pontja. A helyszín Galilea egyik hegye. Ide indult a tizenegy és még sokan mások. Ezen az ismerős tájon, ahol annyi minden történt, és ahova annyi emlék köti őket, ahol Jézus annyi csodát tett, itt kívánt Jézus az övéivel találkozni. Itt hangzik el a záró üzenet.

Nem tudjuk, hogy melyik hegy lehetett a gyülekezés helye, ahova Jézus engedelmességet kívánó szavai, vagy Lohmeyer szerint az Úrban hallott szavak hívták őket, hogy ott adományok és feladatok gazdagságára találjanak. Az ígéretekben sokan a zsidó keresztyén gyülekezetek életrendjének tükröződését, mások Schma Izráel jól ismert fényeit látják.

Vagy egyszerűen az 5 Mózesből ismerős „ezt mondja az Úr” egy-egy felhangzását. Mindenesetre a hegy akár az Ó-, akár az Újszövetségben szemléljük, Isten kijelentésének a helye (Mt 5,1; 14; 23; 17,1). Most is egy hegyen találkozhatnak a feltámadott Jézussal, aki előtt voltak hódolók és kételkedők. Tudjuk a hit, imádás és kétely között növekszik.

Jézus a tanítványokhoz lép és megszólítja őket. Igével jött most is. A napok, amelyek elkezdődtek hatalma alatt állnak. A tanítványok szolgálata hasonlóképpen. Emlékezzünk, hogy Jézus már a Nagytanács előtt azt mondta: „Mostantól fogva meglátjátok az Emberfiát, amint a Hatalmas jobbján ül és eljön az ég felhőin” (Mt 26, 64).

Azt kell végig gondolnunk, hogy miféle hatalma van Jézusnak. Erre maga Máté is több feleletet kínál:

1. Jézusnak hatalma van kimondani az Atya nevét (7,29)
2. Jézusnak hatalma van bűnöket megbocsátani és betegeket gyógyítani (9,6)
3. Jézus átruházhatja hatalmát a tanítványaira (10,1k., 9,8)
4. Jézus, mint az Atya fia teljhatalommal szólt és cselekedett (11,27).

Ezért nem semmisíthette meg az emberi gonoszság ereje. A hatalom Neki adatott mennyen és földön. Ezért az „adatott” szó azt jelenti, hogy az Atya és a Fiú között a kapcsolat személyes. Az Atyától kapott adomány egyfelől megerősítése Jézus eddigi hatalmának, másfelől egyetemessé bővítése is ennek a hatalomnak. A szóhasználat itt egybecseng Dán 7,14 LXX-beli szövegével.

Ezen az alapon kaptak megbízást és feladatot a tanítványok. Jézus vándorútra indítja őket, ahogy ez már korábban is történt (10,6k). Mostantól fogva azonban korlátozás nélkül mehetnek minden néphez.

Összevetve a missziói parancsot a Dán 7,14-gyel abban mutatkozik a nagy különbség, hogy ott a népek fölötti hatalom előtt tisztelettel adóznak a népek, itt pedig tanítványokká válnak, azoknak az igéknek a befogadásával, amelyeket a Feltámadott tanítványai hirdettek nekik. Tanítvány ugyanis csak az lehetett, aki személyesen meghallja a hívást és engedelmesen követi a Hívót. A népek tanítvánnyá válása ugyanis nem az alattvaló kényszerű hódolata, hanem az ígét meghalló népüket képviselő tanítványok szolgálata.

Így teljesülnek az Ábrahámnak tett ígérek, melyekkel Máté az evangéliumát elkezdte (1,1k). Testvéri kapcsolatba kerülnek a küldöttek és megszólítottak, az ige és a keresztség által. A keresztség előképe Jézus megkeresztelése lehetett: a Fiúra szállt a Szentlélek, az Atya pedig megerősítette a Fiúságát. A keresztelendő, aki ebbe a sorba beáll, a Fiú tanítványa lesz, tőle tanulja meg Atyánk szólítani Istent, és egyben testvérévé válni, azaz Isten gyermekévé, Fiává lenni a Lélek munkája révén.

A keresztségben részesültet az jellemzi, hogy a tanítást megtartja. Nem beszél arról Máté, hogy előzetes, utólagos, esetleg mindkét fajta oktatásban részesült-e, mert az a döntő, hogy Isten akaratának cselekvője legyen.

A küldöttek az Ő jelenlétét tapasztalják meg munkájukban, ez az ígéret az Ószövetségben Isten népe egyes tagjainak szól, az atyáknak, vagy éppen az egész népnek, és mindig olyankor, amikor különleges feladat vagy veszély várt rájuk. Az Újszövetségben is felismerhető ez a vonalvezetés, mely azt is jelzi, hogy Isten nem a szent helyhez kötődik, hanem a kiválasztottaival van személyes kapcsolatban jelenik meg. Ezért beszél az Ószövetség Ábrahám Istentől, az Újszövetség Jézus Krisztus Atyjáról. Ezért van az is, hogy Máténál a Feltámadott nem búcsúzik, és nem tűnik el. Szava, igéje hangzik a térben és az időben, minden napon a világ végezetéig.

Jézus megjelenik a tanítványoknak a Tibériás tengernél

Sokaknak úgy tűnik, mintha a János huszadik része egyben az evangélium lezárása is lenne, és a huszonegyedik rész külön egység, amely erre a helyre került. Ismét csak azt mondom, hogy ebben a szövegtörténeti vitába itt most ne keveredjünk bele.

A szóban forgó tavat időnként más-más névvel nevezték. Volt Kinnereth-tó, mivel alakja egy hegedűszerű húros hangszerre emlékeztetett. Volt Galileai-tenger, földrajzi tájegységről kapta a nevét. Amikor pedig Heródes Antipás Kr. u. 26-ban a Tibérius császárról elnevezett várost a tó mellett felépítette, egyre gyakrabban emlegették Tibériás tavának vagy tengerének. Ez az a tó, amelynél a Feltámadott tanítványai körében harmadízben megjelenik. Pál apostol az emlékezésében ezt a megjelenést Péter személyéhez kapcsolja.

Péternek jelent meg Jézus, mert vele halaszthatatlanul fontos megbeszélni valója volt. Péter megtévedt és az Úr eljött őt helyreigazítani.

Pétert ugyanis, aki első szóra követte Jézust, és először tett vallást az Ő Isten voltáról, annyira megrendítették az események, hogy megtagadta Őt. Húsvét reggelén mintha hiába járt volna a sírnál, most úgy érezte, hogy a tanítványságnak vége, valamiből élni kell, munka után kell nézni! Ezen a reggelen, amikor a megélhetés gondja minden más kérdést mellőzött benne, egy éjszakai halászat után látjuk Őt, viszont fáradtan és eredménytelenül. Nem sikerül a munkába menekülni a gondok elől. Sem neki, sem a társainak. Mintha senki nem gondolkozott volna, föl sem merült az a kérdés, hogy a tanítványságot abba lehet-e hagyni, ha egyszer elkezdte az ember, más szóval, meg lehet-e szakítani a Jézushoz kötő kapcsolatot, ki lehet-e lépni az Ő szolgálatából. Mintha elérte volna Őket a római mondás: „Navigare necesse est...”.

Csak azt érezték, hogy a hajóval elindultak, a próbálkozásokkal eltelt egy éjszaka, és nem fogtak semmit. Ennél rosszabb nem követhette volna vállalkozásukat.

Ám valaki ott állt a parton, mintha várná őket. Nem tudják ki az. Nem ismerik fel, csak a kérdést hallják: „Fiaim nincs ennivalótok?” Az eredeti görög szó tulajdonképpen kenyérhez valót jelent s itt a halra utalhat, azért is kapcsolódik a hálót kivetés új parancsa. Minden más, még a halászat is más, ha Ő irányít bennünket. Meg sem merik kérdezni, ki vagy te, aki még most is kérsz valamit tőlünk. A hálót bevetik és soha nem álmodott nagy fogás az eredmény. A parton Jézus állt Reggelivel várta őket. Tudta, mire van szükségük. Ezt a csodát egy régi ikonográfiai emlék őrizi: az asztalon kenyér és hal, körülötte hét tanítvány. Azt jelenti, hogy az asztalközösség helyreállításával a tanítványok Jézussal való közössége is helyreállt. Őt látjuk ugyanis az asztalnál a tanítványokkal együtt.

Jézus szolgálatából nem lehet kilépni. Vele a kapcsolat felbonthatatlan. Ám ez nem a mi, hanem az Ő hűségén nyugszik. Ebből a hűségből megtehetjük hálónk, nem maradunk kenyér és hal nélkül. Munka nélkül sem. Ő ugyanis jól tudja, mire van szükségünk. Mindenkit abból a lelki állapottól szabadít meg, amiben találja: Máriát a bánatától, a tanítványokat a félelemtől, Tamást a képtelenségtől, Pétert az élet céltalanságától és értelmetlenségétől.

Jézus és Péter találkozásának után egy olyan beszélgetésre kerül sor, amely nem csak Péter sorsát érinti, hanem Jánosét is. A beszélgetés során háromszor hangzik el a kérdés: „Szeretsz-e engem?” Hiszen azon az éjszakán ugyancsak háromszor hangzik el Péter tagadása. Mindnyájunk számára ismerős lehet, hogy a görög szóhasználat egyre mélyebbre haladva nyújt alkalmat Péternek a ragaszkodás megvallására, sőt a feladatok vállalására. Ennek kapcsán többen Péter rehabilitációjáról beszélnek, de azt hiszem, itt másról van szó. Jézus szavai változást hoztak Péter életébe, és nemcsak az emberhalász-programba állítják őt vissza, nemcsak juhok vezetésére, legeltetésére kap megbízást, hanem előkészítik őt arra a szenvedésre és mártíromságra, melyet vállalva követni kell Jézust. Nehéz pillanatok azok, melyben az öregség és meghalás eseményét el kell fogadni. Jóllehet, természetes is lehetne, hiszen ez a természeti törvény előbb vagy utóbb minden emberre érvényes. Mégse könnyű elfogadni az utat, a hordoztatást, a kiszolgáltatottságot, éppen úgy, mint a szolgálatot, ami ránk bízott. A jövőről csak annyit árult el Jézus Péternek, ami az ő személyére vonatkozik, pedig Pétert, a kíváncsi embert, János sorsa is érdekelné.

Néha majdnem jobban érdekel bennünket, hogy másokkal mi lesz, mint az, hogy mit is mondott személyesen nekünk Jézus. Itt levonhatjuk a tanulságot: te csak kövess engem, törődj a szolgálatoddal, és ne kíváncsiskodj a mások

sorsáról, szolgálatod egyetlen alapja legyen a szeretet és egyetlen útja másokért élni mindhalálig.

Pál tudósítása Jézus megjelenéséről

Az 1Kor 15 elején Pál azt a folyamatosságot hangoztatja, amely az ő személyét is bevonta azok körébe, akiknek a feltámadott Jézus megjelent. Erre azért volt szükség, mert a korinthusiak hite, és bennük Pál apostoli tekintélye megingott. Azt vallották némelyek, hogy a feltámadás már megtörtént, amikor hívők lettek. Ismét mások pedig azt hirdették, hogy ilyen nincs is. Ezért Pál szeretné az atyafiakat emlékeztetni és megerősíteni. Nem új történeti bizonyítékokkal hozakodik elő, hanem inkább egy ősi hitvallás szövegével, amelyet ő maga is vallott, amely közös hitük alapját képezte. Ez a hitvallás jelentette azt a hagyományt, melynek ő maga is érvényt szerzett.

Több körülmény utal arra, hogy ez a harmadik verstől az ötödikig, illetve bővített formájában a nyolcadik versig terjedő, szóhasználatban is rögzített hitvallás, nemcsak Pál emlékezetében csengett ismerősen, hanem más gyülekezetekben is. Ebben az esetben a második versben található bevezetés érvénye a nyolcadik versig tart. A hitvallási formulával emlékezteti Pál a korinthusiakat arra az evangéliumra, melyet nekik hirdetett. Ez a hitvallás, nem meséken, hanem tényeken nyugszik. Első tény: Krisztus meghalt a mi bűneinkért az írások szerint. Második tény: eltemették. A harmadik tény: feltámadt a harmadik napon az írások szerint. Negyedik tény: a Feltámadott megjelenéseiben rögzíthető, és a tanúk egész sorát említi. Jézus megjelent Kéfásnak, a tizenkettőnek, az ötszáznak, Jakabnak, majd valamennyi apostolnak és végül maga Pál a megnevezett tanú. Ő ugyan szerényen a legkisebbnek érzi magát ebben a társaságban, méltatlannak a kapott kegyelemre, de ettől még nem változik a tény, az ő életét is átformálta és szolgálatát is megáldotta a Feltámadott. Minden megjelenés a nyitott sírtól indul, és azt az egyet hirdeti, hogy Krisztus él, Jézus feltámadott.

Már a legrégebb feltámadás történet arról szól, hogy a sírnál megjelenő asszonyoknak az angyal azt mondja, „Menjetek el és mondjátok el a tanítványoknak és Péternek” (Mk 26,7). Lukács is feljegyezte, hogy az Úr valóban feltámadt és megjelent Péternek (Lk 24,34). Az elsők közt jelent meg tehát annak a Péternek, aki háromszor is megtagadta Őt. Nem taszította el magától, mint méltatlant, nem hányt a szemére semmit, kész volt visszafogadni és vigasztalni. Sőt teljes hitre és megújulásra segítve, még szolgálattal is megbízta.

A másik néven nevezett személy ebben a megjelenések sorozatát rögzítő hitvallásban Jakab, akit Pál a Gal 1,19-ben az Úr testvérének nevez. Ha em-

lékezni próbálunk, eszünkbe juthat Jézusnak és emberi természet szerinti családjának nem egészen felhőtlen kapcsolata, s talány lehet számunkra, hogy került Jakab ilyen megtisztelő helyzetbe.

A Bibliánkban hiába keresnénk erre magyarázatot. Különböző hagyományok Biblián kívüli források mégis feljegyeztek bizonyos tényeket. Hieronimus utal arra a hagyományra, amely a kérdésre magyarázatot adhat. Íme a hagyomány: Jakab megesküdütt, hogy attól az órától kezdve, hogy az ő kelyhéből ivott, mindaddig nem eszik kenyeret, amíg Őt az elaludtak közül feltámasztva nem látja. Amikor az Úr Jakabhoz ment, így szólt: „Hozzatok egy asztalt és kenyeret.” Ezután vette a kenyeret, megáldotta, megtörte, Jakabnak – az igaznak – adta és így szólt hozzá: „Testvérem, vedd a kenyeret, mert az Emberfia feltámadt az elaludtak közül.” (Barclay kommentárja nyomán.)

Jézus fátylat borított a múltra (Mk 3,21, Jn 7,5). Gondolhatunk arra is, hogy Jakab magatartása időközben megváltozott. Azért jött el Jézus hozzá, hogy szeretetével megajándékozza őt. Ez a Jakab lett a jeruzsálemi gyülekezet vezetője (Gal 1,19).

Jézus mennybemenetele

39 nap telt el azóta, hogy a feltámadott Jézus hol itt, hol ott valakinek vagy valakiknek megjelent. Az élet mintha visszatért volna a régi helyszínekre. A tanítványokat Jeruzsálemben találjuk, Jézus szavára visszamentek a szokott szállásukra.

Nem tudjuk megmondani, hogy pontosan hányszor jelent meg az Úr. Kalódhattak el feljegyzések és szóbeli hagyományok is. Így valószínűsíthető a meglévő adatok esetleges hiányossága. A mennybemenetel a húsvét utáni 44. napon történt. Nem sokat írtak le erről. Amilyen bőséges híradás maradt Jézus szenvedéseiről, vagy a Feltámadással kapcsolatos eseményekről, annyira kevés az, ami a mennybemenetelt írja le. A tény fontossága a lényeg, és nem a részletek. Egyedül Lukács az, aki nagyobb teret szentelt az ismertetésnek, feljegyzéseinek legfontosabb eleme, hogy Jézus felemeltetett (ApCsel 1,9), felvitetett (Lk 24,51). Márk is azt hangsúlyozza, hogy Jézus felemeltetett (Mk 16,19). A mennybemenetel ugyanúgy Isten műve volt, mint a földre szállás és feltámadás.

A hely, ahonnan a mennybemenetel történt, az olajfák hegyén volt. Ez a hegy legalább akkora jelentőségű volt Jézus életében, mint az Ószövetség kiemelkedő hegyei Izrael életében. Jeruzsálemtől egy szombat napi járőföldre volt a helyszín, a bethániai letérőnél (Lk 24, 50). Innen indult Jézus virágvasárnapon, számárhátra ülve a szent városba, ahol előbb lelkes fogadtatás,

majd néhány nap múltán, a „Feszítsd meg!” hangzott fölötte. Most innen emeltetett fel a mennyei Jeruzsálembé az Atya jobbjára, hogy egyszer majd mindenek szeme láttára visszajöjjön. (Jel 1,8.6; Mt 25,31; Fil 2,10-11), ellenségeit megítélni (Jn 14, 2-5), híveit pedig, magához venni (Jn 12,32).

A tanítványok az olajfák hegyéről Jeruzsálembé tértek vissza. Szállásukon töltötték a Pünkösdig való napokat. Feljegyezte az írás, hogy a tanítványok egy szívvel és egy lélekkel kitartóan imádkoztak az asszonyokkal, Jézus anyjával, Máriával és testvéreivel együtt (ApCsel 1,13-14). Így várták a lélek megígért ajándékát.

Ebből az időből még egy eseményről feltétlenül említést kell tenni, Mátyás apostollá választásáról. Júdás halálával egy hely megüresedett a tanítványi körben. Ezt az űrt szerették volna betölteni. Péter mintha máris vezető helyre került volna. A testvérek, a százhusz főnyi sokság gyűrűjében intézkedik. Cél a folytonosság megőrzése, vagyis Jézus elhívott apostolai számának, s ezzel Izrael egész háza, a tizenkét törzs szimbolikájának megőrzése. Az apostoli helyre azok érdemesek – mondja Péter –, akik egész idő alatt együtt voltak velünk, amíg közöttünk járt az Úr Jézus. Elengedhetetlennek tartották, hogy ebben a körben ne legyen olyan, aki ne ismerje Jézus földi működését, és ne tudjon tanúskodni a feltámadásáról, a földi és a feltámadás után mennybe ment Jézus azonosságáról. Két jelöltet állítottak, akikről az Újszövetség más helyén nem olvashatunk. Sorsvetéssel választottak a kor szokása szerint. A zsidók azt tartották, hogy a sorsvetésben Isten az, aki választ. Így került Mátyás az apostoli körbe.

Ezek után e tanulmány záradékeként még néhány megfigyelést említenék

A Jézus feltámadásáról szóló történetek ismertetése azt sejteti az emberrel, hogy ezeket az eseményeket mindenki máshogy közelítette meg, és mindenki a saját céljainak megfelelően beszélt el. Van, akinél az írás beteljesedése hangsúlyos, másnál a hitetlenség és kételkedés feletti győzelem. Az eltérő híradások sora nem véletlen, ám a más és más leírásban is ugyanaz a lényeg.

Az asszonyoknak és tanítványoknak nehéz lelkiállapotukban olyat kellett észlelni és elmondani, amire nem lehettek felkészülve még Jézus korábbi utalásai ellenére sem. A fájdalom és gyász lehetetlenné tette, hogy megfigyeléseiket pontosítsák, így csak emlékezetük villanásai rögzíthettek valamit: a sír üres, az angyalok szava hallható, Jézus feltámadott. Aztán a törésvonalak elsimulnak. Új korszakot nyit a Lélek: az egyházét, a misszióét, az emberi életek megújulásáét, egyszerűen azért, mert a názareti Jézus feltámadott és él.

Hiszek Szentlélekben

✍ *Végh Tamás*

Bevezetés

Hónapokkal ezelőtt beszélgettem egy fiatal presbiterrel. Valamit hallott arról, hogy a különböző evangéliumi felekezetek körében milyen sokféleképpen hangzik a szentlélekről szóló tanítás. – Elmondta: – Látom rajtatok, papokon is, hogy legkevésbé pünkösddel tudtok mit kezdeni. Karácsonykor, húsvétkor magabiztos a hangotok, pünkösdkor „körbejárjátok” a mondanivalót, de nem tudjátok megmagyarázni: kicsoda a Szentlélek.

Többek gondolatát fogalmazta meg ez a fiatalember.

A teológusok vallomása: az egyház életében a Lélekről szóló tanítás a leghatározatlanabb és legbizonytalanabb. Ha mindehhez hozzátesszük, hogy az első keresztyének körében, az ősegyház életében sokkal komolyabban vették a pünkösdt, mint pl. a karácsonyt, ill. Jézus születését – még inkább zavarban lehetünk: miért olyan sokféle a Szentlélekről szóló tanítás.

Többek kérdése ez is:

– A keresztyén hittanban nem járulékos-e a Szentlélekről szóló tanítás? Érinti-e ez a döntő kérdéseket?

– Igen! Sőt! – Nélküle minden csak „elmélet” marad, pedig nekünk életre van szükségünk. Nem elég tanítást kapunk. Több kell.

Jól tesszük, ha megkérdezzük: – Mindennapi életünkben hozhat-e változást? Gyülekezeti életünk eseményeiben várható-e, hogy történjen valami?

Mert nem az a legfontosabb, hogy pontosan tudjuk, mi is az elektromos áram, hanem az, hogy hatására világít a villanyégő, indul a gép. Éppen így, nem az a döntő kérdés, milyen a Szentlélek, hanem a hatása terem-e gyümölcsöt bennünk, átalakítja-e az életünket?

E könyvecske vallomás, amint a címe is jelzi. Vallomás olyan lehetőségről, amely mindannyiunkhoz közel van, s amely mellett mégis olyan könnyedén elme gyünk.

Azoknak szeretne szolgálni, akik befogadni kívánják életükbe a Szentlélek újjászülő, változást hozó, lendítő, Isten közelségét megtapasztalóvá tevő erejét.

Lélekben való élet

Bibliánkban a keresztyén életre különböző kifejezéseket találunk. Pál apostol szívesen nevezi: „Lélekben való életnek” (Gal 3,3; 5,16). Kifejezi ezzel, hogy a keresztyén élet Isten Szentlelke erőterében, azaz hatása alatt megvalósuló, formálódó élet.

Mit jelent a Szentlélek „erőterébe” kerülni?

Szemléletes példával érzékeltette valaki az ember természet szerinti állapotát: „boldog hangszerből boldogtalan muzsikus lett”. A bűneset előtt Isten kezében boldog „hangszer” volt az ember. Azóta maga szólaltat meg dallamokat önmagán. De minden erőfeszítése ellenére sem „áll össze” a „dallam” azzá, ami Isten közelében „hangzott”.

Amikor a Szentlélek hatása alá kerül egy-egy emberi élet, akkor az eredeti „dallamból” valósul meg, „hangzik fel” valami.

Így vall erről az, aki átélte azt a változást, s látta mások életében is: „Az evangélium öröme valami olyasminnek a megtalálásából származik, ami összeillő és megegyező a mi igazi embervoltunkkal. Mikor a lélek megtalálja Jézust, rögtön megtelik az összeillő arányosság, szimmetria és belső összhang érzésével...”

Tehát nem csupán az emberi élet részterületére vonatkozik a Lélek újat kezdő, rendező munkája, hanem a vonalak minden irányban meghúzóhatók. Amikor valakinek az élete Isten Szentlelke hatása alá kerül, valami hasonló történik, mint amikor a vízben feloldott cukorszemcsék kristályosodni kezdenek az üvegbe mártott cérnaszálon.

Minden irányban ez a rendező hatás kezd érvényesülni. Amit egyébként sehogy sem lehet elrendezni, az így lassan, folyamatosan – a Lélek hatására – rendben „összeáll”.

Mielőtt feltennénk a kérdést: „Kicsoda a Szentlélek?”, – a „lélekben való élet” néhány ajándékának bemutatásával szeretném érzékeltetni ezt az új lehetőséget:

a) Nem a körülményekben – bennünk történik a változás

Az ember javíthatatlanul meg van győződve arról, ha a külső körülményei megváltoznak, akkor oldódik meg igazán az élete. – kétségtelen, hogy sokat jelentenek életünk külső körülményei is. De az igazi és gyökeres megoldást az jelenti, ha bennünk történik változás.

Figyeljük meg Jézus tanítványait pünkösöd előtti és pünkösöd utáni életükben. Ugyanazon a helyen vannak. Külső körülményeik változatlanok. Mégis,

előtte: vereségsorozat, utána: győzelemsorozat. – Mi történt? – Közben bennünk ment végbe változás.

Igen sokan úgy élik le életüket, hogy mindig mást álmódó gondolataikban arról képzelegnek: ha nem itt, hanem ott élnék, ha nem ezzel, hanem mással élnék, ha ekkor, vagy akkor másként cselekszem, akkor igazán élet lenne az életem. De így?

Ebben a helyzetben szólít meg bennünket Isten üzenete: – Mi a biztosíték arra, hogy akkor igazán élet lenne az az élet? Más megoldást mutatok. Benned szeretnék változást véghezvinni, s majd meglátod, annak hatására még a külső körülményekben is változás következhet be.

Az ember azt vallja: külső változás kell, s akkor belülről is megváltozom. (De sok imát mondunk el azért, hogy a külső változzék!)

Isten tanítása ez: belső változás kell, s akkor a külső is változhat. (Mondtunk-e és mondunk-e imát azért, hogy a belső változzék?)

Éppen ezért jelent megoldást a keresztyén élet. A külső változások sokszor csak álmok maradnak, vagy álom-menedékek, amelyekben meghúzódnak jelenlegi életünk igazi „megragadása” helyett. – De a belső változás „adva van”!

A külső változáshoz nincsenek mindig adva a feltételek, sőt legtöbbször egyáltalán nincsenek. A belső változáshoz adottak, mert Isten Lelke erején és megújuló életem akarásán kívül más nem kell hozzá. Évek hosszú során átpanaszkodott lelkipásztorának egy édesanya – fiára és menyére. Másként képzelte életüket, s a magáét is. Úgy érezte, nagyot csalódott. Élete „keresztje” lett ez a csalódás, ebből fakadt meg-megisméltendő panasza. Várta, várta (imádságban kérte is!) a változást. Míg egyszer váratlanul kórházba került. Daganatot állapítottak meg nála. Míg eldőlt a kérdés, hogy negatív az eredmény, különös szorongást, kiszolgáltatottságot élt át ez az asszony. Úgy igazán Isten közelébe került. S ekkor csoda történt: megvilágosodott előtte egész addigi élete, családjával való kapcsolata. Megértette egy pillanat alatt, hogy ő volt az oka a rossz családi helyzetnek. Az a szüntelen zsémbeskedés, panaszkodás, amivel családja körében élt, akadályozta meg abban, hogy szeretni tudjon, s engedje, hogy őt is szeressék. – „Csoda” volt ez a belső felismerés. – Mert valaki megértette, amit önmagától nem tudott volna megérteni: bennem kell változásnak végbemenni ahhoz, hogy körülöttem változás történjék.

Ilyen „csodák” sorát élhetjük át Isten Lelke „erőterében”. Kicsiben és nagyban egyaránt érvényes: belső változás kell, s akkor a körülmények vagy változnak, vagy maradnak, de alapvetően megoldódik a kérdésünk. Pál apostol példáját emlíjtük ennek magyarázataként. Súlyos „tövist”, talán valami különösen fájdalmas betegséget kellett elhordoznia. Háromszor is imádkozott, hogy vegye el Isten tőle. – A válasz így szólt: – „Elég neked az én kegyel-

mem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.” – Itt is csoda történt. Az előbb még szorongva könyörgő apostol így tesz vallomást: „Legszívesebben tehát az erőtlenségekkel dicsekszem, hogy a Krisztus ereje lakozzék bennem. Ezért örömöm van a Krisztusért vállalt erőtlenségekben, bántalmazásokban, nyomorúságokban, üldöztetésekben és szorongatásokban; mert amikor erőtlen vagyok, akkor vagyok erős.” (2Kor 12,9-10).

A Lélekben való élet egyik ajándéka tehát:

Isten Lelke „erőterében” a külső változás helyett a belső változás az igazi megoldás. Újabb és újabb életkérdésekben is.

b) „Minden lehetséges annak, aki hisz”

Új életünkben nem csupán az emberi lehetőségekkel számolhatunk, hanem számunkra Jézus szava lesz érvényes: „minden lehetséges annak, aki hisz” (Mk 9,23).

Egy édesapa kétségbeesve hozza beteg gyermekét Jézus tanítványaihoz. Várja, reméli, hogy meg tudják gyógyítani, s amikor csődöt mond a tanítványok tudománya, úgy áll Jézus elé, mint aki tudja, hogy lehetlent kér. Mégis így szól: „Ha lehetséges neked valami, segíts rajtunk, és szánj meg minket!” Jézus ekkor mondja: „Lehetséges-e nekem? Minden lehetséges annak, aki hisz.” (Mk 9,22-23).

Az általános gondolkodás az élet minden területén az emberi törvényszerűségekkel számol csupán. – Eddig így történt, úgy tűnik a törvényszerűségek alapján – ezután is – csak ezt és ezt lehet várni. Egy lelkipásztor új gyülekezetben kezdte meg szolgálatát. Sokan mondták neki, ne menjen oda, ott már vége a gyülekezeti életnek. Csak arra számíthat, hogy néhány év alatt – minden erőfeszítése ellenére is – elkedvetlenedik, mert az „olyan hely”! – Ez, amit az ember láthat. – s a lelkész vallomása az volt: – Isten világában nincs helye az okoskodásnak! Ha eddig így volt is, s emberileg most is ez várható, s magam sem látom erősnek magam, mégsem adom fel, mert Istennél minden lehetséges.

– Minden életterületen érvényes ez az igazság!

Nemcsak az a lelkipásztor élhette át, hogy gyülekezet éledt azon a helyen, hanem mindnyájan átélhetjük, mit jelent: a „minden lehetséges annak, aki hisz” – valóságban élni és gondolkodni.

Sokáig emlékezetes marad számomra egy beteg gyülekezeti tagunkkal kapcsolatos élményem. – Sietve hívtak a családhoz, mert az orvos véleménye szerint szerettüknek csak néhány órája van hátra. – Valóban, első látásra is megítélhettük, hogy nagyon súlyos a helyzet. Elfogadtuk a minden bizonnyal megalapozott orvosi véleményt. Úgy vettük körül betegünket, úgy imádkoz-

tunk, mint akik utolsó óráit osztjuk meg vele. – A beteg ma is él. Istennek hála, olyan fordulat következett be, amely meghazudtolta minden orvosi vélelmet és lelkészi kishitűséget. Így is érvényes, hogy „minden lehetőség” nekünk.

Dániel könyvében olvasunk három ifjúról, akiket izzó kemencébe vettet a babiloni király, mivel nem hajlandók imádni a király képmását, csak egyedül az élő Istent. Mielőtt a tűzbe mennének, így szólnak: „Van nekünk Istenünk, akit mi tisztelünk: Ő ki tud minket szabadítani az izzó, tüzes kemencéből, és ki tud szabadítani a te kezedből is, óh király! De, ha nem tenné is, tudd meg, ó király, hogy mi a te isteneidet nem tiszteljük, és nem hódolunk az aranszobor előtt, amelyet felállítottál!” (Dán 3,17-18) „Ki tud minket szabadítani – de ha nem tenné is...”

Tehát: A Lélekben való élet ajándéka, hogy, nem csupán az emberi lehetőségek világában, hanem az Isten lehetőségeinek világában is élhetünk. Életünk kisebb-nagyobb eseményében egyaránt érvényes: „minden lehetséges annak, aki hisz”.

Ennek valóságában élhetünk, s akkor élünk igazán, ha az ószövetségi ifjakhoz hasonlóan tudjuk, valljuk: „de ha nem tenné is...” – Ő a mi Istenünk, Aki-vel Jézus szavait idézve: „Semmi sem volna nektek lehetetlen.” (Mt 17,20)

c) Feszültségekkel teli – de győzelmes élet.

Nem fellegekben jár a keresztyén ember, hanem itt a földön, amíg a földi élete tart. Ezért feszültségekkel teli az élete. Nem az a változás következett be, hogy a Lélekben való élete most már feszültségmentes életté lett, hanem a feszültségek között is – győzelmes életté – „Nyugalma nincs, de békessége van.” (Reményik Sándor: Békesség Istentől)

Így ír erről Pál apostol: „Ez a kincsünk pedig cserépedényekben van, hogy ezt a rendkívüli erőt az Istennek tulajdonítsuk és ne magunknak: Mindenütt szorongatnak minket, de nem szorítanak be, kétségkedünk, de nem esünk kétségbe; üldözöttek vagyunk, de nem elhagyottak, letipornak, de nem pusztulunk el; Jézus halálát mindenkor testünkben hordozzuk, hogy Jézus élete is láthatóvá legyen testünkben...” (2Kir 4,7-10)

A keresztyén ember élete is „cserépedénybe” rejtett élet. Őt is megkarcolják, megcsorbítják az élet küzdelmei, szenvedései. De vallomása az, hogy a „cserépedényben” rendkívüli erő rejlik. S ez az ajándékba kapott erő átviszi őt, megerősíti a küzdelmekben – hogy győztesen kerüljünk ki azokból. Súlyos beteg asszony él magányosan, családjától teljesen magára hagyatva. Évtizede hordozza erősen korlátozott mozgása, meg-megújuló szenvedései terhét. Teste rendkívül törekeny „cserépedény”, mégis: amikor úgy tűnik, már többet „nem

bír el”, a szaporodó nyomorúságok között szaporodik az erő is, amely nemcsak élteti, hanem meg-megújuló hitet és reménységet ad neki. Teológiai óráinkról fülembé cseng még professzorunk magyarázata: a keresztyén ember életében van szorongattatás, van nyomorúság – de nincs zsákutca, amelyből nincs kiút. Még akkor is igaz ez, ha már nincs lehetőség a további földi életre. – Egy középkori asszony vallomását olvastam, melyet lelkipásztorának írt a kórházból: „Bajom kimenetele emberi számítás szerint halál. Nem írom a betegség nevét, úgyis tudja. – De nem is ezért írok, hanem hogy elmondjam, amit megtapasztalok ebben a helyzetben. Nem tudok lázadni, nem tudom kérdezni: miért? Különös, mély békességet érzek. Soha nem hittem volna, hogy Jézus ilyen valóságos oltalom a végső kérdésben is...”

A Lélekben való élet feszültségek, félelmek, szorongattatások között – még a halál közelségében is – győzelmes élet.

Jézus nagy ígérete

Jézus megjelenése azokban, akik hatása alá kerültek, teljesen új lehetőséget teremtett. – Lénye, élete és tanítása úgy hatott követőire, hogy nyilvánvalóvá lett az a változás, amely bennük végbement. Addig is megvolt bennük talán a vágy a jobbra, de képtelenek voltak mássá lenni. – Jézus közelében átérték: nem kell továbbra is ugyanazoknak maradniuk. S élték az új lehetőség teremtette életet. – Testi-lelki betegségeikből gyógyultak, rendezetlen életük rendeződött, széthulló személyiségük talált közelében „harmóniára”.

Jézusban olyan erők voltak jelen a földön, amelyeket azelőtt csak messiusról ismert az ember. Így jelentette be szolgálata megkezdését: „... egészen közel van már az Isten országa”. (Mk 1, 15) Elérhető, megragadható volt Benne, Közelében az Isten országa, Isten erőtere.

Érthető, hogy ragaszkodtak hozzá azok, akik megsejtték és megérezték ezt. Követték azok, akik megtapasztalták. Akit mélyből, megoldatlan életből emelt ki szavával, erejével, jelenlétével. Ezek további sorsa Tőle függött. Ha kapta tovább az új élet folytatását biztosító hatást Jézus közelében, akkor valóban lett folytatás. Ha nem, akkor szép emlék maradt az addigi új út, de ő maga visszahullt ugyanoda, ahonnan kiemelkedett.

(Nagypéntek megmutatta ezt. A tanítványok visszamennek halászni, ki-ki a régi életébe, s mindaz veszni látszik, amit Jézus jelenléte teremtett bennük.)

Ez az új teljes gyönyörűséggel töltötte el őket. Megtalálták önmagukat, értelmet nyert életük. Amire megfogalmazatlanul is vágytak, amit kifejezhetetlenül is vártak, bekövetkezett.

Jézus maga mondotta küldetéséről: „...az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse, ami elveszett.” (Lk 19,10) – Másutt pedig: „...én azért jöttem, hogy életük legyen...” (Jn 10,10) Érthető, hogy tanítványai szomorúan, sőt kétségbeesve hallgatják Jézus bejelentését – távozásáról. – Nem értik. Nem is akarják érteni. S amikor már nem térhetnek ki Jézus világos szavai elől, szomorúság tölti el szívüket.

Ebben a helyzetben hangzik Jézus nagy ígérete:

„Én az igazságot mondom nektek: jobb nektek, ha én elmegyek; mert ha nem megyek el, a Pártfogó nem jön el hozzátok, ha pedig elmegyek, elküldöm őt hozzátok.” (Jn 16,7)

Nagyon lassan, csak az események sodrában fogják fel Jézus követői, hogy van jobb annál, hogy Jézus velük van. – Az a jobb, – ha Jézus bennük van.

Az ígéret ezt tartalmazta: most veletek vagyok; de ennél jobbat, többet készítettem számotokra. – Most helyhez kötöttek, sokféle elválasztó akadályon keresztül vagyunk kapcsolatban. Szentlelkem által pedig mindenütt jelenvalóan, elérhetően – bennetek leszek! – Most csak akkor vagyunk kapcsolatban, ha ugyanazon a helyen vagyunk – akkor nem lesz olyan hely, ahol át ne élhetnétek a velem való teljes együttlétet.

Jézus jelenléte akkor térhez, időhöz kötött volt. Közéleben átjárták erői tanítványait. – De ha eltávolodott tőlük, nem tapasztalták ugyanazt az erőt, nem érzékelték ugyanazt a hatást.

Amikor kis időre is magukra hagyja Jézus tanítványait (pl. a Galileai-tengeren, vagy a megdicsőülés hegye alatt) – elveszítik a Vele való együttlét folyamatosságát, kiesnek abból az erőtérből, amelyben közéleben éltek.

Tehát az ígéret: mindenütt való együttlétről és teljesebb együttlétről szól!

Mi pedig már ebben a korszakban élünk, amelyről Jézus ezt mondotta: – „Jobb nektek, ...” – Pedig hányszor vágyakozva tekintünk a kétezer évvel ezelőtt élt emberek lehetőségére. Találkozhattak Jézussal, közvetlenül Tőle hallhatták szavait, a helyszínen élhették át csodáit.

Mégis így hangzik szava: „Jobb nektek, ...”

Pünkösddel ez a korszak kezdődött. Bárhol élünk – az élet sodrában, vagy magányosan; otthonunkban olvassuk ezeket a sorokat, vagy egy zsúfolt villamos forgatagában; fiatalon – tervekkel tele, vagy idősen – sok álmot veszthe: „Jézus ígérete áthallik kétezer év távolságán is: „Jobb nektek.”

A földgolyónak nincs olyan pontja, amelyet át ne itatna az Ő jelenléte, ahol hozzáférhetetlen lenne. – Isten országa erői mindenütt hozzáférhetőek, s az a hatás, amelyet kíváltak, az az átalakulás, amelyet véghezvisznek bennünk – mindenütt elérhető, mert Jézus „felségterületén” élünk.

Kicsoda a Szentlélek?

E sorozat első füzetében a szerző egy régi egyházatyja hasonlatát idézi, hogy érzékeltesse a Szentháromság emberi értelmünket meghaladó titkát. Eszerint: az Atya olyan, mint a Nap, amelyik az égen ragyog. A Fiú, mint a napsugár, amelyik elér hozzánk. A Szentlélek, mint a nap melege, melyet az arcunkon érzünk. – Mind a három ugyanannak a valóságnak más-más megnyilvánulása. (Bolyki: *Ki a mi Istenünk?* 19. o.)

Isten soha meg nem ismernénk, ha Jézus Krisztusban „el nem ért” volna hozzánk, s a hozzánk „elérő” Isten – a Szentlélek által lesz bennünk munkálkodó Istenné.

„Isten! Kit a bölcs lángesze fel nem ér” (Berszenyi: *Fohászzkodás*) – Jézus Krisztusban „elérhetővé” lett. Az addig csak távolról ismert, megközelíthetetlen – közelivé, megismerhetővé lett. Emberi értelmünkhöz, felfogóképeségünkhöz alkalmazkodva – embertestben szólított és keresett meg bennünket. Így az Isten országa erői a mi „hullámhosszunkon”, általunk elhordozhatóan, „felhasználhatóan” érkeztek hozzánk. – Ahogyan a kicsiny villanygő porrá válna, ha közvetlenül az energiaforrás magasfeszültségére kapcsolnánk, ugyanúgy az ember számára is elhordozhatatlan lenne az a „feszültség”, amelyet Isten valósága jelent. De ha a villanygőhöz megfelelő áttételekkel jut el az energia, akkor nem lesz semmivé, hanem világítani fog, „használni” tudja azt. Így lett Jézusban számunkra „használhatóvá” és minket felhasználóvá Isten ereje. Így lehet életünk „világítóvá” és melegítővé. Mindez nemcsak lehetőség, hanem feladat is: „Ti vagytok a világ világossága, ... úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.” (Mt 5,14-16). Jézus jelenléte nem rémületet keltett, hanem vonzó volt. Nem félelemmel, hanem a felfedetés örömeivel érzékelték hallgatói: „Úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint írástudóik.” (Mt 7,29)

Telítve volt körülötte a légkör Isten erejével! Jézus lényé telítve volt Szentlélekkel. – A hatás, amelyet emberéletekben kifejtett – a Szentlélek munkája volt.

Ha a Szentlélek valóságát, hatását pontosabban szeretnénk meghatározni, vissza kell mennünk a Biblia első lapjára.

Ezt olvassuk: „A föld még kietlen és pusztá volt, a mélység fölött sötétség volt, de Isten Lelke lebegett a vizek fölött.” (1Móz 1,2)

Jól megértjük a Szentlélek működésének lényegét, ha arra gondolunk, hogy a semmi után a létet, az alaktalanból a teremtetést, a zűrzavarból a rendet hozta létre. – Működése, hatása, azóta sem változott. Mindig a rend, a harmónia, a

kibontakozás, az élet irányában hat. (Szemben a „negatív lélekkel”, a démoni, ördögi lélekkel, amely mindig a zűrzavar, a rendezetlenség, a pusztítás, a halál irányába sodor.) Bárhol ezen a világon – kicsiben, vagy nagyban – ahol a kibontakozás, az élet, a rendeződés irányába visz, segít egy-egy szó, cselekedet, döntés, egy ember, vagy akár egy-egy közösség életében ott mindig a Szentlélek ereje működik. Még akkor is, ha az az ember, vagy közösség nincs is tudatában ennek. – Hányszor használt fel már bennünket a Lélek, amikor még fogalmunk sem volt arról, hogy egyáltalán létezik. A Lélek Isten teremtő és újjáteremtő ereje. Ahogyan „kezdetben” a rendezetlenségből rendet alkotott, úgy az emberi bűn és engedetlenség által kialakult káoszból is tud rendet teremteni, vagy helyreállítani azt. A világban is, s egy-egy ember életében is. – Ezért minden ember új emberré lehet, ha megnyílik Isten Lelke megújító ereje előtt.

Az előző fejezet Jézus nagy ígérteréről szól, amelyet a Szentlélekről mondott tanítványainak. Most még egyszer vessünk egy pillantást erre az ígérterre:

„Én pedig kérni fogom az Atyát, és másik pártfogót ad nektek, hogy veletek legyen mindörökké: az igazság Lelkét, akit a világ nem kaphat meg, mert nem látja őt, nem is ismeri; ti azonban ismeritek őt, mert nálatok lakik, sőt bennetek lesz.” (Jn 14,16-17).

Másik pártfogóról beszél Jézus. – A görög nyelvben két kifejezést is találunk a „másik” szóra. Egyik kifejezés jelentése: „másmilyen”, azaz különböző fajtájú. Az itt szereplő szó jelentése pedig: „másik”, de ugyanabból a fajtából. – Mindaz, aki a tanítványok számára Krisztus volt, a Szentlélekben folytatódott. Jézus így beszél erről:

„Amikor eljön ő, az igazság Lelke ... engem fog dicsőíteni, mert az enyémből merít, és azt jelenti ki nektek.” (Jn 16,13-14)

Tehát a Szentlélek nem más Isten, hanem ugyanaz az Isten, aki a Fiúban „elérhetővé” lett, – s most más létformában fordul hozzánk.

Pártfogót ígért Jézus. – Nehezen fordítható kifejezést találunk itt a Bibliában: „paraklétosz”. Megérdemli, hogy foglalkozzunk vele néhány mondat erejéig. – A szó igei alakja azt jelenti: valakit szövetségesül, tanácsadóul, vagy valakit egy nagy feladat legyőzéséhez segítségül hívni. De még inkább: valakit, mint védőügyvédet hívni. – Ha ezt a szót így értjük a Szentlélekre, akkor a Szentlélek olyan személy, aki képessé teszi az embert arra, hogy minden akadállyal szembenézzen, mert megerősíti, bátorra teszi, tanácsolja – azaz: mellette áll döntéseiben, küzd, mégpedig úgy, hogy döntései helyesek, harcai győzelmesekek legyenek. – Ugyanakkor „védőügyvédje” – Isten előtt is.

Jézus azért jött, hogy segítsen! – A Szentlélek tehát tovább végzi Jézus munkáját! – Pál így fejezi ki ezt az azonosságot: „Az Úr pedig a Lélek” (2Kor 3,17)

Tehát Isten Jézusban „elérhető” – a Szentlélekben mindenütt „hozzáférhető”.

Még egy kérdésre keressünk feleletet ebben a fejezetben.

„Az ünnep utolsó nagy napján felállt Jézus és így kiáltott: Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék. Aki hisz énbennem, ahogy az írás mondta, annak belsejéből élő víz folyamai ömlenek. Ezt pedig a Lélekről mondta, akit a benne hívők fognak kapni, mert még nem adatott a Lélek, mivel Jézus még nem dicsőült meg.” (Jn 7,37-39)

Még nem adatott volna a Lélek?! – Itt Jézus a Szentléleknek arról a teljességéről szól, amely pünkösdkor adatott – s ezzel új korszakot nyitott.

Addig is volt Szentlélek. – Hiszen a teremtésben már szemlélhető hatása. Az ószövetség emberei, prófétái is Lélek által szóltak. Öröktől fogva volt – de teljessége csak pünkösdkor adatott. A kérdező ember nem elégszik meg ennyivel. Tovább megy: – Miért csak akkor? Miért nem előbb? Egyik feleletünk így hangzik: „A titkok Az Úréi, a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mieink és a fiainkéi...” (5Móz 29,28).

A másik: Isten szeretete úgy közelítette meg az embert, hogy alkalmazkodott a mi „lépésszámunkhoz”. Először egy nép életében, történelmében készítette elő Jézus eljövetelét. Jézusban megjelent az Isten országa. Általa érthetjük meg igazán, mit jelent Isten gyermekének lenni, Isten országa erőiből új életben járni.

Jézus jelenlétére, tanítására volt szükség ahhoz, hogy jól tudjunk élni a Lélek ajándékával.

A villanszerelő tanulóknak először meg kell ismerkednie az elektromos áram természetével, hogy hasznára és ne ártalmára legyen. Nekünk is szükségünk van arra, hogy megtanuljunk „Jézus-szerűen” használni a Szentlélek erejét.

Ezt a „tanítást” Jézus végezte. – Ő a mérték számunkra. Tanítása és élete. – Amit mondott a Szentlélekről, és ahogyan élt a Szentlélek erejével.

Pünkösöd – Új korszak

Pünkösdkor teljesedett be Jézus ígérete. – Olyan átütő erővel töltetett ki a Szentlélek Jézus tanítványaira, hogy csak körülírni tudják az eseményeket – s akik látják őket, azok elcsodálkoznak azon a változáson, ami bennük végbe ment.

Jézus így búcsúzott tanítványaitól:

„Erőt kaptok, amikor eljön hozzátok a Szentlélek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Samáriában, sőt egészen a föld végső határáig.” (ApCsel 1,8)

S most kitöltetett a Szentlélek ajándéka. – A Szentlélek tehát ajándék. – Mégpedig olyan bőséges ajándéka Istennek, amelyet minden kifejezésünkkel is csak érzékeltetni tudunk, de megmagyarázni aligha.

Pál apostol leveleiben két helyen is használ egy szót, amely közelebb visz bennünket Isten Szentleke ajándék-voltának lényegéhez. Íme a két mondat:

„Aki tehát a Lelket ajándékozza nektek, és isteni erővel munkálkodik közöttetek, a törvény cselekvése, vagy a hit szerinti engedelmesség által viszi véghez ezeket?” (Gal 3,5)

„Mert tudom, hogy ez üdvösségemre válik a ti könyörgésetek és Jézus Krisztus Lelkének segítsége által.” (Fil 1,19)

Ezen a két helyen ugyanazt a szót találjuk, igei és főnévi formában: epichoregin, epichoregia. Ha a szó jelentését kutatjuk, a messi múltba, Athén fénykoráig kell visszamennünk. A nagy színi-előadásokhoz egy énekkart kellett szervezni, kiképezni és fenntartani. Az anyagi fedezetet ehhez városukat szerető, nagylelkű athéni polgárok biztosították, felajánlást tettek, s évente egyszer megvendégelték az általuk fizetett kórustagot. Ez alkalommal adták át az egész évi megélhetést bőségesen biztosító ajándékukat. Az ilyen alkalmat nevezték: choregiának.

A szó jelentése idővel bővült. Más összefüggésekben is használatos lett. Két jelentéstartalmat figyeljünk meg még:

a) Rendszeresen szerepelt e szó a házassági szerződésekben. A férj felesége iránti kötelességét jelölte, azaz – hogy vállalja: feleségét minden szükségessel ellátja, számára a nyugodt megélhetést biztosítja.

b) A hadsereg kiképzésével kapcsolatban pedig azt a felkészítést jelölte, amely az előttük levő harcra a hathatós és jó kiküldést biztosította.

Mindezeket figyelembe véve, megérthetjük: a Szentlélek által Isten felkészít bennünket, hogy az életben minden körülmények között megálljuk a helyünket. – A Szentlélek által gondoskodik Isten szeretetteljesen rólunk és ellát mindennel, amire szükségünk van miként a férj a feleségét. – De a Szentlélek által az élet harcaira is felvértez bennünket Isten, hogy az előttünk álló küzdelmekre bátran kiállhassunk.

Amikor Pál ezt a kifejezést használja, akkor érzékelteti vele Isten mindent elárasztó nagylelkűségét – amikor nekünk a Szentleket adja.

Pünkösdkor a tanítványok számára lesz valóság ez a felkészítés, mint a Lélek ajándékának következménye. – Milyen különbség: a Lélek nélkül és a Lélek által. De erről már szoltunk.

Nem szabad pünkösöd külső körülményeinél elakadnunk. Egyszeri esemény volt külső rendkívüliségében is. Az Apostolok Cselekedeteiről frott könyvben (2. rész) tudósítást kapunk az eseményekről. Ebből a tudósításból is kiderül,

hogyan az isteni cselekedet átélését egyszerűen nem lehet emberi szavakkal kifejezni. Nincs rá szavunk. – De hallgassuk magát a tudósítást:

„Amikor pedig eljött a pünkösöd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, mely betöltötte az egész házat, ahol ültek. Majd valami lángnyelvek jelentek meg előttük, amelyek szétoszlottak, és leszálltak mindegyikükre.” (ApCsel 2,1-3)

Tehát a Szentlélek pünkösdi kitöltetése rendkívüli, egyszeri esemény volt – s új korszakot nyitott!

Azóta érvényes minden emberre Isten choregiájának lehetősége. – Azóta át van itatva a légtér Isten Szentleke erőivel. – Nincs olyan élet, aki számára reménytelenül távoli lenne.

Ezt a nagy lehetőséget hirdették meg az apostolok pünkösdkor. – Úgy tekintették az embert, mint aki rendelkezik a Szentlélek vételére alkalmas „vevőkészülékkel”. – S ahhoz, hogy vegye a Lélek ajándékát, a „vevőkészüléket” az „Adó”-val össze kell hangolni. Vagy a trolibuszhoz hasonlóan, mely áramszedőjének működése nélkül is megvan, akkor is „létezik”, ha az áramszedő le van eresztve. De ahhoz, hogy meginduljon a jármű, az áramszedőt össze kell kapcsolni az áramforrással. Az apostolok igehirdetésének lényege: – Új korszak kezdődött! – Ez a korszak Krisztus által vette kezdetét! – Az erőforrás most már adott! – Be lehet kapcsolódni! – Tartsatok bűnbánatot – forduljatok oda Hozzá és veszitek a Szentlélek ajándékát! A pünkösdi események rendkívüliségéhez tartozik a nyelvcsoda is, amelyről szintén olvashatunk a tudósításban (ApCsel 2,4-13).

Itt is olyan eseménynek vagyunk tanúi, amelyben az igazi csoda nem annyira a különböző nyelveken szólásban állt (az is csoda volt!), hanem abban, hogy a más-más környezetből érkezett, származásukban és gondolkodásukban különböző emberek számára úgy tudták továbbadni a tanítványok – a Lélek által – az evangélium mondanivalóját, hogy az ige egyaránt megtalálta egyikhez és másikhoz is az utat, bárhonnan is zárandokoltak fel Jeruzsálembe. Mindenki a maga nyelvén hallotta őket szólani. Azaz mindenki megértette az igehirdetést.

Ha összefoglaljuk a Lélek tanítványokra gyakorolt hatását, akkor a következő eredményekre jutunk:

- Erőt kaptak, amely legyőzte félelmüket.
- Üzenetet kaptak, amely az igazságot tartalmazta.
- Végre megértették, hogy a teljes írás Jézusról beszélt.

S ezek után még azt a képességet is kapták, hogy közölni tudták érthetően, a legkülönbözőbb hallgatók számára azt, amit kaptak, mert a Szentlélek „tolmácsolta” őket.

Az Egyház küldetése

Az egyházzal való gondolkodásunkban alapvető eligazítást ad az első korinthusi levél 12. fejezete és a tisztán bibliai ihletésű hitvallásunk, a Heidelbergi Káté 54. kérdés-felelete.

Az előbbi helyen így olvassuk az egyházzal szóló üzenetet:

„Mert ahogyan a test egy, bár sok tagja van, de a test valamennyi tagja, noha sokan vannak, mégis egy test, ugyanúgy a Krisztus is. Hiszen egy Lélek által mi is mindnyájan egy testté kereszteltettünk... és mindnyájan egy Lélekkel itattattunk meg... Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként annak tagjai.” (1Kor 12,12-13,27)

Az egyház tehát test, – mégpedig a Krisztus teste. S e test tagjait ugyanaz a Lélek hatja át.

A Heidelbergi Káté 54. kérdés-felelete így hangzik:

„Mit hiszel a közönséges keresztyén anyaszentegyházról? – Hiszem, hogy Isten Fia a világ kezdetétől fogva annak végéig az egész emberi nemzetségből Szentlelke és igéje által az igaz hit egyességében magának egy kiválasztott gyülekezetet gyűjt egybe, azt oltalmazza és megőrzi. És hiszem, hogy annak én is élő tagja vagyok és örökké az is maradok.”

Pünkösödöt az egyház születése napjának nevezzük. – Pünkösödkor „akik pedig hittek” – Péter – „beszédének, megkeresztelkedtek és azon a napon mintegy háromezer lélek csatlakozott hozzájuk” (ApCsel 2,41). – A Szentlélek kitöltése volt az alapja annak, hogy ott gyülekezet jöhetett létre.

Jézus keresztre feszítésekor és feltámadásakor a tanítványi kör legfeljebb 120 emberből állt. Többnyire szegény, ismeretlen emberek. – Egyiküknek sem volt komolyabb anyagi, vagy szellemi hatalom a birtokában. S ezeknek az embereknek mondja Jézus:

„... tanúim lesztek” (ApCsel 1,8).

Elképzelhetetlen feladatot kapnak:

Menjete el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet...” (Mt 28,19).

S harminc év alatt az akkor ismert világ szinte minden területére eljut az evangélium, s ezeket ezek után hódít meg és tesz Krisztus-követőkké, keresztyénekké a legkülönbözőbb területeken. Hogyan történt mindez? – Egyetlen felelet lehetséges: a Szentlélek ereje által.

Rendkívüli gyorsasággal vonzóvá lett a keresztyénség – éppen a Szentlélek mindent és mindenkit átható ereje által. A Claudius, Nero és utódai alatt sínylő világ tisztában volt elveszett voltával, csak kiutat nem látott. Abban a helyzetben, amikor a legfőbb erénynek az öngyilkosságot tartották (Seneca), szólt a Lélek erejéről az életben és szóban hirdetett bizonyoságtétel. Csodál-

kozva mondták az emberek: A keresztyének szeretik egymást. Gondozzák a beteget. Nem csak a sajátjaikat, de még másokét is. Megosztják vagyonusukat egymással. Tiszta életet folytatnak. Átsugárzott életükön: a Lélek ereje!

Felfedezték az emberek, hogy amit a keresztyének hirdetnek, az az élet egészére vonatkozik. Nemcsak lelki programot adott, vallásos alkalmakat biztosított, hanem mozgósította egész életüket.

Hogy is lehetett volna másként? – Hiszen Jézus szolgálata az ember teljes személyiségét körülvette, – testét éppen úgy, mint lelkét.

Stanley Jones: Krisztus a világ országútján c. könyvében beszámol indiai élményeiről. Többek között leírja, hogy Jajpur városában járva, fent a hegyen látta a templomot. A templomban hűségesen folytak a szertartások – lent a völgyben pedig lüktetett a mindennapi élet. Ami fent történt, édes keveset érintette a völgyben lakók életét.

Az egyház elveszíti küldetését, ha csupán a szertartások hűséges őrizője marad, s közben nincs hatással a lüktető mindennapi életre.

Kétségbeejtő átélni azt, hogy a Lélek nélkül az istentisztelet végbemegy ugyan – de nem történik semmi! A költő szavaival: „Száll az Ige reggel, este, délben, de jaj, nincsen, nincsen súly e szélben... A parázna csak parázna marad, csak felhajtják a borospoharat...” (Bódás János: Fohász esőért ahhoz, aki a szélnek súlyt szerzett)

Az egyház küldetése, hogy a Szentlélek csatornája legyen. Mint ahogy a keresztyén ember küldetése az is, hogy olyan világot teremtsen maga körül, amely Lélekkel telített.

Egy hívő fiatalember így emlékezett katonasága idejére: – Élt abban a városban, ahol a szolgálatot teljesítettem, egy ismerős család. Ha csak félórát eltölthettem náluk, úgy éreztem magam, mint amikor a vándor a sivatagban oázisra talál. Olthatja szomját, megpihenhet. Az a légkör, amely betöltötte a házat, felüdített. Jó volt ott lenni, mindig megújulva jöhettek el.

Ha az egyház olyan „hely”, ahol oázist talál a sivatagi vándor – akkor betölti küldetését.

Mondottuk: a Szentlélek az egyház létrehozója és alapja. jelenlététől függ az egyház élete, minden tevékenysége. Nélküle lehetetlen küldetését betöltenie. Nézzük meg három területen is ennek igazságát:

a) Szentlélek nélkül az egyháznak nincs üzenete

A próféták rendre így kezdték igehirdetésüket: „Így szól az ÚR.” – s ez nem illendő szóközi fogás volt náluk. Üzenetet kaptak Istentől. Ez az üzenet, hallgatóiknak szólt. Igehirdetésük nem egy-egy hitigazság „elméleti” fejtegetését tartalmazta, hanem hallgatóik számára hordozott időszerű mondanivalót.

A Szentlélek jelenléte biztosítja, hogy az egyház mondanivalója ne „lég-üres térben” hangzó – hanem valóban Isten üzenete legyen. – Érvényes ez az egyház egészének mondanivalójára és egy-egy igehirdető szolgálatára is.

b) Szentlélek nélkül képtelen az egyház a „rábízott kincset” továbbadni

Pál apostol írja fiatal munkatársának, Timótheusnak: „A rád bízott drága kincset őrizd meg a bennünk lakozó Szentlélek által.” (2Tim 1,14)

A „rábízott kincset” ez a görög szó jelöli: paratheke. Ezt a kifejezést az üzleti nyelvből vette át az apostol. Annak a vagyonnak a megnevezésére szolgált, amelyet letétbe helyeztek. A görögök számára a megőrzésre átadott érték védelme, visszaszolgáltatása mindennél előbbre való kötelesség volt. Az apostol a hitet paratheke-nek, „ránk bízott kincsnek” nevezi. Ennek megőrzése és továbbadása egyedül a Szentlélek által lehetséges.

Hitigazságokat továbbadhatunk a Lélek segítségével is. De a hitet – amely eleven, dinamikus ajándék – csak a Lélek teheti valósággá valaki számára.

Az egyház feladata: hitét újra és újra megfogalmazni, generációról generációra továbbadni, s hogy ne formulákba merevedett igazhitűséget, hanem élő, dinamikus hitet adjon tovább – a Szentlélek erejére van szükség.

c) Szentlélek nélkül nincs igazi közösség az egyházban

A Lélektől áthatott keresztyén ismertetőjele: az egység utáni vágy.

„Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szerititek egymást.” – mondotta Jézus (Jn 13, 35).

Korunkban az egyházakat szerte a világon egységtörekvés jellemzi. Ezen az úton nem elsősorban a szervezeti egységről van szó, hanem a különbözőségek ellenére is ugyanazzal a Lélekkel kell telítődniük.

„A kegyelmi ajándékokban ugyan különbségek vannak, de a Lélek ugyanaz.” (1Kor 12,4)

Egy kis gyülekezet életében éppúgy, mint a különböző felekezetek egymással való kapcsolatában a Lélek a közösségteremtő erő. Ezért akiben ott él az egység utáni vágy, imádkozza őszintén és újra felfedezve a megszokott éneksorokat:

*„Jövel Szentlélek Úr Isten,
Töltsd bé szíveinket épen
Mennyei szent ajándékkal,
Szívbeli szent buzgósággal,
Melynek szentséges ereje
Nyelveket egyező hitre
Egybegyűjtte sok népeket...” (370. dicséret)*

A Lélek, aki meggyőz

Láttuk, hogy Isten Lelke csodálatos rendet teremtett ezen a világon, és hogy az ember élete is ebben a rendben lüktetett mindaddig, míg nem függetleníttette magát Istentől, s ki nem lépett a rendből. A bűneset leírásában előttünk áll a jó és rossz tudásának fájáról szakító emberpár. – Mit üzen nekünk ez a kép? Addig Isten vezette az embert, megmondva neki mi a jó és mi a rossz. – Ettől kezdve az ember maga dönti el, hogy mi a jó és mi a rossz. Ezzel kiesik a rendből! Addig Isten Lelke vezetése alatt állt, most elveszíti ezt az együttlúktetést, ezt a vezetést. Isten Lelke munkája az, ahogyan az embert ismét visszahangolja a rendbe. – Utána megy, s meggyőzi arról, hogy nincs a helyén. Meggyőzi arról is, hogy hol a helye, s hogy mi a következménye, ha nem talál a helyére.

Jézus erről így tanította övéit:

„És amikor eljön” – a Szentlélek – „meggyőzi a világot a bűn, az igazság és az ítélet tekintetében: a bűn az, hogy nem hisznek énbennem; Az igazság az, hogy én az Atyához megyek, és többé nem láttok engem; az ítélet pedig az, hogy e világ fejedelme megítéltetett.” (Jn 16,8-11).

Itt a Szentlélek munkája a rávezetés, meggyőzés. – E szó alapjelentése: valakinek az igazságot úgy előadni, hogy felismerje azt igazságként, sőt meggyőzze őt az igazság, s addigi életvitelét feladva, az új felismerések szerint cselekedjen. A Szentlélek Isten igazságát kijelenti nekünk. Szembesít bennünket ezzel az igazsággal, s képessé tesz arra, hogy ezt felismerjük és megragadjuk.

A fenti ige három mozzanatban szemlélteti a Szentlélek rávezető, meggyőző munkáját:

a) A Lélek munkája győzi meg az embert arról, hogy bűn az, ha nem hisz Jézusban. – Péter apostol püünkösi beszédének nyomán a hallgatóság bűnbánatra jut, s ezt kérdezi:

„Mit tegyünk, atyámfiak?” (ApCsel 2,37)

Ez a Lélek munkája volt. – Amikor valaki számára világossá lesz addigi útjának hibás volta, bűnnek látja, s nem akar tovább azonosulni addigi önmagával, nem tud ugyanúgy továbbmenni, vállrándítva, – akkor és ott, a háttérben a Szentlélek meggyőző munkája működik. E nélkül az ember soha meg nem értené, mi rossz van abban, ahogyan él? – Az a természetes, hogy az ember igazolja magát, s nem ismeri el, hogy valamit is elrontott. – s főként azt nem, hogy bűn az, ha nem hisz Jézusban.

b) A Lélek munkája győzi meg az embert arról is, hogy Jézus az volt, akinek mondta magát. Amikor a kivégzőcsapat parancsnoka megszólalt Jézus keresztye alatt:

„Bizony Isten Fia volt ez!” (Mt 27,54).

Ez is a Szentlélek munkája volt. – A hontalan, vándorló galileaiban felismerni az élet és halál Urát! – a Szentlélek munkája. Sokan tisztelik Jézust. Tanítását értékesnek, bölcsnek tartják. Nem tagadják, hogy egyike az emberiség legnagyobbjainak. – Magától eddig lát az ember.

De hogy felismerje Benne azt, Akit Péter felismert Cézárea Filippinél, mikor így vallott: „Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia!” – ahhoz a Szentlélek rávezető jelenléte kell.

Jézus meg is mondja Péternek: „Boldog vagy, Simon, Jóna fia, mert nem test és vér jelentette ki ezt neked, hanem az én mennyei Atyám.” (Mt 16,16-17)

A Szentlélek meggyőző hatása az, amikor valaki annak ismeri fel Jézust, aki Ő valójában.

c) A Lélek munkája győzi meg az embert arról is, hogy nem élhet kényekedve szerint, mert végül el kell számolnia cselekedeteivel.

Az ember könnyen arra gondolhat, hogy e világon a jó nem nyeri el jutalmát és a gonosz, nem nyeri el büntetését. Mégis, miért van az, hogy rádöbben sok ember: olyan Isten létezik, aki elé egyszer oda kell lépnie? Ez is a Szentlélek munkája. Tehát a Lélek meggyőz bűn, igazság és ítélet tekintetében. De nemcsak meggyőz, hanem újjáteremt – újra a rendbe építi be életünket.

A Lélek, aki vezet

Láttuk, hogy az újjászületésünk a Lélek munkája. Általa ismét a „rend”-ben lüktet az életünk. – De ennél még többet is tesz Isten Lelke. Életünk Vezérévé lesz.

Az újjászületés csak kezdet, olyan út kezdete, amelyen fokozatosan bontakozik ki előttünk Isten terve, akarata – és az a lehetőség, amely a Lélek vezetése alatt mind gazdagabban a miénk.

„Akiket Isten Lelke vezérel, azok Istennek fiai” (Róm 8,14).

Mit jelent Isten gyermekének lenni? – Igazi kapcsolatra jutni Istennel!

„Mivel tehát megigazultunk hit által, békességünk van Istennel, a mi Urunk Jézus Krisztus által.” (Róm 5,1).

Mit jelent a „megigazulás” kifejezés? – igazi kapcsolatra jutás Istennel. Érzékeljük is, hogy teljesen új kapcsolatról van szó. – Isten gyermekei lehetünk, akik előtt új lehetőség nyílt meg: az Isten Lelke által vezetett élet. A Lélek vezetésére nagy szükségünk van. Életünk útja nincs előre feltérképezve, életünk folyamán magunknak kell eligazodnunk. Ebben az eligazodásban segít a Szentlélek. – Aki „erőterében” él, időben kapja a figyelmeztetéseket, ösztön-

zéseket, irányítást egy-egy igén, testvéri szón, gondolati felvillanáson, eseményen keresztül.

Jézus ígérete így hangzik:

„Még sok mindent kellene mondanom nektek, de most nem tudjátok elviselni; de amikor eljön ő, az igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra...” (Jn 16,12-13)

Jézus csak annyit mondhatott el az igazságból tanítványainak, amennyit képesek voltak felfogni és elhordozni. De az igazság sokkal több, gazdagabb, mint amennyit megragadunk belőle. – Mikor Jézus ezt mondta:

„Én vagyok az igazság!” (Jn 14,6).

– ezzel kifejezte: Benne a teljes igazság érkezett a földre. – De ebből a teljes igazságból csak egy-egy szikrát ragadtak meg a tanítványok is. Ami változik, az nem az igazság, hanem az, amit abból felfogunk. Miközben megörvendtet bennünket a Lélek vezetésének ez a gazdagsága, vegyük észre, hogy ebben figyelmeztetés is rejlik. Ha nem vagyunk a teljes igazság birtokában, akkor legyünk alázatosabbak, s ne lépünk úgy fel, mintha a teljes igazság a miénk lenne. Türelemre is figyelmeztet ez – másokkal szemben. – Azért mert másként lát valaki, még nem feltétlenül tévelygő. De óv a merevségtől is. – Ne vegyük végérvényesnek, lezártak, befejezettnek mai látásunkat, hanem legyünk nyitottak a Lélek tovább- és előrevezető hatásai előtt. Ha a Lélek vezetését szemléljük, akkor Jézus másik kijelentését is komolyan kell vennünk:

„A pártfogó pedig, a Szentlélek, akit Az én nevemben küld az Atya, megtanít majd titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek.” (Jn 14,26)

Mit jelent számunkra a Szentlélek „emlékeztető” hatása?

a) Emlékeztet a kísértésben. – Amikor az a veszély fenyeget, hogy kísértésbe kerülünk, amelyben elbukhatunk, megszegyenülhetünk – egyszer csak átéljük, hogy „felvillan” gondolatainkban Jézus egy-egy szava, egy-egy énekvers – s megtartónk lesz. Megment attól, hogy elbukjunk, megszegyenüljünk.

b) A Szentlélek a vigasztalás mély forrása. A nyomorúság és veszteség idején könnyen úgy tűnhet, hogy olyan világban élünk, amelyben nincs többé fény és nincs, ami enyhülést adjon. – s akkor a Szentlélek az írás erősítő szavainak egyikét „eszünkbe juttatja”; és hirtelen csendesedik a vihar, és valami fény kezd világítani sötét gondolatainkban.

Éppen ezért kell „időben” sokat „magunkba szívni” – Jézus szavaiból. – Ha valakinek lényge átítatott az Igével, akkor van miből előhozni a Szentléleknek a megpróbáltatás idején, mert lelkünk mélyéből hozza fel a vigasztaló, erőt hordozó szót.

c) A Szentlélek az, aki nyomatékosan felszólít és mozgósít bennünket. – Könnyen el tudjuk felejteni feladatunkat, küldetésünket. Hamar megelégedettek lehetünk magunkkal. – A Szentlélek „emlékeztet”, s hatására visszhangzik bennünk a régi hívás. Beállunk újra küldetésünkbe, s végezzük megbízásunkat.

A Szentlélek „emlékeztető” hatásáról szóló ígéret, biztatás arra is, hogy napenkénti feladataink között, kérjük segítségét.

Imádságunk lehet: – Uram! A sok közül, amit tehetnék, vagy tennem kellene, mutasd meg, mi a legfontosabb, hogy ne azt tegyem, ami lényegtelen, de el ne felejtsem, ami döntően fontos.

Erőnek, szeretetnek és józanságnak Lelke

Napjainkban különösen hangsúlyossá vált a Szentlélekről szóló tanítás kérdése. – Sokan ezen a ponton nyerhetnek lendületes, felszabadult életet. – De az is igaz, hogy sokan ezen a ponton veszíthetik el lábuk alól a talajt.

A pünkösdista mozgalmak térhódítása jelzi, mennyire megnövekedett világszerte a Szentlélek ereje utáni vágy. – Nem feladata e könyvecskének, hogy elemezze ezeket a mozgalmakat. A kérdés időszerűsége miatt mégis meg kell tennünk egy alapvető különbségtételt.

A lelki hatások három forrásból is eredhetnek. – Lehetnek pneumatikusak (azaz Isten lelkétől indítottak), pszichikusak (azaz az emberi lélek tudatos, vagy tudatalatti világából eredőek) és démonikus ihletésűek.

Amikor feleletet keresünk kérdésünkre: – Mi módon dönthetjük el, hogy a Szentlélek hatása, vagy más hatás érvényesül valakinek az életében? – akkor Jézus iránymutatása a legbiztosabb alap:

„Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.” (Mt 7,16)

Pál apostol így ír:

„A Lélek gyümölcse pedig: szeretet, öröm, békesség, türelem, szívésség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás (mértékletesség)” (Gal 5,22).

Jól olvastuk: a Lélek „gyümölcse” – és nem gyümölcssei. Mert nem külön-külön jelentkező gyümölcsökről van szó. Valahogy úgy gondoljunk erre, mint egy szőlőfürtre. Több szemből áll, de egy fürt az.

A Szentlélek „jézusszerű” Lélek. Ha bennünk lakozik, minket is „Jézusszerűvé” tesz. – Alapvető munkája az ember életében az egész lét megszentelése. Ráadásul még történhetnek különleges dolgok is. A Léleknek rendkívüli adományai is lehetnek, amelyek meggazdagítják tanítványi életünket. (A „lelki ajándékok” között igen gazdag felsorolást találunk, amelyekben rendkívüli adományokról is olvasunk – pl. 1Kor 12,4-11). – De az alap nem ez.

Az alap az, hogy „jézusszerűvé” tesz, megszentel, tisztogat, érleli a Lélek gyümölcse „ízeit” életünkben. – Igazán emberré tesz.

Baj van ott, ahol nem szentelődik meg az egész élet, hanem ugyanolyan marad, mint volt – s rendkívüli dolgok takarják el a megoldatlan, rendezetlen életet!

Nem a különleges jelekről, hanem „gyümölcsseikről ismeritek meg őket”!

Olyan Krisztusunk van, aki maga volt a megtestesült harmónia és kiegyensúlyozottság. – Ha a Szentlélekről szóló tan elszakad Krisztustól, s egyéb mellékes értelmezést kap, akkor különbségekbe sodorhat bennünket. Éppen ezért újra meg újra vissza kell vele térnünk Krisztushoz, s azzal a tartalommal kell megtöltenünk a Lélekről szóló tanítást, amelyet Ő helyezett bele.

A „felülről való Lélek” feloldoz, harmóniát, kiegyensúlyozottságot teremt bennünk. Közelebb visz egymáshoz, közösséget alkot, összeköt. A „légkör” tiszta, felszabadító, üdítő.

E fejezet címében a Szentlélek három jellemzőjét olvashattuk:

„Nem a csüggedés Lelkét adta nekünk az Isten, hanem az erő, a szeretet és a józanság Lelkét!” (2Tim 1,7)

Erőnek Lelke. Ellentétben a csüggedés lelkével. A Szentlélek munkája bennünk, hogy képessé tesz életünk minden akadályával szembenézni, sőt győzedelmeskedni azokon. S amikor tudjuk, mit kellene tennünk, csak éppen a „hogyan” nem, vagy erőtlenek vagyunk, akkor is a Lélek adja az erőt, hogy ami nekünk lehetetlen – lehetségessé váljék.

Szeretet Lelke. Mintegy a lelki ajándékok fölé, a legelső helyre teszi Pál apostol a szeretetet, amely éppen ezért a „kiváltképpen való út”. – Isten Lelke – a szeretet Lelke. Nemcsak Istennel, hanem embertársainkkal is összeköt. Ha Ő jelen van az életünkben, nem gyűlölünk. S hogy ne gyűlöljünk, arra egyedül a Lélek ereje tesz képessé minket. Legnagyobb ismertetőjele a Lélek jelenlétének: a szeretet. Ismét álljon előttünk Jézus tanítása:

„Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.” (Jn 13,35)

Józanság Lelke. Nemcsak a rajongástól őriz meg a Lélek, de egyedül Általa látjuk az életet olyannak, amilyen az a valóságban. Sok embernek az a véleménye: a keresztyén a fellegekben jár, s nem a valós élet alapján állva gondolkodik. Pedig a természeti ember él „mámorban” pénzmámorban, szerelemmámorban, karriermámorban – a Lélek munkája az, ha a „mámorból” felocsúdik, s az élet valós összefüggéseit felismeri.

Ugyanakkor, aki a Szentlélek hatása alá kerül, nem maradhat tovább hideg és szenttelen, hanem a Lélek egész valóját mozgósítja, s így lesz „mámorossá”! Ezért gondolták a Szentlelket nyert tanítványokról a kívülállók, hogy „Édes bortól részegedtek meg” (ApCsel 2,13).

Lélek vagy betű

Újabb terület, ahol a Lélek munkáját szemlélhetjük.

A Lélek által született a „betű”, a Biblia betűje – s a betűt ismét meg kell elevenítenie a Léleknek, hogy igazán éltesen, s a betűből – Ige lehessen!

„Ő (Isten) tett alkalmassá minket arra, hogy az új szövetség szolgálói legyünk, nem betűé, hanem Léleké, mert a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít.” (2Kor 3,6)

Nem a betű, hanem a Lélek vezette Jézust, amikor a farizeusok és írástudók hozták elé a házasságtörő asszonyt. Hivatkoztak a törvény betűjére, s megkövezését várták. De Jézus nem a betű szerint ítélte, hanem Lélek szerint (Jn 8). Ugyanakkor „betölti” a törvényt is, mert Ő hal meg, a házasságtörő nő helyett. A férfi helyett is, akit nem hurcolnak elé – a kövezésre kész férfiak (ti annak is meg kellett volna halnia – 3Móz 20,10; 5Móz 22,22-24).

A betűvel ölni lehet, még a Biblia betűjével is, ha Isten Lelke fel nem szabadít bennünket, hogy ne a törvény merevségével érintkezzünk az emberekkel, hanem a Lélek adta szabadság irgalmas lelkületével.

Valaki nagyon szemléletesen így magyarázta meg a Lélek és betű kapcsolatát: „Ha a „betű” alapján állunk, úgy teszünk, mintha Krisztus épületébe költöznénk be. De arra figyelmeztet bennünket: Ne az épületbe költözzünk be, hanem az Ő „építőanyagából”, az Ő stílusára építsük a saját épületünket!” Isten Lelke vezet a „Krisztus stílusában” való „építkezéshez” – az új és új élethelyzetekben nem a betű merev, hanem a Lélek betűt megelevenítő hatása alatt a szabad döntésekhez és életformához.

A Lélek: zálog és pecsét

Pál apostol leveleiben két szemléletes képet ad a Szentlélekről. – Az egyik: a zálog – a másik: a pecsét. Mit üzennek ezek a képek?

a) „Tudjuk pedig, hogy ha földi sátorunk összeomlik, van Istentől készített hajlékunk, nem kézzel csinált, hanem örökkévaló mennyei házunk... Az Isten pedig, aki minket erre felkészített, zálogul adta nekünk a Lelket.” (2Kor 5,1-5)

Az a szó, amelyet az apostol a „zálog”-ra használ, az üzleti életben és a kereskedelemben gyakran előforduló kifejezés volt. Azt az összeget jelölte, amelyet egy üzleti szerződés megkötésekor foglalóként kézhez kapott az eladó. Ez a fizetendő összeg első részlete volt, s egyben biztosíték is arra, hogy a megegyezett időben a teljes összeg kézhez kapja majd.

Amikor Pál a Szentlélekről mint olyan zálogról beszél, amelyet Isten adott nekünk, azt fejezi ki: a Szentlélek jelenléte, megtapasztalása a mennyei élet

első foglalója. – A Lélekben való élet az örökélet előíze. – Ha halvány és távoli sejtést is ad csupán, mégis zálog, amelyet előlegként kapunk, s amely „biztosíték” arra, hogy az örök élet bizonyosan a miénk.

b) „...Őbenne (Krisztusban) titeket is eljegyzett pecsétjével, a megígért Szentlélekkel...” (Ef 1,13)

Ha valaki tulajdonának tekintett valamit, megjelölte pecsétjével. Így mindenki előtt nyilvánvalóvá tette, hogy az az övé, hozzá tartozik. Ugyanakkor a pecsét – az apostol korában – a küldött áru vagy levél valóságát is jelölte. A Szentlélek ajándéka Isten pecsétje az ember életén. Bizonyítéka annak, hogy az az ember Istenhez tartozik. Ha valakinek az élete a Lélek gyümölcset termi, az jel arról, hogy Istenhez tartozik. Ugyanakkor – a másik kép szerint – a Szentlélek jelenléte, nyilvánvaló hatása, gyümölcse tanúsítja a hit valóságát is.

Hogyan lehet mindez az enyém?

Hajlamosak vagyunk Isten Lelkének munkáját teljesen Isten hatáskörébe utalni. Mintha nekünk semmi szerepünk nem lenne abban, hogy életünkben jelen van vagy sem, s még azt is mondogatjuk: – Mit tegyünk, ha a „szél” nem fúj?

Igaz, hogy Jézus így tanította Nikodémust:

„A szél arra fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön, és hova megy. Így van mindenki, aki a Lélektől született.” (Jn 3,8)

Még ha úgy lenne is, hogy a „szél” elindításáért semmit sem tehetnénk – a fogadásáért komolyan tevékenykedhetünk. Hollandiai élményéről számolt be egyik lelkésztársunk. Meglátogatott egy malom-múzeumot is. – A szélmalomok hazájának e gyönyörűen berendezett múzeumában minden eszköz megtalálható, amelyet a munkavégzéshez használtak. A falakon tablókról szemlélhetők a különböző munkafolyamatok. Beszámolójában elmondta, hogy ezeken a tablókon látta, milyen szorgos munka folyt akkor is, mikor nem fújt a szél, s állt a malom. Előkészítették a következő őrléshez az edényeket, tisztogatták az eszközöket, igyekeztek mindent rendbe tenni úgy, hogy amikor fújni kezd a szél, tüstént készen találja őket, és elkezdhessék az igazi munkát.

Íme, a „szélcsendes” idő mint aktív várakozásban töltött idő! Mennyi tenivalónk van, hogy a „szél”, a Lélek „szele” ne találjon bennünket készületlenül.

De nem bújhatunk el e védekező mondat mögé sem: Ha adja Isten Szentlelkét, akkor jó, ha nem, mit tehetünk?!

Jézus nagyon határozottan tanította övét:

„Én is azt mondom nektek: kérjetek és adatik, keressetek és találtok, zörgetsetek és megnyitják nektek. Mert mindaz, aki kér, kap; aki keres, talál;

és aki zörget, annak megnyitattik. Melyik apa az közületek, aki fiának kígyót ad, amikor az halat kér tőle, vagy amikor tojást kér, skorpiót ad neki? Ha tehát ti gonosz létetekre tudtok gyermekeiteknek jó ajándékokat adni, mennyivel inkább ad mennyei Atyátok Szentlelket azoknak, akik kérik tőle?” (Lk 11,9-11)

Jézus boldog-mondásaiban találjuk ezt az ígéretet:

„Boldogok, akik szegények lelki értelemben, mert övék a mennyek országa.” (Mt 5,3)

Itt a Lélek koldusairól olvasunk. Azokról, akik várják, vágyják, szomjazzák Isten Szentlelkét. Akik tudják, hogy nélküle üres, szegény az életük. Tehát aki éhezi és szomjazza, akinek nagyon nagy szüksége van rá, az kapja is!

Sok lelkipásztor tapasztalata, milyen lendítő erő az, igehirdetésben, amikor van, aki szomjasan várja, figyelni „fogja” a mondanivalót. Aki ilyen vágyakozva akarja, várja a Lélek ajándékát, az kapja is. Nagy ígéretet hordoznak a fenti igék! Nekünk szól Jakab apostol intése is: „Nem kapjátok meg azért, mert nem kéritek.” (Jak 4,2)

S a folytatása:

„Vagy ha kéritek is, nem kapjátok meg, mert rosszul kéritek: csupán élvezeteikre akarjátok azt eltékozolni.” (Jak 4,3)

A Szentlélek ajándékát kérhetjük. De nem egy kis erőpótléknak, hogy életünk hajóját az általunk jelzett irányba segítsen tovább lendíteni. Mert arra nem adatik, hogy mi használjuk. Ő akar használni minket. Ha mi igazodunk a „szélírányba”, akkor várhatjuk a „szelet”. Tehát ha életünk egy-egy döntésére vagy az egészére nézve kiszolgáltatjuk magunkat Istennek, s ha megértjük akarátát, feltétel nélkül kész vagyunk cselekedni azt, akkor ahhoz kapjuk a Szentlélek ajándékát. Akkor remélhetjük, hogy a lehetetlen is sikerülhet. Nem elméletről van szó, hanem gyakorlatról. Hiába értjük elméletben Isten akarátát, ha nem indulunk, hogy cselekedjünk is – nem kapjuk az erőt. Az menet közben adatik! A Szentlélek ereje megkívánja, hogy együtt fáradozzunk. Ha akaratumk a Lélek erejével együtt kezd munkálkodni, akkor valami történik is az életünkben. Nehezen tudjuk elképzelni, hogy a várakozással töltött idő, nem elfecsérelt idő. Olyan korban élünk, amelyre a szüntelen tevékenység a jellemző. Az ember minden percében elfoglalt. Nincs ideje várni. Pedig ha nem tanulunk meg csendben is lenni, a felszínről a mélybe is szállni, elsi-etünk Isten legjobb ajándékai mellett. Az a tevékenység, amely mögött nincs belső csend és Lélekre való aktív várakozás, „üresjárat” is lehet. Minden komolyabb történés mögött várakozásban töltött idő is kell legyen. Figyeljük meg Jézus életét! (Pl. amikor elvonul magában, a pusztába, a hegyre – Mt 14,13;23 stb.). A tanítványok is pünkösöd előtt együtt vannak, csendben, imában, az Írás

tanulmányozásában töltik a pünkösdöt megelőző időt. Panaszkodunk, hogy Isten nem adja Szentlelkét! Hogy adhatná, ha nincs, aki átvegye. Nincs, aki olykor elcsöndesedve sietős tevékenységei között kinyílna Isten legnagyobb ajándéka előtt. Nemcsak Jézus tanítványainak, nekünk – mai tanítványainak – is szól a figyelmeztető szó:

„Ne távozzatok el..., hanem várjátok meg az Atya ígérését, amelyről hallottatok tőlem.” (ApCsel 1,4)

Hogyha igazán vágyod Isten Szentlelke ajándékát, imádkozd őszintén az éneksorokat:

*„Isten élő Lelke, jöjj, áldva szállj le rám,
Égi lángod járja át szívem és a szám!
Oldj fel, küldj el, tölts el tűzzel!
Isten élő Lelke, jöjj, áldva szállj le rám!*

*Isten élő Lelke, jöjj, légy vezérem itt,
Ó, segíts, hogy hagyjam el bűnök útjait!
Oldj fel, küldj el, tölts el tűzzel!
Isten élő Lelke, jöjj, légy vezérem itt!”*

*Isten élő Lelke, jöjj, hadd lehessek szent,
S Jézussal légyek egy, már e földön lent!
Oldj fel, küldj el, tölts el tűzzel!
Isten élő Lelke, jöjj, hadd lehessek szent!*

*Isten élő Lelke, jöjj, győzedelmet adj,
S majd a végső harcon át mennybe fölragadj!
Oldj fel, küldj el, tölts el tűzzel!
Isten élő Lelke, jöjj, győzedelmet adj!”
(463. ének)*

Péter és János tevékenysége az apostoli korban

✍ *Derencsényi István*

Apostoli korként szokás emlegetni a Krisztus után 30-tól 66-ig tartó időszakot, amely Jézus Krisztus kereszthalálával kezdődik, Pál és Péter apostolok mártírhalálával zárul, illetve az őskeresztyéneknek Kr. u. 66-ban a rómaiak által Jeruzsálemből való kiűzetéséig tart.

A keresztre feszítéssel a Jézus-ügy nem lett lezárva, sőt a feltámadás nyomán a tanítványok Jézus istenfiúsága valódiságának megcáfolhatatlan bizonyítékát kapják, s ennek birtokában elkötelezetten terjesztik Krisztus tanítását, hirdetik kortársaik között Isten országának evangéliumát.

Az ősgyülekezet kialakulásának, valamint az első keresztyén közösségnek, a kibontakozó keresztyén misszióknak a rekonstrukciójához csak később összeállított újszövetségi iratok nyújtanak segítséget, melyekből azonban nyilvánvalóvá válik, hogy Jézus hívei megmaradnak a zsidó hit mellett, azonban annak reformjára törekuszenek. Mindamellett megváltozik bizonyágtételük központi tartalma; amíg Jézus tevékenységének középpontjában Isten országa állt, addig a tanítványok, az apostolok számára Jézus Krisztus messiási mivolta válik a hit központi tartalmává.

Jézus követőinek munkálkodása nyomán egyre nagyobb teret hódított a keresztyénség. A jeruzsálemi ősgyülekezet vezetése eleinte három Jézus-tanítvány: Simon, azaz Péter, valamint Zebedeus fia, Jakab és János, a „szeretett, Kedves tanítvány” kezében volt, akiket a „gyülekezet oszlopaiként tiszteltek”. Ezentúl nagy tekintélynek örvendett még Jakab, Jézus egyik testvére is, aki nyilvánvalóan a kereszthalál és a feltámadás után győződött meg Jézus istenfiúságáról.

Noha Jézus nem sokat foglalkozott egy konkrét struktúrájú emberi társaság létrehozásával, mégis igen meglepő, hogy a közösség, a koinónia, a communio mint olyan, milyen erősen és határozottan került az első keresztyének érdeklődésének homlokterébe.

Az evangéliumokban három helyen fordul elő az egyház szó, görögül *ecclesia*, ezek közül az egyikben (Mt 16,18), mint Jézus szájából származó szóval találkozunk. E tényállás jelentősége annyiban fontos, hogy segít választ adni az egyházalapításra vonatkozó kérdésekre, mely szerint az egyházat Jézus alapította-e, vagy az húsvét után a tanítványok erőfeszítésének köszönhető. Az első zsidókeresztyének „eklézsia”-nak tartották magukat. E kifejezéssel átvették a zsidó Biblia „kahal” fogalmát, amely Isten népét jelöli, s ezt egészítették ki a görög szó sajátos jelentésárnyalatával, amely annyit tesz: „az elhívottak gyülekezete”.

Az ApCsel 2,44-47 lényegre törő rövidséggel és tömörséggel tárja fel ennek a közösségvállalásnak és gyakorlásnak a mibenlétét: „Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt. Vagyonukat és javaikat eladták, szétosztották mindenkinek; ahogyan éppen szükség volt rá. Napról-napra állhatatosan; egy szívvel egy lélekkel voltak a templomban, és amikor házanként megtörték a kenyeret, ujjongással és tiszta szívvel részesültek az ételben, dicsérték az Istent, és kedvelte őket az egész nép. Az Úr pedig napról-napra növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel.”

Az eklézsia, az egyház, a közösség megnevezése, felidézi az első kivonulást, az ószövetségi nép, Izrael létrejöttét. A Deut 23,2-ben szereplő káhált (gyűlés, gyülekezet) a LXX a görög *ecclesia* szóval fordítja, amikor is Izraelt a pusztában „az Úr egyházának” nevezi. Bizonyára Pál is azért használja az „Isten egyháza” kifejezést, hogy emlékeztesse ezzel az egyes helyi keresztyén közösségeket a történelmi eredetre.

Nem véletlenül mutat a korai keresztyén önértelmezés alapvető fogalmi azonosságokat az izraeliekével. Valószínűleg pünkösöd (ApCsel 2) eredeti jelképrendszerét is itt kell keresni, hiszen az ide kapcsolódó hagyomány is azt mutatja be, hogy a Sínai hegyről ismert szél- és tűzjelenség közepette Isten megújítja szövetségét az ő népével. Pünkösöd így hangsúlyozza ki mindazt, amit Isten a Názáreti Jézusban, az ő egyszülött Fiában végrehajtott az ember javára és üdvösségére, ezzel kiterjesztve és egyetemessé téve az elhívást és egybegyűjtést minden népre.

Péter személye, helye és jelentősége az ősgyülekezet életében, személyéhez kapcsolódó teológiai hangsúlyok

a) Péter Jézus tanítványa, a tizenkét tagból álló tanítványi kör vezetője, amint az a szinoptikusok egybehangzó állításából kitűnik, s amit János evangéliuma ugyancsak megerősít (vö. Mk 8,29 és Jn 6,68k).

Eredeti neve Simon, amely héber eredetű személynév, jelentése: meghallgattatás, Isten meghallgatott. Vagy másként János fia (Mt 16,17; Jn 1,42). A Galileai – tenger északi partján fekvő hellenizált, kis zsidó városból, Bétsaidából (Jn 1,44) származik. Ezt a várost Heródes Philippus Kr. e. 2-ben újjáépíttette és Augustus császár iránti tiszteletből a várost a császár lányáról Julias-nak nevezte el.

Péter tehát olyan területen nőtt fel, ahol a zsidók számára a kétnyelvűség természetes volt. Nem véletlenül viselte testvére az András (Mt 10,2) nevet, mint ahogy az ugyancsak Bétsaidából származó másik tanítvány a görög Philippus nevet (Jn 1,44).

A Péter név Simon, a Jézus-tanítvány mellékneveként fordul elő az Újszövetségben (ApCsel 10; 5,18). A görög petrosz voltaképpen az arám kéfá fordítása, ami követ jelent (Jn 1,42; 1Kor 3,22; 9,15; 15,5; Gal 2,9). Péter Jézustól kapta ezt a nevet az első találkozáskor (Jn 1,42), amit megerősít az Úr a Cézarea Filippi közelében tett vallástétel alkalmával is (Mt 16,17-19; Mk 8,27-30; Lk 9,18-21).

A keresztyénség előtti korban a petrosz személynévként még nem fordul elő, maga Jézus is Simón, illetve Simón bar Jónah néven szólítja őt. Péter egyszerű halász volt (Mk 1,16), aki Zebedeus fiaival együtt dolgozott (Lk 5,10). Ekkor kapta Jézustól az elhívást a tanítványságra, illetve apostolságra, amikor Andrással, valamint Jakabbal és Jánossal a Galileai – tengeren, Kapernaum közelében halászott (Mt 4,18-22; Mk 1,16-20; Lk 4,28). Péter házas ember volt, s ezzel kapcsolatos a Bétsaidából való áttelepülése Kapernaumba, ahol velük élt anyósa is, akit Jézus egy alkalommal súlyos lázas állapotából meggyógyított (Mt 8,14k; Mk 1,29-31; Lk 4,38).

Feltehetően tisztas anyagi körülmények között éltek az elhívása idején (Mk 10,28). Minden bizonnyal ő is testvéréhez, Andrásához hasonlóan előbb Keresztelő János tanítványi köréhez tartozott (Jn 1,25-42), s majd később éppen András lesz, aki odaviszi Pétert Jézushoz (Jn 1,41k). E találkozó alkalmával kerül sor arra a bizonyos emlékezetes, valamint értelmezés vonatkozásában heves vitákat kiváltó névadásra: „Te Simon vagy, Jóna fia: téged Kéfásnak fognak hívni.”

b) Jézus tanítványi körén belül elfoglalt vezető szerepét az a tény is kiemeli, hogy az Újszövetségben fellelhető tanítványlisták élén – kivétel nélkül – mindig az ő neve található (Mt 10,2; Mk 3,16; Lk 6,14; ApCsel 1,13) továbbá úgy szólnak róla az evangéliumi tudósítások, mint a tanítványi kör szóvivőjéről (Mt 8,23; 18,21). Jézus megkülönböztetett figyelemmel fordul felé, hiszen magával viszi őt is a megdicsőülés hegyére (Mk 9,2), Jánossal együtt ad meg-

bíztatást neki az utolsó vacsora előkészítésére (Lk 22,8), a Zebedeus fiakkal együtt őt is magával viszi a Gecsemáne-kertbe az imádságos felkészülésre a kereszthalál előtt (Mt 26,36-40), azonban ő is majd tanítványtársaival együtt alszik el.

Péter kiemelt helyzete azonban Jézus életében még nem jelentett számára vezető pozíciót a tanítványi körön belül. Ez minden bizonnyal Jézus halála után alakult ki, a jeruzsálemi gyülekezeten belül.

A férfiak közül elsőként Kéfásnak jelent meg a Feltámadott (1Kor 15,5), majd a „tizenkettőnek”, azután megjelent „több mint ötszáz testvérnek egyszerre”.

Péter kezdetben nem csupán a jeruzsálemi ősgyülekezetet vezette, hanem eleinte a kibontakozó zsidó missziót is (ApCsel 1-1; Gal 2,8).

Vezető szerepét az ApCsel-ben számos körülmény is kiemeli; ő vezette a tanítványi gyűlést a tizenkettedik apostol, vagyis Júdás Iskariotes, az áruló tanítvány helyére kerülő, új apostol megválasztásakor (ApCsel 1,15kk).

Ő az, aki a nyilvánosság előtt magyarázza, értelmezi a pünkösdi eseményt (ApCsel 2,14), gyógyít (ApCsel 3,1), hirdeti és védelmezi Krisztus tanítását (ApCsel 4,8; 5,29), gyakorolja az egyházfegyelmet (ApCsel 5,1-11), felügyeli a missziót, és maga is missziói munkát végez (ApCsel 8,14-17 és a 9-10 fejezetek).

Krisztus-hitéért bebörtönzik, majd a fogságból szabadulva elhagyja Jeruzsálemet (ApCsel 12,17), ahol a gyülekezet vezetését Jakab veszi át. Péter ettől kezdve átadja magát a missziói tevékenységnek, az ún. jeruzsálemi apostoli zsinatot már nem ő, hanem Jakab vezeti (ApCsel 15). Péter a zsidó-keresztyén misszió elkötelezettje, azonban szemlélete közelebb áll a pogányok közötti missziót végző Pál apostolhoz, mint a többi jeruzsálemi gyülekezetvezető. Az a körülmény, hogy Péter tartott Jakab embereitől, jelzi, hogy ekkor már Jakab kezébe került a gyülekezetvezetés (Gal 2,12).

Péter további útjáról, sorsa alakulásáról nem szól az Újszövetség. Mindenesetre semmi kétség nem lehet a tekintetben, hogy Péternek a korai egyház tudatformálódására nézve nagy jelentősége és kötelező erejű, valamint stabilizáló hatása volt. Erre vonatkozóan a legdöntőbb bizonyíték a már korábban is említett evangéliumi szakasz (Mt 16,17-19).

Ókeresztyén hagyomány szerint Péter 7 éven keresztül volt Antióhia püspöke. Rómába érkezésének dátuma, valamint az ott – tartózkodás idejének tartama bizonytalan. A kutatások jelen állása szerint nem kétséges, hogy ő is, mint Pál apostol, a Néro alatti keresztyénüldözéskor (Kr. u. 54-68) szenvedett mártírhalált, amelyet Jn 21,19 előre megjövendöl.

c) Péter személyével kapcsolatban megállapítható, hogy temperamentumos, könnyen lelkesedő, döntéseit hirtelen elhatározással, de teljes odaadással meghozó férfi (Jn 6,68k). Ennek következtében szóbeli megnyilatkozásai gyakran bizonyulnak elhamarkodottnak, meggondolatlannak (Mk 8,32k; Mt 18,21; Jn 13,6,8-9;21,22k), s ugyanez vonatkozik a cselekedetekre is (Jn 18,10k). Nincs meg benne mindig az erő és a kitartás a megkezdettek végigviteléhez (Mt 14,29-31). – Sajátos, miként van szorosan egymás mellett nála a hitvallás és az emberi megfontolás (Mt 16,16-23). – Ez a fajta kettősség az akarás és a véghezvitel között különösen szembeötlő Jézus passiójánál (Lk 22,33; Mt 26,33), amely a tagadás kudarcában kulminál (Mt 26,69-75).

Péternél a Szentlélek vétele után, a pünkösdi eseményt követően nyilvánvaló személyiségváltozásra kerül sor. A vezető szerep, a vezéregyéniség-jelleg továbbra is megmarad, azonban ennek már nem az impulzivitás a meghatározója. Amint már utalás történt rá, a jeruzsálemi fogságból szabadulva immár tud háttérbe vonulni, helyét átengedni és teljes odaadással a szolgálat felé fordulni.

Az ún. joppei látomás és Cézáreában, a Koméliusz házában tett látogatás (ApCsel 10) szétfeszít minden faji és felekezeti szűkkeblűséget, látómezeje kitarul, és a mások üdvösségéért érzett személyes felelőssége hihetetlenül felerősödik.

Azonban a Lélek által újjáteremtett ember is csak ember, akit a szorongás, a félelem képmutató viselkedésre készítet, amiért őt Pál apostol a szeretet határozottságával meg is feddi (Gal 2,11-14).

d) Péter személyéhez kapcsolódó teológiai hangsúlyok

1. A Mt 16,16-19, vagyis az emlékezetes névadás kapcsán nem szabad Péter alakját elrajzolni és azt követően felépíteni egy primatus, illetve successio-teológiát.

A görög petrosz, illetve a másik melléknév, kэфasz amely egyébként az arám kэфá alapszó görögös átírása „követ, kavicsot” jelent, azonban kavicsra nem szokás házat építeni.

A petra vagyis a petrosz nőnemű változata jelenti a sziklát, ami már alkalmas arra, hogy fundamentummá váljon. Azonban a nőnemű szó nem alkalmazható férfi megjelölésére. Semmi kétség nem lehet tehát a tekintetben, hogy ki az egyház fundamentuma, Péter avagy Krisztus.

Péter hatalma az „oldás” és „kötés” szavakban fejeződik ki (Mt 18,18k), ezzel a hatalommal azonban a farizeusok is rendelkeztek, csak azt helytelenül használták (Mt 23,13). Ez a hatalom nem a szolgálattévőben rejlő rendkívüli minőség, hanem az Ige ereje, amely a szolgálattévőtől a legteljesebb hűséget, engedelmességet, odaszánást valamint missziói elkötelezést igényel.

Ez a hatalom az az ismeret, amellyel őt Isten Szentlelke megajándékozta és megvilágosította avégre, hogy hűséggel adja tovább másoknak is a neki megadatott felismerést az Isten országa titkáról.

Ezt Péter maga is így értette és értelmezte, amint ez az Apostolok Cselekedetéből is kiolvasható, hogyan vetítettek rá a későbbiek során olyanokat, amiket nem igényelt magának, de soha nem is vállalt volna fel.

2. A beteljesedés ideje elérkezett, a messiási idő megkezdődött. Isten végső szava Jézus Krisztusban elhangzott a teremtett világmindenséghez. Új rend lép érvénybe, és a kiválasztottak felhívást kapnak a Krisztus nevében szerveződő új közösséghez való csatlakozásra (ApCsel 2,14-16; 3,12-26; 4,8-12; 10,34-43). Emiatt ezt a gondolatot az Apostolok Cselekedeteiben Péter számos prédikációja, is kiemeli.

3. Az új világkorszak Jézus Krisztus engesztelő halálának és dicsőséges feltámadásának köszönhető, melyben prófétai ígéretek teljesednek be, Isten örök tanácsvégzésének megfelelően (ApCsel 2,20-31; 3,13k; 10,43).

4. A messiási korszak a megdicsőült Jézus Krisztus visszajövetelével nyeri el csúcspontját (ApCsel 3,19-23), de addig is utal az igaz töredelem és bűnbánat, valamint a Szentlélek vételésének szükségességére (ApCsel 2,38k; 3,19; 5,31; 10,43).

A péteri teológia, illetve bizonyágtétel sajátossága az, hogy kihangsúlyozza az egyház létalapját, létfontosságát, célját úgy, hogy a gyülekezetek reménységet nyerjenek, s ugyanakkor megtanulják helyesen értékelni jelen helyzetüket és az abban rájuk váró feladatokat is.

Az egyház létalapja Krisztus váltságműve, és ennek jelévé kell váljon az anyaszentegyház.

e) Kérdések Péter személyiségfejlődése, valamint teológiai felismerései kapcsán

1. Krisztusnak emberekre van szüksége. Erre utal a tanítványok elhívása. Aki enged a hívó szónak, nagy dolgok, történések megtapasztalójává válik (vö. Lk 5,1-10). Vannak ilyen megtapasztalásaid?

2. Kinek mondják Jézust az emberek, és kinek tartod Őt TE személyesen? Ide hitvallás kell és nem klisé-válasz! Hitvallás el egészen a mártíromságig. Tanúságtétel utolsó csepp vérig „végső leheletig” (Mt 16,13-26). Vállalod-e?!

3. Mennyei dicsőség felvillanása a mulandóság világában (Mt 17,1-8) vö. 2Pt 1,12kk) ott, a megdicsőülés hegyén, ahol mégsem a látvány – mely egyébként lenyűgöző és feledhetetlen – a fontos, hanem a felhangzó isteni szó. Mit ér az Isten szava az örök Ige a szüntelenül látni vágyó embernek?

4. Bizonyosság és elbizonytalanodás, bátorság és félelem, felismerés és kétség között (Mt 14,22-33). Körülményeink fogságában, vagy pedig Krisztus megtartó hatalmában – ez itt a kérdés; ez egy igazi egzisztenciális kérdés.

5. „Aki áll, vigyázzon, hogy el ne essen.” Bizony nem kőszikla, csupán kavics. Ember az ember, akiben egyszerre van jelen hitvallóvá, sőt mártírrá válás s ugyanakkor a tagadóvá aljasulás lehetősége is (Mk 14,26-31). Tudod-e ezt, és számolsz-e vele?

6. A Gecsemáne nem az álmok és álmodozások színhelye, egyesek számára mégis az lehet. Remény a reménytelenségben: „Izrael őrizője nem szunnyad el!” (Mt 26,36-46). Alvó egyház, altatódalt dúdoló egyház, ébredj!

7. A távolságtartó Krisztus-követés magában rejti a tagadást. Idegen tűz melege perzsel és megemészt. Krisztus jelei: hajnalt jelző kakaskukorékolás – féltő odafordulás – szeretetteljes rátekintés => esély a krízishelyzetben lévőnek (Mt 26,69-75). Látod-e Krisztus jeleit életemben, a történelemben, a természeti világban?

8. Meddig tart tulajdonképpen húsvét? Sokaknak csak két napig. Péternek el- és kitarzott az örökkévalóságig. Húsvét számára új kezdetet, küldetésmegújítást, perspektívát jelentett a Krisztus-szeretet elkötelezettségével. Amint már korábban Péternek az Apostolok Cselekedeteiben megőrzött prédikációiban is láttuk, a húsvét neki el- és kitarzott az örökkévalóságig (Jn 21,15-17). Meddig tart számodra húsvét? Megtörtént-e már a feltámadás egy megigazított, megszentelt új életre?

János személye, helye és jelentősége az ősgyülekezet életében, személyéhez kapcsolódó teológiai hangsúlyok

1. János egy Zebedeus nevű, jómódú halásznak, valamint Saloméának – aki feltehetően Máriának, Jézus anyjának testvére (Mt 27,56; Mk 15,40 és 16,1) – a fiatalabb fiúgyermek. Testvérével, Jakabbal együtt dolgoztak atyjuk vállalkozásában, hivatásos halászokként (Mt 4,21). Zebedeus meglehetősen vagyoni helyzetére utal az is, hogy fiain túl még napszámosokat is alkalmazott (Mk 1,20). János maga Péterhez hasonlóan Keresztelő János köréhez tartozott.

Jézus hívása a „Galileai – tenger partján” munka közben éri utol (Mk 1,16). Ekkor Péterrel azonos településen, Kapernaumban lakott. Neve akkortájt gyakran használt férfinév volt a palesztinai zsidóság körében, főként főpapi, illetve általában előkelő családokban.

János esetében sem kizárt a papi származás, illetve a papi arisztokráciához tartozás, amit a Jn 18,16-ban található hivatkozás: „kiment tehát a másik tanítvány, a főpap ismerőse” is megerősíteni látszik.

Neve héberül Jóhanán, görögül Jóannész, ami magyarul azt jelenti, hogy „Az Úr kegyelmes”.

a) János helye a tizenkét főből álló tanítványi körön belül meghatározó, hiszen Péterrel és testvérével, Jakabbal együtt alkotja a legbelső, vagyis Jézus legbizalmasabb tanítványi körét. Péternél már utalás történt azokra az eseményekre, amelyek során Jézus kifejezetten csak ezt a három tanítványt veszi maga mellé (Mk 3,17; 5,37; 14,33; Lk 22,8).

Amikor Jakabbal együtt kerül említésre neve, akkor mindig az övé van a második helyen, amely az életkori különbséggel magyarázható, mármint azal, hogy ő a fiatalabb (Mk 1,19; 3,17; 5,37; 9,2; 10,35.41; 13,3; 14,33).

A szenvedéstörténetben emelkedik János személye, úgymond, a többiek fölé. Ő a „szeretett tanítvány” (Jn 13,23), aki az utolsó vacsorakor a Mester közvetlen közelében marad, és megkérdezi ki az, aki elárulja Őt (Jn 13,25). Jézus letartóztatása és a főpap előtti kihallgatása idején nem menekült el, hanem belépett a főpap palotájába, és oda Pétert is magával vitte (Jn 18,15k). Ott van Máriával a kereszt alatt, és a haldokló Jézus anyját János gondoskodására bízta (Jn 19,26k). Tanúja Jézus halálának, valamint feltámadásának, az üres sír tényének és a Feltámadottal való találkozásnak (Jn 20,1-10; 21,2). A Feltámadott rendkívül ígéretteljes szavakat szólt János sorsáról Péternek, a János jövőjét faggató kérdésre (Jn 21,20-23), ami ugyancsak kihangsúlyozza János különleges helyét a tanítványi közösségen belül.

Az Apostolok Cselekedeteiben rendszerint Péter társaságában találjuk. Az ApCsel 1,13-ban az apostoli listán Pétert követi, s ugyanakkor megelőzi testvérét, Jakabot, vagyis itt már nem érvényesül az idősebb életkorral együtt járó, kötelező tekintély. Ezen a helyen még az is feltűnő, hogy Péterrel van párba állítva, míg testvére Jakab a Péter testvérével, Andrással, vagyis itt valami erősebbnek bizonyul a rokoni kapcsolatnál, és nem a családon belüli hely, hanem az elhíváson nyugvó tisztség a meghatározó (vö. ApCsel 3,1.3.4; 4,13.19).

Pünkösöd után együtt van Péterrel, vele megy a templomba, a többes szám első személy alkalmazása az Ékes-kapunál történt gyógyítási csodatett leírásában jelzi, hogy János is részese a csodatételnek, s ugyancsak részese a sánta meggyógyítását követő börtönbüntetésnek, majd pedig a szabadulásnak (ApCsel 3-4).

A jeruzsálemi apostolok Pétert és Jánost küldik el Fülöp samáriai missziói tevékenységének felülvizsgálatára (ApCsel 8,14). Az ApCsel sajátos módon Jánost sehol sem említi egyedül, személye külön állásában, hanem mindig valakivel együtt, de többnyire Péter apostol társaságában – az ApCsel 12,2 ne-

vét csupán a félreértések elkerülése végett említi, hogy beazonosítható legyen, melyik is az a Jakab, aki vértanúhalált szenvedett.

Pál a Gal 2,9-ben őt is Péterrel és Jakabbal, az Úr testvérével egyetemben „oszlopként” említi. Kezdetben működési területe inkább a zsidók, mintsem a pogányok körében végzett misszió. Saját irataitól eltekintve az Újszövetségben nemigen hallhatunk többet róla.

Eusebios feljegyzi, hogy a Domitianus császár idején végrehajtott keresztényen üldözéskor Patmosz szigetére száműzték, és ott írta meg őt iratát.

Az óegyházi tradíció alapján tudjuk, hogy János túlélte a tizenkettes kör minden tagját, és a száműzetésből visszatérve, még Efézusban létrehozott egy tanítványi kört, és ott fejezte be életét mint kisázsiai püspök (Papias). Hieronymus egyházatya a Galatákhoz írt kommentárjában feljegyzi, hogy az idős apostol gyakran prédikált így: „fiacskáim, szeressétek egymást!”

b) János Péterhez hasonlóan impulzív ember volt. Gyorsan és élesen reagált minden előzetes megfontolás nélkül. Nem véletlenül adta neki és testvérének Jézus a Boanerges nevet, ami azt jelenti: „mennydörgés fiai” (Mk 3,17). Heves vérmérsékletükkel magyarázható az a kívánság, hogy a samaritánus falunak villámcsapás, illetve tűzvész általi megsemmisülést legyen része azon nyomban, mert a falu lakói megtagadták velük szemben a vendégszeretet parancsának teljesítését, s nem gyakorolták a kötelező vendégbarátságot (Lk 9,54).

Anyjuknak a Jézushoz intézett kérése a mennyei ülésrendre vonatkozóan, illetve ehhez az anyai kéréshez való személyes viszonyulásuk, föltárja a bennük rejlő hatalom-, illetve dicsőségvágyat (Mt 20,20kk; Mk 10,35kk).

János az elhívása pillanatától fogva halála órájáig hihetetlen személyiség fejlődésen megy át. Az ingerlékeny, haragvó, indulatos ember megszelídül, s elcsendesedik, hogy többé ne lásson ellenséget, csak fiacskákat, akiknek szeretniük kell egymást. Ez a változás a Krisztus halálával és dicsőséges feltámadásával való szembesülésnek és a Szentlélek kitöltetésének köszönhető, Aki kész és képes mindenedet újjáteremteni.

c) Teológiai hangsúlyok Jánosnál

1. János bizonyágtétele nem egyszerű tudósítás Jézus történetéről, mint a szinoptikusok esetében, s még csak nem is Jézusról szóló reflexió, hanem martíria, vagyis drámai erejű tanúbizonyágtétel a szemtanú hitelességével és meggyőző erejével. Mint ahogyan a láthatatlan Istenről is csak az az Egyetlen tud szólni, aki „az Atya kebelén van (Jn 1,18), éppúgy Jézusról is csak az tud bizonyágot tenni, aki az utolsó vacsorán „kebelére hajtotta le fejét” (Jn 21,20), azaz bensőséges szeretetkapcsolatban volt vele.

2. János apostolt az ógyházi hagyomány mint „homlokszalagos” diademos papot ábrázolja, és „theologus Jánosként”, vagyis liturgusként említi, amit János liturgiai stílusa, szóhasználata és képvilága is alátámaszt. Nem véletlenül találjuk meg evangéliumában a nagy zsidó ünnepeket a maguk ünnepi liturgikus meghatározottságával.

3. További sajátosság a dualisztikus antitézisek alkalmazása: Fény és sötétség (Jn 1,4k; 3,19; 8,12; 11,9k; 12,35.46), igazság és hazugság (Jn 8,44; 1Jn 1,6kk; 2,21), élet és halál (Jn 5,24; 11,25; 1Jn 3,14); fent és lent (Jn 8,23); szabadság és szolgaság (Jn 8,33.36). – valamint az ún. „Én vagyok-igék”: „én vagyok az életnek kenyere” (Jn 6,35.48); „én vagyok a világ világossága” (Jn 8,12); „én vagyok az ajtó” (Jn 10,9); „én vagyok a jó pásztor” (Jn 10,11); „én vagyok az út, az igazság és az élet” (Jn 14,6); „én vagyok az igazi szőlőtő” (Jn 15,1). Jellemző rá még Jézusnak a Logossal való azonosítása (Jn 1,1; 1Jn 1,1; Jel 19,13), amikor is a gnosztikus fogalomnak antignosztikus élt ad azzal a tényközléssel, hogy az „isteni Logosz” nemcsak testet öltött magára, hanem „testté lett” (Jn 1,14).

János teológiája éppen ezért elsősorban Krisztológia, markánsan hangsúlyozza, a Názáreti Jézus valóságos Isten és egyben valóságos ember is.

János úgy állítja elénk Jézust mint kikerülhetetlen döntésre hívást (Jn 7,12; 8,30k). A mellette való állásfoglalás a hit (Jn 3,18; 6,29.45; 7,38; 9,35kk; 12,44), az elutasítás pedig hitetlenség, melynek következménye ítélet (Jn 3,18b; 8,24).

János oly erőteljesen, mint senki más az újszövetségi bizonyágtevők közül, azt az eszkatológiai álláspontot hangsúlyozza, hogy Jézus messiási működésével, engesztelő kereszthalálával és dicsőséges feltámadásával már jelenné vált az eszkaton. Az Isten országa már jelen van „e világban” noha nem e világból való. Az ítélet már most végbemegy, mert aki nem hisz, az már most elítéltetett, ami természetesen nem kívánja kétségbe vonni egy végső ítéletnek a tényét (Jn 3,18; 4,23; 5,25; valamint 5,28k; 6,39.40.44.54).

d) Kérdések János személyiségfejlődése, valamint teológiai felismerései kapcsán

1. János tanúságtétele szerint a Logosz mint Isten inkarnációja az a csodálatos lehetőség, mely összekapcsolja egymással a mennyet és a Földet, illetve a Földet és a Mennyet, tehát a láthatatlant és a láthatót, vagyis a teljes valóságot. Fontos-e számodra a teljes valóság, vagy beéred annak töredékével, vagyis azzal, ami szemed elé kerül?

2. Manapság szokás az emberben rejlő erőkről és lehetőségekről beszélni, melyek bizonyos technikák alkalmazásával mobilizálhatók. Azt szokták mon-

dani, immár új korszak kezdődött, s ezzel új lehetőségek birtokába jutunk. János nem az emberben rejlő belső képességről, hanem a felülről való adottságról, a Szentlélek erejéről és lehetőségeiről szól. Hol keresed életed radikális megújulását? Magadban, az vagy önmagad fölött, vagyis túl emberi tényezőn?

3. János szigorú következetességgel Jézus csodái helyett jeleiről beszél, és igaza van. A jel több is, más is, mint a csoda, ezért van az, hogy hatása tovább tart három napnál. Már az Ószövetség is a jel népe volt. A jel az Isten jövetelet hirdeti. Üzeni, hogy Isten úton van. Napjainkban különleges jelentősége van a jeleknek és kódoknak. Ellenben van-e érzék a Szentlélek jeladásai, impulzusai iránt?

4. A jánosi „én vagyok”-igék fölvetik a kérdést: Mit jelent az „én vagyok”? Nyilvánvalóan nem egyszerűen az ő fizikai létezését fejezi ki, hanem utalás Isten ószövetségi önlepleződésére. Az örök isteni „vagyok”-nak a titka Jézus, akiben értünk, velünk van és lesz Isten (vö. Jn 8,24 és Ézs 43,10; 45,18) – Hiszed-e ezt? E kérdésre adott válaszdától függ minden, illetve azon áll vagy bukik minden.

5. Bonhoeffer írja: „Minden vallás az élet határeseiteiből indul ki – de Krisztus bennünket életünk közepette ragad meg.” Krisztus az emberi lét gazdagságát hozta el. Ez a meggyőződés sugárzik János bizonyágtételéből is, ezért is hangsúlyos gondolat nála: az eszkhaton már Jézus Krisztusban elkezdődött. Jézus Krisztusban nem hézagpótlót, hanem Üdvözítőt kaptunk; aki Benne van, már átment a halálból az életbe, abban már a mennyei élet kezd kibontakozni a mulandó, halandó testben. Vannak-e olyan megtapasztalásaid, mely szerint: „érezem, hogy az örök élet már e földön az enyém lett”?

Pál tevékenysége az apostoli korban

✍ *Kardos Péter*

A MISSZIÓ PÁL APOSTOLNÁL – MEGHÍVÁS AZ ESZKHATOLÓGIKUS KÖZÖSSÉGBE

ELSŐ MISSZIONÁRIUS – ELSŐ TEOLÓGUS

Pál apostol különös vonzerővel bírt minden idők misszionáriusaira. Nem is csoda, hogy Pálnak a keresztyén misszióban elfoglalt helyéről az évek során jó néhány művet írtak misszionáriusok és missziológusok.

Vajon lehet-e egyszerűen „egybeolvasztani” a levelek Pálját az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv Páljával? Az ApCsel tulajdonképpen „az első Pál-kommentár”, amely a kezünkben van, ám mégiscsak másodlagos forrás Pálra vonatkozólag, márpedig módszertani szempontból helytelen dolog elsődleges forrásokat másodlagosakkal összekeverni.

A források tekintetében még egy megszorításról kell beszélnünk, ami a levelek hitelességét érinti. Arra a hét levélre fogunk szorítkozni, amelyeket általában vitathatatlanul Pál kezétől származónak szoktak tekinteni: Róm, 1-2Kor, Gal, Fil, 1Thessz és Filem (mindamellet nem zárva ki a Pálnak tulajdonított másik hat levél páli eredetének lehetőségét sem). Mindenesetre a felsorolt levelekben is bőven találunk majd témánkba vágó anyagot! Az általánosan elfogadott vélemény az, hogy az 1Thessz Pál első levele, az utolsó pedig vagy a Rómabeliekhez írt levele, vagy a Filippibeliekbe írt levél. Mind a hét levél Pál missziói tevékenysége idején, Antióhiából való távozása után, egy mindössze hét-nyolc évig, Kr. u. 49-től kb. Kr. u. 56-ig tartó, viszonylag rövid időszakban keletkezett. Ami azt jelenti, hogy Pál leveleinek keletkezése tizenöt-húsz évvel előzte meg Márk evangéliumát, és legalább harminc évvel Lukácsét.

Pál teológiájának missziói dimenziója nem mindig volt nyilvánvaló. A teológusok csak igen lassan kezdték fölfedezni azt (amit a misszionáriusok min-

dig is tudtak), hogy Pál mindenekelőtt – leveleiben is – apostoli misszionárius. Pált elsősorban a missziói elhívás és a missziói szolgálat szemszögéből lehet megérteni. Hogy Pál kicsoda volt és mi akart lenni, arra Pál összes levele ugyanazt a választ adja: Jézus Krisztus apostola, küldötte. Tudta, hogy Isten az evangélium hirdetése végett küldte őt a világba, nem azért, hogy szemlélődjék s elmélkedjék. Ma már általánosan elfogadott nézet, hogy Pál éppen azért volt az első keresztyén teológus, mert ő volt az első keresztyén misszionárius; alapjában helytelen dolog megkülönböztetést tenni Pál missziója és teológiája között.

A páli teológia „Sitz im Leben” -je, az apostol missziója

Pál teológiája és missziója nem egyszerűen „elmélet” és „gyakorlat” módjára viszonyul egymáshoz abban az értelemben, hogy missziója teológiájából „ered”, hanem inkább abban az értelemben, hogy teológiája missziói teológia, missziója pedig szervesen és lényegileg kapcsolódik identitásához, gondolkodásához. Pál missziófelfogása nem valami egyetemes alapelvtől függő, elvont gondolati konstrukció, hanem abból az alapélményből fakadó valóságértelmezés, amely egész világlátását megváltoztatta. Különösen igaz ez a Rómaiakhoz írt levélre, az egyetlen páli levélre, amely nem az általa alapított gyülekezethez íródott.

Ha mindez igaz, akkor aligha elégedhetnénk meg a Pál leveleiből kikeresgélte „missziói textusok” tanulmányozásának módszerével. Pál egész teológiai művét kellene górcső alá vennünk. Ami persze iszonyatos munka, nem utolsósorban, mivel Pál roppant bonyolult gondolkodó. Nem csoda, ha már egy korai keresztyén író is arról panaszkodott, hogy Pál leveleiben „vannak némely nehezen érthető dolgok” (2Pt 3,16)! Ma sem könnyebb a helyzet, kivált, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a komoly érdeklődő, Pál értelmezésére vonatkozólag a legkülönbözőbb nézetekbe ütközik.

Pál megtérése és elhívása

Kezdjük talán ott, ahol maga Pál is kezdte: megtéréseinek és elhívásának az eseményével. Vajon mi változtathatta ezt a farizeusok farizeusát (vö. Gal 1,14; Fil 3,4-5) Krisztus apostolává a pogányok között? Mi változtatta az első keresztyén mozgalom üldözőjét a keresztyén hit legfőbb terjesztőjévé? Mi történt, hogy ez az ember, aki Jézusban csalót és a júdaizmus veszélyeztetőjét látta, saját életének, sőt az egész mindenségnek középpontjául fogadta el Jézust? Pálnál egyetlen választ találunk minderre: a feltámadt Krisztussal

való találkozást. Leveleiben Pál sehol sem részletezi ezt az eseményt (mint az ApCsel-ben teszi Lukács Pálja, aki háromszor mondja el megtéréseinek történetét apróra: ApCsel 9,1-19; 22,4-16; 26,9-19.). Leveleiben is háromszor említi Pál ezt az eseményt: Gal 1,11-17; Fil 3,2-11; s talán Róm 7,13-25, ám az ApCsel-től merőben eltérő módon. A levelekben található utalások meglepően higgadtak, céljuk pedig csak a Pál hirdette evangélium nem emberi eredetének érzékeltetése.

Némely teológusok szerint helytelen a „megtérés” szót használni azzal kapcsolatban, ami Pállal a damaszkuszi úton történt. Érvelésük voltaképpen kettős alapon nyugszik. Először is, – mutatnak rá, – a megtérés egy régi vallás elhagyását és egy új vallás felvételét sugallja, márpedig Pál esetében ilyenről nyilvánvalóan nem beszélhetünk: amit ma keresztyénségnek hívunk, az Pál korában egy szekta volt a júdaizmuson belül. Másfelől, alaptalan az a még ma is elterjedt vélekedés, miszerint Pált a mardosó büntudat, a lelki vívódás és meghasonlás vitte volna a megtérés útjára. Egyes vélemények szerint a damaszkuszi úton történteknek ez a fajta „pszichológiai” értelmezése jellegzetesen modern felfogást tükröz. Az „introspektív lelkiismeret”, az üdvbizonyosság birtoklásának vágyával elegy mélyreható önvizsgálat sajátosan nyugati jelenség. Merő anakronizmus volna Pálnál ilyesmire gondolni. Az ilyen jellegű vallási önvizsgálat voltaképpen Ágostonnál kezd először megjelenni. Ő volt az első keresztyén, aki olyan önmagába néző művet írt, mint lelki önéletrajza, a Vallomások. Ez a gyakorlat a középkor folyamán továbbfejlődött, megerősödött, s végül – ami a protestantizmust illeti – szentesítést is nyert Luther Márton megtéréseben, aki nem véletlenül volt éppen Ágoston-rendi szerzetes. Az utóbbi századokban úgyszólván szokássá vált Pálnak Luther szemüvegével való olvasása és a jellegzetes nyugati megtérés-élmény egyetemessé tétele oly módon, hogy nemcsak az Újszövetségbe vetítették vissza azt, hanem mindenki számára kötelezővé tették, aki a keresztyén hitet elfogadta. Pálnak azonban nem ez az élmény az érdekes. Nem is ezt várja el azoktól, akiknek az evangéliumot hirdeti.

Néhányan ezért azt javasolják, hogy a Pállal történetekkel kapcsolatban (s következőképpen azzal kapcsolatban is, aminek bekövetkezére Pál a missziói munka gyümölcseként számított) inkább tartózkodjunk a „megtérés-nyelvezet” használatától. Pál „megtérése” helyett inkább „elhívásáról” kellene beszélnünk. „Pál nem önéletrajzi értelemben emlegeti ama l” damaszkuszi élmény „-t, hanem teológiai értelemben beszél a pogányok apostolává történt elhívásáról.” Valahányszor Pál a Krisztussal történt találkozásáról beszél, mindannyiszor elmondja, hogy a neki megjelent Jézus apostolnak hívta el őt, s minden esetben világosan utal Ézsaiás és Jeremiás prófétai elhívására. Azo-

kéhoz hasonlóan az ő elhívása is az Isten egyértelmű cselekvéséből ered, melyről ő kinyilatkoztatás és látomás útján szerez tudomást (vö. Gal 1,15k). Amit Pál megtérésének szoktak nevezni, az csak része az apostoli elhívítás nagyobb valóságának.

Semmi kétség, hogy az elhívásra helyezett hangsúly igen fontos helyesbítés, melyre Pál megtérésének hagyományos értelmezése valóban rászolgált. Mégis túlzás a Pállal történeteket kizárólag elhívásként írni le. Gaventa az újszövetségi megtérésről írt újabb munkájában az alábbi három fokozatot különbözteti meg: módosulás (viszonylag mérsékelt szemléletváltozás, amely voltaképpen az ember saját múltjából fejlődik ki); átváltozás (gyökeres szemléletváltozás, amihez nincs szükség a múlt vagy az addig vallott értékek elvetésére vagy megtagadására, de mégis új érzékeléssel, a múlt újragondolásával – paradigmaváltással – jár); megtérés (ingaszerű átlendülés, amelyben a jelen elszakad a múlttól, és a múlt igen elmarasztaló képben jelenik meg). Eszerint Pál alapján megőrzi a múlttal való közösséget, ahhoz „csak” a pogány-misszióra való elhívítás adódik hozzá.

Amit maga Pál ír le a Gal 1,11-17-ben, azt sugallja, hogy értékrendje, önmeghatározása és kötődései gyökeres változáson mentek keresztül. „Ugyan hol kaphatott volna helyet a Tórához hű ortodoxiában egy megfeszített Krisztus?” – tehetjük föl a kérdést. Sehol. Pálban az esemény hatására alapján átértékelődik mindaz, amit a Názáreti Jézusról és a Törvény üdvösségszerző erejéről gondolt; s bár világlátásának sok lényeges összetevője marad lényegében érintetlen, mégis inkább a „megtérés” (vagy legalábbis az „átváltozás”) kifejezés illik arra, ami vele történt (mint azt Gaventa mélyreható vizsgálata igazolja). Pál élménye valóban alapvető volt, s ő maga minden keresztyénre nézve példaadónak tekintette azt.

Noha Péter, Pál és János igaz izraeliták módjára éltek, még nekik is meg kellett tapasztalniuk valami mást ahhoz, hogy az Isten népe közé számláltassanak: a Krisztusba vetett hitet kellett megismerniük. A Krisztus-esemény az idők visszafordulását jelenti, s Pál számára a dolgok ama új állásának meghirdetését, melyet Isten a Krisztusban kezdeményezett. A Törvényt, mint az üdvösség útját, a megfeszített és feltámadt Messiás hatályon kívül helyezi. Akik Krisztust akarják követni, azoknak egyebek között a törvénynek is meg kell halniuk (Róm 7,4), ami azt jelenti, hogy valamit ott kell hagyniuk, valamiről le kell mondaniuk – márpedig ez megtérés-nyelvezet.

Jézussal való találkozása gyökeres változást eredményezett abban, ahogyan Pál a történelem folyamatát értette: Jézus Messiás-volta egy zsidó számára csakis azt jelenthette, hogy az utolsó idő valóban elérkezett. Pál ezt úgy érti, hogy a Krisztusban való üdvösséget fel kell kínálni a pogány világnak. Ta-

pasztalata és saját bizonyágtétele szerint megtérése és a pogánymisszióra való elhívása egybeesik. Amikor Pál megtér, egyszersem megbízatást kap az evangélium hirdetésére és küldetést a pogányokhoz – e hármasság jegyében fogja fel, mit jelent apostolnak lenni. Aki addig üldözője volt övéinek, azt a feltámadott Krisztus a maga különmegbízottjává, követévé tette: tetszett az Istennek, mondja Pál, „hogy kijelentse az ő Fiát énbenem, hogy hirdessem őt a pogányok között” (Gal 1,16). Pál saját bevallása alapján nem kételkedhetünk abban, hogy a megtérés és a megbízatás elnyerése egybeesett.

Pál – vagy inkább Saul – Hillél iskolájának a növendéke volt, amely a rabbinikus tanházak közül a legnyitottabb magatartást tanúsította a pogányok irányában. Ennek alapján az is lehetséges, hogy Pál már megtérése előtt jól ismerte a zsidó térítői tevékenységet, sőt talán maga is részt vállalt abban. Ez a körülmény nagy valószínűséggel hatást gyakorolhatott a keresztyén Pál formálódására is. Ennél fontosabb azonban, hogy Saul ellenállása a jézusi mozgalommal szemben, Jeruzsálemben és máshol is a görög nyelvű diaszpóraszínagógákra összpontosult, márpedig a pogányok felé történő nyitás első lépéseit éppen ezek a körök tették meg, eredetileg István vezetésével. Pál éppen azoktól vette át az evangéliumot, akiket azelőtt üldözött. Mire Pál missziói utazásaira sor került, addigra már a keresztyén missziói tevékenység birodalomszerte – legalábbis Rómáig – elterjedt. Így hát, noha – Pál saját vallomása szerint – megtérése együtt járt a pogánymisszióra való elhívattal, nyilvánvaló, hogy ebben farizeusi múltja és a hellénista zsidósággal való kapcsolatai is közrejátszottak. Az is valószínű, hogy csak fokról-fokra ismerte föl elhívattának teljes jelentőségét: a pogányok közötti leglendületesebb misszióra néhány évvel a damaszkuszi úton történtek után került sor, a Gal 2,11k-ben leírt eseményeket és a jeruzsálemi apostoli gyűlést követően.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy az evangélium korántsem talált egységes fogadtatásra a hellénista zsidók körében. A görögül beszélő zsidók közül sokan megvetően, gyűlölködve tekintettek a pogány világra, saját hagyományaikhoz pedig makacsul ragaszkodtak – az ilyen emberek rendkívüli türelmetlenséget tanúsítottak az új „szekta” iránt. Más hellénista zsidók nyitottabbak voltak. Megtérése után Pál az utóbbiakat kezdte követni – Jézus és Pál között voltaképpen ezek képezték a hidat. A három „csoport” – ti. Jézus, a hellénisták és Pál – közös vonása volt a kívülállók iránt tanúsított feltétlen nyitottság. Ugyanígy azt is ki kell emelni, hogy Pál sohasem vetette el a hellénistáktól átvett teológiai nézeteket – viszont egykettőre meghaladta azokat.

Ha nem is Pál volt a pogánykeresztyén misszió kezdeményezője, az is igaz, hogy Pál sohasem akart a jeruzsálemi vezetéssel szakítani. Pál több ízben is határozottan és szenvedélyesen hangoztatja, hogy teljes közösségben kíván

maradni a jeruzsálemi egyházzal, kiváltképpen, amint azt a három „oszlop” megjeleníti (Gal 2,9); azt is kijelenti, hogy ő ugyanazt az evangéliumot hirdeti, mint azok (1Kor 15,11). Pál nem a keresztyénség „második alapítója”, nem lehet róla azt mondani, hogy Jézus vallását a Krisztusról szóló vallássá tette. Nem feltalálója, hanem örököse ő a Jézusról, mint Krisztusról szóló evangéliumnak.

Annak, hogy Pál fenn akarja tartani a jó kapcsolatot a jeruzsálemi vezetőséggel, gyakorlati és teológiai oka van. Először is elébe adja evangéliumát „a tekintélyeseknek”, hogy „hiába ne fussak, avagy ne futottam légyen” (Gal 2,2). Ám e gyakorlati megfontolás – hogy tudniillik a pogányok közt végzett missziói munkájának sikerét el ne ronthassa az ellenállás lehetősége – szorosan összefonódik Pál teológiai gondolataival, különösen a zsidókból és pogányokból álló egyház bonthatatlan egységéről vallott szenvedélyes meggyőződésével: „Az egyház missziója nem arathat sikert, hogyha nem áll fenn az egyház egysége az evangélium igazságában.” Pál azáltal is ezt az egységet érzékelteti, hogy pogány gyülekezeteit adakozásra buzdítja a szegény jeruzsálemi keresztyének javára; ugyanakkor elismerése is ez annak a kiváltságos helyzetnek, melyet a jeruzsálemi egyház az üdvösség történetében elfoglal.

Mindamellet Pál nem akar önmagáért való egységet, és nem akar mindenáron egységet. Nem riad vissza attól, hogy szemtől szembe ellene álljon Péternek (Gal 2,11), sem attól, hogy átkot mondjon a zsidózókra Galáciában (Gal 1,7-9) vagy a „más evangélium”-ra Korinthusban (2Kor 11,4), még ha ezzel némelyek szerint veszélybe sodorja is az egyház egységét. Pál nem viselné el azt, hogy a jeruzsálemi tekintélyek elvessek, de ugyanígy azt sem hajlandó elfogadni, hogy joguk van ige hirdetését megítélni. Szervedélyesen kintart tehát a mellett a joga mellett, hogy őt is ugyanúgy apostolnak tekintsék, mint bárkit azok közül, akik Jézussal jártak. Hozzájuk hasonlóan az ő apostolsága sem hagyományból ered, hanem a feltámadott Úrral történt találkozásból: maga az Úr bízta meg őt azzal, hogy követe és képviselője legyen.

Pál munkássága tehát kreatív feszültségben bontakozik ki: egyfelől az első apostolokhoz és azok üzenetéhez való hűség, másfelől a maga rendkívüli elhívása és megbízatása tudatának feszültségében. Pál szóhasználatában – a többi apostolokétól eltérően – az 'evangélium' és az 'apostol' szavak kölcsönösen föltételezik egymást, missziói kifejezése. Ezért nem kell csodálkozni azon, hogy az Újszövetség írói közül Pálnál találjuk meg az egyetemes keresztyén missziói látomás legmélyebb és legrendszeresebb tárgyalását.

Pál missziói stratégiája

Fővárosok missziója

A páli missziófelfogás előbb említett és egyéb vonásai mindenekelőtt abban nyilvánulnak meg, amit jobb híján Pál „missziói stratégiájának” nevezhetünk.

A korai keresztyén mozgalom első évtizedeiről szólva általában a missziói tevékenység három fő válfaját különböztethetjük meg. (1) A zsidók földjét járó vándorprédikátorok, akik az Isten országának eljövételét hirdetik (mint a Logia-forrás prófétái). (2) Görög anyanyelvű zsidókeresztyének, akik előbb (sokszor az üldöztetések miatt) Jeruzsálemből indulnak el a pogányok között végzendő missziói munkára, majd Antióhiából is. (3) Júdaizáló keresztyén misszionáriusok, akik 2Kor és Gal szerint a már fennálló keresztyén egyházakat látogatják avégett, hogy az evangélium szerintük téves értelmezését „helyesbítsék”. Pál a saját missziói programjába az említettek közül az első kettőből emel át bizonyos elemeket, ám egyszersmind nagymértékben meg is változtatja azokat. Saját missziófelfogásának legjobb megfogalmazását talán a Római levélben találjuk: 15,15-21.

Az ApCsel alapján Pál szinte kizárólag vándorprédikátornak tűnhetne. Márpedig tévednénk, ha őt annak vélnénk, hiszen bizonyos helyeken hosszabban időzött (Korinthoszban mintegy másfél évet, Epheszoszban két-három esztendő). Helyesebb tehát, ha azt mondjuk, hogy Pál bizonyos stratégiai központok misszionálását végezte. Gyakran beszél is úgy az ő missziójáról, mint amelynek különböző országok és régiók a célpontjai (Gal 1,17.21; Róm 15,19.23.26.28; 2Kor 10,16). Bizonyos, hogy e központok megválasztásában van valami módszeresség. Kerületek, tartományok fővárosaira összpontosít, s a kiválasztott városok mindegyike egy-egy egész térséget képvisel: Filippi Macedóniát (Fil 4,15), Thesszalonika Macedóniát és Akháját (1Thessz 1,7k), Korinthosz Akháját (1Kor 16,15; 2Kor 1,1), Epheszosz pedig Ázsiát (Róm 16,5; 1Kor 16,19; 2Kor 1,8). Ezek a „metropoliszok” a legnagyobb központok a közlekedés, műveltség, kereskedelem, politika és vallás tekintetében. Mégis félrevezető, sőt anakronizmus az az állítás, hogy Pál nem egyes 'pogányokban', hanem 'nemzetekben' gondolkodott. Pál nem etnikumokban, hanem régiókban gondolkodik: ezért választ munkaterületül egész térségeket képviselő nagyvárosokat. Ezekben vet alapot egy-egy keresztyén közösségnek, nyilvánvalóan abban a reményben, hogy az evangélium ezekből a stratégiai központokból a környező vidékre és a közeli városokba is el fog jutni. Ami szemlátomást meg is történt, hiszen már legelső levelében, melyet a thesszalonikai híveknek írt egy évvel azután, hogy először ott járt közöttük, a következőket írja: „Tőletek terjedt tovább az Úr beszéde... Macedóniába és Akhájába” (1Thessz 1,8).

Pál missziói látomása az egész világra, legalábbis az általa ismert világra kiterjed. A pogánymisszió valószínűleg az apostoli gyűlés idejéig (Kr. u. 48) Szíriára és Ciliciára korlátozódott (vö. Gal 1,21; a római egyház, amely talán már a Kr. u. 1. század negyvenes éveinek elején fennállt, zsidókeresztyén egyházként indult). Pál azonban nem sokkal az apostoli gyűlés után „ökumenikusan” kezd a misszió felől gondolkozni: az evangéliumnak mindenhová el kell jutnia az emberlakta világban. És mivel a birodalom fővárosa Róma, mi sem természetesebb, mint hogy Pál oda készül látogatni (vö. Róm 1,13); de amikor tudomást szerez arról, hogy Rómában már van keresztyén közösség, későbbre halasztja látogatását: Hispániába menet kívánja majd a római keresztyéneket fölkeresni (Róm 15,24). Addig is a birodalom túlnyomórészt görög nyelvű részeiben tevékenykedik, a Jeruzsálemtől Illíriáig terjedő térségben (Róm 15,19).

Vajon azt jelenti mindez, hogy Pál a közelgő világvége hírnökeként lélekszakadva rohanja be a római birodalom tájait? Először is, a vég Pál számára mindig is kiszámíthatatlan marad – az Úr napja úgy jön el, mint az éjjeli tolvaj (1Thessz 5,2). Másik alkalommal, néhány évvel később csak annyit mond, „most közelebb van hozzánk az üdvösség, mint amikor hívőkké lettünk” (Róm 13,11). Pál továbbá helyi gyülekezeteket alapít, s azok épülését lelkipásztori látogatásokkal, hosszú levelekkel s munkatársak odaküldésével igyekszik munkálni. Gyülekezetei érdekében közbenjár, és számos gyakorlati, hétköznapi dologban látja el azokat tanácsokkal; azt várja, hogy lelki érettség és felelősségvállalás dolgában növekedjenek, és világosságot sugározzanak környezetükben. Nyilvánvaló, hogy ez mind-mind időbe telik. S ugyanakkor mindez a lázas végvárakalmain keretében folyik. Míg egyes keresztyén körökben a közelgő vég rajongó várása mintha fékezte volna a missziói tevékenységet, Pál esetében éppen fordított a helyzet. Az evangélium hírnöke ő, Krisztus követe a pogányok között, példaképe gyülekezeteinek, közbenjárójuk és tanácsadójuk, és mindezek az ő eszkatológiai missziójának a részei. Apostolság s apokaliptika viszonyában tehát nem feloldhatatlan ellentétről, hanem kreatív feszültségről beszélhetünk esetében. Pálban szenvedély van, ám a józanság szenvedélye az; és türelmetlenség van benne, ám ezt türelme csöndesíti, amellyel a világot a Krisztus-eseményben meghirdetett rendeltetésére készíti föl. Az apokaliptikus láz és a missziói stratégia kéz a kézben járnak. Nem mondanak ellent egymásnak, nem bénítják egymás erejét.

Ennek fényében talán megérthetjük Pál furcsa kijelentését (Róm 15,24): „már nincs munkaterület e vidékeken számomra” (ti. a „Jeruzsálemtől kezdve egészen Illíriáig” terjedő térségben). Ezért kell más területekre mennie – folytatja Pál –, hogy ne ott hirdesse az evangéliumot, ahol Krisztust már is-

mertté tették, s ne idegen alagra építsen (Róm 15,20). Miért teszi Pál ezt a két kijelentést? A válasz talán kettős: (a) az idő rövidsége és a feladat sürgős volta miatt nem célszerű olyan helyekre mennie, ahol az evangéliumot már hirdették; (b) nem azt akarja mondani, hogy a missziói munka beteljesedett már azokon a területeken, ahol dolgozott, hanem csak azt, hogy már vannak életképes egyházak, amelyek a városokból továbbterjeszthetik az evangélium ismeretét vidékre – Pálnak tehát tovább kell haladnia.

Pál és munkatársai

Pál missziói szolgálatának másik jellemző vonása az, ahogyan különböző munkatársak segítségét igénybe veszi. Ezek a férfiak (és nők, mint például Priscilla) nem csupán Pál segítői vagy beosztottjai, hanem valódi munkatársai. Pál munkatársainak három csoportja különböztethető meg: az első csoport a legbelsőbb kör, Barnabás, Szilvánusz és főleg Timóteus, a második a „független munkatársak” köre, mint Priscilla, Akvila és Titusz, a harmadik – és talán legfontosabb – pedig, a helyi gyülekezetek képviselői, mint Epaphroditusz, Epaphrasz, Arisztarkhosz, Gájusz és Jászón. A gyülekezetek meghatározott időre bocsátották ezeket a személyeket Pál rendelkezésére. Általuk maguk a gyülekezetek vannak képviselve a páli missziói munkában, és válnak e munka felelős részeseivé. Valójában akkor van baj, ha egy gyülekezet nem képviselteti magát ebben a munkában – az ilyen gyülekezet kizárta magát a Pál missziós vállalkozásában való részvételből.

Munkatársaiban Pál a gyülekezeteket öleli magához, azok pedig az ő missziói erőfeszítéseit teszik a magukévá. A közös misszióknak ez a legfőbb célja. A közösségnek a missziói munkára kiválasztott tagjai meghatározott időre a misszió rendelkezésére bocsátják karizmáikat, a gyülekezetek pedig küldöttjeik által válnak az egész vállalkozás részeseivé. A munkatársak szerepét csak akkor érthetjük meg igazán, ha a gyülekezetekre vonatkoztatva szemléljük. Ez a szolgálat a gyülekezetek nagykorúságát mutatja. Okvetlenül figyelembe kell venni a lényegi, alapvető kapcsolatot Pál munkatársai és azok gyülekezetei között. Teológiai szempontból ez azt jelenti, hogy Pál az egyház munkájának tekinti a maga missziós munkáját.

A páli misszió indítékai

Időközben szinte észrevétlenül elérkeztünk Pál missziói stratégiájától a misszió indítékaihoz. A korai egyház misszióját három fő indíték mozgatta, s Pálnál mind a három különösen jól megfigyelhető: a hála, a felelősségérzet és az ag-

gódás. Ez a három nem mindig különíthető el igazából, mivel Pálnál igen gyakran egymásba olvadnak, a megkülönböztetés azonban mégis segítségünkre válhat Pál megértésében.

Aggódás

Okvetlenül észre kell vennünk, hogy Pál a pogányság megítélésében a korabeli júdaizmus nézeteit osztja. Ez a megítélés határozottan elmarasztaló, nem utolsósorban amiatt, amit a zsidók a pogányok rossz erkölceinek tekintettek – bűneiket Pál többször is felsorolja (pl. 1Kor 5,10; 6,9-11). Legkivált azonban a bálványozást tartja Pál elítélendőnek. A bálványok a megromlott emberi értelem koholmányai (vö. Róm 1,23.25), s bár emberi alkotások, mégis uralkodni tudnak az embereken, akik „a néma bálványokhoz” sodródnak (1Kor 12,2), s azoknak szolgálnak, „amik természet szerint nem istenek”, csak „erőtlen és gyarló elemek” (Gal 4,8k). Nem tudatlanságból szolgálnak tehát a bálványoknak, mint a sztoikusok mondják, hanem szántszándékkal. Valójában a „bálványozás” nem is csak a bálványimádást jelenti, hanem tágabb értelemben bármely hamis dologhoz való kötődést.

A görög-római világ általánosan elterjedt bálványozásával szemben Pál (a maga zsidó gyökereivel teljes összhangban) az egy Isten hajthatatlan üzenetét hirdeti, aki az emberek kizárólagos hűségét követeli magának. A bálványokkal szöges ellentétben „élő és igaz” Istenről beszél (1Thess 1,9). Nem a világ csodálatos teremtéséből, nem a meglévő dolgok isteni kormányzásából, s nem is a próféták szájával történt további kijelentésekből tudjuk, hogy Isten élő és igaz, hanem mindenekelőtt azért ismerjük őt annak, mert Fia által jelentette ki nekünk magát (Gal 4,4k).

Ezen a ponton kapcsolódik be Pál aggódása. A Krisztus nélküli emberek világát ő teljességgel elveszettnek látja, a pusztulás útján lévőknek (vö. 1Kor 1,18; 2Kor 2,15), az üdvösség híján szűkölködőknek (lásd. még Ef 2,12). Minduntalan visszatérő témája a közeli ítélet, mely azokat fenyegeti, „akik ellenállnak az igazságnak” (Róm 2,8). Éppen ezért nem ismer megállást. Hirdetnie kell, méghozzá minél többeknek a szabadítást, a megszabadulást „az eljövendő haragtól” (1Thess 1,10). Krisztus követe ő: Pál és munkatársai által Isten szólítja az elveszetteket: „Krisztusért kérünk, béküljete meg az Istennel!” (2Kor 5,20)

Pál igehirdetői aggódása azonban nem „az eljövendő harag” miatti aggodalomban nyilvánul meg elsősorban. Ezen ő soha nem időzik, nem részletezi. Isten haragja voltaképpen sötét burka, háttere a Pál hirdette fényes örömezetnek, mely a Krisztusban való üdvösségről és az Isten uralkodásának közel-

ségéről szól. Evangéliuma örömezenet azoknak, akik szántsándékkal vétkeztek, akiknek nincs mentség, akik rászolgáltak Isten ítéletére (Róm 1,20.23.25; 2,1-2.5-10), de az Isten jósága lehetőséget ad nekik a megtérésre (Róm 2,4). S akik hallgatnak szavára, azok – mondja Pál legelső levelében (1Thess 1,9) – „a bálványoktól az Istenhez” térnek meg, „hogy az élő és igaz Istennek” szolgáljanak. A megtérés, a halál és a valótlanság birodalmából, az Isten életének és valóságának birodalmába hozta a megtérteket. Sokkal gyökeresebb metamorfózis ez, mint ami a filozófusok szeme előtt lebeg. Pál célja nem az ember természetes lehetőségeinek kiteljesítése, hanem az, hogy Krisztus kiábrázolódjék a hívőben. A bálványoktól Istenhez kell megtérni – az 1Thess 1,9 kifejezése a zsidó diaszpóra öröksége, ám a folytatás határozottan keresztyén tartalommal bíró eszkatológiát hordoz: „és várjátok a mennyből Jézust, az ő Fiát, akit feltámasztott a halottak közül, aki megszabadít minket az eljövendő haragtól”. Pál szemében az üdvösség a meg nem érdemelt szabadítás megtapasztalása, amikor az ember ama egy Istennel, a Jézus Krisztus Atyjával találkozik. Más kifejezések, melyeket Pál ezzel kapcsolatban használ: „Isten fiaivá lenni”, „testünk megváltása”, „szabadságra hívattatni”, „ilyen nagy halálból szabadulást nyerni”, „Istent megismerni” és (gyakran) „megigazulni”.

Pál missziója tehát arra irányul, hogy az embereket odavezesse a Krisztusban lelhető üdvösséghez. Ám Pál szolgálatának végcélja nem merül ki ebben az emberi, antropológiai perspektívában. Missziója által Isten eljövendő dicsőségére készíti ő a világot, arra a napra, melyen az egész mindenség Istent fogja dicsőíteni.

Felelősségérzet

Pál felelősségérzete a római birodalom pogányai iránt abban nyilvánul meg, hogy mélyen átérzi: kötelessége az evangéliumot hirdetni közöttük. Kényszer, nehezedik rá: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot!” (1Kor 9,16). Különösen idevág a Róm 1,14: „Mind a görögöknek, mind a barbároknek, mind a bölcseknek, mind a tudatlanoknak köteles vagyok”. Ahhoz, hogy az ember adósnak érezze magát, két dologra van szükség: hogy mástól kapott legyen valami, s hogy egyaránt ismerje és becsülje a kapott dolgot és a személyt, aki adta. Itt azonban a „hitelezőket” nem ismeri Pál, és azok sem adtak Pálnak semmit. Krisztusnak viszont adósa Pál, s ebből lesz a tartozás azoknak, akiket Krisztus üdvösségre akar juttatni. Ha tartozom annak, aki meghalt, adósa lettem azoknak, akikért meghalt. A Krisztusban való hit egyetemes felelősségtudatot támaszt az emberben: a hívő ráébred, hogy ugyanúgy tartozik a hitetleneknek, mint Krisztusnak. Ám ez semmi olyasmin nem múlik, amit

az adós azoknak az embereknek köszönhetne, akiknek tartozik: egyedül és teljességgel csak az Isten ajándékától függ, amely Krisztusban adatott. A „megszolgált jutalom” képzeze éppen ezért nem férhet a képbe, hiszen azt jelentené, hogy Pál a maga jószántából végzi a misszió munkáját, mert nyereségre akar szert tenni (vö. 1Kor 9,16).

A korinthusiakhoz írt második levelében Pál egy másik szóval próbálja kifejezni a „tartozás” érzését: „Mivel tehát ismerjük az Úr félelmét, embereket győzünk meg” (2Kor 5,11). Nem egy boldogtalan ember gyáva félelme ez, hanem az Úr barátjának, bizalmas szolgájának szerető félelme, aki retteg attól, hogy hőn szeretett Urának csalódást okozzon. Ezért fél Pál attól is, hogy míg másoknak prédikál, maga valami módon méltatlanná ne legyen (1Kor 9,27).

Mindezek a felelősségtudatot hangsúlyozzák Krisztus iránt és azok iránt, akikhez Pált Isten küldte. Az utóbbi mozzanat emelkedik ki az 1Kor híres részletében: Magamat mindenkinek szolgájává tettem, hogy minél többeket megnyerjek. A zsidóknak olyanná lettem, mint aki zsidó, hogy megnyerjem a zsidókat; a törvény uralma alatt levőknek, mint a törvény uralma alatt levő – pedig én magam nem vagyok a törvény uralma alatt –, hogy megnyerjem a törvény uralma alatt levőket. A törvény nélkülieknek törvény nélkülivé lettem – pedig nem vagyok Isten törvénye nélkül, hanem Krisztus törvénye szerint élek –, hogy megnyerjem a törvény nélkülieket. Az erőtléneknek erőtlenné lettem, hogy megnyerjem az erőtlenekeket: mindenkinek mindenné lettem, hogy mindenképpen megmentsek némelyeket. Mindezt pedig az evangéliumért teszem, hogy én is részestárs legyek abban (9,19-23).

Ezek a versek voltaképpen többet mondanak Pál felelősségérzetéről, mint missziói módszereiről. Kétségtelenül kitűnik belőlük, hogy az evangélium hirdetése Pál részéről rugalmasan, érzékenyen, nagy beleérzéssel történik, s hogy neki a misszió nem jelenti sem a zsidók hellénizálását, sem a görögök júdaizálását. Ám az összefüggés egészét tekintve mindez mellékes ahhoz képest, amiről Pál itt valójában beszél. Szolgálatát nem a maga elhatározásából, hanem az evangéliumhoz való engedelmességből végzi ilyen szabadon, elannyira, hogy tulajdon üdvössége forog kockán. Pál itt lényegében két dolgot mond: Jézus Krisztus evangéliuma mindenkinek szól, minden megkülönböztetés nélkül; neki pedig, Pálnak, kikerülhetetlen kötelessége, hogy minél többeket „megnyerjen”. Éppen ezért ragaszkodik ahhoz, hogy szükségtelen botránykövet senki ne gördítsen a reménybeli megtérők vagy a „gyöngye” hívek útjába – ezt fejtegeti például az 1Kor 8-10 részeiben, amikor a bálványáldozati hús kérdését tárgyalja. Nem szükséges egy kaptafára vonni a más-más kultúrákban nevelkedett keresztyéneket.

Ha már itt tartunk, tanulságos lehet megfigyelnünk, mit mond Pál arról, hogy a „kívülvalókhöz” miképp viszonyuljanak, azokkal hogyan viselkedjenek a hívők. Ebből ugyanis még jobban megérthetjük, miképp gondolkodik saját – és más keresztyének – felelősségéről. Először is saját közösségük különleges voltát hangsúlyozza. A keresztyének közössége el van határolva másoktól: ezt fejezik ki az „odatartozás szavai” (melyek a csoport belső összetartását és összetartozását hangsúlyozzák – Pál gyakran él a hívőknek szánt különleges kifejezésekkel) és az „elkülönülés szavai” (megkülönböztetendő magukat az oda nem tartozóktól). Példaadón kell viselkedniük, mert „szentek”, Isten „választottjai”, „elhívottak”, akiket az Isten „ismer”.

Ebből tehát úgy tűnik, hogy mivel ők páratlanul kivételes helyzetet élveznek, mint Isten gyermekei, emiatt egyszerűen kivételes magatartást kell tanúsítaniuk. Ámde – s ez a második jellegzetesség – Pál módfelett gyakran hangoztatja, hogy a kívülállóknak elöl való tanúságtétel kedvéért kell példaadón viselkedniük. Miközben azt is látnunk kell, hogy Pál sokszor elég rosszállóan nyilatkozik a közösséghez nem tartozó emberekről. Említettem már néhány kifejezést, amivel őket illeti, ezekhez kapcsolhatók a következők is: „igazságtalanok”, „hitetlenek”, „akik engednek a hamisságnak”. A nem-keresztyének megjelölésére mégsem ezeket a kifejezéseket használja Pál, sőt ezeket sem: „ellenségek”, „bűnösök”. A csoporthoz nem tartozókat illetően valójában csak két sajátos kifejezés van a páli levelekben: „a többiek” és „a kívülvalók”. Mind a kettő enyhébb, semlegesebb a Pálnál alkalmanként előforduló erősebb kifejezéseknél, s mind a kettő feltűnően mentes a rosszállástól.

Pál inkább azokat bírálja, akik magukat a hívők közé tartozóknak vallják: „Mert mi közöm ahhoz, hogy a kívülvalókról is ítéletet tegyek? Avagy ti nem a belüllévők fölött tesztek-e ítéletet? A kívülvalókat pedig majd az Isten ítéli meg” (1Kor 5,12k). A hangsúlyt tehát a „belüllévők” viselkedésére teszi a „kívülvalókhöz” viszonyítva, és azok kedvéért. A keresztyéneknek nem szabad a kívülállókkal való kapcsolataikat felelőtlen, rendellenes életmóddal veszélyeztetniük. Pál azt kívánja a keresztyénektől, hogy „a kívülvalók iránt tisztességesen viselkedjenek” (1Thessz 4,12), és „csendes életet folytassanak” (1Thessz 4,11). De nem úgy, mint a sztoikusok értik, akik az elmélkedő, visszavonult életet önmagában véve nagyra értékelik, sem úgy, mint az embermegvető epikureusok, akik a magányt többre becsülik a társaságnál, hanem keresztyénekhez illő módon csendes, étellel igyekeztvén az emberek megbecsülését elnyerni. Ezenfölül a keresztyéneknek szeretniük is kell minden embert (1Thessz 3,12). Mi mindenben kell az ilyen szeretetnek tapasztalhatóan megnyilvánulnia? A keresztyének soha ne akarjanak másokat megítélni; viselkedésük a polgári rend irányában legyen példamutató; készséggel álljanak

mások szolgálatára; legyenek készek másoknak megbocsátani, azokért imádkozni, azokat áldani.

Ámde nem elég a kívülállók megbecsülését, sőt csodálatát elnyerni. Kevés, ha a keresztyének élete csak példás – legyen az vonzó is. Vonja, hívja ez a kívülállót a közösségbe! Más szóval: a keresztyének életmódja legyen missziói! Igaz, hogy a keresztyén közösség zárt és körülhatárolt, ám a kerítésnek kertkapui vannak. Az olyan szekták, amelyek az üdvösség kisajátítására törekednek, hajlamosak elzárkózni a kívülállóktól. Ilyen volt például a qum-ráni esszénus közösség. A páli gyülekezetek azonban szemlátomást mások. Jellemzőjük az a missziói energia, amely a kívülállóban a reménybeli belülről látja. Példás létezésük nagy erejű mágnes, mely a kívülvalókat az egyházhoz vonzza.

Másfelől a páli keresztyének életének missziói dimenziója inkább rejtett, mintsem kifejezett. Missziói az, de nem misszionáló. Pál leveleiben ritkán esik szó a gyülekezet közvetlen missziói tevékenységéről. Ez azonban nem tekintendő hiányosságnak. Pál mondanivalója inkább az, hogy a kicsiny keresztyén gyülekezetek vonzó, megnyerő életstílusa hitelesíti azt a missziói munkát, melyet ő és munkatársai végeznek. Az „átlagos” keresztyéneknek nem az a legfőbb feladata, hogy a világot járják és az ígét hirdessék, hanem inkább az, hogy vonzó életstílusukkal és a „kívülvalók” befogadásával támogassák a missziót.

Hála

Most érkezünk el Pál missziói indítékainak legmélyebb szintjére. A világ végéig elmegy ő, mert Isten szeretetét lenyűgöző módon megtapasztalta Jézus Krisztusban. „Isten Fia... szeretett engem és Önmagát adta érettem” – írja a Galatáknak (2,20), a Rómaiaknak pedig ezt írja: „Az Istennek szerelme kitöltetett a mi szívünkbe”. Isten szeretetének, mint a misszió indítékának klasszikus megfogalmazása az 1Kor 5,11, ahol Pál ezt mondja: „Mivel tehát ismerjük az Úr félelmét, embereket győzünk meg”. A „félelem” valójában arra utal itt, hogy Pál nem akar szeretett Urának csalódást okozni. A 14. versben pozitív oldalról fogalmazza meg ugyanezt: „Mert a Krisztusnak szerelme szorongat minket”.

Pálnál tehát az evangélium egyetemes hirdetésének legalapvetőbb indítéka nem az elveszettekért való aggodás, nem is elsősorban a felelősségérzet, hanem inkább az isteni kegyelemben való részesültség tudata. Krisztus által – mondja Pál – „kegyelmes megbízatást nyertem az ő nevében, hogy minden nemzetből valókat hitre és engedelmességre vezessek” (Róm 1,5). A Róm

15,15k-ben is ama kegyelemről beszél, „amelyet Isten adott nekem arra, hogy a pogányokért legyek Krisztus Jézusnak szolgálója”.

Kedvezés, kegyelem, hála (az újszövetségi görögben mindhárom a charisz fejezi ki) – Pálnál ezek a fogalmak kapcsolódnak missziói szolgálatához. A Rómaiakhoz írt levelében bensőséges kapcsolatot teremt a „kegyelem” és „hálaadás” (charisz) illetve a „kötelesség” között. Más szóval: a tartozás elismerése máris hálaával tölti el Pált. A tartozás, a lekötelezettség nem teherként nehezedik rá, hanem hálaadó szívvel vall a maga adós voltáról: azzal ad hálaát, hogy a misszió munkáját végzi a zsidók és a pogányok között. A bűn retentő adósságát elcserélte a hála adósságára, amely a misszióban nyilvánul meg.

Pál nemegyszer kultikus nyelvezetet használ, amikor arról beszél, hogy ő maga vagy hívő testvérei hálaadással tartoznak. A Róma 15,16-ban, a pogányokért (vagy a pogányok között) munkálkodó „szolgálattevőnek” mondja magát, missziói tevékenységét pedig „papi szolgálatnak” nevezi. A Filippi 2,17-ben „italáldozat” és „istentiszteleti szolgálat” gyanánt emlegeti ugyanezt. A pogány megtérteket „áldozat”-nak (Róm 15,16) nevezi. Hasonlóképpen kéri a rómaiakat, hogy „okos istentiszteletként”, szánják oda testüket Istennek „élő és szent áldozatul” (Róm 12,1); a filippiektől, Epafroditosz által küldött adományt is az Istennek tetsző „kellemes illatként és kedves áldozatként” (Fil 4,18) jelöli meg.

Mindezek a kifejezések egy olyan áldozat eszméjét sugallják, amelyet szeretetből ajánlanak fel azok, akik Isten szeretetét elnyerték Krisztus által. Pál a misztériumvallások kultikus és áldozati nyelvezetét metaforikusan átalakítva, józanul és kézzelfoghatóan alkalmazza a hívek mindennapi életstílusára. Lehet, hogy az új megtértek közül némelyek furcsállták, hogy Pál kultuszmentes istentiszteletet hirdet; ezeket Pál biztosítja arról, hogy maga Isten hatálytalanított minden kultikus gyakorlatot. De azért a keresztyéneknek is megvan a maguk sajátos istentisztelete: a mások üdvösségére szolgáló példás életük „élő és szent áldozat... amely tetszik az Istennek” (Róm 12,1). Ez a mindennapi életükben folytonosan végzett „okos istentisztelet” helyettesít minden addigi kultuszi cselekedetet. Pál azonban mind a pogány, mind a zsidó szóhasználatától merőben eltér. Nem arról beszél, hogy bűneik miatt az embereknek ki kell engesztelniük az Istent, hanem inkább arról, hogy maga Isten akar megbékélni velünk, az ő ellenségeivel. Ilyen mélyre ereszkedik Isten az emberekkel való társalkodásában. Ezt a határtalan és kimondhatatlan szeretetet tapasztalja meg Pál és az ő gyülekezetei. Elképzelhető-e az, hogy másképp válaszolnának erre, mint mélységes hálaadással?

A Páli misszió paradigmája

Kíséreljük meg megrajzolni Pál missziói paradigmájának körvonalait. Túlhangsúlyozni aligha lehet, hogy Pál mennyire fontos az őskeresztyén misszió megértése szempontjából. Az egész Újszövetségben – sőt, azt is mondhatnánk: az egész ősegyházban – páratlanul mélyen tárja elénk az egyetemes keresztény misszió látomását. Semmi kétség, hogy a teológus Pált csakis akkor érthetjük meg, hogyha elsősorban a misszionáriust látjuk benne. Ha Pált értelmezni kívánjuk, arra kell törekednünk, hogy visszanyerjük a teológia és az evangelizáció, illetve a hitből való megigazulás és a világmiszió egységét.

A missziológia egyik célja az, hogy az egyház apostoli küldetését jobban megértsük. Az exegetikai teológia egyik célja az, hogy a bibliai író szándékát megértsük. Amikor tehát az exegeta Pál apostollal foglalkozik, s amikor a missziológia Pál apostoli munkáját az egyház további missziója tekintetében, mint mértékadót fogadja el, akkor ez a két cél egybeforr. Ez az „egybeforrás” kockázatos dolog. Könnyen hozhatunk elszórt következtetéseket, és azokat a saját helyzetünkre alkalmazhatjuk; márpedig nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Pál sajátos, meghatározott körülmények között alkotta meg missziói teológiáját és stratégiáját. A kiút ezúttal is az lehet, hogy Pálból kiindulva nézzünk saját helyzetünkre, engedjük, hogy megtermékenyítse képzeletünket, és kreatív módon, a Szentlélek vezetésére hagyatkozva vetítsük rá Pál teológiájának és missziójának a logikáját mai körülményeinkre, amelyek Pál helyzetétől történelmileg számos vonatkozásban igen eltérnek. Pált nem „értjük” meg pusztán azzal, hogy „elhelyezzük” őt a Kr. u. I. században. Nem csak arra vagyunk kíváncsiak, hogy mit is jelenthettek Pál levelei az I. században, hanem arra is, hogy ma mit jelentenek. Át kell hidalnunk a szakadékot az akkor és a most között. Az értelmezés folyamata alapján véve egységes folyamat, amelyben végül egybeolvadnak a történeti és a teológiai (pontosabban, ez esetben az exegetikai és a missziológiai) értelmezések. Természetesen ez csakis akkor sikerülhet, hogyha az eredeti szöveg hitelességét a legnagyobb tiszteletben tartjuk, s nem áldozzuk fel a „relevancia” oltárán. Rövid szóval az a feladatunk, hogy hűségesek maradjunk a régi szöveghez egy új helyzetben. Pált történelmi hűséggel kell olvasnunk (vagyis, amennyire lehetséges, saját összefüggésein belül), mielőtt sort kerítenénk az alkalmazásra – s nem átigazítani a szöveget a saját szájízünk szerinti értelmezés alátámasztása végett.

Remélhetőleg az eddigiekből kiviláglott, hogy Pál „missziói teológiája” nem annyiból áll, amennyit az effajta önkényes (bár régi keletű!) értelmezés kihüvelyez belőle. Ám egy másik nehézséggel is szembe kell néznünk: tekin-

tettel Pál kivételes voltára, vajon jogunk van-e ahhoz, hogy belőle következtetéseket vonjunk le?

Pál missziói apostolkodása olyannyira kivételes, hogy lehetetlen utánozni. Pál leveleinek olvastán valóban ez lehet a benyomásunk. Jóformán egy szál magában szembeszáll a római birodalommal. „Kényszer” nehezedik rá (1Kor 9,16). Saját személyéről és missziójáról valóban lélegzetelállító dolgokat mond. Elhivatását Ézsaiás és Jeremiás elhivatásához hasonlítja (vö. Róm 1,1; Gal 1,15). Szolgálatát „papi szolgálatnak” nevezi, és a pogánykeresztyéneket a Szentlélek által megszentelt és kedves áldozatként ajánlja Istennek (Róm 15,16). Isten – mondja Pál – az Ő „ismeretének illatát terjeszti általunk mindenütt, mert Krisztus jó illata vagyunk Isten dicsőségére mind az üdvözülők, mind az elkárhozók között” (2Kor 2,14k). Krisztus követének vallja magát, aki által Isten szól az emberekhez (2Kor 5,20). Az új szövetség szolgája lett (2Kor 3,6), sőt Isten munkatársa (1Kor 3,9). S mindezekén túl, miként a Római levélben többször is elmondja, adósa ő zsidóknak és pogányoknak, mert a Krisztusnak adósa.

Mondhatunk mi ilyen merészeket magunkról? Valószínűleg nem. Másfelől viszont merhetjük-e Pál leveleit hittel olvasni, merhetünk-e Pál leveleiből prédikálni, ha nem engedjük azt, hogy ránk is átragadjon Pál missziós szenvedélye? S vajon nem terjeszti-e ki maga Pál a saját missziói látását munkatársaira és az általa alapított gyülekezetekre is? Mint feljebb kifejtettem, bizony ki terjeszti. Ahogyan Pál Krisztus adósa lévén, zsidók és pogányok adósa, ugyanúgy a zsidó- és a pogánykeresztyének is adósai Krisztusnak és egymásnak. Az egymásrautaltság „háromszögletű”. Ha Krisztus által megigazulást nyertünk, e változás „legigazabb jele egy gyökeresen új adósság és háladatosság megjelenése”. A Páli gyülekezetek mindenekelőtt azzal mutatják meg ezt a „köteles hálaadást”,

hogy különböznek másoktól,

hogy kivívják a kívülállók megbecsülését (1Thessz 4,12),

hogy a gonosz minden fajtájától őrizzék meg (1Thessz 5,22),

hogy senkit meg nem botránkoztatnak (1Kor 10,32),

hogy „feddhetetlenek és romlatlanok, Isten hibátlan gyermekei az elfordult és elfajult nemzedékben” (Fil 2,15), s hogy gondolatban is csak azzal foglalkoznak, „ami igaz, ami tisztességes, ami igazságos, ami tiszta, ami szeretetreméltó, ami jóhírű, nemes és dicséretes” (Fil 4,8). A Római levél 12 része különösen is tanulságos ebből a szempontból. Pál kétségkívül azt kívánja, hogy olvasói vegyenek róla példát.

EBBEN A SZELLEMBEN NÉZZÜK MEG PÁL MISSZIÓI PARADIGMÁJÁNAK VONÁSAIT.

1. Az egyház mint új közösség. A Páltól alapított gyülekezetek minden tekintetben megosztott világban találják magukat: kulturálisan (görögök és barbárok), vallásilag (zsidók és pogányok), gazdaságilag (gazdagok és szegények) és társadalmilag (szabadok és rabszolgák). Maguk az újkeletű gyülekezetek is megosztottak, pártokra tagoltak, amiről az egyenetlenség és civakodás tanúsodik (különösen Korinthoszban). Ebbe Pál semmiképpen sem hajlandó belenyugodni. Minden különbözőség ellenére sem tudná elképzelni, hogy az egy test egységéről valaha is lemondjon. S korántsem csak a szektás széttöredezés megakadályozására irányuló stratégiai vagy gyakorlati megfontolás rejlik emögött. Pál nézete valójában teológiai megalapozású: ahol az emberek „Krisztusban megkeresztelkedtek”, és „magukra öltötték Krisztust”, ott nem lehet többé elválasztás zsidók és pogányok, szabadok és szolgák, férfiak és nők, görögök és barbárok között – ott már „mindnyájan egyek... a Krisztus Jézusban” (Gal 3,27k). Mi már „nem a születésünk meghatározottságában élünk, hanem a keresztség meghatározottságában”. Egységünk nem vitatható. Az egyház az új teremtés előhada, melynek szükségképpen Isten eljövendő világának értékrendjét kell megjelenítenie.

Ennek fényében az egyházon belül mindennemű különözés, akár faji, akár etnikai, akár társadalmi, vagy egyéb indokokra alapozva, Pál értelmezése szerint nem más, mint az evangélium megtagadása. A megbékélés és a megigazulás a hívek egymásra utaltságában és a közöttük uralkodó atyafiúi szeretetben mutatkozik meg. Ahol más a helyzet, ott valami nagyon félresiklott, és Pál semmiképpen sem hagyhatja annyiban. Az új közösség tagjai nem fajukban, kultúrájukban, társadalmi osztályukban vagy nemükben lelik fel a maguk igazi mivoltát, hanem Jézus Krisztusban. Hogy is lehetne másként, ha Krisztus egygyé alkotta a zsidókat a pogányokkal, ha „a kettőt egy új emberré teremtette önmagában”, és „megbékéltette mindkettőt egy testben az Istennel... a kereszt által” (Ef 2,15k)?

2. Misszió a zsidósághoz? Az egyház és Izráel kapcsolatának Páli értelmezése az imént tárgyaltakhoz kapcsolódik, más tekintetben viszont sajátos esetet képez. Lehet, hogy a zsidók a világon az egyetlen vallási közösség, amelyhez az egyháznak nincsen missziói, térítő megbízatása? Több teológus erre a következtetésre jutott, különösen a Róma 9-11. részeinek exegézise alapján.

Először is, azt a kérdést kell föltennünk, hogy vajon nem következtek-e be valóban azok az események, melyeket Pál olyan türelmetlenül várt. Mert ha

igen, akkor nem idejétmúlt dolog vajon ezekben a versekben keresni a végső választ napjaink kérdéseire? Másodszor, vajon nem vetünk-e túl nagy súlyt egyetlen szövegrészre, miközben más kijelentéseket elhanyagolunk – nemcsak általában az Újszövetségben, hanem még Pál írásában is? Harmadszor, vajon lehet-e tagadni, hogy korunk érzékenysége a zsidó nézetek és törekvések iránt csakúgy, mint a zsidóság megmaradásának szent fontossága nagyrészt a (főleg nyugati) keresztyénség holocaust utáni rossz lelkiismeretének tudható be?

Az effajta kérdések fényében hadd kockáztassak meg néhány megjegyzést a szóban forgó problémára nézve.

Először is, a pogánykeresztyéneknek sohasem szabadna megfélekedniük arról, hogy Isten végidőbeli népe Izráel méhéből született – sohasem szabadna lemondaniuk arról, hogy Isten története Izráellel folytatódik. A keresztyén hit meghosszabbítása, avagy újraértelmezése annak, amit zsidónak lenni jelentett a Kr. u. I. században. Az egyház nem új Izráel (abban az értelemben, hogy Isten a hitetlen zsidókról a hívő pogányokra ruházta volna át szövetségét), hanem kibővített Izráel. A pogánykeresztyénség léte sohasem válhat el Izráeltől. Pál mindezek megvilágítására egy olyan metaforát használ, amely ellentétes minden kertészeti gyakorlattal: a vad olajfa ágai oltatnak „természet ellenére” a szelíd olajfába (Róm 11,24).

Másodszor, a pogánykeresztyének sohasem igazán viselkedtek vendégekhez illő módon Izráel házában. Ehelyett az egyház inkább megfordította a két közösség egyesítésének eredeti rendjét: a zsidókat kizárták a házból, majd a kulcsot el is hajították. A pogánykeresztyén nemzedékek hosszú sora fittyet hányt az Izráel hitétől való függésre, s nyegle önelégültséggel hetvenkedett saját hitével „a zsidók” rovására. Sőt ennél is tovább mentek. Ha keresztyéneknek a zsidókhöz való viszonyulására tekintünk, az egyház története a félreértések, a gyűlölködés, üldözések fonák története.

Harmadszorra vitathatatlanul roppant fontos, hogy a pogánykeresztyének komoly párbeszédet folytassanak a zsidókkal. Ám a találkozóra nem valami légüres térben kerül sor, hanem a holocaust tragédiájának árnyékában. Ám bármilyen fájdalmas ez, a dialógus közben a tragédia árnyékában is világosan látnunk kell, hogy a keresztyénség és a júdaizmus gyökere és Szentírása közös, mégis mélyreható különbség van a kettő között abban, ahogy ugyanannak az Istennek a kinyilatkoztatását értelmezik. A zsidók keresztyének által történt sok százados elnyomatása említetlenül is jelen van a párbeszéd során – szükséges, hogy együttérzést támasszon, ámde nem vezethet a vitás kérdések felhígításához.

Negyedszer, az Izráellel és az Izráelről folytatott teológiai beszélgetések során okvetlenül különbséget kell tenni aközött, amit Izráel az Isten szövetség-

gében jelent, és aközött, amit Izrael, mint modern nemzetállam jelent. Veszedelmes teológiai tévképzet volna ugyanis Izráelt, mint teológiai entitást közvetlen kapcsolatba hozni a zsidók külön nemzetállamban való életével – nem is szólva arról, hogy mint az utóbbi évek eseményei megmutatták, Izrael semiben sem viselkedik különbül, mint bármelyik más állam.

Ötödször, az evangélium zsidók között való hirdetésének missziója továbbra is lezáratlan ügy az egyház napirendjén. Amit Pál mond a Róma 9-11 részeiben, annak eléggé bizonytalan az értelme ahhoz, hogy legalábbis lehetővé tegye azt az értelmezést, miszerint a zsidók közötti missziót tovább kell folytatni.

Ha valóban Krisztus a „csodálatos válasz a zsidóság vallásos keresésére”, ha „a Tóra és Krisztus összeolvasztása” megengedhetetlen, ha nem Ábrahám teste, hanem hite számít (Gal 3,7; Róm 4,11.14.16; 9,8), ha nem a vallási előírások buzgó megtartása szerez üdvösséget (Róm 10,2), ha csakis azok oltanak be ismét az olajfába, akik „nem maradnak meg a hitetlenségben” (Róm 11,23) – ha mindez így van, akkor vajon nincs-e mégis egyéb kötelességük is a keresztyéneknek a zsidókkal szemben, mint hogy biztosítsák a zsidók nyugalomát a világban? Természetesen vigyázni kell arra, hogy a zsidók előtt való tanúságtétel a legnagyobb tapintattal és alázattal történjen, s ismételjük meg: a keresztyének zsidókkal szembeni történelmi bánásmódjának a tudatában.

Végül mindaz, amit Pál „az egyház és Izrael” viszonyáról mond, feltűnően hasonlít ahhoz, amit Máté és Lukács mond ugyanerről. Mind a hárman ugyanahhoz a nagy paradigmához tartoznak. Ugyanakkor hármuk között jelentős különbségek is vannak. Pál gondolataira különösen jellemző a csaknem elviselhetetlen, ámde mégis kreatív feszültség.

3. A misszió és Isten győzelmének közelsége. Pál a saját misszióját Krisztus visszatérésének összefüggésében látja. Csakhogy több mint tizenkilenc évszázad telt el azóta, hogy Pál a világ vége közeledését hirdette, s várakozása azóta is beteljesületlen maradt. Az azonnali végváradalom nem teljesülhet be már, hiszen a mi korunk messze eltávolodott attól az időtől. Ám az időminta minden egyéb módosítása is beteljesíthetetlen. Ha valaki azt mondaná, hogy Isten országa már eljött, azaz világunk az Isten országa, csakis nevetséget érdemelne. Ám ha valaki e között a két véglet között próbálna elhelyezkedni, azt is megcáfolja a beteljesülés elmaradása. Gondolkodó embernek ma egyaránt elfogadhatatlan minden időbeli alternatíva.

A probléma csakugyan súlyos. A teológusok az idők során, s különösen az újkorban, mindent megkíséreltek, hogy Pál teológiájának e kényelmetlen mozzanatát átértelmezzék, vagy legalábbis kimagyarázzák. A „szalonképes” egy-

házi és teológiai körökön túl, gyakran pont az ellenkező irányban vélték (és vélik ma is) a megoldást föllelni, kétségbeesetten ragaszkodván Pál apokaliptikájának formájához anélkül, hogy tartalmához ragaszkodnának.

Beker ennek ellentétét javasolja: Pál apokaliptikus eszkhatólogiájának magjához ragaszkodjunk anélkül, hogy héját abszolutizálnánk. Minden olyan törekvés, amely a páli váradalmak idődimenzióját feltétlen érvényességűvé kívánta tenni, siralmas eredményekkel járt, és súlyosan eltorzította Pál evangéliumának lényegét. Az időrend csak mellékterméke – igaz, szükséges mellékterméke – Pál üzenetének – ami nem azt jelenti, mintha az idő sürgetését 2Pét 3,8-ra hivatkozva el lehetne hessegetni („Az az egy azonban ne legyen rejtve előttek, szerettem, hogy az Úr előtt egy nap annyi, mint ezer esztendő, és ezer esztendő annyi, mint egy nap”). Mégsem vehetjük bizonyosnak, hogy az idő vég nélkül folyik. Isten elkövetkezendő győzelmének hívó erejére kell figyelni anélkül, hogy akár kronológiai spekulációkba tévednénk, akár Isten ígéretének jövődő megvalósulását tagadnánk. Pállal együtt számítanunk kell arra, hogy Isten elkövetkező győzelme végleg meg fogja oldani az élet minden ellentmondását és szenvedését. Keresztyén életünk csakis akkor lehet valóságos, ha az Isten győzelmének biztos alapjain nyugszik: „Ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, minden embernél nyomorultabbak vagyunk” (1Kor 15,19). Tudjuk és valljuk, hogy Isten győzelme egyes-egyedül az Ő kezében van, és felülmúlja minden kronológiai okoskodásunkat és várákozásunkat. S éppen azért, mivel Isten kétségbevonhatatlan diadalának hajnala felé tartunk, nem igazodunk a világhoz, hanem engedjük, hogy értelmünket Isten megújítsa, s egész természetünk megváltozzék (Róm 12,2). A világban végzett missziói munkánknak csak akkor van értelme, ha biztos tudatában vagyunk annak, hogy a magunk csekély „eredményeit” egy napon Isten fogja beteljesíteni. A hívek itt és most a Lélek első zsenegjét kapták – nem az eszkhatólogiai reménység pótlékául, hanem e reménység éltetőjéül, Aki által sóhajtozunk magunkban, „várva a fiúságra, testünk megváltására” (Róm 8,23).

4. A misszió és a társadalom átalakulása. Pál apokaliptikájáról szólva, felvetődik a kérdés, milyen viszonyban van az egyház a világgal, s hogy az egyház társadalmi szerepéről mond-e valamit az apokaliptikus eszkhatólogia.

Egyrészt, nem szabad megfélekedezni arról, hogy Pál idejében a kibontakozó keresztyén mozgalom társadalmi értelemben periférikus jelenség volt, méreténél fogva teljességgel jelentéktelen, fennmaradása pedig – emberileg szólva – bizonytalan. E körülmények legalábbis bizonyos mértékig megmagyarázzák, miért tartózkodik Pál az igazságtalan társadalmi intézmények (példá-

ul a rabszolgaság) éles bírálattól, és alapjában véve miért olyan kedvezően viszonyul a Római Birodalomhoz (vö. Róm 13).

Ezzel azonban, még nem mondtunk el mindent. Azt is látnunk kell, hogy Pál nem hajlandó elfogadni két ellentétes teológiai értelmezést, nevezet szerint a „tisztá” apokaliptikát és a rajongást. Mindkét szélsőséggel szembehelyezkedik, és ez rávilágít evangéliuma messzemenő társadalmi vonatkozásaira.

Mint láttuk, a zsidó apokaliptika arra hajlott, hogy a jelenvaló világot szöges ellentétbe állítsa a következővel. Az effajta látásmód csaknem természetyszerűen vezet a világtól és a világ viszontagságaitól való elzárkózáshoz. Kétségtelen, hogy az I. században sok keresztyén fogadta el ezt a lényegében dualista apokaliptikát. Mivel azonban, a korszakváltás Krisztussal már elkezdődött, Pál ezt a felfogást teljes képtelenségnek tartja. Már most abban az új világban élünk, amelyet Krisztus hatalmas beavatkozása teremtett; ezért nem lehet a társadalmi-politikai berendezkedésben továbbra is megtúrni a régi világhoz tartozó megkülönböztetéseket.

A rajongók (főleg Korinthusban) lényegében ezzel ellentétes álláspontra helyezkednek. A korinthusi gyülekezet rajongói, a Krisztusban már elnyert ajándékok fölött érzett izgalmukban, lemondanak mind a bekövetkező parúzia várásáról, mind a holtak testi feltámadásának reménységéről. Krisztus feltámadását már nem a jövőben bekövetkező egyetemes megváltás előhírnökének tekintik, a Szentlélek eljövetelét sem az eljövendők zálogának látják, hanem úgy vélik, a keresztség és a Lélek kitöltetése által, a hívők máris átvitettek a „feltámadásra”. „A közelgő parúzia várásának tehát nincs már értelme, hiszen immár minden apokaliptikus váradalom megvalósult.”

Érdekes módon az, hogy a keresztyéneknek mi dolguk a világban, az ilyen teológiai hozzáállás képviselőit éppoly kevésbé érdekli, mint a szélsőséges apokaliptika híveit. Az utóbbiak szemében a világ megválthatatlan, és ezért kerülendő; csak Isten fog végül mindent rendbetenni. A rajongók viszont azért közömbösök a világ iránt, mert az már úgyis „le van győzve”, s a továbbiakban nem kell számolni vele – miért is kellene, ha reményeink már beteljesültek?

Pál a társadalom iránti közömbösség mindkét formájával szembeszáll, és teszi ezt az apokaliptika gyökeres átértelmezése révén. Rámutat, hogy Isten végső győzelmének biztos tudatához nem az erkölcsi passzivitás illik, hanem a cselekvés itt és most, az Isten megváltó akaratával összhangban. Az Isten országának eljövetelébe vetett hit „olyan etikát teremt, amely minden erejével Isten eljövendő diadala felé iparkodik mozgatni a teremtett világot”. A keresztyén élet nem szorítkozik a belső kegyességre és a kultikus cselekményekre, mintha az üdvösség az egyházra korlátozódna; a hívek közösségének inkább

a testi engedelmességet kell gyakorolnia (Róm 12,1), Krisztust szolgálva a mindennapi életben, „a világ földi valóságában”, ezzel téve bizonyosságot a Krisztus végső győzelmébe vetett hitéről, az „utolsó előtti” dolgok között. Pál etikájának lényege nem az, hogy az ember tudja, mi a jó, hanem hogy tudja, ki az Úr – mert Krisztus királysága minden más hatalmi igényt törvénytelené nyilvánít.

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy Pál nem akar túl nagy súlyt helyezni a világban való tevékenykedésre. Ez részint kétségkívül az akkori körülményeknek tudható be, valamint annak, hogy Pál a közeli parúziát várja, s arról is meg van győződve, hogy az új világot nem emberi akarat fogja elhozni. Minden effajta törekvés „merő ábrándozás” vagy a valóság „összezsugorítása”, „mert Isten eljövendő diadalát az ember saját helyzetéhez és akaraterejéhez törpíti”. Ha a világban való cselekvésünk nem „az Isten végső megjelenésének kényszerítő, s hívó erejére” adott válasz, és ha „közben megfélemlünk arról, hogy maga Isten viszi diadalra az Ő országát, akkor ez a cselekvés a keresztyén ember erkölcsi képességének délibábos nagyításává torzulhat”. A keresztyén etika nem nyugodhat mindenestül, „protologikusan” azon, amit Krisztus már elvégzett, hanem „eszkatologikusan” is gyökereznie kell abban, amit Isten ezután fog elvégezni. Az egyháznak csakis kárára válhat, hogyha erről a kettős irányultságról megfélemlenek. A keresztyének tehát csak úgy tudják felvenni a harcot a bűn és halál elnyomó erőivel szemben, melyek ebben a világban Isten világának igazságáért és békeségéért kiáltanak, a hatalmi politika jobb- és baloldali hamis apokaliptikáival, hogyha Isten országának kortesei lévén, készek számot adni a bennük levő reménységről (1Pét 3,15) – feladatuk, hogy a fennálló struktúrákkal dacolva állítsák fel itt és most az Isten új világának a jeleit.

5. Misszió a gyöngeségben. Pál nem a rajongók módján hirdeti a Krisztus által már kivívott végső diadalt, hogy képzelt menekülést nyújtson olvasóinak a jelen szenvedéseiből, gyöngeségéből, s a halál fenyegetéséből. Ugyanakkor az apokaliptika híveihez hasonlóan Pál olvasói sem tulajdoníthatják a világban tapasztalt fájdalmat és szenvedést annak, hogy Isten távol van e jelenvaló, ámde szerencsére most már nem sokáig tartó gonosz világtól. „Minden érték átértékelése” (hiszen Pál esetében voltaképpen erről van szó) egész más-hol gyökerezik: a keresztyén tapasztalás kreatív feszültségében, a már elnyert megigazulás és a bizonyosra ígért megváltás között.

Pál teológiája kétpólusú, amennyiben egyrészt arra tekint, amit Isten Krisztusban már elvégzett, másrészt arra, amit Isten a jövőben fog majd cselekedni. Ha arra néz, ami „közel” van, látja, hogy háború dúl Isten és a halál erői

közt; ha arra tekint, ami „távol” van, a harc kimenetelét látja és máris annak örvendezik (vö. Róm 8,18).

A „közel” és a „távol” közti dialektikus feszültségről Pál a 2Kor-ban ír a legrészletesebben. Teszi ezt egészen meghökkentő módon: egy sor fogalmat – gyöngeség, szolgálat (diakónia), szomorúság, nyomorúság – összekapcsol egy másik, éppen ellentétes fogalomcsoporttal – erő (dünamisz), öröm, dicsekedés. Ez a dialektika az egész levelet áthatja, s a 12,9k-ben hág tetőfokára:

De ő ezt mondta nekem: „Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.” Legszívesebben tehát az erőtlenségeimmel dicsek-szem, hogy a Krisztus ereje lakozzék bennem. Ezért a Krisztusért örömöm telik erőtlenségekben, bántalmazásokban, nyomorúságokban, üldöztetésekben és szorongatásokban; mert amikor erőtlenség vagyok, akkor vagyok erős.

Hasonlóképpen kapcsolja össze Pál az ellentéteket máshol is. A 2Kor 4,8k ellentétpárjai: szorongatnak – nem szorítanak be, kétségeskedünk – nem esünk kétségbe, – üldözöttek vagyunk – nem elhagyottak, letipornak – el nem vesszünk. A 2Kor 6,8-10 újabb ellentétek sorozatát hozza: ámitók és igazak; ismeretlenek és jól ismertek; halálra váltak, és íme, élők; megfenyítettek és meg nem öltek; szomorkodók, de mindig örvendezők; szegények, de sokakat gazdagítottak; akiknek nincsen semmijük, és akiké mégis minden.

A szenvedést Pál nem valami kéréstlen és hívatlan csapásnak látja, amit a világ ellenállása és támadásai miatt kell a keresztyéneknek passzívan eltűrni, hanem egyszersmind – sőt talán elsősorban – annak az aktív tevékenységnek a jele, amelyet az egyház a világ megváltása érdekében fejt ki a világban. A szenvedés tehát a missziói tevékenység egyik módja. Pál „a Jézus bélyegeit” hordozza testén (Gal 6,17), amelyeket Krisztus szolgálatában szerzett (vö. 2Kor 11,23-28). Pálnak része van a Krisztus szenvedéseiben (2Kor 1,5), és teste „elszenvedi mindazt, ami a Krisztus gyötrelmeiből még hátravan, az ő testéért, amely az egyház” (Kol 1,24). Igen, Jézus halálát is testében hordozza; a halál benne végzi munkáját, az élet viszont azokban, akik általa hitre jutottak (2Kor 4,10.12). Azok üdvösségéért szorongatják tehát Pál (2Kor 1,6). A 2Kor vége felé írja: „Én pedig nagyon szívesen hozok áldozatot, sőt magamat is feláldozom a ti lelketekért” (12,15).

6. A misszió célja. Pál a Rómaiakhoz írt levelének bevezetésében fogalmazza meg tömören apostolságának célját: Isten választotta őt ki arra, hogy hirdesse evangéliumát, a Jézus Krisztus által, „aki által kegyelmet és apostolságot kaptunk arra, hogy az ő nevéért hitre és engedelmességre hívjunk fel minden népet” (Róm 1,1.5). Küldetése során azt kell hirdetnie, hogy Isten megbékéltette az embereket önnön magával és egymással. E küldetés végrehajtása so-

rán Pál bejárja a mediterrán világot, sehol sem akarva mások által vetett alapokra építeni, mert az idő rövid, és a dolog nem tűr halasztást. Mindenütt, ahová eljut, gyülekezeteket (ekklézsiái) alapít. Ezek a közösségek arra hivatottak, hogy megjelenítsék az új teremtést, amely immár „ismét ott van, ahol Ádám volt a bukás előtt”, és amelyben a világ erői – a halált kivéve – már nem uralkodnak.

Bármennyire fontos is az egyház, Pál számára mégsem ez a misszió végcélja. A keresztyén közösség élete és munkálkodása szorosan összefonódik Isten kozmikus és történelmi tervével, amelynek célja: a világ megváltása. Krisztusban Isten nemcsak az egyházat, hanem a világot is megbékéltette magával (2Kor 5,19), és Pál ennek hirdetésére van elhivatva: Az evangélium az egész világot átfogja, s ugyanígy az egész világra szól az apostol feladata, aminek lényege hogy Isten üdvözítő győzelmét hirdesse Isten teremtett világra fölött. Isten felmagasztalta Krisztust, és „azt a nevet adományozta neki, amely minden névnél nagyobb, hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyeieké, földieké és földalattiaké” (Fil 2,9-11), mert „a halottak közül való feltámadásával Isten hatalmas Fiának bizonyult” (Róm 1,4). Az emberiség megváltása nyomán végül Isten dicsérete fakad fel minden nemzet ajkáról, sőt az egész teremtett világból.

Pál tehát kozmikus összefüggésben látja a missziót, s ez végső soron abból fakad, hogy a megfeszített és feltámadt Jézus Krisztust a világ Megváltójának hiszi és vallja. E Krisztus hirdetése „a zsidóknak ugyan megütözés, a pogányoknak pedig bolondság, de maguknak az elhívottaknak, zsidóknak és görögöknek egyaránt, az Isten ereje és az Isten bölcsessége” (1Kor 1,23k), hiszen Isten hívta el mindnyájukat a vele való közösségre (1Kor 1,9). Pál missziója nem a „nyomorúságból” indul ki, hanem a „megoldásból”. Hogy mit jelent a Krisztus nélkül való élet, azt Pál csak visszanezve, utólag látta meg. Csakis az Isten feltétel nélküli szeretetének ismeretében borzadhatott el attól az irtózatossötétségtől, melybe Krisztus nélkül belezuhant volna. Amit az 1Thessz 1,4-ben és 1,10-ben ír („Mivel tudjuk, Istentől szeretett testvéreink, hogy választottak vagytok”, továbbá „Jézus [...], aki megszabadít minket az eljövendő haragtól”), az nem a hitetleneket illető kijelentés, hanem az Isten Jézusban véghezvitt váltászműve által nyert üdvösségről szóló vallástétel. Pál nem arról akar beszélni, hogy mi a helyzet a keresztyénségen kívül levőkkel. Ez esetben ugyanis a „nyomorúságból” indulna ki. Holott Pál tudja – ama evangélium alapján, amelyre rátalált, vagy jobban mondva: amely őt meglelte –, hogy az általa hirdetendő evangélium a feltétel nélküli szeretet és a meg nem érdemelt kegyelem öröme. Pál missziójának az evangéliuma tehát pozitív üzenet.

Forrás: David BOSCH: Transforming Mission

KÉRDÉSEK

Ki volt az a korai keresztyén író, aki arról panaszkodott, hogy Pál leveleiben „vannak némely nehezen érthető dolgok”?

Hány missziói utat tett Pál?

Hatályon kívül helyezte-e – Pál szerint – a Törvényt a megfeszített és feltámadt Messiás?

Milyen tartományokban, térségekben végzett missziót Pál?

Nevezzen meg legalább ötöt Pál apostol munkatársai közül!

Mi a hármass indítéka Pál missziói szolgálatának?

Mit jelent az a metafora, hogy a vad olajfa ágai oltatnak „természet ellenére” a szelíd olajfába? (Róm 11,24.)

Milyen szenvedéseken ment keresztül Pál?

Mit jelentett Pál életében „az ÉN erőm erőtlenség által győz” ige?

Mikor jött át Pál először Európába?

Pál levelei a gyülekezetekhez, illetve személyekhez¹

✉ Dr. Pótor Imre

Pál életútja

a) Pál apostol a kisázsiai Tarsuszban született a Kr. előtti utolsó évtizedben. Szülővárosáról és önmagáról így vall az Acs 21,39-ben: „Tarsuszi zsidó ember vagyok, Czilicia nem ismeretlen városának polgára.” Ez a település abban az időben a görög kultúra egyik fontos kulturális központja, nagyváros, filozófiai iskolája volt és jelentős kereskedelmi kapcsolatokkal rendelkezett. Az apostol jelleme formálásához tevélegesen hozzájárult. Pál tehát a hellén zsidóságból származott. A Kis-Ázsiában élő zsidóság a görög nyelvet használta és a görög Bibliát olvasta.

b) Ugyanakkor Pál Benjámin törzséből való volt (Róm 11,1), a héber és görög kultúrát egyaránt jól ismerte. Szülei hagyománytisztelő családként a Saul nevet adták neki, a benjáminita származású első zsidó király nevét. A farizeusok pártjához, Jeruzsálemben Gamálieel tanítványai közé tartozott, aki korának legnagyobb rabbija, tanítómestere és a farizeusok pártja vezetője volt. Pál kortársai között buzgósága és szorgalma révén hamar jó nevet szerzett magának. Magát igazi zsidónak, a farizeusi hagyományok hű őrizőjének vallja: „A zsidó hithűségben sok kortársamat felülmúltam népem körében, minthogy buzgóbb rajongója voltam atyáim hagyományainak” (Gal 1,14). Jóllehet Pál a diaszpórában nőtt fel, aztán Palesztinába ment, hogy a szigorúan a törvény szerint élő közösség, a farizeusok köréhez csatlakozzék. „Mint az akkori időben sok zsidóember, ő is kettős nevet viselt, miközben a zsidó Saulus nevét a hellén-római környezetben a hasonlóan csengő Paulusra cserélte. Büszke volt

¹ Elhangzott az „ÉLETKÉRDÉSEK” előadás sorozatban a Szent István Egyetem Gépészmérnöki Karának Agrárenergetikai és Élelmiszeripari Gépek Tanszékén. Gödöllő, 2003. december 1. „Pál levelei a gyülekezetekhez, illetve személyekhez” című előadása alapján.

arra, hogy Isten népének jelentette ki a Törvényt és úgy vallott magáról, mint aki „a törvényben követelt igazság szempontjából feddhetetlen” (Fil 3,6).

A Csel 23,16 tudósít arról, hogy egy nőtestvére szintén a fővárosban élt. A rabbik szokásának megfelelően neki is volt mestersége, sátor-ponyvakészítő szakmát szerzett. és Római polgár volt, amelyet apjától örökölt és ezt ki is használta missziói útjai során.

c) Környezete jelentősen alakította, formálta Pálban a missziói tudatot, saját népe és a nem zsidó népek iránti felelősségtudat kialakítását. Ezen személyiségformáló tényezők, vallástörténeti hatások sorából a három legfontosabb: a) a zsidó apokaliptika; b) a hellenista szinkretizmus; és c) természetesen mind legfontosabb jön szóba, az Ószövetség. Albert Schweitzer és E. Käsemann szerint a zsidó apokaliptika a páli teológia szülőanyja. Meghatározó számára a történeti/kozmikus szemlélet és a közeli vég várása. Persze, ami nem illett bele szemléletébe, azt elhagyta. Döntő különbség Pál szemléletében, hogy szerinte Krisztus halálában és feltámadásában máris betört a jelenbe az eschaton, azaz a vég. Míg az eschaton az apokaliptikában a történelem vége, addig Pálnál az eschaton jelen van a történelemben.

Kora nagy szellemi áramlata, a hellenizmus is jelentőst hatással volt Pálra. A görög kultúrával való kapcsolatára jellemző, hogy idézi leveleiben Aratust (Acs 17,28), Menandert (1Kor 15,33) és a krétai Epimenidest (Tit 1,12). A hellenisztikus szinkretizmusból terminológiát és koncepciót vett át Pál. De semmiképpen nem fogadható el a vallástörténeti iskola feltevése, mely szerint az „új ember” páli gondolata a misztériumvallások újjászületési szertartásaiból való; aztán meg hogy Krisztus Kyrios volta eredetét a kyrios-kultuszokból vette volna át.

Míg azonban részleges hatások mutathatók ki Pál vonatkozásában a zsidó apokaliptika és hellenisztikus szinkretizmus tekintetében, addig kijelenthető, hogy lényegében Pál gondolkodásmódját, szellemi-lelki tevékenységét erőteljesen befolyásolja az Ószövetség, melyet a LXX alapján idéz. Szerinte „a Krisztus-esemény hiteles magyarázója az Ótestamentum. Az Írás magyarázatában kora exegetikai módszerét használja... Goppelt, Sanders, Georg Eichholz véleménye szerint Pál teológiájának döntő meghatározója az Ótestamentum”.² A 2Kor 3,14-ben nyilvánvalóan kijelenti, hogy a zsidóság nem érti meg addig Krisztus titkát, míg a választott nép meg nem tér Jézus Krisztushoz. Az egész Ótestamentum értelme Jézus Krisztustól kiindulva érthető.

² PÁSZTOR JÁNOS: Munkafüzet az újszövetségi bibliai teológia tanulmányozásához. Kézirat gyanánt. Debrecen, 1981. 50.p;

d) Pál zsidó léte különös ismertetőjegyeként beszél arról, hogy az egyház üldözője volt (Gal 1,13k; Fil 3,5k; 1Kor 15,9). A keresztyéniséggel szembeni ellenségeskedése elsődleges oka az volt, hogy az a törvénnyel szemben kritikus álláspontot képviselt. Ebben megerősítette a jeruzsálemi keresztyénüldözés is. Ő maga is kötelességének érezte, hogy szembeforduljon a hellén területen létező keresztyén gyülekezetekkel. Amikor meghallotta a Szíriából származó hírt, hogy a zsidó gyülekezeten belül egyre többen vallják magukat keresztyének, felhatalmazást kért és kapott a főpaptól, hogy a Damaszkuszban élő keresztyéneket is „megkötözve hozza Jeruzsálembe, hogy megkapják büntetésüket” (Acs 22,5).

e) E nagy találkozás élménye után visszavonulásra, magányra volt szüksége a belső lelki élet és a teológiai elmélyedés szempontjából is. „Elhívásában arról győződött meg, hogy Jézus Krisztus Atyja Ábrahám, Izsák és Jákób Istene, aki őt a népek (nem zsidók) közti szolgálatra küldi. Ezután mintegy hatsz-tendőss előkészület következett, aminek jórészt az arabiai Nabateus királyságban töltötte (kb. Kr. u. 34-40). Bár vannak olyan vélekedések is, hogy ott is prédikált és azért volt része üldöztetésben (2Kor 11,32kk).”³ Innen Barnabással együtt ment Jeruzsálembe, hogy találkozzon az apostolokkal. Az apostolokkal való kapcsolatfelvétele nem ment könnyen. Óvatosak voltak vele szemben, sőt félték tőle. Ezt követően hazament Tarszusba, s ismét Barnabás hatására Antiochiába ment. Ez a hívás meghatározta későbbi életútját, mivel a településen működő keresztyén gyülekezet küldi ki missziói útjaira (Acs 12,25k; 13,2k).

f) Pál levelei közül egyik sem tartalmaz olyan dokumentumokat, amelyek lehetővé tennék élete pontos kronológiája megállapítását. Mégis életrajzához forrásként mindenekelőtt az Acs és levelei szolgálnak. H. V. Morton így ábrázolja Pál apostol élete eseményeinek időrendjét:

„Barnabás elhívja Pált, hogy felügyeljen az Antiochiában végzett munkára: 45-46; Az első missziói út Ciprusra és Galáciába: 47-48; Az apostolok jeruzsálemi tanácskozása: 49; A második missziói út (Galácia, Troász, Filippi, Thesszalonika, Berea és Athén): 49-50; Korinthusi tartózkodása (a Thesszalonikaiakhoz írt első és második levél keletkezése): 50-52; Látogatása Jeruzsálemben és Antiochiában: 52; A harmadik missziói út kezdete: 52; Efézusban és környékén (ez időszak vége felé kelt az első Korinthusi levél; ezt megelőz-

³ PÁSZTOR JÁNOS: Munkafüzet az újszövetségi bibliai teológia tanulmányozásához. Kézirat gyanánt. Debrecen, 1981. 48k.p;

te egy elévesztett másik levél s követte a Korinthusba, „könnyhullatással írt” levele. Egyes tudósok erre az időszakra teszik a Galáciabeliekhez, a Filippibeliekhez, Kolossébeliekhez, Efézusiakhoz és Filemonhoz írt leveleket is): 52-55; Macedóniai utazás (a második Korinthusi levél megírása): 55; Utolsó korinthusi látogatása (a Rómaiakhoz írt levél keletkezése): 56; Letartóztatása Jeruzsálemben: 56; Megérkezése Rómába: (Általában ebbe az időszakba sorolják az Efézusiakhoz, Kolossébeliekhez, Filemonhoz és a Filippibeliekhez írt leveleket): 59 elején.”⁴

A levélíró apostol

a) Rembrandtnak van egy festménye, amely a levélíró Pál apostolt ábrázolja. A festmény címe „Pál a börtönben” címet viseli. A szűk cellában egy ágy látható, s ez a nyughely tele van iratkötegekkel. Pál ölében egy nyitott könyv látható, ezen írott sorokkal lapok láthatók. A börtön ablakrácsai között fény szüremkedik a kis helyiségbe, de az apostol tekintetéből látható, hogy gondolatban ő valahol messze jár. Bizonyosra vélhető, hogy az egyik missziós gyülekezetre gondol, amelynek talán vezetőjét tanácsokkal látja el vagy a gyülekezet gondjainak megoldását jár az esze. Kivehető, nem ő maga a megoldás kulcsa, de ő is belesimul Isten teremtő akarata vezetésébe, s ebben az Istengyermekiségben kész és képes övéinek Krisztus eszközöként megfelelő módon segíteni.

b) Pál személyéről E. Käsemann állapítja meg: „Magános egyéniség volt és maradt, kétségkívül az egyháztörténet egyik legjelentősebbike, és bizonyára már az őskeresztyénségben a legvitatottabbja”⁵ Bizonyos, hogy legerősebb az Ószövetséggel való kapcsolata. Ez teológiája egyik biztos ismertetőjegye. De jól ismerte az írástudói hagyományokat (1Kor 11,10k) és a korabeli apokrif és apostoli irodalmat is (Róm 5,12k).

c) Pált, mint embert a legmélyéig megragadta a Krisztussal való találkozás a damaszkuszi úton (Gal 1,15kk; 2,20). Ettől kezdve Krisztus szolgájának tekintette önmagát (Ró 1,1; Gal 1,10) és mindent Istenre vonatkoztatott, aki Jézus Krisztusban megkönyörült rajtunk. Az emberek iránti magatartását is ezentúl a Krisztussal való nagy találkozása határozta meg. Boldog örömmel, hitvallással jelenthette ki: „Élek pedig többé nem én, hanem él bennem Krisz-

⁴ H. V. MORTON: Pál apostol nyomában. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1986. 548.p.

⁵ Idézi: HERCZEG PÁL: Krisztológiai irányzatok a páli iratokban. Kálvin Kiadó. Bp., 1998. 10.p.

tus” (Gal 2,20). „Jézus Krisztus kinyilatkoztatása mélységes szabadsággal ajándékozta meg Pált. Ugyanakkor felismerte – ő, az üldöző – azt is, hogy Isten irgalma végtelen, és teljesen független attól, hogy az ember érdemes-e rá (1Kor 15,8-10).”⁶

d) Pál teológiája lényege. A damaszkuszi úton a feltámadott, élő, megdicsőült Jézus Krisztussal találkozik, akitől kijelentést kap, és aki által küldetésben részesül (1Kor 15,8; Gal 1,15). Élete döntő órájáról így szól: „De amikor úgy tetszett annak, aki engem anyám méhétől fogva kiválasztott és kegyelme által elhívott, hogy kinyilatkoztassa Fiát bennem, nem kértem tanácsot hús-vér embertől” (Gal 1,15k). Pálnak a Krisztussal való személyes találkozásából fakad az a felismerése, hogy Jézus Isten Messiása, a világ Üdvözítője; hogy Isten az embert nem cselekedetei alapján nyilvánítja igaznak, hanem egyedül és kizárólag az evangéliumba vetett hit alapján. Hogy tudniillik Isten Krisztusért, haláláért a benne hívőnek megbocsát, és olyan igazsággal ajándékozta meg, ami Isten előtt érvényes. Pál Krisztus élményéből fakadt az a felismerés is, hogy nem a törvény cselekvése eredményez örökéletet, üdvösséget, hanem ez Isten ajándéka Jézus Krisztus által, aki reálisan jelen van a hívőkben és Szentlelke által erőt és tartást ad övéinek minden hitvalló cselekvéséhez.

Pál leveleiben Jézus Krisztus van a középpontban. Mivel a Krisztussal való találkozást követően Jézus került Pál élete középpontjába, természetesen ő határozta meg ettől kezdve teológiai gondolkozását és minden cselekvését is. Tudja, mint ennek az Úrnak küldötte és szolgája, hogy elkötelezett zsidóknak és pogányoknak, görögöknek és nem görögöknek, bölcseknek és nem bölcseknek egyaránt. A megfeszített és feltámadott Jézus Krisztus által kijelentett üzenetet hirdeti Isten eschatologikus kegyelmi ajánlatáról. Beszél, szól és ír Isten üdvüzenetéről, a szabadulásról és üdvösségről, amit Isten Krisztus megragadhatóvá, elfogadhatóvá tett minden ember számára. Az eddig remélt, törvény cselekvése általi üdvút teljesen reménytelen és esztelen és értelmetlen vállalkozás. A törvény Krisztushoz vezető tanítómesternek bizonyult csupán. Ennyi a szerepe és nem több. A Krisztustól elfogadott mentő szeretet, kegyelem és bűnbocsánat minden embert irgalmasságra, a krisztusi szeretet gyakorlására kötelez felebarátai iránt⁷.

⁶ BIBLIAI LEXIKON. Szerk.: Herbert Haag. Fordította: Ruzsiczy Éva. Apostoli Szentszék Kiadása. Bp., 1989. 1398.p.

⁷ Vö.: CALWER BIBELLEKXION. In fünfter Bearbeitung herausgegeben mit Karl Guttbrod und Reinhold Kücklich von Theodor Schlatter. Stuttgart, 1986. 1028k.

e) Hogy viszonyult Pál az ősgyülekezethez és a tőlük átvett őskeresztyén üzenethez? – Hangsúlyozta, hogy minden emberi közvetítés nélkül lett apostol és az általa hirdetett evangélium sem emberektől származik. „Mert én nem embertől vettem, nem is tanítottak rá, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából kaptam” (Gal 1,12). Krisztustól kapott elkötelezettségében adja tovább az evangéliumot. Az 1Kor 11,23 szerint: „Én az Úrtól vettem, amit át is adtam nektek.” Vagy az 1Kor 15,3 alapján: „Mert én elsősorban azt adtam, amit én magam is kaptam”. Pált apostolságra nem emberek hívták el, de Jézus Krisztus és Isten. Apostolsága legitimizálásának alapja a Feltámadottal való találkozás. Ő közli vele az evangéliumot, amit ő továbbad (1Kor 11,23; 2Kor 4,6). Tőle kapja feladatként a missziót (Róm 11,23), amelynek fő eszköze az igehirdetés (1Kor 1,17). Autoritása az evangéliumon alapszik. „Pál apostoli öntudata nem jelent új apostolságot. Ezt támasztják alá szolgálatának klasszikus elemei: az evangélium hirdetése, misszió, gyülekezetalapítás.”⁸

A levél, mint műfaj

a) A levél a szóbeli közlés pótléka, az irodalmi közlések legszemélyesebb formája. „A levelekben az író saját lelkét is kijelenti. Ugyan más irodalmi alkotásokból is meg lehet ismerni az író karakterét, de sehol sem annyira, mint levélírásnál... A papiruszt a Nílus partján nőtt cserjékből állították elé, a forró egyiptomi homok pedig kiváló konzerválónak bizonyult, így számos dokumentum áll rendelkezésünkre.”⁹

Ahol az író és a címzett vagy címzettek között lévő nagy távolság akadályozta a szóbeli közlést, ott használják a levelet értesítésre, ismeretközlésre, kérésre, megbízásra. Természetesen, ebben a formában a privát-levél nem irodalom. Az írott forma egyszerűen szükségszerűségből fakad. A magántermészetű vagy valóságos levelek tehát az írásbeli érintkezés eszközei távollévők között. Pál legtöbb levele valóságos levél.

b) „Másfélék azok a levelek, melyeket irodalomként tartunk számon. Ezek eleve számolnak egy nagyobb nyilvánossággal, még akkor is, ha eredetileg egyetlen személynek szólnak. Ezeknél az írott forma nem kényszerűség, hanem éppen alkotó eleme a gondolatközlésnek. Mesterséges leveleknek nevez-

⁸ VERESS GÁBOR: Apostol. In: Bibliai fogalmi szókönyv. Szerk.: Kozma Zsolt. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadványa. Kolozsvár. 27.p.

⁹ NAGY ISTVÁN: Az Újszövetség könyveinek ismertetése. Főiskolai jegyzet. Nagykőrös, 1995. 31.p.

hetnének őket leginkább”¹⁰ Ez kedvelt irodalmi forma (= epistola) volt az irodalom minden időszakában, természetesen az őskeresztyén korban is, megtaláljuk az Újszövetség kanonikus iratai között is. Epistolának nevezzük az Ef, Jak és a Zsid levelet. Műfajukban levelek, céljukat tekintve traktások.

c) Az antik – azaz görög és római – valóságos levél főleg abban különbözött a mai levelektől, hogy rövid volt. Ráfért egy oldalra. Ilyen az Újszövetségben Liziász ezredes levele Félix helytartóhoz a Csel 23,26-30-ban. A levél csupán öt versből áll. Ezt a formát követi Jakab levele is.

d) „A közel-keleti világban (Mezopotámia, Szíria, Fönícia, Palesztina) ugyancsak rövid leveleket írtak, papiruszlapra, tintával. A betűket egybeírták: írásjel, szóköz nélkül... A kész levelet tekercsbe csavarták, bekötötték és lepecsételték. Külső oldalára felírták a címzést.”¹¹

e) Sajátságos a levelek tagolása. A levélforma a legkötetlenebb műfaji forma, akárcsak a beszélgetés. Persze ez nem jelenti azt, hogy nem alakultak ki a levelezés műfaji kellékei, illetve keretei. Az újszövetségi korban szokott rendje volt a levélformának. Az ókorban másként kezdték a levelet, mint mi. A levél elején a feladó, a levél küldője neve olvasható, majd pedig a küldöttek megnevezésére kerül sor. Ezt követik a köszöntő formula, majd a levél tartalma. A külső forma általában papirusztekercs volt. Külső oldalán is szerepelt a címzett és az író neve. A címzett neve datívuszban, a küldőé „para” vagy „apo” előljárával¹².

ea) Az elő- és utóirat tekintetében kétféle forma volt használatos. A görög levélnek hármastagozása volt: szerző, címzés, üdvözlés. A címzett 3. személyben áll, így szólítja meg a levél küldője. A másik előirat forma neve: közel-keleti formula. Ez kéttagú. X szerző küldi Y címzettnek vagy címzetteknek és a címzett 2. személyben szerepel. Az Újszövetségben főleg ez a formula használatos. Az előiratot bevezetés követi,

¹⁰ BUDAI GERGELY: Az Újszövetség története. Bevezetés az Újszövetségbe. Dr. Budai Gergely jegyzetei felhasználásával összeállította Herczeg Pál. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1980. 23.p.

¹¹ BOLYKI JÁNOS: Újszövetségi bevezetést. Ráday Kollégium Nyomda, Bp., 1990. 40.p.

¹² „Az ókori embernek általában kedvelt érintkezési formája volt a levél s ennek a levélnek a menete igazodott a kialakult formai feltételekhez. A cím nem a levél kezdetén állt, hanem a papiruszlap külső oldalán. Maga a levél az üdvözlőformulával kezdődött. Ebben a levélíró megnevezte önmagát, a címzettet, egy jókívánságot alkalmazó szóval pedig összekapcsolta a kettőt. A levél végén ugyancsak jókívánságot tartalmazó búcsúformula volt.” In.: Újszövetségi bevezetés. Theológiai akadémiai hallgatók használatára szerkesztette Varga Zsigmond J. Kézirat gyanánt. Debrecen, 1979. 239k.p; Vö. Bibliaismeret. A Theológiai Akadémia levelezős hallgatói használatára szerkesztette: Lenkey István. Debrecen, 1984. 204.p.

majd az újszövetségi iratokban hálaadás és esetleg közbenjáró imádság következik.

- eb) A levél záradékának is szigorú formája volt. „Itt kaptak helyet a személyes üdvözlések, átadásra szánt üdvözlések. Végül pedig egy befejező jókívánság következett; a profán levelek felszólító módban, az újszövetségi levelek általában áldáskívánás formájában”¹³

Az újszövetségi levelek

a) Az Újszövetség mintegy harmada levelekből áll. Ezek egészen különböző témákkal foglalkoznak, de valamennyi fontos, mivel nyilvánvalóvá teszik, mit tanítottak az apostolok és munkatársaik. Az evangélium hirdetését összekapcsolták az életre és magatartásra vonatkozó utasításokkal. Egyidejűleg betekintést kapunk általuk az ősgyülekezet problémáiba és kísértéseibe és abba, hogyan diadalmaskodtak Jézus Krisztus kegyelme által, és milyen bukásaik voltak engedetlenségük következtében. A levelek konkrét szituációkat is tárgyalnak. Ezért fontos mindegyiknek külön-külön a hátterével is foglalkozni. Akkor lehet valóban a levelek főtémáját hangsúlyozni.¹⁴

b) A papirusz felfedezése és elterjedése nagyon fontos volt az Újszövetség interpretációja érdekében. Az Újszövetség 27 iratának nagyobbik része, 21 irat levélformában van írva, míg az Ószövetségi iratok között önállóan nem fordul elő levél, legfeljebb csak egyéb iratok betéteként. Pl.: 2Sám 11,14; 1Kir 21,9; 2Kir 5,5, stb. Ilyen betétek az újszövetségi iratokban az önálló leveleken kívül is vannak. Pl.: Acs 15,23; 23,26; Jel 2.

c) Az újszövetségi levelek valódi levelek. „Ami irodalmiságukat illeti – stílusban nyelvezetben – az valamennyi újszövetségi iratnak problémája, ...hogyan általában nem a 'magas irodalom' darabjai. ...Hogy egy irat valódi vagy irodalmi levél-e, nem a külső formája alapján lehet eldönteni, hiszen e téren egy irodalmi levél éppúgy természeténél fogva sokszor műfajilag szabatosabb, tehát levélszerűbb, mint a valódi levél. Így a tartalmi elemzés vezethet csak célra. A páli levelek valódiságát két tény bizonyítja. Az egyik az, hogy valami-

¹³ BUDAI GERGELY: Az Újszövetség története. Bevezetés az Újszövetségbe. Dr. Budai Gergely jegyzetei felhasználásával összeállította Herczeg Pál. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1980. 24.p; Vö. E. LOHSE: Die Entstehung des Neues Testaments. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart, (1974 - 1. Auflage) 1983 - 4. Auflage. 28.p.

¹⁴ Vö.: DONALD GUTHRIE: Die Briefe. In.: Handbuch zur Bibel. Hrsg: David und Pat Alexander. R. Brockhaus Verlag. Wuppertal. 1980 /4. Auflage/. S. 574.

lyen levél tele van konkrét helyzetekre való utalásokkal (talán csak az Ef kivétel). A másik az, hogy nagyon sok részletük csak akkor magyarázható kiélegítően az exegézis során, ha valódinak tartjuk a levelet (ez áll az Ef-ra is)”¹⁵

Pál levelei – (Corpus Paulinum)

a) Pál az őskeresztyénség legnagyobb írója volt. Sok levelet írt, hogy fenntartsa a kapcsolatot lelkipásztorokkal, gyülekezetekkel. Levélírása közben is misszionárius maradt, mivel levelei missziói célt szolgáló írások. Az Újszövetség 13 levelét páli corpusnak nevezik. E 13 levél közül kilencet gyülekezetnek, négyet magánszemélyeknek írt. A Gal és Ef leveleket több gyülekezetnek írta, tehát ezeket körleveleknek tekinthetjük. „Levelei szenvedélyes vita-iratok. Konkrét kérdésekre konkrét válaszokat kell adnia. És mindig valamely ellenféllel folytat szellemi párbajt. Mi csak az ő leveleit olvassuk – ebből kell kihámozniuk ellenfeleinek támadásait. De annyira világos és fegyelmezett minden mondata, hogy sokszor a ’telefon túlsó végén’ beszélőt is halljuk.”¹⁶

Az apostol levelei elsősorban arra szolgálnak, hogy segítséget nyújtson általuk a címzetteknek. Ezekben megfigyelhetők stilisztikai szempontból kisebb-nagyobb egyenetlenségek, félbeszakadt mondatok. Herbert Haag szerint: „Gondolatai formába öntése terén Pál egyfelől a rabbinista magyarázatok példáját követi, másfelől a hellenista diatribe hatása alatt áll. Nyelve teljesen megfelel szellemiségének, egy olyan zsidónak, aki a hellén ökumené tágasságában él és lélegzik, s aki művelt, de semmiképpen sem író vagy tudós ember; a feladat iránti odaadás, a szenvedélyes vallásosság és a kétségbevonhatatlanul nagy lángész ezeket a leveleket a görög nyelvtörténet nagyszerű dokumentumaivá avatják.”¹⁷

Pál leveleinek kisebb-nagyobb gyűjteményei az egyházban igen korán kézben forogtak. Az apostoli atyák az egyébként is hiteles Filem kivételével az összes páli levelet idézik. „A leveleket már Korinthusban gyűjteménybe foglalták, először 7 levél volt együtt (nem tudjuk pontosan, hogy alakult ez a szám). A 2. században Marcion 10 páli levélből álló gyűjteményt említ – erről tudjuk, hogy a Pásztori levelek hiányoztak belőle.”¹⁸

¹⁵ Újszövetségi bevezetés. Teológiái akadémiai hallgatók használatára szerkesztette VARGA ZSIGMOND J. Kézirat gyanánt. Debrecen, 1979. 240.p.;V

¹⁶ CSERI KÁLMÁN: Pál apostol. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1980. 55.p.

¹⁷ BIBLIAI LEXIKON. Szerk.: Herbert Haag. Fordította: Ruzsiczky Éva. Apostoli Szentszék Kiadása. Bp., 1989. 1399k.p.

¹⁸ HERCZEG PÁL: Pál. In.: Keresztyén Bibliai Lexikon II. Szerk.: dr. Bartha Tibor. A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója. Bp., 1995. 336.p.

b) Pál levelei történeti háttéréről eléggé keveset tudunk. Nem ismertek a szituációk, amelyekben elkészítette Pál leveleit, és általában azokról a gyülekezetekről is kevés információval rendelkezünk, amelyeknek küldte írásait. A levelek mindenesetre az őskeresztyén egyház életéből valók. Egyáltalán nem teológia értekezések, akkor sem, ha sok keresztyén tanítást tartalmaznak. Fő erősségük, hogy keletkezésük a gyülekezetek szituációjával áll szoros összefüggésben, tehát élő, dinamikus levelek és nem tartalmaznak semmiféle száraz elméletet. Az Apostolok cselekedeteiről írott könyv az egyedüli információforrás arról, hogyan és miként élt az egyház abban az időben. Természetesen Lukács nem közöl minden igényt kielégítő információt a gyülekezetek helyzetéről és állapotáról, így több vonatkozásban is hiányos ismerettel rendelkezünk a gyülekezetek tekintetében.

c) Pál leveleiben gazdagon alkalmaz az őskeresztyén igehirdetési kincsből. Ezeket az írásba foglalást megelőző formulákat több figyelmeztető pont segítségével sikerül felderíteni: (1) Pál többször hivatkozik az idézésre, bejelenti, hogy átvett anyagot közöl. Pl.: 1Kor 11,23a; Ef 5,14; 1Tim 1,15; (2) Ahol feltűnően különbözik egy szövegrész a környezetétől stílusában, ritmikus felépítésében: pl. Fil 2,5-11; Kol 1,15-20; (3) Feltűnőek „olyan kifejezések, melyek eltérnek a szerző szóhasználatától vagy pl. az egyszám-többszám indokolatlan váltása. (Utóbbira példa az 1Kor 15,3.kk; (4) Ugyanannak a fordulatnak használata különböző iratokban (Pl. Róm 1,3 és 2Tim 2,8; Tit 2,14 és Mk 10,45b). (5) Olyan gondolatok, amelyek kiesnek az összefüggésből, olyan teológiai megfogalmazások, melyek eltérnek a szerző teológiájától, vagy esetleg éppen nyelvtani hibák előfordulása.”¹⁹

Ph. VIELHAUER csoportosította és jellemezte a fenti anyagok főbb csoportjait.²⁰

- (1) Az úgynevezett pistis-formuláknál olyan mondatokról van szó, ahol az üdvemény középpontját, krisztus halálát és feltámadását a „hisszük” szóval hitvallásszerűen, röviden fogalmazzák meg. Ilyenek pl. Róm 4,24; Kol 2,12;

¹⁹ BUDAI GERGELY: Az Újszövetség története. Bevezetés az Újszövetségbe. Dr. Budai Gergely jegyzetei felhasználásával összeállította Herczeg Pál. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1980. 26k.p.

²⁰ Ph. VIELHAUER: Geschichte der urchristlichen Literatur /Einleitung in das NT, die Apokryphen und die Apostolischen Väter/. Berlin – New York, 1975. Idézi BUDAI GERGELY: Az Újszövetség története. Bevezetés az Újszövetségbe. Dr. Budai Gergely jegyzetei felhasználásával összeállította Herczeg Pál. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1980. 27k.p.

- (2) A homológiák a nyilvánosság számára megfogalmazott kijelentések. Egyrészt Jézus Úr voltát vallják a környezete számára (pl. Róm 10,9; 1Kor 12,3); másrészt Jézust Isten Fiának vallják e formulák (pl. Fil 2,6; Kol 1,13);
- (3) A liturgikus szövegek Pálnál az eretnekségek elleni küzdelmet segítik. Ezek között találunk doxológiát (Róm 16, 26; Fil 4,20), úrvacsorával kapcsolatos részeket (1Kor 11; 1Kor 16,20); kereszttel (Kol 1,12-20) és ordinációval (1Tim 6,11-16) kapcsolatos szövegeket.
- (4) Énekeket az evangéliumokban is találunk (pl. Magnificat, Benedictus). Pál leveleiben ilyen énekek pl. a Fil 2,5kk; Kol 1,12.
- (5) Intelmeket szép számmal közöl Pál. Pl.: Gal 5,13-16; Ef 4,1-6; Fil 4,4-9.
- (6) Prédikáció részleteket is átvett – Budai feltételezése szerint – Pál írásai-ba. Pl.: 1Kor 2,6-16 a Lélek bölcsességéről; 1Kor 13 a szeretetről; Róm 9-11 Izráel elvettete és újra felvétele²¹.

d) Ha arra keressük a választ, hogyan írta Pál a leveleit, legelőször az úgynevezett „titkár elmélet”-tel kell foglalkoznunk. Voltak ugyan, akik maguk írták leveleiket, az írnok ugyanis eléggé drága volt. Mások az írnoknak vagy munkatársuknak lediktálták a vezérgondolatokat, címszavakat, aki aztán viasz táblára írta, majd miután az a kész levelet felolvasta, a küldő még korrigálta és hitelesítette a szöveget. Erre jó példa a Róm 16,22: „én Tertius, aki e levelet írtam”. A fogságban bizonyára nem volt könnyű saját kézzel készített levelet írni. Sokkal valószínűbb azonban ettől az, hogy Pál levelei egy részét mintegy „tollba mondta” valakinek, a levél végére aztán ő maga írta rá a köszöntést. Vö. 1Kor 16,21; Gal 6,11

E. LOHSE szerint Pál úgynevezett nagy leveleit lediktálta valakinek, miközben a rövidebb leveleket, mint pl. a Filemonnak írt levelét valószínűleg saját kezűleg írta. Kérdéses viszont, hogyan diktált Pál? Szó szerint írták le leveleit vagy csak a főbb gondolatokat közölte, amiket aztán segítőtje folyamatos szöveggé alakította át. O. ROLLER nyomatékosan azt a tézist képviseli, hogy Pál titkár segítségével készítette leveleit, aki a levél kidolgozását Pál főbb gondolatai alapján végezte²². O. ROLLER elméletét arra alapozza, hogy a páli levelek kezdetén több helyén megnevezésre kerülnek azok, akik társai

²¹ Vö.: BUDAI GERGELY: Az Újszövetség története. Bevezetés az Újszövetségbe. Dr. Budai Gergely jegyzetei felhasználásával összeállította Herczeg Pál. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1980. 27k.p.

²² O. ROLLER: Das Formular der paulinischen Briefe, 1933. In.: E. LOHSE: Die Entstehung des Neues Testaments. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart, (1974 – 1. Auflage) 1983 – 4. Auflage. 29.p.

Pálnak a levél írásában, elküldésében, akik jelen vannak a levél írásakor. További érv ehhez: a páli levelek közül 5 fogságban keletkezett (Fil, Filem, Kol, Ef, 2Tim). O. ROLLER szerint a korabeli katasztrofális körülmények között elképzelhetetlen, hogy valaki saját kezűleg írjon ott levelet. Pál segítői főbb instrukciókat követően, címszavak alapján készítették el az egyes írásokat. Timótheus többnyire titkárként Pál rendelkezésére állt. A pásztori levelek esetében természetesen más valaki segített Pálnak. Ebből fakadnak a nyelvi és stílári különbségek a többi páli levéllel való összehasonlítást illetően²³.

e) A missziói munka folyamatában szükséges volt valamilyen formában kapcsolatban maradni a gyülekezetekkel és a gyülekezetek vezetőivel. Erre kiválóan megfelelt mint kommunikációs eszköz: a levél. A korában átvett levélformákat aztán az evangéliumközlés céljára az apostol átalakította. „Az előiratban a maga és a címzettek neve után az antik és közel-keleti jókívánságokat *egybeforrasztotta*. Ezután Pál leveleiben *hálaadás* következik a gyülekezetért vagy a címzettért, aki egyén is lehetett... Ezután a *főrés* következik, mely tanítás (dogmatikum) és intés (parainésis, etikum). Ez a rész abban különbözik *formailag* az akkori valóságos levelektől, hogy azoknál sokkal hosszabb, tartalma pedig elsősorban nem magánközlemény, hanem Isten üzenete a gyülekezetekhez, egyénekhez. – Az *utóiratban* üdvözlések, jókívánságok, doxológia (= Isten dicsőítése) vagy áldás szerepel.”²⁴

f) Leveleiben Pál a Földközi-tenger környékén beszélt nyelvet, a koinét használta annak teljes gazdagságában. Gyakran költői magaslatoakra jut, különösen is Jézus Krisztus magasztalásakor. A szeretet szóra gyakran használja az „agapé” fogalmat. Ezzel különbözteti meg a keresztyén szeretetet a nem-keresztyén felebaráti szeretettől. Vö.: Róm 8,31-39; 1Kor 13.

g) Általános jellemzés Pál leveiről. Pál 13 levele található meg az Újszövetségben. Ezeket részben gyülekezetekhez, részben magánszemélyekhez intézett. A leveleknek rendkívül jelentősek az őskeresztyénség megismerése szempontjából. Segítségükkel bepillantathatunk az őskeresztyén egyház belső életébe, küzdelmeibe. A megmaradt páli levelekből megállapítható, hogy több levelét nem őrizték meg, így ezek elvesztek már az I. század folyamán. Pál levelei az Újszövetség legrégebbi iratai.

²³ E. LOHSE: Die Entstehung des Neues Testaments. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart, (1974 - 1. Auflage) 1983 - 4. Auflage. 29.p.

²⁴ BOLYKI JÁNOS: Újszövetségi bevezetéstán. Ráday Kollégium Nyomda, Bp., 1990. 41.p.

A levelek sajátosságai. Külső formájukat illetően Pál az ókori levelek szokásos formáját követi, de sajátos tartalommal tölti ki azt. Önmaga megnevezésekor többnyire hivatkozik apostoli tiszte méltóságára. Nem saját tudományával áll elő, de Jézus Krisztus evangéliumát közli. A levelek bevezetőjében vele lévő munkatársait is megnevezi, azokat, akikkel elküldi a levelet. Pl. Szóstenészt (1Kor 1,1); Timótheust (2Kor 1,1); Szilvánuszt (1Thess 1,1). A 2Kor megírásában Timótheus is közreműködött. A címzettek Jézus Krisztusban hívó „szentek”, akik pl. Rómában, Korinthusban, Efézusban, Filippiben, vagyis adott történelmi időben, adott földrajzi helyen élnek. Üdvözlésként Isten kegyelmét és békességét kéri és kívánja olvasóinak. A hálaadásnak jelentős helye van a páli levelekben, amikor a címzettekért imádkozik az apostol. Intésre a befejezést követően kerül sor. „A levelek javarészeinek stílusa inkább prédikációszerű, mint egyszerű mindennapi levélstílus. Ez adódik már a tárgyból is, amelyről beszél. Isten üzenetének minden emberi gondolatától különböző 'más' volta, a stílusra is rányomja a bélyegét.”²⁵

h) Mintegy másfél évezredig általánosan és kétség nélkül elfogadott volt, hogy mind a 13 levelet Pál apostol írta. Néhány levéllel kapcsolatban deuteropáli jelzőt emlegetnek. Ezeket egyesek szerint nem Pál, hanem más személy, egyik tanítványa vagy titkára készítette. „Mindenekelőtt az Ef és Kol levelet illették ezzel a jelzővel. Ez sem egyértelműen elfogadott megállapítás persze... De ezeknek a leveleknek valóban igen nagy az eltérése a többi páli levéllel szemben.”²⁶

Pál apostol négy fő levelét (Róm, 1-2Kor, Gal) autentikusnak minősítették a tübingiai iskola tudósai is. S egyöntetűséggel vallják a Fil, Kol, 1Thess, Filem hitelességét is. „Mellőzve most az Ef és 2Thess authenticitása ügyében felhozott kritikai bizonyító anyagot, e két levelet már csak azért is hitelesnek kell tartanunk, mert a Kr. u. 1. sz. végén lehetetlen a levélhamisításnak azt a bámulatos technikai készségét elképzelnünk, mely e levelek létrehozásához szükséges lett volna... Az Ef és 2Thess, mint irodalmi jelenségek, csak akkor érthetőek, ha Páltól származtatjuk őket.”²⁷

²⁵ KÁLDY ZOLTÁN: Bevezetés az Újszövetségbe. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály. Bp., 1957. 95.p.

²⁶ HERCZEG PÁL: Krisztológiai irányzatok a páli iratokban. Kálvin Kiadó. Bp., 1998. 8.p.

²⁷ BIBLIAI LEXIKON II. Szerk.: Czeglédy Sándor, Hamar István, Kállay Kálmán. A Sylvester irodalmi és nyomdai intézet kiadása. Bp., 1931. 812.p.

A páli levelek csoportosítása

a) Négy csoportot különböztethetünk meg Pál levelei gyűjteményében: (1) korai levelek (1. és 2Thess); (2) az úgynevezett „nagylevelek” (Róm, 1. és 2Kor, Gal); (3) fogságból írt levelek (Ef, Fil, Kol, Filem) és (4) pásztori levelek (1. és 2Tim, Tit).

b) Korai levelei: az 1. és 2Thess, melyek második missziói útja során, Korinthusban való tartózkodásakor keletkeztek. Egy Delfiben talált felirat alapján valószínűleg 50 vagy 51-ben²⁸. Mivel Pál megtérése után több évet töltött Tarzusban, volt ideje átgondolni és megfontolni, ami életében történt a Krisztussal való személyes találkozás nyomán. Azután egy évig Antiochiában tanítóként tevékenykedett, amit két évi missziói munka követett. Eközben több keresztyén gyülekezet keletkezett pogány területen. Pál tehát már érett keresztyén emberként írta első leveleit, jóllehet ezekben még nem található meg az evangélium olyan alapos kifejtése, mint későbbi írásaiban.

Mivel a gyülekezetet a körülmények miatt sietve kellett elhagynia, Pál igen jó kapcsolat kialakítására törekszik a gyülekezet tagjaival. Válaszol kérdéseikre és aztán Jézus visszajövetelével, a világ végével kapcsolatos téves elképzeléseiket igazítja ki. Ezek bekövetkeztét ugyanis az első századbéli keresztyének már saját életükben várták²⁹.

c) Az úgynevezett „nagylevelek”-et valószínűleg a harmadik misszió útja során írta az apostol. Lehetséges ugyan, hogy a Gal a két első missziói út idején keletkezett. Galácia, kisázsiai római tartomány városait (pisidiai Antiochia, Ikonium, Lystra, Derbé) Pál első missziói útja során kereste fel Barnabással. A levélírás oka: a gyülekezeteknek szembe kell szállniuk bizonyos judaista misszionáriusokkal, akik törvényeskedő tanításukkal megingatnák a gyülekezet tagjai hitét és aláássák Pál apostoli tekintélyét is. Ezt az írást a tartalom és stílusjegyek alapján „harcis levélnek” is nevezhetjük.

1 és 2Kor: Az első akkor keletkezett, amikor Pál Korinthusból Efézusba utazott. Ott értesült a korinthusi gyülekezet nehézségeiről, miközben egy levelet is kapott tőlük. Az 1Kor lényegében erre a levélre adott válasz. Az apostol gyakorlatiasan közelíti meg azokat a problémákat, amik a fiatal gyülekezetnek pogány környezetben súlyos gondokat okoztak. „Első levelében Pál

²⁸ DONALD GUTHRIE: Die Briefe. In.: Handbuch zur Bibel. Hrsg: David und Pat Alexander. R. Brockhaus Verlag. Wuppertal. 1980 /4. Auflage/. S. 574.

²⁹ G. BORNKAMM is hangsúlyozza a két levél írásának időbeli közelségét és Pálnak a parusíára vonatkozó eligazító tanácsait. Vö.: G. BORNKAMM: Paulus. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart. 1983. (Fünfte Auflage) 246. p.

egy sor a keresztyén hitet és magatartást egyaránt érintő problémával foglalkozik, a másodikban határozottan szembefordul a meghasonlást szítókkal. A korinthusi válság négy levél írására készítette Pált, ezek közül azonban kettő (az első és a harmadik) nem maradt meg, bár sokan úgy gondolják, hogy az egyiknek (eredetileg harmadik levélnek) egy része megtalálható a 2Kor 10-12 fejezeteiben.”³⁰

A Róm-ot Korinthusból írja az apostol, amely összes levele közül leginkább mondható teológiai munkának, melyben kiváltképpen is tárgyalja a hitből való megigazulás témáját és ennek gyakorlati következményeit. Hogy miért írt ily módon Pál a római gyülekezetnek, nem tudjuk. Talán tervezett közeli látogatását megelőzően alaposabban meg akarta ismertetni a gyülekezetet keresztyén létükre vonatkozó tanítással, ismeretekkel. Hogy terve egészen másként valósult meg, mint gondolta, azt tudjuk: jeruzsálemi letartóztatást követően végül is fogolyként vitték Rómába.

d) A fogságból írt levelek keletkezési helye vagy Róma, miközben a császár-hoz intézett fellebbezése következményére várt vagy ezt megelőzően efézusi vagy caesareai tartózkodása. Az Acsból tudjuk, hogy Rómában az adott börtönkörülmények között relatíve nagy szabadsággal rendelkezett, ahol gyakran találkozhatott kísérőivel, akiket meg is említ leveleiben³¹.

Az Ef és Kol tartalmában igen hasonló. Míg előbbi a másik viszonylatában eléggé általános tanításokat tartalmaz, addig a Kol konkrét vitát folytat azokkal a tévtanítókkal, akik Efézustól keletre lévő gyülekezeteket fenyegettek. Pál erősíti az ottani keresztyéneket, miközben Jézus személyét és művét helyezi írása középpontjába. Ez az Ef-ben is megtalálható, de itt erőteljesebben az egyházzal szembeni tanításra koncentrál a szerző. A levélfelirat ellenére bizonyosan eljuttatták a levelet a többi kis-ázsiai gyülekezetbe is.

A Fil levelet személyes szorongattatása idején írta Pál. Meg akarta vele vigasztalni testvéreit, akik mindig, – az apostol jóléte és eredményes munkája során is – kifejezték iránta való együttérzésüket. Erősítette levelével az apostol a keresztyén testvéri közösséget.

³⁰ H. V. MORTON: Pál apostol nyomában. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Bp., 1986. 550.p.

³¹ G. BORNKAMM szerint ezek a levelek efézusi keltezésűek. Jóllehet ugyan az Acs semmit nem közöl arról, hogy Pált letartóztatták Efézusban, az 1Kor 15,32 és 2Kor 1,8kk nyomtatékosan kifejezésre juttatja az Efézusban átélt üldöztetést és halálos veszedelmet. G. BORNKAMM: Paulus. Verlag W. Kohlhammer. Stuttgart. 1983. (Fünfte Auflage) 245. p.

A Filem Pál apostolnak egyetlen pusztán magánjellegű levele. A Kolosséban élő Filemónnak írta s azt kéri tőle, hogy bocsásson meg elszökött rabszolgájának.

e) Pásztori levelek. Az 1 és 2Tim és Tit levelek is határozottan Pál gondolatvilágát tükrözik. Mindhárom levél olyan személyeknek szól, akik munkatársai is voltak az apostolnak. Ebből következik, hogy a levelek egyúttal Efézus és Kréta gyülekezeteihez intézett hivatalos írások is. (Főképpen az 1Tim és Tit, a 2Tim-et az apostol végrendeletének tartjuk.) Tanítás olvasható bennük a tévtanítók elleni harc, az egyház szervezete, főképpen a lelkipásztori munka vonatkozásában. „Pál azonban nemcsak rendelkezéseket ad a gyülekezetek rendjének fenntartására és építésére, hanem meghatalmazást is ad képviselőinek a rendelkezések végrehajtására. A pásztor levelek tehát az első keresztyén idők, az őskeresztyén egyház idejéből ránk maradt legrégebb hivatalos pásztorlevelek, és így minden keresztyén pásztorlevél őstípusai.”³²

Némelyek úgy gondolják, ha Pál e levelek szerzője, igen magas korban írta őket, miután ismételten szabadon bocsátották. Kifejezetten lelkigondozói célzat figyelhető meg mindhárom levélben a gyülekezetek pásztorai és tagjai iránt. Jóllehet e levelek feltételezik, hogy Pál még egyszer tartózkodott Efézusban és Krétán, amikről viszont az Acs nem tesz említést, ennek ellenére a konkrét személyes közlések (2Tim 4,9-14; Tit 3,12-15) egyértelműsítik a páli szerzőséget³³.

KÉRDÉSEK

Fejtse ki röviden, mit jelent Önnek az önazonosság – nemzet, család, település – az emberiség vonatkozásában? Továbbmenve: helyi gyülekezet, felekezet, az örökkévalóság vonatkozásában?

³² KOCSIS ELEMÉR: A pásztori levelek magyarázata. A Szentírás magyarázatai. Jubileumi kommentár. Szerk.: Zsinati bizottság. Bp., 1967. 287.p. „A pásztori levelek problémáját a bibliai tudósvilág még nem tudta teljesen kielégítően megfejtani. Annyi bizonyos, hogy a levelek szintén a legszorosabb összefüggésben vannak Pállal, de az összefüggés ma még rejtett fonalait teljesen kikutatni és napfényre hozni a bibliai tudomány jövő feladatai közé tartozik.” Bibliai Lexikon. II. Szerk.: Czeglédy Sándor, Hamar István, Kállay Kálmán. A Sylvester irodalmi és nyomdai intézet kiadása. Bp., 1931. 812.p. A pásztorális levelekkel kapcsolatos remek összefoglalás és a legújabb korból való gazdag irodalom is található a Calwer Lexikonban. In.: Vö.: Calwer Bibellexikon. In fünfter Bearbeitung herausgegeben mit Karl Gutbrod und Reinhold Kücklich von Theodor Schlatter. Stuttgart, 1986. 1013-1017.p.

³³ DONALD GUTHRIE: Die Briefe. In.: Handbuch zur Bibel. Hrsg: David und Pat Alexander. R. Brockhaus Verlag. Wuppertal. 1980 (4. Auflage). S. 576.

Hol vagyok és hová tartok az örökkévalóság útján? Vesse össze leírt válaszát, feljegyzéseit Pál Filippi levele 1. részével!

Mi a kommunikáció szerepe életemben? Mire való, hol túl sok, hol vagyok adós ezen a területen? „Még ma add ide a tiszta fehér rózsákat, amelyeket majd síromra szánsz...” Idézet egy anyák napján elmondott versből.

Van-e, s ha igen, mi az ars poetica-ja? Fogalmazza meg és írja le pár mondatban. Olyan ez, mint mikor tükörbe nézünk, hogy lássuk a valóságot.

Mi sugárik ki Ön belől környezetére? „Nem adhat mást, mi lényege...” Jó-e ez így Önnek, másoknak? Kell-e, lehet-e, akar-e, tud-e ezen változtatni?

Mire leginkább vevő Ön, bárhol, bármikor? Mikre/kikre fogadóképz bármikor? Milyen hatások előtt nyitott? „Az vagyok, (leszek) amit eszek... (szellemileg, lelkiileg is). Igaz ez egyáltalán?

Mi köze a Szentíráshoz? „A teljes Írás Istentől ihletett, hasznos a tanításra, feddésre...” Van-e Bibliája? Ha van, hol van most? – Lehet-e éppen ez Isten levele, személyes üzenete számára? Ha igen, miért, – ha nem, miért nem?

Válasszon ki egy páli levelet, olvassa el nyugodt körülmények között és válaszoljon rá levél formájában. Vagy írja le a barátjának, milyen üzeneteket merített a levélből.

Miért szép az 1Kor 13? Mi a mára szóló aktuális üzenete Önnek személyesen?

Elemesse több szempontból is a Filippi levél 2,1-11 verseit! Szólna esetleg Jézus Krisztus iránti személyes kapcsolatáról és ebből fakadó, mások iránti felelősségéről is?

A zsidókhöz írt levél és az egyetemes levelek

✍ Dr. Balla Péter

A Zsidókhöz írt levél

A Zsidókhöz írt levél egy olyan irat, melynek már az elnevezésével is egyes mai kutatóknak gondja van: vannak, akik szerint nem zsidóknak, hanem pogánykeresztyéneknek szánták, s vannak, akik nem tartják igazi levélnek, hanem egy igehirdetésnek (homíliának) vagy esetleg traktátusnak, azaz a keresztyén hit és élet tartalmát összefoglaló, általános jellegű iratnak.

A mű nem tartalmazza a szerzője nevét, és a címzettek is csak a kódexeken, az irat előtt szereplő feliratban vannak megnevezve: „A zsidókhöz” (prosz hebraiosz). Az ógyház őrzött hagyományt a levél szerzőjéről, de ez a hagyomány nem volt egységes, pl. volt olyan terület, ahol Pálnak, és volt olyan, ahol Barnabásnak tulajdonították. Órigenész nem kísérelte meg megnevezni a szerzőt, ismertté vált mondása szerint „csak Isten tudja”, hogy ki írta ezt a levelet (Eus. H.E. VI.25.14).

Az irat eleje nem levél-kezdet, hanem egy gyönyörűen szerkesztett mondat, mely a két szövetség kapcsolatát írja le, s ezzel megadja a mű fő témáját (1,1-2a): „Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, (2) ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk...”. A mű végén azonban a levelekre jellemző befejezés van (13,20-25), köszöntéssel, áldással, sőt személyes utalással (Timóteus neve is előfordul itt). A szerzőtől megtudjuk, hogy mindezt írott műként (azaz nyilván levélként) küldte el a címzettekhez, s művét intő szónak nevezi (Zsid 13,22). H. W. Attridge (1989, 13-21. o.) a Hermeneia sorozatban megjelent kommentárjában amellet érvel, hogy a 13. fejezet szervesen illik az előzőekhez, így ő felveti, hogy talán egy eredeti (korábbi) homíliát írt le maga a szerző. Ha nem Pál írta, akkor is az őskeresztyénség egy Pálhoz hasonló nagyságú személyisége, akinek teológiája és görög nyelvezete is magasan szárnyal. Theissen (2004, 94) szerint ezen

irat teológiája az Úsz három nagy teológiai vázlatához (Entwürfe) tartozik, Pálé és János evangéliumáé mellett. Conzelmann-Lindemann (2004, 402) szerint ezen irat görög nyelvi stílusa a legjobb az Úsz könyvei között.

Tartalmi összefoglalás

Mivel az irat szerkezetére a különböző kommentárok különböző javaslatokat tesznek, ezért itt a fent említett nyitány és a levél-záradék közötti főbb témákat nevezzük meg: a szerző 1,3-tól a Fiú nagyságát magasztalja, aki nagyobb az angyaloknál (1,5-14). Ebből intés következik: figyeljünk a hallottakra (2,1) és további összehasonlítás az angyalokkal (2,2-9), majd Jézus, az Isten Fia ember-voltát, szenvedését hangsúlyozza (2,10-18). A 3. fejezetben Mózes és a pusztában vándorló nép példájából von le következtetéseket, majd a 4. fejezetben abból, hogy az ósz-i zúgolódó nemzedék nem mehetett be Isten nyugodalmába. A 4. fejezet végén elkezdődik a főpapság nagy témája, mely sokféle szempontból (pl. áldozat), több fejezeten át jelenik meg a műben. Az ósz-i főpapot Isten hívta el, így Jézust is (5,1-9), aki Melkisédek rendje szerinti főpap (5,10), azonban a címzettek még nem tudják elhordozni az erről szóló tanítást: 5,11-14.

A szerző nem akarja újra az alapvető tanítást ismételni (6,1-3), hanem óvja a címzetteket attól az eleséstől, melyből nincs megújulás (6,4-8). Ennél jobb reménysége van a címzettek felől (6,9), akiket int a kitartásra, reménységre, türelemre (6,10-18), hogy a templomi kárpit mögé bement Jézusba vessék reménységük horgonyát (6,19-20).

A 7. fejezet a melkisédeki papságnak az ároni, lévita-papság felett való voltát mutatja be, és a 8. fejezet a mi főpapunk, Jézus különb voltát hangsúlyozza, aki új szövetséget hozott (8,6-13). Bemutatja az ósz-i szent sátorhoz kötött áldozati rituálét (9,1-10), majd Jézus egyszerű és tökéletes áldozatát állítja vele szembe (9,11-28). Az Ósz-ben csak az árnyéka jelent meg annak, ami az Úsz-ben jött el (10,1-10). Az ósz-i megismételt áldozatok helyett Krisztus egyetlen, tökéletes áldozatát emeli ki (10,11-14), amiből a gyülekezetben való megmaradásra felhívó bátorítás következik (10,15-25). A szerző visszatér az Isten Fia elleni szándékos vétkezéstől való óváshoz (10,26-31), és a gyülekezet korábbi szenvedéseire emlékeztetve, további kitartásra buzdítja őket (10,32-39). A hit hőseiről szól egy egész fejezet (11. fej., benne a hit definíciója: 11,1-3), majd a bizonyágtévőknél ilyen fellege után Jézusra tekintsenek a címzettek (12,1-3). Isten kezéből a fegyelmezést is mint egy atyai tettet kell fogadni (12,4-11). A gyülekezet ne lankadjon meg, és ne utasítsa el a mennyből jövő kijelentést, mert különben ítéletet vonnak magukra (12,12-

29). A 13. fejezet elején a testvéri szeretet gyakorlására hív (13,1-7), amit hitvallásával alapoz meg: Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz (13,8). A híveknek nincs maradandó városa a földön, ebből etikai útmutatások következnek (13,9-16). Bízbanak vezetőikben, és imádkozzanak a levél írójához, hogy odamehessen hozzájuk (13,17-19). Egy szép áldó formula szól a juhok nagy Pásztoráról (13,20-21), utána köszöntések (13,22-24), majd a páli levelekből is ismert záró áldás következik (13,25): „A kegyelem mindnyájatokkal!”

Szerzőség, keletkezési körülmények

Mint már utaltunk rá, a szerző nem nevezi meg magát a műben, és már az ógyházban többféle nézet létezett kiléte felől. Alexandria Kelemen szerint Pál írta zsidóknak héberül, és Lukács fordította le görögre (Eus. H.E. VI.14.2). Órigenész szerint Pál egy tanítványa jegyzetelte Pál gondolatait, és ez a tanítvány fogalmazta meg a Zsidókhöz írt levelet (Eus. H.E. VI.14.13). Órigenész tud róla, hogy egyesek szerint ez a tanítvány Lukács volt, mások szerint (Római) Kelemen, de – mint láttuk e fejezetünk bevezetésében – ő maga nem bocsátkozott spekulációba.

Nyugaton csak Hieronymustól és Augusztinusztól kezdve tartották pálinak, s ők maguk rámutatnak a keleti egyházatyák ezen hagyományára, tehát valószínűleg onnan érkezett e hatás. Viszont még Aquinói Tamás is úgy vélte, hogy Lukács fordította görögre e levelet.

Kálvin is vagy Római Kelement vagy Lukácsot tartotta a szerzőjének, Luther pedig Apollóst (e nézetnek a XX. században is volt követője: Montefiore a levélhez írt kommentárjában). A Tridenti Zsinat erre azzal válaszolt, hogy 14 irat páli szerzőségét állította (azaz a Zsidókhöz írt levélét is). Az újabb időkben is bővelkednek a hipotetikus ajánlatok, általában egy-egy úsz-i név (pl. Barnabás, Apollós, Aquila és Priszka, Szilás, Timóteus, a diakónus Fülöp – a főbb nézeteket ld. in Carson-Moo-Morris 394-397), azonban mindegyikkel az a fő gond, hogy szinte alig tudunk valamit róluk, nem maradtak fenn írásaik, amelyekkel ezt e levelet össze lehetne hasonlítani.

Megvalljuk, hogy hajlunk olyan ógyházi nézetek felé, melyek valamilyen kapcsolatot látnak Pálhoz, mert nem valószínű, hogy még egy Pálhoz hasonló szintű teológus gondolkodó lett volna az ógyházban, akinek viszont nem tudjuk a nevét. A stílus sajátosságaira talán egy Pál-tanítvány közreműködése (esetleg valóban fordítói munkája) lehet a magyarázat. De hadd legyünk mi is olyan óvatosak, mint Órigenész!

A keletkezés körülményei és a címzettek kérdése összefügg, bár nagyon

sokféle kombináció jelenik meg a kutatástörténetben. Itt csak röviden jelezzük, hogy egyesek a zsidóság különböző csoportjaiban keresik az eredeti címzetteket, mások a pogánykeresztyének között, s eltérnek a vélemények a 70 előttrre vagy utánra datálásban is. Ugyan Zsid 2,3 a 2. nemzedékre utal, de még ez is lehet akár az 50-es évek vagy a 60-as évek az I. században. Mivel 1Kel 1-6 idézi a Zsidókhöz írt levelet, ezért az 1Kel-nek általában meghatározott dátuma (i. sz. 96) előtti kell legyen a levél. A kutatók egy része hangsúlyozza a kultusszal kapcsolatos jelen idejű igéket (pl. 7,8; 9,6-7.9.13; 13,10), valamint 10,1-2 is arra utal, hogy még folyik a templomi áldozat. Ezt sugallja a címzettek többszöri óvása, hogy ne akarjanak visszatérni Krisztustól a régi vallásukba, azaz szerintünk is valószínűleg az volt a levél megírásának fő célja, hogy olyan zsidókeresztyéneket bátorítson a Jézus Krisztusba vetett hitük megtartásában, akik az üldözések miatt vissza akartak térni a zsidó vallásba, mert az védett vallás volt, ott nem üldözték volna őket. A kutatók egy része szerint azonban a templom egyes részletei tévesen vannak leírva (a füstölőoltár helye), így vannak képviselői annak a nézetnek is, hogy nem lehetett a zsidóságon belüli az író, így a címzettek sem.

A keletkezés helyére talán a levél vége utal (13,24b): „Köszöntenek titeket az Itáliából valók.” Megjegyezzük azonban, hogy ez a kifejezés egyesek szerint nem csak azt jelentheti, hogy Itáliából küldik a levelet, hanem azt is, hogy a szerző mellett olyanok is vannak, akik elhagyták otthonukat (Itáliát), és most haza küldik köszöntésüket. Evidencia hiányában a keletkezés helye kérdését is nyitva kell hagynunk. Amint már jeleztük, a jelen bevezetéstánban a zsidókeresztyén címzettek Krisztus melletti kitarására buzdító, 70 előtt keletkezett iratnak tartjuk e levelet (mely valamilyen módon Pál apostolhoz is kapcsolódhatott). A szerző sok ósz-i szakaszra utalva amellet érvel, hogy az Új Szövetség „különb” a réginnél (Zsid 8,6), ezért a levél címzettjei ragaszkodjanak az egyetlenszerűen önfeláldozó, megváltó áldozatú Főpaphoz, Jézus Krisztushoz.

Egyesek megemlítik, hogy a levél krisztológiája Krisztus mennybemenetelét (ascensio) hangsúlyozza, s ezt általában úgy értik, hogy nem a feltámadás-krisztológia jellemzi. Ehhez hadd tegyük hozzá, hogy a megdicsőülés, a mennybemenetel feltételezi a feltámadást, ezért az előbbiben benne van az utóbbi. A két krisztológia nem állítható szembe egymással.

Másrészt a kutatók a fejlett krisztológiát szokták a Zsid jellemzőjének tartani, s ezért szokták a levelet későbbre datálni. Ehhez hadd tegyük hozzá, hogy a krisztológia fejlett volt Pál idején is, ld. pl. 1Kor 8,6 vagy Fil 2,6-11, tehát az ún. magas krisztológia alapján – a tankönyvekben elterjedt nézettel ellentétben – nem kell Pál koránál későbbre datálni az úsz-i iratokat (a Zsidókhöz írt levelet sem, és más, fejlett krisztológiát tartalmazó iratot sem).

Befejezésül ismét a Zsidókhöz írt levél elejére utalunk: a levél nyitányából látható, hogy az őskeresztyének ezen irat tanúsága szerint is azt vallották, hogy az utolsó időkben éltek. Ez nem mennyiségi, hanem minőségi kifejezés: Jézus, az Isten Fia közénk jövetele, kereszthalála és feltámadása elhozta az utolsó időket, azóta minden kor keresztyénségének így kell tekintenie a jelenére.

Az egyetemes levelek

Az Úsz levéllirodalmában a páli levelek és a Zsidókhöz írt levél mellett még találunk hét levelet, melyeket gyűjtőfogalommal egyetemes leveleknek szoktunk nevezni. A szakirodalom idegen szóval „katolikus” levelek címmel is szokta illetni őket, a szónak ugyanebben az értelmében: az egész egyházra kiterjedő, egyetemes érvényű iratok. Az ógyház egy részüket apostoloknak tulajdonította (1-2Péter, 1-3János), s volt olyan, amelyiket Jézus, az „Úr” testvérének (Jakab, Júdás). A kánontörténet során mindig az apostolok (Péter, János) neve alatti első levél talált könnyebben utat a kánonba, Órigenész és Euszebiosz szerint 2Péter és 2-3János eleinte azok közé az iratok közé tartoztak, melyeknek az egyház egyes részein ellene mondtak (ún. antilegomena). Zahn azonban felvetette, hogy 2-3János elég rövid iratok, és nem tartalmaznak olyan témákat, melyek miatt gyakorta idézhették volna őket, így az is lehet, hogy olyan helyeken is tudtak róluk, ahol csak 1János-t említették (1888, 209; ld. in Balla 1997, 131). A levelek többféle sorrendben szerepelnek ógyházi kánon-katalógusokban, azonban az a sorrend terjedt el, mely Euszebiosznál, Athanasiusnál is megtalálható, s amit Hieronymus is követett a Vulgataban: Jakab, 1-2Péter, 1-3János, Júdás. A hét egyetemes levél az ógyházi kódexekben gyakran az ApCsel mellett szerepelt, de Hieronymus a Vulgataban a páli corpus (és Zsid) mögé helyezte, s ez a helyük lett maradandó a kánonban. A kutatástörténetben különösen Brevard Childs helyezi a kánon végső formáját, ill. az iratok kanonikus formáját a középpontba („canonical criticism”). Childs rámutat, hogy az ógyház ezen gyakorlata, mellyel az evangéliumok és a páli iratok mellé egy harmadik iratcsoportot is odatett, azért fontos, mert éppen ebből láthatjuk, hogy a kanonikus iratoknak egyetemes jellege van, hiszen olyan leveleket is egyetemes érvényűnek tartottak, melyeknek egyébként volt konkrét címzettje (2-3Ján, ld. Childs 1984, 495).

Gerd Theissen mind a hét levelet pszeudepigráf (más neve alatt írt) iratnak tartja, de a katolikus levelek címszó alatt csak négyet tárgyal (2004, 91-93), mert a jánosi leveleket külön veszi, a jánosi iratok címszó alatt (2004, 95, 107-110). Ugyanezt a szétválasztást több kritikai bevezetéstánban is megtaláljuk (pl. Conzelmann-Lindemann 2004, 361, 379). Itt a mai görög szöveg-

kiadások szerinti sorrendben tárgyaljuk őket (mely azonos a Vulgata-beli sorrendjükkal).

Jakab levele

Tartalmi összefoglalás

A kutatók jelentős része etikai intelmek laza láncolatának tarja a levelet, ezért változatos javaslatokkal találkozunk a kommentárookban a felépítés tekintetében. Franz Mussner, Bolyki János és mások viszont összefüggést találnak az egyes perikópák között, amit az exegézisükben jeleznek (lásd a kommentárjaikban).

Carson-Moo-Morris a következő öt nagy egységet különíti el (409-410. o.):
Próbák – és keresztyén érettség (1,1-18).

Az igazi keresztyénség – mely meglátszik a tettekben (1,19-2,26).

Feszültségek a gyülekezeti közösségben (3,1-4,12 – melyen belül a nyelv, a beszéd témája inclusio a szakasz elején (3,1-12) és végén (4,11-12).

A keresztyén hit világnézetet ad (4,13-5,11 – CMM megjegyzi, hogy e szakaszba nagyon sokféle tartalom tartozik, pl. a „jakabi feltétel”: „Ha az Úr akarja és élünk...” (4,15); valamint a felelőtlen gazdagok feletti ítélet).

A záró intelmek (5,12-20) az imádság gyógyító erejére és a keresztyéneknek egymásért való felelősségére hívják fel a figyelmet.

Szerzőség, keletkezési körülmények

Az ógyház tudott arról, hogy bár sokan az Úr (Jézus) testvérének: Jakabnak tulajdonították e levelet, voltak, akik ebben kételkedtek (ld. in Eus. H.E. II.23.25 és III.25.3). A levél a következőképpen kezdődik (1,1): „Jakab, Istennek és az Úr Jézus Krisztusnak szolgája, üdvözetét küldi a szórványban élő tizenkét törzsnek.” Érdekes, hogy nem hivatkozik a Jézushoz fűződő rokoni kapcsolatra, hanem a hitbeli kapcsolatot tartja fontosabbnak: Jézus szolgájának vallja magát.

Napjainkban alapvetően kétféle nézet található a szerzőség és – ezzel szorosan összetartozóan – a keletkezési idő tekintetében. Az egyik nézet szerint igaza lehet az ógyházi hagyománynak, azaz Jakab, az Úr testvére a szerző. Róla a kortörténetből tudjuk, hogy miután hosszú ideig vezette a jeruzsálemi őskeresztyén gyülekezetet, i.sz. 62-ben mártírhálált halt. A szanhedrin ekkor elítélte és kivégeztette, bár a zsidóságnak ekkor nem volt ún. pallosjoga, azaz halálos ítéletet nem hozhattak volna. Egy olyan időszakban végeztették ki Jakabot, amikor éppen nem volt jelen Júdeában a római helytartó, mert a régi meghalt, az új pedig még nem érkezett meg. Bolyki János professzornak a

KRE HTK-n tartott előadásairól készült egyetemi jegyzete egyik fő érve a jakabi szerzőség, és az i. sz. 62 elé datálás mellett, hogy a levél alapvetően zsidókeresztyén etikát képvisel, s ilyen jellegű iratnak nem lett volna hallgatósága (Sitz im Leben-je) az I. szd. végén, amikor a keresztyénség többségét már pogány származásúak alkották.

Ilyen (szerintünk is helyes) megfontolások ellenére a kutatók jelentős része pszeudonim iratnak tekinti Jakab levelét, és az I. szd. végére datálja. Ezt a nézetet képviseli ifj. Fekete Károly Jakab-kommentárja, bár az exegézis során gyakran utal arra, hogy akár Jakabra is visszavezethetők a levélben feldolgozott egyes hagyományok. Szerinte „a levél írója közvetve lehet az Úr testvére, Jakab” (1994, 15; kiemelés tőle). Fekete Károly hangsúlyozza a levél parainétikus jellegét, s rámutat arra, hogy 1Kel, Barnabás-levél, Didakhé és a Hermász Pásztor is parainétikus jellegű. Viszont ő maga is hozzáteszi, hogy Jakab levele a páli levelekkel, a Zsidókhöz írt levéllel és a szinoptikus evangéliumokkal is mutat rokonságot (1994, 10). Christoph Burchard, aki 2000-ben egy nagyon részletes Jakab-kommentárt jelentetett meg (Handbuch zum Neuen Testament sorozat, Mohr Siebeck, Tübingen), azt írja, hogy a XX. században a többségi vélemény nem Jakabnak tulajdonítja a levelet, és ő maga is a többséghez csatlakozik (4. o.). Mégis jelzi, hogy a jakabi szerzőséget vallók – manapság kisebbségi – tábor a növekszik, és a kérdés nem könnyen dönthető el. A kommentár bevezető szakaszában ő maga is mindig foglalkozik mindkét hipotézissel, azaz tárgyalja pl. a keletkezés helyét és idejét jakabi, ill. nem jakabi szerzőség esetén egyaránt (6-7).

A későre datálás egyik érve szokott lenni, hogy Jakab levele a félreértett páli teológiával vitázik, azaz Pálnál későbbi. Erre azt válaszolhatjuk, hogy Jakab és Pál a teológiai hangsúlyban azért térnek el, mert más helyzethez szólnak. Igaz, hogy pl. Jak 2,14-26 és Róm 3,28 között első olvasásra ellentmondás feszül, valójában Jakab a már hívó emberekhez szól (Jak 1,3), míg Pál azt hangsúlyozza, hogy az üdvösségbe bejutás során csak a hit segít és nem a cselekedetek. Jakabnál a cselekedet a hit valódiságának megmutatására szolgál. Szerintünk nincs ellentét a két teológiai hangsúly között, ezért a Jakab levelét emiatt nem kell későre datálni. A levélben a jézusi etikára való sok utalás is beleillik abba a képbe, hogy a szerző már Jézus tanítványa, de Jézus földi életében még nem hallgatott rá. A 12 törzs megszólítása mindenestre tekintélyigényre vall: a keresztyének egész közösségét szólítja meg (mely az Izrael 12 törzsére való utalással az Újszövetség választott népének a teljessége).

Ha Jakab, az Úr testvére a szerző, aki tehát i.sz. 62 (azaz halála) előtt kellett írja a levelet, akkor a keletkezés helye valószínűleg Jeruzsálem. Ez az időpont csak az ad quem, a levél természetesen korábban is keletkezhetett (akár

talán a 40-es években), így egyesek szerint ez lehet a legkorábbi irat az Úszben (az irodalomhoz ld. Burchard 2000, 7).

Luther „szalmalevélnék” nevezte (1Kor 3,12 képével: szalmát építeni a Krisztus-fundamentumra), mert szerinte e levél nem elég direkten utal Krisztusra, és Luthernek ez volt a lényegre törő alapelve: „was Christum treibet” (ami Krisztust „űzi”, ami Krisztusra mutat). Gerhard Maier helyesen mutat rá – A történet-kritikai módszer vége című könyvében – arra, hogy Luther szólt dicsérőleg is a Jakab-levélről, és tekintélyét nem vonta kétségbe. Luthert a „kánon a kánonban” elv vezérelte, ezért ezt a levelet hátrébb sorolta a kánonban. Carson-Moo-Morris idézi Luthertől (418. o., LW 35:397): „Nem akadályoznák meg senkit abban, hogy (Jakabot) bevegye vagy dicsérje, mert sok jó mondás van benne”. Szerintünk mai keresztyén életünk – különösen az életvitel, az erkölcs – terén sok aktuális üzenetet tartalmaz e levél, ezért jó lenne, ha mai gyülekezeteink is gyakran olvasnák.

Péter első és második levele

Tartalmi összefoglalás

1Péter-ben Péter a levél-kezdet (1,1-2) után dicsőíti Istent a Krisztusban adott reménységért (1,3-12), majd szent életre int (1,13-16). Krisztus megváltó művére emlékeztet (1,17-21) és ismét szentségre és szeretetre hív (1,22-2,2). Krisztusban teljeseznek be az Ósz próféciai a megvetett kőről (2,4-8), és az egyház is ósz-i képekkel íratik le (2,9-12). A keresztyének engedelmeskedjenek a felsőbbeknek (2,13-17). Szól a szolgálkhoz, feleségekhez, férjekhez (2,18-3,7). A keresztyének éljenek szeretetben, szenvedésre is készen (3,8-22). A keresztyének maguk mögött hagyták egykori életvitelüket (4,1-6), és Isten dicsőségére élnek (4,7-11). A címzettek ugyan üldözik, de vállalják el a szenvedést (4,12-19). Intés következik a presbiterek számára (5,1-4), a fiatalokhoz (5,5-6), és mindenkihez (5,8-9). Isten-dicsőítés (doxológia: 5,10-11) és szokásos levélzáradék fejezi be a levelet (5,12-14).

2Péter-ben Péter a levél-kezdet (1,1-2) után emlékeztet Isten ajándékára Krisztusban (1,3-4), majd a keresztyén jellemvonásokra hív fel (1,5-11). Péter int a halála utáni időkre vonatkozóan (1,12-15), majd feleleveníti a Megdicsőülés hegyén való jelenlétét Jézussal (1,16-18). A prófétai szó Lélektől való ihlettségére emlékeztet (1,19-21). Int a hamis próféták ellen (2,1-3), emlékeztet Isten ítéletére és Lót megmenekülésére (2,4-10). A hamis tanítók meg fognak ítéltetni (2,10-22). Péter emlékezteti őket korábbi levelére (3,1) és az apostoli tanításra (3,2). Az utolsó idők jele a gúnyolódás (3,3-7), de az Úr a maga idejében el fog jönni (3,8-10). Az elemek felbomlása az új ég és új föld eljö-

veteléshez fog vezetni (3,11-13). Péter emlékezteti a címzetteket Pál leveleire, és a kegyelemben való növekedésre inti őket, majd doxológiával zárja a levelet (3,14-18).

Szerzőség, keletkezési körülmények

A mai kritikai kutatók többsége sajnos nem tartja eredeti péteri iratnak mindkét levelet. Azok, akik pszeudepigráf (más neve alatt írt) iratoknak tartják e leveleket, általában az I. szd. végére datálják őket, illetve 2Péter-t sokan a II. század elejére, s egyben ezt tartják az Úsz legkésőbb keletkezett iratának. Egyes kutatók szerint a fő problémát az jelenti, hogy pl. 1Péter-ből nem látható, hogy a szerző személyesen ismerte volna Jézust. 2Péter utal ugyan arra az evangéliumi jelenetre, mely szerint Péter ott volt Jézussal a megdicsőülés hegyén (1,16-18), de a kutatók ezt az álnéven írt irat számára hitelességet adni kívánó jellegnek tulajdonítják. Szerintünk nem valószínű, hogy az őskeresztyének között Péter apostolon kívül más írt volna így, de az valóban tény, hogy 2Péter sokáig nem bukkan fel az ógyházi kánonfejlődés folyamatát jelentő iratokban. Megjegyezzük, hogy Richard Bauckham – aki szerint a Júdás levelének szerzője az Úr testvére, Júdás – úgy látja, hogy 2Péter-nek nem Péter apostol a szerzője (ld. pl. a kommentárját, melyben mindkét levelet magyarázza, 1983, 159). A közelmúltban Douglas Moo érvelt a péteri szerzőség mellett (ld. a 2Péter-ről szóló fejezetét a Clinton Arnold által szerkesztett, képes kommentárban: Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary, 2002). Moo szerint 2Pt 3,4-ben az atyákra való utalás nem az első keresztyén nemzedékre, hanem a pátriárkákra (az ősatyákra) vonatkozik, tehát e vers alapján sem kell azt feltételezni, hogy nem lehet maga Péter apostol a levél szerzője (uo. 2002, 169-170).

A levelek saját vallomása szerint Péter a szerzőjük, de az elsónél van társ-szerző is. 1Péter 1,1-ben ezt olvassuk: „Péter, Jézus Krisztus apostola, Pontusz, Galácia, Kappadócia, Ázsia és Bitinia szórványában élő jövevényeknek, akik ki vannak választva...”, majd a levél vége felé (5,12-13): „Szilvánusz által, aki – mint gondolom – hűséges testvéretek, röviden írtam, bátorítva titeket és bizonyosságot téve arról, hogy az az Isten igazi kegyelme, amelyben álltok. (13) Köszönt titeket a veletek együtt kiválasztott babiloni gyülekezet és Márk, az én fiam.” 2Péter így kezdődik (1,1): „Simon Péter, Jézus Krisztus szolgája és apostola, mindazoknak, akik velünk együtt ugyanabban a drága hitben részesültek Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus igazsága által”. 1Péter 5,13-ban érdekes a Márkra való utalás. Az ógyházban elterjedt nézet volt, hogy Márk volt Péter tolmácsa. A második levél küldője Péter teljes nevét nevezi meg, ami szerintünk lehet arra való utalás, hogy itt tényleg maga Péter ír magáról.

Szerintünk e leveleknél is komolyan veendő a társ-küldő megléte: talán az első levélben jobban érvényesült a stílusa, és ezért tér el a második levél stílusától, ahol nem állt Péter rendelkezésére amanuensis, aki segített volna az írásban (Carsten Thiede is így érvelt egy előadásában a KRE HTK-n, 2004-ben). Érdekes, hogy a stílusbeli eltérésre az ógyház is felfigyelt, amire például Hieronymus is utal (De vir. ill. 1): „Péter két levelet írt, amelyet egyetemesnek („katolikusnak”) mondanak, amelyek közül a másodikat sokan nem tartják az övének, mert különbözik a stílusa az elsőétől”.

Ha fenntartjuk a péteri szerzőséget – és szerintünk ez fenntartható –, akkor az üldözések a Néro császár alatti keresztyénüldözések, a Babilonra való utalás alapján pedig lehet maga Róma a keletkezés helye (1Pt 5,13). Aki 1Péter-t álnéven írt iratnak tartja, az általában a Domitianus-féle keresztyénüldözések (I. szd. vége) vagy a Trajanus alatti üldözések idejére teszi (II. szd. eleje).

1Péter-ben a címzettek – mint láttuk – nagy területen lakó keresztyének. Itt nyitott kérdés, hogy földrajzi területekről vagy római provincia-nevekről van-e szó, de mindkét esetben széleskörű használatra szánt irat, a második levél pedig eleve általánosan fogalmazta meg a címzetteit: a vele közös hitben levőknek ír.

Ha 2Péter is eredetien Pétertől származik, akkor 2Pt 3,1 lehet az első levélre való utalás. Irenaeus 1Péter-t Péter apostol levelének tartja. Ha Péter a szerző, akkor a levél keletkezhetett Rómában, ahol halála közeledtét érezte (2Pt 1,14), s ahol az ógyházi hagyomány szerint Néro alatt – Pál apostollal együtt – mártírhalált halt. Mint már láttuk, a terminus ad quem Néro halála, i.sz. 68, de az a valószínűbb, hogy a nagy keresztyénüldözésre, és így Pál és Péter kivégzésére is korábban került sor, talán i.sz. 65 táján, így a levelek – péteri szerzőség esetén – ez előtt keletkeztek. Pontosabb datálást segítő adatunk nincsen.

1Péter-re jellemző a kegyelem hangsúlyozása (a főnév 10-szer fordul elő), a szenvedésre való felkészítés, az abban való kitartáshoz segítség (a „szenedni” ige 12-szer fordul elő), valamint a „már most” (1,22) és a „még nem” (1,5; 2,12; 4,7; 5,4) feszültsége, mely etikai felelősséggel jár (1,14.22 valamint 2,1.17). Isten népe, az egyház: „választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet” (1Pt 2,9-10).

1Péter 5,1-ben a szerző presbitertársként szólítja meg a presbitereket, ami azt jelenti, hogy az apostol lehetett presbiter is. Ez fontos lehet a jánosi leveleknél, ahol 2-3János szerzője presbiterként mutatkozik be, a hagyomány mégis János apostolnak tulajdonította a leveleket. A két tisztség tehát nem feltétlenül utal külön személyekre.

2Péter egyes szakaszai hasonlóságot mutatnak Júdás levelével. Sok kommentár ezért 2Pétert és Júdást magyarázza együtt, és nem a Péter neve alatt fennmaradt két levelet. Itt hadd jelezzük, hogy a két levél közös milióban keletkezhetett (így érvel pl. Michael Green), és nem feltétlenül az egyik használta a másikat. Mégis megemlítjük, hogy a felhasználás elméletével dolgozók általában úgy érvelnek, hogy 2Péter használta Júdást, és szándékosan kihagyta belőle az apokrif iratokra utalást (ld. pl. Budai-Herczeg 1980, 173).

Végül megemlítjük Carson-Moo-Morris érvét, akik szerint a kritikai kutatók nem tudnak döntő érvet felhozni amellett, hogy ha ezek a levelek az ókorban is közzismerten nem illettek össze Péter stílusával, és nem lehetett volna elképzelni a tartalmukat Péter korában, akkor miért Péter nevét adták volna a leveleknek. Carson-Moo-Morris szerzőhármassal mi is fenntartjuk a levelek péteri szerzőségének lehetőségét (CMM 424 és 437).

János levelei

Mint már az egyetemes levelek tárgyalása elején, a bevezetőben jeleztük, János három levelét ugyan az ókorban e hét egyetemes levél csoportjában találjuk, a mai kutatók között vannak, akik külön tárgyalják őket, jánosi iratok címszó alatt, ahová a János evangéliumát is odaszámítják. Udo Schnelle (1996, 495) a „jánosi iskola iratai” főcím alatt tárgyalja a jánosi leveleket és a negyedik evangéliumot. Schnelle nemcsak külön alfejezetet szentel a jánosi iskola bemutatásának (1996, 495-500), hanem ő a mai kutatók között az egyes iratok sorrendisége tekintetében is külön utat jár (felelevenítve régebbi hipotéziseket, melyeket azonban a mai konszenzus általában nem fogad el): szerinte 2János és 3János után íratott meg 1János, és csak legvégül az evangélium (500. o.). A mai konszenzus általában az evangélium utánra teszi a leveleket, s bár a levelek között nehéz sorrendiséget felállítani, a legtöbb bevezetőtan a kánonbeli sorrendjüket egyben keletkezési időrendnek is szokták tekinteni.

A levelek nem tartalmazzák János nevét a levelek elején, sőt csak 2Jn és 3Jn elején van egyáltalán levél-kezdet, ahol a szerző magát presbiternek nevezi. 1János elején nincs levél-kezdet, hanem a negyedik evangéliumra (különösen a prólógusára) emlékeztető mondatokkal kezdődik (1Jn 1,1-2): „Ami kezdetől fogva volt, amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit megfigyeltünk, amit kezünkkel is megtapintottunk, azt hirdetjük az élet ígéről. (2) Mert megjelent az élet, mi pedig láttuk, és bizonyosságot teszünk róla, és ezért hirdetjük nektek is az örök életet, amely azelőtt az Atyánál volt, most pedig megjelent nekünk.” A második és a harmadik levél csak egy-egy fejezetből áll, ezért ezeknél csak a versszámokat szoktuk megadni.

Tartalmi összefoglalás

1János: prológus (1,1-4) és imádságra buzdító konklúzió (5,14-21) között három nagy témakörrel találkozunk: 1. közösség Istennel, testvérszeretet, a világhoz tartozás (1,5-2,17), 2. a címzetteknek közvetlenül szóló üzenetek, jelen helyzetükhöz kapcsolódóan: pl. óvás az antikrisztustól, a szeretet által a halál legyőzése (2,18-3,24), 3. az Istenhez tartozók és a világhoz tartozók megkülönböztetése: ismételt óvás az antikrisztustól, és a szeretet hangsúlyozása, arra való utalással, hogy maga Isten is szeretet (4,1-5,12). A főbb témák többször visszatérnek a levélben, és az egyes nagy egységek sok különböző mondanivalót tartalmaznak, ezért a kutatók nem tudnak megegyezni a levél felosztása tekintetében.

2János: ezen egyetlen fejezetből álló úsz-i iratnak levélformája van, amit a levél-kezdet is jelez: „Én, a presbiter, a kiválasztott Úrnőnek és gyermekeinek, akiket igazán szeretek...” (1. v.), valamint az áldó formula (3. v.): „Legyen velünk kegyelem, irgalom, békesség az Atya Istentől és a Jézus Krisztustól, az Atya Fiától igaz szeretettel”. A szeretet immár nem új parancs, hanem kezdettől fogva megvolt (4-6). A presbiter óv a hitetőkötől, az antikrisztustól (7-9). Aki nem vallja, hogy Krisztus testben jelent meg (7. v.), és aki nem marad meg Krisztus tanításában (9. v.), azt vándortanítóként sem szabad befogadni (10-11). A szerző reméli, hogy eljut a címzettekhez (12), és köszöntést küld a kiválasztott nőtestvérük gyermekeivel együtt (13).

3János: e levelet is „a presbiter” küldi, de 2János-tól eltérően itt a címzett neve is konkrét: Gájusz (1. v.). Jókívánság után (2. v.) a presbiter örömet fejezi ki a felett, hogy a címzett és a küldő „gyermekei” igazságban és szeretetben járnak (3-8). Diotrefész elsőségre vágyik (9), és nem fogadja be a testvéreket (10). A szerző példát állít a gyülekezet elé Demetriosz személyében (11-12), majd jelzi, hogy el kíván menni a címzethez, és békességet kíván neki, valamint köszöntéseket küld (13-15).

Szerzőség, keletkezési körülmények

Mint már jeleztük, a szerzőség tekintetében eltér a kutatók nézete két területen is: egyrészt van, aki az ógyházi hagyománnyal a tanítvány Jánost, a Zebedeus fiát tartja mindhárom levél szerzőjének, másrészt van, aki sem a negyedik evangélium szerzőjének sem e levelek szerzőjének nem a tanítvány Jánost tartja.

Bár az első levél nem tipikus levél-kezdettel indul, de ebben is van konkrét helyzetre való utalás, pl. 2,19-ben: „Közülünk indultak el, de nem voltak közülünk valók; mert ha közülünk valók lettek volna, megmaradtak volna közöttünk. De nyilvánvalóvá kellett lennie, hogy nem mind közülünk valók”. Mindhárom levél olyan jellegű tehát, hogy egy pásztor ír bennük a gyüleke-

zeteinek. Érdekes, hogy 2Jánosban csak egyetlen tulajdonnév van: Jézus Krisztus. 3János címzettjének neve, Gájusz, viszonylag gyakori név, így nem lehet tudni, hogy vajon azonos-e az Úsz-ben másutt szereplő Gájusszal (ld. pl. 1Kor 1,14; Róm 16,23; ApCsel 19,29; 20,4).

Az ógyházban Papiasz kétszer említi a János nevet, egyszer az apostolok között, egyszer pedig Arisztion presbiterrel együtt, ezért a kutatók eltérnek a tekintetben, hogy Papiasz egy vagy két személyről ír-e. Mivel 1Péter 5,1-ben Péter magát presbiternek is nevezi, ezért azt világosan láthatjuk, hogy az ós-egyházban a 12 tanítvány körébe tartozó személy, azaz apostol is lehetett egyben presbiter is. Maga a szóhasználat nem zárja ki, hogy 2-3János szerzője is lehetett az apostol János.

Az ógyház tanúságainak fő problémáját az jelenti, hogy 2-3János csak kevés szerző és viszonylag későn említetik. Viszont ez nem meglepő, mert egyrészt ezen iratok nagyon rövidek, másrészt nem sok olyan teológiai mondani-
való van bennük, ami ne lenne benne a hosszabb 1János-ban.

Irenaeus tudott 1Jánosról és 2Jánosról, és szerinte ezek szerzője az Úr tanítványa, az evangéliumnak is a szerzője (Adv. Haer. III.16.18). Alexandriai Kelemen is egynél több jánosi levelet ismert, mert használja azt a kifejezést, hogy a „nagyobb levél” (Strom. II.15.66). Órigenész mindhárom levelet említi, de Euszebiosz szerint Órigenész is elismerte, hogy az egyházban nem mindenütt fogadták el 2Jánost és 3Jánost (H.E. VI.25.10). A kevés evidencia ellenére is mondhatunk annyit, hogy az ógyházban nem találunk olyan utalást, mely a három levél közül bármelyiket is másnak tulajdonította volna, mint Jézus tanítványának, Jánosnak, Zebedeus fiának.

János evangéliuma és 1János között többféle hasonlóságot találunk. Hasonló a stílusuk annyiban, hogy mindkét iratra jellemzőek a parallelizmusok (hasonló tartalmú gondolatok megismétlése más szavakkal), valamint a rövid, egyszerű, ill. mellérendelő mondatok.

Mindkét iratban találunk ellentétpárokat („kettősséget”, melyre a szakirodalom dualizmusként is szokott utalni). Ilyenek például: világosság – sötétség, élet – halál, igazság – hazugság, szeretet – gyűlölet. Megjegyezzük, hogy a kutatástörténet során néhány évtizeddel ezelőtt az a nézet lett uralkodóvá, hogy a dualizmus a gnoszticizmusra jellemző, ezért ezen iratok is gnosztikusokkal vitáznak. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy a qumráni iratokban is találunk hasonló dualisztikus kifejezésekkel (pl. a világosság fiainak harca a sötétség fiaival ellen), ezért a jánosi levelek is keletkezhetnek zsidó származású keresztyének körében (azaz pl. János evangélista által).

Eltérő szóhasználatnak tűnhet az, hogy az evangéliumban, az ún. búcsúbeszédében (Jn 14-16) Jézus a Szentlélekre használja a Paraklétosz (Pártfogó,

Vigasztaló) kifejezést, míg 1Jánosban maga Jézus a Paraklétosz (1Jn 2,1). Viszont ez nem ellentmondás, hiszen maga Jézus is jelezte a búcsúbeszédében, hogy „másik” Paraklétoszt küld (Jn 14,16), tehát ezek szerint ő maga is Paraklétosz.

A kutatók között van olyan nézet is, hogy Jn ev. és 1János szerzője ugyanaz, viszont ezen iratok szerzője nem azonos 2-3János szerzőjével. Szerintünk 2János és 3János túl rövid ahhoz, hogy stilisztikai érvek alapján a szerző eltérő voltára lehetne következtetni. Ráadásul hasonlóságok is vannak 1János, valamint a rövidebb másik két levél között. Néhány példa a hasonló témákra: annak hangsúlyossága, hogy Jézus Krisztus testben jött el: 2Jn 7 és 1Jn 4,2; az antikrisztusra utalás: 2Jn 7 és 1Jn 2,23; az a gondolat, hogy aki szeret, az Istentől van: 3Jn 11 és 1Jn 3,10; 1Jn 4,4,7.

Összefoglalóan mondhatjuk, hogy a mai kutatók többségének véleménye szerint nem János apostol a levelek szerzője. A kutatók jelentős része szerint a negyedik evangélium szerzője sem János apostol, így azok között, akik szerint az evangélium és 1János szerzője ugyanaz, szintén megoszlik a vélemény: sokan közülük nem az apostolnak tulajdonítják a negyedik evangéliumot és 1Jánost-t. Már láttuk, hogy a jánosi kör hipotézisét vallók általában az I. szd. végére datálják a jánosi leveleket is, legtöbbször az evangélium utánra. A jánosi kör helyéül a kutatók általában Efézust jelölik meg.

A fenti szempontok nem kényszerítő erejűek, így továbbra is fenntartható a levelek szerzőségének ógyházi hagyománya: János apostol, Zebedeus fia lehetett a szerzőjük. A keletkezés kora ekkor is lehetett akár az I. szd. vége is, hiszen az ógyházi hagyomány szerint az apostol magas kort ért meg. Talán 2-3János-ban a küldő a presbiter szót nem csak a tisztség értelmében használja, hanem szó szerinti értelemben is, azaz ő „idősebb”, aminek megfelel az is, hogy a levelekben a címzettek gyakran ifjoknak vagy gyermekeknek szólítja (pl. 1Jn 2,12-14.18). Mindenképpen figyelemre méltó, hogy bár magára alig utal, mégis olyan tekintéllyel bír, hogy a címzett gyülekezetekben tanbeli és viselkedésszerű kérdésekben is eligazítást tud adni. Ez a tanítói tekintély egy apostoli szerző esetén a legérthetőbb.

Júdás levele

Az egyetemes levelek között a mai kanonikus sorrendben az utolsó irat egy mindössze egyetlen fejezetből álló levél: Júdás levele. Sok hasonlóságot mutat 2Péter-hez, ezért sok kommentár e két levelet együtt tárgyalja.

Tartalmi összefoglalás

Az egyetlen fejezetből álló jelen levélben is csak a versek számát szoktuk megadni. A levél-kezdet az ókori szokásokat átvevő és átalakító keresztyén leveleknek megfelelően (ld. a páli leveleket) tartalmazza a küldő nevét, a címzetteket és egy áldást (1-2): „Júdás, Jézus Krisztus szolgája, Jakabnak pedig testvére, köszöntését küldi az elhívottaknak, akiket az Atya Isten szeretett, és a Jézus Krisztus megtartott: irgalom, békesség és szeretet adassék nektek bőségesen.” A címzettek között istentelen és erkölcstelen emberek jelentek meg (3-4). Isten a múltban megbüntette a vétkeket (5-7), a levélben említett bűnösök vétke is nagy, mert mindenkit kárhóztatnak (8-13). Énók megjövendölte a rájuk jövő ítéletet (14-15). Az ilyen lázadozók ellenére a címzettek tartanak ki, hiszen az apostolok is figyelmeztettek arra, hogy istentelen dolgok fognak történni az utolsó időkben (16-19). Júdás a címzetteket a hitben való növekedésre inti, és Isten dicsőítésével fejezi be a levelet (20-25).

Szerzőség, keletkezési körülmények

Mint láttuk, a levél küldője magát Jakab testvéreinek nevezi. Az ógyház ezt úgy értette (s nyilván ez volt a szerző szándéka is), hogy ő Jézus testvére, hiszen az Úr testvére lehetett az a Jakab, akire hivatkozik. Érdekes, hogy valószínűleg keresztyén alázatból nem hivatkozik közvetlenül arra, hogy Jézusnak vér szerinti rokona, hanem Jézus szolgájának nevezi magát, azaz őskeresztyén társaival együtt azt tartja a legfontosabbnak, hogy Jézus neki is megváltó ura. A címzettek köre nagyon általános, mondhatjuk, hogy minden hívő keresztyénre kiterjed, ezért érthető, hogy ez a levél is az egyetemes levelek közé lett besorolva az egyházban.

A levél szerzője zsidó származású lehetett, mert utal két zsidó iratra: a 9. versben az Assumptio Mosis-ra és a 14. versben Énók apokalipszisére. A mai kutatók többsége nem fogadja el az ógyházi hagyományt, azaz nem Jézus testvéreinek tulajdonítja a levelet (Jézus testvéreinek nevéhez ld. Mk 6,3). A kutatók szerint azonban nem lehet megállapítanunk a levél keletkezésének pontos helyét és idejét. A legtöbben az I. szd. végére datálják, pl. Conzelmann-Lindemann (2004, 422-423), akik szerint azért sem lehet az Úr testvére a szerző, mert úgy utal az apostolokra (17. v.), mint akik a múltnak nagyjai: „Ti azonban, szereteteim, emlékezzetek meg azokról a beszédekről, amelyeket a mi Urunk Jézus Krisztus apostolai előre megmondtak”. Ehhez hadd tegyük hozzá, hogy mivel Jézus testvérei nem hittek őbenne a földi életében (ld. Jn 7,5), ezért érthető, ha az Úr testvére Júdás is külön utal az apostolok tekintélyére, ill. a tőlük kapott hagyományra. Egy ilyen utaláshoz nem kellett sokkal később élnie a szerzőnek. Ráadásul a 18. vers éppen azt valószínűsíti,

hogy a címzettek is az apostolok kortársai, és hallották is őket, ezért emlékezhetnek arra, amit az apostolok megmondtak.

Richard Bauckham – az érvek gondos összegyűjtése és mérlegelése alapján – azt mondja, hogy a Júdás levelében semmi olyan tartalom nincs, amit csak a későbbi, ún. „korai katolicizmus” (Frühkatholizismus) idején lehetne elképzelni. Szerinte a levelet írhatta Júdás, Jézus testvére, aki Palesztinában jelentős misszionárius lehetett, s maga a levél a legkorábbi keresztyén iratok közé tartozhat (1990, 178).

Az első keresztyének azt tartották, hogy az utolsó időkben élnek (ld. pl. Péter apostol pünkösdi beszédében a jóeli prófécia kiegészítését: ApCsel 2,16-17), ennek teljesen megfelel a Júdás levele is (pl. 18. v.). A tévtanítás Pál apostol idejében is veszélyeztethette magát az evangéliumot (ld. pl. a Galatalevél megírásának okát), és a Júdás levele ilyen közegben is a testvérek megmentésének pásztori lelkületét hangsúlyozza pl. 22-23. v.).

Sok kutató a 2Péter-hez való hasonlóság által is a nem-júdási szerzőséget és az I. szd. végi keletkezést látja alátámasztva (pl. Conzelmann-Lindemann 2004, 423), azonban a legtöbb érv két irányban használható: nehéz eldönteni, hogy melyik irat hathatott melyik iratra. Talán a közös téma oka a közös keletkezési helyzet, közös miliő. Amint a 2Péter esetén is fenntarthatónak láttuk a péteri szerzőség nézetét, úgy itt is jelezzük, hogy szerintünk fenntartható az óegyházi hagyomány: a levél szerzője lehetett az Úr testvére, Júdás, és a keletkezés ideje talán akár az 50-es évek, bár erről – és a keletkezés helyéről – pontosat mi sem tudunk mondani. Conzelmann-Lindemann jelzi, hogy mivel Alexandriai Kelemennél található a legkorábbi idézet Júdás leveléből, talán Alexandria a keletkezés helye, de az 1. vers (Júdás neve, valamint a Jakabra történő utalás) akár Palesztinára is utalhat (2004, 423-424).

AJÁNLOTT IRODALOM:

1. Balla Péter, Az újszövetségi iratok és kanonikus gyűjteményük kialakulásának története (Bevezetéstani alternatívák). Budapest: KRE HTK, 2005. E könyvben megtalálhatóak a fenti fejezetben említett további könyvek bibliográfiai adatai.
2. Melkisédek személyéhez egy rövid magyar összefoglalást is tartalmaz az alábbi angol mű: Balla Péter, The Melchizedekian Priesthood. KRE HTK, 1995.
3. Angolul olvasóknak szeretettel ajánljuk figyelmébe e fejezet szerzőjének doktori disszertációját: Balla Péter, Challenges to New Testament Theology: An Attempt to Justify the Enterprise. Tübingen: Mohr - Siebeck, WUNT, 2. Reihe, Band 95, 1997 (és ugyanennek amerikai paperback reprint kiadása: Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1998)

Apokalipszis I: Jelenések könyve magyarázata

✎ *Dr. Szűcs Ferenc*

Ennek a különös könyvnek a címe: Apokalipszis. Ez a görög szó egy fosztóképzővel ellátott főnév, aminek a jelentése, leleplezettség. A letakart dolognak a nyilvánosságra hozatala. Érdekes módon ez a műfaj, az apokaliptika a zsidóságban a babiloni fogság után jelent meg, amikor a babiloni fogságban a zsidóság találkozott a történelemmel, mint egyetemes fogalommal, amikor kilépett a zsidóság a maga szentföldi bezártságából és a világtörténelemmel találkozott. Tartalmilag ebben a korszakban jelenik meg a teremtésről szóló hitvallás és a végről szóló hitvallás.

Mi jellemző erre az irodalomra? A Krisztus előtti IV, III, és II. században keletkezett számos olyan kisebb-nagyobb könyv, amely ezt a címet viselheti, hogy Apokalipszis. Mindenek előtt egy pesszimista világnézet jellemző rá, valamint egy kozmikus ESZKATOLÓGIA amelyben a végső idők harcairól van szó. Megjelenik ebben is a Messiás alakja, és számos kis szektának a gondolatai között megtaláljuk ezeket a gondolatokat. Legjellemzőbb módon az 1947-ben felfedezett Qumráni-iratokban. Ők készültek a végidők nagy messiási-háborújára egy kicsi, elnyomott népnek a szabadságharcosaiként. Meg voltak arról győződve, hogy a Jeruzsálemben uralkodó főpapok nem legitim módon uralkodnak, ezért nem jártak a jeruzsálemi templomba sem, hanem várták a pillanatot, amikor majd eljön a Dávid és Áron házából származó Messiás. Harcra készültek, egy nagy 40 éves háborúra, és ez mind-mind a prófétai írások magyarázatából következett az ő számukra. Az Újszövetségből számos olyan mondat cseng vissza, amelyik feltehetően velük vitatkozik. Mondjuk Jézusnak a szavai, hogy „Nem kérhetném-e én az én Atyámat, hogy küldjön 12 sereg angyalt”. Ez kifejezetten üzenet Qumrának, amely úgy gondolkodott, hogy a messiási háborúban az Isten angyalainak a seregével együtt fognak részt venni. Majd jönnek az angyali seregek, és azok szét fogják verni a rómaiakat, helyreállítják Salamon dicsőségét, a Messiás beül az ő trónjába,

és ebből a kis népből újra dicsőséges nép lesz. Ez volt tulajdonképpen a levegőben.

Ha a keresztyénség és az Apokaliptika kapcsolatát keressük, Jézus tanításaiban az evangéliumok szerint nagyon kevés van ebből. Alapjában véve azt látjuk, hogy Jézus maga nem volt apokaliptikus. Van ugyan egy-egy rész pl. Máté evangéliuma 24-25. rész, amelyik az ún. kis apokalipszis, ahol Jeruzsálem pusztulásáról és a világ végéről együtt van szó, de ha az ember a jézusi példázatokot nézi, akkor ezek nem apokaliptikus példázatok. Hasonló az Isten országa a magvetőhöz: ez nem apokaliptikus példa. Vagy a szántóföldbe rejtett kincshez, ez is egy mindennapos példa. Tehát az őskeresztyén gyülekezeteket nem a túlzott apokaliptika jellemezte, sokkal inkább az apokaliptikának egyfajta visszazoritása határozta meg az I. sz. keresztyéneit. Hogy mégis a Jelenések könyve belekerült a Bibliába annak az az egyik magyarázata, hogy fölhasználta ugyan a keresztyén irodalom ezt a tradíciót, de számos ponton meg is változtatja. A keresztyén remény váltja föl a pesszimista világnézetet.

Ugyancsak általánosan jellemző ezekre az iratokra az anonimitás. Nem nagyon tudjuk a szerzőt azonosítani. Rendszerint valamelyik nagy próféta neve alatt jelenik meg: pl. Illés Apokalipszise. Aztán mindegyik sajátossága, hogy domináns benne a vízió, az álom, a jövődőlés és a szimbolikus nyelv. Kettős vagy hármas szimbólumokkal találkozunk. Az egyik a számok, a másik a színek, a harmadik pedig a különböző állat alakok.

Ha valaki Berlinben a Pergamon-múzeumot látta, akkor emlékszik rá, hogy a babiloni Istár-kapu tele van mindenféle állat-figurával. Ugyanígy az ókori népeknél a birodalomnak az állatszimbolikája rendkívül fejlett volt. Így az összebékülés szimbóluma lehet az is, hogy „lakozik együtt a farkas a bárányal”. De a címerekben is gyakran találunk állatfigurákat. Idetartozik a kígyó, ami a legtöbb vallás misztikájában a titokzatosság szimbóluma, de ide sorolhatóak a legtöbb vallásos szimbólumban megjelenő félelmet keltő állatok is, melyek negatív figurákat testesítenek meg.

A számok mint szimbólumok

Egy-egy számmal nagyon egyszerűen ki tudunk fejezni nagy igazságokat. A zsidó apokaliptika számára az 1 az Istent, az egyetlent jelenti az abszolút monoteizmus értelmében. A 2 Ádám és Éva, az ember, 3 a mennyei erő, az isteni uralom szimbóluma. 4 a föld (pl. az Apokalipszis 4 lovasa), a négy égtáj. 7 a teljesség száma. 666 a Sátán száma. A 7-tel nem osztható szám az az isteni teljességben nem részesedő. A 10 történelmi szám, amely valaminek a végét jelenti. pl. 10 napig tartó nyomorúság. A Jelenések könyvében. 12 Izrael száma, a 12

törzs. A 12 tanítvány, és ennek a szorzatai. (Pl. a 24 vén, aki leborul a bárány előtt). 1000 a nagyon sok szimbóluma, az már rengeteg, mint égen a csillag.

Mik a gyökerei az Apokaliptikának?

A teológusok közt voltak, akik a babiloni mitológiából próbálták levezetni. Itt a földi dolgoknak égi eredetet tulajdonítottak. Azután, amikor fölfedezték a Rasz-Samrai-szövegeket, akkor abban is találtak számos ilyen motívumot, tehát a kánaáni ősvallásnak a gyökereiben látták az eredetét. Voltak akik a királymotívumhoz mentek vissza, az izraelita Újév ünneppel hozták kapcsolatba. A leginkább elfogadott eredeztetés azonban az iráni parszizmussal való rokonítás. Én azt hiszem, hogy ha vannak is rokon vonásai az izraeli apokaliptikának mind ezekkel a fogalmakkal, az ok-okozat összefüggését nehezebb megállapítani, mint gondolnánk. Nem tudjuk, hogy mi volt előbb a tyúk vagy a tojás. A lényeg az, hogy egy sajátos irodalmi és teológiai műfaj egy történet-teológiai világmagyarázat jelenik meg itt, amelyik a zsidó prófétizmus folytatása. A kései próféták már kifejezetten használnak ilyen nyelvet, és nagyon sokszor a Jelenések könyve ezeket idézi. Ennek a prófétai gondolkodásnak folytatása a teremtés teológiával egyidőben jelenik meg. A Genézis első, második fejezete csaknem egyidős az apokaliptika kezdeteivel. A motívumai is hasonlóak, pl. az élet fája a kert közepén. A Jelenések könyvében a kert motívum számtalanszor előjön. Vagy a kígyó, amelyik ravaszabb minden mezei vadnál, jön, és keresi az alkalmat, hogy kísértésbe vigye az embert. Tehát felfokozva – drámai erővel – jelennek meg a kezdet képei, az Édenkert motívumai. A keresztyén Apokalipszis hordozza ugyan az általános jegyeket, de el is tér ezektől a jegyeiktől néhány ponton.

Először is az apokaliptika végzetszerűen beszél a jövőről. Erről a Jelenések könyve egyértelműen nem beszél. Nem valami olyan dráma ez, amely bekövetkezik, bármit is csinálunk, hanem prófétai figyelmeztetés. A bibliai apokaliptika fölkészíti az embert és azt mondja, igaz, vannak tőlünk független erők, azonban az ember elébe tud menni az eseményeknek. Pl. Mk 13,14.: „Akik akkor Judeában lesznek, fussanak a hegyekre”. A nyomorúságra való felkészülés ez, nézzen szembe ezzel mindenki, és nem azt üzeni, hogy úgylis el fogunk itt pusztulni.

A Jelenések könyvének is egy ilyen felkészítés a célja. A könyv célja a szenvedő egyháznak küldött rejtjeles üzenet. Az üzenet végső kicsengése az, hogy akármi történik is itt, a dolgok végső irányítása Isten kezében marad, mert Krisztus nem csak az ő egyházának a feje, hanem ennek a világtörténelemnek is az ura. Sőt az egész kozmosznak is.

A másik jellemzője, hogy ez Jézus Krisztus apokalipszise. Nem valaminek a leleplezéséről van szó, hanem egy személy, Krisztus leplezi le magát. Ebben volt valójában igaza Luthernek, amikor azt mondta: „Ez a könyv nem mond mást, mint amit a 4 evangélium”. Nem egy másik Krisztust leplez le. Ne takarja el semmilyen esemény a hívők szeme elől ennek a Krisztusnak a dicsőségét, mert ő ott is megöletett bárányként jelenik meg. Ez a könyv tehát Krisztust akarja bemutatni és elsősorban nem az eseményeket.

Ebből következik, hogy a Jelenések könyve nem kronologikus rendet követ, hanem tematikus. Hiszen a helyszínek szerint váltakozik a föld és az ég, sőt az alvilág is. A könyv ugyanis a földön kezdődik. János apostol egy szigeten van az Úr napján. Amely az utolsó ítélet napja is. Nem tud az istentiszteletre elmenni János, száműzetésben van. Isten azonban gondoskodik róla, hogy legyen része egy nagy istentiszteletben. Ad neki egy mennyei istentiszteletet.

A prológusban bemutatkoznak a szereplők, és a szereplők közül is Jézus. Az igazság úgy van itt elrejtve, hogy a nyilvánosságra tör. Ezután megint lelépünk a földre. A levelek, amelyek következnek, a 7 gyülekezetre mutatnak.

A második szín tehát megint a föld. A leveleknek nagyjából ugyanaz a sémája. Tartalmaznak egy köszöntést, ténymegállapítást, értékelést, intést és egy ígéretet. Itt megint a 7-es az isteni teljességre mutat. A teljes egyház, amelyik helyzetében, körülményeiben különbözik, de mindegyiket Krisztus tartja a kezében, és mindegyikhez neki van szava. Ezeknek a gyülekezeteknek van angyala. Ő a gyülekezet vezetője, a földi angyal, aki a mennyei angyal szolgatársa.

A harmadik szín ismét újra a menny. Ez a 4-5. fejezet, a trónterem képe. Mihez is hasonlíthatná egy ókori ember az Istent, mint a királyhoz. Ő ennél nagyobbat nem látott. Ha egyáltalán látta a királyt. Ebbe a trónterembe úgy lehetett bejutni, hogy különböző ajtókon mentek át, míg végre megpillanthatták a királyt. Itt fordított a helyzet, itt rögtön a trónt látja először, és onnan jön kifelé. Vagyis Krisztus által a gyülekezet közvetlenül Istennel van kapcsolatban. A trón körül 24 vén (mennyei presbitérium), az angyalok között van 4 trónálló, ők az arkangyalok és az egész számtalan angyallal zengi az Isten dicséretét.

- Az angyalok nevei:
- Mihály – ő vigyáz Izrael népére
 - Gábiel – bejelenti Keresztelő János születését.
– Jézus születését jövendöli meg.

Az Isten pedig nem angyallá lett, hanem emberré. Így Jézus születésére még az angyalok is eljöttek csodálkozni. És meghajtják fejüket előtte. Ebben a fe-

jezetben van egy tekercs, ami le van pecsételve 7 pecséttel. És akkor fölteszi a kérdést valamelyik angyal Jánosnak, hogy ki fogja felnyitni ezt a könyvet. Néznek egymásra az angyalok, néznek följebb, hátha a 24-ből egy azért mégis. De nincs egy sem! Mindenki összehúzza a szárnyait. Hátha a 4-ből egy. Ott sincs. Egyetlen angyal se képes megfejteni a titkot. És mit csinál János? Elkezd sírni. Mire az egyik angyal fölemeli őt és azt mondja neki, hogy „Ne félj. Győzött Juda oroszlánja, Dávid gyökere és sarja”. János fölnéz és azt mondja: „Láttam egy bárányt, egy áldozati bárányt”. És elveszi a pecsétet a könyvet, mire meghódol az egész mennyei világ, a dráma fordulóponthoz érkezett.

És megint lejövünk a földre. És elkezdi itt a földön fölbontani a pecséteteket, és elkezdődik a nagy futás. 4 lovas jelenik meg a pecsétetek egyenkénti felbontása után. Az első, a fehér ló, a győtrelem szimbóluma. Ez 4 nagy erőt szimbolizál a történelemben, amelyek eddig megpróbálták megoldani a dolgokat. Az egyik az, hogy kié a hatalom. Azután megjelenik a vörös ló, a háború szimbóluma. A fekete ló a gazdasági hatalom. A sárga ló a betegségek szimbóluma. Ezek sem egymás után jönnek.

Mi lesz azokkal akik már meghaltak, akiket kivégeztek a hitükért?

Őrölük sem feledkezik meg az Isten egy pillanatra sem. A földön megjelenik a választottak serege szemben a hatalommal. Kik ők? Izrael népe és a kiválasztottak. Ők a gyülekezet, akik egyrészt Izraelből, másrészt a népekből választottak ki. Majd jön a hetedik pecsét felnyitása, az utolsó nagy korszak. Amikor természeti katasztrófák jönnek.

Az üdvtörténet kerül előadásra a 12 fejezetben. Terhes ez az asszony, fiút akar szülni. Izrael szimbóluma az asszony, a terhes nő aki az ígéretektől terhes, és akinek egyetlen nagy üdvtörténeti funkciója van, hogy megszüljön a fiút. Minden összegyülekezik ellene, semmi nem akadályozhatja meg a Fiú megszületését.

13 fejezet, megjelenik Krisztus nagy ellenfele, az Antikrisztus, amelyik ugyanaz próbálja megjátszani, amit Krisztus akar. Ő akarja megoldani a problémákat. Fenevadként jelenik meg. De végül is Krisztus győz.

A protestáns értelmezés általában nem történelmi korszaknak, hanem folyamatos szellemi küzdelemnek fogta fel Krisztus és az Antikrisztus harcát. És megint igaz van Ágostonnak: „Világtörténelem két nagy erőnek a küzdelme, és nem lehet vitás, hogy ebben ki lesz a győztes”.

Mi a végső kicsengése a Jelenések könyvének? A gonosznak nincs helye Isten tervében, rá ítélet vár. Az időleges hatalom után, a végső szó a bárányé lesz.

Ma mit mond ez a könyv? Az első a fejlődés romantikája elleni figyelmeztetés. A XIX. sz. végére az európai kultúra beleesett az evolúció diadalának

hitébe, és azt hitte, eljön az a korszak, amikor itt lesz a Kánaán, csak egy kis túrés, és aztán majd minden jóra fordul. Ezzel szemben az Apokaliptika figyelmeztet arra, hogy rémes és küzdelmes drámák sorozata előzi meg azt, hogy Isten győzzön. Sőt a történelem hanyatlása már a Dánieli-szoborban kiábrázolódott. Nem biztos, hogy az emberiség erkölcsi és kulturális életére egyaránt alkalmazható az evolúció modell, tehát hogy magasabb szintekre fog lépni. Ezt a történelem nem igazolja.

Van azonban igazságuk az apokaliptikus jeleknek. Nem csak a történelem, de a természet, az egész kozmosz tele van végzetes erővel. És figyelmeztetés ez, hogy az ember, aki Isten ellenére akar Isten lenni, ahelyett, hogy egyszerűen csak ember lenne, démonikusan pusztító erők szenvedő és cselekvő szereplője lesz a történelemben. Isten azonban nem föntről nézi ezt, hanem ennek a tragikus drámának a közepén az Isten saját drámája áll: a kereszt. És itt a világgal együtt szenvedő Isten áll az Apokalipszis közepén. A múlt, a jelen és a jövő egyetlen dimenzióban egyesül, mert ez csak mi szerintünk tagozódik így. De Krisztus tegnap, ma és holnap ugyanaz. A Jelenések könyve nem tudósítás a mennyei világról, nem leírás, hanem a kijelentés törésein át üzenet, leleplezés arról, akiben az egésznek van értelme. Szimbolikus beszéd arról, ami kimondhatatlan. A hit ezért lehet reménység is, mert nem a világ végét várja, hanem Krisztust. A remény ezért pozitív fogalom. A remény azt várja, amit a hit hisz. A jelenre nézve kell tehát olvasni úgy, hogy minden cselekedetünk s a történelemnek minden pontja valamiképpen a végsőnek a fényében áll, és a végső szót Isten magának tartja fenn, minden más csak az utolsó előtti. Ez ma a Jelenések könyvének az óriási figyelmeztetése, hogy az apokaliptikus fenyegetések ellenére is a világ az Isten felé tart s ma a világ apokaliptikusai nem annyira teológusok, hanem az ökológusok és történészek. Viszont az apokaliptika figyelmeztetése az is, hogy nem érdemes a rossz oldalon maradni, érdemesebb egy gyötrelmes csatában elesni fizikailag, mint az ítéletes oldalon megsemmisülni. A Bibliának az örök életről, feltámadásról adekvát közlései nincsenek, a Jelenések könyve sem az, de arról van szó benne, hogy az a kozmikus szeretet, amely megteremtette a világot a maga dicsőségére újjá is teremti.

*A keresztyénség tehát a két végpontra felel:
Honnan jöttünk? Hová megyünk?*

Ma mit mond ez a könyv? Annak aki hisz. Azaz nem csak a láthatóra néz, hanem arra a láthatatlanra, amely körülöleli ezt a láthatót. Erről a titokról nem egy triumfáló, hanem egy küzdő egyház tanúskodhat igazán és hitelesen. Az

igazi Krisztus-egyház titok nem látható. A Jelenések könyvének ezért mindig a küzdő egyház számára van mondanivalója, azaz a kinyilatkoztatás drámai nyelvén azt mondja: „Ne félj a harctól, ne félj a történelemtől, ne félj az utolsó naptól, és ne félj a haláltól, ha tudod, hogy ki az, akinek a titka lelepleződött a történelemben. Mert ugyanazt a Krisztust várjuk, aki egyszer eljött értünk”. Ez a keresztyén remény. Aki ezt világosan látja, annak az életében átrendeződnek az értékek. Ennek a könyvnek a legfőbb erénye a hűség. Nem az a hívő, aki mindent elhisz, hanem az, akire számítani lehet. Akinek a szava az igen igen, a nem nem.

KÉRDÉSEK

Mik a gyökerei az Apokaliptikának?

Mi lesz azokkal, akik már meghaltak, akiket kivégeztek a hitükért?

Mi a végső kicsengése a Jelenések könyvének?

Ma mit mond ez a könyv?

Kik az angyalok?

Mit tudsz a számszimbolikáról?

Ki képvisel a 24 vén?

Szabad-e hozzátenni, vagy elvenni a Bibliához?

Apokalipszis II: Üzenet a hét gyülekezetnek a Jelenések Könyvében

✍ *Kenyeressy Károly*

A Jelenések Könyve Jézus Krisztus kijelentéséből az utolsóként írásba foglalt buzdítás a gyülekezeteknek. A könyv 2-3 fejezetében a hét kisázsiai gyülekezet körképe a mindenkori egyház képe a mi Urunk tekintete előtt, aki ún. „királyi nyelvezet”-tel beszél hozzánk. „Tudom a te dolgaidat” – így leplezi le minden nemzedékben és mindannyiunk személyes életében a bűnöknek és a hitbéli buzgalomnak a valóságos állapotát. „Akinnek van füle hallja, mit mond a Lélek a gyülekezeteknek” – a végső felszólítás minden egyénre vonatkozik, figyelmeztet az élet-halál fontosságú kijelentés komolyan vételére. Vajon miért esik olyan kevés szó ezekről az üzenetekről a ma keresztyéniségében?

A gyülekezeteknek szóló üzeneteket – amelyeken keresztül egyéni intelmek és ígéretek is megszólalnak – egy nagyszabású látomássorozat keretében írta le a feltámadott és megdicsőült Krisztus. Ezt a látomássorozatot János az Égei-tengeri Pátmosz szigetén, az Úr napján – azaz egy bizonyos vasárnapon – élte át (Jel 1,9-10). Ezt a látomássorozatot könyvben kellett megírnia a hét kisázsiai gyülekezetnek (ezeknek együttes felsorolása a Jel 1,11-ben található). A konkrét gyülekezeteknek szóló üzenetek a Jánosnak kijelentett, egész könyvben végigvonuló látomások közül az első látomás részei. Az őskeresztyénységnek megnevezett gyülekezetei egy földrajzi sorrendiségben szerepelnek egymás után. Egy küldött – Pátmosz szigetéről a kontinens kikötőjéig (Miletoszig vagy Efézusig) hajózva, majd onnan a római kereskedelmi és egyben hadi utakon (Via Egnatia) végighaladva, egymás után juthatott el a felsorolt városokba. Az üzeneteket azért nem helyes „levelek”-ként emlegetni, mivel hiányzik az ún. levélforma, amit az ókori irodalomból és az Újszövetség többi leveléből ismerhetünk. A Jánosnak kijelentett teljes látomássorozat hét láto-

másból áll. A könyv 2-3 fejezeteiben vizsgált gyülekezetekből is hét van – bár tudjuk, hogy más városokban, településeken is nagyobb és kisebb létszámú keresztyén közösségek éppúgy voltak. A hetes szám központi jelentőségű a Jelenések könyvében. Az isteni teljesség és totalitás jelképes számjegye. A hét gyülekezetnek szóló üzenet vélhetően azt fejezi ki, hogy Jézus Krisztus hét oldalról, hét szemszögből, a lehető legalaposabban vizsgálja át egész egyházát. Látja ma is bennünk azt, amik vagyunk – és azt is, amivé leszünk és lennünk kell, az Ő hatalmas munkája és tervei szerint (vö. Fil 3,20-21). Ezekben az üzenetekben vannak a hit útján járók mindenkori kísértései és győzelmi lehetőségei – a bennük leírt gyakorlati útmutatások éppúgy sürgetőek és parancsolóak ma is.

A hét gyülekezetnek szóló üzeneteknek azonos szerkezeti felépítésük van. Egy-egy üzenet ugyancsak hét részre tagolható: 1. a gyülekezet megnevezése; 2. Krisztus bemutatkozása a Jel 1,12-18-ban leírt látomás egyik azonosító jegyével, mindig a későbbi üzenet fő mondanivalójához kapcsolódva (!); 3. a gyülekezet jellemzése (dicséretes jellemzők és hiányosságok felsorolása), külső és belső helyzetének értékelésével; 4. feddés és/vagy bátorítás; 5. figyelmeztetés és felszólítás Krisztus visszajövetelére előretekintve; 6. a Lélek felhívása („akinek van füle, hallja”); 7. az ún. „győztes-ige”, amely a későbbi látomások egyikéhez kapcsolódik (pl. Isten trónusa, második halál, élet könyve, élet fája). A szerkezeti felépítés összehasonlítása kapcsán megjegyzendő, hogy laodiceaiakhoz írt üzenetben nincs dicséret, a szmirnai és filadelfiai üzenetben pedig nem szerepel feddés.

A Jelenések könyvét a „szenedő egyház könyvé”-nek is nevezik. Keletkezési idejének többnyire a Kr. u. 95. esztendő tartják, úgy véelve, hogy a Domitianus császár alatti keresztyén-üldözés áll a kortörténeti háttérben. Néhány egyházatya (Ireneus, Hieronymus) feljegyzéseiben ugyancsak erre az időszakra utal. A könyv ún. „szövetségi teológiai” magyarázata viszont Kr. u. 70 előttre datálja a könyv írásának dátumát a Jel 11,1-2-re hivatkozva (a jeruzsálemi templom e versek szerint még állhatott). A gyülekezeteknek adott kijelentés – bármely időpont is adta a háttérteret – az üldöztetés alatti kitartásra buzdítja a címzetteket – és minden korok hitvalló életű olvasóit.

A következőkben a hét üzenetben előforduló visszatérő elemek és kulcsszavak rövid magyarázatát tekinthetjük át:

A gyülekezet angyala – a hét csillag szimbóluma is rá utal (Jel 1,20); az egyik magyarázat szerint a gyülekezet elöljárója, vezetője; a másik magyarázat szerint a mennyei világhoz tartozó őrző angyal (pl. Mt 18,10, ApCsel 12,15), aki a mennyei üzenetet szimbolikusan közvetíti (vö. Zak 1,9 stb.); a harmadik magyarázat szerint a helyi gyülekezet megszemélyesített kollektív felelőssége.

A csillagok, amelyeket Jézus Krisztus a jobb kezében tart – első jelentése: a gyülekezetek előjárói, vezetői, tanítói – a Dán 12,3 párhuzamát alapul véve; másodszeri értelmezése: a már említett mennyei közvetítő angyalok; a harmadszeri értelmezés: a csillagok szimbolikáját a Fil 2,15-tel veti össze, ahol azokról a valódi keresztyénekről olvashatunk, akiknek az élete csillagként világít; a jobb kézben tartás jelenti a megtartó és kormányzó hatalmat, valamint azt is, hogy munkavégzéshez kívánja használni e csillagokat a gyülekezetek Ura.

A hét csillag titka: a hét gyülekezetre vonatkozó kijelentés összefoglaló szimbóluma (Jel 1,20).

Hét gyertyatartó: a gyertyatartó a zsidó kultuszt és elhivatottságot szimbolizálta (amelynek az volt a rendeltetése, hogy „népek világosságá”-vá legyen), ezekben az üzenetekben azonban Jézus Krisztus kijelenti, hogy a gyertyatartók a keresztyén gyülekezetek (Jel 1,12-13,20), vagyis a gyertyatartó szimbóluma elvétellett a zsidóságtól és a keresztyénség hordozza tovább.

Nikolaiták: 1. a legvalószínűbb magyarázat szerint olyan irányzat tanítói és képviselői voltak, akik a keresztyén gyülekezet és a pogány világ közötti határokat igyekeztek lebontani, olyan szokásokkal és tanításokkal, mint a bálványáldozati lakomákon, a vallási és állami kultuszokon való részvétel. Ezeket a kultuszi tanokat pedig vegyítették és keverték is a keresztyén tanítással; mindez Jézus Krisztus előtt az Ő nevének és elhívásának megtagadása (!), a Jel 2,15-ben kijelenti, hogy gyűlöli azokat, akik ezt a tanítást vallják; – más magyarázatok szerint: 2. gnosztikus szektához tartozók voltak, értelmi gögjükkel igyekeztek a tanításban élre kerülni; 3. erkölcsi felsőbbrendűség („szuperkegyesség”) benyomását keltők voltak, akik valójában szexuális szabadosságának hódoltak; 4. egy kibontakozó egyházirányító vezetői hatalmi csoport tagjai voltak, akik elsőséget kívántak a gyülekezetekben (3Jn 9 párhuzama elgondolásával, valamint a szó etimológiájára hivatkozva: nikaó + laosz = „a nép fölött uralkodni”); 5. a szövetségi teológia szerint, ezek a keresztyén egyház és a zsidó kultusz közötti kompromisszum hívei.

A Sátán zsinagógája: a keresztyén gyülekezetekkel szembeforduló zsidóság jelképes elnevezése, akik vallási életükkel nem Isten tiszteletét valósították meg, hanem valójában a Sátán szolgálatában munkálkodtak (Jel 2,9 és 3,9); egyes népszerű adatok szerint a Római Birodalomban a lakosság 1/7-e zsidó volt, a kisázsiai városokban az ott élő keresztyéneket a zsidó céhek gazdaságilag is bojkottálták és erős politikai befolyásuk révén vádolták és üldöztették.

„Ha meg nem térsz”: a hét üzenetben többször megtaláljuk ezt a felhívást (Jel 2,5.16.22; 3,3.19), Izráel népének bekövetkezett szövetségi ítélete ko-

moly figyelmeztetés a keresztyén gyülekezetek számára – „ha Isten a természet szerint való ágaknak nem kedvezett, majd neked sem kedvez” (Róm 11,21), „mindez példává lett számunkra, hogy ne kívánjunk gonosz dolgokat, amint ők kívántak” (1 Kor 10,6).

Győztesek: akik hűségesek maradnak a kísértésben, a megpróbáltatások és üldözések közepette; a győzelmet nem saját erejükből érik el, hanem a győztes Krisztus hatalmával; továbbá nem egyedül győznek, hanem közösségben („ne sírj, íme győzött a Júda nemzetségéből való oroszlán” Jel 5,5); végül a győzelem nem a jelen világ feletti hatalmi helyzetben valósul meg, hanem az örök életben való örömteli részesedésként.

„**Akinek van füle, hallja**”: a megdicsőült Krisztus üzenete egyúttal a Szentlélek szava is, a Szentlélek pedig a gyülekezetekben munkálkodik; ez az ún. „Lélek felhívása” az első három üzenetben megelőzi, az utolsó négyben követi az ún. „győztes-igét”;

Az első négy üzenetben a tévtanításokkal való küzdelmen van a hangsúly

AZ EFÉZUSI GYŰLEKEZETHEZ SZÓLÓ ÜZENET (JEL 2,1-7)

– a szeretet nélkül cselekvő gyülekezet

Az Égei-tenger nagy kikötővárosa volt Efézus, egész Ázsia provincia székhelye, mintegy 4 milliónyi lakossal. Kr. e. 360 óta itt állt az ókori világ egyik csodája, az óriási méretű Artemisz (Diana) templom. A város a bűnözők „menedékváros”-a is volt, ugyanis ha bármely bűnös elérte a templom határát, az egy nyíllövésnyi távolságot, sérthetlenségi jogot élvezett. A templomi kultuszhoz extatikus orgiák kapcsolódtak, elképesztő erkölcsi alantassággal. Az efézusi gyülekezetben Pál apostol több mint két éven át tanított (ApCsel 19), a bibliai híradás szerint Apollós és Timóteus is igei tanítója volt a gyülekezetnek (ApCsel 18,23-24, 1Tim 1,3). A hagyomány szerint itt szolgált Fülöp és maga János apostol, valamint itt temették el Máriát, Jézus anyját is. Az üzenetek közötti elsőség és az üzenet mondanivalója is mutatja, hogy erre a nagy gyülekezetre iránymutató példaként tekintett a többi is. A megdicsőült Krisztus bemutatkozása – „aki az ő jobb kezében tartja a hét csillagot, aki jár a hét arany gyertyatartó között” – a gyülekezetek feletti uralkodói, parancsoló hatalmat fejezi ki. A gyülekezet életfolytatását, próbák közötti helytállását és tanításbeli tisztaságát megdicséri. Az efézusi keresztyének megfogadták az intést a hamis apostolokkal szembeni ellenállásra (ApCsel 20,29, 1Jn 4,1). Az elmarasztalás azonban leleplezi: ez a gyülekezet mindenre kész volt, csak a szeretetre nem (vö. 1Kor 13,1-3, Hós 6,6 „szeretetet kívánok én és nem áldo-

zatot” és 1Jn 4,16 „aki a szeretetben marad, az Istenben marad”). Ez az üzenet felfedi, hogy a sokrétű tevékenység és igyekezet nem hoz önmagában teljes életet! Az „első szeretet” nemcsak az idői rendre, hanem a minőségi elsőségre is utal, a szeretet legjavára: akit szerettek, annak a közelében vagyok, örömet szerzek neki és a legjobb énemmel igyekszem kedvére lenni. A sürgősségi nyelvtani formák a szeretet cselekvésére buzdítanak a mi Urunk és egymás felé is, egy olyan korszakban, amelyben „a szeretet sokakban meghidegül” (Mt 24,12). Néhány megnyilvánulása az Úr iránti szeretetnek: a bizonyágtétel, a hitre segítség, az igetanutmányozás, az önzetlen anyagi áldozat, az éneklésben magasztalás. Az Efézus elnevezés a névetimológia szerint „szeregetett”, „kívánatos” jelent. Ahogy ő szeretett minket, úgy szeressük mi is Őt (1Jn 4,19). A „gyertyatartó félretétele”, amely komoly figyelmeztetésként jelenik meg Jézus Krisztus szavában, lokális értelemben valóság lett: Efézus ma egy műemléki romváros. Kr. u. 630-640 körül a mohamedánok, majd 1402-ben Timur Lenk seregei lerombolták. Az üzenet vége azonban, minden korok egyháza számára lelki értelmű ígéret a hitben kitartó győzelemre: az élet fája és az Isten paradicsoma örök lakóhelyként tárul elénk. Ez az ígéret a Jelenések könyvének végén újra ismétlődik (Jel 22,1-5).

A SZMIRNAI GYÜLEKEZETHEZ SZÓLÓ ÜZENET (JEL 2,8-1)

– az üldöztetés próbái közt szenvedő gyülekezet

Gazdag kikötőváros és kereskedelmi központ volt Szmirna, Ázsia provincia harmadik legjelentősebb városa. A város mai neve Izmir, Törökország legnagyobb kikötője és második ipari centruma, kétmilliós lakossággal. Az ókorban „Ázsia ékességének” is nevezték, főútját „arany utcának”. A földi pompával ékeskedő, anyagiasság szemléletű városban szegény sorú és üldöztetést szenvedő keresztyén gyülekezet tett bizonyosságot Jézus Krisztusról. Pál apostol missziói útjai alkalmával járhatott ebben a városban, a hagyomány szerint ő alapította a gyülekezetet. A gyülekezet lelki gazdagsága, az említett nyomorúságok között, még szebb fényben ragyog. A Szmirna név az „összetört mirrha” jelentéshez kapcsolható, ilyen, érette megtört életáldozattal kapcsolódhatunk mi is Urunkhoz minden próbák között (a Heidelbergi Káté szerint ez a keresztyén ember prófétai tiszte). A szmirnai gyülekezethez szóló üzenetben nem találunk kifogást vagy panaszt. Pedig nyomasztóak a külső és belső megpróbáltatások. A külső kísértések jellemzője, hogy az itt élő tanítványok valóságként élék át: „elbocsátlak titeket, mint juhokat a farkasok közé” (Lk 10,3) és „mindazok is, akik kegyesen akarnak élni Jézus Krisztusban, üldöztetni fognak” (2Tim 3,12). Nagyszámú zsidóság („a Sátán zsinagógája”) indulatos haragja áll az üldöztetés mögött. A hatóságokat ők bujtották fel az erőszakos cselekményekre.

„Azt mondják, hogy ők zsidók, és nem azok” – a Jézus Krisztusban nem hívő, hanem vele ellenszegülő zsidóság elveszíti az „Isten Izráele” elnevezéshez való jogot (Róm 2,17-18,28-29, Gal 6,15-16). A „tíz napig való nyomorúság” rövid időt jelent, a 10 nap a próba ideje a prófétai könyvekben – a Dán 1,14 párhuzama. A gyülekezet belső kísértése lehetett a világnak való behódolás. Szmirna a római hatalomnak behódoló város volt, Tibérius császárnak templomot építtetett. Jézus Krisztus üzenete itt is figyelmeztet: ne keressük a világ barátságát és a világ mércéjét! A mindhalálíg való hűséget tanuljuk Őtőle: 1Kor 1,9, 1Thessz 5,24, Jel 1,5! Az ókeresztyény irodalomból ismert, a gyülekezet későbbi püspökének, Polykarposznak a vértanúsága. Néhány igemagyarázó úgy véli, maga Polykarposz, „a gyülekezet előljárója” kapta eredetileg a mindhalálíg való biztatást (száz éven felüli lehetett kivégzésekor, Kr. u. 153-ban). Szmirnában is rendeztek versenyjátékokat az ókorban. A sportversenyek győzteseinek járó koszorú jelképe a hívő élet jutalmára mutat (1Kor 9,25, Jak 1,12, 2Tim 4,8, 1Pt 5,4). A szmirnai üzenet középpontjában úgy áll előttünk Jézus Krisztus mint „az Első és Utolsó”. A halálból elsőként jött vissza. A történelemben pedig, és a megpróbáltatásokban az utolsó szó mindig az Övé. Vessük bizalmunkat az Ő utolsó ítéletébe és cselekedetébe és legyen életünk előmenetelében, minden dolgunkban és minden tekintetben Ő az első (Kol 1,18)!

A PERGAMONI GYÜLEKEZETHEZ SZÓLÓ ÜZENET (JEL 2,12-17)

– a Sátán pergőtüzével megtámadott gyülekezet

Pergamon városának rövid jellemzése előtt tegyük fel a kérdést: ilyen környezetben létezhet egyáltalán Krisztust követő gyülekezet? A Feltámadott, mennyei Úr ugyanis döbbenetes megállapítással kezdi üzenetét: „Tudom, hol van a lakóhelyed: ahol a Sátán trónusa van”. A sötét erőknek micsoda koncentrált jelenlétére utal ez a megállapítás! Pergamon Ázsia második leghatalmasabb, történelmi hírességű városa és a provincia kulturális központja volt. A város mai neve: Bergama, 35 ezer lakossal. Egykor Krózus király birtokaként lett ismertté, majd az Attalosz uralkodó dinasztia korában emelkedett vezető szerepre. I. Attalosz király (Kr. e. 241-197) Pergamont műkincsekben és tudományban Alexandriával vetekedő várossá fejlesztette. Mintegy 200 tekerceses könyvtára, egyeteme volt. Itt találták fel és használták könyv készítésre a pergament. Pergamon az ókori gyógyászat központja is volt. Galenus a hellénista világ leghíresebb orvosa igazgatta egy időben a város kiemelkedő intézményét, az Aesculapius szentélyt. Ebben a hatalmas szentélyben kígyókkal, mérgekkel és babonás varázsszerekkel „gyógykezelték” a messze földről oda érkezőket. A keresztyének különösen borzadtak ettől a gyógyászati kul-

tusztól, mert benne a gyógyító Úr Jézusnak ördögi ellenképét látták. A vallási kultusz más területeken is elképesztő méreteket öltött. A város központjában, a 311 m magas hegytetőn emelkedett az óriási Zeusz-oltár, amelynek lépcsőzetét hatalmas csatakép domborművek díszítették – ez volt a „gigantomachia”, amelynek megmaradt darabjai ma is láthatók Berlinben a Pergamon Múzeumban. Ha ezen a Zeusz-oltáron egy gazdag előkelő hekatombát (=száz tulkot) áldozott, éjszaka a hajósok még 30 km-ről is olyanak látták a magasban parázsló lépcsőzetes oltárt, mintha egy roppant nagy tüzes trónus lett volna. Pergamonban a császárkultusz is kiemelkedő jelentőségű volt: a „Dea Roma” istennőnek (Kr. e. 29.) és Augustus császárnak is állítottak templomot. A római politikai hatalom kíméletlen terrorral üldözte azokat, akik nem voltak hajlandók részt venni ebben a kultuszban. A pergamoni gyülekezetből egy vértanút is említ a Jézus Krisztustól kapott üzenet: Antipást, akit valószínűleg egy bika alakú rézbálványban égettek meg. Antipás az egyetlen név szerint megnevezett vértanú a Jelenések könyvében (vö. Jel 6,9, 20,4). Neve azt jelenti: „aki mindenki ellen van”, „akinek mindenki ellene van”. Jézus Krisztus őt „hú tanú”-nak mondja. A pergamoni gyülekezetnek küldött üzenet központjában a sátáni hatalom veszélyeinek való ellenállás áll. Veszélyes a babonás vallási kultuszokkal való keveredés, megalkuvás, a behódolás. „Bálám tanításá”-nak nevezi az Úr Jézus ezt a veszedelmes kísértést. A vallási tévtanításoknak ószövetségi párhuzamának említése jellemző stílusjegy a pergamoni és a thiatirai gyülekezetekhez szóló üzenetekben (Jel 2,14,20). A zsidó teológiában (a Midrásban) Bálám próféta a hamis próféta és tévtanító ősképe, aki Isten választott népét bálványimádásra, a pogány kultuszokon való részvételre (bálványáldozati húsevés, kultikus paráznaság) és a pogány asszonyokkal való házasságkötésre akarta csábítani (vö. 4Móz 31,16 és 2Pt 2,15 – „ezek elhagyták az egyenes utat, és követték Bálámnak útját” 9. A hitben és erkölcsben való fondorlatos összekeverés veszélye a kisázsiai gyülekezetekben „a Nikolaiták tanítása”-ként jelentkezett. Néhány igemagyarázó etimológiai párhuzamot is lát (Bile ám= népelnyelő). Jézus Krisztus ítélete határozott: kétélű karddal jelenik meg a tévtanítások ellen. Ez a léviták éles mukeaszkeze volt, amellyel az áldozatokat szétmetsztették. Az éles kard utal a bírói hatalomra is. Lelki jelentése: a kétélű fegyver elválasztja a hívőket a világtól, mint az áldozatnál használt kard az össze nem illő részeket (vö. Zsid 4,12). Ez a kard Jézus Krisztus szájából jön ki (Jel 1,16, 19,15). Az ítélet súlyát érzékelteti a figyelmeztetés: „Térj meg; ha pedig nem, ellened megyek hamar”. A nem megalkuvó, győztes hívő élet két ajándékra tekinthet ennél az üzenetnél: 1. az elrejtett mannára, amely az elrejtett szövetség ládában őriztetik (2Makkabeus 2,4-8, Zsid 9,1-14), ez Isten titkainak ízeleése az örökkévalóságban; és 2. az

ítéletkor kapható fehér kövecskére, amelyet a fekete kővel együtt az ókori bíróságokon alkalmaztak életre-halálra szóló végzések esetén. A földi bíróság elveheti ugyan a testi életet, de a hívó ítélete az Úrnál van – mert: „nagyobb az, aki bennetek van, mint az, aki e világban van” (1Jn 4,4). A fehér kőre felírt új név új élettel jár együtt, jelenti a szabad bebocsáttatást a mennybe és az Úr által biztosított sérthetlenséget itt a földön.

A THIATIRAI GYÜLEKEZETHEZ SZÓLÓ ÜZENET (JEL 2,18-29)

– *a hamis vallási kultusszal és a világi erkölccsel fertőzött gyülekezet*

Thiatira a legkisebb város volt a hét közül, amelynek gyülekezeteihez üzenetet küldött Jézus Krisztus. Görög-makedón gyarmatváros, melyet iparosok és kereskedők bízták. Gabona kereskedelméről és gyapjúiparáról volt híres. Kelmefestő műhelyeiben bíborfestéket használtak. Innen származott az első európai keresztyén: Lídia, a bíboráros asszony (ApCsel 16,12-1). Elővéd város volt, „kapu” Pergamon felé. Ma Akhisar a város neve, 70 ezer lakossal. Jézus Krisztus úgy mutatja meg önmagát ebben az üzenetben, mint ítélő tekintetű uralkodó és bíró: „akinek olyan a szeme, mint a tűz lángja és lába hasonló az izzó fényű érchez”. „Isten Fiá”-nak nevezi magát (vö. Zsid1). Övé a világhatalom, megjelenése megemészt minden tisztátalanságot. Az önmagát azonosító jelző ebben a bemutatkozásban nemcsak a látomás elejéhez vezet vissza (vö. Jel 1,14), hanem a Zsoltárok könyve 2. részéhez is, amely ószövetségi háttere ennek a kijelentésnek (Zsolt 2,7-9). A gyülekezet jellemzése részletes dicsérettel kezdődik. Öt oldalról is elismerést kapnak az itt élő keresztyének: cselekedeteikért, szeretetükért, hűségükért, egymás iránti szolgálatukért és a környezetük rossz hatásával szembeni állhatatos kitartásukért (Thiatirai Plinius ókori író szerint, rossz hírű város volt). Még előrehaladásuk, sőt lelki gyarapodásuk is elismerést kap: utolsó cselekedeteik többet érnek az elsőknél (el-lentétben az efézusiakkal!). A továbbiakban mégis megrendítő feddés és ítélet szólal meg: az egész gyülekezetet alapjaiban veszélyeztető baj kerül felszínre. „Apokaliptikus mértékű herezis” székhelye a gyülekezet. A tolerancia bűnként mutatkozik meg: a hamis vallással és a világi erkölccsel szemben engedékeny, sőt azzal összekeveredett az itteni keresztyénség. Pedig „a szeretet nem örül a hamisságnak” (1Kor 13,6) és parázna gyülekezetben nincs lelki eledel (Példabeszédek könyve 5. részének párhuzama!). Thiatirában a tévtanítás prófétai igénnyel lépett fel. Ez a gyülekezet elvetette a jeruzsálemi apostoli zsinat intelmét, amely így rendelkezett: „föltétlenül szükséges: hogy tartózkodjanak a bálványáldozati hústól, a paráznaságtól” (ApCsel 15,29). A tévtanítás azonosítására itt is ószövetségi párhuzammal szemléltet Jézus kijelentése. Jezábelhez, a leghírhedtebb bálványimádó királynőhöz hasonlítja a hamis

prófétaság és az általa megtűrt lezüllesztett életgyakorlat befolyását. Jezábel a vallási és erkölcsi keveredésnek (szinkretizmusnak) volt a jelképes alakja. Lehet, hogy Thiatirában egy ilyen asszony befolyásolta a keresztyéneket. (A városban egy Sambathé nevű jósnő is működött, gazdag emberek gyakran kértek tőle tanácsot.) A Jezábelhez intézett felszólítás, hogy „térjen meg” vagyis hagyja abba tévtanítását, hiábavalónak bizonyult. Ezért, mint ítélő világ-bíró, Jézus Krisztus meghirdeti betegágyba vettetését és végidőbeli szorongattatását ennek a „Jezábel”-nek és „gyermekeinek”, vagyis a hamis vallási tanítás követőinek. A tévelygés olyan súlyos, hogy a „Sátán mélységei”-nek nevezi az üzenet szava. Milyen elgondolkoztató ez, a világi erkölcsi zülléssel és hamis vallási kultuszokkal fertőzött mai egyház helyzetére nézve! Az igaz Isten-ismeret mélységei éles ellentétben állnak ezekkel a sátáni „mélységekkel” (vö. 1Kor 2,10). Elgondolkoztató ez a tévtanítások későbbi elhatalmasodására nézve is. Ez a gyülekezet a II. század végén gócpontja lett a montanizmus nyelveken szóló, rajongó irányzatának! Az ítélethirdetés záró képében a vasvessző az Úr büntető hatalmát, a cserépedény pedig a pogányok tehetetlenségét jelképezi. A győztesnek szóló „annak adom a hajnalcsillagot” kifejezés a Krisztus uralmában való részesedést jelenti. A hajnalcsillag biztos ígérete a közelgő új nappalnak, a teljes dicsőségében eljövő Krisztusnak (Jel 22,16). A mai gyülekezeteknek a szolgálat terhében (Jel 2,24-25) és a fertőzésektől megtisztulva (Ef 5,27, Tit 2,12-14) kell megállnia Krisztus előtt! A zsolttáríró imádságát idézhetjük: „Vess véget a bűnösök gazságának, és bátorítsd az igazat, szívek vizsgálója, igazságos Isten!” (Zsolt 7,10).

*Az utolsó három üzenetben
a keresztyén élet minőségén, tartalmán van a hangsúly*

A SZÁRDISZI GYÜLEKEZETHEZ SZÓLÓ ÜZENET (JEL 3,1-6)

– a látszatéletben leplezett gyülekezet

„Az a neved, hogy élsz, és halott vagy.” A halálos állapot történelmileg is valósággá lett – ma pusztán romok vannak a ragyogó múltú és kiemelt jelentőségű ókori város helyén! Szárdisz (Szárdeisz) egykor a perzsa satrapák székhelye, Krózus király birodalmának fővárosa volt. Innen indult kelet felé az ún. „perzsa királyi út”. A fehér gyapjú kereskedelmének leghíresebb és legjellegzetesebb központjává lett. Krisztustól a gyülekezetnek küldött üzenetben központi szerepe van a „fehér ruhák” említésének (Jel 3,4-5)! Szép és gazdag város volt. Kr. u. 17-ben földrengés érte, de Tibérius császár újjáépíttette. Nevének két etimológiája van: 1. „megújulás”, 2. „drágakő”. Mindkét eredet utalhat a város jellegzetes voltára. Szárdiszban is volt Artemisz templom – mint

Efézusban – és volt egy hatalmas zsidó zsinagóga is. Jézus Krisztus az „Isten hét lelke” és „a hét csillag” birtoklásával adja meg önazonosítását az üzenet kezdetén (vö. Jel 1,4 és 1,16). Ez utal arra, hogy a földi történelmet az Ő akaratára és végzése mozgatja, Lelkének irányító munkája és angyal-követei által. Éles ellentétben áll ez a bemutatkozás a gyülekezet Lélek nélküli állapotával. Ebben a városban a keresztyéneknek bizonyosságot kellett volna tenniük hívő életük cselekedeteivel – ehelyett lelki álomba és mozdulatlanságba hanyatlottak. „Ébredj fel!” – kétszeresen hangzik a felszólítás és figyelmeztetés (Jel 3,2-3). Az alvó ember elveszti érzékét az idő múlása iránt. Csak Jézus szava rázhatja fel a halott hitű és kihamvadt szívű gyülekezetet és rázhatja fel egyenként is ezeket a keresztyéneket (vö. 2Tim 1,6-7). „Nem találtam cselekedeteidet teljesnek Isten előtt”: a szív nélküli cselekedeteket Isten nem ismeri el. Fáj-e a szívünk másokért? „Erősítsd meg a többieket, akik halófélben vannak.” Benne vagyunk-e teljes munkával gyülekezetünk életében? „Emlékezzél vissza” – az Ő kereszten bemutatott, helyettes áldozatára való visszaemlékezés a megújulás és megtérés kiindulópontja, erőforrása. Az ébresztés sürgetésére szemléletes képet alkalmaz Jézus Krisztus: „ha nem ébredsz fel, eljövök, mint a tolvaj”. Érdekes párhuzam figyelhető meg a város korábbi történelmével. Krózus majd Antiochus Epiphanes idejében kétszer is éjjeli időszakban, az elővigyázatlanság és a fölényes biztonságérzet miatt esett el a bevehetetlennek hitt város. A tolvaj éjjeli érkezésének hasonlata máshol is szerepel Jézus visszajövetelére vonatkozóan: Mt 24,43-44, 2Pt 3,10 stb. Az elhanyagolt gyülekezetben mégis talált a vizsgálódó Krisztus olyanokat, akik nem lettek hűtlenné. Nekik Ő maga ad fehér díszruhát – de nem emberi kéz által fehérítettet. Ez a lelki jelképet hordozó ruha csak ajándékba kapható Őtőle. Az üzenetet két ígért zárja: 1. a hitben megállók („győztesek”) nevét nem törli ki az Úr az „Élet könyvéből” (2Móz 32,32, Dán 12,1, Lk 10,20, Jel 21,27); 2. vallást tesz róluk az Atya előtt, amikor ül ítélőszékében (Mt 10,32). A világ nem juthat el a maga készítette legszebb ruhában sem soha oda, ahová eljuthatnak a bűneikért bocsánatot nyertek: az Isten trónja és az Ő angyalai elé.

A FILADELFIAI GYŰLEKEZETHEZ SZÓLÓ ÜZENET (JEL 3,7-1)

a mennyei polgárságra elhívott gyülekezet

Filadelfia három tartomány határvárosa volt, „Kelet kapujának” is nevezték. II. Attalosz Philadelphosz királyról kapta a nevét. A „philadelphia” szó jelentése: „testvérszeret”. A város mezőgazdasági termékeiről és melegvízű forrásairól volt híres. Ezek mind a kereskedelmet, mind az idegenforgalmat virágzóvá tették. Kr. u. 17-ben ezt a várost is elpusztította a földrengés. Amikor Tibérius császár újjáépíttette, akkor Neocesarea lett a város neve. Sokféle is-

tenséget imádtak itt, nevezhető ez a város „kis Athén”-nek is. Ma is megvan a város, a török neve Alasehir (vörös város), 32 ezer lakos él benne. A filadelfiaiaknak szóló üzenetben nem találunk elmarasztalást, panaszt. A gyülekezet kicsiny („kevés erőd van”) – odaadó hitvallásos életmódja viszont emlékezetes példaképpé teszi minden korok keresztyénei számára. (Ma is számottevő keresztyén közösség él a városban.) Ebben a kis filadelfiai gyülekezetben égett „a Krisztus várás égő lámpása”. Dicséretet kap a megtartott ígéért. Jézus beszédének megtartása az egyház megmaradásának titka! Dicséretet kap a bizonyágtételre való készségéért. Isten ereje ezen a készségen keresztül érvényesül, célhoz ér (Fil 4,13). Dicséretet kap a béketűréséért. Ez is nagyszerű jellemvonás a megpróbáltatás idején: „A ti béketűrésetek által nyeritek meg lelketeket.” (Lk 21,19). – Jézus Krisztus önazonosító bemutatkozása egy nagyszerű biztatás ennek a közösségnek. „Szent” és „Igaz” – ezek az Isten lényének jellemvonásai. Megtartó erejét (Jel 3,9-10) és védelmező hatalmát is kifejezik. A Jel 6,10-ben a mártírok is erre tekintve imádkoznak: „Uram, aki szent és igaz vagy, meddig nem ítélsz, és meddig nem állsz boszút a mi vérrünkért?” Krisztus önjellemzését azzal folytatja, hogy nála van „Dávid kulcsa”. Ez egy ószövetségi előzményre utalva (Ézs 22,15-25) azt fejezheti ki, hogy övé a rendelkezési jog a mennyei városba, a mennyei otthonba bebozsztatásnál. Ő az Ura az életnek és halálnak (vö. Zsid 4,1-6, Jel 1,18). A párhuzam egy palotamesterre utal, aki segítheti vagy megakadályozhatja a palotához érkezőket abban, hogy a király elé jussanak. Ha az emberi lehetőségek bezárulnak, Ő a menny ajtaját megnyitva feltárja az isteni lehetőség útját (Jn 10,9). A kulcs az Úr kezében van, Isten országának kapuját nem torlaszolhatja el a hívó előtt semmi ördögi gát, vagy kísértés (Róm 8,38-39). A „nyitott ajtó”-t néhány magyarázó a megnyíló misszió kapujaként is értelmezi (1Kor 16,9, 2Kor 2,12 párhuzamával). A gyülekezet ellenségét, gáncsolóját, üldözőjét itt is „Sátán zsinagógájának” nevezi Jézus Krisztus. A hamis vallás félelmetes ellentétben áll a valódi keresztyének életével, és megkeseríti azt. Egykor mégis meg kell alázkodniuk a hamis vallás követőinek, s mindenki előtt nyilvánvalóvá kell lennie, hogy Isten szereti az Ő megváltott népét (Ézs 60,14, Zsolt 86,9, Fil 2,10-11). A „megpróbáltatás ideje” a Jelenések könyve egészének témája, tehát a végső idők egészére vonatkozik, különösképpen is arra az időszakra, amiről a Jelenések 13 szól. Jézus Krisztus itt is szól a győzelmi koszorúról (vö. Jel 2,10), mely a győzelem és felmagasztaltatás jelképe. A filadelfiaiaknak szóló üzenet záróképe arra utal, hogy a városi polgárságban a kimagasló tiszteletet elért embereknek hálából oszlopot állítottak a pogány templomban és felvésték rá nevét és érdemeit. (Gondoljunk még a római császárok diadal oszlopaire is!) Jézus Krisztus mennyei gyülekezetében ennek a

világnak megtúrt vagy megvetett polgára Isten országának megbecsült oszlopa lesz. Ő számon tart és pótolhatatlannak tekint bennünket. Az oszlop kifejezi e meg nem rendült hitet is és az elkülönítetést a pogányok bálványimádó világától (1 Kor 3,16, 2Kor 6,16). Négy név kerül az oszlopra: 1. Isten nevének felírása a tulajdonjogot, 2. a város nevének felírása az állampolgári jogot („polgárjogot”), 3. a hívő új nevének felírása az új életben járást, 4. Jézus nevének felírása pedig az uralomban való részesedést jelenti (Jel 19,12,16). Vésődjön bele a mi szívünkbe is a drága név, amelyben mennyei polgárságunkra elhívatunk és megtartatunk!

A LAODICEAI GYŰLEKEZETHEZ SZÓLÓ ÜZENET (JEL 3,14-22)

– az önelégült és lelki elkötelezettség nélküli gyülekezet

A várost II. Antiochus (Kr. e. 261-246) alapította felesége, Laodiké tiszteletére. Sok zsidó kereskedő és bankár élt itt. A pénzügyi élet központjává lett. Josephus Flavius történetíró „Kisázsia tőzsdéjének” nevezi. Híres volt a fekete juhok gyapját feldogozó szövő- és kelmefestő iparáról. Itt készítették az előkelő társaságokban kedvelt fekete ruhákat. Híres volt orvosi iskolájáról is, ahol nárdus olajból fulkenőcsöt, valamint az ún. „kollyrion”-t, a kozmetikai szemfestéket készítették. Az ivóvíz kiépített vezetéken keresztül érkezett a városba és útközben felmelegedhetett. Laodicea két szomszédos városa Kolossé és Hierapolisz volt. Ezt a három várost együtt találjuk megemlítve Pál apostol Kolosséba írt levelében (Kol 2,1, 4,13). A laodiceai gyülekezetet valószínűleg Epafrász alapíthatta. Néhányan úgy vélik, hogy Arkhipposz ennek a gyülekezetnek lehetett a vezetője (Kol 4,17). Pál apostol Laodiceába is írt egy levelet – ez a levél azonban nem maradt fenn. Az I. században két földrengés is romba döntötte a várost: Kr. u. 17-ben, ekkor Tibérius császár építtette újjá, és Kr. u. 61-ben, ekkor viszont a bankárok és kereskedők önerejéből, segítség nélkül épült újjá. Erre igen büszkék voltak a laodiceaiak. Jézus Krisztus üzenete a legszigorúbb és leginkább megítélő ehhez a gyülekezethez. Nincs benne elismerés, dicséret. A laodiceai keresztyénekre sajnos jól illenek a Pál által írt szavak is: „az ilyenek a kegyesség látszatát megőrzik ugyan, de annak az erejét megtagadják” (2Tim 3,5). A gyülekezetet Jézus Krisztus mennyei üzenetében ezzel a szóval jellemzi: „lágymeleg”. A hasonlat a vezetőkes ivóvíz állagával is párhuzamba vonható volt. A lágymeleg víz kiköpni való, lenyelhetetlen. Az elvilágiasodott, önelégült egyház utálatos az egyház Ura előtt! Használhatatlan Isten országa ügyében az a közösség, amely csak a láthatóra gondol – „mert hitben járunk, nem látásban” (2Kor 5,7). A hamisítványt úgy lehet felismerni, hogyha a valódi mellé tesszük. Jézus Krisztus ezért úgy mutatkozik be, mint az „Ámen”, azaz a valódi, „a hű és igaz bizony-

ság”. „Az Isten teremtésének kezdete” méltóságjelző pedig azt a kérdést veti fel a laodiceaiak előtt, hogy melyik világhoz tartoznak, kinek a kezében látják az életüket? A Kolosséba írt levélből ismerhették már Jézus Krisztusnak ezt a méltóságjelzőjét (Kol 1,12-23). Ne feledjük el soha, kinek kötelezzük el a sorsunkat! „Nem vagy sem hideg, sem forró” – az áldozatkészségnek, a lelki hevíletnek a hiányát ítéli meg e szavakkal az Úr. Leleplezi a gyülekezet gondolkodásmódját, mintha idézné annak kimondott vagy ki nem mondott három önelégült megállapítását: „tehetős, kincseket birtokló vagyok”, „meg van mindenem, beteltem javakkal”, „nem szenvedek hiányt”. Jézus mélyebbre lát a külsőnél, az anyagiaknál. Őt jellemzőt állít szembe ezzel a dicsekedéssel, amely jellemzőkből kiderül a valóság. Meghökkenítő módon a bankároknak ezt mondja: „koldus vagy”, a szemkenőcs készítőknél: „vak vagy”, a kelme-kereskedőknek: „mezítelen vagy”. Ezek mellé teszi még a „nyomorult és nyavalyás” jelzőket. A nyavalyáság említése arra utal, hogy a bűn befúrta magát az egyéneknek és az egész közösségnek a szívébe. A gyülekezet három idézett megállapítására ezután még három tanáccsal is válaszol Jézus: a közönyössé vált keresztyéneknek 1. tűzben megpróbált aranyat kell szerezniük, amely a hitet jelenti (1Pt 1,7); 2. szemgyógyító kenőcsöt kell venniük, amely a helyes Isten-ismeretet jelenti; 3. fehér ruhát kell kapniuk Ótőle, amely a megigazulást jelenti (Mt 22,11, Jel 3,5). Ezeket nem pénzen lehet megszerezni, hanem kegyelemből. Nem lehet elkényelmesedve elérni, csak „felbuzdulva” (Jel 3,19). Komolyan veszi a mai egyház ezeket a súlyos feddéseket? „Amikor ítéltetünk, az Úrtól tanítatunk, hogy a világgal együtt el ne kárhoztassunk.” (1Kor 11,32). A megtérésre hívás a zörgető Jézus képének ábrázolásával történik (Jel 3,20, vö. Lk 12,36, Jak 5,9). A vacsora a legbelsőbb közösség volt az ókorban. Az öntelt gyülekezetből kikerült Jézus Krisztus éppen úgy áll az Őt kirekesztő, elrendezetlen életű emberek szívének ajtajában, mint ahogy a visszajövetelével a történelem ajtajában is áll egyúttal. A zörgetés a sürgetés kifejezője: nincs afelől kétség, hogy egyszer átlépi ezeknek az „ajtóknak” a küszöbét. Laodicea egykori városa ma romhalmaz a török Denizli város közelében. A Krisztus előtti ajtónyitás minden halogatójának figyelmeztetés ez a történelmi tény is. A „győztes-ige” ígérete ebben az üzenetben a királyi székbe emeltetéséről szól. „A szentek a világ felett fognak ítélni” (1Kor 6,2).

Igen elterjedt a Jelenések könyve hét gyülekezetnek szóló üzeneteinek világ- és egyháztörténeti magyarázata. Ez a magyarázati mód a keresztyén egyháztörténet hét jellegzetes korszakát látja e hét egymást követő üzenetben. Luther is ennek a magyarázati elvnek volt követője. Ezenfelül is még igen számos, egymástól jelentősen eltérő nézet és értelmezés keletkezett. Ezeket nincs

hely e keretek között sorra venni. Ha ilyenekkel találkozunk, mindig vizsgáljuk meg őket a Szentírás összefüggésének fényében!

KÉRDÉSEK

Melyik 7 gyülekezethez szólt JÉZUS?

Melyek gyülekezetenként a dicsérő és elmarasztaló igék?

Mi azonos és mi eltérő a hét gyülekezeti üzenet szerkezetében?

Milyen tévtanítások jelennek meg a hét üzenet tartalmában?

Hogyan viszonyult a római államhatalom és a zsidóság a keresztyén gyülekezetekhez?

Hogyan kapcsolódik Jézus Krisztus önazonosító bemutatkozása az egyes üzenetekben az üzenetek fő témájához, vagyis a gyülekezetek állapotához?

Milyen összefüggésben vannak az ún. „győztes-igék” a Jelenések könyve későbbi fejezeteivel?

Milyen ószövetségi párhuzamokat találunk a hét üzenetben megírtakkal?

Volt-e olyan időszak az életünknek (gyülekezetünknek), amikor egy-egy üzenetből tanulságokat merítettünk?

Függelék

A Biblia könyvei és jelölésük igehelyek idézése esetén

Ójszövetség

Mózes első könyve (1Móz)

Mózes második könyve (2Móz)

Mózes harmadik könyve (3Móz)

Mózes negyedik könyve (4Móz)

Mózes ötödik könyve (5Móz)

Józsué könyve (Józs)

A bírák könyve (Bír)

Ruth könyve (Ruth)

Sámuel első könyve (1Sám)

Sámuel második könyve (2Sám)

A királyok első könyve (1Kir)

A királyok második könyve (2Kir)

A krónikák első könyve (1Krón)

A krónikák második könyve (2Krón)

Ezsdrás könyve (Ezsd)

Nehémiás könyve (Neh)

Eszter könyve (Eszter)

Jób könyve (Jób)

A zsoltárok könyve (Zsolt)

A példabeszédek könyve (Péld)

A prédikátor könyve (Préd)

Énekek éneke (Énekek)

Ézsaiás próféta könyve (Ézs)

Jeremiás próféta könyve (Jer)

Jeremiás siralmi (JSir)

Ezékiel próféta könyve (Ez)

Dániel próféta könyve (Dán)

Hóseás próféta könyve (Hós)

Jóel próféta könyve (Jóel)

Ámós próféta könyve (Ám)

Abdiás próféta könyve (Abd)

Jónás próféta könyve (Jón)

Mikeás próféta könyve (Mik)

Náhum próféta könyve (Náh)
 Habakuk próféta könyve (Hab)
 Zofóniás próféta könyve (Zof)
 Hageus próféta könyve (Hag)
 Zakariás próféta könyve (Zak)
 Malakiás próféta könyve (Mal)

Újszövetség

Máté evangéliuma (Mt)
 Márk evangéliuma (Mk)
 Lukács evangéliuma (Lk)
 János evangéliuma (Jn)
 Az apostolok cselekedetei (ApCsel)
 Pál levele a rómaiakhoz (Róm)
 Pál első levele a korinthusiakhoz (1Kor)
 Pál második levele a korinthusiakhoz (2Kor)
 Pál levele a galatákhöz (Gal)
 Pál levele az efezusiakhoz (Ef)
 Pál levele a filippiekhez (Fil)
 Pál levele a kolosséiakhoz (Kol)
 Pál első levele a thesszaloniaiakhoz (1Thessz)
 Pál második levele a thesszaloniaiakhoz (1Thessz)
 Pál első levele Timóteushoz (1Tim)
 Pál második levele Timóteushoz (2Tim)
 Pál levele Titushoz (Tit)
 Pál levele Filemonhoz (Filem)
 A zsidókhöz írt levél (Zsid)
 Jakab levele (Jak)
 Péter első levele (1Pét)
 Péter második levele (2Pét)
 János első levele (1Jn)
 János második levele (2Jn)
 János harmadik levele (3Jn)
 Júdás levele (Júd)
 A jelenések könyve (Jel)

Rövid jelölés szövegben:

<rövid jel> <rész>,<vers>, pl.: Jn 3,16

